

**EMILI SAGUER:
NOTARI, POLÍTIC I HOME DE NEGOCIS.
1865-1940**

Xavier Serra Albó

Per citar o enllaçar aquest document:

Para citar o enlazar este documento:

Use this url to cite or link to this publication:

<http://hdl.handle.net/10803/665264>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

TESI DOCTORAL

**EMILI SAGUER: NOTARI, POLÍTIC I HOME DE
NEGOCIS. 1865-1940**

Xavier Serra i Albó

Any: 2016

TESI DOCTORAL

**EMILI SAGUER: NOTARI, POLÍTIC I HOME DE
NEGOCIS. 1865-1940**

Xavier Serra i Albó

Any: 2016

PROGRAMA DE DOCTORAT EN CIÈNCIES HUMANES, DEL
PATRIMONI I DE LA CULTURA

Dirigida per: Àngel Duarte i Montserrat

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ.....11

Hipòtesis i plantejaments 12

Les fonts documentals 25

Agraïments 28

2. EL PERSONATGE I EL SEU TEMPS: APUNTS BIOGRÀFICS I MARC

HISTÒRIC.....31

Emili Saguer (1865-1940) 32

El notari Saguer 37

1865-1940: un període convuls 46

La Girona de la Restauració 47

Els inicis del catalanisme 53

Els inicis del catalanisme a Girona 63

La problemàtica del dret civil català 70

3. ELS INICIS DEL “CENTRE CATALANISTA DE GERONA Y SA

COMARCA”.....77

Els primers passos del catalanisme a l'última dècada del segle XIX 77

L'eclosió de Saguer a l'Assemblea de Reus 80

Els inicis del Centre Catalanista de Gerona y Sa Comarca 89

L'altaveu del Centre: Lo Geronés 100

Els membres del Centre Catalanista 103

4. EL PAPER D'EMILI SAGUER EN EL PRIMER CATALANISME114

Els articles d'Emili Saguer 115

La participació de Saguer a la junta de la Unió Catalanista de 1897 121

La desfeta de Cuba en la reflexió catalanista d'Emili Saguer 128

La comissió del dret civil gironí 137

Les primeres publicacions 150

5. EL CANVI DE SEGLE154

El regionalisme de Saguer segons La Lucha 155

La Confraria de Sant Jordi 157

Presidència del Centre Catalanista i política municipal 166

El míting de Borrassà: defensa jurídica del catalanisme 181

La Sociedad Económica de Amigos del País: a la conquesta de la societat civil 190

Els precedents del conflicte de la SEAP 192

El conflicte 194

Els Jocs Florals de 1906 199

6. L'ASCENS DEL CATALANISME I L'ABANDONAMENT DE LA POLÍTICA

.....205

La defensa del dret civil català 207

El nou paper de Saguer 214

L'intercanvi d'opinions amb Josep Pou i Batlle 222

El trencament de Solidaritat Catalana 230

El tancament de Lo Geronés 241

Les publicacions d'inicis de segle 244

7. 1910-1929: REFLEXIÓ JURÍDICA, NEGOCI I POLÍTICA EN UN PERÍODE D'INTROSPECCIÓ252

1912: la refundació del Centre Catalanista	253
El pròleg del llibre Dret públic local, de Jaume Brunet: un text per entendre l'autonomisme d'Emili Saguer	263
Saguer i la crisi del catalanisme l'any 1922	264
Censos i censals de l'Estat	268
La conferència sobre els fideïcomisos	273
La tesi doctoral: Institución de los fideicomisos y sus efectos en Cataluña	279
La ley en la dictadura: reflexions jurídiques en temps de dictadures	283
Saguer, propietari i home de negocis	288
Les publicacions del notari	300

8. EL NEGOCI DE LES AIGÜES.....310

L'higienisme	311
El termalisme	315
L'aigua	320
Saguer i les aigües	323
La producció d'àcid carbònic i el subsòl gironí	326
El projecte de la família Saguer	332
La declaració d'utilitat pública	335
La construcció dels pous	341
La Fàbrica Saguer, la Font d'en Miralles i la Puda de Banyoles	343
Les reticències de la ciutadania	347
Les estadístiques mineres	350
Les mines	354

Les publicacions	362
Reflexions sobre Saguer i les aigües	368

9. LA DIPUTACIÓ DE GIRONA DE 1930.....371

La designació de Saguer	373
La constitució de la Diputació	376
L'elecció del president de la Diputació	378
Les primeres iniciatives	382
La regió catalana	384
El gironinisme	394
L'Apèndix del dret civil català	402
La depuració de la dictadura i les seves responsabilitats	407
L'oposició de Benito Izquierdo i La Ciudad	416
La fi del projecte de regió catalana i de l'Apèndix de dret civil català	427
Les denúncies del president	433
La rèplica de La Ciudad	446
La dimissió	450
Un any de president	458

10. ELS ÚLTIMS ANYS, CATALUÑA ESPAÑOLA I LA MORT462

El ressò de la dimissió com a president de la Diputació	463
La qüestió catalana	465
Els atacs contra el govern republicà	467
1933: per primera vegada a les portes de la mort	470
Conferència sobre el dret comarcal gironí	471
1935: augmenten les tensions amb el catalanisme	473
Cataluña Española	478

La portada	480
El primer número	481
Els estatuts	483
La propietat	486
El notariat	489
El problema català	490
La situació política	493
1936: els últims números	495
Les últimes publicacions	498
La Guerra Civil i la mort	505

11. CONCLUSIONS.....510

12. APÈNDIX533

Discurs presentant la segona part de la ponència sobre dret durant l'Assemblea de Reus	535
“LO REGIONALISME: no es una forsa anacrònica ni un simple estat possessor”	549
E.S. y O. “Autonomisme de nom”	552
“La crisi del catalanisme”	556
“La ley en la dictadura”	561
“Dimisión del presidente de la Diputación Provincial de Gerona”	571
“Por Cataluña y por España: Artículo en que se habla del Canónigo Don Carlos Cardó y de dos discursos de D. Francisco Cambó y Batlle”	589
Llistat de membres vinculats al Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca	594
La producció escrita d'Emili Saguer	603
Gràfics i imatges	606
1. Emili Saguer i Olivet	606

2. Gràfic de les escriptures notariales realitzades durant el novembre de 1894	607
3. Gràfic dels protocols notariales signats entre els anys 1892 i 1913	608
4. Gràfic protocols notariales durant el 1903	609
5. Gràfic tipologia de protocols notariales durant el 1903	610
6. Antigua muralla del Pes de la Palla, any 1902	611
7. Preus del mercat de 1898	612
8. Resultats de les eleccions municipals de 1901	613
9. Plànol de la mina Dolores	614
10. L'informe de la mina La Montañesa	615
11. Prospecte de les màquines que va adquirir Emili Saguer	616
12. Anunci de la Font de la Pólvora al Diario de Gerona	617
Estatuts Catalunya Española	618
13. BIBLIOGRAFIA	621

RESUM

Emili Saguer i Olivet: notari, polític i home de negocis (1865-1940) ens ofereix la visió d'un personatge que va conviure en un període molt complex. Va ser notari de Girona, fundador del Centre Catalanista de Gerona i propietari de fonts. El present treball no només pretén recuperar la figura del personatge, sinó que també ens endinsa en alguns capítols de la història de Girona de les darreries del segle XIX i d'inicis del segle XX.

En el món jurídic va destacar com a notari de Girona, tasca que va desenvolupar entre 1891-1939. Va ser un destacat jurista i un ferm defensor del dret gironí. Es va veure influenciat pel regionalisme jurídic de Manuel Duran i Bas, posicionament que mai va abandonar. Va participar en diferents intents per compilar el dret civil català, tot i que finalment no va reeixir.

Com a polític destaca en dues fases. En una primera com a fundador del Centre Catalanista de Gerona al costat de Joaquim Botet i Sisó. Va ser un destacat membre gironí fins al 1909, quan l'entitat va entrar en un període decadent. Posteriorment, va tornar a la política per presidir la Diputació de Girona en el camí cap a la Segona República (1930-31). Durant la dècada de 1930 es va mostrar com un personatge contrari al govern de la República i de la Generalitat.

La seva vessant d'home de negocis la trobem en una empresa pionera al nostre país, però que prenia com a exemple les grans empreses d'aigües existents arreu d'Europa. Va adquirir diferents fonts gironines on n'explotava l'aigua i sobretot n'extreia l'àcid carbònic per poder fer aigües carbonatades. A Girona, encara resta algun vestigi de la coneguda com a Fàbrica Saguer.

Emili Saguer i Olivet: notari, polític i home de negocis (1865-1940) nos ofrece la visión de un personaje que vivió durante un período muy complejo. Fue notario de Girona, fundador del Centre Catalanista de Gerona y propietario de manantiales. El presente trabajo no solo ofrece una aproximación al personaje, sino que también nos aproxima a algunos de los capítulos históricos de la Girona de finales del siglo XIX e inicios de siglo XX.

En el mundo jurídico destaca como notario de Girona, profesión que ejerció de 1891 a 1939. Fue un destacado jurista y un firme defensor del derecho gerundense. De joven lo influenció Manuel Duran i Bas con el regionalismo jurídico, posición que nunca abandonó. Participó en diferentes intentos de compilación del derecho civil catalán, aunque finalmente no se consiguió.

Como político destaca en dos periodos diferentes. En una primera como fundador del Centre Catalanista de Gerona acompañando a Joaquim Botet i Sisó. Fue un destacado miembro gerundense hasta el 1909, cuando la entidad entró en un importante declive. Años después, volvió a la política para presidir la Diputación de Girona en la transición a la Segunda República (1930-1931). Durante la década de 1930 se mostró como un personaje contrario al gobierno de la República y de la Generalitat.

Su papel como hombre de negocios destaca por la implantación de un negocio pionero en nuestro país, pero que tomaba como ejemplo las grandes empresas de aguas existentes en Europa. Compró diferentes manantiales, de los cuales comercializaba el agua y sobretodo sustraía el ácido carbónico para bebidas carbonatadas. En Girona, aun se conserva algún vestigio de la conocida Fábrica Saguer.

Emili Saguer i Olivet: notari, polític i home de negocis (1865-1940) offers us the vision of an individual that lived during a very complex period. He was a notary in Girona, founder of *Centre Catalanista de Gerona*, and owner of several fresh water springs. This thesis offers an understanding of his character as well as an insight into some of the historical chapters of Girona at the end of the 19th century and the beginning of the 20th.

In the legal world he stands out as a notary of Girona, position that he held from 1891 to 1931. He was a prominent lawyer and a firm defender of the rights of the people of Girona. From his youth, Manuel Duran I Bas influenced him with his legal regionalism, a position that he never abandoned. He participated in different attempts to compile Catalan civil rights, although in the end he was unsuccessful in this.

As a politician he was important in two different periods. In the first as a founder of the *Centre Catalanista de Gerona* he worked with Joaquim Botet i Sisó. He was an outstanding citizen of Girona until 1909, when the Centre began to decline significantly. Years later, he returned to politics to preside over the Deputation of Girona in the transition to the 2nd Republic (1930-1931). During the 1930s he was an opponent of the government of the Republic and the *Generalitat*.

His role as a businessman is notable for the pioneering of business in his own country, in which he followed the example of the large water companies which already existed in Europe. He bought different fresh water springs from which water was commercialised and subtracted the carbonic acid for carbonated drinks. In Girona, parts of the well-known Saguer Factory still remain.

1. INTRODUCCIÓ

La vida és plena de casualitats i una d'elles em va portar un bon dia a iniciar aquest estudi. Fa uns anys que vaig començar la investigació d'un personatge que ha passat desapercebut per a molts. Es tracta del notari de Girona Emili Saguer i Olivet, que va néixer el 8 d'octubre de 1865 a Maçanet de Cabrenys i va morir el 24 de febrer de 1940 a Girona. El meu objectiu és que tingueu una radiografia del personatge i el seu període.

Tot es va iniciar arran d'una classe de doctorat amb Rosa Congost. Sempre et fixes en algun personatge o període que ha caigut en l'oblit i el notari Saguer compleix tots els requisits per dedicar-li un primer estudi amb la tesina. Però hi havia més per descobrir i calia la posterior tesi. Saguer és un personatge inquiet, amb una vida agitada i amb uns quants aspectes a destacar. Des de llavors he dedicat anys a estudiar-ne la figura per presentar finalment aquesta tesi.

Vaig iniciar la investigació cap a l'any 2007. La tesina la vaig presentar el setembre de 2008. Des de llavors tenia clar que volia dedicar la tesi al mateix personatge, ja que darrere seu s'hi amagaven molts elements que no havia pogut analitzar profundament en un primer moment. Es mereixia tota una tesi.

Han passat 9 anys des de l'inici de les meves investigacions i des de llavors he anat recreant una figura que havia quedat totalment oblidada. Aquest fet comporta una sèrie d'interrogants que seguidament plantejaré a mode d'hipòtesi i que espero poder validar al final d'aquest estudi.

Fer una tesi doctoral sobre un personatge en concret comporta moltes dificultats. Una d'elles —ja m'ho va advertir Rosa Congost en la tesina—, és el perill de caure en els personalismes. A vegades la investigació supera el personatge i et deixes emportar per com actua, fet que hem superat en la present tesi deixant de banda el que ell explica i posant en qüestió la realitat del moment.

La investigació s'ha allargat molts anys perquè no m'hi he pogut dedicar a temps complert. El fet de compaginar una tesi amb una feina a jornada completa comporta un grau més de dificultat que m'ha fet posposar la finalització. Però el sacrifici ha valgut la pena i finalment espero haver-la pogut concloure amb èxit.

Hipòtesis i plantejaments

Un dels fets que em va empènyer més seriosament a investigar a fons Emili Saguer és que hagi passat inadvertit per alguns investigadors en el seu paper com a iniciador del moviment catalanista a la ciutat de Girona. Avui dia, si pregunto qui és aquest notari gironí, molts no em sabrien donar una resposta concreta. Era un simple notari? Un propietari? Qui era? Aquest és el vertader interrogant que ha quedat perdut amb el pas dels anys i el motiu per redescobrir aquest personatge.

El títol de la tesi ens pot ajudar a conèixer els punts de vista que volem tractar al llarg de les properes pàgines i sostreure l'entrellat de tot el seguit d'interrogants que ens ha suscitat el personatge. Amb Àngel Duarte vam decidir que el títol més adient seria *Emili Saguer: notari, polític i home de negocis. 1865-1940*, ja que conjuga a la perfecció amb els tres punts més destacats de la seva vida i des d'on bascularà la nostra investigació.

Tot i que es tracta d'una biografia i ofereixo els capítols en format cronològic, el tema de fons és el seu pas com a notari de Girona. Posteriorment pren la forma de polític en dos períodes ben diferenciats, primer com a fundador del Centre Catalanista a Girona i, a posteriori, com a president de la Diputació de Girona. La seva faceta d'home de negocis és ben clara, ja que conjuga perfectament amb la figura de propietari.

Va néixer en el si d'una important família de Maçanet de Cabrenys: els Saguer. No obstant això, la seva vida va transcórrer durant molts anys a la ciutat de Girona. En una primera etapa com a estudiant de secundària (1879-1882), en la qual aconseguirà el títol

de batxillerat per poder cursar posteriorment els estudis de dret civil i canònic. Serà el període entre 1882 i 1886.

Aconseguirà uns resultats brillants en aquesta etapa com a estudiant barceloní, només cal observar la qualificació final d'excel·lent. El seu proper pas serà el doctorat en dret civil i canònic a la Universitat de Madrid. Títol que va aconseguir el 6 de novembre de 1888 amb la qualificació d'excel·lent.

Del període estudiantil en va sortir molt influenciat per la figura de Manuel Duran i Bas ¹, ja que el va aproximar a la defensa del dret civil català davant del Codi civil que s'havia aprovat recentment. Una de les constants durant tota la seva vida i que no abandonarà en cap moment, és la necessitat de preservar el dret català. Per aquest motiu en cap moment defuig de l'etiqueta de regionalista jurídic.

A partir d'aquí s'obria un nou període amb l'objectiu d'ocupar una notaria amb responsabilitat. Després de quasi 3 anys aconseguirà la plaça a la notaria 10 de Girona, substituint a Cai Cardellach, un altre notari jove que empenia el camí cap a Barcelona. Prendrà possessió de la plaça el 29 de maig de 1891 i no abandonarà aquesta tasca fins al 1939, un cop finalitzada la Guerra Civil.

Aquesta vinculació amb la ciutat de Girona resultarà bàsica per entendre la seva relació amb l'inici del catalanisme a la ciutat. Saguer participa en les primeres assemblees catalanistes organitzades per la Unió Catalanista. És un dels joves personatges que participa a les conegudes Bases de Manresa, on embranca amb figures destacades del catalanisme. El proper pas serà presentar una ponència a l'Assemblea de Reus el 1893.

Aquesta vinculació el portarà a coincidir amb personatges destacats de la ciutat. Joaquim Botet i Sisó representa una de les figures cabdals per crear el "Centre Catalanista de

¹ Per aprofundir en la figura de Manuel Duran i Bas es poden consultar diversos llibres. D'una banda el que li dedica Joaquim de Camps i Arboix, publicat a Barcelona per l'editorial Aedos el 1961. D'altra banda la tesi doctoral de Montserrat Figueras Pàmies, publicada el 1987 a Barcelona per l'editorial Bosch amb el títol *La Escuela jurídica catalana frente a la codificación española: Duran y Bas, su pensamiento jurídico-filosófico*. També cal destacar *Manuel Duran y Bas*, de José Bautista Solervicens, publicat per l'Ajuntament de Barcelona el 1965.

Gerona y sa comarca”. Però el paper de Saguer es mostra com un dels rellevants. Durant anys ocuparà el càrrec de vicepresident de l’entitat i en moments delicats en serà designat president. Fins i tot el nomenaran tresorer de la Unió Catalanista (1897), el segon càrrec més important d’aquesta institució catalanista.

En aquest punt em plantejo el primer interrogant: per què Emili Saguer no és reconegut com un dels elements catalanistes més importants de la ciutat? En molts estudis es destaquen diferents personatges com el mateix Botet i Sisó, però de Saguer se’n parla ben poc. Per què aquest oblit? Trobar una causalitat a l’oblit és un dels meus objectius o, si més no, refermar el fet que va ser un dels personatges cabdals pel catalanisme gironí.

Retornant al seu paper de notari, podem observar que és un personatge jove, però amb bona projecció. El 1903 serà designat degà del Col·legi Notarial de Girona, càrrec que ocuparà durant poc temps, ja que fou eliminat. Però amb pocs anys es converteix en un dels notaris més destacats de la ciutat. Només cal observar la nòmina de clients de la notaria Saguer.

La seva influència no es limita al camp de la notaria, sinó que és reconegut com un destacat membre de la comunitat jurista. Serà un dels ponents de la comissió del dret civil gironí que es va constituir el 1899 per preservar el dret propi en una futura compilació del dret civil català. En aquest àmbit seran destacables les conferències que pronunciarà el 1907 i el 1934 defensant el dret gironí.

En el camp polític és un element indispensable per entendre el camí de la fundació del catalanisme a Girona. Ja hem remarcat que va participar en diferents assemblees. A Manresa hi té un paper més aviat testimonial, però la seva importància serà rellevant a Reus, on presenta una ponència defensant la necessitat de crear una comissió per preservar el dret civil català.

A partir d’aquí, resultarà una figura cabdal dins del catalanisme gironí. Va ser una de les ànimes de la fundació del “Centre Catalanista de Gerona y sa comarca” al costat del

president Botet i Sisó. Per aquest motiu es convertirà en la seva mà dreta durant molts anys. Fins a finals de segle en va ser el vicepresident. Quan el president abandona el seu càrrec per diferents motius, ocuparà el seu lloc.

En aquest període són remarcables els articles que anirà publicant a *Lo Geronés*, el setmanari que editava el mateix Centre. El punt cabdal amb el catalanisme l'obtindrà el 1897 quan és designat tresorer de la Unió Catalanista, la segona figura més important després del seu president², ja que encara no s'havia creat la figura de vicepresident.

Aquestes són algunes dades que ens han d'ajudar a prendre en consideració la figura del notari dins del catalanisme, ja no només dins de l'àmbit gironí, sinó en el cas català. És tot un període on la rellevància política pren més importància en la vida del notari. No obstant això, amb el canvi de segle es denotarà un lent abandonament del seu paper com a figura rellevant pel catalanisme.

En aquest punt em plantejo un nou interrogant. Per què Saguer va abandonant la política? Surt de la primera línia com a membre destacat del catalanisme gironí, però no deixa de ser una de les veus autoritzades pels seus companys de causa. L'exemple més clar ens l'ofereix la conferència que pronunciarà el 11 de desembre de 1908 abordant la situació de Solidaritat Catalana, deixant entreveure que estava a punt d'enfonsar-se.

El trencament definitiu es donarà el 1909 quan el Centre Catalanista entra en una profunda crisi. Serà un període de transició. Emili Saguer abandona qualsevol manifestació política i se centrarà en altres àmbits importants per a ell i la seva família. La dissolució del Centre Catalanista és la causa que el porta a deixar de banda el seu paper dins del catalanisme? O és a causa de la seva professió com a notari?

Serà un període llarg en el qual no es manifesta sobre el paper que ha de desenvolupar el catalanisme a la ciutat. El silenci el trencarà en comptades ocasions. Una d'aquestes és el

² La presidència la va ocupar Antoni Sunyol. La directiva del 1897 va ser la responsable de crear uns nous estatuts i impulsar la creació de nous centres arreu de Catalunya.

1912 quan es refunda el Centre Catalanista a la ciutat. Només expressarà la seva opinió quan el seu nom apareix en alguna informació que el vinculi amb el nou moviment.

A partir d'aquí ens hem de formular una nova pregunta, per què Saguer es desvincula del nou Centre si sempre n'ha sigut un ferm defensor? Quan trenca el seu silenci, de quina manera ho farà? Només cal donar un cop d'ull a les seves publicacions en aquest període per observar que la política, per a ell s'ha situat en un segon terme i el gran protagonisme el prenen els negocis.

Tot aquest llarg període es trencarà el 1930. Havia finalitzat la dictadura de Primo de Rivera i s'obria una etapa de transició cap a la Segona República. Després de la seva desvinculació política, res ens faria pensar que tornaria a la primera línia, però és designat president de la Diputació de Girona.

Amb gairebé 65 anys es veia obligat a ocupar un càrrec que no s'esperava en la seva vida. Reputat notari de la ciutat, fou designat president. S'obrirà un període que li reobre el camí a la política, encara que sigui de manera transitòria. En aquest punt caldrà veure quin era el seu paper i quines causes el porten a abandonar el càrrec de manera sobtada el març de 1930, quan encara no havia conclòs el seu mandat.

Tot i ser un càrrec d'un sol any, succeeixen molts fets destacables. Quin paper tindrà Saguer com a president? Com desenvoluparà la seva tasca en pro d'una regió catalana o en l'enèsim intent de crear un apèndix de dret català? Què el portarà a abandonar el càrrec? En aquest punt cal introduir una altra hipòtesi que ens pot ser molt útil. Per alguns és acusat de gironinista ³ per la seva posició ambivalent davant dels projectes de regió catalana i de l'Apèndix. Ho és realment? O potser és un *gironinista* convençut des de sempre?

³ Enric Ucelay da Cal va introduir aquesta denominació en l'article que va presentar al volum del Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona de 1992. Segons ell, els gironinistes eren els qui es mostraven contraris al poder que la Lliga Regionalista exercia des de Barcelona, i reclamaven el protagonisme de les comarques enfront de la gran ciutat. A més, el president de la Diputació de Barcelona denunciava la posició hostil de Saguer davant dels projectes de regió catalana i l'Apèndix. Caldrà veure si realment això va ser així.

Però el seu pas per la presidència no ens deixarà aquests únics interrogants, perquè n'hi haurà més. Si donem un cop d'ull a les seves publicacions en el període posterior a la presidència, observem com està enfrontat al nou poder de la Segona República i la Generalitat de Catalunya. Aquest fet em fa plantejar un nou interrogant. El seu pas per la presidència l'influència en el seu posicionament durant la Segona República? Aquest semblaria un element clau per entendre les crítiques que rebrà el nou període polític per part de Saguer.

He partit de la base que el 1894 és un dels fundadors del Centre Catalanista de Girona, però el 1935 publica una revista que amb el títol ho diu tot, *Cataluña Española*. Aquesta nova publicació ens obre una sèrie d'interrogants que mirarem de resoldre. Per què escriu una revista amb aquest títol? Per què vol l'annexió directa de Girona a Espanya? Què vol Saguer en aquesta època?

Aquesta revista ens planteja una qüestió molt més global. Serà el detonant pel qual sigui obviat en les futures consideracions com a element iniciador del catalanisme a Girona? Una de les causes del seu oblit pot ser el gir cap a l'espanyolisme.

Aquesta última hipòtesi serà la més complicada d'esbrinar perquè ja no depèn de la informació que puguem recopilar. No sabem les causes que poden portar un investigador a prendre en consideració uns personatges i deixar-ne uns altres de banda. Tot i això, caldrà indagar per saber quin és el motiu real pel qual avui dia es tingui en consideració a figures com Botet i Sisó, entre d'altres, però no es recordi a Saguer.

De tot plegat, caldrà analitzar els seus textos per saber quina evolució té el personatge en aquest període. S'inicia essent un referent per molts catalanistes gironins, però amb el pas del temps va optant cap a posicions situades més a la dreta. Quins motius el porten cap a situar-se en aquest punt. Per què renega de les primeres idees? Podríem pensar que senzillament es tracta d'una evolució natural del personatge, però seria una lectura simplista. Cal buscar-ne les causes.

Deixant de banda el seu posicionament com a polític, cal indagar en el món dels negocis. Emili Saguer provenia d'una important família de Maçanet de Cabrenys. No podem obviar que a part de notari, era propietari. Destacarà en aquest camp per ser propietari de nombroses fonts i mines.

Analitzant les seves publicacions, podem observar que fins al 1910 els temes més destacats eren els jurídics i els polítics, però en el canvi de dècada abandonarà totalment la política. A partir de llavors, el món de les mines i les aigües mineromedicinales resultaran cabdals en alguns dels títols que anirà publicant. Sembla com si substituís una passió per una altra. Tot el projecte de les aigües es va començar a gestar durant el canvi de segle. Conjuntament amb la seva dona, Dolors Canal, van comprar les propietats que conformaven la coneguda Font de la Pólvora. Serà l'inici de tot un complex projecte que s'anirà construint amb el pas dels anys.

Compraran d'altres fonts de la zona com seria el cas de la d'en Miralles. Tot plegat era un projecte molt més ambiciós, es volia crear una autèntica indústria de l'aigua a la ciutat. L'exemple més clar del projecte encara es pot comprovar avui dia a la Vall de Sant Daniel, on encara es manté en peu la coneguda Fàbrica Saguer (totalment abandonada), que va extingir la seva activitat el 1969.

Seguint el fil de la investigació observarem com la futura Fàbrica Saguer és un projecte en el qual ha de realitzar una gran inversió. L'objectiu era extreure aigua i sobretot àcid carbònic, però el notari va fer un descobriment que el portarà a ser considerat com a acadèmic per l'Acadèmia de Mines el 1922. Durant aquells anys va arribar a la conclusió que l'àcid carbònic havia de ser extret de forma natural i no pas artificial perquè no fos perjudicial per la salut.

Consultant alguns informes es pot comprovar la magnitud del projecte. Saguer fa una inversió molt important per poder extreure l'àcid carbònic i crearà una autèntica indústria

de les aigües mineromedicinales a imatge de les aigües amb gas de països com Alemanya o Àustria.

El gran projecte que va idear la família Saguer i Canal no es limitarà només a extreure aigua de les fonts comprades i a extreure àcid carbònic, sinó que anirà un pas més endavant. A la segona dècada del segle XX inicia tot un projecte per aconseguir la concessió de diferents mines.

Tot plegat es va tancar el 1921 quan Emili Saguer, conjuntament amb altres socis, va comprar la Puda de Banyoles, un complex termal que havia caigut en desús. El projecte pretenia crear unes termes on es pogués rebre tractament de malalties a imatge d'altres centres que existien arreu d'Europa. Però amb els seus socis pretenia anar un xic més enllà i construir un tramvia que comunicés Banyoles amb Girona, per facilitar els desplaçaments dels futurs clients. D'ambició no en faltava.

El gran projecte de les aigües va topar amb l'oposició de diferents elements. Per citar un exemple, la Font de la Pólvora era un emblema pels ciutadans gironins, ja que simbolitzava un espai on s'anava a passejar els dies de festa. Quina oposició rebrà Saguer en aquest projecte? Quins arguments oferirà per convèncer els ciutadans? Saguer va iniciar una intensa campanya als mitjans de comunicació perquè el projecte fos acceptat per la població. El *Diario de Gerona* resultarà fonamental en aquesta tasca.

Però l'oposició als projectes no només es concentrarà en la Font de la Pólvora. La compra de la Puda de Banyoles també suscitarà veus d'alerta entre els habitants de la població del Pla de l'Estany. Fins i tot l'ajuntament es veurà obligat a crear una comissió per complir els termes de l'acord de la compra, ja que els banyolins gaudien de privilegis sobre el complex termal i amb l'arribada dels nous propietaris se'n podien perdre alguns.

Què passarà en el camp de les mines? Les concessions d'explotació seran una altra font de problemes per a Saguer. La majoria les aconseguirà amb certa rapidesa, però les que se situen als voltants de les fonts i a la riba del Ter el portaran a un contenciós que

dificultarà la concessió definitiva. Qui hi ha darrere d'aquesta voluntat de barrar-li el pas? Quins interessos s'amagaven en aquesta zona? Les aigües i les mines li van comportar satisfaccions, però alhora problemes amb els seus conciutadans.

Sens dubte, em plantejo molts interrogants per resoldre. Però més enllà de la vida del personatge, darrere d'aquest estudi s'hi poden trobar diferents passatges del dia a dia gironí. No hem d'oblidar que el notari es va vincular amb la ciutat des d'un inici. Aquest fet comporta que sigui testimoni directe de molts fets destacats i que en algun moment ens ofereixi una radiografia de la ciutat.

Entre els diferents fets cal remarcar, com ja hem comentat, la constitució del "Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca". És una de les institucions cabdals l'any 1894 i Emili Saguer en serà un dels iniciadors. Conviurà al costat de Joaquim Botet i Sisó. Serà un llarg període fins al 1909, quan el notari esdevindrà un personatge respectat entre els catalanistes de la ciutat i la rodalia.

Embrancat amb la vida del centre catalanista, veurà el naixement de les forces polítiques catalanistes i regionalistes que concorreran a les eleccions de principis de segle. L'entrada al segle xx resulta bàsica per entendre molts moviments dels catalanistes gironins per trencar amb l'hegemonia del caciquisme a la ciutat.

Girona, en aquell moment, estava controlada pels partits dinàstics. No era ni de bon tros una ciutat dinàmica, tot al contrari, ja que vivia reclosa en les seves muralles. L'obertura de la ciutat comportarà un ressorgir que coincidirà amb l'arribada de noves fórmules polítiques i l'esclat de nous partits.

Ja l'any 1895 el Centre Catalanista havia presentat un candidat a les eleccions, però aquell fou un intent fallit. L'experiència no va ser gens satisfactòria, però es convertirà en un primer assaig de cara a les eleccions definitives de canvi de segle. Darrere de tot plegat caldrà observar si realment els catalanistes gironins s'havien marcat com a objectiu regenerar totalment la ciutat ocupant llocs destacats dins del camp de la política.

Caldrà veure si els catalanistes gironins havien elaborat un pla per prendre el control d'institucions claus com la "Sociedad Económica de Amigos del País", per restaurar els Jocs Florals a la ciutat, o bé per crear una confraria catalanista com la de Sant Jordi. Tot plegat conflueix amb la participació dels catalanistes en la política per combatre el caciquisme.

Un altre dels fets a conèixer és el període posterior a la caiguda de la dictadura de Primo de Rivera. Més enllà d'entrar dins la vida d'Emili Saguer, podem endinsar-nos dins el govern de la Diputació de Girona. Caldrà conèixer de primera mà com es recupera el país després d'una dictadura i quin paper assumeix la Diputació en les depuracions. Però més endavant es viuran les primeres incerteses amb el fallit projecte d'unió de les quatre diputacions o bé l'enèsim intent d'apèndix del dret civil.

És un any de molta activitat política i de significació important per al futur del país. S'estaven gestant les bases per la futura Segona República. Però dins del govern de la Diputació existeixen uns estira-i-arrotonsa entre els diferents partits polítics, tot i que no tenien una representació directa. Caldrà observar quin paper tenen els diferents elements de la Diputació perquè els grans projectes de país no tirin endavant i, en concret, caldrà veure el paper del notari Saguer enmig de tot l'entramat. Molts dels mitjans de l'època apunten que el notari abandona la política a causa de les pressions dels partits polítics. Caldrà saber si aquesta hipòtesi és certa.

Aquest període d'intensa activitat política embrancarà perfectament amb l'enfrontament que viurà Emili Saguer amb els governs de la Segona República i de la Generalitat de Catalunya. El notari presentarà alguns estudis per rebatre noves lleis republicanes (per exemple i molt significativament la de conreus) i per mostrar el seu descontentament. Es convertirà en una de les veus crítiques del període que ens dirigirà a la guerra civil.

Però no ens podem limitar només a oferir una visió de la vida gironina en el període entre 1890 i 1940, sinó que cal lligar la investigació amb els grans debats dels historiadors. A

partir d'aquí cal plantejar-nos una sèrie d'interrogants que miraré de resoldre analitzant aquests debats dins del catalanisme històric.

Un primer exemple ens l'ofereixen els personatges que componien els primers quadres del catalanisme a Girona. Joan Lluís Marfany ⁴, en un dels seus treballs, destaca que Girona és una de les ciutats on ha pogut estudiar més casos d'aquests primers quadres. Agafaré els seus estudis com a base per intentar ampliar la llista de catalanistes i oferir-ne una radiografia per comprovar si coincidïa amb els grans estudis que s'han fet en base general. Recordem que dins del primer catalanisme s'hi diferencien dos grups: els favorables a les tesis de la Unió Catalanista i els que decideixen iniciar el seu camí per separat a través de la Lliga. Quin paper jugarà en tot plegat el catalanisme gironí? En aquest punt resultarà molt interessant l'intercanvi dialèctic entre Emili Saguer i el Doctor Robert per contraposar les dues visions que ens situen el notari en l'òrbita de la Unió Catalanista i el Doctor Robert en el sector proper a la Lliga.

Deixant de banda el món polític, ens podem endinsar en el món judicial. Emili Saguer és un dels notaris destacats a la ciutat de Girona. Ocupa un paper rellevant entre els seus companys i per aquest motiu serà nomenat delegat notarial el 1903. Tot plegat ens ha de servir per entrar de ple en un altre tema, el de la judicatura.

Si busqueu algunes primeres investigacions sobre el personatge, observareu que Saguer va ser protagonista d'un estira-i-arroña sobre la parceria ⁵ amb Martí Miralles . En el seu currículum s'hi destaquen d'altres intercanvis dialèctics amb juristes destacats com Lluís Duran i Ventosa o Francisco Romani.

⁴ Marfany, Joan Lluís, *La cultura del catalanisme: el nacionalisme català en els seus inicis*, Barcelona: Editorial Empúries, 1995, pàg. 77.

⁵ Aquest intercanvi va comportar la publicació d'una sèrie de llibrets entre 1904 i 1906, però per sobre de tot mostrava el seu posicionament com a pairalista i ferm defensor del dret civil català enfront del Codi civil espanyol que havia defensat en un cas Martí i Miralles, i que va ser el causant d'un profund debat en el si del notariat català. Qui n'ha fet un estudi més precís és Rosa Congost en el seu article "Pairalisme, història del dret i història de les relacions socials al camp català: Algunes reflexions", dins el volum 12 de la revista *Estudis d'Història Agrària*, Barcelona: Eumo Editorial, 1998, pàg. 43-75.

En el camí del 1890 al 1940 es pot observar de ple tot el debat que gira al voltant de la necessitat de crear un apèndix del Codi civil català. Recordem que Saguer, per sobre de tot, es defineix com fill de la tradició regionalista jurídica, o sigui, defensor del dret català davant del Codi civil. Aquesta definició no l'abandona en cap moment de la seva vida i resultarà una dada bàsica pel nostre estudi.

Observar el paper que tenen les diferents comissions per recopilar un apèndix serà un altre dels objectius de la biografia del notari. No és una tasca gens fàcil. Es prolonga molt en el temps, fet que ens demostra la complexitat del cas i les grans dificultats que hauran de superar els juristes catalans. La preservació del dret català serà una de les màximes que mai abandonarà Saguer.

No és casual que l'última publicació del notari porti per títol *Estudios sobre la codificación del derecho civil catalán* (1936). Saguer tindrà un paper destacat en tot el tema i sobretot en el trànsit cap a la Segona República quan esdevé una de les veus crítiques contra el futur apèndix del dret català que finalment no serà aprovat. Paradoxalment, aquell estudi del 1930 va resultar bàsic per compondre el definitiu que s'aprovarà el 1960.

Fa un temps vaig llegir un article de Joan Ribas a *El Punt* de Girona ⁶ en què destacava que existia un dret civil gironí. No anava errat, ni de bon tros, perquè el 1899 es crea una comissió per preservar aquest dret. S'emmarcaria en la voluntat de crear un apèndix del dret català. Saguer, en el seu afany de protegir allò que era gironí, es convertirà en un dels màxims representants del seu dret. Reconeixia que era molt semblant al català, però preservava unes particularitats que calia conservar, mostrant de nou el seu gironisme.

Deixant de banda la radiografia política i jurídica d'aquest període, Saguer va publicar nombroses obres. Conèixer l'impacte real de les seves publicacions és molt complicat. Però a jutjar per les fonts bibliogràfiques, podem dir que gairebé la totalitat de la seva obra s'ha conservat i avui dia es pot consultar. Si busqueu en alguns antiquaris, encara hi

6 Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Punt*, edició Girona, 6 de gener de 2008, pàg. 72.

podeu adquirir algunes d'aquestes publicacions. De fet, he hagut de comprar diferents exemplars per poder tancar la investigació.

He pogut catalogar fins a 25 publicacions. La majoria són en format de fulletó, amb textos que no superen les 70 pàgines. Per tant, va realitzar una prolífica tasca com a escriptor, ja que presenta el primer opuscle el 1895, quan només tenia 30 anys. L'últim va veure la llum 40 anys després, el 1936.

La gran majoria de títols fan referència al món jurídic. Depenent de l'època que viu el notari, les seves publicacions jurídiques conviuran amb altres temàtiques. Així, en el període que ens porta fins al 1910, la política representarà l'altre gran tema de les seves publicacions. En el període fins a 1929, prendrà el relleu el món de les aigües i les mines. Ja en els últims anys de vida i amb l'arribada de la Segona República recuperarà l'interès polític.

D'entre la seva obra cal destacar la seva tesi *Institución de los fideicomisos y sus efectos en Cataluña*, manual de referència per preservar aquesta institució típica del dret català. Es va presentar el 1913, però alguns diaris de la ciutat com el *Diario de Gerona* no en faran el comentari fins al 1915.

L'altra publicació que cal destacar és la revista *Cataluña Española*. Es va presentar el 1935. En va redactar 19 exemplars que van anar apareixent cada mes fins a les portes de la Guerra civil. Al juliol de 1936 veurà a la llum el seu últim exemplar. La tensió del moment i el seu posicionament polític es podrà comprovar en els últims números de la revista.

Les fonts documentals

La tesi sobre Emili Saguer m'ha obligat a tenir en compte diferents fonts documentals. El fet d'haver de combinar una jornada laboral a temps complet amb la investigació comporta que la consulta d'algunes fonts sigui molt complicada. Les noves tecnologies i la digitalització de nombroses fonts documentals m'han permès agilitzar tot el treball. Sense aquesta eina no hauria pogut recopilar tota la informació d'un període tan extens.

Això no vol dir que no m'hagi dedicat a aprofundir en algunes fonts documentals. Per citar un exemple, els arxius notariais no estan digitalitzats, cosa que significa que he investigat tots els documents que va generar la notaria Saguer des del 1891 fins al 1913. Els seus llibres tampoc es troben digitalitzats.

Vaig realitzar la primera part de la investigació a través de la consulta dels diaris de l'època. Dues eines han resultat bàsiques per aquesta primera fase. Per una banda el web de Prensa Histórica ⁷, en el qual es poden consultar gran part dels números de *Lo Geronés* i d'altres publicacions de la Girona de 1890 al 1940. Per altra banda, la digitalització que es pot consultar a l'Arxiu Històric de la ciutat de Girona ⁸ on hi ha tots els números del *Diario de Gerona*. Tampoc podem oblidar el fons de la Biblioteca de Catalunya que es troba digitalitzat a l' Arca ⁹, tot i que no és tan àgil i la consulta ha resultat molt més feixuga que la resta.

Una altra de les fases de la investigació ha estat consultar els fons de diferents arxius. Entre alguns dels que he visitat destaquen l'Arxiu Històric de Girona i l'Arxiu General de Girona, on es troba el fons notarial i el de la Diputació. A l'Arxiu Episcopal gironí també hi he pogut consultar informació rellevant per a la nostra tesi, com la partida de naixement del notari.

⁷ Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. *Prensa Histórica* <a.mcu.es/es/consulta/busqueda.cmd>

⁸ Arxiu Històric de la ciutat de Girona <<http://www.girona.cat/sgdap/cat/premsa.php>>

⁹ L'Arca. Fons de la biblioteca de Catalunya <<http://www.bnc.cat/digital/arca/>>

En el camp de les biblioteques cal destacar el fons de l'Arxiu Històric de la ciutat de Girona on es poden trobar nombrosos exemplars de l'obra que s'ha preservat del notari. Al fons de la Universitat de Girona hi he localitzat alguns exemplars, tot i que no són gaire nombrosos. També cal destacar el fons de la Universitat de Barcelona on he trobat alguns exemplars que no m'han estat possibles de localitzar en cap altre lloc, a part de la Biblioteca de Catalunya.

La vessant dels testimonis orals ens l'ofereix la família. Actualment a la farmàcia Saguer, situada a la Rambla de Girona, hi trobem a un dels néts del notari, Lluís Saguer, que m'ha permès visitar la biblioteca del notari. Aquesta biblioteca és impressionant, ja que encara es pot trobar tal com la va deixar Saguer el 1940 quan va morir. Alguns entesos diuen que és una col·lecció única a Girona, s'hi troba una gran quantitat de llibres i he pogut consultar-hi diverses informacions. Tot i això, el fons documental que es pot trobar en aquesta biblioteca és tan ampli que comportaria una altra tesi. Seria interessant que el fons es posés a l'abast de tothom.

No podem obviar l'extensa bibliografia que he consultat per poder elaborar aquesta tesi. Un dels pilars el conforma tota la producció escrita que va produir el mateix notari, un total de 24 llibres i una revista. Per sort, he acabat trobant gairebé la totalitat dels volums a través de les diferents biblioteques i fins i tot he adquirit alguns exemplars que encara avui dia es poden trobar a diferents antiquaris.

A part, la bibliografia general ha estat bàsica per entrar en els diferents debats que s'han suscitat entre els historiadors catalans. D'aquesta manera he llegit clàssics de la historiografia catalana de Marfany, Termes, Fontana, Da Cal i un llarg etcètera, que m'han guiat per confirmar hipòtesis o bé rebutjar-les. Tampoc podem obviar altres publicacions més generals que m'han ajudat a delimitar els diferents períodes històrics o les monografies de temàtica gironina que s'han publicat fins al moment.

Podem trobar referències del notari en molts diaris i setmanaris. Així hi ha cites al *Diario de Gerona*, *El Autonomista*, *Lo Geronés* o bé *La Lucha*, pel que fa a l'àmbit gironí. Si prenc un caire més general he pogut trobar notes sobre Saguer a *La Veu de Catalunya*, *La Vanguardia* o bé al *Diario de Barcelona*, per citar alguns exemples.

El *Diario de Gerona* és la font que més informació acumula d'aquest període, ja que entre 1890 i 1940 es troba tot digitalitzat. A més, Emili Saguer hi col·labora en diferents fases tot publicant articles. Resultarà un element bàsic per conèixer el seu projecte de la compra de les fonts, i a través d'aquest diari iniciarà una campanya pedagògica entre els gironins perquè acceptin un projecte que havia despertat moltes suspicàcies.

En aquest ampli període podem trobar diferents informacions en els diaris més generals. Així n'hem extret de *La Vanguardia*, a través de la seva hemeroteca, o bé de diaris catalanistes com *La Veu de Catalunya*, *Diario de Barcelona* o el setmanari *El Poble Català*, per citar-ne alguns.

Els primers moviments per la ciutat de Girona i la constitució del Centre Catalanista els localitzem a través del *Diario de Gerona*. Precisament la seva bona sintonia amb el setmanari *Lo Geronés* ens ajudarà a extreure més informacions. Aquest setmanari serà bàsic per endinsar-nos en el període fins al 1909 i en la creació de tot el "Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca". El punt crític pel període entre 1890 i 1910 ens l'ofereix *La Lucha*.

L'altre gran període amb la generació de nombroses informacions serà durant la presidència de la Diputació de Girona entre 1930 i 1931. De nou les referències que ens aporta el *Diario de Gerona* són destacables, però el diari *El Autonomista* és qui ens nodrirà de més informacions. En ell Saguer hi publicarà una sèrie d'articles que el conduiran a la sortida de la presidència. De nou, el punt crític arribarà des d'un altre setmanari, *La Ciudad*, que es va encarregar d'ofuscar la tasca del president.

L'etapa final ens presenta alguns dubtes per les poques informacions que s'acumulen durant la Guerra civil. Aquest període és indeterminat i no coneixem gaire els seus moviments per la dificultat del moment. A més, dos mesos després de finalitzar la guerra, el notari morirà, cosa que em situa al punt final de la investigació.

Agraïments

Quan ens trobem amb una tesi com aquesta, a la qual no pots dedicar el cent per cent de la jornada, qualsevol ajuda resulta benvinguda. Així que cal donar les gràcies a aquells que m'han facilitat les coses, m'han animat en moments complicats o m'han obert els ulls per dirigir la investigació cap a una banda o una altra. No voldria oblidar-me de ningú en aquest apartat, perquè m'ha ajudat molta gent.

Durant aquests anys he tingut la sort d'aprendre molt sobre el període. He avançat com a investigador, he millorat com a escriptor i he arribat a punts que mai m'hauria imaginat. A l'etapa final, quan comparo els primers escrits amb els últims, detecto la maduresa que he anat acumulant durant tot aquest temps i veig com el nivell d'exigència ha anat en augment. Aquest és un dels resultats que he aconseguit gràcies a la investigació i als consells de moltes persones.

En primer lloc, voldria agrair l'ajuda incansable que m'ha donat Àngel Duarte com a director de la tesi. Sense els seus consells no hauria acabat aquest estudi. Saber tallar quan toca i anar a l'essència del que un vol explicar han sigut dos elements bàsics que m'ha inculcat. El seu paper és bàsic perquè arribi al punt final. Gràcies a ell he pogut dirigir la investigació cap allà on volia. Els seus consells m'han resultat bàsics per no desistir i aconseguir l'objectiu de la presentació de la tesi. Una tesi no és, sense un bon director.

Tampoc puc obviar el paper de la professora Rosa Congost. Gràcies a ella vaig descobrir aquest personatge que ha ocupat una part important de la meva vida. Ella em va dirigir la

tesina i em va obrir els ulls perquè ocupés la meva futura tesi amb el mateix personatge. M'ha pogut aconsellar en alguns dels capítols de la present tesi.

No puc oblidar altres professors de la Universitat de Girona i altres universitats, així com companys investigadors que m'han anat ajudant i m'han resolt dubtes que han anat sorgint al llarg de tots aquests anys d'investigació. Seria el cas de Mita Casacuberta, Victòria Salvadó i, en especial, Joaquim Puigvert i Pep Mas.

Una de les persones que m'ha ajudat més en aquesta etapa final és Jordi Barrera que s'ha llegit tot el text i n'ha fet la correcció ortogràfica. Sense ell, el treball no hauria arribat al punt de maduresa que precisa una tesi i més quan es tracta d'un text tant llarg i amb tantes notes a peu de pàgina.

Tampoc puc oblidar totes aquelles persones que he anat trobant en els diferents arxius. Gràcies a la seva feina i als seus consells he pogut trobar la informació que buscava. Així cal agrair la tasca de tots aquests arxivers ja sigui els de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona, l'Arxiu General de Girona, l'Arxiu de la Diputació de Girona (Narcís Castells) i l'Arxiu Episcopal. Tots ells m'han fet molt més fàcil la feina.

La família d'Emili Saguer ha col·laborat de diverses maneres. En primer lloc cal destacar l'ajuda que m'ha brindat Lluís Saguer, el propietari de la farmàcia que hi ha a la Rambla de Girona i nét del notari. Gràcies a ell he tingut l'ocasió de consultar la biblioteca que avui dia segueix intacta. M'ha deixat mans lliures per fer i desfer a la meua manera i consultar tota la informació. A més, m'ha resolt alguns dubtes que s'han anat presentant al llarg de tota la investigació.

No em voldria oblidar de tota aquella gent que he conegut gràcies a la tesi. Molts d'ells han volgut conèixer molts més elements de la investigació i de ben segur que assistiran al dia de la defensa de la tesi per saber qui s'amaga darrere la figura d'Emili Saguer.

No puc acabar aquest apartat sense esmentar tots aquells que m'han donat el suport necessari per escriure aquesta tesi. Naturalment, els pares (Josep i Roser), els germans

(Eduard i Eva) i els amics que han resultat bàsics per seguir investigant (Ivan, Miquel, Lluís). Preguntar com porto la investigació, mostrant interès i fent aquella pregunta típica de quan acabaré la tesi són punts que han resultat bàsic per a mi. O els comentaris de la lectura de l'Ivan. Tampoc puc obviar les facilitats que m'han donat des del meu lloc de treball (família Illas) perquè acabi la investigació.

Gràcies a tots els qui heu col·laborat d'una manera o una altra. Tots heu aportat un granet de sorra perquè finalment presenti la tesi *Emili Sagner: notari, polític i home de negocis. 1865-1940*. Us convido a endinsar-vos en aquest personatge.

2. EL PERSONATGE I EL SEU TEMPS: APUNTS BIOGRÀFICS I MARC HISTÒRIC

Emili Saguer va viure gairebé 75 anys. Conviu en un període complex en el qual es presenten nombrosos canvis polítics. Neix el 8 d'octubre de 1865 a Maçanet de Cabrenys i morirà el 23 de febrer de 1940 a la ciutat de Girona. Poc després de néixer es produirà la revolució de la Gloriosa i el 1871 es proclamarà la Primera República. El 1874 arribarà un període de calma amb la Restauració i els regnats d'Alfons XII i XIII o la regència de Maria Cristina. En aquest període serà un dels protagonistes del naixement del catalanisme. El 1923 viurà de primera mà la dictadura de Primo de Rivera deixant pas a un període convuls quan exercirà la presidència de la Diputació de Girona. El 1931 es proclama la Segona República, llavors s'allunya de la primera línia política. En definitiva, un ampli període amb constants canvis ¹⁰.

La reivindicació del dret civil català, esdevenir una de les ànimes del catalanisme a Girona, l'anàlisi de Solidaritat Catalana, la tesi dels fideïcomisos, l'exercici com a notari i propietari d'aigües i fonts, la presidència de la Diputació de Girona, l'autoria de nombrosos escrits o l'intercanvi d'opinions amb nombrosos juristes, són alguns dels camps en els quals va destacar Emili Saguer, notari, polític i home de negocis.

¹⁰ Per a una aproximació general del període es pot consultar *La España de la Restauración, 1875-1923* d'Àngel Duarte, Barcelona: Hipòtesi, 1997. També *La Restauración, entre el liberalismo y la democracia*, editat per Manuel Suárez Cortina, Madrid: Alianza, 1997; el llibre de Gerald Brenan, *El Laberinto español: antecedentes sociales y políticos de la guerra civil*, Barcelona: Plaza y Janés, 1996, o bé *Consideraciones sobre historiografía política de la Restauración*, de Borja de Riquer, Madrid: Siglo XXI, 1999.

Emili Saguer (1865-1940)

En els llibres baptismals de l'Arxiu Diocesà de Girona s'hi pot consultar la partida de naixement que ens aproxima a la seva família:

A los diez octubre de mil ochocientos sesenta y cinco ¹¹ en la vila baptismal de la Iglesia Parroquial de San Martín de la villa de Massanet de Cabrenys, obispato y provincia de Gerona, por el rector bajo firmado fue bautizado Emilio Joaquin Francisco de Assís y tres días nacido bajo legítimo de los consortes Bartolomé Saguer y Josefa Olivet ambos de esta. Abuelos paternos: Martín Saguer, propietario de esta y Antonia Gusti consorte difunta. Maternos: Martín Olivet y Francisca Sala, los dos consortes vivientes de esta. Padrinos Francisco Saguer y María Justafre y Olivet los dos de esta. ¹²

Amb aquestes dades sabem de primera mà que els seus pares eren en Bartomeu Saguer i la Josefa Olivet. És el tercer germà de la família. Abans havien nascut la Rosa, el 10 de gener de 1861, i en Jaume, que ho va fer el 18 de febrer de 1863. La més petita de totes, la Dolors, va néixer el 28 d'octubre de 1867. Tots ells van viure durant la seva joventut a la masia de la família a Maçanet de Cabrenys.

Els primers anys els va transcórrer en aquesta població. De ben jove va abandonar l'Alt Empordà per dirigir-se a Girona, on completarà els seus estudis bàsics en diferents estades. La primera serà a Girona, seguidament es dirigirà a Barcelona, on es va llicenciar, i finalment a Madrid, on es va doctorar. El 1878 iniciarà la seva última etapa estudiantil a terres gironines cursant el batxillerat a l'Institut Jaume Vicens Vives. A

¹¹ Aquesta és la data exacta del seu naixement, ja que així ho fa constar ell en diferents documents que hem trobat.

¹² Arxiu Diocesà de Girona, *Llibre Baptismes de l'Arxiu Diocesà de Girona*, referent a Maçanet de Cabrenys, B7.

l'expedient hi consta que era natural de Maçanet de Cabrenys, però que en aquells moments vivia al carrer Cort Reial núm. 21. Les notes van anar de més a menys.

El primer curs va aconseguir una qualificació d'excel·lent en les matèries de llatí, castellà i geografia. El curs següent, el 1879-80 va, treure un excel·lent a llatí i castellà, un bé a història universal i un notable a aritmètica i àlgebra. El curs 1880/81, un excel·lent en retòrica i poesia, notable a història d'Espanya, notable a psicologia, lògica i ètica i trigonometria. El curs 1881/82 va treure una qualificació de notable als exàmens ordinaris de juny, gràcies als quals aconseguirà el títol de batxillerat després de superar els exàmens del 10 i 12 de juny de 1882 ¹³.

Dedicat de ben jove a la pràctica del dret i al seu estudi, es va llicenciar en dret civil i canònic per la Universitat de Barcelona el 13 de novembre de 1886. La qualificació que va obtenir va ser d'excel·lent. Poc després es va traslladar a la Universitat de Madrid per estudiar el doctorat de la mateixa especialitat, que obté el 1888, de nou amb la qualificació d'excel·lent. Queda prou clar que era un estudiant molt brillant vistes les qualificacions que va obtenir.

De ben jove ja va demostrar el seu talent. En la seva etapa universitària es va vincular al que s'anomena regionalisme jurídic ¹⁴, que estava encapçalat en aquells anys per Manuel Duran i Bas. Influenciat per aquest personatge, durant tota la seva vida va defensar el dret civil català i per això s'autoanomena defensor del regionalisme jurídic.

13 Arxiu Històric de Girona, expedient 52/2222 de l'Institut Jaume Vicens Vives.

14 Saguer no abandonarà en cap moment el seu paper de defensor del regionalisme jurídic.

El 8 de novembre de 1888 presentava davant del tribunal la seva tesi doctoral. En aquest acte i davant d'un públic selecte on destaca Gurmesindo de Azcárate ¹⁵ va pronunciar el següent discurs per defensar la seva tesi:

Hoy que nuestra legislación hija de nuestra autonomía en época en que ninguna relación de dependencia nos ligaba a Castilla y ningún monarca castellano tenía facultad para concedernos fueros; hoy en que nuestra legislación particular se encuentra verdaderamente en el período de la agonía, amenazada de muerte, no por la codificación como se dice en las regiones oficiales por no tener el valor de las propias convicciones, sino por la uniformidad de los derechos regionales, haciendo que los aborda aquel que con tanta carencia de tecnicismo científico está alardeando de legislación y derecho común, lógico y natural es que aquel que no tan solo es catalán por nacimiento sino que lo es por convicción, desarrolle ante este tribunal un tema no indiferente sino íntimamente relacionado con los intereses de Cataluña.

Un cop acabats els estudis emprengué el camí per ser notari en una ciutat important. El 1891 la ciutat de Girona té vacant una de les seves places. Saguer, de només 25 anys, s'hi va presentar i va obtenir la plaça que no abandonarà fins un any abans de la seva mort, l'any 1939 ¹⁶. Són quasi 50 anys, no només dedicats a la pràctica del dret i a l'exercici com a notari, perquè s'esdevé una relació profunda amb la ciutat, amb el dret i

¹⁵ Segons recordarà el mateix notari, la presència d'Azcárate va ser un dels fets més destacats, ja que es va poder reivindicar davant d'un dels juristes més reconeguts de l'època. Es pot comprovar en la carta que va enviar el mateix Saguer a Carles Rahola el 1926 en què destacava alguns dels capítols més importants de la seva vida. Actualment es pot consultar el manuscrit a l'Arxiu Municipal de Girona, en el fons Carles Rahola, Registre: 003182.

¹⁶ Al voltant de la data de finalització de la seva tasca com a notari existeixen molts interrogants. Recordem que els arxius de protocols notariais no es poden consultar fins que han passat 100 anys. Tot i això hem pogut saber que l'any 1939 Saguer exercia per últim cop com a notari a Girona, tal com ens han confirmat a l'arxiu del fons notarial de Girona.

amb els personatges coetanis d'aquella època. Va ocupar la plaça des del 29 de maig de 1891 ¹⁷.

Autor prolífic de petits estudis i d'altres de major envergadura, se li reconeixen un total de 25 publicacions de diferents estils. Cal remarcar la primera, *Situación del derecho catalán ante el código civil*, del 1895, emblema d'una de les màximes que reivindicarà durant tota la seva vida: defensar el dret català enfront dels altres. La seva tesi doctoral, *Institución de los fideicomisos y sus efectos en Catalunya* (1913) esdevé un llibre de referència per conèixer els fideïcomisos a Catalunya. Ja per acabar cal destacar una revista que va escriure el 1935-36 abans de la Guerra Civil, *Cataluña española*, que esdevé un clar exemple de la frustració política envers la Segona República i el pas definitiu per abandonar les idees del catalanisme polític, tot i que segueix defensant la regió gironina.

L'abril de 1903 va ser nomenat degà del Col·legi Notarial de Girona, amb dependència del de Barcelona, tot i que va ser un càrrec de nova creació i es va mantenir només un any¹⁸. El decret correspon al ministre de "Gracia y Justicia", Eduardo Dato. D'aquesta manera va exercir el càrrec des de l'1 d'abril de 1903 fins al 31 de desembre de 1904.

A principis del nou segle emprengué un nou viatge que a la llarga repercutirà en fets molt importants de la seva vida, ja que va adquirir la mina de Font de la Pólvora, on va engegar tot un projecte de reforma i de comercialització d'aquesta aigua. Més endavant ampliarà el projecte amb l'adquisició de la Font d'en Miralles. La tasca que va emprendre en el món de les aigües li va comportar el reconeixement de l'Acadèmia de Mines, que el va

17 La data exacta de la seva proclamació ens la dóna en la mateixa carta a Carles Rahola abans esmentada. Pels diaris sabem que el 17 de març de 1891 ja ha superat les oposicions a Barcelona, segons informa el *Diario de Gerona*. El mateix rotatiu ens informa el 23 de juny del mateix any que ja ocupa la vacant que havia deixat Cai Cardellach.

18 Arxiu Municipal de Girona. *Fons Carles Rahola LLorens. Correspondència rebuda*, 14 de juny de 1926, Registre: 003182.

acceptar com a membre de ple dret, i justament va ser aquest reconeixement el que el va portar a ser membre de la Diputació de Girona, de la qual en va ser president l'any 1930.

El reconeixement a la seva tasca a l'Acadèmia de Mines el va rebre gràcies a una investigació sobre l'àcid carbònic. Saguer va concloure que aquest àcid que es desprenia del consum de l'aigua havia de ser natural i no artificial, ja que aquest últim podria resultar nociu per a la salut ¹⁹. Per això es va destacar el seu paper en la Memòria de Mines del 1922 i va ser escollit membre de l'Acadèmia.

Si ens referim a la vessant política, podem destacar que no va ser una persona que es vinculés molt directament a la política, tot i que sempre va defensar el mateix punt de vista. Encertada és la definició de l'*Enciclopèdia Espasa-Calpe* on es diu ²⁰: «És partidari d'una autonomia política dins d'un poder central.» A més afegeix: «Sobre Catalunya en destaca autonomia política però sense separatisme.» Però amaga moltes cartes sota la màniga i en algun moment de la seva vida simpatitza amb un moviment o un altre tal com anirem descobrint.

Els anys de més vinculació política els viu des de 1890 fins al 1908 aproximadament, tot i que no podem situar una data exacta. Va ser ponent de les conegudes Bases de Manresa i el 1893, a l'Assemblea Catalanista de Reus, on va proposar la creació d'una comissió per preservar el dret civil català que va ser aprovada ²¹. En aquests anys es vincula de manera clara al primer catalanisme conservador.

Casat amb Dolors Canal i Collell, va tenir una vida prolífica. La cerimònia de casament es va celebrar el 28 de maig de 1894 a la Capella de Nostra Senyora dels Dolors de la

¹⁹ Avui dia els investigadors consideren que l'extracció de l'àcid carbònic pot fer-se de manera natural o no, i en cap cas l'extracció artificial es considera nociva per a la salut.

²⁰ *Enciclopèdia Espasa-Calpe*, volum 52. Madrid, 1930 Pàg. 1260.

²¹ A causa d'aquesta proposta, alguns han parlat de Saguer com un dels primers en apostar per un estat català. Si es llegeix bé la seva proposta, però, es veu de manera clara que això no és així i que s'ha esbiaixat totalment el seu punt de vista.

Catedral de Girona. Els testimonis van ser Joaquim Franquesa i Barceló, de Girona i Joan Moragas i Simon, de Figueres. Emili Saguer i Olivet tenia 28 anys en aquell moment. La seva esposa, Dolors Canal i Collell, en tenia 19 i era natural de Girona. El seu pare, Josep Canal, era de Berga, i sa mare, Maria Collell, de Girona.

Va ser pare de Josep Maria, Ricard, Emili i la seva filla Maria de los Remedios. Els fills polítics van ser Maria Murtra i Josep Maria Brillas. El matrimoni va passar per una època complicada quan va perdre un dels seus fills quan era molt petit. El nen es deia Eduard i va morir el 12 de maig de 1906 quan només tenia 8 mesos.

El notari Saguer

El 17 de març de 1891 va aprovar les oposicions per iniciar la seva carrera com a notari. La ciutat designada va ser Girona, a la notaria 10. Però no serà fins al 23 de juny que apareix per primer cop el seu nom a la premsa escrita com a nou notari de la ciutat ²². Emili Saguer no tenia una tasca gens fàcil, ja que havia de substituir un home important en l'àmbit del dret. Es tracta de Cai Cardellach, que tenia la seu de la notaria en el mateix edifici on es va ubicar el primer despatx de la notaria Saguer, al carrer Auriga.

Cai Cardellach Anfrons va ocupar la notaria 10 de Girona durant anys. El seu destí a partir de 1891 va ser la tresoreria de l'Il·lustre Col·legi de Notaris de Barcelona. La vida d'aquest notari s'estroncà el 7 de novembre de 1893 amb el tràgic atemptat mortal al Liceu, ja que entre altres víctimes hi havia el mateix Cardellach i diversos membres de la seva família com la dona, la filla, la germana, la tia i la neboda ²³. Fins i tot sabem que els seus fills van cobrar una assegurança de 85.000 pessetes per la mort del pare.

²² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 17 de març i 23 de juny de 1891.

²³ *La Vanguardia*, 9 de novembre de 1893 Pàg. 2.

No coneixem la relació existent entre Cardellach i Saguer, però hem observat un fet prou interessant: Cai Cardellach va participar al primer Congrés Catalanista on es va marcar l'ideari polític del *Diari Català*. El paper del notari va ser taquigrafiar les actes d'aquest congrés. Era el primer cop que es transcrivien els diàlegs gràcies a l'ajuda d'un grup de 13 persones. Es van publicar amb el títol *Diari de las Sessions*, dins de *Lo Catalanista* i després al *Diari Català*²⁴.

Però deixant de banda aquesta implicació amb el Congrés Catalanista, observem que Cardellach va arribar a la ciutat de Girona el 1884. Va exercir la seva tasca com a notari fins al 1890, ja que el febrer de l'any 1891 emprengué el viatge cap a Barcelona en ser designat per ocupar el càrrec de tresorer del Col·legi Notarial de Barcelona, on substituïa el difunt Antoni Vehils i Font del Sol²⁵, a l'hora, compaginava el càrrec amb l'exercici de notari.

Retornant a la trajectòria de Saguer, ens trobem que el primer acte com a notari es produirà el 19 de juny de 1891. Aquell dia signava el primer document, una carta de pagament que comportava una cancel·lació d'una hipoteca a Martirià Bahí i Morgat. Qui atorgava l'escriptura era Jaume Regàs i Riera. Durant aquells dies de juny va realitzar d'altres operacions com una venda a Narcís Font atorgada per Pere Font i Oliveras el 20 de juny, o bé una donació de poder a Narcís Negre realitzada per Josep Coll i Prats.

No és objecte d'aquest estudi analitzar detalladament tots els protocols notariais signats per Emili Saguer, ja que és una tasca que precisaria d'un altre treball molt més acurat. A més, topem amb la legalitat vigent, ja que només es poden consultar els protocols portats a terme pel notari fins al 1915. No serà fins passats uns anys que podrem consultar la totalitat dels seus protocols. El que hem fet és consultar els que hi ha disponibles fins al

24 Figueres, Josep Maria, *El primer diari en llengua catalana: diari català (1879-1881)*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1999, pàg. 341-346.

25 Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 16 de febrer de 1891, pàg. 3.

moment, o sigui del 1891 al 1913. Actualment aquesta consulta es pot fer a l'Arxiu Històric de Girona consultant el fons notarial de Girona 10. Allí hi ha els llibres notariaus de Saguer²⁶.

Examinant any a any podem extreure algunes dades interessants. Així el 1891 ²⁷ realitzarà un total de 87 protocols, generant un total de 380 folis. Hem de tenir present que aquell any va iniciar la seva tasca a finals de juny. El primer mes de feina va signar tres escriptures. Serà al juliol quan desenvoluparà el seu treball sense cap mena de problema. En total signarà 11 escriptures. Durant els mesos següents seguirà amb la seva tasca: a l'agost, 14 protocols (cartes de pagament, préstecs, testaments, capítols matrimonials o bé cessió de poders), al setembre en seran 19, a l'octubre 23, al novembre 14 i, finalment, acabarà l'any al desembre amb tres protocols més.

La gran majoria d'escriptures tindran com a marc la ciutat de Girona, tot i que es localitza algun cas de Riudellots de la Selva, Albons o Sant Joan de Mollet. Ja durant aquests primers mesos al capdavant de la notaria 10 de Girona va tenir un client prou destacat, Rafel Masó i Pagès, el pare de Rafel Masó Valentí. Una relació estreta que perdura en el temps, ja que quan mor el pare Masó l'any 1915, qui executarà el testament serà el notari Saguer en ser home de confiança de la família.

El primer any complert de notari va ser el 1892. Va tenir feina, ja que va signar un total de 658 escriptures que van generar un total de 2.278 folis ²⁸. Observant la tasca feta durant aquell primer any complert, comprovem que al gener realitza 18 protocols localitzats a Girona, al febrer en farà 46 (tots a Girona menys un a Llagostera), al març arriba a la xifra de 75, a l'abril en seran 54, al maig seran 58, al juny baixarà a 39 escriptures, al juliol en seran 53, a l'agost 71, a l'octubre 61, al novembre 64 i finalitzarà l'any al desembre amb

²⁶ Arxiu Històric de Girona Districte Notarial Girona-10, fons AHG-170-463, volums 838-895, que comprèn els anys 1891 a 1913.

²⁷ Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 838.

²⁸ Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volums 839-841-

68 escriptures més. La majoria amb seu a Girona, a excepció d'un a Llagostera, un a Sant Gregori i un altre a Fornells de la Selva.

De les dades del 1892 observem un seguit d'elements destacables. Per començar s'inicia una vinculació amb l'Ajuntament de Girona, ja que serà un dels notaris que prendrà part en la subhasta del subministrament elèctric de la ciutat. A més, inicia la seva vinculació amb una de les entitats bancàries de la ciutat, el "Crédito Gerundense" fundat el 1881 ²⁹. La seva tasca serà gestionar les protestes contra la falta de pagament d'alguns clients. Al març observem que apareixen una gran quantitat d'expedients generats per aquesta entitat.

El 1893 Saguer va realitzar un total de 694 protocols. Entre els clients destacats trobem Rafel Masó, el "Crédito Gerundense" o bé l'alcalde de Llagostera. L'entitat bancària serà el primer i l'últim client d'aquell any. Precisament per cloure l'any hi localitzem una protesta del Crédito per aconseguir el pagament d'un client.

Si analitzem les dades mensuals, observem que al gener i al febrer signa un total de 52 documents cada mes, tots amb seu a Girona. Al mes de març i abril repetirà amb 57 escriptures, al maig arribarà a les 62, al juny en seran 58, al juliol 66, 73 a l'agost, 53 al setembre, 47 a l'octubre, 45 al novembre i acabarà l'any amb 58 protocols més ³⁰.

De l'any 1894 observem un seguit de fets. Serà un dels últims anys que té com a client el "Crédito Gerundense". Representarà una part important dels negocis de la notaria Saguer, però el 1896 serà l'últim any de relació contractual i arribarà un nou client més important, el Banco de España, on realitzarà la mateixa tasca, ja que el Crédito no seguirà amb la seva activitat.

29 El "Crédito Gerundense" va ser fundat el 1881 pel Marquès de Camps i d'altres socis. Va extingir la seva activitat el 1896. Qui n'ha traçat alguns estudis és Josep Clara amb un article al número 75 de la *Revista de Girona*, amb el títol "Notes sobre la banca de la restauració: «Crédito Gerundense»" pàg. 59-65.

30 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 840-843.

La relació amb l'ajuntament segueix, però els protocols no aniran a nom de l'ens sinó que ho faran a nom del president de la comissió que demani els seus serveis. A tall d'exemple, el 1894 observem un cas on és Joaquim Botet (formava part d'una comissió de l'Ajuntament) que hi apareixerà com a titular de l'escriptura.

Va ser un any molt productiu, ja que va arribar a la xifra de 820 escriptures. Fins a l'agost en va realitzar un total de 541, la resta seran entre setembre i desembre. Hem analitzat el mes de novembre del 1894 per observar quins seran els tipus de clients i quins documents originarà la notaria Saguer.

Va arribar a la xifra de 53 escriptures, 12 de les quals eren a nom del "Crédito Gerundense" per protestes, cosa que representaria més d'un 22 % de l'activitat de la notaria. Però el nombre de protestes s'ampliarà fins a un total de 19 (amb altres clients), que representa un 36 %. L'atorgament de poders ocupa el segon lloc, els préstecs o bé els testaments representaran 6 escriptures cadascun, un 11,6 %. Seguidament hi haurà 5 cartes de pagament (9,4 %), 3 vendes o bé 2 notificacions. Per acabar hi hauria un apartat més general on s'observen inventaris de béns, arrendaments, una constitució de societat mercantil o bé un reconeixement de cens, per citar alguns exemples. Aquesta és la radiografia del novembre de 1894 ³¹, que ens servirà com a exemple per l'activitat que generava un cop arrencat el negoci ³².

Seguint amb l'anàlisi dels protocols notariais observem que el 1895 farà un total de 655 escriptures amb el "Crédito Gerundense" com a un dels clients destacats ³³. L'any 1896 arribarà a les 712 escriptures ³⁴. El 1897 observem un canvi important quan deixen d'aparèixer les protestes del "Crédito Gerundense" ³⁵ i comencen a esmentar-se les de la

31 Consulteu el gràfic de la pàgina 607.

32 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 845-846.

33 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 847-848.

34 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 849-852.

35 L'entitat bancària gironina ja no era operativa, ja que va tenir una vida efímera: des del 1881 al 1896.

sucursal del Banco de España a Girona. Dels anys consultables, aquell serà un dels més productius amb un total de 996 escriptures ³⁶.

El 1898 generarà 776 escriptures. Entre els clients destaca el Banco de España, però també hi consta l'Ajuntament de Girona o bé el delegat d'hisenda de la província actuant en nom de l'estat ³⁷. Acabarà el segle XIX amb 729 protocols més ³⁸ i iniciarà el 1900 realitzant 707 escriptures amb la tònica dels darrers anys del Banco de España com a un dels principals clients, o bé el jutge de primera instància que actuava en representació d'algú, un fet ben habitual en altres anys ³⁹.

L'any 1901 signarà un total de 740 escriptures. Ja s'observa com les protestes per pagament segueixen essent una de les principals tasques del notari. En aquests anys pren importància un altre client "Coll y Compañía" o bé "Martínez y Compañía". Conjuntament amb el Banco de España seran els protagonistes de moltes operacions reclamant el que els devien alguns clients ⁴⁰.

En tots els anys que hem anat observant gairebé mai faltará la signatura del notari. Però el 1902, suposem que a causa de la malaltia de la seva dona, hi haurà un company notari que realitzarà dues escriptures. El 3 de juliol es reincorpora a la feina. Mentrestant, Ramon Forn ocuparà el seu lloc de manera transitòria. A banda d'aquest fet, cal destacar que es va arribar als 699 protocols notarials ⁴¹.

Els anys posteriors reduirà un xic la seva activitat. El 1903 signarà 546 escriptures ⁴². El 1904 en seran 585 ⁴³. El 1905 torna a augmentar el nombre d'escriptures, se situa a les

36 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 853-855.

37 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 856-858.

38 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 859-861.

39 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 862-864.

40 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 865-867.

41 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 868-869.

42 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 870-871.

43 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 872-873.

643 i genera un total de 2.107 folis ⁴⁴. El 1906 torna a aconseguir una xifra important com 765 instruments, amb un total de 2391 folis ⁴⁵.

Arribant al tram final de la consulta dels protocols observem que el 1907 signarà 655 protocols amb el Banco de España o bé amb “Coll y Compañía” com a clients més remarcables ⁴⁶. El 1908 seran 720 instruments més. La curiositat d'aquell any és que entre els protocols trobem l'existència de dos sobres tancats i segellats: eren els testaments d'uns clients ⁴⁷.

El 1909 serà un any interessant. Realitza 688 protocols, però el fet més remarcable és que serà el notari responsable de la compra de terrenys per part de la companyia ferroviària de Madrid a Saragossa i Alacant. En aquests terrenys es duran a terme accions per millorar la xarxa ferroviària. Francisco Geli i Batlle era el propietari d'uns terrenys en els punts quilomètrics 229 i 230. Tanmateix, apareix un altre document sobre uns terrenys propietat de Francisco Oliver per arranjar l'estació de Girona, o bé un altre a nom de Francisco Torrent per millorar la via al tram de Palau Sacosta. En tots els casos s'adjunta un plànol per referenciar els terrenys afectats ⁴⁸.

Arribant al tram final, el 1910 observem un total de 627 instruments notariais ⁴⁹. El 1911 en signarà 665 ⁵⁰, el 1912 en seran 621 ⁵¹, i ja per acabar, l'any 1913 arribarà a la xifra de 619 protocols notariais més ⁵². Recordem que els protocols notariais són consultables un cop han passat cent anys.

44 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 874-876.

45 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 877-879.

46 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 880-881.

47 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 882-884.

48 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 885-887.

49 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 888-889.

50 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 890-891.

51 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 892-893.

52 Arxiu Històric de Girona, Girona-10, fons AHG-170-463, volum 894-895.

D'aquesta manera, i un cop analitzats els protocols des del juny de 1891 fins al desembre de 1913, observem que el notari Saguer signa un total de 15.407 protocols. La mitjana dels anys complerts (excloent els primers mesos) ens porta a uns 696 instruments per any, una xifra elevada i que mostra el treball incansable d'Emili Saguer ⁵³.

Ja per finalitzar l'anàlisi, entrarem en el detall d'un any per fer una radiografia molt més acurada de la seva tasca com a notari. En aquesta ocasió ens hem fixat en l'any 1903, quan ja estava ben assentat i portava més de 10 anys de professió. Aquell any realitzarà 2 volums amb tota la informació. En el primer existeixen 266 instruments corresponent als mesos de gener a juny, amb un total de 919 folis. La segona meitat de l'any generarà 280 protocols més, amb un total de 1.308 folis més.

Observant mes a mes, al gener arribarà als 55 expedients, al febrer en seran 51, al març 57, a l'abril en seran 32, al maig 47 protocols, al juny 33, al juliol 40, a l'agost 40, al setembre 46, a l'octubre 36, al novembre 41 i al desembre 49. En total hi haurà 546 protocols notariaus ⁵⁴. La gran majoria seran la concessió de poders a altres, les protestes per falta de pagament o bé les vendes.

Entrant a analitzar les dades observem que la concessió de poders a altres serà la tipologia més utilitzada pels clients del notari, amb un total de 118 escriptures, o sigui, un 21,6 %. Seguidament destacarà la protesta per falta de pagament, amb 95 casos (la majoria del Banco de España), cosa que significa una mica més del 17 %. Les vendes seran un altre dels protocols destacats, amb un total de 80 documents, el 14,65 %. Aquests tres tipus representaran el 53 % del total de l'activitat de la notaria Saguer.

El 47 % restant es repartirà amb gran varietat de protocols. Amb menys rellevància destaquen els testaments. Durant aquell any en va signar 66, el 12 %. Les cartes de pagament seran 44, el 8%. Les actes per subhasta i d'altres fets representaran 39

⁵³ Consulteu el gràfic dels protocols realitzats durant els diferents anys a la pàgina 608.

⁵⁴ Consulteu el gràfic dels protocols durant l'any 1903 a la pàgina 609.

protocols, un 7,14 %. De préstecs n'hi haurà un total de 28, un 5 %, seguit dels capítols matrimonials, que seran 22. Els inventaris per saber el patrimoni d'una família o bé la relació de béns representaran 17 escriptures. Ja per acabar hi ha l'entrega de llegat o bé el patrimoni cedit a segons, amb 11 protocols més.

Localitzem una sèrie d'instruments amb poca rellevància si ho comparem amb la resta. Seria un capítol d'altres en què podem destacar la redempció de censos o censals amb 7 protocols, o la constitució d'una societat amb 6. En menor mesura hi destaquen 2 reconeixements, un protocol, una cancel·lació hipotecària, tres arrendaments, dues donacions o bé 4 transaccions, per citar-ne alguns exemples ⁵⁵.

Comparant-ho amb les dades del 1894 s'observa com les protestes per falta de pagament han perdut importància i s'han situat en la segona posició, però segueixen essent una de les principals activitats del notari. El principal client és el Banco de España, tot i que abans ho havia sigut el "Crédito Gerundense". Els atorgaments de poder eren els més destacables el 1903, però anys abans compartia posició preferent amb els préstecs o bé els testaments.

De tot aquest seguit de dades en podem extreure una primera conclusió: la notaria Saguer era una de les destacades de la ciutat. Només cal observar la nòmina dels seus principals clients. Així, en una primera fase fins al 1896, el "Crédito Gerundense" es converteix en el principal client. A partir de llavors ho serà la sucursal gironina del Banco de España. Saguer realitza una gran activitat notarial amb aquestes dues entitats bancàries.

D'altra banda, té altres clients importants. Cal destacar la vinculació que tindrà amb la família Masó. De fet, el testament del pare Masó es pot consultar encara avui dia a la seu de la Fundació Rafael Masó a Girona. En un altre ordre de coses, podem destacar que va ser un dels notaris designats per la subhasta de subministrament elèctric a la ciutat l'any

⁵⁵ Consulteu la gràfica de la tipologia de protocols durant el 1903 a la pàgina 610.

1892. Observem una vinculació amb l'Ajuntament de Girona. A més, és el notari responsable de la compra de terrenys per part de la companyia ferroviària de Madrid a Saragossa i Alacant el 1909.

Com ja hem comentat abans només hem pogut consultar les dades fins al 1913. L'any 2040 ja estaran disponibles tots els protocols, tot i que consultant la premsa de l'època solem localitzar anuncis de subhastes públiques o altres tasques que afectaven la notaria Saguer.

Quan Emili Saguer mor l'any 1940 es parla de la seva figura com a il·lustre notari gironí. Es remarca que va estar treballant fins als seus últims dies, però hem pogut constatar que aquest fet no és cert. Saguer signarà protocols durant la guerra. El 1936, 1937 i 1938 existeixen diferents documents que no es podran consultar fins d'aquí a uns anys, però el 1939 serà substituït en el seu càrrec de notari de Girona 10 i ja no exercirà més. Tenia 73 anys quan va abandonar la professió que durant més temps havia exercit. Van ser 47 anys de la seva vida ⁵⁶.

1865-1940: un període convuls

Emili Saguer i Olivet va néixer el 1865 i ens va deixar el 1940. Darrere d'aquest llarg període hi conviu una societat que canvia de manera vertiginosa i que viu molts capítols que ens ajudaran a entendre la vida del personatge.

És una època molt convulsa que com aquell qui diu arrenca amb la Restauració després del fallit projecte de la Primera República, seguit de l'arribada d'una nova nissaga reial com era la dels Savoia. Tot i això, ens centrarem a parlar del que es va viure a Catalunya i dels protagonistes del naixent catalanisme, que es gestarà des de 1880, i del que

⁵⁶ La dada de la seva jubilació l'he aconseguit fent una consulta a l'arxiu on es dipositen tots els protocols notariais de Girona. Amablement m'han facilitat la dada i han confirmat que el 1940 ja no ocupa el càrrec de notari. De ben segur que va ser a causa del seu delicat estat de salut, ja que va morir el 24 de febrer de 1940.

passava a la ciutat de Girona. Deixarem per l'última part el període de la dictadura de Primo de Rivera i la Segona República.

El gran període polític que engloba en major part la vida del notari és la Restauració, que s'inicia pràcticament el 1874 amb el pronunciament del general Martínez Campos i l'arribada al poder d'Alfons XII un any després. El segueix la regència de Maria Cristina fins al 1902, que és quan dona pas a Alfons XIII. Aquest es mantindrà al càrrec ben bé fins al 1931, quan s'instaura la Segona República, tot i que a partir de 1923 hi haurà la dictadura de Primo de Rivera amb el beneplàcit reial.

Aquest llarg període té diverses crisis importants, però la més destacable és la del 1898, quan es perden les últimes possessions importants a ultramar, entre les quals destaquen Cuba i d'altres colònies. A partir d'aquí arribarà el pessimisme a la societat espanyola i s'aniran acumulant diverses crisis que a la llarga cicatritzaran amb l'esmentada dictadura. Alhora és l'inici de l'ascens del catalanisme i de les seves primeres reivindicacions.

La Girona de la Restauració ⁵⁷

La Girona de finals de segle XIX i principis del XX era una ciutat mancada de dinamisme que vivia privada de la seva expansió a causa de les muralles que l'oprimien. Tot i això, en el tombant de segle es va iniciar un procés per derruir-les i començar un nou període de creixement, però que no es tradueix en un augment poblacional. És la capital de

⁵⁷ Per introduir aquest període podeu consultar el llibre de Joan Puigbert *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, Girona: Diputació de Girona, 1995. També *75 anys de Girona: 1909-1984*, de Ramon Alberch i Narcís-Jordi Aragó, publicat amb motiu del 75è aniversari de La Caixa i que ens ofereix alguns detalls del període. El llibre *Girona grisa i negra*, Barcelona: Edicions 62, 1973, de Narcís Jordi Aragó, Just M. Casero, Jaume Guillamet i Pius Pujades ens ofereix alguns apunts pel període històric, tot i que s'allarga fins a la dècada dels setanta amb la visió d'una ciutat grisa.

demarcació amb menys població. Sense anar més lluny, el 1920 té 17.691 habitants enfront dels poc més de 15.000 del 1877 ⁵⁸.

Ramon Alberch i Narcís Castells ens ofereixen la seva visió sobre l'evolució de la població gironina en aquest període: «La Girona del primer terç del segle xx és una ciutat que encara es caracteritza per la seva impermeabilització als canvis i el seu tancament en una mentalitat vuitcentista que es palesa en l'escassa transformació que experimenta l'espai urbà i per la pervivència de comptades iniciatives industrials que en cap cas assoleixen a variar-ne substancialment la seva fesomia.» ⁵⁹

Moltes ciutats viuran el seu procés de renovació amb la implantació del model urbà de l'eixample. Girona no n'és una excepció, però alguns historiadors gironins com Joan Puigbert el consideren un projecte poc ambiciós. Sí que es produeix una renovació, però la considera insuficient. A la ciutat encara hi perviuen els vells valors del feudalisme ⁶⁰.

L'enderroc de les muralles es va produir a inicis de segle xx, tot i això el 7 de maig de 1895 ja se'n va obtenir l'autorització. L'enderroc s'iniciarà el 1901 al sector del pont Pas de la Palla i del Portal de l'Àngel ⁶¹. Va ser un pas important per donar una nova dimensió a la ciutat, que fins feia pocs anys era reconeguda com a plaça de guerra, amb els inconvenients que comportava ⁶².

Estem situats en un període en què la industrialització és molt important, tot i que la ciutat de Girona no viurà un procés destacat. Una de les indústries més importants era la fàbrica de turbines Planas i Flaquer ⁶³, fundada el 1858. Però el 1908 extingeix la seva producció,

58 Puigbert, Joan, *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, pàg. 9.

59 Alberch, Ramon i Castells, Narcís, *La Població de Girona (segles XIV-XX)*, Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1985, pàg. 145.

60 Puigbert, Joan, *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, pàg. 5

61 Consulteu la imatge del 1902 de l'enderroc de la muralla de Girona al Pes de la Palla, a la pàgina 611.

62 Puigbert, Joan, *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, pàg. 68.

63 Josep Clara ens aporta una aproximació a aquesta indústria gironina a través de l'article "La indústria moderna a la Girona del segle XIX: la foneria Planas", dins del número 80 de la *Revista de Girona*, publicat el 1977, pàg. 215-222.

ja que l'havia traslladada a Barcelona el 1903 ⁶⁴, cosa que suposarà que 450 obrers perdin la feina. Un altre exemple serà la fàbrica Grober ⁶⁵ dedicada a la producció de cintes, cordons i botons, on la majoria de treballadors eren dones ⁶⁶.

Puigbert arriba a la conclusió que la industrialització a Girona ⁶⁷ va fracassar per la manca d'espai i de mà d'obra, però per sobre de tot per la manca de capitals autòctons. La banca és escassa. L'exemple el tenim amb l'entitat "Crédito Gerundense" del Marquès de Camps que perviurà a la ciutat del 1881 al 1896 ⁶⁸.

Però la manca d'indústries cal contraposar-la als serveis. El gruix més important de la població vivia dels serveis, essent els puntals el comerç i els oficis. El mercat dels dissabtes era el més important de la zona. A més, al ser capital provincial comportava que una part de la població treballés a l'administració.

No hem d'oblidar que el període de la Restauració s'obrirà amb la derrota dels carlins ⁶⁹. Hi havia moltes zones catalanes afins a aquest corrent, entre elles les comarques gironines, que hi tindran una importància destacable. L'exemple més clar és que el 1885 el representant carlí a l'ajuntament era Rafael Masó. A més, els carlins controlaven el

64 VVAA, *L'Enllumenat elèctric a Girona: 1883-1930*, Girona: Ajuntament de Girona, 1981, pàg. 84.

65 Per aprofundir en la fàbrica Grober podem consultar l'article de Josep Clara "Notes sobre la fàbrica Grober (1890-1978)", dins del número 106 de la *Revista de Girona* de l'any 1984, pàg. 46-56.

66 Puigbert, Joan, *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, pàg. 10.

67 Una visió més general de la industrialització gironina la podem trobar en l'estudi de Jordi Nadal i Jordi Maluquer, *Catalunya, la fàbrica d'Espanya: un segle d'industrialització catalana 1833-1936*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1985. Altres referències del mateix autor sobre el tema es poden trobar a la col·lecció de 6 volums d'*Història econòmica de la Catalunya contemporània*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1988-1994.

68 Josep Clara aprofundeix en aquesta entitat bancària en un article al número 75 de la *Revista de Girona*: "Notes sobre la banca de la restauració: «Crédito Gerundense»", pàg. 59-65.

69 Per una visió dels carlins és interessant consultar el dossier del número 147 de la *Revista de Girona*: "El carlisme entre dues guerres, 1876-1936" amb articles de Borja de Riquer, Jordi Canal, Eduardo González, Àngel Duarte i Josep Clara, pàg. 54-88.

“Centro Moral Gerundense” i a partir del 1891 participaran a les eleccions amb el Cercle Tradicionalista de Girona ⁷⁰.

Un dels partits amb més importància a la demarcació de Girona era el republicà. Trobem un cas curiós el 1888 quan el regidor Joan Porreron es declara catalanista i reivindica l'ús del català durant els plenis. Aquesta declaració va comportar un gran terrabastall a la Girona de finals de segle. El partit republicà serà el que recollirà més vots a partir del 1903. El seu altaveu era *El Autonomista* ⁷¹.

Paper important tindran les associacions que es reunien al voltant de diferents partits polítics. Com ja hem comentat, els carlins s'agruparan a l'entorn del Cercle Tradicionalista, els catalanistes al Centre Catalanista de Girona i, en menys importància, al Casal Gironí. Depenien dels partits monàrquics el “Centro Provincial” de “Acción Monárquica” i el “Círculo” de “Unión Española”. Un dels més importants era el Centre Republicà, situat al carrer del Carme, amb una sala on es feia ball cada diumenge a la tarda ⁷².

És interessant donar un cop d'ull als diferents períodes electorals que es viuran durant aquest període i el canvi de tendència que es viurà amb l'arribada del nou segle i la progressiva participació dels catalanistes en la lluita pel poder. En un primer moment es va aplicar el sufragi censatari que a la demarcació de Girona significava uns 40.000 habitants. D'aquesta manera operava sense cap mena de problema el bipartidisme. Hi va haver eleccions l'abril de 1879 i el 1884 amb victòria conservadora, i l'agost de 1881 i l'abril de 1886 amb victòria liberal o fusionista ⁷³.

El gran canvi es produirà el 1890 quan Sagasta vol implementar el sistema del sufragi universal masculí. Tot i el canvi, a les zones interiors hi segueix pervivint el caciquisme,

70 Puigbert, Joan, *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, pàg. 22.

71 Puigbert, Joan, *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, pàg. 23.

72 Puigbert, Joan, *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, pàg. 55.

73 Puigbert, Joan, *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, pàg. 62.

però amb el canvi de segle entraran amb força nous partits com la Lliga Regionalista o bé el republicanisme federal, que produiran un canvi molt destacable.

Només cal veure els resultats per veure aquest canvi. Si analitzem les eleccions que hi ha entre 1903 i 1923, observarem que en quatre ocasions les guanyen els republicans (1905, 1907, 1914 i 1916). En tres ho farà la Lliga Regionalista (1918, 1920 i 1923) i en una ocasió ho van fer els carlins (1910). Després arribarà el període de la dictadura de Primo de Rivera.

Si deixem de banda els resultats electorals, podem destacar que el catalanisme va significar un canvi de paradigma dins l'escena política, cosa que es pot observar en diferents elements. Ens trobem que el 1899 hi va haver de nou un enrenou perquè no es permetia l'ús del català en els plenaries de l'Ajuntament de Girona.

Segons Joan Puigbert, aquest catalanisme recollia l'aportació dels sectors catòlics conservadors que es van desvincular del carlisme. El catalanisme apareixia com una possibilitat de superar el sistema polític artificios, basant-se en la configuració tradicional de la societat ⁷⁴.

No podem obviar el paper que va tenir l'església en tot aquest període. Girona era una ciutat que vivia en un ambient fortament catòlic amb un gran protagonisme del clergat i els convents. El bisbe Tomàs Sivilla ⁷⁵ va ser dels més destacats en el seu període de 1877 a 1906, amb una orientació moderada de suport a la Unió Catòlica i contrari a l'integrisme. Va tenir una actitud d'apropament al règim liberal, avalat per les orientacions del papa

⁷⁴ Puigbert, Joan, *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, pàg. 64.

⁷⁵ Tomàs Sivilla va néixer el 1817 a Calella i va morir el 1906 a Girona. Va estudiar filosofia i teologia als seminaris de Girona i Barcelona. Entre el 1847 i 1851 va ensenyar dret canònic a la Universitat de Barcelona. Va ser nomenat bisbe de Girona el 1877 fins a la seva mort. Josep Clara remarca que no va destacar per la defensa de la llengua catalana quan el 1902 el govern de Madrid va imposar l'ensenyament del catecisme en castellà a l'escola.

Lleó XIII. En aquest context va començar a despuntar el projecte d'un catalanisme conservador catòlic ⁷⁶.

Un altre dels fets destacables és el paper de la premsa i en aquest camp sobresurt Girona. La ciutat va veure néixer un munt de publicacions. Entre 1875 i 1880 se'n compten 18. No van tenir una vida molt llarga i eren apolítiques. La més destacable va ser la coneguda *Revista de Gerona*.

Del 1881 a finals de segle s'inicia una eclosió de noves publicacions. En total se'n comptabilitzen 51. El més interessant d'aquest període és l'aparició d'una diversificada premsa política. Així podem localitzar un reguitzell de periòdics monàrquics com *La Lucha*, *El Constitucional*, *El Eco del País* i, més endavant, *El Eco de la Provincia de Gerona*, entre d'altres. Pel que fa als de tendència republicana, trobem *El Demócrata*, *El Posibilista*, *la Federación* i, per sobre de tots, destaca *El Autonomista* (1895-1936), fundat per Darius Rahola. Entre els tradicionalistes trobem l'integrisme amb *Lo Rossinyol* i *el Integrista*. Entre els carlins destaquen *El Baluarte* i *El Norte*. En aquest context també hi podríem situar els primers anys del *Diario de Gerona* de Rafel Masó. Per últim trobem el catalanisme polític representat amb *Lo Geronés* (1894-1909).

L'augment més important de publicacions es detectarà entre 1900 i 1923 amb l'aparició de 93 noves publicacions. En aquest període hi haurà les dedicades al modernisme i al noucentisme. Pel que fa als diaris ens trobem que la Lliga Regionalista tindrà el suport del *Diario de Gerona* i a partir de 1916 apareixerà *El Gironés*. Pel que fa al republicanisme, tindrà *El Autonomista* com el seu representant ⁷⁷.

76 Puigbert, Joan, *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, pàg. 45.

77 Puigbert, Joan, *La Girona de la Restauració, 1874-1923*, pàg. 82.

Els inicis del catalanisme ⁷⁸

Però ara ens toca centrar-nos amb el que passava a Catalunya en aquell context, ja que recordem que una de les principals veus que es van alçar per buscar el regeneracionisme d'Espanya es gestava a Catalunya i tenia el catalanisme o regionalisme com a un dels seus catalitzadors.

La dècada dels 80 del segle XIX són uns anys de gran activitat amb el naixement del catalanisme polític i l'època de la Renaixença. Els Jocs Florals, la creació del *Diari Català*, l'Exposició Universal de 1888 a Barcelona i el Centre Català representen alguns dels ítems més importants d'aquest ressorgiment.

Un dels personatges més notables d'aquest període serà Valentí Almirall, que provenia del Partit Republicà de Pi i Margall però que buscarà el pas del vell republicanisme al nou catalanisme polític. El 1879, aprofitant la llibertat d'impremta, va publicar el *Diari Català*. Aquest era el primer signe de catalanitat, ja que es publicava en català. Tot i això no va tenir una existència gens fàcil, ja que va ser objecte de la censura i per aquest motiu va haver de canviar diverses vegades de capçalera. A més, el 1881 té una competència amb l'arribada d'una nova publicació de caràcter més conservador, *La Renaixença*.

Però l'activitat d'Almirall no s'acabava aquí i el 1880 convoca el Primer Congrés Catalanista dels federals. El 1882 es crea el Centre Català fruit del Congrés, i d'aquesta manera es forma la primera associació política de caràcter regionalista ⁷⁹.

⁷⁸ El catalanisme i els seus inicis han generat una gran quantitat d'estudis dels quals en destacarem alguns. Per exemple, els llibres de Joan Lluís Marfany com *La cultural del catalanisme: el nacionalisme català en els seus inicis*, Barcelona: Empúries, 1995. L'estudi de diversos autors sobre el període a *Història de la Catalunya Contemporània*, Barcelona: Pòrtic, 1999. També *Història del catalanisme fins 1923*, de Josep Termes, Barcelona: Pòrtic, 2000, i el treball d'Albert Balcells a *Història del nacionalisme català: dels orígens als nostres temps*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992. Finalment, trobem *La Pàtria dels catalans*, de Josep Maria Fradera, Barcelona: La Magrana, 2009. Són només alguns exemples remarcables i no podem oblidar tampoc la gran quantitat d'articles que ha generat aquest tema.

⁷⁹ Termes, Josep, *Història del Catalanisme fins al 1923*, pàg. 158.

Però el moviment regionalista no es limitava als congressos, sinó que va derivar el 1885 amb el conegut Memorial de Greuges. Aquest document va aconseguir reunir la societat catalana amb les diverses faccions catalanistes del moment. El document es va redactar en una comissió de nou membres de totes les tendències polítiques i va ser entregat al rei Alfons XII, que el va acceptar. Tot i això, la premsa madrilenya va iniciar una dura campanya contra el Memorial i això va provocar la radicalització de certs sectors catalans⁸⁰.

El Memorial és considerat per alguns com el resum del catecisme catalanista. Aquest manifest pretenia regenerar Espanya, ja que es trobava sumida en una època de decadència. Es defensava Catalunya, la seva economia, el seu dret tradicional i la seva llengua i cultura per crear una monarquia regionalista. Aquest és un ítem important, ja que reunia totes les forces del moment al costat de la burgesia industrial.

Sens dubte, Valentí Almirall va ser un dels autèntics precursors del moviment i reunia tots els ingredients per tirar-lo endavant. Tenia un instrument, com era el Centre Català, un escrit reivindicatiu, com era el Memorial de Greuges i, més endavant, ho va culminar tot amb una doctrina plasmada al seu llibre *Lo Catalanisme*⁸¹.

Però no tot anava tan bé com semblava. L'Exposició Universal de Barcelona de 1888 va esquerdar les pretensions d'uns i altres i a la llarga va col·laborar a la creació de la Unió Catalanista. Les dissensions van arribar al Centre Català quan una part dels membres estava d'acord a donar suport a l'Exposició, mentre que el sector oficial no ho veia amb bons ulls. A causa de les dues posicions antagòniques i per altres divergències internes, es van escindir en dues faccions.

80 Termes, Josep, *Història del Catalanisme fins al 1923*, pàg. 179.

81 Termes, Josep, *Història del Catalanisme fins al 1923*, pàg. 171.

No cal oblidar que l'Exposició representa un pas molt important per a Barcelona i la impregna d'una modernitat que l'erigeix com a capital catalana i com a la segona ciutat més important d'Espanya. El gran ressò internacional i la gran quantitat de visitants la converteixen en el punt de partida cap a la ciutat del segle xx.

Els dissidents van abandonar el Centre Català i van crear la Lliga de Catalunya, on confluïren amb membres del grup de la Renaixença, encapçalats per Àngel Guimerà, el Centre Escolar Catalanista, entitats de caràcter català com el Centre Catalanista de Sabadell, alguns intel·lectuals, el grup de la Veu del Montserrat o el de l'Espanya Regional⁸².

Aquest nou grup es va fundar el 1887 i va designar com a primer president Sans Guitart, que en el seu discurs inaugural ja marcava objectius com l'oficialitat del català, la defensa del proteccionisme econòmic, la lluita pel manteniment del dret civil català i la possible politització del moviment.

Precisament, la defensa del dret civil català serà una de les màximes expressions dels catalans de l'època. El 1889 es va aprovar el Codi civil espanyol. El govern ja feia anys que havia impulsat l'homogeneïtzació del dret civil, però les particularitats històriques de certes zones com Catalunya va comportar que l'aprovació definitiva es demorés durant alguns anys.

Després de l'aprovació definitiva el 1889, des de Catalunya es va iniciar una campanya en contra de l'article 15 del Codi civil espanyol que encapçalaria Narcís Verdaguer i Callís. Amb el pas del temps esdevindria la primera pedra per conformar i estendre el catalanisme a comarques a través de la creació de la Unió Catalanista.

82 Termes, Josep *Història del Catalanisme fins al 1923* pàg. 277.

Cal destacar que a Catalunya el catalanisme no es vivia amb la mateixa intensitat a totes les zones. Aquest primer moviment es localitza essencialment a la ciutat de Barcelona i a nuclis contigus. No hem de pensar que és un moviment general a tot Catalunya, per això s'ha de destacar la tasca que va fer la Unió Catalanista, fent que el moviment s'expandís per totes les comarques ⁸³.

L'objectiu de la creació d'aquesta nova entitat era una millor organització del catalanisme naixent i l'extensió dels tentacles catalanistes cap a la totalitat del país. L'impuls el pren la Lliga quan pretén unir tots els grups i centres catalanistes del moment i estendre'l arreu ⁸⁴.

D'entre els diferents grups que s'integren dins de la Unió destaca, per descomptat, el de la Lliga, però coexisteixen d'altres elements destacats. És el cas del grup del vigatanisme, que s'agrupava al voltant del setmanari *La Veu del Montserrat* ⁸⁵ i amb Jaume Collell com a un dels ideòlegs més destacats. Un altre grup és el de Torras i Bages ⁸⁶, amb el seu llibre *La tradició catalana*, que esdevé el cos doctrinal del catalanisme catòlic. L'altre punt àlgid serà quan entre el 1895 i el 1898 s'uneixen a la Unió els Joves Universitaris i el grup de comerciants encapçalat per Lluís Marsans. Aquests dos últims grups seran un dels principals que refusaran l'activitat contemplativa de la Unió i preferiran l'activitat política, però aquest fet no succeirà fins al tombant de segle.

83 Termes, Josep i Colomines, Agustí, *Les Bases de Manresa de 1892*, pàg. 56.

84 Termes, Josep i Colomines, Agustí, *Les Bases de Manresa de 1892*, pàg. 130.

85 Per conèixer la publicació podeu consultar l'estudi de Miquel Salarich i Torrent *La Veu del Montserrat (1878-1902)*, Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 1993, o el clàssic de Maties Ramisa *Els orígens del catalanisme conservador i La Veu del Montserrat: 1878-1900*, Vic: Eumo Editorial, 1985.

86 Per Torras i Bages es pot consultar l'estudi de Casimir Martí "Torras i Bages: el regionalisme tradicionalista, un antitipus ètico-històric del sistema de la Restauració" a *El pensament polític català*, coordinat per Albert Balcells, Barcelona: Edicions 62, 1988. També destaquem l'article de Joan Lluís Pérez Francesch titulat "Josep Torras i Bages (1846-1916): introducció al seu pensament polític" a <http://www.iecat.net/institucio/societats/SCFilosofia/revista/Torras.doc>. Del mateix autor, l'edició de *L'Església i el regionalisme i altres textos: 1887-1899*, Barcelona: Editorial La Magrana, 1985.

Un cop constituït com a entitat cal passar a l'acció a través de l'organització d'una trobada amb els membres de les diferents delegacions de la Unió ⁸⁷. Així, del 23 al 27 de març de 1892 es reuneixen a Manresa els 243 delegats que van aprovar les conegudes Bases per a la Constitució Regional Catalana, o sigui, les que coneixem avui en dia com a Bases de Manresa.

Josep Termes i Agustí Colomines apunten en el seu llibre sobre les Bases que des de la Unió es tenia clar que calia passar de les idees als fets, per això projecten un nou país amb la divisió del poder central amb les funcions legislatives, executives i judicial, però amb el pas del temps no acaba essent així.

Parlant dels membres que assisteixen a l'Assemblea de Manresa, hi trobem el notari gironí Emili Saguer, que representava el grup de l'Alt Empordà. Entre els assistents s'hi localitzen 64 propietaris, 31 advocats, 21 metges, 20 hisendats, 17 fabricants, 7 enginyers, 5 artistes, 4 preveres, 3 arquitectes, 3 mestres, 3 industrials, 3 mestres d'obres, 2 banquers, 2 cronistes i 1 pèrit agrònom, impressor, fuster i pilot⁸⁸.

Termes i Colomines consideren que les Bases de Manresa s'han sobredimensionat, ja que tracten molts temes però de manera superficial. Tot i això, no cal treure el mèrit que tenen perquè esdevenen el primer intent de delimitar les relacions entre Catalunya i Espanya. En segon lloc representen la confirmació que el catalanisme optava per entrar de ple en el sistema de la Restauració, però cercant nous horitzons i el ressorgiment del

⁸⁷ Termes, Josep i Colomines, Agustí, *Les Bases de Manresa de 1892*, pàg. 129.

⁸⁸ Termes, Josep i Colomines, Agustí, *Les Bases de Manresa de 1892*, pàg. 139.

país, mai la disgregació, com apuntaven alguns polítics madrilenys i la premsa centralista⁸⁹.

Una de les màximes de la Unió Catalanista era impulsar la creació de nous centres arreu de Catalunya, per aquest motiu i d'altres es creava el 1894 a Girona el "Centre Catalanista de Gerona i Sa Comarca". No en va, durant el període entre 1894 i 1898 s'impulsa la creació de molts centres catalanistes arreu de Catalunya. És el moment de l'expansió de la Unió.

Entre 1898 i 1901 és quan es dona el trencament de la Unió Catalanista arran, entre altres fets, del desastre de Cuba i la pèrdua de les colònies. Joan-Lluís Marfany apunta que en aquest impàs es dona la transformació del catalanisme en nacionalisme ⁹⁰.

De fet, el govern de Polavieja a Madrid havia estès la mà al catalanisme per intentar oferir un regeneracionisme a Espanya, tal com feia temps reclamaven els catalans, però el moviment es va fracturar entre els que estaven a favor de l'adhesió al govern i els qui no. Un altre fet destacable va ser la situació de tensió que va mantenir el govern amb Catalunya arran del Tancament de Caixes de 1899, fet que va comportar la suspensió de llibertats i la demostració que a Catalunya es demanaven canvis molt més profunds.

A més, amb l'entrada dels joves universitaris a la Unió i d'altres grups que ja des del principi reclamaven que el moviment entrés en política, es va acabar de disgregar de manera transitòria. Amb aquesta escissió es creava la Lliga Regionalista i va comportar

89 Per aprofundir en el tema cal consultar el llibre citat de Termes i Colomines, en què es fa una indagació de tot el moviment de la Unió Catalanista i dels seus inicis a Manresa. Aquesta reflexió l'ofereixen en l'últim punt del llibre, a la pàgina 149. Sobre la Unió Catalanista hi ha d'altres estudis interessants a destacar, com el de Jordi Llorens i Vila, *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític: dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià: 1891-1903*, publicat per l'Abadia de Montserrat el 1992. Del mateix autor, *La Unió catalanista: 1891-1904*, editat a Barcelona el 1991 per l'editorial Rafael Dalmau.

90 Marfany, Joan-Lluís, *La cultura del catalanisme*, pàg. 28.

que el moviment de la Unió quedés en un segon terme, donant pas al camí polític reivindicat per uns i obviat per uns altres ⁹¹.

A partir de llavors, la Lliga serà un dels màxims exponents de la política catalana i ja en un bon principi va aconseguir allò que semblava impossible, trencar la dicotomia entre els vells partits que controlaven el poder central a partir de 1901. Era el moment de combatre el caciquisme.

La visita reial de 1904 del rei Alfons XIII va comportar l'escissió de l'ala esquerra de la Lliga, que crearia un nou partit l'any 1906: el Centre Nacionalista Republicà ⁹². Era un fet que ja es considerava, el detonant va ser la mínima submissió que va mostrar la Lliga cap al rei. Aquest partit tenia com a lema "Nacionalisme, Democràcia, República" ⁹³.

Aquest nou partit agrupava dissidents de la Lliga, alguns elements de la Unió Catalanista, dels federals i de la Unió Republicana. Tot i això, mai serà un partit que esdevindrà hegemònic i no tindrà un lideratge clar. Més endavant, l'any 1914, subscriurà el pacte de Sant Gervasi amb el partit d'Alejandro Lerroux per concórrer a les eleccions legislatives del 8 de març de 1914.

Els regionalistes emmarcats dins del moviment catalanista anaven sumant bons resultats electorals i provocava que els vells partits tradicionalistes veiessin amb recel tot allò que passava a Catalunya. El 1905 es produeix un incident que sacsejarà la vida política catalana i que comportarà la creació de la Solidaritat Catalana. Es tracta dels fets del *Cu-cut!*, dia en què els militars van atacar la seu de la publicació.

91 De Riquer, Borja, *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)* Barcelona: Edicions 62, 1977.

92 Per aprofundir en el Centre Nacionalista Republicà podeu consultar l'article de Gemma Rubí i Santiago Izquierdo a *Cercles: Revista d'història cultural*, núm. 11, gener de 2008, titulat "El Centre Nacionalista Republicà (1906-1910) i el catalanisme d'esquerres". Es pot consultar a <http://raco.cat/index.php/Cercles/article/view/191264/263048>, pàg. 106-122.

93 De Riquer, Borja *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)*, pàg. 411.

Aquest atac va provocar que la política catalana s'organitzés. Serà un moviment que s'anirà gestant de mica en mica. A finals de 1905 es crea un comitè executiu amb membres de la Lliga Regionalista, els nacionalistes del Poble Català, els republicans independents d'Amadeu Hurtado ⁹⁴, la Unió Catalanista, els republicans federals, la Unió Republicana i els carlins. En quedaran fora els partits dinàstics i el de Lerroux.

L'11 de febrer de 1906 es va celebrar el míting de presentació de la Solidaritat a Girona, ja que a Barcelona s'havien suspès les garanties constitucionals ⁹⁵. Més tard se celebrarà la presentació a Barcelona, el 20 de maig d'aquell any, un cop recuperades les garanties constitucionals.

En les eleccions a diputats provincials de 1907, Solidaritat obtindrà un important èxit que es plasmarà amb l'elecció d'Enric Prat de la Riba com a president de la Diputació de Barcelona. Però arreu sorgeixen problemes i el pes més gran de la Lliga va provocar les primeres dissensions, que acabaran trencant el pacte amb el pas del temps ⁹⁶.

La Setmana Tràgica i la disputa pel repartiment de càrrecs acabaran de tocar de mort el moviment de la Solidaritat. De fet, arran de la repressió per la Setmana Tràgica, una part del grup estava a favor d'aplicar una dura repressió i l'altra, no. El vell projecte d'unir totes les forces havia acabat i seguia el poder de la Lliga en la política catalana.

⁹⁴ Amadeu Hurtado recupera les seves vivències a Solidaritat Catalana al seu llibre *Quaranta anys d'advocat: història del meu temps*, Barcelona: Ariel, 1968.

⁹⁵ Vinyas, Joan, *Memòries d'un gironí*, pàg. 144.

⁹⁶ Termes, Josep, *Història del catalanisme fins 1923*, pàg. 424 i següents.

Un altre dels projectes destacats pel catalanisme i que es va posar en marxa en aquest període va ser la constitució de la Mancomunitat de Catalunya el 1914 ⁹⁷. Esdevindrà un dels pocs òrgans autònoms de tot Espanya, ja que només s'implantarà a Catalunya ⁹⁸.

La mancomunitat de diputacions catalanes era un projecte que feia anys que s'estava gestant. Es van fer diversos moviments i gestions per buscar la unificació de les quatre diputacions catalanes. El treball es va iniciar el juliol de 1911 quan es van aprofitar els contactes que tenia Cambó amb el govern de Madrid. Tot i les reticències de certs sectors de la societat madrilenya i de la premsa, el 17 d'octubre de 1912 s'aprovava el projecte al Congrés, però no serà fins al 1913 que ho aprovi el Senat i el rei signi el decret el 18 de desembre de 1913, dos anys després d'haver iniciat els preparatius.

El 6 d'abril de 1914 es crea la Mancomunitat de Catalunya sota la presidència de Prat de la Riba fins al moment de la seva mort, l'any 1917. El substituirà Puig i Cadafalch, que dirigirà el projecte fins al 1925, quan la dictadura de Primo de Rivera engoleix la Mancomunitat.

Tot i la presumpta tranquil·litat del moment, la Primera Guerra Mundial va originar una triple crisi de caràcter polític, militar i social ⁹⁹. A més, el catalanisme entrarà en una nova etapa de radicalització i es viuran capítols com el pistolerisme.

En aquest context el catalanisme perd alguns dels seus referents més importants com Prat de la Riba, Torras i Bages i Narcís Verdaguer, entre d'altres ¹⁰⁰. A més el catalanisme

97 Arran del centenari de la Mancomunitat de Catalunya s'han publicat una sèrie d'estudis que han aprofundit en aquesta institució. Podem destacar el d'Albert Balcells, *La Mancomunitat de Catalunya, 1914-1925: el primer pas vers l'autogovern des de la desfeta de 1714*, publicat per la Diputació de Barcelona el 2014. L'estudi de 1994 de Jordi Llorens titulat *La Mancomunitat de Catalunya: 1914-1925* i editat per Barcanova, o bé *Pàtria i progrés: la Mancomunitat de Catalunya, 1914-1924*, d'Agustí Colomines i Aurora Madaura, editat per Comanegra el 2014.

98 Termes, Josep, *Història del catalanisme fins 1923*, pàg. 505.

99 Termes, Josep, *Història del catalanisme fins 1923*, pàg. 535.

100 Termes, Josep, *Història del catalanisme fins 1923*, pàg. 543.

es radicalitza i es donen per acabades les formes del vuit-cents per entrar de ple a una nova etapa on s'havia donat una extensió de les inquietuds catalanistes a un sector més gran de la societat del moment.

En aquest context apareix una iniciativa prou interessant que finalment no s'executarà. Es tracta del fallit Estatut de 1919 ¹⁰¹. El projecte s'inicia el 1918 quan es presenta una enquesta als municipis per saber com valoraven l'autonomia. Un 98 % d'ells la prenia molt en consideració. La campanya impulsada per l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local de la Mancomunitat va comportar que la mateixa Mancomunitat redactés un estatut que es va presentar al govern central, que el va obviar i va quedar en paper mullat per la conflictivitat del moment que va fer caure en l'oblit aquest nou projecte ¹⁰².

Com es pot comprovar era una època de tensions i de crisi. El 1919 es va iniciar una dura crisi econòmica i la conflictivitat social del moment va comportar que el general Primo de Rivera iniciés un cop d'estat que va fructificar en una dictadura amb el beneplàcit del rei Alfons XIII. El cop s'inicia el 1923 i acaba el 1930 amb l'inici d'un nou període.

El 28 de gener de 1930 Primo de Rivera dimiteix del càrrec després d'una època de vicissituds en la qual s'accentua una nova crisi econòmica agreujada per la pèrdua de suport d'algunes oligarquies i poders fàctics del país, com el mateix rei. El següent pas serà la proclamació de la Segona República i l'exili de la família borbònica. El relleu de Primo de Rivera serà el general Berenguer, però aquest no rebrà suport, ja que el poble demanava l'extinció de la monarquia pel suport que havia donat a la dictadura. No es volia un nou període dictatorial i calia un canvi de timó.

¹⁰¹ Albert Balcells va presentar un estudi sobre l'estatut de 1919 titulat *El Projecte d'autonomia de la Mancomunitat del 1919 i el seu context històric* i editat pel Parlament de Catalunya l'any 2010.

¹⁰² Termes, Josep *Història del catalanisme fins 1923*, pàg. 540.

A finals de 1930, els partits es van unir per signar el Pacte de Sant Sebastià que permetria restablir les llibertats i aportar un nou aire al país, fet que acaba desembocant amb la proclamació de la República. El 14 d'abril de 1931 es va proclamar la Segona República de la mà de Niceto Alcalá-Zamora. Tot i el seu petit recorregut fins al 1936, va ser un període en el qual van aflorar nous partits com Esquerra Republicana, que es va erigir com el nou partit de masses a Catalunya gràcies a la instauració de la Generalitat de Catalunya amb l'aprovació d'un estatut propi l'any 1932.

La Guerra Civil espanyola va marcar un nou ítem en aquella societat que en poc temps va veure com tot plegat acabava amb una guerra entre germans i la conseqüent repressió franquista, però aquest període no el viurà de manera directa Emili Saguer.

Els inicis del catalanisme a Girona

En les memòries de Joan Vinyas publicades el 1932 ¹⁰³ se'ns explica amb petites pinzellades com s'introdueix el moviment catalanista a la ciutat. Hem de dir que Girona no era ni de bon tros un nucli catalanista dinàmic, sinó que la introducció va ser lenta. Destacaven altres nuclis més importants com el de l'Alt Empordà, d'on provenia Saguer, o bé Olot.

De fet, Lluís Costa així ens ho recorda en la introducció del llibre de Vinyas ¹⁰⁴: «La Girona de finals del segle XIX era una ciutat apàtica, trista i monòtona, encerclada per unes muralles que li impedièen expandir-se.» Girona no era ni de bon tros la imatge que en

103 Vinyas i Comas, Joan, *Memòries d'un gironí*, Girona: Impremta Masó, 1932. Lluís Costa en va fer un estudi introductori el 2002 a *Memòries d'un gironí. Una visió de la premsa de Girona*, publicat pel Col·legi de Periodistes de Girona.

104 Vinyas i Comas, Joan, *Memòries d'un gironí. Una visió de la premsa de Girona*, pàg. 10.

tenim avui en dia i comptava amb 15.000 habitants, mentre que altres nuclis urbans més dinàmics com Reus, Manresa o Tarragona superaven amb escreix els 20.000 habitants¹⁰⁵.

Però no tot eren mals auguris i l'arrencada d'una nova ciutat es començava a gestar. El renaixement cultural gironí es gestarà en certàmens literaris o bé en tertúlies com la coneguda de la Cova de can Vinyas, que s'origina a l'últim quart del segle XIX. De ben segur que va ser on es van gestar projectes importants com la creació del Centre Catalanista ¹⁰⁶.

No és una simple suposició, ja que només cal mirar els components d'aquestes xerrades per conèixer el seu tarannà. Entre d'altres hi havia el doctor Ametller, Manuel Viñas, Enric Claudi Girbal, Joan Baptista Ferrer, Celestí Pujol, Alfons Gelabert, Joaquim Botet i Sisó, Emili Grahit, Josep Pascual, el metge Francisco Vinyas i el seu germà ¹⁰⁷.

La presència de Botet i Sisó ens fa pensar que la creació del Centre de ben segur que es va comentar en aquestes tertúlies. Així arribem a l'11 de febrer de 1894, quan es funda a casa de Botet el "Centre Catalanista de Gerona i sa Comarca" seguint els programa de la Unió Catalanista i de les Bases de Manresa ¹⁰⁸ com a marc.

Joan Puigbert, en un article sobre els inicis del Centre Catalanista ¹⁰⁹, apunta com va anar la constitució del nou element catalanista gironí. El bisbe Morgadas no va acceptar el trasllat a Burgos i aquesta renúncia suposarà l'inici d'una campanya de suport per part de

105 Termes, Josep, *Història del Catalanismes fins al 1923*, pàg. 372.

106 Sobre el Renaixement i algun apunt de les tertúlies de Can Vinyas, podeu llegir l'article de Lluís Puig al número 66 de *Revista de Girona*, corresponent al setembre de 1994, amb el títol "Cent anys d'«El Periodismo en Gerona»", d'Enric Claudi Girbal, pàg. 50-55.

107 Vinyas i Comas, Joan, *Memòries d'un gironí*, pàg. 17-24.

108 Vinyas i Comas, Joan, *Memòries d'un gironí*, pàg. 98.

109 Puigbert i Busquets, Joan, "El primer catalanisme polític a Girona. El centre catalanista", dins *El catalanisme conservador*, Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1996, pàg. 55-91.

membres catalanistes. Els de Girona es reuniran a casa de Botet i Sisó el 14 de gener de 1894.

Fruit d'aquesta reunió, els assistents van sortir amb la voluntat de crear un centre catalanista. Per aquest motiu, van constituir una comissió integrada per Botet, el mateix Saguer, Franquet i Ramió. La conseqüència més directa va ser la fundació del "Centre Catalanista de Gerona i sa Comarca" quasi un mes després ¹¹⁰.

De tot plegat és destacable l'afirmació del mateix Joan Vinyas quan comenta que alguns dels membres del Centre no sentien un vertader sentiment catalanista, sinó que eren de tendències diverses, una idea expressada en altres estudis arreu de Catalunya ¹¹¹.

Després de fundar el moviment calia un òrgan de difusió i per això el mateix Centre creava el setmanari *Lo Geronés*. La primera edició va arribar ben aviat, el dissabte 7 d'abril de 1894. En la publicació hi col·laborarà el mateix Emili Saguer.

El primer local del Centre Catalanista es va situar a la plaça de l'Oli. Després se situa al Cafè de l'Havana. A més, al 13 de febrer de 1898 es crea una joventut del centre amb joves de 14 a 16 anys.

Ja amb la fundació d'un òrgan catalanista a la mateixa ciutat de Girona i amb la voluntat de tirar endavant, es va iniciar tot un projecte de canvis a la ciutat amb l'obertura del recinte medieval ¹¹² i la modernització de la ciutat per buscar un nou creixement gràcies a l'enderroc de les muralles. L'obertura de la ciutat amb la caiguda de les muralles i la consolidació del moviment catalanista van anar en paral·lel.

110 Puigbert i Busquets, Joan, "El primer catalanisme polític a Girona. El centre catalanista", dins *El catalanisme conservador*, pàg. 69.

111 Puigbert i Busquets, Joan, "El primer catalanisme polític a Girona. El centre catalanista", dins *El catalanisme conservador*, pàg. 100.

112 Puigbert i Busquets, Joan, "El primer catalanisme polític a Girona. El centre catalanista", dins *El catalanisme conservador*, pàg. 122.

Però qui formava part d'aquest primer Centre Catalanista de la ciutat? Quin era el seu tarannà, el seu estrat social? Responien a un clixé? S'han publicat nombrosos estudis sobre els inicis del catalanisme arreu de Catalunya.

Emili Saguer i Olivet va viure de prop l'inici del catalanisme. Precisament és un personatge que encaixa de ple amb el prototipus de nou catalanista que va formar part dels inicis d'aquest moviment a finals de segle XIX, tal com proposa Joan-Lluís Marfany.

El Cercle d'Estudis Històrics i Socials va publicar a Girona el 1996 un llibre prou interessant anomenat *El catalanisme conservador*¹¹³ en què s'ofereix una imatge d'aquest primer catalanisme. Al principi del llibre intervé Borja de Riquer que ens contextualitza l'estat de la qüestió¹¹⁴ i cita diversos historiadors. El primer és Josep Fontana, que destaca que el catalanisme és un moviment que s'inicia molt aviat, ja que té una modernitat que no existeix, per exemple, a Espanya, però sí que es troba en altres països com Anglaterra o França. A més, té uns símbols propis que el fan diferent¹¹⁵.

Borja de Riquer defensa que el catalanisme modern s'inicia per la pressió del predomini d'un liberalisme oligàrquic, elitista i excloent que ve de Madrid. A més, s'hi detecta la presència d'un autoritarisme militar ferotge que és l'únic capaç de propiciar els canvis en l'àmbit general. Finalment destaca el caràcter centralista i ineficaç del liberalisme espanyol. Tot plegat desemboca en una frustració catalana que empeny a iniciar un moviment diferent (el catalanisme) per regenerar la societat espanyola i els poders fàctics.

113 VVAA, *El Catalanisme conservador*, Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1996.

114 De Riquer, Borja *Modernitat i pluralitat, dos elements bàsics per a entendre i analitzar el catalanisme*, pàg. 7-24.

115 De Riquer, Borja *Modernitat i pluralitat, dos elements bàsics per a entendre i analitzar el catalanisme*, pàg. 11.

Per això és interessant citar a De Riquer: «El discurs polític catalanista es fomentarà en la vindicació del dret a defensar, amb total independència i llibertat, una particular articulació de Catalunya amb el conjunt de l'Estat espanyol.»¹¹⁶.

Tal com deixava clar en el títol de l'article, la modernitat és un dels fets més destacats i de fet s'observa en quatre factors propis de Catalunya. En primer lloc en la pluralitat social, política i ideològica del catalanisme primerenc. En segon, en la gran conflictivitat existent a Catalunya des de mitjans segle XIX. En tercer, en la mobilització ciutadana i de la societat civil. I finalment en el paper simbòlic del català.

El catalanisme es caracteritza perquè amb el pas del temps se sap adaptar a la nova situació i sap transformar alguns dels punts menys destacats. Joan-Lluís Marfany a *La cultura del catalanisme*¹¹⁷ remarca que la transformació en nacionalisme es dona entre 1898 i 1901, quan el catalanisme creix molt de cop i es converteix en un nacionalisme modern¹¹⁸. Ho exemplifica amb el fet que en aquests anys es creen 104 nous centres de tarannà catalanista.

El catalanisme incipient s'havia iniciat sobretot a Barcelona i és aquí on s'elabora la seva ideologia i cultura, tot i que es dona residualment en algunes comarques¹¹⁹. Parlant de comarques, destaca el paper de l'Empordà, on existeix un nucli sòlid i durador, ja que és una zona d'economia dinàmica orientada cap a l'exportació, amb tradició d'associacionisme. Precisament, Saguer es va iniciar en aquest nucli¹²⁰.

¹¹⁶ De Riquer, Borja "Modernitat i pluralitat, dos elements bàsics per a entendre i analitzar el catalanisme", pàg. 14.

¹¹⁷ Marfany, Joan-Lluís, *La Cultura del catalanisme: el nacionalisme català en els seus inicis*, Barcelona: Editorial Empúries, 1996.

¹¹⁸ Marfany, Joan-Lluís, *La cultura del catalanisme*, pàg. 28.

¹¹⁹ Marfany, Joan-Lluís, *La cultura del catalanisme*, pàg. 36.

¹²⁰ Marfany, Joan-Lluís, *La cultura del catalanisme*, pàg. 37.

Si abans dèiem que Emili Saguer era el prototipus de personatge que encaixa perfectament amb els inicis del catalanisme, ho corrobora l'estudi que ha publicat al respecte Joan-Lluís Marfany.

Per saber qui eren els primers catalanistes, estudia les assemblees que organitza la Unió Catalanista a Girona el 1897, a Terrassa el 1901 i a Barcelona el 1904. En aquestes assemblees es destaquen les professions dels delegats. A la primera, dels 312 delegats, 111 són propietaris. Per darrere destaquen el grup d'advocats i notaris, seguit dels comerciants. Arriba a la conclusió que el catalanisme de 1897 és un moviment burgès sense presència d'obrers o classes menestrals. En les altres cites es veu clarament com la radiografia dels assistents és prou semblant, tot i el paper rellevant que agafaran els metges i la presència ascendent d'alguns capellans.

Si aquesta anàlisi l'aplica en el Centre Catalanista de Girona, conclou que dels 33 membres dels quals sap les professions, dotze són advocats, tres notaris, tres procuradors, tres industrials, tres comerciants, tres mestres, dos seminaristes, un farmacèutic, un enginyer, un banquer i un oficial de jutjat.

Amb aquestes dades sota el braç, Marfany conclou que hi ha una presència important de propietaris al costat de professions liberals com metges o notaris i advocats, que compondrien la classe mitjana en la seva part alta, excloent els treballadors de peu.

Joan Puigbert arriba a la mateixa conclusió en el seu article dedicat als inicis del catalanisme a Girona. Agafant les dades dels socis que formen el Centre Catalanista de Girona, arriba a la conclusió que són «majoritàriament joves, catòlics, de classe mitjana». Saguer en seria un clar exemple ¹²¹.

121 Puigbert i Busquets, Joan, "El primer catalanisme polític a Girona. El centre catalanista", dins *El catalanisme conservador*, pàg. 73.

Un altre tret rellevant és la joventut dels seus membres, i és que a part de pertànyer a les classes mitjanes, molts d'ells eren joves, alguns amb carrera universitària, fruit d'una nova generació de joves que componien aquest nou catalanisme.

Pere Anguera coincideix amb Marfany a l'hora de definir els catalanistes. En un article defineix el catalanista com a jove amb afanys de ser modern i amb un neguit cultural ¹²².

Un altre fet amb el qual coincideixen és a l'hora de parlar dels conservadors que prenen el catolicisme com un dels principals elements. Precisament, Marfany destaca que el Centre Catalanista de Girona era molt religiós i Saguer, tal com es comprovarà, era un devot del catolicisme. Per citar un exemple, va ser un dels fundadors de la Confraria de Sant Jordi l'any 1901.

És interessant la contraposició que feien els catalans en aquest inici de segle. Així descriuen l'espanyolitat com a postissa, artificial i rutinària. Altrament, els catalans són optimistes i es basen en la joventut, la vida i la renovació enfront de l'estancament espanyol ¹²³.

Tot i això, Joan-Lluís Marfany no amaga que en els inicis del segle xx es van inventar alguns elements perquè el catalanisme fos més popular. Seria el cas de l'excursionisme o bé la conversió de la sardana en ball nacional, per posar dos exemples que comenta en el seu llibre. Es feia perquè eren elements que simbolitzaven «la pàtria mateixa, la germanor, la força juvenil, l'esperit democràtic, el caràcter seriós i responsable» ¹²⁴.

122 Anguera, Pere, "Catalanisme i integrisme", dins *El catalanisme conservador*, pàg. 54.

123 Marfany, Joan-Lluís, *La cultura del catalanisme*, pàg. 243.

124 Marfany, Joan-Lluís, *La cultura del catalanisme*, pàg. 243.

La problemàtica del dret civil català ¹²⁵

La defensa del dret civil català va ser un dels principals arguments del catalanisme. Amb la promulgació del nou Codi civil espanyol es va perdre el respecte cap a les comunitats que tenien dret foral propi, un dels principals casos era Catalunya. Per aquest motiu, s'inicia tota una campanya per evitar que es perdés el dret civil català.

Emili Saguer s'enquadra en el que coneixem com a regionalisme jurídic: la defensa del dret civil català enfront del Codi civil espanyol. Ja de jove es veu influenciat per Duran i Bas, però amb el pas dels anys es converteix en una referència del pairalisme, fent de la defensa del dret català una de les seves principals reivindicacions.

Però per entendre una mica més bé el que ha passat en els últims dos segles amb el dret civil català és interessant ressenyar els punts més importants. De fet, aquesta lluita per conservar el dret foral català no es pot entendre sense entrar de ple en els diferents processos que s'observen al llarg dels segles XIX i XX.

Per Encarna Roca¹²⁶, el nou Codi civil espanyol topava de ple amb el tradicional dret català, ja que el primer optava per un centralisme que eliminava els drets forals de les diferents regions d'Espanya. Roca apunta que calia preservar el principi de llibertat civil que es contemplava en el dret català.

Segons ella, es basa en els pensaments de Torras i Bages. El bisbe considerava que regió i família anaven units de forma natural, ja que en un sistema basat en el centralisme com

125 Per ampliar el tema del dret civil de Catalunya podeu consultar els dos volums de Lluís Puig i Ferriol i Encarna Roca i Trias, *Institucions del dret civil de Catalunya*, publicat a València el 1993 per Tirant lo Blanch. D'altra banda, el llibre dirigit per Joan Egea Fernández i Josep Ferrer i Riba amb el títol *Comentari al llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions: Llei 10/2008, del 10 de juliol, del llibre quart del Codi civil de Catalunya relatiu a les successions*, publicat a Barcelona al 2009 per Atelier. Si s'opta per una visió més general es pot consultar el llibre dirigit per Maria del Carmen Gete-Alonso amb el títol *Tratado de derecho de sucesiones: Código Civil y normativa autonómica: Aragón, Baleares, Cataluña, Galicia, Navarra, País Vasco*, publicat a Navarra per Cizur Menor l'any 2011.

126 Roca, Encarna "Família, pairalisme i institucions jurídiques", dins del volum 12 dels *Estudis d'Història Agrària*, Barcelona: Editorial Eumo, 1998, pàg. 17-42.

volia el nou Codi civil espanyol tendia a fer desaparèixer la tradicional figura de la casa pairal catalana ¹²⁷.

Per aconseguir la defensa de la llibertat civil que imperava en el dret català, s'usarà el pairalisme projectant-lo en les institucions jurídiques. Es volia demostrar que el dret català tenia una coherència interna, un origen científic i unes fonts pròpies que el feien digne de ser mantingut ¹²⁸.

Per això calia conservar dos fets tan típicament catalans com la llibertat de contractació i la llibertat de testar. Per Duran i Bas, tal com reflecteix en la seva *Memoria acerca de las instituciones del Derecho civil de Cataluña* ¹²⁹ de 1883, si no es conservaven aquestes dues llibertats desapareixerien dos elements claus: «La fisonomía moral del pueblo catalán y la riqueza, que repartida sin grandes desigualdades, es el premio de su laborosidad y buenas costumbres.»

Amb tot això, Encarna Roca conclou que s'utilitza el pairalisme per crear la idea que a Catalunya hi ha tot un dret imperant que s'estén per tot el territori, quan realment el pairalisme es donava sobretot en les zones agrícoles i calia diferenciar-lo dels nuclis urbans. Es tendeix a una falsa generalització de les institucions rurals i es crea un fals mite al voltant del pairalisme.

Tanmateix es busca una base científica per justificar el pairalisme. Aquesta base es donava quan s'entroncava amb la racionalitat i el científisme del Dret Romà a través de l'Escola històrica i l'aplicació dels *ius commune* ¹³⁰.

127 Roca, Encarna, "Família, pairalisme i institucions jurídiques", pàg. 18.

128 Roca, Encarna, "Família, pairalisme i institucions jurídiques", pàg. 20.

129 Duran i Bas, Manuel, *Memoria acerca de las Instituciones de derecho civil de Cataluña: escrita con arreglo a lo dispuesto en el artículo 40 del Real decreto de 2 de febrero de 1880*, Pamplona: Analecta, 2003.

130 Roca, Encarna, "Família, pairalisme i institucions jurídiques", pàg. 34.

Carles Maluquer de Motes ens aporta una interessant aproximació i anàlisi del dret civil català a través del seu llibre homònim ¹³¹. L'explicació que ens aporta és molt interessant per delimitar el que va passar amb el dret català en el període que ens interessa, 1875-1939.

A partir del segle XIX es produeix una lenta homogeneïtzació del Codi civil a causa del canvi de concepte de la propietat ¹³². Per aquest motiu, els diferents drets forals que existeixen a Espanya eren un impediment per poder codificar tot el Codi civil en un.

Deixa molt clar que el sistema que s'havia aplicat des de l'època medieval havia quedat arcaic i calia implantar un nou Codi civil, però no era un procés ni molt menys fàcil: «Constitucionalisme i codificació aniran sempre units perquè són manifestacions d'un mateix procés: canvi dels sistemes social, econòmic i polític i necessitat d'un nou ordre jurídic que reguli aquest conjunt de transformacions.» ¹³³.

Aquest canvi que esmenta Maluquer és possible a partir de 1875-1880 quan ja hi ha una estabilitat política que es donarà amb un nou sistema com és la Restauració. Tot i això, anys abans ja s'havia provat de fer un Codi civil quan el 1851 es va presentar un projecte, encara que no va ser mai aprovat. Encarna Roca apunta que un dels principals problemes d'aquest últim era la llibertat de testar ¹³⁴.

Però retornant al període dels inicis de la Restauració, es donen un seguit de circumstàncies que poden acabar de fer el pas definitiu per ordenar una part del dret civil espanyol: «Si, com dèiem al principi, codificació i constitució no poden dur un camí diferent i la constitució és la consolidació d'un procés polític, la codificació serà fruit

¹³¹ Maluquer, Carles, *Dret Civil Català*, Barcelona: Ariel, 1993.

¹³² Maluquer, Carles, *Dret Civil Català*, Barcelona: Ariel, pàg. 2.

¹³³ Maluquer, Carles, *Dret Civil Català*, Barcelona: Ariel, pàg. 2.

¹³⁴ Roca, Encarna "Família, pairalisme i institucions jurídiques", pàg. 20.

d'aquesta estabilitat política a la qual s'arriba amb l'obtenció de les transformacions, tant de la propietat en l'esfera de la societat com dels drets de la persona en l'esfera individual.»

Un cop es compleixen aquestes premisses arriba el moment de la unificació, però ben aviat es posaran de manifest les diferències existents entre la legislació de Castella i la de la resta de comunitats amb drets forals, principalment Catalunya.

El 2 de febrer de 1880, el ministre de Gràcia i Justícia, Saturnino Álvarez Bugallal, iniciava el projecte per la codificació del nou dret civil, que no es plasmarà ben bé fins al 1889. El principal problema que es van trobar va ser que el nou dret civil era parcial i no va aconseguir aglutinar tots els drets forals.

Per aquest motiu es va rebutjar la idea d'unitat i es va crear una comissió amb representants de tots els drets forals. Aquests representants havien de promulgar una codificació on es recopillessin els principis i les institucions bàsiques del dret regional. D'aquesta manera, Duran i Bas publicarà una memòria pel cas català, encara que no s'arribarà a aplicar en aquell moment ¹³⁵.

El que sí que s'aplicarà a partir de 1889 és el nou Codi civil espanyol. Tot i això, a Catalunya, en la mesura del possible, es respectarà el dret foral català. Així ho estipulava l'article 16, que indicava que en cas de conflicte es regirien pel veïnatge civil ¹³⁶.

135 Duran i Bas, Manuel, *Memoria acerca de las instituciones del Derecho civil de Cataluña*, Pamplona: Analecta, 2003.

136 Duran i Bas, Manuel, *Memoria acerca de las instituciones del Derecho civil de Cataluña*, Pamplona: Analecta, pàg. 6.

Però com és obvi les topades entre el Codi civil espanyol i el català es van donar en més d'una ocasió. Rosa Congost ens apropa als intensos debats que es produeixen al voltant d'aquest tema ¹³⁷.

Congost destaca que entre 1899 i 1930 existeixen dos debats importants en el si del camp català. Per una banda s'origina el debat sobre el desnonament dels parcers i, per una altra banda, sobre la redempció dels censos emfitèutics ¹³⁸.

El primer dels debats s'inicia el 1899, aproximadament. Aquell any, l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona havia elaborat una memòria que intentava recollir les peculiaritats del dret civil català. La consternació arribarà el 1902 quan una sentència judicial donava la raó a un parcer basant-se en el nou Codi civil espanyol i sense respectar el tradicional dret civil català. La sentència del 29 de juliol no aplicava el desnonament.

Amb aquest rerefons l'Acadèmia decideix crear una comissió per fer el seguiment del cas i intentar que en el futur s'apliqui el desnonament en els contractes de parceria com s'havia fet fins al moment. La comissió creada el 1904 es va alleujar quan un any després rebia la bona notícia d'una nova sentència del Tribunal Suprem dictada a favor dels propietaris.

Tot i la resolució del cas, és prou evident que els mateixos juristes no estan en la mateixa línia argumental, ja que alguns advocats van defensar casos basant-se amb el nou Codi civil espanyol sense respectar el dret català. Seria el cas de Martí i Miralles, que originarà un debat intens amb Emili Saguer.

137 Congost, Rosa, "Pairalisme, història del dret i història de les relacions socials al camp català: Algunes reflexions", dins del volum 12 d'*Estudis d'història agrària*, Vic: Eumo Editorial, 1998, pàg. 43-76.

138 Congost, Rosa "Pairalisme, història del dret i història de les relacions socials al camp català. Algunes reflexions", Vic: Eumo Editorial, 1998, pàg. 48.

La conclusió que treu Congost referint-se al cas explicat és que «La polèmica entre l'advocat barceloní i el notari gironí posa de manifest les trampes del discurs pairalista i la preeminència dels interessos de classe en alguns raonaments»¹³⁹. Saguer farà el mateix amb el discurs pairalista i durant la seva vida es fa palès que l'adequarà davant de la circumstància que més li convingui.

El debat sobre la redempció dels censos emfitèutics s'inicia l'any 1908. De nou l'Acadèmia crearà una comissió per decidir si s'havien de redimir els censos emfitèutics o no. Aquesta comissió es va dividir en dos, els favorables i els contraris, ja que no hi havia unitat. Finalment es van imposar les tesis de la comissió dels favorables. Per exemple, el mateix Col·legi d'Advocats de Girona era favorable a la redempció dels censos emfitèutics. Tot i això, les societats agrícoles es posicionaran contràries als acords presos per l'Acadèmia, però aquests acords seran gairebé imperceptibles.

Aquesta situació es perllongarà en el temps i comportarà que el dret civil espanyol topi de ple amb els drets forals de Catalunya, i que en més d'una ocasió sorgeixi un conflicte entre els dos, ja que existia un buit i calia omplir-lo. S'intentarà esmenar el buit del dret foral quan es provarà de codificar el dret civil català, tal com havien demanat els juristes durant molt de temps, però la compilació del dret civil català tardarà molts anys en aconseguir-se.

Una d'aquestes ocasions donarà com a fruit el projecte del 18 de novembre de 1930, pel qual un grup de juristes catalans es van reunir per ampliar el primer projecte que havia iniciat Duran i Bas a les acaballes del segle XIX. Aquest projecte convertia el dret català com a supletori de les seves normes i hi figurava el costum com a preferent davant del Codi civil espanyol, tot recuperant la constitució de les corts del 1599 en cas

¹³⁹ Congost, Rosa, "Pairalisme, història del dret i història de les relacions socials al camp català. Algunes reflexions", Vic: Eumo Editorial, pàg. 52.

d'incompatibilitat. Però el projecte, que comptava amb un important suport dels juristes catalans, no es va poder aprovar, ja que al cap de poc temps es va instaurar la Segona República.

Precisament en aquest nou període es van aconseguir nous avenços. L'aprovació de l'Estatut de Catalunya va comportar que el parlament català comencés a elaborar noves lleis com la de contractes de conreu o la de successió intestada, per citar alguns exemples.

Però amb aquestes iniciatives no s'omplia el buit que es va crear el 1889 i no serà fins ben entrat el segle XX que es crearà un document semblant a un codi que compilarà el dret civil a Catalunya. S'aconseguirà el 22 de juliol de 1960 ¹⁴⁰, però aquesta data ja s'escapa de les nostres mans i de la vida del personatge.

140 Per a una reflexió del dret civil català, vegeu l'article d'Antoni Mirambell i Abancó, "La compilació del 1960: un procés prelegislatiu llarg i complex" <http://www.raco.cat/index.php/RevistaDretHistoric/article/download/257347/344438> dins de Revista de Dret Històric Català, núm. 10, 2011, pàg. 147-156.

3. ELS INICIS DEL “CENTRE CATALANISTA DE GERONA Y SA COMARCA”

La constitució del “Centre Catalanista de Gerona y sa comarca” a principis de 1894 no és fruit de la casualitat. A la ciutat hi conviuen un seguit de personatges que es vinculen amb el catalanisme, que està quallant a inicis dels anys noranta del segle XIX. Es tracta d’homes que participen de ple a les assemblees de Manresa i Reus organitzades per la Unió Catalanista tot prenent part directament en els debats que conformen les Bases de 1892.

En la nòmina de conreadors del regionalisme a Girona hi figuren personatges com Emili Saguer o Joaquim Botet i Sisó, els quals fins a la constitució del Centre Catalanista aniran per camins separats. Llavors decideixen unir esforços i crear el Centre. Saber el camí que van emprendre serà el primer objectiu.

Els primers passos del catalanisme a l’última dècada del segle XIX

El catalanisme va entrar de ple a l’escena de la societat a finals del segle XIX. En aquells moments, dos dels principals protagonistes de la consecució del Centre Catalanista a Girona anaven per camins paral·lels. Joaquim Botet i Sisó era un personatge molt ben considerat a la Girona de finals de segle. Per la seva part, Emili Saguer havia guanyat les oposicions a notari de Girona l’any 1891 i era un prometedor jove provinent d’una bona família de Maçanet de Cabrenys.

Els dos personatges col·laboraran amb la Unió Catalanista com a pas previ a la constitució del Centre. Per aquest motiu, cal conèixer primer de tot com es conforma el catalanisme en l’àmbit general, per entrar posteriorment a conèixer la constitució del Centre Catalanista a Girona.

Emili Saguer era doctor en dret canònic, per tant no és d’estranyar que un dels punts determinants que fa que ell combregui totalment amb el primer catalanisme sigui l’any

1889, quan s'inicia la campanya des de Catalunya contra l'article 15 del projecte de Codi civil espanyol. Aquest article atemptava de manera clara contra el dret civil català i es converteix en un dels principals cavalls de batalla del notari gironí.

Aquesta nova fornada de personatges havia de portar arreu els postulats del catalanisme. El primer pas va ser la constitució de la Unió Catalanista, que tindria com a primer punt destacat la celebració de les Bases de Manresa, un dels actes fundacionals més destacats.

Per contextualitzar tot el procés caldria anar fins a la primavera de 1890, quan amb Narcís Verdguer i Callís al capdavant es comença a gestionar l'embrió de la Unió Catalanista. Es vincularà a la Lliga de Catalunya amb incipients nuclis de comarques per tal de crear una nova entitat que es constituirà oficialment al 22 de febrer de 1891 ¹⁴¹.

Observar el funcionament de la Unió és determinant per saber cap on caminarà l'entitat durant aquests primers anys, fins a arribar a la important reforma que va viure el 1897. Es componia inicialment de tres òrgans: el consell de representants (format per un membre de cadascuna de les associacions adherides), l'assemblea general de delegats (es reunia un cop l'any en una població diferent) i la junta permanent (l'encarregada d'executar els acords del consell i l'assemblea) ¹⁴².

El següent pas era preparar la primera assemblea general de delegats que tindria com a seu Manresa. Es va crear una comissió composta per importants membres de la societat civil catalana com Joan J. Permanyer, Àngel Guimerà, Josep Coroleu, Ramon Picó i Antoni Aulestià. Tots ells van treballar amb una sèrie de documents que van desembocar en un seguit de ponències sobre temes tant diversos com l'idioma, la legislació civil, l'administració de justícia, la divisió territorial, l'organització general de comarca i municipi, l'exèrcit, les contribucions i els aranzels, la instrucció pública, els

¹⁴¹ Llorens Vila, Jordi, *La Unió Catalanista*, pàg. 18.

¹⁴² Llorens Vila, Jordi, *La Unió Catalanista*, pàg. 22.

bancs, les obres públiques i les relacions exteriors. Es va crear una subcomissió amb Lluís Domènech i Muntaner, Aulestià i Prat de la Riba per enviar a tots els delegats el “Projecte de bases per a la constitució regional catalana”, el que es coneix popularment com les Bases de Manresa ¹⁴³.

Del 25 al 27 de març de 1892 es va celebrar aquesta primera assemblea. Es van constituir les Bases de Manresa. Saguer va ser present en aquella trobada ¹⁴⁴, tot i que només va ser una presència testimonial. El més interessant és que va poder connectar amb les idees i els homes del catalanisme d'arreu del país.

La presència del notari a la trobada no serà com a representant de la ciutat de Girona (encara que ja en fos notari), sinó que vindrà motivada per la representació del seu poble natal. Saguer havia nascut a Maçanet de Cabrenys i per això el van escollir com a delegat per aquesta cita del 1892. En la següent cita de Reus representarà Girona.

El paper de Maçanet de Cabrenys dins del primer catalanisme no es remet només a la citació de les Bases de Manresa, sinó que ja feia uns anys que s'hi respirava una certa catalanitat. A la zona de l'Alt Empordà es focalitza un dels primers pols catalanistes. Si ens situem al 1888, localitzarem un precedent interessant amb la presència d'alguns familiars d'Emili Saguer.

Aquell any es va presentar el famós missatge a la reina regent. Hi va haver un gran nombre d'adhesions. Maçanet de Cabrenys no va ser menys amb la signatura d'un bon grup de ciutadans que hi donaren conformitat. Seria el cas de Rafel Delclós (comerciant), Llorenç Olivera (industrial), Higini Riera (propietari), Miquel Oms (industrial), Jaume

143 Les Bases de Manresa han comportat la publicació de nombrosos estudis. Entre aquests podem destacar el de Josep Termes i Agustí Colomines titulat *Les Bases de Manresa de 1892 i els orígens del catalanisme*, editat el 1992 per la Generalitat de Catalunya. També el llibre de Josep Ma. Gasol *Les Bases de Manresa: un episodi de la història del catalanisme polític*, editat per Caixa d'Estalvis de Manresa l'any 1977.

144 Josep Clara, en un article a *Revista de Girona* amb el títol “Cent anys de les Bases de Manresa. Els gironins de les Bases de Manresa”, any 1992, número 151, pàg. 28-33, ens aproxima al paper dels gironins que van participar a la cita de Manresa. En l'article es mostra el paper testimonial que hi va desenvolupar Emili Saguer.

Saguer i Olivet (notari i germà d'Emili), Esteve Huguet (comerciant), Anton Siga i Sunyer (metge), Amador Olivet (industrial i familiar de Saguer), Miquel Arnau (constructor), Agustí Saguer i Mas (comerciant i familiar del notari), Joan Reynal (industrial), Joan Vinyas (constructor), Joaquim Figa (industrial) Josep Banosset i Fontdecava (industrial), Ricard Quintà (propietari), Anton Vinyas (constructor) Josep Roca (industrial) i Ramon Sala (industrial) ¹⁴⁵.

Retornant a la cita de Manresa, i com ja s'ha precisat a bastament en diversos estudis, hi consta la presència de 64 propietaris, 31 advocats, 21 metges, 20 hisendats, 17 fabricants, 7 enginyers, 5 artistes, 4 preveres, 3 arquitectes, 3 mestres, 3 industrials, 3 mestres d'obres, 2 banquers, 2 cronistes, 1 pèrit agrònom, 1 impressor, 1 fuster i 1 pilot¹⁴⁶. Analitzar les Bases de Manresa no és el nostre objectiu, ja que el paper del notari és residual, només hi assisteix però no hi intervé.

L'eclosió de Saguer a l'Assemblea de Reus

La segona gran trobada dels primers elements regionalistes es va fer els dies 28 i 29 de maig de 1893 a l'Assemblea de Reus ¹⁴⁷. Segons els diaris de l'època s'hi van inscriure un total de 270 delegats, però només n'hi assistiren un centenar aproximadament. Girona va ser una de les poblacions representades.

Entre els delegats designats en primera instància per la demarcació de Girona hi destaquen Joaquim Riera i Bertran (advocat i escriptor), Joaquim Botet i Sisó (advocat), Emili Saguer i Olivet (com a advocat i notari), Ignasi Prim i Batlle (propietari de Bordils), Pere Noguera (propietari de Llambilles), Miquel Pons (metge d'Arbúcies), Joan Mon

¹⁴⁵ *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: Lo Catalanista*, 1 de juliol de 1888.

¹⁴⁶ Termes i Colomines, *Les Bases de Manresa de 1892*, pàg. 139.

¹⁴⁷ El 1992, amb motiu del centenari de les Bases de Manresa, es va editar un llibre on es recuperen les actes de l'Assemblea de Reus. És interessant fer una lectura d'*Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, editat per Eumo Editorial a Vic l'any 1992.

(advocat de Santa Coloma de Farners) entre d'altres. Riera, Botet i Saguer seran els representants de la mateixa ciutat, la resta representaran la rodalia ¹⁴⁸.

L'Assemblea es va celebrar a l'antiga Audiència de Reus. L'ajuntament de la ciutat es va involucrar de ple en l'acte i per això va cedir l'espai. Els ponents que es van designar van ser Pau Font i de Rubinat, Joaquim Valls i Pallerola, Lluís Duran i Ventosa ¹⁴⁹, Antoni Aulestià i Pijoan ¹⁵⁰, Joaquim Riera i Bertran ¹⁵¹, Josep Vignes, Emili Saguer i Olivet, Lluís Domènech i Montaner ¹⁵², Antoni Ma. Gallissà, Ferran Alsina, Francesc Mateu, Àngel Guimerà ¹⁵³, Josep Coroleu i Joaquim Tomasino i Horta ¹⁵⁴.

Endinsar-nos dins la segona trobada del catalanisme a Reus és molt interessant i més si seguim els comentaris que es faran des de *La Veu de Catalunya* i al llibre que es va editar amb motiu de la trobada en què s'explica tot el que va succeir durant els dos dies d'assemblea ¹⁵⁵. L'objectiu que s'havia marcat l'assemblea de Reus era redreçar el paper

148 *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: Lo Catalanista*, 28 de maig de 1893.

149 Frederic Ribas va dedicar un article a Duran i Ventosa en el número 238 de la *Revista de Catalunya*, titulat "Un «Segon» de primera. Lluís Duran i Ventosa, ideòleg pioner del catalanisme" i publicat el 2008, pàg. 41-54.

150 Margalida Tomàs Vidal s'ha endinsat en la vida d'Antoni Aulestià a través d'*Obra literària i crítica d'Antoni Aulestià*, XVIII Beca de Recerca Premi Memorial Josep M. Prous i Vila, editat per l'Associació d'Estudis Reusencs, Reus, 2009.

151 Josep Brugada i Gutiérrez-Ravé va dedicar un article a la figura de l'advocat i escriptor, titulat "Joaquim Riera i Bertran, un gironí de «La Renaixença»", al volum 26 de la revista dels *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, publicat a Girona el 1982, pàg. 459-476.

152 Sobre la figura de l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner se n'han fet un bon nombre d'estudis. Entre ells podem destacar el més recent, escrit en italià, que va presentar el 2014 Raffaella Russo Spina amb el títol *Lluís Domènech i Montaner: 1850-1923*, editat per Clean. Tanmateix podem destacar els clàssics de Joan Bassegoda, *Domènech i Montaner*, del 1980, editat per Nou Art Thor, o bé el títol homònim de Lluís Domènech i Girbau editat per Polígrafa el 1994.

153 Àngel Guimerà és un altre personatge del qual s'han fet un munt d'estudis. Entre ells destacarem el clàssic de Josep Maria Poblet, *Angel Guimerà*, editat per Bruguera el 1967, o bé l'estudi de Francisco Caravaca, *Angel Guimerà Poeta de Cataluña*, editat per Maucci el 1933.

154 *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: Lo Catalanista*, 28 de maig de 1893.

155 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992.

de Catalunya: «Los camins dreuters de la restauració per que sospira el renadiu esperit de Catalunya.»¹⁵⁶.

A la pràctica, Manresa havia esdevingut el punt de partida pel catalanisme i Reus significava el lloc i el moment per posar les bases del futur de Catalunya: «Mes la pedra de toch de las resolucions que prenga la Assamblea de Reus, es la practica, es la experiencia dels fets, y 'ls fets diuen sempre ab franquesa descarada que al sabi enganyen la presunció y sa fantasia y al amant enamorat los miratjes del cor.»¹⁵⁷.

Si entrem a valorar el treball realitzat durant les dues sessions de Reus, observarem com l'assistència de delegats minva de manera considerable. Dels 270 delegats convidats, només n'hi assistiran 99 segons *La Veu de Catalunya*. El diari destacarà, entre els delegats de la demarcació gironina, Joaquim Riera i Bertran, Joaquim Botet i Sisó, Emili Saguer, Josep Cortils, Ferran Agulló, Marià Vayreda o bé Josep Rifà.

Un cop arribats tots els delegats, calia designar la mesa. La presidència va recaure a Joan Permanyer (Barcelona) com a president de la Unió Catalanista. Els vicepresidents van ser Bernat Torroja (Reus)¹⁵⁸, Frederic Renyé (Lleida), Bonaventura Gombau (Sant Pol de Mar) i Rafel Mir (Sant Sadurní d'Anoia). Els secretaris designats van ser Manel Folguera i Duran (Sabadell) i el notari de Girona Emili Saguer¹⁵⁹.

Un cop constituïda la mesa, Joan Permanyer va prendre la paraula per pronunciar el discurs inaugural en què va destacar que l'objectiu de la trobada era el bé de Catalunya. A Manresa es van fer els fonaments i a Reus calia posar-los en pràctica: «Feu observar que en la 1a Assamblea, s'aprovaran les bases que deuen regir pera atendrems be en nostre

156 *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: La Veu de Catalunya*, 28 de maig de 1893.

157 *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: La Veu de Catalunya*, 28 de maig de 1893.

158 Pere Anguera en el seu llibre *Bernat Torroja, 1817-1908, teoria econòmica i reivindicació nacional*, editat per la Cambra de Comerç i Indústria l'any 1987, ens aporta una aproximació al personatge.

159 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 24.

programa polítich y que aquesta es tan important com aquell puix que consisteix en ferlas practicas.»¹⁶⁰.

Seguidament el secretari Manel Folguera va llegir als presents el treball presentat als assistents per la Comissió Ponent. El tema era “Organisació y medis pera portar á la práctica las Bases aprobadas en la Assamblea de Manresa”. En el text s’hi referenciaven les ponències sobre llengua, instrucció, impremta, dret, obres públiques, tributació i quintes¹⁶¹.

Després va prendre el relleu Pau Font de Rubinat com a representant de Reus, que defensava la totalitat de les proposicions. Aquest va destacar el paper de la trobada i sobre el separatisme català va declarar que «Lo que nosaltres volem es tornar la grandesa y simpatia ab antichs reyalmes de Espanya, ja que lo centralisme se cuyden de xuclarne sa riqueza per a ferne una nació miserable»¹⁶².

Durant la segona jornada es van presentar les diferents ponències. El primer torn va ser per Lluís Duran i Ventosa. Va defensar la ponència sobre la utilització del català en tots els estaments públics i apostava perquè s’incloués l’ensenyament d’aquest idioma als més petits. Defensava l’oficialitat del català: «Tot poble que parla una llengua literaria, té dret á que se li respecti y se li reconegui oficialment.»¹⁶³.

Seguidament va ser el torn de Joaquim Valls (advocat) que apostava per utilitzar el català durant els judicis. Ho argumentava perquè el fet de parlar una llengua que no s’usa habitualment (castellà) pot portar a equivocacions i males interpretacions. L’objectiu final «es una aspiració final, per dirne aixís, del catalanisme, que la justicia s’administri á Catalunya en llengua catalana»¹⁶⁴.

160 *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: La Veu de Catalunya*, 4 de juny de 1893.

161 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 27-31.

162 *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: La Veu de Catalunya*, 4 de juny de 1893.

163 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 40.

164 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 48.

La segona proposició la va defensar Antoni Aulestià i tractava sobre la instrucció. Va proposar la creació de càtedres de filosofia i dret a Catalunya. La seva voluntat era de modernitzar l'ensenyament: «Convé, donchs, impulsar la realització de reformes en la ensenyansa oficial que 's basin en la tradició científica y en las necessitats actuals de cada una de las regions espanyolas donant alhora á las lliçons, un carácter práctic.»¹⁶⁵. La tercera base la va defensar el gironí Joaquim Riera i Bertran i tractava sobre la impremta, a la qual dóna un paper molt important quan parla de «la poderosa influencia de la impremta en nostres días»¹⁶⁶. Creu que és un element indispensable per impulsar el catalanisme arreu de Catalunya: «Los medis que 'ns ofereix avuy la impremta son variadíssims. Valemnos de tots pera impulsar el nostre renaixement: desde 'l llibre á la fulla solta, tot ha de contribuir á aumentar y fer compactas las hosts del catalanisme.»¹⁶⁷. La quarta base la van defensar l'advocat de Vic, Josep Viguer, i el notari de Girona Emili Saguer. Era la que feia referència al dret. Va obrir l'exposició el delegat de Vic que reivindicava «dirigirse als poders públics demanant la creació d'una Comissió de Codichs en Catalunya que, essent composta no més de Catalans, tingui la facultat de proposar las reformas que cregui convenientes al Dret Civil catalá»¹⁶⁸. Segueix la defensa de la base exposant una sèrie de fets històrics, «arguments d'un gloriós passat històrich»¹⁶⁹.

La segona part de la ponència sobre el dret la va defensar Emili Saguer¹⁷⁰. En el discurs que va adreçar als seus companys va destacar que no poden confiar amb el govern espanyol després de l'aprovació del «Tristement célebre article quinze del Códich Civil». I

165 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 62.

166 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 66.

167 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 72.

168 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 73.

169 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 79.

170 El discurs íntegre del notari gironí es pot consultar a la pàgina 535.

afegeix «perque d'una manera lenta pero vergonyant están derruhint l'únich bossí que encara 'ns resta de la nostra pobre y estripada bandera»¹⁷¹.

Aposta perquè Catalunya recuperi una certa autonomia i fins i tot en reclama un estat propi «que formém nosaltres una Nació, crech que está en la consciencia de tots; per aixó, donchs, demaném un Estat per aquesta Nació»¹⁷². Els elements més importants per sentir-se com una nació són el fet psicològic (cultura i idioma) i l'etnogràfic o de raça, elements que es donen a Catalunya. Saguer acaba afirmant que «y'l volguer, ab una paraula, que Catalunya 's governi ella mateixa y que 's dongue las lleys que aclama lo present estat social»¹⁷³.

Després d'aquestes reclamacions apostarà perquè es constitueixi una comissió per protegir el dret civil català. Creu que hauria d'estar formada només per juristes catalans, ja que coneixen la teoria i la pràctica del dret autòcton «que 's demane als poders constituïts, la creació d'una comissió codificadora, tant solsament composta de catalans, pera que proposi aquésta quantas reformas considere prudent introduhir en llur Dret»¹⁷⁴. Però aquesta comissió codificadora només s'hauria d'ocupar de les disposicions referents al dret civil.

La Veu de Catalunya ens transmet com va ser l'exposició del notari gironí:

Lo Sr. Renyé ocupá la presidencia, quan advocat y notari de Girona D. Emili Saguer s'aixecá per defensar la segona part de la base 4a. Després de un brillant exordi, digué que Catalunya, y axis ho demostrá, té dret á sa autonomia y per lo tant á la independencia del dret; aspira que Catalunya siga catalana y no castellana com no voldria que Castella fos catalana. Prová lo mal que la nova legislació ha fet á la familia y la propietat, axis com á las matexas institucions judicials, anant mes

171 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 85.

172 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 88.

173 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 90.

174 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 94.

enllà que la ponència, puix lo que tenim no devént demanar-ho y lo que no tenim y 'ns pertany devém exigir-ho. Calurosos y unánims aplausos. ¹⁷⁵

Si analitzem la ponència que va presentar Emili Saguer observarem que després de defensar la singularitat catalana, va centrar el seu discurs en el món del dret. Va parlar de la nova legislació que havia proposat el govern central en relació al Codi civil espanyol centrant-se en la família, el món jurídic i d'altres institucions. El discurs girava al voltant del dret català, del qual sempre havia estat un fervent defensor.

La ponència, que va ser aprovada pels assistents a la trobada de Reus i proposada per Emili Saguer, així com unida a d'altres propostes, va ser la següent ¹⁷⁶:

Necessaria com es la conservació de la legislació civil catalana, aquesta mateixa necessitat imposa introduir-hi oportunament las reformas que'ls nous estats socials exigeixen y per aquesta rahó s'acorda:

Dirigirse als poders públics demanant la creació d'una Comissió de Códichs á Catalunya que, essent composta no més de catalans, tingui la facultat de proposar las reformas que cregui convenientes al Dret Català, ab lo ben entès que ha d'obtenir la seva aprobació tota disposició legal, encare que sia emanada del poder legislatiu, que pugui alterar l'estat actual de la legislació civil catalana.

Essent aixismateix impossible que'ls jutjes y magistrats puguin aplicar ab acert lo Dret Català no coneixent las practicas ni costums que'l completan, ni sentia lo valor que anima sas institucions, s'acorda ademés:

Dirigirse als poders públics demanant se reformin las Lleys Orgánicas del poder judicial en lo sentit:

Primer. De que todas las causas civiles deguin fallarse en última instancia dins de Catalunya;

Segon. De que tots los Magistrats y Jutjes de Catalunya hagin de ser catalans.

¹⁷⁵ *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: La Veu de Catalunya*, 4 de juny de 1893.

¹⁷⁶ *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 28.

Resumint, podem observar que amb la proposició el que es pretenia era demanar la conservació i renovació del dret civil català amb la formació d'una comissió codificadora. Tots els magistrats que n'havien de formar part havien de ser catalans. Totes les causes havien de ser fallades en última instància a Catalunya.

El *Diario de Gerona* es va fer ressò de la proposta de Saguer:

Sin embargo consignaremos con el mayor gusto, que nuestro estimado amigo el distinguido abogado y notario de este colegio D. Emilio Saguer, al trillarse del derecho catalán pronunció un elocuentísimo discurso en que evidenció el desbarajuste é injusticias que la novísima legislación ha introducido en la propiedad, en la familia, en la judicatura y en otras instituciones. Felicitamos cordialmente a nuestro querido amigo.»¹⁷⁷

La tercera jornada de treball es va encetar amb la presentació de la cinquena base que aniria a càrrec de Lluís Domènech i Montaner. Aquesta feia referència a les obres públiques: «L'objecte immediat d'aquest estudi es mostrar á nostres compatricis la prosperitat material de que fora capás Catalunya si 's gobernés á sí mateixa y disposés de son caudal, y lo seu objecte definitiu sería preparar l'execució més ó menos remota, de tantas y tantas obras com necessita l'avens á que nostra terra aspira.»¹⁷⁸

La segona part va ser defensada per Antoni Gallissà tot destacant els vestigis més importants de Catalunya situats a Sant Joan de les Abadesses, Santa Maria de Ripoll, Sant Llorenç de Munt i Sant Pere de Besalú, entre d'altres. A més, exalta el paper del bisbe Morgades en la restauració del monestir de Ripoll.

La sisena base feia referència a la tributació i va ser defensada per Ferran Alsina. Destaca que Catalunya, tot i tenir un 10 % de la població espanyola, paga el 30 % dels impostos del total. Segons el ponent, Catalunya era la regió on es pagaven més impostos

177 Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 30 de maig de 1893, pàg. 6.

178 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 111.

i ho va demostrar amb una sèrie de dades. Segons ell, el problema era del govern central que no els gestionava correctament.

La última proposició feia referència a les quintes. La van defensar els delegats Parera, Riera i Bertran, Alsina, i Duran i Ventosa. Tenien la voluntat de crear un exèrcit voluntari d'homes a imatge del que s'havia fet a Anglaterra. Aquesta proposta va ser enviada a tots els ajuntaments catalans.

Després de la presentació de les diferents ponències arribava el torn d'una sèrie de propostes per aconseguir-ne l'aplicació total. Josep Coroleu va ser el següent representant que va prendre el torn de paraula per defensar la ponència a favor de la participació a les eleccions municipals: «Quan se vol restaurar un país, lo primer que hi ha que fer es lograr que 'l país se mogui y parli, donant fe de vida y de voluntat.»¹⁷⁹.

Seguidament es van proposar un seguit de mesures per aconseguir que les bases aprovades es poguessin aplicar. Defensat per Àngel Guimerà, aquestes feien referència a la participació dels elements catalanistes en les eleccions municipals, les eleccions provincials i les legislatives: «La necessitat de que sortím de l'indiferentisme y 'ns llangém de ple á la lluyta política y legal, per atemperarnos á las circunstancias fins y á tant que pogám cambiar d'arrel lo vicios sistema actual de fer las eleccions, que criticá detalladamente.»¹⁸⁰El va seguir la proposició de Joaquim Tomasino tot indicant que calia una major incidència en els mítings i la premsa per arribar a tota la població: «Lo Catalanisme al adoptar los meetings com á medi pera portar á la práctica sos ideals.»¹⁸¹ Ja per acabar es demana que s'intervingui en les relacions internacionals. El primer que faran és enviar un telegrama a la Diputació de Navarra.

179 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 146.

180 Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: *La Veu de Catalunya*, 4 de juny de 1893.

181 *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàg. 160.

Deixant de banda els acords i les proposicions presentades durant l'Assemblea de Reus, ens podem endinsar en els estrats socials dels participants a la trobada, ja que a l'inici del llibre que es va editar s'hi especifiquen les professions de tots els participants ¹⁸². Dels que es van designar prèviament sabem que la meitat corresponien a professionals liberals i intel·lectuals (48 %), a propietaris (30 %), a fabricants i banquers (12 %) i a comerciants (10 %) ¹⁸³. Aquestes primeres dades ens poden ser útils per comparar-les més endavant amb els estrats socials del primer catalanisme a Girona.

Després de la celebració de les dues cites claus a Manresa i Reus s'arriba a un objectiu comú que fins llavors no s'havia donat en el catalanisme. La Unió Catalanista va concloure que s'havia d'impulsar la creació de nous centres catalanistes arreu del territori. Per aquest motiu i d'altres, els catalanistes gironins van unir els seus esforços per crear el 1894 el "Centre Catalanista de Gerona i Sa Comarca". Durant el període comprès entre 1894 i 1898 es van crear molts centres d'ídèntiques característiques al de Girona arreu de Catalunya amb l'impuls de la Unió Catalanista.

Els inicis del Centre Catalanista de Gerona y Sa Comarca

El "Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca" es va constituir oficialment el diumenge 11 de febrer de 1894. La fundació es va celebrar a la casa d'una de les ànimes i impulsor del moviment catalanista a la ciutat, Joaquim Botet i Sisó ¹⁸⁴. L'habitatge estava ubicat al principal del número 2 del carrer de les Sabateries Velles, en ple cor de Girona.

Una de les primeres decisions, un cop fundat el Centre, era escollir els membres que formarien la junta directiva. En aquesta primera trobada es decideix que cada any s'aniran

¹⁸² *Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*, Vic: Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 1992.

¹⁸³ Termes, Josep, *Història del Catalanisme fins al 1923*, pàg. 37.

¹⁸⁴ La figura de Joaquim Botet i Sisó és clau per entendre la fundació del Centre Catalanista. Per aprofundir en la seva biografia es pot consultar l'estudi que van fer Ramon Alberch i Josep Quer el 1998, titulat *Joaquim Botet i Sisó Del catalanisme al nacionalisme*, editat per Columna Assaig a Barcelona.

renovant els càrrecs. Tot i aquesta decisió, el gruix de les primeres juntes sempre va recaure en els mateixos personatges.

La primera junta directiva del Centre ¹⁸⁵ la van formar Joaquim Botet i Sisó (historiador de 48 anys) com a president; Emili Saguer (notari de 28 anys) com a vicepresident; Manuel Nadal (procurador de 39 anys) com a tresorer; Josep Franquet i Serra (propietari de 42 anys) com a bibliotecari; Josep Duran i Serra (escriptor de 28 anys) com a conservador; Joaquim Franquesa (advocat i propietari de 25 anys) i Pere Ramió (enginyer de 25 anys) com a vocals; Pere de Palol (poeta i procurador de 34 anys) com a secretari, i Règul Cumané (notari de 35 anys) com a vicesecretari ¹⁸⁶.

Joaquim Botet i Sisó era el personatge de més edat i l'ànima del nou Centre Catalanista. Ramon Alberch i Josep Quer destaquen el paper del president en la fundació de l'entitat: «Joaquim Botet i Sisó fou l'excepció. Ell era el lligam entre els vells temps en què el catalanisme era una nebulosa imprecisa d'idees socioliteràries i la seva posterior articulació política.» També comenten que «als 48 anys es va convertir en el líder de la primera generació de catalanistes gironins, gent jove a la qual gairebé doblava l'edat» ¹⁸⁷.

Alguns historiadors com Lluís Maria de Puig han destacat d'altres personatges que no hem observat en aquesta primera fornada. Entre els fundadors remarca la presència de Josep Morató, Esteve Forest, Alfons Alsina, Pere Ramió, Joan Bta. Torroella, Juli Laverny o bé Joan Vinyas. Per contra, no hi apareix Emili Saguer, per citar un cas ¹⁸⁸.

L'inici del catalanisme a Girona no es pot fixar com un acte esporàdic gràcies a la reunió d'una sèrie de personatges inquiets de la ciutat que decideixen unir els seus esforços,

185 Les edats dels membres de la junta directiva s'han pogut establir gràcies a la consulta del padró del 1894, que es pot trobar a la biblioteca del Casino de Girona.

186 Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 13 de febrer de 1894.

187 Alberch, Ramon i Quer, Josep, *Joaquim Botet i Sisó Del catalanisme al nacionalisme*, Barcelona: Columna Assaig, 1998, pàg. 73.

188 De Puig, Lluís Ma., *El catalanisme polític a Girona. Introducció a la seva història*. Diversos autors, *Estudis de demografia, economia i societat a les comarques gironines*, Girona: Universitat de Girona, 1985.

sinó que cal anar una mica més enllà i buscar realment quin va ser el detonant. N'hem trobat algunes causes que acabaran desembocant en la fundació del Centre.

La ciutat de Girona no era percebuda com una ciutat oberta i amb bones perspectives, sinó que hi havia d'altres nuclis gironins molt més dinàmics que destacaven més que la mateixa ciutat. Un dels exemples el trobem a l'Empordà, on hi havia una connexió molt propera al catalanisme, o bé la ciutat d'Olot, on ja hi havia un important nucli catalanista.

Lluís Costa així ens ho mostra en la introducció de les memòries de Joan Vinyas ¹⁸⁹: «La Girona de final del segle XIX era una ciutat apàtica, trista i monòtona, encerclada per unes muralles que li impedièen expandir-se.» Girona comptava amb uns 15.000 habitants, quan d'altres nuclis més importants com Reus, Manresa o Tarragona, per citar alguns exemples, superaven amb escreix els 20.000 habitants ¹⁹⁰.

Joan Puigbert és un dels pioners que ens apropa a una primera causalitat de la fundació del Centre Catalanista. Segons els seus estudis, una de les causes de l'inici del Centre va ser el bisbe Morgades, que va ser designat per traslladar-se com a bisbe a Burgos, però ell s'hi va oposar. Per aquest motiu, alguns gironins van crear una comissió per donar-li suport a imatge d'altres poblacions ¹⁹¹.

Però hem anat una mica més enllà per comprovar si realment existia una certa onada de catalanitat a Girona. Buscant en l'hemeroteca dels diaris de l'època, hem topat amb l'edició del 15 d'abril de 1893 de *Diario de Gerona*, en què localitzem un escrit prou curiós. Un grup de joves catòlics, entre els quals hi apareixen molts futurs membres del Centre Catalanista, van remetre un escrit al diari. Aquest escrit estava redactat en català, però el que més destaca és la frase final: «Visca la Soberania Nacional de Jesucrist!» El text publicat era el següent:

¹⁸⁹ Vinyas i Comas, Joan, *Memòries d'un gironí, una visió de la premsa de Girona*, pàg. 10.

¹⁹⁰ Termes, Josep, *Història del Catalanisme fins al 1923*, pàg. 372.

¹⁹¹ Puigbert i Busquets, Joan, "El primer catalanisme polític a Girona. El centre catalanista (1894-1899)", a diversos autors, *El catalanisme conservador*, col. Quaderns del Cercle, núm 12, Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, 1996, pàg. 55-91.

Havent arribat á nostres ohidos la falsa noticia, inventada per algun mal intencionat de que entre “las viscas que ’s donaran dimars passat, devant de l’esglesia del Carme, al entrarhi los PP Missionistas y son acompanyament Seu, se hi va inclourer un de carácter exclusivament politich; y essent los que firmen lo present escrit los iniciadors dels citats viscas, nos veyem prescisats á protestar públicament de la noticia escampada. No necessitem rebatrerla perquè son moltissimas las personas que’ns sentiren vitorejar y que per consegüent, saben que ‘ls viscas donats foren tots católichs y no mes que católichs. Pero, com podria haverhi algun ignocent que hagués donat crédit a la maliciosa noticia, publiquem aquest comunicat aprofitant al propi temps l’ocasió per ratificar tots los viscas que donárem, puig gracias á Deu, tenim prou coratje pera professar davant de tothom las nostras conviccions. Altrement, advertir á tots aquells á quins sápigam greu sentir confessar pels carrers á Jesucrist, a l’Esglesia y al Catolicisme, que’s tapin las orelles porque ‘ls abaix firmats, joves católichs tots i avans que tot, estém disposats á repetir los viscas del dimarts sempre que siga oportú, pesi á qui pesi y fins á morir si aixi convé á la major gloria de Deu. Y per de promte, á qui ’n va un ¡Visca la Soberania Nacional de Jesucrist!

Entre els signants del document hi apareixen futurs membres del Centre Catalanista com Ignasi Prim de Batlle, Joaquim Veray Vallés, Xavier Majuelo de Batlle, Joan B. Torroella Bastons, Josep Ma. Prim de Batlle, Emili Rexach de Monroy, Alfons Veray Vallés, Narcís Viñas Jubany, Narcís Prim de Batlle o bé Artur Murtra Vilaplana ¹⁹².

En el comunicat els joves catòlics manifesten que es volen mantenir al marge de la política, però la seva futura vinculació amb el catalanisme i el fet que el text s’escriu en català ja denoten que existia un cert sentiment catalanista. Trobarem els germans Prim de Batlle, Veray, Majuelo, Torroella o Murtra en càrrecs importants dins del Centre en un termini màxim de 5 anys. Precisament, Ramon Alberch i Josep Quer ¹⁹³ destaquen que la ciutat de Girona, com d’altres zones catalanes, vivia immersa en una profunda diglòssia

192 Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 15 d’abril de 1893, pàg. 6-7.

193 Alberch, Ramon i Quer, Josep, *Joaquim Botet i Sisó Del catalanisme al nacionalisme*, Barcelona: Columna Assaig, 1998, pàg. 70.

«fet gens estrany en una època en què la llengua col·loquial habitual era el català però les manifestacions culturals es feien en castellà», per això sobta que el manifest es publicués en català.

Però situem-nos en aquell moment. No era gens habitual trobar-se un escrit com aquest a Girona en aquell diari i menys el 1893, quan encara no s'havia format cap moviment catalanista de forma clara a la ciutat. El més sorprenent de tot plegat és que anés signat. Tampoc ens ha d'estranyar el «Visca la Sobirania Nacional de Jesucrist!» El primer catalanisme apel·la moltes vegades a Jesucrist per obtenir una sobirania que ell havia de donar als pobles. El mateix Emili Saguer era un fervent catòlic i serà un dels fundadors de la Confraria de Sant Jordi l'any 1901, per citar un exemple.

Joan Puigbert apunta que els primers moviments per crear un centre a Girona es podrien focalitzar l'any 1890 ¹⁹⁴. A *L'Olotí* hi apareix una carta que envien un grup de joves de la ciutat de Girona felicitant la publicació per publicar en català i per erigir-se com a portaveu dels catalanistes olotins ¹⁹⁵. La carta anava signada per Lluís Salvador, Florenci Illa, Joseph Corominas, Joan Camps, Josep Soler, Josep Pou, Jacint Costa, Lluís Rahola, Joan Teixidor, Narcís de Fontanilles, Josep Mollera, Ramon Guardia i Joaquim Bonet.

La publicació es felicita per la missiva rebuda dels joves gironins: «La carta no 'ns ha sorprés gens ni mica puig vé de Gerona, de la ciutat heróica entre las heroicas.» Afegeix referint-se a Girona i diu que «es lo símbol del regionalisme verdader, que si per un costat ayma á la terra catalana ab la tendresa de un bon fill, dona quan convé sas vidas é hisendas ab amor de bon germá, per la defensa d'altres pobles que si no parlan sa mateixa llengua los ha aplegat Deu sots una mateixa bandera».

194 Puigbert i Busquets, Joan, "El primer catalanisme polític a Girona. El centre catalanista (1894-1899)", a diversos autors, *El catalanisme conservador*, col. Quaderns del Cercle, núm 12, Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, 1996, pàg. 55-91.

195 *L'Olotí*, 19 de gener de 1890.

El *Diario de Gerona* es farà ressò de la carta per la felicitació dels joves gironins i els anima a fundar una joventut catalanista a la ciutat per combatre els vells catalanistes:

«Leimos la carta y comprendimos de momento que aquellos jóvenes se hallaban poseidos de un verdadero entusiasmo catalanista, la cual nos sugirió la idea de recomendar á los firmantes, que, ya que su amor á las cosas de la tierra, es tal, que procupern buscar amigos y trabajen para establecer en nuestra capital, una asociación de la *juventud catalanista*, que daria mas resultados positivos que adherirse á las ideas de los demas, apesar de ser laudable también esto último. Obrando asi, se lograrían dos cosas: una, el fomento y progreso del catalanismo en Gerona, y otra, dar una lección á los viejos catalanistas de aquí, que con sus pretensiones, no han sabido nunca hacerlo. ¹⁹⁶

Alberch i Quer constaten una puntualització quan l'escrit es refereix a *los viejos catalanistas*: «Probablement, en parlar de vells catalanistes es refereix als homes de la Revista de Gerona, Girbal i altres, que si bé quan van començar a escriure feren uns tímids intents en català, la major part de la seva obra fou escrita en llengua castellana. Per a elles aquesta encara era la llengua de prestigi científic.» ¹⁹⁷.

Tot i aquesta proposta del *Diario de Gerona* del 1890, les primeres referències per crear el Centre Catalanista a Girona no es comencen a localitzar a la premsa fins a partir del novembre de 1893. *L'Olotí* destaca l'acte d'entrega dels premis literaris de la ciutat. Es pregunta com és que encara no s'ha format un centre a Girona: «¿Perqué haventhi en aquella ciutat tants elements catalanistes y de bona mena, no s'hi ha fundat encara un centre catalá que sens dupte donaria bona empenta en lo camí de nostra regeneració?» ¹⁹⁸.

196 *Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: Diario de Gerona*, 22 de gener de 1890, pàg. 5.

197 Alberch, Ramon i Quer, Josep, *Joaquim Botet i Sisó Del catalanisme al nacionalisme*, Barcelona: Columna Assaig, 1998, pàg. 71-72.

198 *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: La Veu de Catalunya*, 12 de novembre de 1893.

Ja hi havia certs moviments entre diferents membres per constituir el Centre. En trobem un exemple en el que explica el *Diario de Gerona* en l'edició del 6 de gener de 1894: «Los elementos catalanistas de esta capital entre los que figuran personas de representación, están firmando un mensaje que dirigen al M. Ilustre Señor Obispo de la diócesis de Vich como testimonio de gratitud por su elevada y patriótica resolución de no separarse de su actual diócesis.»¹⁹⁹. En aquest moment ja es té consciència que es prepara un nucli catalanista, però encara observem més elements per analitzar.

Aquests detalls es poden trobar a *La Veu de Catalunya*²⁰⁰. Pel que explica, queda palès que el nucli gironí està treballant conjuntament, no només per donar suport al bisbe Morgades, sinó que hi ha un objectiu final comú, el de fundar un nou centre català: «D'entre totes las nombrosas demostracions d'agrahiment que de todas bandas de Catalunya ha rebut l'Excm. Senyor bisbe Morgades, ab motiu de sa renuncia del arquebisbat de Burgos, transcribim la següent dels catalanistas de Girona.»

Aquest grup de catalanistes de Girona es va reunir el dia de Reis, molt probablement a la casa de Joaquim Botet i Sisó. El comunicat de suport al bisbe Morgades remarcava el següent:

«lo prelat zelós y fervent Patrici que ha tornat á la Santissima Verge Maria son antiquissim trono de Ripoll, á Catalunya sa casa payral y á sos Comtes y Abats llur honorifica sepultura, te dret de viure voltat tot temps del agrahiment y del amor dels fills de la terra catalana y de jaure prop lo trono de Maria, al costat dels magnats eximis que aixecaren la basílica per ell restaurada. Tràurel de Catalunya hauria sigut ofendre 'ls sentiments mes purs de sos compatricis y condemnarlo á viure y morir en llunyas terras, desterrat de la casa payral de sos afectes y de sa predilecció. Per axó 'ls qui suscriuen li agrahexen de cor la renuncia que ha fet del arquebisbat de Burgos, se felicitan de sa permanecia a Vich y pregan a Deu y á la Santíssima Verge Maria li dongan molts anys de vida pera seguir treballant ab son saber y son exemple per la restauració de la Patria catalana.

199 *Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: Diario de Gerona*, 6 de gener de 1894.

200 *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca La Veu de Catalunya*, 14 de gener de 1894.

Moltes vegades s'ha posat en dubte si tots els primers catalanistes de Girona sentien un verdader sentiment nacionalista o no. Podem pensar que qui va subscriure aquest document potser es movia per l'anhel catòlic per preservar un bisbe català a Vic, però és més que evident que aquest primer moviment, a part de ser catòlic, era catalanista, ja que al final remarca: «Per la restauració de la Patria catalana.» Tot un vocabulari simbòlic en què apareix el mot *Pàtria* en majúscula.

Anirem trobant els firmants d'aquest interessant document al llarg dels inicis del catalanisme a Girona. Tots ells formaran part del Centre Catalanista a Girona. Cal destacar que alguns dels que van signar el document eren part dels joves catòlics que hem esmentat fa unes línies.

A la llarga llista de signants hi trobem Joaquim Botet i Sisó, Josep Franquet i Serra, Joan Sitjar i Bulcegura, M. Ferrejuan, Emili Sagner, Joaquim Franquesa, Joaquim d'Espona, Pau Civil, Josep Morató i Grau, Joaquim Font i Martínez, Pere Ramió i Saura, Joaquim Veray i Vallés, Ignasi Prim de Batlle, Règul Cumané, Joan B. Torroella, Josep Ma. Prim de Batlle, Alfons Veray i Vallès, Josep Jubany i Simon, Alfons Alsina, Albert Pagès, Narcís Prim de Batlle, Narcís Vinyas i Jubany, Narcís Vilanova i Romanyach, Joan Bataller, Josep Pou i Batlle, Frederic Dalmau i Gratacós, Carles Pérez de Buch, Josep M. Ridaura, Josep Grau i Guinart, Agustí Barangé i Bachs, Ramon Pla i Torroella, Esteve Barangé, Pere Roca i Jordà, Artur Murtra i Vilaplana, Josep Prim i Quintana, Joaquim Prim de Batlle, Narcís Brascó i Quintana, Amat Camós i Blanch, Narcís Prats i Bastons, Narcís Fontanilles, Antoni Franquet i Gusinyé i Jaume Brunet i Roig.

Aquesta és la primera llista de catalanistes gironins que podem aportar. No tots s'implicaran de la mateixa manera en el projecte, però demostra que no són pocs. Un total de 42 gironins van donar suport al manifest que donava el tret de sortida per crear un

centre català a Girona, tot i que en la nòmina de gironins hi trobem a faltar personatges importants vinculats a la Unió Catalanista com Riera i Beltran, per citar un exemple.

El Correo de Gerona informará els seus lectors que els membres del Centre Català s'estan preparant, això sí, ho farà irònicament: «Que pronto va á ser un hecho, segun noticias que tenemos por fidedignas, y otra de humorística, recreativa é instructiva, que sin duda llamará mucho la atención por su originalidad, cuyos iniciadores no se da punto de reposo andando de Zoca en Colodra para hacerse con local á propósito.»²⁰¹. Per la seva part, *El Baluarte* espera que ben aviat es constitueixi el centre dels regionalistes²⁰².

Una setmana després segueixen succeint nous esdeveniments. El mateix *Diario de Gerona* relata que s'ha rebut contestació del bisbe Morgades i que es reuneixen a casa de Joaquim Botet per tal de crear una comissió per fer realitat un centre catalanista a Girona. En aquesta comissió hi són presents el mateix Botet i Sisó, acompanyat d'Emili Saguer, Josep Franquet i Pere Ramió.

La comissió iniciarà ben aviat els seus treballs, per aquest motiu convocarà una junta extraordinària pel diumenge 11 de febrer a les 12 del migdia. En aquesta junta, es van escollir els càrrecs per deixar totalment operatiu el Centre Catalanista. La trobada es va fer al carrer Sabateries Velles, número 2, a les 11.30 hores del matí. Botet i Sisó i Saguer serien les dues cares més visibles d'aquest nou projecte²⁰³.

L'Olotí va transmetre una nota que li fan arribar de Girona sobre la constitució del nou Centre: «Girona, 12 Febrer 1894. Ahir a las dotze de son matí, se constituí devant de nombrosa concurrencia de socis, lo "Centre Catalanista de Girona y sa comarca"... quedant nombrada la Junta directiva.»²⁰⁴.

201 *Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: El Correo de Gerona*, 15 de gener de 1894.

202 *Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: El Baluarte*, 19 de gener de 1894.

203 *Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: Diario de Gerona*, 9 de febrer de 1894, pàg. 4.

204 *L'Olotí*, 18 de febrer de 1894.

A principis de febrer de 1894 el nucli catalanista de Girona ja funciona a ple rendiment, tot i que encara no se n'ha fet la inauguració oficial. A més, el Centre Catalanista ja disposava d'un local propi on ubicaria la seva seu central. Estava situat a la plaça de l'Oli on hi havia l'antiga casa de Foixà ²⁰⁵.

La Veu de Catalunya es farà ressò del naixement del Centre Catalanista de Girona. En destaca la composició dels membres de la junta amb Botet i Sisó, Saguer, Manuel Nadal, Josep Franquet, Joaquim Duran, Joaquim Franquesa, Pere Ramió, Pere de Palol i Règul Cumané. Acaba la notícia destacant que «la notorietat y prestigi d'aquests noms es demostracio evident del compliment magnifich que han tingut las esperanças que respecte del nou centre indicarem». També destaca que té un bon nombre de socis. Les activitats s'iniciaran un cop passada la Quaresma ²⁰⁶.

Les dificultats per constituir el Centre Catalanista van ser remarcables, i si abans no es va produir la fundació va ser perquè els mateixos membres van patir dificultats burocràtiques. Al ser una associació de caràcter catalanista van presentar els estatuts en català, en una època en la qual el xoc amb el governador civil podia ser molt fàcil, i més si es presentaven uns estatuts d'una nova entitat en una llengua que no fos el castellà. Aquest fet comportava la dificultat que s'aproessin.

Els estatuts no van ser acceptats pel governador Fernández Neda ²⁰⁷ i això va provocar que s'endarrerís tot el procés. El 24 de febrer de 1894 els membres del Centre van interposar un recurs d'alçada contra aquesta decisió governamental. El governador adduïa que aquests havien d'estar en la llengua oficial, que era la castellana. El 1899 el recurs encara cuejava i no se'n sabia la resolució final ²⁰⁸.

²⁰⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, edicions del 6, 14 i 24 de gener i 6 de febrer de 1894.

²⁰⁶ Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: *La Veu de Catalunya*, 7 de febrer de 1894.

²⁰⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 12 de gener de 1894.

²⁰⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de març de 1899, pàg. 2.

Tot i les traves burocràtiques, el Centre Catalanista ja funcionava sense problemes durant el febrer de 1894. Aquell mes, els diputats navarresos van rebre la visita de membres del govern espanyol. En aquesta reunió, els primers van declarar que no acceptarien més tributs contra Navarra. Llavors una sèrie de centres va donar suport a les declaracions navarreses, entre ells el de Girona: «Del “Centre catalá” de Gerona:-Centre Catalá- de Gerona aplaudeix y admira la actitud energética y digna d’exa Diputació en defensa dels drets de la regio navarra. President, Botet.»²⁰⁹.

La mateixa diputació foral transmetrà un telegrama d’agraïment pel suport del Centre Catalanista: «Pamplona 21, 11:40 mañana.—Diputación de Navarra recibe con especial satisfacción la entusiasta felicitación de ese Centro, que agradece y estima profundamente. La corporación foral envia afectuoso saludo.—Éseverri»²¹⁰.

En aquests primers mesos d’existència ja es van presentar iniciatives interessants. El mateix president del Centre, Joaquim Botet i Sisó, va pronunciar una conferència amb el títol “Objecte y significació del Centre”. L’acte es va celebrar el 4 de març. Pel que destaca el *Diario de Gerona* va tenir una concurrència important, tot i que no entra en detall sobre el que s’hi va parlar. Només coneixem que s’hi van presentar davant dels ciutadans els eixos bàsics del “Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca” sense fer-ne esment²¹¹.

Un altre esdeveniment important va ser nomenar com a socis d’honor diferents personatges destacats de la demarcació. Entre ells trobem Justino Prepax de Perpinyà, el bisbe Morgadas i dos membres significatius pel catalanisme: el que llavors era president de la Unió Catalanista, Carles Bosch de Trincheria, i Joaquim Riera i Bertran²¹². Per més

209 *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: La Veu de Catalunya*, 18 de febrer de 1894.

210 *Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: Diario de Gerona*, 23 de febrer de 1894, pàg. 3.

211 *Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: Diario de Gerona*, 6 de març de 1894, pàg. 2.

212 *Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: Diario de Gerona*, 11 de març de 1894, tot i que el nomenament definitiu no serà fins al juliol.

endavant es preveia el mateix amb alguns literats de la ciutat, tot i que alguns no van acceptar la petició ²¹³.

El desembarcament definitiu del Centre Catalanista de Girona en l'esfera catalanista es realitzarà durant el mes d'abril. Es va celebrar una junta general extraordinària en la qual es va decidir adherir-se a la Unió Catalanista. Aquest era el pas definitiu, tot i que la vinculació ja era més que evident en els mesos precedents. En aquella junta es van decidir d'altres iniciatives com crear abonaments a 5 pessetes entre els socis per sufragar les despeses de la constitució, o bé pagar una quota única anual de 20 pessetes per soci²¹⁴.

L'altaveu del Centre: *Lo Geronés*

El proper repte que tenien al davant els catalanistes gironins era crear un altaveu propi per arribar al màxim de població possible. Es difondrien notícies i articles referents al catalanisme i en particular al Centre de Girona. D'aquesta manera es va impulsar *Lo Geronés*, un setmanari que es publicava inicialment cada deu dies. El primer número es va publicar el 7 d'abril de 1894. Tot i això, la notícia ja feia dies que corria entre la premsa de la ciutat. El 18 de març el *Diario de Gerona* avançava la notícia i es felicitava per tenir un nou company de trajecte ²¹⁵. Al mes d'abril s'havia estès la notícia per la demarcació i *L'Olotí* es felicitava per la notícia: «Casi 's pot assegurar que surtirá á llum aquesta setmana lo primer número del setmanari *Lo Geronés* que será órgan del "Centre Catalanista de Gerona y sa comarca".» ²¹⁶.

213 *Revista de Gerona*, gener de 1895. Seria el cas d'Enric Claudi Girbal, que renuncia a ser nomenat Soci Honorari del Centre.

214 *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: La Veu de Catalunya*, 28 d'abril de 1894.

215 *Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: Diario de Gerona*, 18 de març de 1894, pàg. 6.

216 *Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: L'Olotí*, 1 d'abril de 1894.

Si donem un cop d'ull a la premsa gironina del moment, observem la presència de diferents mitjans de comunicació escrits. Per una banda hi trobem el diari conservador *La Lucha*, dirigit per Juan A. Espuñes. Hi havia *El Independiente*, dirigit per Albert Nogué i amb un caràcter liberal. El *Diario de Gerona* el dirigia Santiago Masó i era més afí al Centre Catalanista, ja que en els primers compassos, *Lo Geronés* es va imprimir a la mateixa seu del diari. Per altra banda, hi havia *El Baluarte* de Baldomero Trullàs i *Gerona Democrática* d'Eduardo Prats ²¹⁷.

Entrem de ple en el llançament del setmanari *Lo Geronés*. El primer número es va presentar el dissabte 7 d'abril de 1894 a un preu de 10 cèntims. Es va imprimir a la seu del *Diario de Gerona*. La seva intenció era ben clara, ja que es definia com «el setmanari portaveu del “Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca”», tal com es podia llegir en la capçalera del rotatiu.

Si observem aquesta primera edició, comprovarem que el primer que fa és demanar un intercanvi d'exemplars als companys d'altres setmanaris o publicacions. Després comença amb una història dins la “Secció Literària” d'en Josep Morató i Grau, signada el 24 de març. Seguidament hi apareixen composicions de Narcís de Fontanilles amb “Epitalamica”, enllaçat amb “Historia patria” de Joaquim Riera i Beltran.

A la segona pàgina hi trobem la “Secció Política” amb un article de Joaquim Botet i Sisó tot explicant perquè es crea el Centre Catalanista i com *Lo Geronés* es converteix en l'altaveu del centre. Segons Botet, es funda en virtut de la defensa de Catalunya i per crear una verdadera nacionalitat. Creu que ja hi ha un dret i una història, però cal plasmar-ho en els drets de governar-se i administrar-se segons les seves necessitats i interessos. Tot i això, Botet no entra a explicar com va anar la història de la fundació del Centre, sense esmentar ni la data ni com van succeir els fets.

²¹⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 1 de novembre de 1894, pàg. 3.

La següent secció és la de “Propaganda”, seguit de la “Crònica”, en què hi ha un apartat dedicat a l’estranger, Espanya, Catalunya i Girona, amb diverses informacions sobre aquests punts. Hi apareix una nota que fa referència al jurat qualificador del Certamen de l’Associació Literària de Girona. Estarà format pel president Francesc Ubach i Vinyeta, els vocals Miquel Buixons, Josep Cortils i Martí Adroher, i el secretari Emili Saguer. Els suplents seran Joan Vinyas, Joaquim Llinàs i Josep Jordi.

Acaba la primera edició amb una informació referent al Centre Catalanista, tot convocant reunió pel diumenge 8 d’abril. En l’ordre del dia destaca el punt dedicat a l’adhesió del Centre a la Unió Catalanista, la inauguració oficial de la societat, l’aprovació del reglament interior i els mitjans per aconseguir una bona marxa del Centre ²¹⁸.

Els mitjans de la demarcació gironina es faran ressò de l’estrena d’un nou mitjà.

D’aquesta manera *Ecós de la montaña* d’Olot remarca:

Ha visitado nuestra Redacción Lo Geronés, órgano del Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca. El primer número es notable por los trabajos literarios que contiene, debidos á D. José Morató y Grau, D. Narciso de Fontanilles, D. Joaquin Riera y Beltrán y D. J.B.S., cuyas iniciales creemos son las de un distinguido escritor y amante entusiasta de nuestra historia. Sea bienvenido en el estadio de la prensa y con el mayor gusto dejamos establecido el cambio. ²¹⁹

Troblem un altre punt destacat el 10 de juny, quan es decideix en junta extraordinària que *Lo Geronés* es gestioni directament a través d’una societat, creant una administració separada a la del Centre. A més, es decideix crear una comissió de sis membres per la redacció del setmanari ²²⁰.

²¹⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 7 d’abril de 1894, pàg. 3.

²¹⁹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *Ecós de la montaña*, 15 d’abril de 1894.

²²⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 11 de juny de 1894, pàg. 2.

Durant els seus anys d'història, la publicació va passar per diferents etapes. Sempre conservarà el nom de *Lo Geronés*, però amb diferents capçaleres. Anirà canviant de periodicitat. A partir del 14 de març de 1897 canvia el subtítol a "Setmanari de avisos y noticies". Coincidint amb el número 223, l'any 1898 se subtitula "Periódich de avisos y noticies". El 5 de gener de 1902, amb l'inici d'un nou any, passa a denominar-se "Periódich catalanista d'avisos y noticies" i es gestiona a través de quatre socis del Centre. L'últim canvi significatiu, i probablement el més important, és a partir de 1908 quan esdevé diari de publicació diària i en la capçalera apareix com a "Diari Nacionalista". En tots aquests anys, *Lo Geronés* es va imprimir a diferents llocs. En un primer moment s'imprimeix directament a la seu del *Diario de Gerona*, però després passarà per diferents etapes. A partir del número 90 s'imprimeix a la impremta de Manuel Llach. Amb l'arribada al número 211 s'inicia una nova etapa a la impremta de Paciano Torres on s'imprimiran altres publicacions com algunes del mateix Emili Saguer. A partir de 1908 i quan s'inicia la periodicitat diària, comença una col·laboració amb la impremta de Carles Rahola. Ja per acabar, la impressió del número 676 es realitza a J. Girbal, a Girona, i al número 748 surt una edició des de la mateixa seu de *Lo Geronés*. Els últims exemplars s'imprimiran a la impremta de Hermanos Benges ²²¹.

Els membres del Centre Catalanista

Un altre dels punts interessants és poder analitzar qui formava part d'aquell incipient nucli del Centre Catalanista i quines van ser les successives juntes directives que es van formar durant els primers anys d'història. Conèixer l'estrat social dels seus membres és una bona eina per comparar-ho amb altres estudis que s'han publicat.

La primera junta directiva ja l'hem comentada abans i com es podrà comprovar amb el pas dels anys, la renovació no és molt habitual. Hi entren poques cares noves. Aquests

221 Biblioteca Virtual de Prensa Histórica <http://prensahistorica.mcu.es/es/consulta/registro.cmd?control=BVPH2003001312>

nouvinguts són sobretot joves amb professions de caràcter liberal, ben assentats econòmicament i de tarannà religiós. Justament el prototip dels primers quadres del catalanisme.

La primera junta directiva estava formada pel president Joaquim Botet i Sisó, el vicepresident Emili Saguer, Manuel Nadal com a tresorer, Josep Franquet i Serra com a bibliotecari, Josep Duran i Serra com a conservador, Joaquim Franquesa i Pere Ramió com a vocals, Pere de Palol com a secretari i Règul Cumané com a vicesecretari ²²².

Cada any s'havia d'escollir una nova junta directiva, d'aquesta manera la segona s'escull el 23 de desembre de 1894. El president seguirà essent Botet i Sisó, el vicepresident Saguer, el bibliotecari serà Josep Morató, el conservador Duran i Serra, els vocals Ramió i Franquesa, el tresorer Manuel Nadal i els secretaris Joan Vinyas i Règul Cumané ²²³.

Un any després s'escull nova junta directiva amb la introducció de diversos canvis. Primer de tot es decideix que els càrrecs es renovaran cada dos anys. Aquell hivern era el torn de reelegir Emili Saguer com a vicepresident, el tresorer Pere Roca i Jordà, el vocal primer Frederic Gircós i el secretari segon Josep Loperena i Romà. La resta de càrrecs els ocuparan els mateixos personatges ²²⁴.

El 3 de gener de 1897 es farà una nova reelecció de càrrecs. D'aquesta manera es decideix ratificar la resta de càrrecs pendents que recauran en les mateixes persones que hi havia fins al moment. Es decideix renovar el mandat per dos anys del president, del conservador, del vocal segon, del bibliotecari i del secretari primer ²²⁵.

²²² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 13 de febrer de 1894, pàg. 2.

²²³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 29 de desembre de 1894, pàg. 2.

²²⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de gener de 1896, pàg. 2.

²²⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 3 de gener de 1897, pàg. 2.

A la junta directiva de 1898 s'incorporen nous personatges. Emili Saguer seguirà com a vicepresident. S'escull Joaquim Coll com a tresorer, el vocal primer serà Francisco Puig i Pallés i el secretari segon Rafel Roca ²²⁶.

En el tombant de segle es renova la confiança en la composició de la junta directiva del Centre Catalanista. El 26 de desembre de 1898 es va celebrar la reunió i s'escull Botet i Sisó com a president, el vicepresident Saguer, el conservador Emili Verdaguer, el tresorer Joaquim Coll, el bibliotecari Franquesa, el vocal primer Francisco Puig, el vocal segon Josep Jubany, el secretari primer Alfons Alsina i el segon serà Rafel Roca ²²⁷.

El gran canvi arribarà amb l'entrada al segle xx quan Emili Saguer ja no ocuparà cap càrrec a la junta directiva del Centre Catalanista i el seu lloc l'ocuparà Ignasi Prim de Batlle. Tot i això, al cap d'un any la situació canvia i es converteix en el successor de Joaquim Botet al capdavant de l'entitat.

Entrant de ple en l'anàlisi dels personatges que conformen el primer catalanisme, caldria remetre'ns a estudis realitzats per historiadors com Joan Puigbert. Aquest fa una primera llista de 44 socis. Entre ells destaca Martí Adroher, Ramon Ma Almeda, Pere Aliu, Alfons Alsina i Pujol, Francesc Babot, Esteve Barangé, Agustí Barangé, Francesc Barangé, Joaquim Botet i Sisó, Jaume Brunet i Roig, Pau Cassà, Narcís Clarà, Joaquim Coll i Bages, Règul Cumané i Pujolar, Josep Dalmau i Carles, Josep Duran i Serra, Narcís de Fontanilles, Manuel Fita, Joaquim Franquesa, Josep Franquet, Josep Fuster, Miquel Gaspar Bohigas, Frederic Gircós, Josep Jubany, Josep Loperena Romà, Francesc J. Majuelo, Josep Morató, Joan Martorell, Geroni Mas, Manuel Nadal, Pere de Palol, Narcís Pérez, Ignasi Prim de Batlle, Narcís Prim de Batlle, Francisco Puig, Pere Ramió Saura,

²²⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 9 de gener de 1898, pàg. 2.

²²⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 6 de gener de 1899, pàg. 2.

Francesc Roca Auguet, Rafel Roca Auguet, Emili Saguer i Olivet, Alfons Veray i Vallés, Emili Verdaguer, Joan Vinyas i Comas, Josep Xandri Pich i Prudenci Xifra ²²⁸.

Un cop citats aquests personatges que conformen el primer catalanisme, cal anar un xic més enllà i analitzar d'altres estudis que parlen sobre els primers quadres del catalanisme gironí. És interessant aprofundir en la professió i en el paper que tenen en la societat del moment, cal saber quins tipus de personatges van fundar les seccions catalanistes i, en concret, el cas gironí, per fer-ne una comparativa.

De la llista citada anteriorment, apareixen alguns casos que no creiem que siguin de tarannà catalanista. Només cal fer un petit estudi a través de *Lo Geronés* per copsar si els elements citats eren o no afins al Centre. Alguns d'ells no ho eren pas i el mateix Joan Vinyas ho dóna a entendre a les seves memòries quan apunta que el primer catalanisme gironí estava compost per personatges de diferents tendències. Alguns, fins i tot, no tenien un vertader sentiment catalanista ²²⁹.

Per aquest motiu, és interessant tornar a analitzar la llista que dóna Puigbert i fer-la nova incorporant nous personatges i traient-ne d'altres a causa del seu tarannà polític. Així, en un primer moment podem afegir a la llista ja donada Manel Bartomeu, Pere Collell Aliu, Josep Oriol Carbó, Jaume Millàs, Primitiu Murtra, Frederic Gircós, Pere Roca i Jordà i Joan Ribas ²³⁰.

És interessant fer una petita radiografia dels personatges abans citats i entrar en el detall de si tenien una clara vinculació amb el "Centre Catalanista de Gerona y sa comarca", així com observar quina era la seva professió. Aquests dos fets ens poden obrir els ulls per saber qui conformava el primer catalanisme gironí i comparar-ho amb d'altres casos.

²²⁸ Puigbert Joan, *El Catalanisme conservador*, pàg. 70-71.

²²⁹ Vinyas, Joan, *Memòries d'un gironí*.

²³⁰ L'anàlisi s'ha fet a través de la consulta a *Lo Geronés* i a d'altres mitjans afins, citant els personatges que figuren com a consocis.

Entre la llista de personatges destacarem primer els que ens despertem algun dubte. Seria el cas de Joan Martorell, que era arquitecte i sembla un d'aquells personatges ambigus, com destaca Joan Vinyas. El mateix ens passa amb el cas de Francesc Roca i Auguet, que era farmacèutic.

No entrarem en el detall de la nova llista de catalanistes o afins al Centre de Girona perquè se'ns faria feixuc. En tot cas es pot consular l'annex per comprovar els noms dels primers quadres del catalanisme gironí ²³¹. Però sí que hem elaborat una nova llista amb un total de 68 membres. D'aquesta llista n'hem observat l'estrat social i la professió per poder-ho comparar amb altres investigacions.

Prenent en consideració les professions dels membres del nou llistat, podem arribar a unes primeres conclusions. D'aquesta llarga llista, es pot despendre una primera apreciació important i és que un gruix destacat dels membres del primer catalanisme eren homes vinculats clarament amb el món del dret. Del total de 68, 25 membres eren advocats, també hi havia procuradors i algun notari. Tot i això, molts d'ells tindran una segona ocupació com a propietari o escriptor, per posar algun exemple.

La campanya iniciada contra l'article 15 del Codi civil, estava capitanejada per una gran part dels juristes catalans que havien vist com l'homogeneïtzació de les lleis comportava un clar perill contra el dret civil autòcton. Recordem a tall d'exemple que Emili Sagner es veu com a representant del regionalisme jurídic, com tants d'altres juristes catalans. Per aquest motiu no ens ha de semblar gens estrany que el gran gruix dels catalanistes gironins vingui del món del dret. En l'àmbit català es dona la mateixa tendència, només cal observar els participants en les primeres assemblees organitzades per la Unió Catalanista a Manresa i Reus.

Seguit d'aquest primer gran grup trobem els que estan vinculats al món del comerç. Hi situaríem un total de deu personatges que es podrien ubicar en aquest estrat. Serien

231 Podeu consultar l'Annex, on apareixen els membres que hem seleccionat i la seva professió, pàg. 593.

personatges benestants que regenten comerços de diferents tipus com botigues i restaurants i, fins i tot, hi localitzem algun propietari de magatzem.

Seguidament apareixen una sèrie de grups més minoritaris. En un primer hi podríem aglutinar les professions lliures com productor, banquer, enginyer industrial..., o bé els dedicats al món de l'ensenyament (fins a sis), un gran nombre d'escriptors o bé propietaris de diferents negocis, passant per farmacèutics i eclesiàstics.

De l'anàlisi de tots aquests personatges podem extreure una sèrie de conclusions. Per començar, és més que evident que el gran gruix de membres del "Centre Catalanista de Gerona y sa comarca" provenien de l'àmbit del dret. Si els desgranem, observem que hi ha un total de 18 advocats declarats, 5 procuradors, 3 notaris i 1 jutge municipal. Aquests personatges representen el 40 % del total.

Un segon punt important és el sector del comerç. Hi localitzem un total de set comerciants pròpiament dits, a part d'altres que es podrien vincular en aquest grup, com un joier, un magatzemista o bé un restaurador. En aquest grup hi situaríem un total de deu personatges i vindrien a representar el 15 % del total.

La resta de grups són més minoritaris. En un primer hi hauria els professionals lliures com un banquer, dos metges, un impressor, un enginyer, un farmacèutic, un productor o bé quatre mestres. A més, hi podríem afegir tres fabricants, dos industrials, set escriptors, dos estudiants o bé dos eclesiàstics. Aquest gran grup representa el 45 % del total, però és un grup molt heterogeni. Hi ha d'altres personatges dels quals no coneixem exactament la seva professió.

Cal destacar el fet que un total de nou membres del Centre, a part de la seva professió, es declaren propietaris. Una dada que cal afegir als set personatges que a més de ser propietaris, són també advocats. D'aquesta manera, dels 68 personatges analitzats, un total de 16 es declaren propietaris i tenen una altra professió, o sigui que representen el 23 % del total.

Aquestes dades cal contraposar-les a d'altres que han sorgit en estudis destacats. Joan Lluís Marfany és qui ens fa una aproximació més clara del cas de 46 catalanistes gironins. El Centre Catalanista de Girona és una de les societats de les quals ha obtingut una radiografia més profunda. De 46 membres, ha pogut saber la professió de 33.

Del total, dotze es declaren advocats, tot i que s'hi hauria d'afegir el cas de tres notaris i tres procuradors. Per tant, coincideix amb les nostres dades, com també el fet que la gran majoria es dedica al camp del dret. La resta són tres industrials, tres comerciants, tres mestres, dos seminaristes, un farmacèutic, un enginyer, un banquer i un oficial de jutjat. Per complementar aquestes dades, Marfany explica que hi haurà sis propietaris declarats a més de tres fadrísters de famílies importants. El banquer és Xavier Montsalvatge ²³².

Amb aquestes dades a les mans i amb altres fets que hem pogut constatar, arribem a una primera conclusió, tot i que no és definitiva: el catalanisme gironí estava format per la burgesia benestant. A més, es caracteritza perquè té un marcat caràcter catòlic tal com ja comprovarem més endavant. Un exemple seria la fundació de la confraria de Sant Jordi amb clara vinculació amb el Centre²³³.

A la mateixa conclusió arriba Joan Puigbert en el seu article dedicat als inicis del catalanisme a Girona. Agafant les dades dels socis que conformen el Centre Catalanista de Girona, conclou que són «majoritàriament joves, catòlics, de classe mitjana» ²³⁴.

232 Marfany, Joan-Lluís, *La Cultura del catalanisme*, pàg. 57.

233 La constitució de la confraria de Sant Jordi la tractarem més endavant, però les connexions amb el catalanisme són clares. Només cal recordar l'inici d'aquest capítol quan citàvem el text d'aquells joves catòlics amb el seu "Visca la sobirania de Jesucrist".

234 Puigbert i Busquets, Joan, "El primer catalanisme polític a Girona. El centre catalanista" dins *El catalanisme conservador*, pàg. 73.

Ramon Alberch i Josep Quer ens corroboren aquesta teoria i ens ofereixen una radiografia dels integrants del Centre Catalanista:

La majoria havien estudiat a la Universitat de Barcelona, i adquirit la seva formació política a l'entorn de la Renaixença. Els catalanistes gironins eren, en primer lloc, uns ciutadans que havien marxat uns anys de Girona per tal de cursar estudis superiors. Això volia dir que, a més de rebre les influències de la capital, provenien de famílies amb una certa capacitat econòmica. Eren, també, la generació que havia pogut beure en l'ambient cultural finisecular gironí de la *Revista de Gerona* i l'Asociación Literaria, una etapa de redreçament cultural que s'anava esllanguint pels personalismes i la incapacitat d'adaptar-se als temps. I cal, també, recordar un matís evident, i és que el catalanisme dels membres fundacionals era encara tebi i imprecís.²³⁵

Pere Anguera, segons el meu parer, coincideix amb Joan Lluís Marfany a l'hora de definir els catalanistes. En un article els defineix com a «jove amb afanys de ser modern i amb un neguit cultural»²³⁶. Un altre fet en el qual coincideixen és a l'hora de parlar dels conservadors que prenen el catolicisme com un dels principals elements. Precisament, Marfany destaca que el Centre Catalanista de Girona era molt religiós i en especial Emili Saguer, que era un devot del catolicisme.

Un altre fet interessant a analitzar és l'edat dels membres del Centre. No sabem l'edat concreta de tots els membres de la llista, però coneixem la d'un total de 29. En aquest procés ha estat clau localitzar el cens del 1894, que es pot consultar a la biblioteca del Casino de Girona.

Analitzant la primera junta directiva observem que el personatge de més edat és Botet i Sisó, amb 48 anys. Si fem una mitjana d'edat dels membres que la conformen, el resultat

²³⁵ Alberch, Ramon i Quer, Josep *Joaquim Botet i Sisó Del catalanisme al nacionalisme*, Barcelona: Columna Assaig, 1998 pàg. 74.

²³⁶ Anguera, Pere, *Catalanisme i integrisme*, diversos autors, *El catalanisme conservador*, pàg. 54.

és una de 33 anys. S'hi combinen perfectament personatges de 40 i escaig amb d'altres de 25 en amunt. Per tant, són personatges joves.

Si analitzem els 29 personatges dels qual coneixem l'edat, arribem a una conclusió molt semblant. La mitjana d'edat és de 35 anys. Segurament és molt més baixa, ja que dels que no en coneixem l'edat, molts són estudiants o joves que fa poc que han finalitzat els seus estudis i el 1894 no sortien a les llistes del cens.

Una altra eina —encara que potser arriscada— que podem utilitzar per analitzar la introducció del centre dins la societat gironina, pot ser l'anàlisi d'algunes subscripcions que es van fer al Centre Catalanista amb motiu de desastres naturals o de la fi d'una guerra com la de Cuba. Però tot això no deixa de ser un exercici arriscat. Ens expliquem.

A inicis de l'any 1898 hi va haver uns forts aiguats que van afectar la zona de la conca de la Tordera. Per aquest motiu, des de diferents entitats catalanistes es va iniciar una campanya per aconseguir donacions per a tots aquells damnificats que van perdre cases i altres objectes de valor. Una d'aquestes iniciatives s'iniciarà a través del Centre Catalanista de Girona, on es rebran donacions a títol personal. La crida es dirigia a tots els gironins. Els pagaments es podien realitzar a la llibreria de Josep Franquet, al despatx de Joan B. Torroella o bé a la mateixa seu del Centre.

Hem agafat com a referència els primers donatius, ja que seran els catalanistes més actius i vinculats al mateix centre. Alguns dels noms citats són Joan B. Torroella, Juli Laverny, Francesc Casellas, Francesc Busquets, Pere Roca Jordà, Narcís Prats, Josep Escatllar, Jaume Casals, Feliu Quintana, Francesc Balari, Albert Balari, Josep Homes, Jaume Laverny Casals, Benet Vinyas, Marià Corredor, Joan Bosch Gibert, Francesc Montsalvatge, Joaquim Fàbregas, Miquel Canoni, Josep Canoni, etc.

Tots aquests noms apareixen referenciats sense tenir por de donar el cognom. D'altres (pocs casos) s'identificaran amb les inicials i referits com a nacionalistes, regionalistes o bé com a gironins.

En total es van recaptar 634 pessetes²³⁷ fins a l'edició del 8 de maig de 1898. Els diners recaptats es van repartir entre 50 famílies de Tordera a través de l'associació catalanista. Cada família va rebre 15 pessetes.

Per comprovar el seguiment del Centre el 1898 podem fer un diagnòstic de les llistes amb els donatius fets a *Lo Geronés*. En la primera remesa hi ha el donatiu de 40 persones. Són aquelles que hem utilitzat com a indicatives per saber la seva vinculació amb el Centre. Tots ells van fer donatius per valor de 108 pessetes.

En la segona remesa es van recaptar menys diners, tot i que van donar suport a la iniciativa 18 persones més, la majoria joves i escolars. En la tercera hi va haver 22 adhesions més, entre les quals destaca la del mateix alcalde de Girona, Francisco de Ciurana. El 24 d'abril s'incrementa la llista amb 33 persones més, entre les quals s'ha de destacar la participació de l'empresa Grober.

El penúltim dia es van augmentar les donacions amb 17 persones més i donatius tan remarcables com les 100 pessetes de l'empresa Planas Flaquer, una quantitat important. L'església va fer la seva aportació a través del vicari general de Girona, Ramon Font. L'última jornada va servir per arribar a la xifra de 634 pessetes i es van adherir a la iniciativa 18 persones més, la majoria dones i viudes de personatges destacats.

Un altre fet interessant és analitzar la quantitat recollida. En total es van recaptar 634 pessetes que es repartiran entre 50 famílies. La mitjana són gairebé 5 pessetes entre les 150 donacions rebudes. Tot i això es fan donacions per valors alts, com una família que dona 100 pessetes. N'hi ha diverses de 25 pessetes. El mateix Emili Saguer en dona 20. Per tant, una part dels donants tenien una capacitat econòmica important²³⁸.

²³⁷ 634 pessetes= 3,81 euros, una quantitat gens menyspreable a finals del segle XIX.

²³⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 27 de febrer, 13 i 27 de març, 10 i 24 d'abril i 3, 8 de maig de 1898.

Per fer una comparativa de la xifra que es va entregar, podem mirar els preus del mercat d'alguns productes a data 8 de gener de 1898. Són xifres que també ens serveixen per observar la qualitat de vida d'aquell any.

Per citar alguns exemples veiem que una dotzena d'ous valia 1,50 pessetes. Pel que fa a alguns productes expressats en quarteres de 80 litres, el blat anava a 18 pessetes, l'ordi a 19,50 pessetes, la civada a 9, el blat de moro a 15, les faves a 14, els fesols a 25 i les mongetes a 21,25 pessetes ²³⁹.

Per tant, podem arribar a la conclusió que el catalanisme a Girona tenia una capacitat de moviment important. El Centre Catalanista és una entitat totalment consolidada l'any 1898 tal com ho demostra la quantitat recaptada i la implicació de certa part de la societat gironina. En cas contrari no es podria entendre com s'arriba a un total de 150 donacions, aconseguides gràcies a la iniciativa d'una entitat catalanista formada per gent que a més deixa constància del seu nom per escrit.

239 Consulteu a la pàgina 612 de l'annex els preus del Mercat de Girona el 8 de gener de 1898.

4. EL PAPER D'EMILI SAGUER EN EL PRIMER CATALANISME

Emili Saguer va ser un dels personatges cabdals per fundar el “Centre Catalanista de Gerona y sa comarca”. N'és el vicepresident i una de les cares visibles al costat de Botet i Sisó. Però la seva participació no es limita només a ocupar un càrrec, sinó que col·labora activament amb el setmanari *Lo Geronés* escrivint nombrosos articles. És interessant comprovar quina presència tenia en el rotatiu gironí.

En aquest primer període, Saguer s'involucra plenament amb la Unió Catalanista. El 1897 en serà el tresorer, el segon càrrec més important després del president Antoni Suñol. La seva junta serà la responsable d'aprovar uns nous estatuts que comportaran una modernització de la Unió i l'expansió de centres catalanistes arreu de Catalunya.

Un dels moments més interessants serà quan és designat per formar part de la comissió de dret gironí amb l'objectiu de compilar i preservar-ne els principals punts. Saguer utilitzarà els seus coneixements i els treballs de la comissió per pronunciar una conferència el 1907 i una altra el 1934. Ambdues són claus per preservar el dret gironí.

Els articles d'Emili Saguer

Una de les visions que podem oferir per comprovar el paper que va tenir Saguer en el Centre Catalanista és fer una mirada als diferents articles que s'anaven publicant a *Lo Geronés*. Un dels que hi tindrà una activitat més notable és Joaquim Botet i Sisó, però observem com en aquell primer any el notari gironí hi publica articles destacables. Segurament, és la seva època més prolífica com a articulista.

Ja en el segon número de *Lo Geronés*, trobem un interessant article de Saguer. Va ser el responsable d'obrir aquella edició amb l'article "Lo regionalisme: no es una forsa anacrónica ni un simple estat possessori"²⁴⁰.

Es tracta d'un article en el qual Saguer destaca que a Espanya existeixen diversos regionalismes que van contra el centralisme imperant en aquell moment. Utilitza aquest fet per criticar un article de Silvela publicat a la revista *Tiempo*, en el qual aposta pel centralisme. En canvi, el regionalisme és fill de l'actualitat i té un dret molt més antic, segons paraules del mateix autor.

Té passatges prou interessants: «...asta en aquell poble perfectament organísat en que 'ls límits dels Estats coincideixen ab los de la Nacionalitat, cosa que no succeheix aquí a Espanya, ja que quant menos y prescindint del grupo vasco, existeixen en la Península, a més dels Estat y nacionalitat portugués y d'un tercer Estat que té 'l peu a Gibraltar...»²⁴¹.

Defineix nació com «...lo nom de nació, o sia aquella persona social constituída per la unitat de raça de cultura y d'idioma, entenguent per la primera, aquella varietat de la especie humana marcada per especials characters intel·lectuals, morals y fisiològichs, raças qu'es forman y desenrotllan per la educació a través del espay y del temps...»²⁴².

²⁴⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 14 d'abril de 1894, pàg. 1.

²⁴¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 14 d'abril de 1894, pàg. 1.

²⁴² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 14 d'abril de 1894, pàg. 1.

Acaba l'article emfatitzant el poder del dret propi i dels termes nació-estat: «...Mentrestant los regionalistes que tenim drets imprescriptibles, contemplant en poder de nostres explotadors una possessió que may podrá convertirse en domini, sens parar demanarem exercitant la acció reivindicatoria, la propietat d'alló que'ls enemichs d'ahir nos prengueren y 'ls d'avuy no'ns volen tornar...».

Durant aquell any 1894 protagonitza d'altres articles que cal destacar. Sempre cal emmarcar-los dins la temàtica del dret i la defensa del dret civil català en particular. No oblidem que Saguer va beure d'aquesta tradició des de la universitat i amb el pas del temps es converteix en un destacat defensor del pairalisme i del regionalisme jurídic.

Un cas ben clar és quan escriu un article sobre el testament hològraf, que es va implantar amb l'entrada del nou Codi civil de 1889. A Catalunya existia la forma de testar *inter liberos* en la qual el progenitor pot deixar les seves pertinences als seus fills amb un simple acte d'anotar els noms i la data, però el nou testament hològraf és massa senzill i fàcilment falsificable, fet que no passaria amb l'*inter liberos* ²⁴³.

De polèmiques no en van faltar durant aquell any. Saguer demostra clarament que era un notari jove, però alhora agosarat, com ho solen ser els joves, i s'atreveix a rebatre eminents jurisconsults, com és el cas de Francisco Romaní, fiscal del Tribunal Suprem, amb el qual intercanviarà una sèrie d'articles.

Des de l'article "Del dret català devant lo Codich Civil", Saguer inicia l'intercanvi de paraules amb Romaní, que apostava pel nou Codi civil per aplicar el Consell de Família. Romaní havia escrit dos articles al *Diario de Barcelona* i a *La Renaixensa* en què exposava el seu punt de vista i recomanava als lletrats basar-se en el Codi civil a l'hora d'aplicar el Consell de Família. Fet que no compartirà Saguer.

²⁴³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de maig de 1894, pàg. 1.

L'11 de maig de 1889 es comença a aplicar el Codi civil. No s'enfronta directament al dret civil català, però segons els juristes catalans ho fa gràcies a l'article 15. Aquest és protestat i es retira en part. Tot i això, existeixen divergències entre el dret foral i el Codi civil i no se sap què s'ha d'aplicar en certes institucions. Els advocats catalans a vegades apel·len al Codi civil per salvar els seus clients, i això comporta la desaparició lenta del dret català, segons apunta Saguer.

El gran problema es va produir quan Romaní, com a fiscal del Tribunal Suprem, va aconsellar aplicar el Consell de Família a Catalunya segons el Codi civil. Saguer n'interpreta l'article 12, així observa el Codi civil com a dret supletori en el cas que no hi hagi un dret foral que cobreixi el cas que ocupa «...regirá com á dret supletori en defecte del que ho sia á cada una d'elles per llurs lleys especials...». Llavors argumenta per què creu que és més important el seu punt de vista.

La conclusió a la qual arriba Saguer és molt clara i demana que es preservi el dret català per no perdre la identitat «...la legislació catalana quasi l'unich retall que'ns queda de nostra trossejada bandera...»²⁴⁴. Saguer utilitzarà aquesta frase en diverses ocasions per mostrar com la legislació catalana es va trossejant lentament a causa de les ingerències del govern espanyol.

L'intercanvi de paraules entre Saguer i Romaní no finalitza aquí, ja que els dos intercanviaran més articles. El següent article és "Valor del Códich Civil segons lo llibre de D. Francisco Romaní". Després d'analitzar aquest llibre farà una sèrie de reflexions al voltant del debat que s'ha originat.

Inicia el seu escrit destacant que normalment no es posa en dubte una ploma eminent com la del fiscal general, però creu que s'ha de refutar el que diu. Segons Saguer,

²⁴⁴ Aquesta frase la va utilitzar diverses vegades per remarcar el pes del dret civil català.

Romaní apunta que l'article 5 de la Llei de Bases i el 12 del Codi civil són el mateix i concorden. Contraposa els dos articles esmentats a través del matrimoni i el Consell de Família.

Arriba a la conclusió que «...Lo unich que'l Codich regula y sanciona d'una manera expressa, es lo que diferentment denomina costum de la terra, del poble o de la localitat...».

La rèplica per part de Romaní no es va fer esperar i va tenir el seu torn de resposta a través d'un article: "Pago de deutes" que es va publicar a *La Renaixensa*. Segons ell, gràcies a les veus aixecades contra la homogeneïtzació del Codi civil es van promulgar les Lleis de Bases. El problema ve dels tribunals i els cossos administratius que maltracten el dret foral.

Sobre Saguer, manifesta que la crítica que fa és bona, ja que evidencia els seus punts dèbils. Enumera els diferents aspectes que destaca el notari i diu que defensa la Llei de Bases perquè la van promulgar personatges d'Aragó, Navarra, Balears i el País Basc.

Per cloure l'intercanvi d'articles amb Romaní, Saguer tancarà la polèmica amb un últim article en què fa un comentari al voltant de si ha de prevaldre el costum quan no hi ha llei. En l'article, Emili Saguer opina que sí. A més, Romaní es mostra com a català i diu que aquesta llengua ha de ser la principal. Ho contraposa al fet que el costum ens fa parlar en català i l'església s'ha castellanitzat. Per aquest motiu, la gent no entenia els eclesiàstics, ja que parlaven en castellà. Per això, creu que en el dret, el regionalisme s'ha d'oposar a l'uniformisme que professa el Codi civil ²⁴⁵.

²⁴⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 23 de juny, 7 de juliol, 18 d'agost, 10 i 17 de novembre de 1894.

Ens hem de situar a la segona meitat del 1895 per trobar un nou article de Saguer sobre temàtica jurídica. Durant aquest impàs va estar enfeinat, ja que va publicar el seu primer treball: *Situació del dret català davant del còdich Civil* ²⁴⁶, basat en diferents articles i polèmiques com la que va intercanviar amb Romaní.

L'article porta per nom "La política y'l notariat. Un pas més y'l notariat sera un de tants organismes socials supeditats a la política". Aquest tema portarà cua els dies següents i serà un dels temes centrals del mes d'agost de 1895.

Feia pocs dies s'havia publicat el Reial decret de 17 de juliol de 1895 que contemplava l'entrada d'interins a les notaries i a les carreres judicials. Ho troba indigne pels companys que han lluitat per una plaça. Creu que aquesta mesura és absolutista i critica molt el govern espanyol i manifesta que està molt malament. Destaca una llei que hi ha dins del notariat per rebatre el Decret «...quina es la de que no es possible entrar en aquest cos sense prèvia y especial oposició...».

En els dies vinents segueix amb el tema. Saguer escriu una carta dirigida al president del Col·legi Notarial de Barcelona contra el Reial decret del ministre de Gràcia i Justícia, Francisco Romero Robredo, que segons ell atempta contra la carrera notarial. En la carta demana una reunió per oposar-se al decret.

El *Diario de Barcelona* va publicar un escrit contra el Reial decret de 17 de juliol. Es tracta d'un text en contra emès per la Cambra de Comerç, de l'Institut Agrícola de Sant Isidre, el Col·legi d'Advocats, l'Acadèmia de Jurisprudència i l'Associació de Propietaris de Barcelona ²⁴⁷. En l'escrit es destaca el paper de l'Acadèmia que ha alçat la veu, però sense fer gaire soroll. Sembla que hi va haver una reunió entre alguns membres que no

²⁴⁶ Saguer i Olivet, Emili. *Situació del dret català dant del còdich Civil*, Girona: Impremta Paciano Torres, 1895

²⁴⁷ *Diario de Barcelona*, 25 d'agost de 1895

eren de la junta, però que volien alçar la veu. Entre ells hi podria haver Emili Saguer, ja que es mostra molt bel·ligerant respecte a l'Acadèmia ²⁴⁸.

Fins ben entrat al 1896, *Lo Geronés* es troba en una etapa de poca activitat remarcable. Ni Saguer ni Botet i Sisó publiquen articles i no serà fins al 29 de febrer de 1896 que no trobarem una nova referència al món del dret amb l'article "Un projecte de Apèndix".

L'article es converteix en una crítica contra l'Acadèmia de Dret de Barcelona que ha publicat un apèndix al Codi civil. Saguer ho troba molt trist. Creu que l'objectiu del govern és homogeneïtzar el dret a Espanya amb el Codi, i amb la publicació de l'Apèndix es comet un greu error. Destaca que ja s'ha atacat prou el dret foral català amb els casos del Consell de Família i amb la «...interpretació mesquina y restrictiva als articles 5 y 12 de la Lley de Bases y del Códich Civil...».

Amb la presentació de l'Apèndix, el que s'aconsegueix és que el govern elimini les institucions que cregui convenient del dret català. Tampoc creu que el govern accepti tal qual el projecte d'Apèndix. A més, creu que el fet que l'Acadèmia s'hagi anticipat respecte al govern és un greu error i, per això, caldria anar tots a una i presentar un projecte en comú. «...Lo fet de acudir als Poders públics presentantlos hi un projecte de apèndix es provocar una obra que necessàriament ha de esser de perillosos efectes pera la sort del Dret Català, com ho demostra la sola consideració que 'ns ofereix lo text legal, de que per lo fet de haver-hi apèndix tenen de quedar d'ell aliminadas las institucions que el Govern consideri que no convé conservar...».

Saguer treballarà des de *Lo Geronés* perquè es tingui en consideració el seu punt de vista, així l'altaveu del Centre publicarà una carta del Centre Excursionista de Catalunya

²⁴⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 3, 17 i 31 d'agost de 1895.

en què respon a l'Acadèmia de Dret de Barcelona sobre el projecte d'Apèndix. Segons el diari, és una carta molt semblant a l'opinió que el notari va expressar en el darrer article. Consideren que l'Apèndix col·labora a la mort del dret català i que el Centre Excursionista no vol col·laborar amb aquesta mort ²⁴⁹.

La participació de Saguer a la junta de la Unió Catalanista de 1897 ²⁵⁰

Emili Saguer perd presència com a articulista a partir de la segona meitat de 1896. Entre les causes que podríem trobar hi ha la seva nova responsabilitat a partir de 1897, quan és designat tresorer de la Unió Catalanista, càrrec que compaginarà amb el de vicepresident del Centre Catalanista.

S'estrenarà en el càrrec el desembre de 1896, quan s'escolleix una nova junta de la Unió Catalanista presidida per Antoni Suñol. El tresorer és el notari gironí. Narcís Verdaguer i Joan B. Galí en són els vocals i els secretaris són Lluís Marsans i Jaume Maspons ²⁵¹. Serà l'última junta clàssica, ja que la propera estrenarà noves figures com la de vicepresident, que fins llavors no havia existit.

El relleu es farà un any més tard. La junta directiva de la Unió Catalanista es reformarà totalment el 1898 i fins i tot es crearan nous càrrecs en un context de renovació per tal d'enfortir l'entitat. El president serà Antoni Gallissà, el vicepresident Jaume Carner, el tresorer Enric Prat de la Riba, els vocals Jaume Arús, Joan Millet i Antoni Utrillo i el secretari Jaume Maspons ²⁵².

²⁴⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 29 de febrer i 15 de març de 1896.

²⁵⁰ Pel període és interessant consultar els llibres de Jordi Llorens Vila, *La Unió Catalanista*, Rafael Dalmau Editor, 1991; i el de Joan Lluís Pérez Francesch, *Les Bases de Manresa i el programa polític de la Unió Catalanista: 1871-1899*, Fundació Caixa de Manresa, 1992.

²⁵¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 19 de desembre de 1897, pàg. 2.

²⁵² Llorens Vila, Jordi. *La Unió Catalanista*, Abadia de Montserrat, 1992.

A destacar que durant tot aquell any, *Lo Geronés* no dona cap informació respecte del càrrec que ocupa Saguer en el si de la Unió. De fet, el càrrec de tresorer era el segon més important fins al moment, ja que anava darrere del president. Amb la reforma dels estatuts de la Unió es crearà el càrrec de vicepresident.

Tot i la manca d'informacions al setmanari gironí, hem pogut analitzar tota la feina que va realitzar la directiva encapçalada per Antoni Suñol gràcies a una circular en què s'explicava la tasca realitzada durant el mandat. Va ser un any molt complicat i la feina va ser dura per poder tirar endavant els diferents projectes.

En aquesta circular es volia donar informació sobre tot el que havia passat durant l'any de mandat i justificar perquè s'havia fet d'aquella manera, ja que recordem que es van prendre decisions molt importants per al futur de l'entitat. Destaca «...la present circular, com un extracte de la historia del catalanisme de 1897, historia que convé que quedi ben gravada en la memoria de tots los bons catalans...».

El primer fet que destaca és el conegut *Missatge al rei dels hel·lens*. En ell s'explica la voluntat del rei de Grècia per intervenir en el conflicte de Creta, una actitud que va sorprendre a tot Europa. Lloa la voluntat del rei Jordi davant de l'Imperi otomà i espera que es respongui a les injustícies que s'havien originat.

El *Missatge al rei dels hel·lens* es va donar a conèixer el 19 de febrer de 1897. Un total de 34 intel·lectuals van signar un missatge d'adhesió al príncep Jordi amb motiu de l'ocupació militar turca a Creta. Entre els signants hi figurava Botet i Sisó. Un dels instigadors va ser Rubió i Ors, que el va entregar el 6 de març al cònsol de Grècia a Barcelona ²⁵³.

²⁵³ Llorens Vila, Jordi. *La Unió Catalanista*, pàg. 58.

En el missatge es venia a dir que els dos pobles, el grec i el català, estaven agermanats. De fet, segons l'escrit, els grecs van introduir la seva cultura a través d'Empúries i des de llavors els catalans han begut d'aquella tradició. El missatge va ser contestat a través d'un telegrama pel rei Jordi i va mostrar la gratitud cap al poble català amb aquell missatge de suport ²⁵⁴.

A partir de la missiva enviada al rei Jordi, la premsa centralista va iniciar una aferrissada campanya contra el catalanisme, però aquest fet no va fer canviar l'actitud de la Unió: «... los virulents atachs que la prempsa centralista 'ns dirigí ab motiu del Missatge, no pertorbaren en poch ni en molt la nostra tranquil·litat...». No obstant això, la premsa sí que va patir als atacs i *La Renaixensa* va rebre dues denúncies que en van provocar el tancament. A més, el governador civil va intervenir en un acte al Centre Catalanista de Sabadell i va decidir clausurar *Lo Somatent*. A partir d'aquest moment decideix intervenir la Unió Catalanista. Segons explica Jordi Llorens ²⁵⁵, la repressió va anar dirigida contra aquests dos mitjans per uns articles de Prat de la Riba i Pere Aldavert que en van provocar el tancament.

El govern va decidir aplicar la Llei de Garanties a la província de Barcelona, tal com s'havia fet anys enrere quan hi va haver els atemptats del Liceu per tal de poder trobar-ne els culpables. Com és evident, la situació no era ni de bon tros la mateixa, però pel catalanisme era un moment excepcional a causa del tancament de dues capçaleres ben importants.

A conseqüència de la repressió contra els mitjans de comunicació, els estudiants van iniciar una protesta que consistia a portar la barretina allà on fos. A més a més, la Unió

²⁵⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 14 de març de 1897, pàg. 2.

²⁵⁵ Llorens Vila, Jordi. *La Unió Catalanista*, pàg. 58.

Catalanista va imprimir el pamflet *Al poble català*, del qual se'n van repartir més de 100.000 exemplars. Es va iniciar la campanya el 16 de març pel ressò que va tenir el missatge al rei Jordi que s'havia donat a conèixer dies abans. Entre els suports rebuts destaca el del mateix Partit Federal ²⁵⁶.

Es tracta d'un manifest de la Unió Catalanista que es publica amb motiu de la suspensió de llibertats a Catalunya i que afecta de ple la premsa regionalista. Aposten pel regionalisme deixant de banda el centralisme. A més, s'ha de respectar la llengua, els jutges han de ser catalans amb el dret català com a bàsic i es reclamen unes corts catalanes.

El Centre Catalanista de Girona va enviar un telegrama a través de la Unió Catalanista a les redaccions de *La Renaixensa* i *Lo Regionalista*, víctimes del governador civil, que els va clausurar les redaccions. En el telegrama els deixaven a la seva disposició les pàgines de *Lo Geronés*. A partir del mes d'abril *Lo Regionalista* s'imprimirà a Girona ²⁵⁷.

La següent decisió que es va prendre va ser ubicar a Girona l'assemblea que s'havia previst a Vic, ja que el govern havia suspès qualsevol activitat a la demarcació de Barcelona. La Unió va rebre diferents suports com la del Centre Escolar i la de la Popular Regionalista. Destaca que va ser la més important fins al moment, ja que es van reunir 312 delegats i es van rebre nombroses adhesions. A més, la Unió va lloar el paper del Centre Catalanista de Girona per la seva implicació en l'assemblea.

²⁵⁶ Missatge adreçat a la Unió Catalanista per part de diferents societats federalistes de Catalunya. Document de solidaritat (17 de març de 1897).

²⁵⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 21 de març i 18 d'abril de 1897.

L'Assemblea de Girona es va celebrar el diumenge 25 d'abril de 1897. El tema de fons va ser "Declaracions del catalanisme amb motiu de les actuals circumstàncies" ²⁵⁸. Aquesta ponència va ser escrita pels 4 presidents de la Unió Catalanista: Lluís Domènech, Joan Permanyer, Àngel Guimerà i Joaquim Riera.

Si analitzem l'adscripció dels 312 delegats, observem que el 32 % són propietaris, un 13 % són fabricants i un 16 %, comerciants. Amb aquests delegats es va crear la mesa presidencial formada per Antoni Suñol, Joaquim Botet i Sisó, Emili Saguer, Narcís Verdaguer i Joan B. Galí. Van designar Lluís Marsans i Jaume Maspons com a secretaris.

El programa d'aquella jornada a Girona es va iniciar a les 10 del matí quan es va constituir l'assemblea. A les 10.30 h es van fer les deliberacions del tema "Declaracions del catalanisme ab les actuals circumstàncies". A les 18.30 h va ser el moment del sopar. L'àpat el va servir el propietari de la Fonda Peninsular. Seguidament, a les 21.00 h, es va representar una funció catalana al Teatre Principal dedicada als delegats. Les obres que es van veure van ser *La Dida*, de Frederic Soler "Pitarra", *Lo mestre Olaguer*, d'Àngel Guimerà i *La mà trencada*, de l'Aulès.

Un cop acabada la cita gironina es va concloure que «...Las declaraciones allí votadas per unanimitat, foren profusament repartides per tot Catalunya, si las reclamacions y protestas que en ellas se fan no trobaren ressò en las esferas del Govern, nosaltres sabem que 'n trobarem y fort en los cors de nostres compatriotes; y si ab ellas no lograrem que 's reparessin las injusticias comesas pel Governador de Barcelona, lograren evidentment, y aixó sense dubte millor per la nostra causa, que'l número de catalanistas aumentés de gran manera...» ²⁵⁹.

²⁵⁸ *Assamblea general de delegats: tinguda á Gerona en lo dia 25 d'abril de 1897: 5a de la Unió*, Estampa de La Renaixensa, 1903.

²⁵⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 2 de maig de 1897, pàg. 1.

Uns dies després de l'Assemblea de Girona, Botet i Sisó va publicar un article a *Lo Geronés* en el qual explica com es va desenvolupar la trobada. Destaca que es va celebrar l'assemblea amb l'objectiu de «...protestar contra certes disposicions preses contra 'ls catalanistes pels governants y'l de repetir y refermarse en los principis d'ordre politich que desmenteixen les acusacions que se'ns han fet y les calúmnies que se'ns han dirigit, ab motiu d'aquelles disposicions per la premsa enemiga nostre...»²⁶⁰.

D'altra banda hem detectat una picabaralla dialèctica entre l'Assemblea i *Lo Geronés* contra les publicacions gironines del *Norte* i *La Lucha*. Aquests últims criticaven que no s'havia parlat de religió durant l'Assemblea de Girona. No sabem si és cert, però és remarcable el suport que va rebre la Unió per part de cercles catòlics importants com el grup vigatà i l'adhesió de Mossèn Jaume Collell ²⁶¹ en especial ²⁶².

El següent punt important de la junta directiva de la Unió Catalanista va ser la reforma dels estatuts que feia un temps que s'estaven discutint. Al juny van ser aprovats els nous i es van difondre. Es van presentar en català, però no van ser acceptats perquè no eren en castellà. Llavors, se'n va fer una còpia traduïda. Seguidament hi va haver un canvi de governador i els estatuts van ser aprovats.

Amb aquest canvi important dins la Unió es va passar a escollir una nova junta directiva en la reunió del 5 de desembre de 1897. El fet més destacable va ser la creació de la figura del vicepresident, traient així poder a la figura del tresorer. El nou president va ser Antoni Gallissà, el vicepresident Jaume Carner, el tresorer Enric Prat de la Riba, els

²⁶⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 2 de maig de 1897, pàg. 1.

²⁶¹ Respecte al paper dels cercles eclesiàstics en el si del catalanisme, és interessant consultar el llibre de Maties Ramisa i Verdaguer: *Els orígens del catalanisme conservador i La Veu de Montserrat: 1878-1900*, editat el 1985 per Eumo a Vic.

²⁶² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 2 de maig de 1897, pàg. 1.

vocals Jaume Arús, Joan Millet i Antoni Utrillo i el secretari Jaume Maspons. De tots aquests, no n'hi havia cap de les comarques gironines.

Si seguim alguna de les circulars que emet la Unió, en trobem una molt interessant de febrer de 1898, en la qual s'expliquen els nous estatuts. En la circular s'expressa que s'han modificat per poder aconseguir la llibertat de Catalunya. Pel que sembla, un dels principals objectius és la constitució de noves societats catalanistes i que aquestes s'adhereixin a la Unió Catalanista ²⁶³.

La tasca de la directiva de la Unió durant el 1897 queda subjecta a la voluntat divina: «... lo poble català sabrà aixecarse y novament emprendre la via del progrés y de la civilització cumplint així la missió que Déu li te senyalada, y de la que ha viscut tant temps oblidat, tal volta com á cástich del error comés á Casp á las primerias del sigle XV...»²⁶⁴.

A més, refermen que la tasca que han fet algun dia tindrà els seus fruits «...aquest treball de ferma propaganda l'hem de fer en tot temps y en totas ocasions, sense recordarnos poch ni molt de si arribárem nosaltres á cullirne 'l fruyt...»²⁶⁵.

Com es pot comprovar, el paper de Saguer és ben remarcable. Durant el 1897, un any de dificultats, es converteix en el segon home més important de la Unió Catalanista. La seva empremta es pot notar fins i tot en l'escrit que es va repartir entre els catalans a *Al poble català* en què reclama la conservació del dret català i la presència de jutges catalans ²⁶⁶. Qui el substituirà en el càrrec serà, ni més ni menys, una de les figures més importants dels anys vinents pel catalanisme: Enric Prat de la Riba.

²⁶³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 7 de febrer de 1898, pàg. 2.

²⁶⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 19 de desembre de 1897, pàg. 2.

²⁶⁵ *Lo Geronés*, 19 de desembre de 1897, pàg. 2.

²⁶⁶ Saguer va fer les mateixes demandes a l'Assemblea de Reus en la ponència que va presentar dedicada al dret.

La desfeta de Cuba en la reflexió catalanista d'Emili Saguer

Entrem de ple a l'any 1898. Serà un any clau per al futur del catalanisme i marcarà el camí que seguiran diferents membres del Centre Catalanista gironí. Durant aquell any es creen més societats catalanes que mai gràcies a l'impuls de la Unió Catalanista, així com pel desenllaç de la guerra de Cuba, dos factors claus per entendre l'expansió arreu de Catalunya.

Emili Saguer no queda al marge del debat sobre el conflicte cubà, per això publica un article on es pregunta què passarà amb el deute de l'illa. Es titula "Sort del deute cubà". Després de la pau signada entre Espanya i Estats Units, la gran pregunta és qui es farà càrrec del deute cubà: qui ha guanyat o bé qui ha perdut. Saguer creu que se n'ha de fer càrrec Espanya en virtut del protocol signat amb EEUU, tot i que si es fan concessions a Filipines, potser se'n podria salvar. Es basa amb els acords signats a la Comissió de París i no entra en temes de fons com plantejar-se si és una ocupació o preguntar-se quin paper hi tindrà Espanya en el futur²⁶⁷.

Però no tot s'acaba aquí i hi haurà un altre tema destacat. És obvi que el regionalisme, no només gironí, sinó també el català, es troba en una època d'auge amb la creació de molts centres catalanistes arreu de Catalunya, i més quan es troben amb el desencís cubà. Per aquest motiu no és d'estranyar que des d'estaments com la Diputació de Barcelona s'insti diferents institucions a impulsar una consulta sobre si cal aplicar el concert econòmic en aquella província. Ens trobem que la Lliga de Catalunya i l'Ateneu Barcelonès demanen que s'apliqui aquesta autonomia a tot Catalunya.

L'actitud d'aquestes dues entitats que hem mencionat no és única i per això no ens ha d'estranyar el paper que comencen a desenvolupar les diferents diputacions de

²⁶⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 d'octubre de 1898, pàg. 1.

Catalunya. Girona no en serà l'excepció i iniciarà un procés per demanar l'opinió a diferents entitats, com el Centre Catalanista, per saber si es podria crear una certa autonomia aprofitant la institució de la Diputació.

En aquest context del 1898 hem localitzat una circular de la Diputació de Girona dirigida a *Lo Geronés* perquè s'expressi sobre la necessitat de permetre un concert economicoadministratiu a Girona. Pretén realitzar el mateix procés que es va iniciar per Barcelona i per aquest motiu s'organitzen consultes entre els diferents estaments gironins. Els mitjans de comunicació són claus per difondre aquesta informació i conèixer les opinions que es van originant.

La moció la va presentar el llavors president de la Diputació, Marià Bassols i Prim. Tot i això, l'Institut Agrícola de Sant Isidre va iniciar el projecte el maig de 1898 enviant una carta a totes les diputacions perquè tiressin endavant la proposta, però no tots els ens van assistir a la reunió i es va deixar de banda la proposta. Llavors va agafar les regnes el Foment del Treball per impulsar una proposta només per a Barcelona, tot i que s'acabarà estenent a la resta de demarcacions. Molts ajuntaments i altres entitats catalanistes es mostraven favorables a la proposta de crear una descentralització dels serveis econòmics i administratius de l'estat com un primer pas per regenerar el país després de la desfeta cubana. Amb el pas del temps queda clar que tot plegat va ser una maniobra del govern espanyol per buscar una sortida al problema que havia sorgit arreu arran de la pèrdua de la colònia de Cuba.

Girona, com la resta de demarcacions, no serà l'excepció i presenta una sèrie de cartes (publicades als diaris de l'època) per manifestar el seu punt de vista sobre la necessitat de dotar de més autonomia les diputacions, i per plantejar si aquest ens era l'encertat per regenerar el país. Des de la Diputació s'insta el Centre a manifestar-se sobre la necessitat

o no de dotar de més autonomia les diputacions catalanes. La resposta no tardarà. La localitzem a través d'una carta publicada el 26 de novembre de 1898 a *Lo Geronés*.

El document consta de dues cartes. Per una part apareix la resposta que es farà arribar des del "Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca", que anirà signada per Saguer en la condició de vicepresident. Per una altra part hi ha la resposta de *Lo Geronés*, signada pel seu director, Joaquim Botet i Sisó. Es dona la casualitat, que la carta de Saguer conté una errada i es data l'any 1894, tot i que sabem del cert que era del 1898.

Les dues respostes són molt semblants. En la del Centre Catalanista, tot i reconèixer que a la Diputació hi existeix un règim de cacic, lloa el pas tirat cap endavant en favor de la unitat administrativa de Catalunya. Després arremet contra els vicis de l'actual sistema tributari. El que es pretén és una redistribució equitativa dels impostos i fer-los més justos. Es vol que Catalunya recuperi la unitat administrativa per després aconseguir una nova tributació. També es reclama que el servei de correus i telègrafs es gestioni directament des de la regió.

La resposta de Botet i Sisó està signada el 23 de novembre de 1898. En aquesta carta s'aplaudeix l'acord aconseguit entre l'Estat i la Diputació per instaurar un concert econòmic. Mostra satisfacció per la iniciativa, però considera que cal anar més enllà i aconseguir més autonomia per a Catalunya. Es creu que el millor seria implantar un model semblant al que existia abans a Navarra, gràcies al qual tenien autonomia per crear impostos. No creu que la Diputació hagi de recaptar impostos, ja que és un òrgan corrupte vingut de l'Estat centralitzador. El que s'hauria de fer és crear una entitat comuna a tot Catalunya que fes aquesta funció. A més, es reclama autonomia administrativa.

Si entrem a analitzar amb més detall la carta enviada per Saguer en nom del Centre, s'hi destaca que la Diputació no és l'organisme que hauria de desenvolupar la tasca de

recaptació d'impostos, ja que està totalment corrompuda pel caciquisme. Per això, consideren que «...la entitat qu' haja de celebrar é implantar los concerts económichs sía essencialment catalana, responent en sa organisació y funcions á la unitat de Catalunya, com veritable colectivitat nacional, y á la varietat de ses comarques naturals, de manera que ella tingan real y efectiva representació, tant les aludides comarques, com totes les clases socials, enclós lo proletariat...»²⁶⁸.

Es reclama l'inici d'un nou estadi per a Catalunya i construir un nou país. És interessant la lectura que fa en donar un pes més destacat al proletariat. El segon punt que destaca és «...l' concert económich que celebri Catalunya, porti ab ell una veritable autonomia en ordre al sistema tributari, ó sia, autonomia en lo repartir, investigar y cobrar, y autonomia en lo crear y reglamentar impostos...»²⁶⁹.

En la seva resposta no hi podien faltar els punts dedicats al món del dret en la seva condició de notari. Per exemple, es mostra contrari a l'impost de successions. A més, carrega durament contra les desamortitzacions, demostrant que els homes que s'han enriquit no paguen els mateixos impostos que es pagaven a l'època medieval quan s'havien de pagar les taxes de guerra, per citar un exemple.

Com ja hem comentat fa unes línies, existeix un conflicte sobre les dates dels documents citats. Encara que el document signat per Saguer el situï l'any 1894 (deu ser un error d'escriptura), creuríem que és del 1898, ja que no s'entendria que respongués a cap requeriment. A més, la carta la signa Saguer, ja que la de *Lo Geronés* ve signada per Botet i Sisó com a director. Per tant, podem concloure que les dues cartes són del mateix dia, la de Saguer per part del Centre Catalanista i la de Botet i Sisó per *Lo Geronés*.

²⁶⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 26 de novembre de 1898, pàg. 1.

²⁶⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 26 de novembre de 1898, pàg. 1.

Si ens centrem en la resposta de Botet i Sisó es mou en el mateix sentit. Denuncia el paper de la corrupció que es viu a la Diputació i que no creu que sigui l'òrgan adequat per cobrar els nous impostos. Així destaca «...en una paraula, complint ab l'Estat lo que's pacti, han de gosar de complerta autonomia económica, per l'estil de la que avans gosavan Navarra y les Províncies Bascongades, modes de bona administració indubtablement aludits per V.E. en la moció que'ns ha ocupat...»²⁷⁰.

Remarca la idea que les diputacions no són l'element per exercir la tasca encomanada, ja que es tracta d'uns elements que s'han creat contraris a la naturalesa del territori. Així conclou «...per totes aquestes rahons, som de parer, que la entitat qu'hauria de concertar ab l'Estat deuria esser una entitat única y general pera tot Catalunya, donchs les quatre provincies en que avuy está dividida aquesta no es veritat que sien germanes històrica y etnogràficament...»²⁷¹. A més, rememora les antigues corts catalanes i demana que la nova administració faci reunions per tot el territori perquè no tingui la preponderància d'una comarca en concret. Seria la idea que acabaria esdevenint, amb el pas dels anys, la Mancomunitat de Catalunya.

Tanmateix, demana una autonomia administrativa. Conclou l'escrit dient que «...parxó los concerts económichs limitats y parcials que avans potser hauria satisfet la opinió de la majoria dels espanyols, avuy no satisfarien quasi á ningú, y la majoria vol y demana un cambi radical de principis y de sistema, basat en la representació de veritat per classes y en la més ample descentralisació...»²⁷².

Per altra banda, hem localitzat una carta del Foment del Treball de Girona en resposta al concert econòmic. En aquesta ocasió destaca que les diputacions poden recaptar els

²⁷⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 26 de novembre de 1898, pàg. 1.

²⁷¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 26 de novembre de 1898, pàg. 1.

²⁷² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 26 de novembre de 1898, pàg. 1.

impostos, però que els impostos haurien de ser diferents, ja que si no ho fossin, poca cosa es faria perquè la diferència que hi hauria és que en lloc de recaptar els impostos la delegació d'hisenda, ho faria la mateixa diputació. A més, es reclama un canvi electoral²⁷³.

En aquest mateix context caldria ubicar el conegut missatge a la Reina Regent Maria Cristina del 14 de novembre de 1898²⁷⁴. Es crea una comissió formada pel doctor Robert, president de la Societat d'Amics del País de Barcelona; Lluís Domènech i Montaner, president de l'Ateneu Barcelonés; Marqués de Camps, president de l'Institut Agrícola de Sant Isidre; Joan Sellarés, president del Foment del Treball, i Joan Torres president de la Lliga Industrial i Comercial de Barcelona. Tots ells van anar a Madrid per adreçar un missatge a la Reina Regent en favor de la descentralització cap a Catalunya²⁷⁵.

Segons el missatge, els ajuntaments, les diputacions i el Senat havien de ser escollits directa o indirectament pels gremis, les classes i les corporacions. A més, s'havia de dividir el territori nacional per demarcacions que tinguin un idioma i una història pròpia, concedint una àmplia descentralització administrativa per obtenir iniciatives administratives, poder conservar el seu dret propi i poder iniciar qualsevol obra pública necessària. Per últim, declaren que dependrà de l'estat les funcions que siguin necessàries per mantenir la unitat política d'Espanya.

Les propostes de descentralització de l'estat quedaran en paper mullat i no es tornaran a recuperar fins més endavant. Es van suavitzar els anhels catalans amb el nomenament de Manuel Duran i Bas com a Ministre de Justícia, amb l'objectiu de crear una codificació pel

²⁷³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 26 de novembre de 1898, pàg. 1.

²⁷⁴ El missatge dels cinc presidents es pot trobar a la xarxa. Si es consulta qualsevol diari de l'època que es trobi en línia ofereix el text íntegre. Per exemple, a l'edició que hem consultat del 15 de novembre de 1898 de *La Vanguardia*.

²⁷⁵ Per tota la qüestió del missatge a la Reina Regent de 1898 i la frustració catalana, és molt interessant consultar *Escolta, Espanya: la cuestión catalana en la época liberal*, de Borja de Riquer, editat per Marcial Pons l'any 2001.

dret civil català, un fet que apaivagarà la polèmica, però que ben aviat es despertarà de nou. La tensió amb l'estat no queda resolta ²⁷⁶.

Precisament, el nomenament de Duran i Bas com a ministre obrirà tot un altre debat en el si del món jurídic ben entrat el 1899. Segueix de fons el tema del Consell de Família, que ja havia aixecat veus discordants, com la del mateix Saguer. Recordem la polèmica que va mantenir el 1895 amb Francisco Romaní sobre el mateix tema. Ara el debat el mantindrà amb el fill del Ministre de Justícia, Lluís Duran i Ventosa.

Ens situem al maig de 1899, quan tot s'inicia amb la publicació a *Lo Geronés* d'un article de Saguer anomenat "Codificació Catalana". Critica que després de la publicació del Codi civil, i amb la interpretació tendenciosa de l'article 12, ara es pretengui crear una comissió per realitzar una codificació del dret civil català en el moment que arriba un ministre català (Duran i Bas) al govern espanyol.

Tanmateix es refereix a l'afer del Consell de Família que tanta polseguera va aixecar i abans hem esmentat ²⁷⁷. Creu que cal fer un vertader Codi civil català i retirar el nou Codi civil espanyol. També demana que es derogui la Llei de Bases de l'11 de maig de 1888. D'aquesta manera no es repetiran situacions com l'aplicació del Consell de Família segons si s'utilitza el Codi civil o bé el dret civil català. A més, critica que per crear l'Apèndix s'hagi organitzat una comissió impulsada per les diputacions, ja que aquestes no són el millor ens per fer-ho, tot i que confia que ho faran correctament ²⁷⁸.

²⁷⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 d'octubre, 17 i 26 de novembre i 5 de desembre de 1898.

²⁷⁷ L'any 1895, Saguer i Romaní van protagonitzar un intercanvi d'articles sobre el cas del Consell de Família. Fruit d'aquest intercanvi, Saguer va publicar el llibre *Situación del Derecho Catalán ante el Código Civil* en què reproduceix la sèrie d'articles que va intercanviar amb Romaní.

²⁷⁸ Recordem que a la carta signada per Saguer, en què el Centre Catalanista es manifestava sobre el paper de les diputacions per recaptar impostos i concedir una certa descentralització a Catalunya, es considerava que aquest ens era corrupte. Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 26 de novembre de 1898, pàg. 1.

En l'article, recorda que recentment s'havien publicat dos Reials decrets del 17 i 24 d'abril de 1899 per tal de crear una comissió per realitzar la codificació del dret civil català. Aquest fet provoca un cert desencís al mateix Saguer. Tot i haver-hi un ministre català, no creu que això fos el primer que s'havia de fer en favor del dret català. El primer que s'havia d'arreglar era el Consell de Família, que tant mal havia provocat sobre el dret civil català.

D'altra banda, considera que si es realitza la codificació, s'haurà de lluitar fins al final perquè no es descarti cap de les propostes que presenti la comissió, cosa que farà que la lluita amb l'estat duri anys i anys i es demori una codificació definitiva. De fet, no s'equivoca gens, ja que la codificació catalana no arribarà fins al 1960.

La resposta del fill de Duran i Bas no es farà esperar i s'originà un intercanvi de declaracions amb Emili Saguer que es veurà reflectit fins i tot a *La Renaixensa*. Vol que es respecti la seva opinió i la del seu pare i reivindica el catalanisme del tots dos. A més, creu que la comissió és un pas molt important, ja que els membres presents, homes com Francisco Romaní, Prat de la Riba o Joan J. Permanyer, són molt respectables. Creu que hi ha d'haver una atmosfera favorable des de Catalunya, altrament no es podrà trobar el camí adequat.

Duran i Ventosa creu que Saguer s'ha precipitat en citar-lo parcialment en el seu últim article i considera que ell ha pogut canviar d'opinió, però per sobre de tot ell es considera català. Probablement la fórmula de l'Apèndix no és la millor, tot i això Duran creu que és el moment de fer-ho i es pot fer un pas endavant en favor de la defensa del dret civil català. Per últim, reclama una atmosfera favorable, ja que des de Madrid ja es responsabilitzaran de crear un clima de tensió que no els portarà enlloc.

Es va formar una comissió per crear l'Apèndix del dret civil català. El president era Francisco Romaní Puigdemongolas i els vocals, Joan Josep Permanyer, de la Universitat Catalana; Enric Prat de la Riba, per l'Acadèmia de Jurisprudència; Martí Trias i Doménech, per l'Acadèmia de Dret; Francisco Maspons, pel Col·legi Notarial de Catalunya; Maurici Serrahima, de la Diputació de Barcelona; Marià Bassols i Prim, per la Diputació de Girona; Magí Morera, per la Diputació de Lleida; Ferran Querol, per la Diputació de Tarragona; Joaquim Almeda, pel Col·legi d'Advocats de Barcelona; Joan de Déu Trias i Giró, pel de Girona, i Ramon Soldevila, pel de Lleida.

A part de la comissió per crear l'Apèndix del dret civil català, se'n van crear un seguit de paral·leles. En el Dret de Família hi haurà els juristes Serrahima, Trias i Giró, Maspons i Morera. En el dret de successions, Permanyer, Bassols, Trias i Doménech i Antoni Rossell i Bru (Col·legi d'Advocats de Tarragona). En la de drets reals, Almeda, Soldevila, Querol i Prat de la Riba.

El projecte de codificació tirarà endavant i fins i tot es crearan comissions territorials per preservar aquelles particularitats que es trobaven en el dret de les mateixes demarcacions catalanes. Se'n constituirà una, en el cas de Girona, i Saguer hi participarà de ple. La junta de Govern del Col·legi d'Advocats de Girona decideix crear una comissió sobre el dret consuetudinari a la zona que col·laborarà amb la comissió de l'Apèndix general de Catalunya. La comissió estarà formada per Ramon Maria Almeda, que en serà el secretari, i els delegats Ignasi Prim de Balle, Joaquim Baylina, Joaquim Franquesa i el delegat notarial per Girona Emili Saguer. Els donen fins al 15 de febrer de 1900 per presentar una proposta ²⁷⁹.

²⁷⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 14 i 25 de maig i 24 de desembre de 1899.

La comissió del dret civil gironí

Com ja hem observat, Saguer es mostra contrari a la fórmula utilitzada per elaborar un apèndix del dret civil català, però després participa de ple en la comissió per Girona. És curiós un article que apareix a *Lo Geronés*, signat només per una E —l'atribuïm a Emili Saguer—, sota el títol “Institucions jurídicas de Catalunya que convé conservar en l'Apèndix al Codich Civil”²⁸⁰.

Primer de tot lloa la tasca de l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona, que ha enviat un estudi molt ben confeccionat a la Comissió de l'Apèndix. En canvi, critica el col·legi d'advocats de Girona, que no ha apostat per una tasca semblant i creu que, malauradament, en cas de fer-se s'hauria de realitzar des del Bisbat de Girona.

Destaca que l'informe de Barcelona mostra una tendència a retirar la capacitat de la dona casada, sobretot quan ha d'exercir la pàtria potestat, que queda en mans del marit. Saguer creu que és una equivocació. A més, demana la plena llibertat de contractació per part de la dona. La llibertat de contractar és un fet que Saguer defensarà sempre.

Quan es refereix al dret successori mostra més bona acceptació. Així destaca que les herències de confiança haurien de canviar i no s'haurien d'aplicar les clàusules *ad cautelam* que s'aplicaven a Castella i que ja no s'apliquen en considerar-les corruptes i abusives envers Catalunya.

Finalment s'accepta la reclamació de Saguer en l'article de finals de 1899, per la qual eren els límits del Bisbat de Girona els que havien de marcar la recopilació de l'Apèndix, i es constituirà la comissió gironina tenint en compte el dret civil al mateix Bisbat. Saguer no

²⁸⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de desembre de 1899, pàg. 1.

abandonarà aquesta consideració en el futur, per això el 1907 pronunciarà una conferència utilitzant el dret en el Bisbat, de la qual en publicarà un fulletó ²⁸¹.

La comissió va crear un apèndix que portarà per nom *Instituciones jurídicas especiales del Bisbat de Girona que convé conservar en l'Apèndix del Códich Civil*. En línies generals s'apela a la coincidència dels dos drets, però la principal diferència es troba en que «... vé determinada per lo més freqüent ús que's fa de certes institucions d'aquesta terra com los heretaments en capítols matrimonials y la pràctica generalment seguida d'otorgarlos à favor dels primogènits especialment; però axó no son més qu' aplicacions dels principis de la llibertat qu'ha informat y presidit sempre la economia de nostre dret durant son procés históric...» ²⁸².

La comissió gironina va ser creada el 1899 per diferents lletrats, amb l'objectiu de preservar el dret gironí, a petició de l'Acadèmia de Jurisprudència, que havia endegat un projecte similar per salvaguardar el dret català i així poder defensar-lo enfront del Codi civil. La comissió venia impulsada pel jurista gironí Joan de Déu Trias i Giró. El responsable de la recopilació de les reunions que va fer la comissió gironina va ser Joan Baptista Torroella i en va publicar el seu interessant contingut a *Lo Geronés* amb una sèrie de cartes que va enviar a dos membres de la comissió catalana: Joan de D. Trias i Giró i Marià Bassols ²⁸³.

²⁸¹ Ens referim a *Régimen Económich familiar de Girona y son Bisbat, segons els mes freqüents pactes matrimoniales*, Girona, 1907.

²⁸² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 d'octubre de 1900, pàg. 1.

²⁸³ A la biblioteca de Montilivi de la UdG encara s'hi pot consultar l'exemplar que va editar el mateix Joan Baptista Torroella, amb pròleg de Josep Pella i Forçà: *El Derecho civil de Gerona y de su Obispado ó provincia histórica: Texto de las "Costumbres Gerundenses"*, Girona, 1899 S'hi troben les conclusions de la comissió gironina.

La possibilitat de crear l'Apèndix es contemplava en l'article 6 del nou Codi civil, que deixa una escletxa per ordenar el dret propi de cada zona. Per començar destaca que per poder gaudir del dret civil gironí calia haver residit, com a mínim, un any i un dia al Bisbat gironí.

La voluntat de la comissió és protegir «...Consell de família y d'altres institucions exòtiques que pugnan ab l'esperit del dret català, establint d'un modo clar, terminant y categorich l'estat de dret vigent en nostra terra al publicarse lo Códich Civil...». Es crea perquè «... Jamay imaginarem que'ls repetits jurisconsults que formen la Comissió, s'oblidin de Gerona, ni desconexin que té un dret que encar que consuetudinari, es propi y en bona part vivent...»²⁸⁴.

Reconeix que algunes parts del dret pròpiament gironí s'hagin perdut, però «...estan ben possehits y convensuts de que el dret consuetudinari geroní, tant las antigas costums escrites d'en Mieres, com las creadas per las novas necessitats actuals formen juntas un cos de doctrina que no es tant incomplert com s'ha volgut suposar, ja que sobretot per lo que toca á las primeras, formavan en l'edat mitja un códich complert, ab més o menys sistema, que malgrat no estar revestit de pública autoritat, era admés y sancionat per tots los tribunals catalans y per l'antich Senat ó Audiencia de Catalunya, y alegat per tots los jurisconsults de nostra terra...»²⁸⁵.

Segons els juristes gironins, el gran problema que existia és que s'ignorava el dret gironí i se l'havia menystingut, cosa que comportava que n'hi hagués un desconeixement total. Ho contraposen a l'època medieval, quan el dret gironí era respectat per tots els tribunals, fet que no passava a finals del segle XIX. Per aquest motiu es va començar a tractar el valor de les doctrines del dret gironí. Es van basar en els estudis de l'eminent Tomàs Mieres²⁸⁶.

²⁸⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de juny de 1899, pàg. 1.

²⁸⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de juny de 1899, pàg. 1.

²⁸⁶ Es pot consultar el llibre *Costums de Girona*, editat per Antoni Cobos Fajardo i escrit per Tomàs Mieres. Girona, CCG, 2001.

Mieres les va recopilar en el llibre *Unantiae et conseutudines civitatis et diocesis Gerundae, a libris peritorum et usibus utenlium observate, et a Thoma Mieres licenciato patrono causarum in unum collector sub certis titulis MCDXXIX*, publicat durant el segle xv. Malauradament, aquest document no s'ha pogut conservar en la seva totalitat, però la comissió en va poder recuperar alguns capítols ²⁸⁷.

Primer de tot destaca un capítol del Dret de Família «...una especie d'axobar típic per lo qual tots los bens mobles del marit casat ab dona rica restan de propietat de la muller ab excepció de las armas y vestits; la institució ganancial de igualtat de guanys y bens nupcials ben nostra y diferente de las associacions a compras y melloras del Camp de Tarragona...» ²⁸⁸. En aquest cas s'equipara el paper de l'home i la dona, a diferència del dret civil català, que donava un paper més important al marit.

Després d'explicar les particularitats del dret consuetudinari gironí, la comissió valora les que es poden trobar. Antics sobirans de Catalunya van atorgar una sèrie de privilegis reials a una sèrie de zones. En aquell moment n'hi havia a la Vall d'Amer, Castelló d'Empúries, Peralada, Besalú i la Vall de Ribes.

Algunes de les particularitats gironines destacables és la donació esponsàlia, que a vegades s'ha confós amb la *propter nuptias romana*. Aquesta donació va ser reconeguda en el Reial decret de 2 de Febrer de 1880, en un projecte d'articulat del dret català. En el text es destaca que té un caràcter doble «...lo de donació esponsàlia y'l de garantia dotal...».

Tanmateix es troba el *dot de bassa*, que es tracta d'«...un dret presunt de convivència ó sia d'aliments estatge y habitació que tenen los esposos per un any ó fins al naixement

²⁸⁷ Tot i que aquesta obra no s'ha conservat, sí que se'n pot consultar el gran estudi pel qual és reconegut Tomàs Mieres (1400-1474): *Apparatus super constitutionibus Curiarum Generalium Cathaloniae*, publicat el 1621. Es pot consultar a la Biblioteca Diocesana. La consulta parcial dels textos que va recopilar la comissió es pot trobar a *El Derecho civil de Gerona y de su Obispado ó provincia histórica: Texto de las "Costumbres Gerundenses"*.

²⁸⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 24 de juny de 1899, pàg. 1.

del primer fill en casa dels pares de la nuvia...»²⁸⁹. Aquest dret és típic de famílies amb pocs recursos i seria un costum típic no escrit, però que es pot trobar en el dret gironí.

D'altra banda, els comtes-reis d'Aragó van atorgar una sèrie de franquícies i privilegis a la ciutat de Girona. Entre ells destaca el de Pere II, de febrer de 1283, en el qual s'afirma que al Bisbat de Girona existia l'exempció del pagament de lluïsmes en les alineacions purament lucratives.

Pel que fa al dret local, els autors d'aquesta memòria es van fixar en el que explicava Mieres. Així encara es conservaven els drets de Besalú, la Vall de Ribes i Amer. Del que n'hi ha més constància és del de Besalú, dels altres n'hi ha referències, però no s'han trobat els originals. El mateix passaria amb els drets de Castelló d'Empúries o Peralada, que se'n conserven només algunes referències escrites²⁹⁰.

A la diòcesi de Tortosa s'ha pogut estudiar la base del seu dret per conèixer els seus orígens i fer-ne un estudi conscient. El mateix procediment no s'ha pogut aplicar a Girona, ja que no existeix documentació suficient. Tot i aquest problema, la comissió tenia com a objectiu «...ab las lleugas indicacions bibliograficas y bibliófilas que segueixen y ab la cita dels llocs principals hon hi ha que acudir pera coneixer nostre dret, es de creure que la Comissió tindrà facilitats d'aprofitarse d'alguns dels materials esmentats...»²⁹¹.

Una de les bases d'aquesta investigació era el text de Tomàs Mieres i que es conservava a la Biblioteca Provincial i Universitària de Barcelona ²⁹². És el conegut com *Consuetudines Episcopatus Gerundensis*, de l'any 1439. Altres treballs que apunten són *Constitutiones consuetudinesque diocesis Gerundensis feudales et parochiales, debata de J. JCC Guillelmo Cabanilles, Didaco de Spira, Petro Albert, Guiberto Folcardo, Petro Bisania et Arnaldo Soler*. També es creu que hi ha d'haver algun document a l'Acadèmia

²⁸⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 24 de juny de 1899, pàg. 1.

²⁹⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 7 de juliol de 1899, pàg. 1.

²⁹¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de juliol de 1899, pàg. 1.

²⁹² Avui dia no es conserva aquest exemplar, però la comissió en va recopilar alguns capítols.

de Bones Lletres de Barcelona, ja que la Diputació de Barcelona havia fet una consulta respecte al dret de Catalunya, el 29 de desembre de 1880. A més, es té constància de l'existència d'algun text sobre dret gironí a la Biblioteca Nacional de París.

De temps més recents se cita un treball que va fer Manel Viñas a la *Revista de Gerona*, o bé el discurs que ell mateix va pronunciar a "l'Econòmica d'Amichs del País", el 7 de febrer de 1881. També cal destacar els escrits de Duran i Bas a la *Memoria acerca de las Instituciones del Derecho Civil de Cataluña*; el de Benvingut Soler, *Historia del Derecho Civil de Cataluña, Valencia y Mallorca*; el de Pella i Forgas a *Historia del Ampurdan*, o bé Coroleu a l'obra *Las Cortes Catalanas*²⁹³.

La comissió destaca que el dret gironí està ben viu «...afirmant son vigor y existencia, de no respectarse ni regoneixerseli son dret indubitat á la sanció legal, seria anular la vitalitat jurídica y creadora de la conciencia popular d'una bona part de Catalunya...»²⁹⁴.

I en el següent text vol refermar la seva hipòtesi:

...además de lo exposat se demuestra la vigencia del dret consuetudinari gironí: 1r pel testimoni y autoritat dels més reputats tractadistas contemporanis tals com los senyors Oliver, Brocà, Amell y Duran i Bas. 2n pel regoneixement explícit de la Jurisprudencia del més alt Tribunal del Estat (en diverses sentències). 3r per la aprobació otorgada pel poder del Soberá y autoritat real en temps que 'ls Reys tenian facultats absolutas y omnimodas...4t per dur sanció legislativa en virtut del art. 12 del Códich civil d'acort ab el 5 de la lley de Bases de 11 Maig de 1888, dóncs si el legislador ha declarat en ells que 's conservarà en tota sa integritat lo Dret de Catalunya com á un dels mals anomenats forals, tant si es escrit com consuetudinari, evident y ben notori es, que lo dret gironí que forma part d'ell està en vigor y se li regoneix en absolut sa eficacia. 5è lloch, per la real y positiva existencia de las instituciones jurídicas que forman el dret del país en los Protocolos notariales y en los judicis y causas arxivats en el Arxiu del Jutjat d'aquesta ciutat...²⁹⁵.

²⁹³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de juliol de 1899, pàg. 1.

²⁹⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 de juliol de 1899, pàg. 1.

²⁹⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 de juliol de 1899, pàg. 1.

Després d'exposar tots els seus arguments conclouen «...aquí tenen la realitat positiva del nostre dret ben confirmada. En vista d'aixó, y d'altres testimonis eloqüents que 's podrien portar á colació, podrá dirse que lo dret gironí es un dret históric?...». Ells creien que sí ²⁹⁶.

Reconeixen que el dret gironí, tot i ser un dret no promulgat, és vist com a consuetudinari i no escrit. Tot i això, sempre ha estat respectat i fins i tot el consideren com «...que tingués los propis caràcters y condicions de la lley escrita...» ²⁹⁷. Aquest fet succeeix perquè compleix el triple objectiu que els juriconsults i els romanistes assignen al dret consuetudinari: «...omplonar los vuyts de la lley...interpretar son sentit y fixar llur extensió...y derogar lo dret anterior ja fentlo caurer en desus (desnetudo) ja substituhintlo ab un dret contrari (conseutudo contraria) com veurem en avant...»²⁹⁸.

A més, la comissió es mostra taxativa sobre el respecte que té el dret gironí:

...la autoritat indiscutible y la forsa obligatoria qu' ha revestit sempre el dret consuetudinari gironí, y més concretament lo códich consuetudinari de Gerona, llur observancia pràctica en la vida del foro, ve revelada per la doctrina del Doctors, comprobada per la voluntat dels Soberans de Catalunya, determinada per forsa de l'aprobació real, precisada per virtut de fallos de la Rey al Audiencia del Principat y afermada per la Jurisprudencia moderna. Prenguin nota d'aquestos testimonis irrecusables que li donan tota sa forsa... ²⁹⁹

Tanmateix la comissió va delimitar que a la regió gironina existien dos tipus de dret. Un de més extens que s'aplicava a tota la demarcació, i una sèrie de drets més locals que llavors s'aplicaven en zones més restringides. Per tant considera que «...lo dret comú es lo quin s'aplica á tota la provincia histórica y per tal s'entenen las costums de la ciutat que á ella s'extenen. Ja ho digué Fontanella en la decisió notada en cartas anteriors, que las

²⁹⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 de juliol de 1899, pàg. 1.

²⁹⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 d'agost de 1899, pàg. 1.

²⁹⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 d'agost de 1899, pàg. 1.

²⁹⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 d'agost de 1899, pàg. 1.

costums de la Ciutat s'observan en tota la Diócesis...»³⁰⁰. El rei Martí l'Humà va ser un dels responsables d'impulsar el dret local de Girona a tota la demarcació.

Per conèixer la delimitació de l'antic Bisbat gironí hem de tenir en compte que «...abrassa casi la totalitat de la provincia administrativa de Gerona, part de las de Barcelona y Lleyda, y confronta ab las Diócesis de Barcelona, Vich, Solsona y Seu d'Urgell. Està dividit en sis arxiprestatges que son los de Gerona, Figueras, Olot, La Bisbal, Santa Coloma de Farnés y Arenys de Mar, compreguent un total de 364 parroquias y 21 sufraganeas ó curats anexos. En tots aquests 385 llochs y poblacions regeix y está en vigor lo dret comú geroní, ó sia lo códich compilat de sas costums escrites...»³⁰¹.

Pel que fa el dret local³⁰² destaca que «...lo de Castelló d'Ampurias es propi de tot lo comtat ampuritá; lo de Peralada comprén tota la encontrada de Rocaberti y la Baronia de Navata alcansant també Recasens, La Junquera y S. Llorens de la Muga; lo de Besalú regia en tota sa vegueria composta de 44 pobles, y'l d'Amer devia extendres a tota la encontrada formada per la vall natural y geogràfica...»³⁰³.

Es destaca el paper que va tenir Manel Viñas, degà del Col·legi d'Advocats de Girona, que a través de la *Revista de Gerona* va divulgar el contingut del cos legal gironí. Qui també participa en la difusió del dret gironí, però en la vessant local, és Pella i Forgás, que parla del Codi de Peralada i fa referència a la legislació d'Empúries.

Els legisladors espanyols van passar diverses etapes per legislar el Codi civil a Espanya fins al 1899. Abans existia el codi de 5 de maig de 1851. Després va venir el Reial decret de 2 de febrer de 1880, seguidament el de 20 d'octubre de 1881 i el de 24 de juliol de 1889. Per acabar es publica el Reial decret de 17 d'abril de 1899.

³⁰⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 d'agost de 1899, pàg. 1.

³⁰¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 d'agost de 1899, pàg. 1.

³⁰² La comissió entenia com a dret local aquelles zones que gaudien de certs privilegis atorgats per diferents reis i que no es donaven a la resta de la demarcació.

³⁰³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 d'agost de 1899, pàg. 1.

És interessant la radiografia de la comissió sobre aquests diferents períodes. En el primer, de 5 de maig de 1851, el que destaca és una tendència a la unificació general i absoluta, prenent com a base el dret castellà i sense tenir en compte les legislacions regionals, considerades com a forals. És per aquest motiu que no es va aprovar.

El Reial decret de 2 de febrer de 1880 obre les portes a les legislacions no castellanes. Es promou una codificació i per això a Catalunya es planteja la qüestió de la conservació de les seves institucions. En el cas gironí van presentar propostes el Col·legi d'Advocats i "l'Econòmica Geronina d'Amichs del País".

Fins i tot es va crear una comissió que tenia com a president Manel Viñas. Aquest va pronunciar una conferència el 7 de febrer de 1881 en què va demanar que s'havia de lluitar en tres fronts. Primer calia investigar el dret municipal gironí segons els seus costums, que es localitzaven en quaderns manuscrits, i els privilegis atorgats pels reis fins a Felip V, que es podien trobar a l'arxiu de l'ajuntament. En segon lloc calia fer una crítica del dret municipal i de les institucions conforme a les lleis generals del Principat, a les romanes i canòniques del projecte de Codi civil. Finalment calia fer una exposició del dret municipal vigent.

Arriba a la conclusió que «...los resultats del RD de 2 de febrer de 1880 foren ben satisfactoris per lo que ajudaren a modificar lo criteri del Govern y de la Comissió general de Códichs. Devant de las lluminosas y extensas Memorias presentadas pels distingits juriconsults que foren nombrats vocals de la mateixa, no s'atreviren a fer depressa y á las palpantas una codificació ab respecte als mateixos drets, que podían presentar un conjunt d'institucions especials tant complertas ó més que las del dret castellá...»³⁰⁴.

El Reial decret de 20 d'octubre de 1881 serveix per posar damunt la taula que existeix una codificació separada. A més, es publica una Llei de Bases per obtenir informació de

³⁰⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 d'agost de 1899, pàg. 1.

totes les corporacions i entitats jurídiques. El Col·legi gironí va remarcar l'existència d'un dret propi amb la voluntat que fos respectat en una futura legislació catalana.

Després va venir el Decret de 24 de juliol de 1889: «...lo Codich civil 2a edició corretjit y enmendat ja avans de regir...». A partir d'aquell moment es van començar a redactar els apèndixs. En el cas del català s'havia iniciat a causa del Reial decret de 17 d'abril de 1899 impulsat per Duran i Bas³⁰⁵.

La comissió reconeix que el dret gironí no és perfecte i que dins seu existeixen alguns elements que no són homogenis, però en vol destacar la importància en conjunt. Dels diferents drets en destaca el *dret de família* remarcant el referent a l'aixovar especialment. Destaca la igualtat de béns nupcials i per això remarca «...res més natural que la muller tinga participació igual que son marit, en los aumentos y adquisicions degudas á l'exericici d'una industria o comerç durant la societat conjugal...»³⁰⁶.

La comissió gironina endega tota la tasca perquè «...corroboran al nostre entendre l'importancia actual del Dret geroní y de relleu manifiestan son valor juridich y sa positiva vigencia, d'un organisme legal que gosa d'una vitalitat verdaderament prodigiosa...». La voluntat era que ingressessin dins de la futura codificació catalana: «...la seguretat ben llegal de que las instituciones consuetudinarias de Gerona, ó á lo menys las més notables, quedaran per sempre conservadas y rebran la sanció oficial y la consagració pública...»³⁰⁷.

La base de tots aquests materials recollits serà una de les causes que empenyen Saguer a escriure i pronunciar una conferència a l'Acadèmia de Jurisprudència l'any 1907. El títol era *Régimen económic familiar de Girona y son bisbat, segons els més freqüents pactes*

³⁰⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 d'agost de 1899, pàg. 1.

³⁰⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de setembre de 1899, pàg. 1.

³⁰⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 d'octubre de 1899, pàg. 1.

matrimonials. Es tracta d'un text que esdevindrà un fulletó i que avui dia encara es pot consultar ³⁰⁸.

El *Diario de Barcelona* es va fer ressò de la conferència que va pronunciar el notari gironí. Segons el rotatiu, Saguer va iniciar el seu discurs explicant que el dret gironí no és una especialitat diferent del dret català. Només difereixen en com estan regulats alguns detalls. Es refereix en concret a l'ús dels heretaments dels capítols matrimonials i la pràctica d'atorgar-los al primogènit.

Va dividir la seva exposició en quatre parts. En una primera va estudiar els heretaments a favor dels contraents amb els pactes i condicions habituals, tals com una quantitat per testar, la reserva d'usdefruit, la legítima per la resta de fills i el pacte de reversió dels béns en cas que el donant morís sense fills. En una segona part es va referir a la donació del dot o aixovar anticipadament a la legítima i els pactes que l'acompanyen. A la tercera part va destacar les estipulacions entre els consorts i futurs esposos sobre l'esponsalici o escriu, així com la donació *propter nuptas* o *fantundem*. Finalment, va abordar les disposicions a favor dels fills que esperen els contraents.

Saguer va acabar la conferència reconeixent que «...el derecho que se practica y vive en el obispado de Gerona es perfectamente idéntico al del resto de Cataluña, pues ninguna diferencia esencial se nota en las pocas modalidades que allí se practican...» ³⁰⁹.

A les acaballes de 1907 trobem un nou article de Saguer referent a la codificació del dret civil català sota el títol de "Sobre la qüestió de la codificació" ³¹⁰. Escriu aquest article perquè s'està considerant la possibilitat de celebrar un congrés sobre el dret català a imatge del que s'havia fet feia poc sobre la llengua catalana.

³⁰⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 9 de maig de 1907, pàg. 6.

³⁰⁹ *Diario de Barcelona*, 10 de maig de 1907.

³¹⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 21 de desembre de 1907, pàg. 1.

Destaca la tasca de Francisco Romaní i Joan de Deu Trias com a membres de la Comissió per crear l'Apèndix del dret civil català, respecte al qual ningú no ha fet cap judici i ha quedat aturat una vegada més. Per aquest motiu és necessari aconseguir una codificació que es tiri endavant i no quedi aturada una vegada més. Un cop aconseguida, llavors es pot parlar de celebrar un congrés sobre el dret civil català.

Aquesta comissió per emetre un dictamen sobre el dret català hauria d'estar formada per cinc o sis membres que s'haurien de dedicar a codificar el dret durant dos anys. Es proposen membres com els ja mencionats Romaní i Trias, Joan Permanyer i també Joaquim Almeda i Martí Trias. Tots ells haurien de percebre un sou anual de 10.000 pessetes.

Els membres escollits podrien començar els sis primers mesos recollint i estudiant les informacions que s'havien recopilat fins al moment. Seguidament podrien començar a confeccionar un Codi català. Els últims sis mesos es podrien dedicar a celebrar el congrés de dret català per ratificar tot allò que haurien anat elaborant.

Per emprendre aquesta tasca caldria fer una subscripció. Segons Saguer amb 30.000 duros es podrien aconseguir els fons suficients, una xifra sense excuses perquè recollint diners entre tots els juristes catalans es podria aconseguir el capital necessari. Ell seria el primer a col·laborar-hi i espera que ben aviat es posi en marxa aquest nou projecte ³¹¹.

Saguer mostrarà en diverses fases de la seva vida la idea de crear una comissió i pagar els juristes que creïn una futura codificació catalana. Això passarà el 1930 quan critica que la nova comissió vulgui fer la feina ràpidament, ja que llavors és quan la feina no sortirà bé. Saguer creu que cal un període de dos anys per poder aconseguir l'objectiu de la compilació del dret civil català.

Retornant al tema de fons de 1907, localitzem, un dia després de la publicació de l'article de Saguer, un altre article signat amb les inicials S.M i V donant suport a la iniciativa del

³¹¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 21 de desembre de 1907, pàg. 1.

notari. Es titula “La codificació del nostre dret”³¹² i coincideix amb les idees que apuntava Emili Saguer en l'article de *Lo Geronés*. A més, aposta per fer una comissió d'experts que rebin una retribució.

S.M i V comença reclamant que cal aconseguir una codificació del dret civil català. «... amb el caràcter integral, social, que te 'l renaixement catalá, que cuan la nostre gent s'ha entregat am tota l'ánima á la tasca de fer resorgir la personalitat de Catalunya en tots els ordres de la intellectualitat y del treball, quedés á recó, abandonada per cosa secundaria y que no mes interessa á una classe professional, la consagració definitiva, com á legislació codificada, de la restauració del Dret civil catalá...»³¹³.

L'article també cita el programa del Tívoli que va presentar Solidaritat Catalana, defensa que cal una renovació a tots els nivells i que, tanmateix, cal «...facultar als organismes regionals pera preparar y proposar al poder llegendatiu del Estat aquesta renovació...»³¹⁴.

L'actual cap del govern espanyol, Antonio Maura, va replicar que si portaven un pla de reformes del dret, seria admès. Per aquest motiu calia promulgar un projecte d'Apèndix del dret català. Ja hi havia un primer esbós fet en temps del ministre Duran i Bas amb una comissió encapçalada per Puigdemgolas i de Deu Trias, però aquest projecte havia quedat aparcat³¹⁵.

Aquesta comissió del dret gironí és un pas important per preservar la conservació del dret. Saguer hi participa activament i fruit de la seva col·laboració, uns anys més tard (1907) en sorgirà una conferència i un fulletó. No podem obviar el treball realitzat per la comissió, ja que fa una bona tasca per recopilar tot el dret que s'hauria pogut perdre si no s'hagués constituït. La seva tasca representa un pas endavant per compilar el dret civil gironí que tenia Tomàs Mieres com a gran mestre.

³¹² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de desembre de 1907, pàgs. 5-6.

³¹³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de desembre de 1907, pàgs. 5-6.

³¹⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de desembre de 1907, pàgs. 5-6.

³¹⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de desembre de 1907, pàgs. 5-6.

Les primeres publicacions

Però la seva tasca com a notari i polític no serà l'única destacada en els darrers anys del segle XIX. Emili Saguer va començar com a publicista i va presentar un total de tres fulletons entre 1895 i 1899. Amb gairebé 30 anys publicava la seva primera obra. D'aquesta primera etapa trobarem petits fulletons que giren a l'entorn del món de les notaries. Les obres publicades van ser *Situación del derecho catalán ante el Código Civil* (1895), *Consecuencias de una instancia* (1897) i, finalment, *Dictamen y proyecto de reforma del Montepío Notarial de Catalunya* (1899).

*Situación del derecho catalán ante el Código Civil. Recurso gubernativo impugnando la aplicación en Cataluña del consejo de familia*³¹⁶ (1895)

És un fulletó de 58 pàgines que marcava l'inici de les seves publicacions. Es va publicar el 1895 i està imprès a Girona per la Impremta de Paciano Torres. Es tracta d'un seguit d'articles que van aparèixer en diferents diaris regionalistes de l'època. L'emmarcaríem dins del camp del dret i per això dedica el llibre al notariat català amb la voluntat de preservar el dret civil català.

En aquest compendi d'articles podem observar un estil que acompanyarà Saguer en moltes de les seves obres. El que pretén és buscar les errades d'alguns juristes o personatges rellevants per arremetre'ls amb les lleis de l'època, però amb la voluntat de preservar el dret foral català. Recordem que el notari estava influenciat per juristes com Duran i Bas o el clergue Torras i Bages.

Els articles que podem trobar dins d'aquest fulletó provenen de diferents rotatius de l'època com *Lo Geronés* i *La Renaixença*. Saguer agraeix l'oportunitat de publicar en

³¹⁶ Saguer, Emili. *Situación del derecho catalán ante el Código Civil. Recurso gubernativo impugnando la aplicación en Cataluña del consejo de familia*, Girona: Impremta Paciano Torres, 1895.

aquests mitjans per poder denunciar que des de Madrid es vol acabar amb les institucions catalanes.

El llibret es reparteix en un total de quatre parts. En la primera cita Francisco Romaní per demostrar que el nou Codi civil espanyol i el dret civil català topen en molts punts. Cita aquest jurisconsult en el cas del Consell de Família. El que pretén és demostrar que no s'està respectant el dret català.

Per exemplificar el cas en recupera un de desembre de 1894 on xoquen de ple els interessos del dret civil espanyol i el català. Per aquest motiu demana un sol codi, ja que existeix una duplicitat en temes tan importants com en el camp de les mines, el notariat, etc.

En la resta de parts el que farà és exposar una sèrie de casos per exemplificar aquest suposat abús que es cometia contra el dret català. D'aquesta manera veiem com Saguer ja mostra el seu tarannà en les futures publicacions, posant contra les cordes eminents jurisconsults, en aquest cas, Francisco Romaní.

*Consecuencias de una instancia*³¹⁷ (1897)

Saguer va publicar la seva segona obra l'any 1897 a Girona, tot i que era un tema que tocava més de prop els notaris de Barcelona. Es va imprimir a la Impremta de Paciano Torres i té una extensió de 31 pàgines.

Saguer en aquells moments era un notari jove, amb empena i que es caracteritzava per no tenir pèls a la llengua, com diríem col·loquialment. Aquest fet el va portar a encarar-se al Col·legi Notarial de Barcelona. Per aquest motiu va publicar un petit opuscle per demostrar la seva innocència.

³¹⁷ Saguer, Emili. *Consecuencias de una instancia*, Girona: Impremta Paciano Torres, 1897.

La situació de tot plegat es remunta al 1895 quan no es convoca una reunió del Col·legi Notarial de Barcelona a petició seva. El que pretenia el notari gironí és que tots els notaris declarassin una queixa pública contra el Reial decret de 17 de juliol de 1895, ja que ell considerava que anava contra els notaris quant a l'oportunitat d'atorgar notaries interines sense necessitat d'oposició. La junta directiva no va voler convocar la reunió tot i que s'havien recollit firmes entre diferents notaris.

Saguer mostra en el fulletó tot l'articulat que es va generar des d'aquell any 1895 per tot aquest tema. Vol mostrar a tots els companys que és un cas típic de clientelisme del qual els notaris no estan absents, ja que la direcció del Col·legi Notarial es va mostrar afí al govern espanyol i en contra dels seus interessos.

Finalment el cas quedarà en l'oblit, però no deixa de ser molt curiós. Un cop li obren un expedient per sancionar-lo, Saguer modera molt el seu llenguatge. De resultes del seu canvi d'actitud li retiraran la falta i tot el tema quedarà en suspens sense tenir una resolució definitiva.

*Dictamen y proyecto de reforma del Montepío Notarial de Cataluña*³¹⁸ (1899)

La tercera publicació d'aquesta primera etapa també gira al voltant del món del dret, en aquest cas, dels notaris. L'escrit té un total de 75 pàgines i va ser publicat l'any 1899 a Girona a la Impremta de Paciano Torres.

En l'anterior opuscle ja es mostra l'enfrontament de Saguer amb els poders notariais. L'estira-i-arronsa amb el Col·legi Notarial de Catalunya és el punt de partida d'aquest nou escrit. El que pretén amb la present publicació és aportar un munt d'idees per poder

³¹⁸ Saguer, Emili. *Dictamen y proyecto de reforma del Montepío Notarial de Cataluña*, Girona: Impremta de Paciano Torres, 1899.

reformar el Col·legi Notarial a través de noves propostes. No obstant això, el fulletó ens permet veure com estaven distribuïts els notaris en aquella època.

Saguer publica aquesta obra amb la clara voluntat que les notaries canviïn per poder tenir un servei molt més eficaç. El que pretén és aconseguir un nou sistema retributiu amb el "Montepio" en funció del treball que fa cada notaria i no per igual, ja que existien notaries pobres.

Llavors les notaries es classificaven segons si eren de primera categoria, les existents a Barcelona, de segona categoria, que eren la resta de notaries de les capitals de província i els caps de partits judicials (la notaria Saguer pertany a aquest grup) i, finalment, tota la resta.

D'aquesta manera pretén tenir una classificació més real i que es pagui en funció del treball realitzat. Per això les notaries del futur haurien de tenir una independència clara envers el govern espanyol. Tot plegat ho demana per impulsar la carrera de nous notaris amb l'objectiu final de crear una nova reglamentació.

5. EL CANVI DE SEGLE

Amb l'arribada al nou segle, Emili Saguer seguirà dedicant-se al món del notariat, però en el seu camí dins del catalanisme, viurà un gradual allunyament per dedicar-se intensament als negocis familiars i a la tasca com a notari. Aquest allunyament es donarà de manera paulatina al llarg dels primers anys del nou segle i es farà més que evident l'any 1910.

La primera notícia en aquest sentit, la trobem quan al mes de gener de 1900 s'escull nova junta directiva del Centre Catalanista i Saguer no hi figura. La junta estarà composta pel president Joaquim Botet i Sisó, el vicepresident Ignasi Prim de Batlle, el tresorer Prudenci Xifra, el conservador Emili Verdaguer, el bibliotecari Joaquim Franquesa, els vocals Josep Jubany i Alfons Alsina, el secretari primer Rafel Roca i el secretari segon Feliu Quintana³¹⁹.

Sobta l'absència de Saguer en aquesta junta directiva, ja que des de la seva fundació va ocupar sense interrupció el càrrec de vicepresident, tot i que podríem buscar una explicació al canvi, i més tenint en compte que més endavant es convertirà en el president de l'entitat. Un dels motius de la seva renúncia al càrrec és la constitució d'una nova societat a la ciutat, la Confraria de Sant Jordi, de la qual seria un dels principals impulsors i n'ocuparia un dels càrrecs importants durant els primers anys d'existència.

Si ens centrem en els avenços que farà el catalanisme amb l'entrada al nou segle, ens trobem que s'inicia una campanya per ocupar diferents estrats de la societat del moment. L'expansió es donarà en el camp polític, l'institucional, el cultural i, fins i tot, el religiós. En el polític s'obren a participar a les eleccions. En el religiós funden la Confraria de Sant

³¹⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 6 de gener de 1900, pàg. 3

Jordi. En l'institucional intenten controlar la Sociedad Económica de Amigos del País. En el cultural, recuperen el concurs literari amb la reintroducció dels jocs florals.

El regionalisme de Saguer segons *La Lucha*

Però qui era Emili Saguer a inicis del segle xx? Què en pensava la gent? Amb què el relacionaven? En aquest punt és prou interessant emprar un article de *La Lucha*, publicat a finals de 1899. Aquest rotatiu de tendència tradicional³²⁰ era contrari al catalanisme i es mostrava hostil als regionalistes. Tot i això ens fa una petita radiografia de Saguer a cavall del nou segle³²¹, un bon pols per comprovar el seu pes dins la societat gironina.

La Lucha feia uns dies que anava publicant en portada trobades amb personatges del catalanisme gironí. En una d'aquestes ocasions en reproduïx una amb Emili Saguer signat per Pérez Cabrero, «...el ilustrado notario Saguer, que aunque no es gerundense, que sepamos, es catalanista acérrimo y además vice-presidente del Centre, es decir, un grado menos en la esfera social catalanista que el bueno del señor Botet y Sisó...»³²².

El nacionalisme català havia llençat com a proposta que Catalunya es podria annexionar a França i preguntar sobre el tema era l'objectiu del periodista de *La Lucha* quan va trobar Saguer: «...lo que si digo en mi nombre, en el del Centro Catalanista y en el de toda Gerona, es que Gerona no será nunca francesa...»³²³.

³²⁰ Puigbert, Joan a *La Girona de la Restauració, Girona, 1874-1923*, considera *La Lucha* com un diari de tendència monàrquica, a l'igual que *El Constitucional*, *El Eco del País* i *La Provincia*, entre d'altres.

³²¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 23 de setembre de 1899, pàg. 1.

³²² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 23 de setembre de 1899, pàg. 1.

³²³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 23 de setembre de 1899, pàg. 1.

Quan parla del Saguer regionalista el defineix com «...le gusta eso del regionalismo, pero sin las exajeraciones del apasionado, sin la cerraja de la escuela intransigente y sin esa odiosa perseverancia de la terquedad que acusa un atraso intelectual sensible...»³²⁴.

En definitiva pensa que «... el catalanismo del señor Saguer, por lo mismo que es ilustrado, es inofensivo y resulta un anacronismo que irrita ver de vicepresidente del Centre a un hombre que sabe, que piensa, que ratiocina, que discurre y que habla, mientras aparece, ocupando el primer puesto quien no alcanza a descalzarlo bajo concepto alguno...»³²⁵.

Finalitza l'article Pérez Cabrero destacant que ha conversat amb Joaquim Franquesa, actual president del Foment i del Comerç, i que es declara catalanista. Amb l'esment dels catalanistes Botet i Sisó, Franquesa i Saguer acaba dient «...y de catalanistas de algún viso en esta ciudad no hablemos más, porque no existen...»³²⁶.

Probablement la visió que té *La Lucha* sobre Saguer i el paper dels regionalistes en aquell moment és prou tendenciosa pel seu perfil monàrquic, tot i que no cal amagar una certa admiració cap al notari. No obstant això, és més que evident el paper que juga el catalanisme a la ciutat i ben entrat el segle XX entrarà de ple en el joc de la política tot aconseguint fites importants.

³²⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 23 de setembre de 1899, pàg. 1.

³²⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 23 de setembre de 1899, pàg. 1.

³²⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 23 de setembre de 1899, pàg. 1.

La Confraria de Sant Jordi ³²⁷

L'absència de càrrec d'Emili Saguer per la junta directiva de 1900 pot tenir moltes lectures. Tot i que no sabem si existeix un desencadenant clau, podem apuntar algunes causes. Una de les causes d'aquesta absència és que Saguer es va implicar de ple en la creació d'un nou projecte, la Confraria de Sant Jordi. Es va fundar el mes de març de 1900. El paper del notari serà cabdal al costat d'Ignasi Prim de Batlle.

Segons apunta *Lo Geronés*, la idea de la creació d'aquesta confraria sorgeix de dos catòlics ³²⁸ inspirats en una confraria molt semblant que existia a Ripoll ³²⁹. Podríem deduir que aquests dos catòlics eren els esmentats Saguer i Prim de Batlle si observem els càrrecs que ocuparan en el moment de la constitució. Amb la notícia publicada al setmanari catalanista i els posteriors esdeveniments, és impossible desvincular la connexió entre la Confraria i el Centre Catalanista.

Totes aquestes vinculacions són més que clares segons l'altaveu del Centre Catalanista «...concebuda la idea de fundarla per dos catòlics catalanistes, després d'haver redactat un projecte d'Estatuts, tenint á la vista les bases perquè's regeix la establerta en la Basílica de Ripoll consultaren el seu plan á varies respectables persones d'aquesta Ciutat, les quals no sols aprobaren la idea sino que's prestaren ab gust á firmar la

³²⁷ Per oferir una visió global del paper de l'església a Girona en aquest període és interessant consultar el llibre que es va editar en motiu de les Conferències a l'Arxiu Municipal: *Església, societat i poder a Girona: segles XVI-XX*, editat per l'Ajuntament de Girona l'any 2007. En concret és interessant l'article que hi dedica Jordi Bohigas: "Església i anticlericalisme a la Girona del Sexenni Democràtic i la Restauració Monàrquica (1868-1923)" i, sobretot, a la pàgina 172 on se centra en el catalanisme i menciona breument la fundació de la Confraria de Sant Jordi. Un altre estudi interessant és *Església i societat a la Girona contemporània*, editat pel Cercle d'Estudis Històrics i Socials, Girona, 1993.

³²⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de març de 1900, pàg. 1.

³²⁹ La Confraria de Sant Jordi de Ripoll es va fundar el 1896. A la Biblioteca de Catalunya s'hi conserven els seus estatuts: *Confraria de Sant Jordi, establerta en la Real Basílica de Santa Maria de Ripoll*, Impremta de Ramon Bonet, 1896.

instància que ´s dirigí al Sr. Bisbe demananli l'aprobació dels Estatuts y la erecció canònica de la Confraria...»³³⁰.

Antigament havia existit a Girona la Confraria de Sant Jordi, però la del 1900 no tenia cap mena de relació amb l'anterior, sinó que només s'havia inspirat amb la de Ripoll. Actualment existeix una confraria de Sant Jordi a la ciutat gironina, el Real Estamento Militar del Principado de Gerona . Aquesta confraria és hereva de la del 1575 que va néixer del braç militar de les Corts Catalanes. Aquest braç tenia delegacions arreu del territori en format de confraria de Sant Jordi, com ho serien la de Girona, Perpinyà, Tortosa o Lleida, per citar-ne alguns exemples. La seva finalitat era la col·legiació de les persones militars (nobles) de cada demarcació i la defensa dels seus interessos. Aquesta confraria va finalitzar la seva existència amb la Guerra de Successió³³¹.

Tot i que no existeix cap mena de vinculació entre la Confraria del 1900 i l'actual, Pou i Batlle, en el primer sermó de Sant Jordi de la nova entitat, destaca que «...en vosaltres jo veig rebrotar ufanós aquell relligiós patriotisme que en lo sigle XIII produhí la famosa Ordre militar de Sant Jordi d'Alfama, perque si ella tenia per obecte impedir que los Alarbs repassessen l'Ebre, vosaltres teniu per missió especial impedir, ab las armas poderosas de la oració de l'influencia y del exemple, que no's desvihi ni's desnaturalisi l'actual moviment de restauració de nostra Patria...»³³².

³³⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de març de 1900, pàg. 1.

³³¹ Aquesta informació ens l'ha proporcionada el Real Estamento Militar del Principado de Gerona, que ens confirma la desvinculació de la Confraria de 1900 amb l'actual. Per ampliar aquesta informació podeu consultar el seu lloc web: <<http://www.estamentodegerona.com/#lla-corporacin-cat/ci3n>>. En aquesta pàgina s'explica que la fundació oficial es va produir el 28 d'agost de 1386. Pelai Negre i Pastell, als *Annals Gironins*, ha publicat una sèrie d'articles sobre la Confraria de Sant Jordi. Un d'ells correspon als anys 1951-52 i es titula "La Cofradía de san Jorge y la nobleza gerundense". Un altre document interessant es troba dins dels volums 6, 7 i 25 del 1981 dels Annals a "Comentaris d'uns documents relatius a la Confraria de Sant Jordi".

³³² Pou i Batlle, Josep. *Instaurare omnia in Christo Sermó que en la solemne funció relligiosa dedicada per la Confraria de St. Jordi canònicament erigida á l'Iglesia de St. Pere de Galligans de Gerona, al excels Patró de Catalunya, en sa memorable diada del any 1900*, Girona: Impremta de Pacià Torres, 1900, pàg. 22.

Entrant en la confraria que ens ocupa, trobem que la fundació oficial es va produir el 6 de març de 1900. Tot i això, la idea havia arrencat uns mesos abans quan Saguer i Prim van presentar la proposta a d'altres catòlics i la van donar a conèixer al bisbe de Girona, Tomàs Sivilla, que en va aprovar els estatuts i en va impulsar la creació canònica. A més, va concedir 40 dies d'indulgència per a totes les activitats que realitzés la nova entitat que tenia com a objectiu «...honrar á Sant Jordi com á Patró de la Terra Catalana y, per intercessió d'ell, pregar á Deu per les necessitats de la nostra Patria...»³³³.

Un cop fet aquest pas es va procedir a la constitució oficial el dia 11 de març. L'objectiu era crear la confraria i escollir els paborde. En aquells moments s'hi comptaven un total de 40 membres presidits pel canonge penitencier Antoni Maria Oms, que seria el paborde president. Saguer fou el paborde tresorer i Prim de Batlle, el paborde secretari.

Però ens manca un nom en aquesta primera junta directiva, el de Josep Pou i Batlle. Aquest eclesiàstic gironí i declarat catalanista va ser una de les peces claus per fundar la confraria. Així ho manifesta Josep Maria Marquès a *Una història de la diòcesi de Girona*: «...el 1900 es produeix una nova empenta del catalanisme catòlic a la capital de la diòcesi; uns joves s'agrupen en la Confraria de Sant Jordi, fundada aquest any per Josep Pou i Batlle, professor de filosofia del seminari...» Per a Batlle, autor d'un estudi sobre la filosofia catalana (Girona, 1907), «...el catalanisme constituïa una manera de *instaurare omnia in Christo* ja el 1900, abans que Pius X adoptés aquestes paraules com a lema del seu pontificat...»³³⁴. Però Josep Maria Marquès no esmenta cap vegada ni a Saguer ni a Prim de Batlle com a elements cabdals per a la fundació de la confraria, sinó que dóna tot el protagonisme a l'eclesiàstic gironí. En canvi, *Lo Geronés* destaca que la confraria va ser fundada per dos catòlics catalanistes i no esmenta en cap moment la figura de Pou i

³³³ *Confraria de Sant Jordi de Girona*, Girona: Impremta d'en Masó, 1900, pàg. 7.

³³⁴ Marquès, Josep Maria. *Una història de la diòcesi de Girona*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, pàg. 183.

Batlle ³³⁵. Aquest fet ens planteja l'interrogant de quins van ser els fundadors. Pels càrrecs que ocupen i per les informacions aportades per *Lo Geronés* apuntaríem que van ser Saguer i Prim de Batlle, tot i que van rebre el suport de Pou i Batlle.

En total s'havien inscrit 120 socis en el moment de la fundació, 100 dels quals eren homes i només 20 eren dones. Per altra part, s'acorda que se celebrarà una funció en honor de la Confraria el Diumenge de Rams i el Dilluns Sant, ambdues festes pronunciades en català. Com no, el 23 d'abril es farà una funció especial a l'església de Sant Pere en motiu del patró de la Confraria. En les bases de la Confraria ³³⁶ s'estipula que «...cada any celebrarà solemnement la festivitat de son Patró, 'l dia 23 d'Avril; y pendrà part en la funció de les Quaranta Hores que per la Setmana Santa se celebra en aquesta Seu; y axó sens perjudici d'organisar altres funcions relligioses, propies del seu objecte, quan sia possible y oportú...» ³³⁷.

El primer acte que va celebrar la Confraria de Sant Jordi va ser el Dilluns Sant durant les 40 hores de pregària. El sermó anirà a càrrec de Salvador Bové ³³⁸, autor de diferents obres filosòfiques i històriques. Bové va centrar el seu discurs a parlar de la fe en el catalanisme i el cristianisme. El va pronunciar en català.

La importància d'utilitzar el català en els actes és rellevant. Recordem alguns capítols en què es destacava que la població es veia allunyada de l'església perquè els sermons es pronunciaven en castellà, quan al dia a dia de la gent la llengua utilitzada era el català. Era un pas més per introduir el catalanisme dins del catolicisme i la població en

³³⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de març de 1900, pàg. 1.

³³⁶ A l'Arxiu Municipal de Girona, encara s'hi conserva un fulletó amb les bases de la fundació: *Confraria de Sant Jordi de Girona*, Girona: Impremta d'en Masó, 1900.

³³⁷ *Confraria de Sant Jordi de Girona*, Girona: Impremta d'en Masó, 1900, pàg. 8.

³³⁸ Lluís Roura va dedicar un estudi al canonge Bové, conegut estudiós de Ramon Llull a *Escrits i polèmiques del lul·lista Salvador Bové (1869-1915)*: Institut d'Estudis Catalans, 1986.

general³³⁹. En les bases de la fundació de la Confraria, el punt quart destaca «...l'única llengua que se usará en tots els actes de la Confraria, com sermons, documents y cants y oracions que no sién de virtud, será la catalana...»³⁴⁰.

Lo Geronés va informar del sermó de Salvador Bové i en va destacar el nombrós públic que hi va assistir. A més, remarca que hi havia la representació de tota la intel·lectualitat de la ciutat i de diferents estrats socials. No és d'estranyar que hi hagués una bona concurrència ja que la confraria tenia un total de 120 socis en aquell moment³⁴¹.

El proper acte que havia de preparar la Confraria de Sant Jordi era la celebració del seu patró el 23 d'abril a l'església de Sant Pere. En aquest acte s'aprofitava l'ambient festiu per penjar un retaule de Sant Jordi que estava en mal estat i que pròximament la mateixa entitat restauraria.

El sermó amb motiu de Sant Jordi el pronunciarà un dels fundadors de la Confraria, mossèn Josep Pou i Batlle. L'acte, de nou, va estar prou concorregut i Pou hi destaca el ressorgiment de Catalunya amb el moment que viu el catalanisme. A més, apel·la al cristianisme com a element destacat i veu la Confraria de Sant Jordi com el reflex d'aquesta reencarnació cristiana.

A mossèn Josep Pou se'l vincula des de sempre amb el catalanisme i destaca com un dels personatges afins al Centre Catalanista; per tant, no és d'estranyar que sigui el primer a fer el discurs en motiu del patró en el qual desenvolupa unes idees properes al

³³⁹ Diversos autors han aprofundit en la relació entre el catalanisme i el cristianisme. Entre d'ells cal destacar l'estudi de Jordi Figuerola, *El Bisbe Morgades i la formació de l'església catalana contemporània*, Abadia de Montserrat, 1994. També el de Josep Junyent, *Aportació de l'església al nacionalisme català* Faig Cultura, 1994 i el de Josep Massot, *Església i societat a la Catalunya contemporània*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.

³⁴⁰ *Confraria de Sant Jordi de Girona*, Girona: Impremta d'en Masó, 1900, pàg. 8.

³⁴¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 d'abril de 1900, pàg. 1.

catalanisme unint-lo al cristianisme. A més, és una de les peces claus en la fundació de l'entitat religiosa, per això destaca «...y veus aquí porque la Confraria de St. Jordi, encarnació viventa d'aquesta regeneració cristiana, y protesta contínua contra aquella altre regeneració naturalista, s'ha fet desde sa naxensa altament simpatica, y ha despertat vigorós entussiasme en tots los que senten bategar son cor á impuls del verdader amor a la Patria...»³⁴².

En el seu discurs destaca que «...los catalans consideravan a la Relligió Católica no sols com una Institució Divina sinó com una Institució eminentment nacional, porque tots reys y subdits, Senyors y vassalls, estaban ben persuadits que'l temor de Deu y'l respecte al Dret y a la Justicia, eran las bases eternas e indispensables de la felicitat aixis dels individuos com de las naciones...»³⁴³.

El sermó es va publicar en dues edicions de *Lo Geronés* i fins i tot se'n va fer una edició que encara avui dia es pot consultar³⁴⁴. En la segona part el clergue fa una comparació entre l'ordre militar de Sant Jordi —que es va fundar al segle XIII per evitar que es passés la barrera de l'Ebre—, i el creat al 1900, que té la voluntat de no desnaturalitzar el moviment per salvar la pàtria catalana.

Podem remarcar un fragment del discurs: «...Busqueu en primer lloch lo Regne de Deu y sa justicia, y ab ell s'os donaran todas las demás cosas, paraulas que aplicadas a nostre

³⁴² Pou i Batlle, Josep. *Instaurare omnia in Christo Sermó que en la solemne funció relligiosa dedicada per la Confraria de St. Jordi canònicament erigida á l'Iglesia de St. Pere de Galligans de Gerona, al excels Patró de Catalunya, en sa memorable diada del any 1900*, Girona: Impremta de Pacià Torres, 1900, pàgs. 6-7.

³⁴³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de maig de 1900, pàg. 1.

³⁴⁴ Pou i Batlle, Josep. *Instaurare omnia in Christo Sermó que en la solemne funció relligiosa dedicada per la Confraria de St. Jordi canònicament erigida á l'Iglesia de St. Pere de Galligans de Gerona, al excels Patró de Catalunya, en sa memorable diada del any 1900*, Girona: Impremta de Pacià Torres, Girona, 1900.

cas signifiquen que per la subjecció a Deu Nostre Senyor alcansarem la llibertat de la Patria...»³⁴⁵.

Sens dubte que el discurs de mossèn Josep Pou demostra el tarannà del catalanisme gironí en aquells moments. És un discurs emparentat totalment amb el catolicisme, fixant-se en el ressorgiment de la societat com el punt més important que hi ha d'haver en aquells moments. Una equiparació de catalanisme i catolicisme que era molt propera en els primers quadres dels catalanistes gironins.

Després de la celebració de Sant Jordi, el Centre Catalanista de Girona va organitzar una vetllada literària en què es van llegir diferents textos i, a més, hi va haver una xerrada al Centre Moral. En aquella ocasió hi parlaria mossèn Josep Cardona³⁴⁶. Aquest fet comporta veure que tant la Confraria de Sant Jordi com el propi Centre estaven clarament connectats i organitzen una jornada conjuntament³⁴⁷. No serà pas l'única.

La mateixa confraria va editar el sermó de Mossèn Josep Pou i el venia a un ral. Els guanys es van destinar a l'entitat³⁴⁸. Tanmateix, es va decidir que els càrrecs que s'havien de renovar a finals del 1900 es prolongaven durant dos anys més com a fet excepcional, ja que els estatuts contemplaven que s'havien d'escollir nous càrrecs. Per tant, Saguer i Prim seguirien al capdavant de la confraria al costat d'Antoni M. Oms³⁴⁹.

Durant la primavera de 1901 s'encetarà un nou període d'activitat per la Confraria de Sant Jordi. Se celebrarà l'hora de pregària durant les 40 hores de la Setmana Santa i ja es

³⁴⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de maig de 1900, pàg. 1.

³⁴⁶ Vegeu *Annals del Periodisme Català*, 1934, núm. 4, pàgs. 145-146, per conèixer la vida de mossèn Josep Cardona (1871—1934).

³⁴⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 i 26 d'abril de 1900.

³⁴⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 de juny de 1900, pàg. 2.

³⁴⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 28 de desembre de 1900, pàg. 3.

preparen els actes de Sant Jordi. Aquell any el convidat serà el reconegut Jaume Collell³⁵⁰, una de les veus del catolicisme catalanista.

La vinculació amb el catalanisme és més que clara. El mateix Centre decideix fer una nova vetllada musical i literària al Centre Moral després del sermó del catalanista Jaume Collell. Tanmateix, s'organitzen dos actes més després de la diada de Montserrat: una missa cantada i el sermó d'Antoni Maria Oms ³⁵¹.

El *Diario de Gerona* destaca el discurs que va pronunciar el paborde president, Antoni Ma. Oms, en què advocava no només un amor per Catalunya, sinó que aquest amor era tan per Catalunya com per Espanya. A més, destaca el perill de l'onada socialista i dels pobles anglosaxons, unes paraules molt del dia a dia entre els catalanistes de la Girona de principis de segle ³⁵².

L'any 1902 Jaume Collell tornarà a ser el protagonista de la pregària de les 40 hores de Setmana Santa. Tot i això, ens sobta l'anunci que fan conjuntament el Centre Catalanista de Girona, la pròpia Confraria i la Lliga Catalanista, convidant tothom als actes de celebració de la diada de Sant Jordi. Per tant, la vinculació entre els tres és més que evident ³⁵³.

Els sermons que es pronunciaven ens mostren amb gran grafisme el tarannà de l'època. Per aquella ocasió es va convidar mossèn Frederic Cascar, vicari de la parròquia de

³⁵⁰ Sobre la figura de Jaume Collell (1846—1932) existeix una àmplia bibliografia. Benjamí Montserrat li va dedicar la seva tesi: *Jaume Collell i Bancells. Perfil biogràfic d'un activista catòlic del catalanisme*, a més d'un llibre: *Jaume Collell i Bancells: els anys de formació i les primeres orientacions catalanistes, 1846-1878*. Joan Anglada va publicar l'any 1983, editat pel Patronat d'Estudis Ausonencs, *El Canonge Jaume Collell: el periodista, el catalanista*. Finalment, cal destacar el treball de Maties Ramisa en què figuren constants al·lusions a Collell: *Els orígens del catalanisme conservador i La Veu del Montserrat: 1878-1900*, Eumo editorial, 1985.

³⁵¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 i 25 d'abril de 1901.

³⁵² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 30 d'abril de 1901, pàg. 4.

³⁵³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 23 d'abril de 1902, pàg. 3.

Santa Madrona de Barcelona. En el seu parlament va oferir una metàfora del significat de la dama a les urpes del drac i de la salvació de sant Jordi. Segons el vicari, la imatge de Catalunya és la de la donzella oprimida i cal fer unes oracions perquè la donzella (Catalunya) recobri les seves llibertats perdudes ³⁵⁴.

Finalment, Emili Saguer seguirà en el càrrec de paborde fins al 1903. Llavors se celebrarà una junta general en la qual es buscarà un substitut. Qui ocuparà el seu càrrec serà Frederich M. De Gispert ³⁵⁵.

La vinculació de la Confraria de Sant Jordi amb el catalanisme gironí és més que obvia. Només cal veure les notes que publica *Lo Geronés* fent referència a la nova entitat catòlica i als actes que celebren conjuntament el Centre Catalanista i la Confraria. Aquest fet ens demostra una vegada més el tarannà catòlic que perviu dins del primer catalanisme gironí, i l'intent que faran els regionalistes per expandir el seu moviment cap al món religiós.

Saguer representa una figura cabdal en la creació de la Confraria de Sant Jordi i representa el patró de catalanista que havien apuntat Joan Lluís Marfany, Joan Puigbert i d'altres estudiosos quan van estudiar el perfil dels nous catalanistes. Tots ells parlaven d'un personatge jove, vinculat al catalanisme i de fortes creences religioses. Hi haurà altres personatges que encaixen perfectament en aquest catalanista prototipus, com és el cas d'Ignasi Prim de Batlle.

³⁵⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona* 29 d'abril de 1902, pàg. 3.

Stefano Maria Cingolani, en el seu llibre *Sant Jordi: una llegenda mil·lenària*, ens ofereix aquesta mateixa similitud que ja arrenca des de l'edat mitjana

³⁵⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 3 de gener de 1904, pàg. 2

Presidència del Centre Catalanista i política municipal

L'any 1901 serà vital per a les aspiracions dels catalanistes gironins. Per una part, Emili Saguer arribarà al seu punt culminant dins el catalanisme gironí quan és proclamat president del Centre Catalanista de Girona. Per altra part, es crea la Lliga Catalanista de Girona que concorrerà a les eleccions de final d'any. No es pot obviar la vinculació del partit polític amb el Centre, a semblança del que succeïa amb la Confraria de Sant Jordi.

L'obertura del nou segle es va presentar amb molts problemes entre els catalanistes i alguns governadors, sobretot el de Lleida i Barcelona, que van fer la vida impossible a diferents societats ³⁵⁶. L'Associació Catalanista de Lleida és objecte d'una persecució per part del governador civil de la província i a Barcelona *La Renaixensa* és multat en diverses ocasions pels articles que publica. Rep una multa de 500 pessetes i una altra de 100. Es viu una situació de crispació total ³⁵⁷.

Aquesta situació comportarà que *Lo Geronés* decideixi no publicar cap tipus d'article amb contingut polític ³⁵⁸. En trobarem algun al llarg de 1900, però no apareix signat per ningú, només hi figura una Y. En un dels pocs que es van publicar es pot observar com el rotatiu carrega durament contra el sistema de la Restauració i creu que l'única via de sortida és el regionalisme ³⁵⁹.

Si entrem en la vessant més institucional ens trobem que, arribats a finals de 1900, la junta directiva del Centre Catalanista de Girona canvia de dalt a baix amb novetats molt importants. El 30 de desembre es reuneixen i s'aprova una nova junta. El nou president

³⁵⁶ Per a les relacions amb el govern civil de Girona cal consultar Enric Mirambell a *Historia del gobierno civil de Girona*, Girona: Govern Civil de Girona, 1992.

³⁵⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 de març de 1900, pàg. 2.

³⁵⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de maig de 1900, pàg. 1.

³⁵⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 de maig de 1900, pàg. 1.

és Emili Saguer; el tresorer, Prudenci Xifra; el conservador, Emili Verdaguer; el bibliotecari, Joaquim Franquesa; els vocals, Josep Jubany i Alfons Alsina; el secretari Francisco Montsalvatge, i el vicesecretari el Sr. Quintana. A més, la direcció de *Lo Geronés* recaurà en l'antic president del Centre, Joaquim Botet i Sisó ³⁶⁰.

Per tant, ja observem canvis ben importants. Joaquim Botet i Sisó ³⁶¹ havia estat el president des de la fundació del Centre l'any 1894. La complexa situació del moment el va portar a ser el director del rotatiu, per així gaudir de més llibertat. Per altra banda, Emili Saguer reconduïx el seu paper dins el Centre i n'esdevé el president, tot i que un any abans havia quedat fora de la directiva. Tot plegat sembla una mesura per potenciar el paper de *Lo Geronés* dins els rotatius catalanistes, i per això es posa Botet i Sisó al capdavant, tota una referència entre els seus.

El catalanisme viu una etapa de canvi. El 1898 es va obrir un nou cicle que va suposar que el catalanisme s'estengués per tot el territori i es creessin noves associacions. L'any 1901 la voluntat és la consolidació total del moviment, tot i que ben aviat es començarà a esquinxar de mica en mica. Aquell any l'Assemblea de Terrassa seria l'epicentre de la trobada catalanista després de diversos anys sense organitzar-ne una.

L'any 1897 es va celebrar l'Assemblea de Girona. Durant aquells anys la situació particular d'Espanya (amb la pèrdua de les colònies) i la situació de pressió dels governadors cap al catalanisme, havien fet impossible cap trobada entre els membres de la Unió Catalanista fins al 1901.

D'altra banda, el catalanisme ja havia començat a disgregar-se. S'havia produït el trencament entre els defensors de la Unió i els joves possibilistes que creien que el futur

³⁶⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de gener de 1901, pàg. 1.

³⁶¹ Ramon Alberch i Josep Quer ens ofereixen un estudi del personatge a *Joaquim Botet i Sisó: del catalanisme al nacionalisme* Barcelona, Columna, 1998.

de Catalunya passava per crear un partit polític. Per aquest motiu es van escindir de la Unió l'octubre de 1899. Aquest nou sector serà l'evoluciú i controlarà *La Veu de Catalunya*. Per contra hi haurà els defensors de la Unió, els anomenats intransigents, que controlen punts importants com *Lo Geronés* (el sector gironí era un reconegut grup intransigent) i el grup de *La Renaixença* ³⁶².

La trobada de Terrassa se celebrarà els dies 26 i 27 de maig ³⁶³. Es van convidar un total de 500 delegats d'arreu de Catalunya. Per Girona es van escollir una sèrie de representants. Pel Centre Catalanista hi aniran Ignasi Prim, Joaquim Franquesa, Pere Ramió, Joan Viñas, Francisco Montsalvatge i Joan Homs. Per la comarca hi aniran Emili Saguer i Pere Roca de Girona, Jacinto Codina de Bordils, Joan Delclós de Caldes i Josep Pascual de Cassà. Per *Lo Geronés*, Joaquim Botet i Sisó ³⁶⁴.

Tot i que s'esperava la presència de Saguer, finalment no hi va poder assistir, no obstant això, s'implica de ple amb les decisions que s'hi prenen. Tampoc hi van poder anar Pere Ramió i Ignasi Prim. Tots tres van enviar un telegrama conjunt per excusar la seva presència, però donant ple suport a les decisions que es prenguessin. A més, mostraven el seu amor envers Catalunya i el respecte total cap a les Bases de Manresa.

La mesa presidencial estarà presidida per Folguera i Duran i per Botet i Sisó. La delegació gironina va presentar una proposició sobre les eleccions a diputats a les Corts per la qual les candidatures no haurien de passar pel comitè central, sinó que les aprovarien els centres directament, ja que no hi havia temps. La proposició va ser acceptada. A més en van presentar una altra sobre el concert econòmic que també va ser acceptada.

³⁶² Termes, Josep. *Història del Catalanisme fins al 1923*.

³⁶³ *Assamblea General de Delegats: tinguda á Tarrassa en los días 26 i 27 de maig de 1901: 6a de la Unió*, Estampa de la Renaixensa, 1903.

³⁶⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 d'abril de 1901, pàg. 3.

En aquesta assemblea es van aprovar els punts respecte a la intervenció política activa del catalanisme. Aquest punt ja s'havia tractat a l'assemblea de Reus i aquí se'n torna a parlar, ja que era un tema de fons en el si de la Unió. Així, els punts més importants seran la participació en les eleccions i el concert econòmic, dos acords que ben aviat es posaran en marxa a la mateixa ciutat de Girona.

Però tot i la no presència d'Emili Saguer a Terrassa, escriu un article anomenat "El Catalanisme segons l'Assamblea de Tarrassa" ³⁶⁵. L'article parla dels acords de les eleccions i el concert econòmic. Sobre les eleccions destaca que els candidats a les municipals o a les provincials han de ser de la zona, i pel que fa als diputats, han de declarar, mitjançant un manifest, el seu respecte pels acords de la Unió, per les Bases de Manresa i pels acords de Reus.

Pel que fa al tema del concert econòmic, Saguer fa una consideració molt important: «... n'hi ha prou ab voler, desitjar y aspirar á la autonomia de Catalunya en tots els ordres, partint del concepte d'ésser Catalunya una unitat ètnica indivisible y valguentse sempre de medis dignes no reprobats per la més rigorosa moral...»³⁶⁶. D'aquesta manera es volen aplicar els acords que es van prendre a l'Assamblea de Balaguer sobre el concert econòmic.

Per acabar l'article, Saguer lamenta no haver pogut assistir a la trobada i destaca els acords presos tot lloant que tot el que s'ha acordat serà profitós per al catalanisme i per a la Unió ³⁶⁷. Amb el que diu Saguer es pot comprovar que està clarament al costat dels

³⁶⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de juny de 1901, pàg. 1.

³⁶⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 d'agost de 1901, pàg. 1.

³⁶⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés* 5 de juny de 1901, pàg. 1.

intransigents i és totalment afí als preceptes de les Bases de Manresa i de la Unió Catalanista ³⁶⁸.

Després de les conclusions acordades a Terrassa, calia posar-ho tot en marxa. Tot i això, la confrontació entre els catalanistes intransigents i els evolutius es viurà directament entre Saguer (intransigent) i el Doctor Robert (evolutiu). Ambdós s'intercanviaran un seguit de cartes molt interessants.

El notari Saguer va escriure una carta oberta dirigida al doctor Robert. Fa referència a les declaracions fetes per Bartomeu Robert al congrés, en el qual destacava que ell era dels catalanistes evolutius i els de la Unió eren d'un altre grup (els intransigents). Va demanar l'autonomia política i administrativa i, en canvi, Saguer creu que aconseguir-ho no és una tasca fàcil. A més, destaca que el doctor Robert va donar suport a Polivieja i no es va aconseguir el que es pretenia.

Saguer creu que s'ha de treballar per donar una bona formació als més joves. Per aquest motiu aposta per crear una escola catalana i així inculcar el que és Catalunya. Critica els evolucionistes, ja que Robert va fundar la Unió Regionalista i Saguer reclama que si és catalanista de debò com ell, s'afegeixi a la Unió.

El notari de Girona destaca que l'evolucionisme ha estat acceptat per la Unió Catalanista, fet que no han seguit el grup del doctor Robert amb els intransigents. Per això, li reclama que accepti les Bases de Manresa i els acords presos en altres assemblees com a Reus, Balaguer o Terrassa ³⁶⁹.

³⁶⁸ Josep Termes a *Història del Catalanisme fins al 1923*, explica que els catalanistes gironins eren un destacat grup dels intransigents. Sempre es mostren favorables a les tesis de la Unió Catalanista i als preceptes de les Bases de Manresa.

³⁶⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 d'agost de 1901, pàg. 1.

La resposta per part del doctor Robert no es farà esperar i ben aviat enviarà una contestació al notari gironí. Saguer apuntava les Bases de Manresa, en canvi Bartomeu creu que amb el pas dels anys les Bases es poden anar ampliant. A més, creu que hi ha diferència en el procés per l'autonomia. L'existència de la Lliga Regionalista és un element positiu i tots treballen per una bona fi, com és l'autonomia catalana. Per la seva part Saguer segueix defensant la Unió Catalanista ³⁷⁰.

No apareix cap més intercanvi de missives entre ells, però Saguer segueix lluitant per la unió del catalanisme. El següent pas serà la publicació d'un manifest a *Lo Geronés*. En aquest escrit proposa la unió de tots els catalanistes, ja siguin evolutius o no, per donar empenta a les seves reivindicacions regionals. Es basen en el programa de les Bases de Manresa i el que pretén és regenerar el país i lluitar contra el caciquisme. Seguidament apareix un escrit de Botet i Sisó en què destaca que s'ha impulsat el manifest perquè ben aviat naixerà una nova entitat catalanista a la qual donen ple suport. Afegeix que no s'ha de veure com una escissió del Centre Catalanista, sinó com un pas més endavant. Recordem que a Terrassa s'havia demanat que es fessin manifestes per poder crear, seguidament, els partits polítics que concorrerien a les eleccions.

Es tracta d'un manifest que es va presentar a la societat el 6 d'octubre de 1901 a la sala Odeon. Estava signat per 28 personalitats gironines, entre les quals figuren empresaris, comerciants, notaris, advocats, etc. Segons Botet i Sisó, tots ells són catalanistes, cosa que comporta que la nova entitat política tindrà aquest tarannà. Per això, es remarca que la nova entitat serà catalanista i no regionalista com alguns diaris han dit ja ³⁷¹. A més,

³⁷⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 d'agost de 1901, pàg. 1.

³⁷¹ En l'edició del 14 de juliol de 1901, a la pàgina 1 de *Lo Geronés* apareix un article molt interessant amb el títol "Regionalisme". En aquest article es vol mantenir una distància amb aquest terme que entenen per aquells que estan afiliats a partits centralistes, uniformistes i unitaris amb els caps a Madrid i que obeeixen les ordres que els hi traslladen aquests. En canvi, ells es consideren catalanistes, volen defensar els interessos de Catalunya i no es veuen com a regionalistes.

topen amb dificultats amb l'ajuntament perquè no els deixa celebrar l'acte al Teatre Principal i l'han de fer en una altra sala més petita.

Tot plegat comptava amb el suport implícit de Saguer com a president del Centre Catalanista. S'ha presentat la Lliga Catalanista i des d'un bon principi ja tenen alguns problemes amb les autoritats del moment. Han de defensar els estatuts davant del governador civil, i per això escullen Emili Saguer i Joan Vinyas per defensar-los. El problema rau en què el nou partit es declara catalanista i aquest fet no és acceptat pel governador civil. Saguer i Vinyas apel·len a una decisió de Silvela perquè fossin acceptats. A més, els estatuts es presenten en castellà per agilitzar-ne l'aprovació.

Segons *Lo Geronés*, en la presentació del partit hi va haver una gran concurrència i es van afiliar uns 100 nous socis. Durant l'acte van intervenir Francisco Montsalvatge i Ignasi Prim de Batlle, entre d'altres. A més, es desvinculen de la Lliga Regionalista de Barcelona. El seu objectiu són les pròximes eleccions municipals. El centre electoral de la Lliga es va ubicar a la plaça de la Independència número 13 ³⁷².

El següent pas serà la constitució de la junta directiva de la Lliga Catalanista de Gerona. El president serà Montsalvatge; el vicepresident, Ramon Matas i Rodés; el tresorer, Ferran Coll; el secretari, Joan Bta. Torroella; el vicesecretari, Josep Sambola, i els vocals, Joaquim Fabrellas, Vinyas, Agustí Berangé i Agustí Almeda. A més, es publica el *Butlletí de la Lliga Catalanista de Gerona* ³⁷³, en el qual hi ha un article dedicat a la senyera en què expressa el desig de treballar per l'autonomia de Catalunya respectant el programa de les Bases de Manresa ³⁷⁴.

³⁷² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 d'octubre de 1901, pàg. 2.

³⁷³ *Butlletí de la Lliga Catalanista de Girona*, Girona: Impremta de P. Puigblanquer, 1901.

³⁷⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 d'octubre de 1901, pàgs. 1-2.

Amb l'arribada de les eleccions, el partit va rebent nous suports. En rep del Centre Catalanista, a més del Foment de la Indústria, el Comerç i la Propietat. A més a més, calia fer difusió i van editar el *Butlletí de la Lliga Catalanista de Girona*, que apareixia el diumenge 20 d'octubre de 1901.

Gràcies al butlletí coneixem una sèrie de dades prou interessants. Per començar, la seu social del partit s'ubicava als baixos del número 13 de la plaça Sant Agustí de Girona. Seguidament hi apareix un breu dedicat a la premsa que serveix per mostrar la seva clara simpatia amb *Lo Geronés*, en oposició als diaris caciquistes. D'aquesta manera mostra el perfil que seguirà el partit polític.

El següent objectiu és difondre el manifest que van repartir per tota la ciutat, en el qual es marcaven les línies bàsiques de la Lliga Catalanista de Girona. En destaca la seva defensa de Catalunya i el suport incondicional a les Bases de Manresa de 1892 com a patró polític: «...que repetim, són actualment el símbol de la comuna aspiració del nostre poble...»³⁷⁵.

Seguint amb el manifest, observem el discurs que utilitzarà el partit catalanista. Creu que un dels grans problemes de Catalunya és el sistema polític que impera a Espanya. Demana que tots els catalans s'uneixin i lluitin plegats per enderrocar el sistema centralista: «...ajudar a enderrocar el sistema centralista que combat el catalanisme. Combatrerlo en todas las posiciones en que s'ha fet fort per medi dels partits politichs unitaris...»³⁷⁶.

El segueix un article dedicat al governador de Girona, Vicente Zaldín, que no va aprovar els estatuts de l'entitat i volia evitar l'acte de presentació de la Lliga al centre Odeon del 6

³⁷⁵ Arxiu Municipal de Girona. *Butlletí Lliga Catalanista de Girona*, núm. 1, pàg. 1.

³⁷⁶ Arxiu Municipal de Girona. *Butlletí Lliga Catalanista de Girona*, núm. 1, pàg. 2.

d'octubre. Diuen que actua per evitar la victòria del catalanisme i mostra una vegada més l'actuació dels estaments caciquils a la ciutat gironina.

El *Diario de Gerona* va informar de la presentació de la Lliga Catalanista fent-se ressò de l'acte al centre Odeon del 6 d'octubre. Segons la notícia es van reunir més de 700 persones. El banquer Francisco Montsalvatge va ser qui va prendre la paraula en primer lloc destacant que es presenten a les eleccions per combatre el caciquisme. És l'única manera de regenerar Espanya «...este estado deplorable de España mas febril y enfermiza cuanto mas se habla por los políticos de su regeneración que no llega ni llegará nunca con las ruedas desgastadas del centralismo...»³⁷⁷.

Seguidament Joan Vinyas va llegir el manifest fundacional que havien signat un bon nombre de gironins. Es van afegir noves adhesions de personatges destacats com els hisendats Raimon de Falgàs i Josep Noguera de Sta. Coloma, exdiputat provincial. Joaquim Prim de Batlle va ser l'encarregat de llegir els estatus que regirien dins del partit.

L'hisendat Ramon Matas i Rodés serà el següent a llegir el seu discurs. Entre les seves idees remarca les paraules de dos il·lustres catalanistes com Àngel Guimerà i el Doctor Robert. Els considera dos personatges de faccions diferents del catalanisme (intransigent i evolutiu) però amb un objectiu comú: «...manifestando que por lo mismo que su principal aspiración era la de reunir en estrecha concordia todos los elementos que tuviesen las mismas nobles y dignas aspiraciones, había querido mantenerse igualmente distanciada de aquellas dos entidades que en la capital del Principado luchan con igual fé por una misma idea separados solo pro ténues diferencias que habrán de fundirse al calor del amor á la pátria catalana...»³⁷⁸.

³⁷⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 8 d'octubre de 1901, pàgs. 9-11.

³⁷⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 8 d'octubre de 1901, pàgs. 9-11.

Retornant a la candidatura de la Lliga Catalanista en van formar part, pel districte primer: Francisco Montsalvatge i Fossas (banquer), Joan Planas i Escubós (enginyer industrial) i Jaume Garriga i Tolosa (exportador). Pel districte segon: Joaquim Franquesa i Barceló (advocat) i Prudenci Xifra i Antiga (comerciant). Pel districte tercer: Narcís Sambola i de Burgués (hisendat), Ignasi Prim de Batlle (advocat) i Felip Vilaró i Pou (fuster). Finalment, al districte quart: Josep Portas i Palé (propietari) i Joan Tapiola i Mateu (comerciant) ³⁷⁹.

D'altra banda, el 7 de novembre van celebrar el míting de final de campanya. En l'acte hi van intervenir personatges destacats com Montsalvatge, Joan Casas i Arxer, Prim de Batlle, Font de Rubinat, Abadal, Fagés, Botet i Sisó, Rusiñol i el Doctor Robert. A més, van rebre adhesions destacables com és el cas de Riera i Beltran, Romaní, Antoni Sunyol o bé Joan Casas i Arxer. A més, van editar un butlletí que van repartir entre els assistents³⁸⁰.

Amb totes aquestes dades van presentar la candidatura i van obtenir uns bons resultats en les eleccions municipals del 10 de novembre de 1901. El *Diario de Gerona* qualificava els resultats com «...la victoria de anteayer demuestra que Gerona sacudiendo su apatia ha despertado de su letargo abriendo los ojos á la verdad...» ³⁸¹. Dels deu representants que s'hi van presentar, vuit van resultar elegits. A més, va votar un 69 % dels qui tenien dret a vot. Però no tot s'acabarà aquí, ja que alguns dels membres escollits tindran algun problema burocràtic ³⁸².

Van sorgir algunes acusacions, ja que alguns dels regidors escollits no podien exercir el càrrec. Entre els electes acusats hi trobem Prim, Planas, Monsalvatge i Sambola. Se'ls

³⁷⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 7 de novembre de 1901, pàg. 1.

³⁸⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 10 de novembre de 1901, pàg. 7.

³⁸¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 12 de novembre de 1901, pàgs. 8-9.

³⁸² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de novembre de 1901, pàg. 1.

acusava de tenir incompatibilitat de càrrecs. S'insinua que qui impulsa aquest fet és el caciquisme imperant a Girona.

La Lliga Catalanista va decidir publicar un fulletó ³⁸³ per defensar-se de les acusacions dels que eren acusats com a incompetents pel càrrec de regidor: «...ayer era comentadísimo en todos los centros, habiendo producido magnífico efecto en la opinión pública el folleto que la “Lliga Catalanista” ha repartido, y que contiene las contundentes alegaciones de los Concejales electos señores Montsalvatge, Prim y Planas en defensa de su capacidad...» ³⁸⁴. Finalment Prim i Planas no podran ser nomenats regidors, en canvi Sambola i Montsalvatge prendran la seva acta com a regidor a l'ajuntament ³⁸⁵.

Un cop la Lliga Catalanista de Girona va participar en les seves primeres eleccions, mostrarà com el seu projecte té data de caducitat. Així, el 5 de gener de 1903 els militants es van reunir en assemblea i es va decidir l'extinció de la Lliga. Tot i això, alguns dels membres de la candidatura es van posar a treballar per crear un altre partit, la Lliga Regionalista de Girona, que apareixerà ben aviat ³⁸⁶ i obtindrà de nou el suport implícit del Centre Catalanista.

La creació del nou partit no es farà esperar i a finals de gener de 1903 ja se n'anuncia la creació. La junta directiva estava formada per molts dels membres que havien format la Lliga Catalanista. Montsalvatge en serà el president, el vicepresident serà Ramon Matas, el tresorer Narcís Sambola, els vocals Joan Almeda i Joaquim Fabrellas, i el secretari Pere Masias ³⁸⁷.

³⁸³ Planas i Escubós, Joan. *Demostració de la capacitat legals dels regidors electes de Girona senyors Monsalvatje, Prim y Planas*, Lliga Catalanista de Girona, 1901.

³⁸⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 6 de desembre de 1901, pàg. 4.

³⁸⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 26 de novembre de 1901, pàg. 2.

³⁸⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 11 de gener de 1903, pàgs. 1-3.

³⁸⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 de gener de 1903, pàg. 2.

En l'edició de l'1 de març de 1903 de *Lo Geronés* es marquen distàncies amb la Lliga Regionalista de Barcelona, tot i que es reconeix que ambdós partits lluiten pels mateixos objectius. La nota destaca:

Podém assegurar autorisadament que no es cert que la Lliga Regionalista de Gerona estiga adherida á la del mateix nom de Barcelona, com ab inexactitut se diu en la memoria del secretari d'aquesta última, llegida segons portan los diaris en la Junta general que celebrá fá poch dies. La Lliga Regionalista de Gerona, es una societat independent de tota altre entitat constituïda, encara que tinga per obgecte trevallar pels mateixos ideals y aspiracions que moltes societats catalanistes y regionalistes...³⁸⁸.

La vitalitat per presentar candidatures a les eleccions que s'anaven apropant no s'atura. Es convoquen eleccions a diputats provincials i els catalanistes decideixen presentar un candidat, Ignasi Prim de Batlle, que és advocat i propietari i té el suport del Centre Catalanista. A més es presenta un regionalista, Raymond de Falgàs i Pouplana, que és hisendat. Les dues candidatures rebran el suport dels carlins.

Finalment, Ignasi Prim de Batlle surt escollit com a diputat provincial. El candidat regionalista (Falgàs) quedarà en última posició i no sortirà escollit. Amb aquests resultats van ser escollits pel districte de Girona Narcís Rigau (conservador), Eduard Noguer (canalejí), Prim (catalanista) i Lluís de Ameller (republicà).

L'últim intent polític que va provar el catalanisme gironí en aquests primers anys de segle xx va ser presentar un candidat per a les eleccions de diputats a corts. Es pensa en la figura de Casas i Arxer. El presenten per oposar-se al model d'estat i perquè és un reconegut catalanista. Entre els atacs polítics més recents trobem el fet de posicionar-se contra el decret d'en Romanones, que atacava directament al català, o bé deixar el dret civil català en mans de notaris forasters a causa d'una nova llei que havia impulsat el

³⁸⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 1 de març de 1903, pàg. 2.

govern espanyol. Saguer, entre altres personalitats influents del catalanisme gironí, signa el manifest per donar suport al candidat.

Des de *Lo Geronés* s'esperona la població perquè participi i exerceixi el seu vot en favor de Casas i Arxer. Tot i la campanya que s'havia iniciat des del sector catalanista, al final no surt escollit, però va ser un bon experiment segons recorda el mateix Botet i Sisó des de *Lo Geronés* ³⁸⁹.

El 1903 es clou amb unes eleccions municipals i uns bons resultats. De nou el Centre Catalanista presenta una candidatura administrativa conjuntament amb la Lliga Regionalista de Girona. S'escolliran la meitat dels membres de l'Ajuntament. Presenta al districte primer Agustí Barangé i Bachs (fabricant) i Ramon Tarrés i Puig (industrial); al districte segon, Joaquim Franquesa (advocat); al districte tercer, Ernest Vivas i Bacó (farmacèutic) i Josep Canal i Freixa (comerciant), i al districte quart, Josep Encesa i Pujadas (fabricant) ³⁹⁰.

Després de les eleccions municipals, la candidatura conjunta catalano-regionalista aconsegueix tres representats, els republicans n'aconsegueixen quatre, n'hi haurà un de canalejista, un de conservador i un de rourista. Els regidors escollits van ser els següents. Al districte primer, Sebastià Fornés (federal), Ramon Huix (obrer) i Manuel Català (canalejista). Al districte segon, Juli Piferrer (republicà) i Frederich Bassols (puigcerverista). Al districte tercer, Francisco de Ciurana (conservador), Josep Canal i Ernest Vivas (administrativa). I al districte quart, Miquel Planas (republicà) i Josep Encesa (administrativa). Així, el nou ajuntament tindrà set regionalistes, cinc canalejistes, quatre

³⁸⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 19 d'abril de 1903, pàg. 1.

³⁹⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 8 de novembre de 1903, pàg. 1.

republicans unitaris, dos republicans federals, un conservador, un puigcerverista i un indefinit ³⁹¹.

Vistos els últims esdeveniments, podem concloure que els preceptes proposats a l'Assemblea de Terrassa van fer el seu fet i els catalanistes de Girona els van aplicar al cent per cent. Es van presentar a diferents eleccions entre 1901 i 1903 amb bons resultats, però també amb alguna desfeta electoral remarcable com la de diputats a corts.

Després d'observar tot aquest procés d'involucració amb la política local per part dels catalanistes, observem com Saguer, de mica en mica, va abandonant la primera línia del Centre Catalanista. El seu punt àlgid va arribar amb la presidència de l'entitat i l'impuls a la carrera política del catalanisme, tal com van acordar a Terrassa, però cada cop ocupa càrrecs menys importants i es va desvinculant de la vida política de la ciutat.

Al gener de 1902 detectem els primers indicis de la crisi que vivia l'altaveu del Centre Catalanista. *Lo Geronés* no està passant per una bona època. La primera mesura que s'aplica és que el rotatiu es publiqui cada diumenge i quatre socis del Centre en tindran la propietat, en detriment de la mateixa entitat ³⁹². Fins llavors, la periodicitat era cada deu dies, però la crisi econòmica en el si de l'entitat és ben clara, cosa que motiva el relleu en el control de la publicació.

A principis de 1902 es van escollir els nous membres del Centre. La presidència va tornar a recaure en Botet i Sisó, que va substituir Saguer, el qual ocuparà el càrrec de bibliotecari. El vicepresident va ser Prim de Batlle, el conservador va ser Frederic Gircós,

³⁹¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de novembre de 1903, pàg. 1.

³⁹² Fins llavors, el Centre Catalanista era qui controlava directament *Lo Geronés*, però la crisi econòmica que patia l'entitat va comportar que el control passés a mans de quatre socis que en tindrien la gestió directa.

el tresorer fou Joaquim Franquesa, com a vocals, Francisco Babot i Agustí Barangé, i el vicesecretari seria Joan Ribas ³⁹³.

Amb aquesta nova composició ja es va mostrant el nou camí del Centre. Són canvis significatius i és més que evident l'ascens de Prim de Batlle com a nou número dos ocupant el lloc de Saguer. Fins i tot, en moments puntuals, s'erigeix com a cap visible del Centre, ja que Botet i Sisó patirà una greu malaltia a finals de 1902. El notari s'anirà desvinculant de la política de mica en mica deixant de banda el catalanisme, tot i que per molts ell en serà un referent.

Es poden buscar diverses causes al nou paper secundari que tindrà Saguer dins del Centre. Tot i que no n'hi ha una de definitiva, podem apuntar que la principal va ser la malaltia que pateix la seva dona, Dolors Canal, que té un quadre greu durant la primera meitat de l'any ³⁹⁴. A més, el notari s'obre camí al món dels negocis amb l'adquisició de la Font de la Pólvora.

La seva presència en els articles de *Lo Geronés* queda en un segon pla. Sí que col·laborarà de manera directa amb projectes de futur com els Jocs Florals de Girona, l'intent de control de la Sociedad Económica de Amigos del País o el cas del míting de Borrassà que seguidament tractarem.

³⁹³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de gener de 1902, pàg. 2.

³⁹⁴ El *Diario de Gerona* informa en l'edició del 20 de maig de 1902, a la pàgina 1, que l'esposa de Saguer es comença a recuperar. La recuperació definitiva es donarà el 21 de juny del mateix any, quan Dolors Canal ja surt al carrer per presentar la seva filla. Segons el diari, va patir la malaltia uns mesos enrere quan va néixer la seva filla: «...para hacer la presentación al templo de su hija venida al mundo poco antes de su dolencia...».

El míting de Borrassà: defensa jurídica del catalanisme

La gradual desvinculació de Saguer amb el Centre no el porta a defugir la defensa dels seus companys. Una de les notes més destacades és la defensa que va fer dels catalanistes que es van veure implicats en el míting de Borrassà que es va organitzar el setembre de 1902. El míting no es va poder celebrar perquè les autoritats del moment el van prohibir, tot i que el delicte el van trobar en el cartell anunciador. Per aquest motiu es va jutjar Joan Baptista Torroella. La defensa anava a càrrec de Saguer i del diputat Francisco Albó ³⁹⁵.

El notari va publicar un llibret on parlava del cas. Un text breu però que revela la capacitat d'anàlisi que tenia el notari en determinats casos. Resulta interessant veure la seva visió a través de l'opuscle *Lo Catalanisme y la Lley Penal* ³⁹⁶ que es va publicar el 1904. Analitzem el cas i els arguments de Saguer.

El cas es remunta al 8 de setembre de 1902, quan s'havia de celebrar a Borrassà un míting catalanista organitzat per la Lliga Catalanista de Girona i altres ciutadans gironins. L'acusació es va basar en la llei d'1 de gener de 1900, en l'article 248 del Codi Penal, acusant a Torroella de rebel·lió, delicte pel qual es demanava 8 anys de presó ³⁹⁷.

La defensa del cas va anar a càrrec del diputat olotí Francisco Albó i Martí. El que farà Saguer és presentar-hi un informe com a degà del Col·legi de Notaris de Girona. Albó l'utilitzarà per defensar i aconseguir l'absolució de Joan B. Torroella.

³⁹⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 14 setembre 1902, pàg. 1.

³⁹⁶ Saguer i Olivet, Emili. *Lo catalanisme y la lley penal*, Barcelona: Fills de Jaume Jepús, 1904.

³⁹⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 27 de març 1904, pàg. 2.

Segons el que exposarà Saguer, a finals d'agost de 1902 o bé a principis de setembre (no s'especifica) es va penjar per la ciutat un cartell anunciador d'un míting catalanista que s'havia de celebrar a Borrassà el 7 de setembre. El text deia el següent:

Miting catalanista. Movidos por el despertar que de algún tiempo á esta parte experimenta nuestra estimada Patria y deseosos de que aquél tome buen desarrollo en la comarca ampurdanesa, hasta hoy bastante adormecida y sometida por el yugo del centralismo que tantos desastres ha ocasionado al Estado español, la "Lliga Catalanista de Gerona", de común acuerdo con los de Borrassà, deseosa de llevar a cabo un acto de propaganda en pro de la idea de regionalista y de hacer conocer exteriorizando bien públicamente esta propaganda salvadora, anuncia un Miting catalanista el dia 7 de septiembre, á las cuatro de la tarde en la plaza pública de Borrassà, á cual acto invita no solamente á todas las Agrupaciones y sociedades catalanistas, sino que ruega á todos los ampurdaneses y buenos catalanes, amantes del renacimiento de nuestra bien querida Patria, la asistencia al Miting, al objeto de hacerse completamente cargo de las ideas que distinguidos oradores de Barcelona, Figueras y Gerona expondrán, que no dudamos serán de vuestro agrado, dado el amor que sentís á la Tierra Catalana. Ampurdaneses hora es ya de que os coloquéis al nivel de las otras comarcas catalanas y de alguna otra española; unámonos todos en una sola aspiración, trabajemos con constancia contra el centralismo y caciquismo que nos tienen esclavizados y no dudemos que con verdadera unión y con fe, en la causa nacional de Cataluña, nuestra será la victoria; mientras tanto nuestros gritos sean: Viva la Autonomía y Viva Cataluña. La comisión³⁹⁸.

L'acte es va prohibir, ja que s'havia de celebrar a la via pública i no en un local tancat, cosa que feia que el governador hagués de donar permís per celebrar-lo. No es va prohibir per la Llei de Reunions Públiques, sinó pel contingut del cartell, que contenia elements separatistes que van ser denunciats al Ministeri públic, que en va ordenar la instrucció.

³⁹⁸ Tot i que el text original és en català, Saguer el transcriu al castellà, ja que és com ho van presentar els tribunals per defensar-ho.

La frase que van jutjar era «no dudemos que con verdadera unión y fe en la causa nacional de Cataluña, nuestra será la victoria; mientras tanto nuestros gritos sean: Viva la Autonomía y Viva Cataluña». Segons el Ministeri públic, aquest paràgraf implicava que es treien les facultats constitucionals als Ministres de la Corona i atacava la integritat de la nació espanyola, comportant un acte de rebel·lió. S'acusava per aquest acte Joan Baptista Torroella per un atac a la integritat de la pàtria, que era penalitzat com a delictes especial per l'article 248 del Codi Penal. A més també es va aplicar l'article 4 de la Llei de 1r de gener de 1900 en relació amb els articles 12 i 243 d'aquest Codi.

Resulta interessant entrar en l'anàlisi que realitzarà Saguer per defensar Torroella. Ens ajudarà a veure quines eren les veus autoritzades del moment per salvar alguns punts que avui dia ens poden semblar insalvables. Saguer va saber trobar la solució amb cites de personatges eminents. Comença destacant el concepte "causa nacional de Catalunya". Per això recupera el professor de Dret polític del rei Alfons XIII, Vicente Santamaría de Paredes, o bé a Giner de los Ríos, que aborden els termes Nació i Estat ³⁹⁹. Pel primer la Nació és la unitat superior de cultura, que és producte principalment de la naturalesa i de la història, en la plenitud dels seus fins i en la totalitat de les seves manifestacions. L'Estat seria només en el seu aspecte jurídic i en totes les ordres de la vida, que són regulats pel Dret ⁴⁰⁰.

Prenent l'anàlisi de Santamaría, Saguer conclou que amb aquesta separació de conceptes els límits de la Nació no han de coincidir amb els de l'Estat. Així hi poden haver nacions que s'estenen per diferents estats, com seria el cas de Polònia. Per exemplificar-ho cita a Gumplowicz, professor de ciències polítiques a la Universitat de Gratz: «...no

³⁹⁹ Per analitzar quin és l'estat de la qüestió dels termes nació i estat en l'actualitat, resulta molt interessant consultar l'article de Ferran Archilé que va publicar l'any 2013 en el número 90 de la Revista *Ayer, Lenguajes de nación. Las «experiencias de nación» y los procesos de nacionalización: propuestas para un debate*.

⁴⁰⁰ Saguer i Olivet, Emili. *Lo catalanisme y la ley penal*, pàg. 8.

hay ningún Estado en que la población no se componga de elementos étnicos heterogéneos; no ha existido jamás ningún Estado cuya población no se haya compuesto de ese modo...»⁴⁰¹. Per tant, no es pot utilitzar el concepte “Estat nacional” que estava molt en voga a les cancelleries europees del moment.

Saguer cita Adolfo Posada, professor a la Universitat d'Oviedo que va publicar diversos volums del *Tratado de Derecho político*⁴⁰², apostava per un federalisme amb base a la realitat i a la història per vèncer les tensions a l'interior dels estats. Conclou que «...ya hemos visto que la Nación y el Estado no se corresponden. Hay Estados que no son Naciones y Naciones que no son Estados...»⁴⁰³.

És interessant quan Saguer destaca el paper dels partidaris de l'uniformisme i el centralisme, els quals tenen un interès a negar l'existència de diferents nacions o agregats ètnics ben diferenciats. Fins i tot neguen varietats de matisos en el camp polític o bé administratiu.

Després d'analitzar els conceptes ”Estat” i “Nació”, seguirà analitzant altres conceptes claus per la defensa de Torroella. El primer de tots serà sobre els termes “autonomia” i “Catalunya”.

En aquest sentit, iniciarà la defensa citant Torres i Bages⁴⁰⁴ amb la seva obra *La Tradició Catalana*, en què explica que l'autonomia no és altra cosa que la pretensió de viure segons la llei adequada a la naturalesa del ser segons la pròpia llei quan existeixi. Citarà

⁴⁰¹ Gumpłowicz, Luís. *La lucha de razas*, La España Moderna, 1909, pàg. 198.

⁴⁰² Posada, Adolfo. *Tratado de derecho político*, Librería General de Victoriano Suárez, 1935.

⁴⁰³ Saguer i Olivet, Emili. *Lo catalanisme y la ley penal*, pàg. 9.

⁴⁰⁴ Saguer considera Torres i Bages com el primer pensador de la terra catalana. La figura d'aquest bisbe ha generat una gran quantitat d'estudis. Entre els clàssics podem destacar *Biografía (Josep Torres i Bages)*, de Fortià Solà, editat per la Biblioteca Balmes el 1935. Més recentment, l'estudi d'Oriol Colomer i Carles, *Josep Torres i Bages: 1846-1916: cent cinquanta aniversari*, Sabadell: Fundació Amics de les Arts i de les Lletres de Sabadell, 1996. Publicacions de l'Abadia va editar l'any 1993 un extens treball sobre la vida del personatge en dos volums: *Biografía de Josep Torres i Bages*.

el diccionari de Roque Barcia⁴⁰⁵ definint que autonomia és «...la condición en la cual un estado ó un individuo conserva con entera libertad e independencia, aquello que constituye su manera de ser esencial, característica y propia...»⁴⁰⁶.

Acaba citant Gurmesindo de Azcárate en la vessant política, ja que és el que interessa per aquest cas. L'autonomia política seria la llibertat que han de tenir dins dels estats, no només els individus, sinó també les entitats naturals, municipis, comarques, regions i nacions. Saguer conclou que mai l'autonomia política significarà la independència.

L'altre punt que es jutjava és la proclama "viva Cataluña" del cartell. Considera que Catalunya és part d'Espanya però que darrera seu té una història i unes lleis pròpies tot i l'uniformisme que s'hi ha volgut aplicar des de fa temps. Gira les paraules i destaca que és bo que es deixi viure Catalunya, ningú en vol la mort⁴⁰⁷. El passatge més destacat és quan remarca "...porque el querer que no viva con su peculiar fisonomía, ni siquiera con el nombre que le ha dado la historia, una parte del territorio del Estado, es fomentar odios y antagonismos que pueden producir para la suerte de todos funestos resultados...".

Un cop arribats a aquesta anàlisi de les paraules que eren subjecte de judici, és el moment d'analitzar el cartell en si per buscar si existeix algun fet que pugui constituir algun delictes. Saguer no creu que sigui delictes voler que Catalunya tingui una autonomia, de fet ja va quedar ben clar aquest punt de vista en les Bases de Manresa. A les Bases s'hi reconeix un poder central que representa el caràcter internacional, però no defuig que es pretén aconseguir una certa autonomia administrativa⁴⁰⁸.

⁴⁰⁵ *Diccionario general etimológico de la Lengua española*, Anaconda, 1945.

⁴⁰⁶ Saguer i Olivet, Emili. *Lo catalanisme y la lley penal*, pàg. 11.

⁴⁰⁷ Saguer i Olivet, Emili. *Lo catalanisme y la lley penal*, pàg. 13.

⁴⁰⁸ Saguer i Olivet, Emili. *Lo catalanisme y la lley penal*, pàg. 14.

També reconeix que a Catalunya hi existeix una nacionalitat: «...y el día en que la casi totalidad de los catalanes sientan con verdadera fuerza y plena conciencia semejante sentimiento, aquel día, nadie podrá poner en duda que la Nacionalidad es un hecho en Cataluña porque la Nacionalidad indiscutiblemente existe donde quiera que espontáneamente sea por las fuerzas vivas de un pueblo afirmada...».

Després de l'anàlisi de les paraules que són objecte del judici, és el moment d'abordar les lleis que qualifiquen com a delictes l'acte de Borrassà. Sagner destaca que les lleis que ha citat el Ministeri públic estan mal redactades i porten a males interpretacions. Juga amb els conceptes "Estat" i "Nació" que havia citat a l'inici de la defensa.

A l'article 248 del Codi penal, en l'article 4 de la Llei d'1 de gener de 1900, es diu que «Con las mismas penas serán castigados los ataques á la integridad de la Nación Española»». Sagner diu que no és correcte sinó que hauria de dir "á la integridad del Estado Español". El legislador espanyol sempre utilitza la paraula Nació com a sinònim d'Estat ⁴⁰⁹.

Torna a citar els principals ideòlegs de la nació catalana, en paraules de Sagner. Així és cabdal recuperar Torras i Bages. També torna a destacar el paper de Balmes ⁴¹⁰, que ja reconeixia una nació catalana com un fet real. El sacerdot Mossèn Font i Sagué, en el pròleg de la seva *Història de Catalunya* ⁴¹¹, destaca el fet de «...procurar que tots els catalans coneixin i amén a la seva pàtria, la nacionalitat catalana...».

Segueix citant d'altres pensadors que han destacat el terme de "nacionalitat catalana". Un d'ells és Enric Prat de la Riba quan va pronunciar una conferència a l'Ateneu Barcelonès

⁴⁰⁹ Sagner i Olivet, Emili. *Lo catalanisme y la ley penal*, pàg. 19.

⁴¹⁰ Per a una caracterització de Jaume Balmes incloent algunes reflexions i idees sobre Catalunya, vegeu *Jaume Balmes: els fonaments racionals d'una política catòlica*, de Josep Maria Fradera, Eumo Editorial, 1996.

⁴¹¹ Font i Sagué, Norbert. *Història de Catalunya*, editorial Altés, 1933.

parlant sobre aquest tema. Un altre és mossèn Salvador Bové, que va pronunciar diverses conferències sobre la Filosofia Nacional de Catalunya just quan ja havia entrat la citada llei d'1 de gener de 1900. Francisco Romaní i Puigdengolas va pronunciar una conferència a l'Acadèmia de Jurisprudència titulada "Falsificación de los precedentes históricos de la Nacionalidad Catalana. Ataques de los uniformistas para desvirtuarla. Nuestra resistencia y defensa" ⁴¹².

Des d'altres esferes que no eren la catalana també es tenia consciència d'aquesta realitat nacional catalana. Seria el cas de Pompeyo Gener en un article publicat a la revista *Nuestro Tiempo*. Quan parla de la qüestió catalana veu repetidament la nacionalitat de Catalunya com a fet real ⁴¹³. Ell mateix critica Silvela quan en un article publicat a la revista *La Lectura* titlla el catalanisme de moviment nacionalista.

Finalment, Joan Baptista Torroella serà absolt i no haurà de complir cap pena de presó. Deixant de banda el cas del míting de Borrassà és interessant dibuixar els diferents punts de vista que utilitzarà Saguer per defensar el seu company. La radiografia que fa d'alguns termes com Estat i Nació són interessants i ens apropen a la realitat del moment. A més, de la cita d'alguns personatges que l'ajuden en la seva defensa.*

Aquest cas és un bon exemple per conèixer de primera mà quina era la visió de Saguer sobre tots aquests termes i sobre la mateixa nació catalana a inicis del segle xx. No podem oblidar que es tracta de la defensa, per tant, no podem aplicar en la seva totalitat el que s'hi diu conforme al que pensa el notari, ja que moltes vegades per fer la defensa es recorre a tot tipus d'arguments per aconseguir l'absolució de la part representada. Tot i això, ens dibuixa unes línies generals que ens poden marcar una referència de la mentalitat catalanista del notari en aquest període.

⁴¹² Saguer i Olivet, Emili. *Lo catalanisme y la lley penal*, pàg. 23.

⁴¹³ Gener, Pompeyo. *Nuestro Tiempo*, Madrid, maig de 1901, núm. 29.

La premsa de l'època es va fer ressò del posterior llibret que va publicar el mateix notari per explicar el cas del míting de Borrassà, titulat *Lo catalanisme y la llei penal*. Els comentaris no arribaran fins a inicis de 1905, tot i que l'edició és del 1904.

El comentari de *Lo Geronés* va signat per les inicials I.P. de B, o sigui Ignasi Prim de Batlle. Per tots és conegut la connexió directe entre Saguer i l'òrgan de publicació del Centre Catalanista de Girona.

Ens hauríem de remuntar al gener de 1900, quan Silvela va modificar alguns articles del codi penal per poder encausar catalanistes a través de la Llei de 1r de gener de 1900. El govern de Maura va aprofitar per endurir aquesta llei després dels últims atemptats anarquistes de Barcelona . Saguer la va qüestionar.

Llavors, Prim entra a analitzar el text del notari de Girona. Comença remarcant que la denuncia provenia del governador civil de Girona a causa de les frases que es podien llegir en el cartell de "causa nacional de Catalunya", "Visca la Autonomia" i un "Visca Catalunya". Aquestes frases eren una temptativa de rebel·lió.

En aquest punt inicia un estudi de totes aquestes paraules per justificar la legalitat del cartell. Cita alguns juristes com Santamaria de Paredes que va ser professor d'Alfons XIII per reconèixer que Catalunya és una nació a partir de la Renaixença. L'autonomia la reconeix a través de la R.O de 1897 concedint autonomia a Cuba i Puerto Rico.

De les conclusions de Prim de Batlle ens quedem amb el paràgraf que fa referència a les paraules nació catalana i nacionalisme català "...son d'us comú y general ja fa temps, no sols a Catalunya en llibres, documents, periódichs y ateneus, sinó fins en boca d'escriptors castellans, inclós el mateix Silvela...". Acaba la seva exposició destacant que Saguer defensa "...les nostres idees, un nou argument de la mala fet de lleisladors y governants madrilenys, y acredita una altre vegada al seu autor d'home d'estudi y patriota..."⁴¹⁴.

⁴¹⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 28 de gener de, 1905, pàg. 2.

Per la seva part, el *Diario de Gerona* inicia el comentari sobre el llibre de Saguer amb un paràgraf prou interessant "...en un país como nuestra España, donde desde el Código fundamental del Estado, hasta los discursos de nuestros amados estadistas, pasando por casi todas las leyes y disposiciones de carácter secundario, se confundan tan lamentablemente los conceptos de Estado y Nación...un sumario en el que se aprecián como constitutivas de delito las palabras: causa nacional de Catalunya, visca l'autonomia i visca Catalunya...".

Segueix més endavant "...el autor del dictamen discurre con gran claridad y buen sentido en el examen de los conceptos de Nación y Estado, autonomía y Cataluña, para dejar en el ánimo mas apasionado la entera convicción de que impedir que se vitoree a una parte del territorio del Estado para desear que viva con su propia y peculiar fisonomía, es incurrir en tremenda responsabilidad...".

Comenta punts similars a l'article de *Lo Geronés*. Finalment destaca "...en esto se encierra el mayor interés que ofrece el folleto del señor Saguer, primer comentario publicado a la ley de 1º de enero de 1900, en el que con precisión y aclaridad se fija el alcance de aquella disposición legal demostrando con incontrovertible criterio que las medidas coercitivas de la Ley penal no pueden ser aplicadas a la lícita y legítima propaganda del nacionalismo catalán..."⁴¹⁵.

Deixant de banda el cas del míting de Borrassà i els comentaris a la premsa, cal centrar-nos de nou amb la vida d'Emili Saguer. En aquest punt ens trobem que durant al 1903 tindrà bones notícies en el terreny professional i dolentes en el familiar.

Per una part perdrà una de les seves filles segons informa *Lo Geronés* "...nostre estimat amich don Emili Saguer ha perdut per sempre á sa filleta, pujada al cel el passat

⁴¹⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 2 de febrer de 1905, pàgs. 10-11.

diumenge...⁴¹⁶. Per altra part, serà designat com a degà del Col·legi de Notaris de la demarcació de Girona. Es va constituir el nou col·legi el 15 de març de 1903 i va quedar compost de la següent manera: El degà en serà Saguer, el censor primer Ramon Vandellós de Figueres, el censor segon Rosendo de Pouplana de la Bisbal, tresorer Bonaventura Roqueta de Girona i el secretari Francisco Català de Girona ⁴¹⁷.

La Sociedad Económica de Amigos del País: a la conquesta de la societat civil

A principis de 1904 hi va haver un cas molt interessant en la lluita pel poder entre els sectors catalanistes de Girona i els poders fàctics de la ciutat. Ens trobem en la lluita pel control de la coneguda Sociedad Económica de Amigos del País, que tenia diferents entitats repartides per tot l'Estat. En el cas gironí esdevé una lluita de poders.

La Sociedad Económica Gerundense de Amigos del País presentava cada any una memòria. La de l'any 1879 estava redactada pel seu president, Xavier Rosés i Roig i hi va explicar els conceptes bàsics per entendre el funcionament d'aquestes societats ⁴¹⁸.

Per començar hauríem de saber ben bé què era una societat econòmica ⁴¹⁹. Segons Rosés «...las Sociedades Económicas del País... son la gran palanca del Estado para el fomento de la riqueza pública y para la mas eficaz y verdadera protección de los intereses morales y materiales; compuestas de personas amantes verdaderas de la prosperidad y

⁴¹⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 8 de març, 1903, pàg. 2.

⁴¹⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 22 de març 1903, pàg. 2.

⁴¹⁸ A la Biblioteca de Catalunya s'hi poden consultar diferents butlletins que es van editar a *Boletín de la Sociedad Económica de Amigos del País de Gerona*, la Sociedad, 1882-1919

⁴¹⁹ Les Sociedades Económicas de Amigos del País han creat tota una historiografia per explicar-ne el funcionament. Entre alguns dels estudis cal destacar els d'Ernest Lluch, *La Sociedad Económica de Amigos del País de Tárrega*, Escuela Provincial, 1971. En un context més general el cas de València amb *Ilustración y progreso: la Real Sociedad Económica de Amigos del País de Valencia (1776-2009)*, de Nicolás Bas Martín i Manuel Portolés Sanz, editat per la mateixa societat el 2010. Fernando Manero va dirigir *Economía e Ilustración: el pensamiento ilustrado en las Memorias de la Sociedad Económica de Amigos del País: 1776-1777*, Caja España, 2006

ventura de la Pàtria...». I afegeix «...hombres dedicados á todas las carreras, á todos los ramos del saber humano y mediante la cooperacion de todos los sócios...»⁴²⁰.

A més, tenen el favor del govern i el rei, ja que van ser creades per Carles III. Aquest rei els va donar un estatus diferenciat i van esdevenir una eina de profit per a la societat. La primera llei que les regula és de 1775. Primer es crea la Sociedad Vascongada i la segueix una altra a Madrid. A partir d'aquí aniran aflorant noves societats arreu del país.

Girona va ser una de les ciutats on més va costar la integració d'una societat econòmica. Existeixen precedents d'una primera constitució el 1834, però va tenir molts problemes i finalment va caure en l'oblit. No serà fins al 1876 que de la mà del governador civil, Mariano Vergara, es va decidir tornar a impulsar-la⁴²¹. El primer president de la nova etapa va ser Francesc Batlle i Cabanellas, i com a secretari es va designar Francesc Bosqui. A més, es van crear les comissions d'art, agricultura i comerç, amb les quals es dividia la societat a partir d'aquell moment.

Un cop formada, es va posar a treballar en les diferents línies d'investigació. Un dels primers treballs versarà sobre el foment del comerç i la navegació de la península amb les Illes Filipines. Es va enviar una moció al govern per potenciar el comerç taper.

En la seva memòria es remarca la llei de 8 de febrer de 1877 per la qual les Societats d'Amics del País podien escollir un senador per la demarcació que representen. Aquest serà un punt molt important i pel qual es va treballar des de la seva refundació. El primer candidat que escolliran serà Joaquim Maria de la Paz, un eminent jurisconsult i propietari.

Una altra de les decisions importants serà crear un òrgan de publicació per fer arribar els seus estudis a la gent. Així, es decidirà que la *Revista de Gerona* sigui la seva publicació

⁴²⁰ Rosés Roig, Xavier. *Memòria de la Sociedad Económica de Amigos del País de 1879*, Girona, 1879, pàg. 4

⁴²¹ Rosés Roig, Xavier. *Memòria de la Sociedad Económica de Amigos del País de 1879*, Girona, 1879, pàg. 9

oficial, «...estudiada convenientemente por la Comision y presentada á la sociedad la propuesta para la fundacion ó adquisicion de un periódico, acordóse declarar órgano oficial de la Económica, á la revista que se publica en esta capital con el título de “Revista de Gerona”»⁴²².

Els precedents del conflicte de la SEAP

El conflicte s'inicia quan el sector catalanista de la ciutat va decidir fundar la Societat Econòmica d'Amics del País, que venia a substituir l'antiga, que portava per nom Sociedad Económica Gerundense de Amigos del País. Aquest acte es va fer perquè aquesta última feia anys que no estava operativa. De fet, la seva activitat s'entenia extingida, ja que des de l'any 1900 no havia celebrat cap més acte i els socis ja no pagaven les quotes.

En tot això, s'hi va involucrar el governador civil de Girona, que va deixar en suspens la nova societat. Però per què era tan important controlar una societat d'aquestes característiques? Molt fàcil: tenia un poder molt important i la designació d'un senador per la província la convertia en un element clau per als catalanistes de la ciutat.

Les societats econòmiques del país s'havien establert des de feia molt de temps. A més, pel que fa a la seva funció social, eren les encarregades d'escollir 30 senadors, tal com dictava la llei electoral de 16 de febrer de 1877. De 180 senadors que s'escollien, 30 serien escollits per institucions eclesiàstiques, acadèmiques o bé societats d'amics del país. Els 150 senadors restants s'escollien per mecanismes indirectes, ja sigui a través de

⁴²² Rosés Roig, Xavier. *Memòria de la Sociedad Económica de Amigos del País de 1879*, Girona, 1879, pàg.28

les diputacions provincials, dels compromissaris nomenats pels respectius ajuntaments o dels majors contribuents dels pobles ⁴²³.

Com és de suposar, el fet de proposar un senador era una tasca important i la Sociedad Económica Gerundense de Amigos del País ho va anar fent de manera constant, però a partir de l'any 1900 ja no està ni operativa. Una de les causes de la seva desaparició serà la mort del seu president, Manuel Viñas, l'any 1899. Des del 1895 la societat ja no era massa activa. L'últim precedent d'activitat és l'any 1897, quan s'havia d'escollir un nou senador, cosa que ja no es va fer ⁴²⁴.

L'extinció definitiva es produirà l'any 1899. El *Diario de Gerona* va publicar una notícia per mostrar la fi definitiva de les seves activitats, ja que no havia proposat cap membre pel senat. Era molt clar al respecte:

...Con motivo de la manera irregular é ilegal de funcionar la Sociedad Económica de Amigos del Pais de esta ciudad, que no cumple ninguno de los fines de su instituto, habiendo llegado al extremo de ni siquiera cobrar las cuotas de los socios, y de colocarse en situación de no poder nombrar compromisarios, ni en las últimas elecciones ni en las que están anunciadas, en aquellas no sabemos porqué razón y en estas por no haberse convocado los socios electores para dentro el término de ocho días prescrito en el artículo 17 de la vigente ley para la elección de senadores, término que acabó él dia 25 del actual, pues la convocatoria apareció en la Gaceta del 17 del presente mes; sabemos son muchas las personas independientes de esta capital que están dispuestas á impedir que la Económica continúe la vida irregular é ilegal que está arrastrando...⁴²⁵.

A finals d'any, la societat torna a estar en marxa, però serà un pas efímer. Hi ha un nou president, Gabriel March. S'engeguen noves propostes per tirar endavant, però serà un

⁴²³ Alejandro, Juan Antonio. *Consideraciones históricas sobre el derecho de sufragio en España*, Anuario de la Facultad de Derecho, 1990

⁴²⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 25 de març de 1897, pàg. 6

⁴²⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 19 de desembre de 1899, pàg. 5

projecte de pocs mesos, ja que l'any 1901 s'entén que la societat ja no és operativa i el seu local al costat dels jutjats se cedirà a d'altres activitats ⁴²⁶.

El conflicte

Segons *La Lucha*, la Sociedad Económica Gerundense de Amigos del País ja feia anys que s'havia constituït. El que observem és la seva inoperància i aquest fet l'aprofita el sector catalanista de Girona per fundar-ne una de nova. El problema rauria en què per tenir una nova societat havia de ser aprovada per reial decret. El governador civil ho aprofita i no aprova la constitució de la nova societat.

La Societat Econòmica d'Amics del País estava emparentada directament amb el catalanisme gironí, només cal donar un cop d'ull als membres de la directiva. El president era Ramon Almeda; el vicepresident, Josep Ribera; el tresorer, Josep Sambola; els vocals, Bruno Coll, Jaume Sagrera i Joaquim Font, i el secretari, Santiago Masó. Fins i tot el secretari de la nova societat gironina va actuar com a representant oficial de l'entitat durant l'acte de l'extensió universitària que es va celebrar a Girona durant l'abril de 1904⁴²⁷.

Seguint amb els successos ens trobem que el 28 d'abril el governador provisional de Girona, Diego Roca de Tagores, va emetre una circular al Butlletí Oficial on declarava el següent: «...Declarada por providencia de este Gobierno fecha de hoy la suspensión de la Sociedad, ILEGALMENTE constituida, de Amigos del País domiciliada en esta capital, calle de la Forsa; he dispuesto se haga público en el BOLETÍN OFICIAL, con el fin de que no se reconozca otra Sociedad con la denominación de Amigos del País más que la

⁴²⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 19 de desembre de 1899 i 4 de desembre de 1901.

⁴²⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 29 d'abril de 1904, pàgs. 1-2

antigua, que tiene su domicilio en la plaza del Molino—habitaciones inmediatas al Juzgado municipal...».

Amb aquesta circular es veu de manera clara com s'inicia el conflicte. *La Lucha* ataca directament els catalanistes en la seva iniciativa i els acusa de ser els autèntics cacics de la ciutat: «...Desde hoy habremos de cambiar la denominación con que eran señalados. Ya no son los regionalistas todo ese conjunto de señores respetables que se entrometían en todo; constituyen una verdadera oligarquía de caciques...»⁴²⁸.

El nou governador va convocar els socis de l'antiga Sociedad Gerundense de Amigos del País, en la qual figurava algun catalanista, com era el cas d'Emili Saguer. Tant el notari com Joaquim d'Espona (exalcalde de la ciutat) van criticar obertament la convocatòria d'aquella reunió i així ho van manifestar en el transcurs de l'acte. L'objectiu del governador era tornar a posar en marxa l'antiga societat escollint una nova directiva i deixant sense efecte la societat que havien creat els elements catalanistes.

Tan Saguer com Espona van ser contrarestats pels comentaris d'homes afins al Govern central, com és el cas d'Albert de Quintana⁴²⁹ o Francesc de Ciurana, que esdevindran càrrecs importants en la nova junta directiva. Saguer i Espona van decidir abandonar la reunió, fet que va aprofitar el governador Roca de Tagores per constituir la nova junta.

Aquesta junta va quedar formada pel nou president Albert de Quintana, el vicepresident Francesc de Ciurana, el censor Emili Grahit, el vicescensor Aniceto Ybran, el tresorer Juan B. Palacios, el comptador Bonaventura Roqueta, el secretari Manel Cazorro, el vicesecretari Josep Català i el bibliotecari Artur Vallés. A més es creava una secció d'agricultura presidida per Lluís de Prat i el secretari Alfons de Batlle, i la secció d'arts amb

⁴²⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 30 d'abril de 1904, pàg. 1

⁴²⁹ Albert de Quintana serà un dels personatges que amb al pas dels anys fa un viratge i passa a formar part del Centre Catalanista de Girona quan es refunda l'any 1912. En aquells moments aprofitarà el moment per situar-se al costat del governador civil i erigir-se com a cap visible de la Sociedad. Ell es mostra més proper als postulats de la Lliga Regionalista de Barcelona.

la presidència de Manel Almeda i el secretari Eduard Prats. A més a més, es crea una secció de comerç presidida per Eduard Noguer i el secretari Ricard Manso ⁴³⁰.

Ara cal conèixer el punt de vista que ofereix el sector catalanista afí a Saguer a través del *Diario de Gerona*, que explica com va anar tot el procediment per constituir la nova Sociedad Económica de Amigos del País. Tot es remunta al 8 de març de 1904.

En aquesta data es presenten davant del governador els estatuts per fundar una nova societat a Girona. Aquests estatuts anaven firmats per protagonistes directes del catalanisme gironí, tals com Emili Saguer, Ignasi Prim de Batlle, Joaquim Franquesa, Narcís Sambola, Francesc Monsalvatge, Ferran Coll, Santiago Masó i Pere Macias ⁴³¹. El governador en aquell moment no era Roca de Tagores, sinó Carlos Garcia Alix. Ell és qui va passar nota de presentació.

En els vuit dies posteriors ningú no va presentar cap al·legació contra la nova societat i a efectes pràctics ja existia i es podia formar una primera junta directiva. El president fou Ramon Almeda; el vicepresident, Josep Ribera; el tresorer, Josep Sambola; els vocals, Bruno Coll, Jaume Sagrera i Joaquim Font, i el secretari fou Santiago Masó.

El *Diario de Gerona* exposa els fets citant la circular de 28 d'abril en què es deixava sense efecte la nova societat, ja que no n'hi podia haver dues amb el mateix objectiu, tot i que el mateix diari destaca que l'antiga societat no funcionava i havia quedat en un segon pla.

El 3 de maig el nou governador civil va organitzar una reunió amb tothom que volgués participar del projecte de l'antiga societat. A la reunió hi van participar més de 30 persones de diferents sectors. Hi havia socis de la societat antiga i d'altres personatges que es van afegir a l'acte.

L'última acta de l'antiga societat datava de principis de 1900. Es va llegir i el governador va reconèixer que s'havia constituït una nova Societat d'Amics del País, però que l'havia

⁴³⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 4 de maig de 1904, pàg. 2

⁴³¹ Molts d'ells es poden trobar en les llistes de la Lliga Catalanista de 1901 o de la Lliga Regionalista de 1903 a Girona.

suspesa per creure que l'antiga, que no es reunia des de feia més de quatre anys, encara era operativa, i que amb aquell acte es procedia a la seva reobertura.

El següent pas va ser escollir la nova junta directiva que ja hem explicat. Segons el sector catalanista no es podia posar en marxa l'antiga societat d'amics del país perquè havien passat més anys dels previstos per renovar els càrrecs i els socis ja no pagaven les quotes. Aquest fet comportava la seva extinció i els dotava de poder per formar la nova societat ⁴³².

L'estira-i-arronsa no s'atura aquí i la Sociedad Económica d'Amics del País de Girona (la catalanista) va interposar un recurs d'alçada amb data 11 de maig de 1904 contra la circular del passat 28 d'abril que extingia la nova societat. En el recurs dirigit al Ministeri de Governació s'exposaven els fets i es donaven proves per demostrar que l'antiga societat no funcionava i estava extingida ⁴³³.

En els dies posteriors, *La Lucha* intenta donar una sensació de total normalitat quant a l'antiga societat. Així, informa que hi ha previst crear una nova secció d'estudis socials dins la societat, amb l'objectiu d'adreçar estudis socials a la població que serveixin com a ajuda als diferents segments de la població ⁴³⁴.

El Ministeri de Governació va respondre al recurs presentat pels membres de la nova societat ⁴³⁵. Es transcriu tota la informació i la contestació que van rebre Bruno Coll, Josep Sambola, Joaquim Font i Santiago Masó, en referència al cas de les societats econòmiques a Girona.

Segons la Reial ordre, la nova Societat Econòmica d'Amics del País de Girona estava constituïda legalment en data 16 d'abril de 1904, ja que ningú va interposar cap al·legació contra la constitució. El 27 d'abril Emili Grahit i Ignasi Montserrat van enviar una carta al

⁴³² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de maig de 1904, pàg. 5

⁴³³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 12 de maig de 1904, pàg. 6

⁴³⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 18 de maig de 1904, pàg. 2

⁴³⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 1 de juny de 1904, pàg. 3

governador civil exposant que la nova societat no era legal. El problema es trobava en què les dues societats tenien els mateixos objectius i una denominació gairebé idèntica. Així, demanaven que es convoqués una reunió de l'antiga societat.

La nova societat no era legal, ja que s'havia aprovat una directiva de l'antiga societat el 6 de maig de 1904. A més, aquest tipus de societats restaven al marge de la Llei d'associacions i tenien un funcionament diferent. Tot i això, es reconeix que antigament existia una Sociedad de Amigos del País, però havia entrat en crisi des del 1895. Es va extingir fins al punt que no es cobraven les quotes dels socis des de feia més de 4 anys (any 1900).

Segons els mateixos estatuts modificats l'any 1882, si es passava més de dos anys sense cobrar les quotes, s'entenia que la societat quedava extingida. I els dos anys havien passat. A més, en feia més de tres que no s'havia escollit junta directiva, cosa que confirmava la dissolució de la societat.

Entra en escena Emili Saguer com a membre de l'antiga societat i explica que la societat no operava des de 1895. Aquesta societat escollia senadors per les eleccions, però aquesta funció no l'havien feta en les dues últimes eleccions anteriors a 1900 ⁴³⁶. En veure tot això, i com a antic membre, va subscriure els estatuts de la nova societat a l'entendre que no n'existia cap d'igual en aquell moment ⁴³⁷.

S'obria el període d'un mes per poder presentar al·legacions al que havia decidit la Reial ordre. *La Lucha* restava importància al fet i deixava el cas gairebé tancat sense donar importància a la nova societat econòmica, i per ells quedava legalment constituïda l'antiga Sociedad Económica Gerundense de Amigos del País ⁴³⁸.

⁴³⁶ Es referia a les eleccions de 1897 i 1899, com ja hem explicat

⁴³⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 2 de juny de 1904, pàg. 7

⁴³⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 2 de juny de 1904, pàg. 2

El cas de la Sociedad Económica Gerundense de Amigos del País ens apropa a l'autèntica lluita de poder que es vivia a la ciutat arran de la presentació de les diferents candidatures regionalistes. Els catalanistes es mostraven més forts que mai i volien prendre el control d'una societat que representava un ítem molt important. Per això, no ens ha de semblar gens estrany la bel·ligerància que utilitzarà el governador civil per evitar la nova societat, revifar l'antiga i situar-hi personatges afins per reflotar una institució que estaven a punt de perdre en favor dels catalanistes.

Aquesta serà una batalla perduda pels sectors catalanistes de la ciutat, però de mica en mica aniran ocupant nous espais. Els vells poders de la ciutat deixaran pas als nous. Un exemple en el camp cultural serà la recuperació a la ciutat dels Jocs Florals, presidits l'any 1906 per Emili Saguer. Però d'aquest fet ens n'ocuparem seguidament. El que és ben clar és que existeix una campanya que impulsa els catalanistes a ocupar diferents estaments de la societat gironina del moment, ja sigui en el camp cultural (Jocs Florals), polític (presentació de candidatures a les eleccions), religiós (Confraria de Sant Jordi) o bé en el fallit projecte de Societat Econòmica.

Els Jocs Florals de 1906

Un altre dels objectius per part del catalanisme en aquest ressorgir de la ciutat era ocupar un lloc destacat en el camp cultural. Per aquest motiu es va proposar recuperar el concurs literari dels Jocs Florals a partir de 1902. Saguer en serà un dels protagonistes, ja que el 1906 és escollit president de la cita literària al costat d'altres destacats membres de la societat gironina. L'acompanyarien, com a membres en la tasca dels Jocs de 1906, Albert de Quintana Serra, Frederic M. de Gispert com a tresorer, i Francesc Viver i Vicent Piera com a secretaris. Aquest certamen era un dels moments més significatius per les lletres catalanes a la ciutat i s'entregaven amb motiu de les Fires de Sant Narcís ⁴³⁹.

⁴³⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: Diario de Gerona, 23 de maig de 1906, pàg. 6

La recuperació dels Jocs Florals de Girona va representar una empenta més per consolidar el moviment catalanista a la ciutat. Aquell 1906 la ciutat ja va viure el míting de Solidaritat Catalana, ara quedava pendent la consolidació d'un concurs literari com els Jocs de 1906 presidits per Emili Saguer. Els catalanistes s'havien proposat estendre el moviment per la capital gironina, on no estaven vivint un bon moment ⁴⁴⁰.

És interessant observar com es van implantar els Jocs Florals a la ciutat. Qui n'ha fet un estudi interessant des dels seus inicis l'any 1902 i fins a l'extinció l'any 1935 és Margarida Casacuberta ⁴⁴¹. No volem valorar tot el període, però sí que ens centrarem en els seus inicis perquè ens poden mostrar una vegada més que els sectors catalanistes de la ciutat intentaven ocupar diferents àmbits, en aquesta ocasió el de la cultura.

El grup catalanista de la ciutat ja havia intentat entrar amb cert èxit dins del món de la política i el mateix havia intentat amb el control de la Sociedad Económica Gerundense de Amigos del País. Ara quedava el camp de la cultura i per això van potenciar la restauració dels Jocs Florals.

Casacuberta coincideix amb el fet que és el catalanisme qui endega la tasca de recuperar aquest concurs literari: «...els nous Jocs Florals de Girona es gestaran durant bona part de l'any 1903 i es pot dir que seran el resultat directe i més emblemàtic del procés d'aglutinació que experimenta el catalanisme polític durant el tombant de segle i, sobretot, per dir-ho amb paraules de Pere Gabriel, de la centralitat que ha assolit el catalanisme polític en l'articulació de la cultura catalana a l'inici del segle xx...» ⁴⁴².

⁴⁴⁰ Sobre la recuperació dels Jocs Florals de Girona és interessant recuperar una conferència que va pronunciar Mita Casacuberta amb el títol "Els certàmens floralescos en el procés de construcció de la cultura del catalanisme: els casos de Girona, d'Olot i de l'Empordà". El podeu consultar a <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000190%5C00000064.pdf>. També cal destacar el manuscrit de Xavier Carmaniu que hi ha dipositat a la Biblioteca de Girona amb el títol *Els Certàmens literaris a Girona: 1872-1936*.

⁴⁴¹ Casacuberta, Margarida. *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*, Girona: Biblioteca Fundació Valvi,, 2010

⁴⁴² Casacuberta, Margarida. *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*, Girona: Biblioteca Fundació Valvi, 2010, pàg. 27

De fet, l'embrió dels futurs Jocs Florals de Girona es gesta a través de dues revistes de tendència catalanista com eren *Vida* i *L'Enderrock*, fundades per joves literats catalanistes gironins. A partir d'aquí s'organitzaran els Jocs Florals aprofitant les Fires de Girona.

Vida va organitzar un primer concurs literari l'abril de 1902 a semblança dels que havien organitzat el grup de la *Revista de Gerona* durant l'últim terç del segle XIX, però al cap de poc temps aquest grup es va extingir. El relleu de *Vida* el va prendre la revista *L'Enderrock*, que va organitzar un nou concurs coincidint amb les Fires de Girona el novembre de 1903. A partir d'aquí se'n faran seus diferents estaments catalanistes de la ciutat. Només cal observar els noms que hi apareixen.

Casacuberta remarca que «...és precisament aquesta centralitat del catalanisme el que explica que, en plena crisi dels Jocs Florals com a institució literària, Girona els converteix en la clau de volta simbòlica del desvetllament d'una ciutat que s'ha comparat en diferents ocasions, al llarg de 1902, amb uns "Sots feréstecs" que provocaran, al cap de ben poc l'extinció de *Vida*...»⁴⁴³.

Si ens aturem en l'anàlisi de la primera junta organitzadora dels Jocs Florals, trobarem destacats noms de catalanistes gironins. Així la primera gestora la formen el prevere Josep Pou i Batlle, Ignasi Prim de Batlle, Xavier Montsalvatge, Francesc Balari i Prudenci Bertrana. Tots a excepció de Bertrana eren destacats membres del Centre Catalanista de Gerona i Sa comarca.

Però centrem-nos en l'edició del 1906 en la qual trobem la presència del notari Saguer, que va ser escollit president de la junta organitzadora. L'acompanyaran Frederic Ma de Gispert com a tresorer, el prevere Francisco Viver i Albert de Quintana com a vocals, i Vicenç Piera com a secretari. El jurat qualificador el van formar el distingit membre del grup format entorn de la revista *L'Avenç*, Raimon Casellas, que va fer de president del

⁴⁴³ Casacuberta, Margarida. *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*, Girona: Biblioteca Fundació Valvi, 2010, pàg. 27

jurat. Com a vocals hi havia el prevere Gabriel Garcia, Joan Vergés i Xavier Monsalvatge, i de nou Piera va fer de secretari. La reina de la festa va ser Concepció Veray.

Margarida Casacuberta destaca que els Jocs Florals de 1906 es trobaran amb un context català complex. Així, s'acabava de dictar la suspensió de les garanties constitucionals a Barcelona després dels atacs perpetrats per militats a les seus de *La Veu de Catalunya* i del *Cu-Cut!*. Per aquest motiu és destacable la figura de Raimon Casellas com a president del jurat. Casellas era redactor de *La Veu de Catalunya*. Però aquest fet simbòlic també cal lligar-lo amb el míting de Solidaritat Catalana que se celebrarà a Girona el 1906. Aquests dos fets s'emmarquen dins del propòsit de fer reviure una ciutat que fins al moment s'havia vist grisa i apagada ⁴⁴⁴.

Podem anar un xic més enllà i carregar encara més simbòlicament aquest ressorgir de Girona amb el projecte d'obertura de la ciutat que s'havia endegat amb la caiguda de les muralles, que fins al moment no havien permès l'obertura cap a l'exterior. Tot plegat conflueix en un reviure de la ciutat i del catalanisme.

L'acte dels Jocs Florals de 1906 es va cloure, com sempre, amb el discurs del president⁴⁴⁵. Centrem-nos en el que va expressar Emili Saguer en aquest acte, que començava destacant que, després de llegir totes les obres guanyadores, el seu llenguatge no era el més apte per tancar l'acte.

Saguer dóna una importància cabdal als Jocs Florals, ja que s'organitzen per mantenir el sentiment de la pàtria: «...sentiments de patria, ben intencionadament he dit, perquè á ben segur, que de no portar aquesta forta alenada, tots els Jocs Florals, que á semblansa dels establerts á Barcelona, se celebren arreu de la terra catalana, haurien ja desaparegut de les vostres encontrades, mellor dit, mai haurian emprés tan gran volada...».

⁴⁴⁴ Casacuberta, Margarida. *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*, Girona: Biblioteca Fundació Valvi, 2010, pàg. 43

⁴⁴⁵ *Jocs florals celebrats en la ciutat de Girona en 1906. Any quart de llur fundació*, Girona: Tipografia d'en Masó, 1907

A més farà unes consideracions prou remarcables en el context de catalanitat en el qual s'emmarca el concurs literari. Així, destaca que totes les obres que s'hi han presentat volen conservar la pàtria catalana que s'ha vist atacada durant molts anys: «...despres de tantes i tantes mutilacions barroeres i per demás injustificades, com es suficient probarho, el gran esclat intel·lectual i literari que am tanta empenta s'aixeca dels nostres pobles, ciutats i viles...».

Saguer pronunciarà un discurs de lloança a Catalunya i a la seva cultura fent vots perquè segueixin conservant la tradició. No es vol tancar a les influències foranes, però no accepta cap mena d'imposició: «...volem sobre si totes les influències de fora, sempre que elles no vingan infestades de miasmes, com les que tantes vegades ens han sigut imposades...».

Però no tot es limita a cantar lloances, sinó que va un xic més enllà i demana una organització política adient pels catalans: «...mes per mentres persisteixi nostra moral fesomia, singular l'enlluatje, revelador aquest per si sol de l'existència d'una ànima nacional, i en general quant dona i comunica individualitat propia á la total cultura de la gent catalana, reclamém amb lo mateix que 'ls altres, que á tot aixó correspongui una adequada organisió política, puig que, no consentirnos aquesta, es fer la nostra ànima esclava...».

Emili Saguer finalitzarà el discurs destacant l'amor que cal processar per Catalunya, fent un símil a l'amor per Déu: «...després del amor de Deu, no n'hi ha d'altre, de tant reposat i tant pur, com el ver amor de patria, amor que á diferencia d'altres amors de la terra, ja mai pot tenir mida, ni ningú en pot tenir enveja, ni molt menys havém d'amagarlo...».

Amb la conquesta dels Jocs Florals es tanca l'intent del catalanisme per aconseguir el control de diversos sectors de la Girona de principis de segle. S'havien aconseguit bons resultats electorals en la política, en l'àmbit religiós s'havia constituït la Confraria de Sant

Jordi i pel que fa a la cultura s'havien restaurat els Jocs Florals. L'única derrota la van patir en el control de la Sociedad Gerundense Económica de Amigos del País.

6. L'ASCENS DEL CATALANISME I L'ABANDONAMENT DE LA POLÍTICA

El període 1904—1910 és interessant en molts aspectes. Per una banda es viu la confirmació del moviment catalanista a través de les eleccions. Arribarà a la seva màxima expressió amb Solidaritat Catalana, que marcarà un abans i un després en política. Emili Saguer serà un observador de primer ordre dels esdeveniments que aniran succeint al voltant d'aquest moviment.

Per altra banda, en l'apartat personal, veurem com el notari va abandonant gradualment la seva implicació política. Segueix vinculat amb el món polític, però cada vegada més es mostra com un personatge allunyat de les grans decisions, encara que donant suport des de l'exterior. En aquesta etapa destaca el seu paper com a escriptor i publica diversos escrits opinant sobre els temes de la política del moment.

El 1904 Emili Saguer segueix vinculat al Centre Catalanista de Girona per última vegada. A principi d'any es va escollir la nova junta directiva. El president serà Joaquim Botet; el vicepresident, Joaquim Franquesa; el tresorer, Frederich Gispert; el bibliotecari serà el notari de Girona; el conservador, Miquel Batallé; com a vocals, Xavier Montsalvatge i Joaquim Saliati; el secretari, Pere Roca, i el vicesecretari Ricard Oliver.

Saguer ja no ocuparà un càrrec rellevant, però sembla clara la seva vinculació amb el catalanisme, ja que manté contactes estrets amb la Lliga Regionalista de Girona. *La Lucha* informa que tant Saguer com Ignasi Prim i d'altres catalanistes s'havien separat del partit. Però els mateixos protagonistes s'afanyaran a desmentir-ho en els dies vinents ⁴⁴⁶.

La resposta d'Emili Saguer no es farà esperar i serà a través del setmanari *Lo Geronés*. Al diari hi apareix una nota que diu «...no es cert, que com diu *La Lucha* s'hagi separat de la Lliga Regionalista nostre company D. Emili Saguer. No es cert, ni ho pot esser, perquè'l

⁴⁴⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 14 d'abril de 1904, pàg. 2

senyor Saguer que fou soci de la Lliga Catalanista, disolta fa prop d'un any y mitj, no ho ha sigut may de la Lliga Regionalista que llavors va fundarse...»⁴⁴⁷.

La seva posició en defensa del catalanisme era clara en aquesta època. Prova d'això és un telegrama que va enviar al diputat olotí Francesc de Paula Albó, en el qual aposta perquè el nou projecte que es volia portar a les corts en referència a l'anarquisme no afecti els catalanistes. Segons el telegrama, «...me permito llamar la atención de V. y por su respetable mediación, la de los demás Diputados catalanistas, por si no lo hubiesen advertido respecto la acción que aquí no califico de proponerse en un proyecto de ley ensanchar la esfera de acción de la capciosa ley de primero de Enero de mil novecientos, que tantos perjuicios puede ocasionar a los catalanes defensores de los derechos de su tierra; y sobre todo por intentar hacerlo desde el articulado de un proyecto provocado por el más exacrable y salvaje de los atentados...»⁴⁴⁸.

⁴⁴⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 17 d'abril de 1904, pàg. 3

⁴⁴⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 25 de novembre de 1904, pàg. 8

La defensa del dret civil català

Entre 1904 i 1906, Saguer va ser protagonista de diversos debats per defensar el dret civil català davant dels atacs que rebia per part del Codi civil. Serà una època molt prolífica, ja que escriurà una sèrie de fullets i alguns articles per evidenciar els constants atacs als quals estava sotmès el dret català.

La primera de les publicacions apareix el 1905, però el cas es remunta un any abans, en ple debat en el món de la judicatura sobre la necessitat de preservar el dret civil català davant d'aquests atacs. El *Diario de Gerona* ⁴⁴⁹ i *Lo Geronés* van dedicar articles per parlar-ne: *De la parceria y'l judici de desahuci* ⁴⁵⁰. Saguer volia contrarestar l'opinió de l'advocat de Barcelona, Joan Martí i Miralles, sobre la parceria, opinió que anteriorment havia plasmat en el fullet *La Qüestió de la parceria* ⁴⁵¹.

El primer comentari a la premsa gironina el trobem a través de *Lo Geronés*. El text va signat per les inicials I. P de B, o sigui, Ignasi Prim de Batlle, el qual es posicionarà a favor del notari gironí i en contra de Martí i Miralles.

Al principi de l'article resumeix de manera clara l'objectiu del llibret de Saguer: «...la sistemàtica tendència del Tribunal Suprem de anar introduhint ab sos fallos l'imperi de la legislació civil castellana á Catalunya ab flagrant conculcació del estat de dret vigent, coloca á la nostra terra en una situació inaguantable per tot lo que's refereix á les esferes de la vida social regides per institucions de dret civil catalá...». Aquest era un dels temes de debat dels juristes catalans en aquest període.

De fet, Saguer el va escriure per demostrar el posicionament contrari al dret civil català que havia mostrat l'advocat Martí i Miralles a través d'una sentència judicial. El Codi civil

⁴⁴⁹ El tema de la parceria va generar un intens debat entre els juristes de l'època i ha comportat més d'un estudi interessant. Entre ells cal citar el treball de Rosa Congost i Lluís To amb el títol *Homes, masos, història: la Catalunya del Nord-Est: segles XI-XX*, Girona: Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona, 1999. Aquí es fa referència a l'intercanvi d'opinions entre Saguer i Martí i Miralles.

⁴⁵⁰ Saguer i Olivet, Emili. *De la parceria y 'l judici de desahuci Girona*, Tipografia d'en Masó, 1905

⁴⁵¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 17 de gener de 1905, pàg. 4

espanyol havia reformulat el Consell de Família i a través d'aquest canvi l'advocat barceloní va basar la seva defensa en un dels judicis. El notari de Girona es va mostrar totalment en contra d'aquesta pràctica judicial, ja que atemptava directament contra el dret català. A partir d'aquí editarà un primer fullet i encara hi haurà temps per publicar una rèplica durant aquell any 1905.

Prim de Batlle destaca el punt en el qual s'explica que cal una homogeneïtzació del dret a Catalunya i exerceix una defensa del dret civil català enfront del dret centralitzat. El caos existent en el món del dret té un objectiu final: «...colocarnos en la necessitat de demanar com una gracia que se'ns deixi regir per aquesta legislació civil...»⁴⁵². Aquestes són algunes reflexions que l'advocat Prim de Batlle fa arran de la lectura del llibre de Saguer.

Resumeix la problemàtica sobre la parceria explicant que «...sempre s'ha considerat á Catalunya aquest contracte com una forma del genérich de arrendament y, per consecuencia, s'havia cregut unaniment aplicable al matex 'l judici de desahuci establir per la lley procesal, pero últimament el Tribunal Suprem, obehint á la tendencia que 'l guia, ha declarat en sentencia de 29 de juliol de 1902, dictada en un plet procedent de Catalunya, que deverse reguir el referit contracte per les disposicions relatives al de societat, conforme ab el Códich civil castellà, no 's pot estendre al matex l'acció de desahuci establerta en favor del arrendador...»⁴⁵³.

Martí i Miralles va pronunciar una conferència l'any 1904 a l'Acadèmia de Jurisprudència per explicar la sentència de 1902 en la qual havia intervingut basant-se en la seva defensa en el Codi civil, el resultat va ser la publicació de *La qüestió de la parceria*⁴⁵⁴.

⁴⁵² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 11 de febrer de 1905, pàgs. 1-2

⁴⁵³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 11 de febrer de 1905, pàgs. 1-2

⁴⁵⁴ Martí Miralles, Joan. *La Qüestió de la parceria: disertació acadèmica* Barcelona, Fills de Jaume Jepús, 1904

L'objectiu de Saguer serà contrarestar les paraules de Martí a través del dret vigent a Catalunya.

Per argumentar la seva tesi, Saguer s'ajudarà de diferents coneixedors del dret romà. Però Prim discrepa una mica de les seves idees: «...en la meua humil opinió, no ha estat tant indiscutible en lo cert el Sr. Saguer al combatre la tendencia demostrada pels senyors Romaní, Trías y Durán, de incloure la parcería en el futur Apéndice com un contracte especial, micste d'arrendament y societat encare que consideranathi aplicable 'l judici de desahuci, per més que realment sia duptós, quan menys, que la missió dels confeccionadors del non nato Apéndice s'estengui á reformar el dret vigent...»⁴⁵⁵.

Seguidament cita un paràgraf del llibre de Saguer en el qual defensa que cal aplicar el dret català enfront del Codi civil, però alguns advocats, si busquen l'èxit, utilitzen el segon codi per guanyar els seus judicis: «...l'advocat no ezececx cap enlayrat ministeri. S'entrega al primer que 'l lloga. Y ab tot lo que passa, se pot pensar que n'hi han masses que's dexen llogar...».

Acaba el comentari sobre el fulletó de Saguer destacant que «...ab la idea que m'ha sugerit les anteriors reflexions y ab una breu pero enérgica ecsitació dirigida als catalans perque sapigam defensar el nostre patrimoni moral ab mes ferma voluntat que fins avuy...»⁴⁵⁶.

El cas no es donarà per tancat, ja que des de Catalunya s'estava lluitant perquè el govern de Madrid reconegués el contracte de parceria. Per aquest motiu es va presentar un projecte de llei al Senat perquè es pogués protegir: «...aquesta sabia institució jurídica en que descansa en bona part la prosperitat agrícola de la nostra terra...». Així ho destacava *Lo Geronés*.

⁴⁵⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 11 de febrer de 1905, pàgs. 1-2

⁴⁵⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 11 de febrer de 1905, pàgs. 1-2

Aquest projecte de llei es va aturar per la crisi de govern. Modificava els articles 1579 i 1678 del Codi civil, que quedarien redactats de la següent manera. El 1579: «... l'arrendament per aparceria de predis rústichs se regirà per las estipulacions de las parts y en son defecte per las reglas d'aquesta secció y la costum local...». I l'article 1678: «...la societat particular tindrà únicament per objecte cosas determinadas, el seu ús o ús de fruit ó una empresa especial ó l'exercici d'una professió ó art. La aparceria pecuaria y establiments fabrils y industrials, se considerarán compresos entre las societats particulars, y á falta de conveni especial, s'aplicarán als mateixos las disposicions del present titul y las costums del lloch. No obstant, quan la aparceria pecuaria fos accessoria de la agrícola s'extingirà, quan per qualsevol causa se posi terme á n'aquesta. També se considerarà pera tots els efectes, contracte de societat, la aparceria agrícola quan hi intervinguin exclusivament els parcers ó masovers o altrás personas extranyas al propietari...».

Segueix el projecte de llei remarcant que «...procedirá el deshauci y podrá dirigirse la demanda: contra'ls llogaters, masovers y parcers, als que son aplicables las reglas del contracte d'arrendament conforme al article 1579 del Códich Civil y demás arrendataris...».

De fet, en aquest article ja es comença a denotar la situació de crisi que viu el govern i s'apunta la possibilitat que el projecte de llei caigui en l'oblit d'algun calaix. A més, havia de superar el tràmit del Senat i del Congrés. Finalment, el projecte no va prosperar i va quedar en l'oblit. Aquell any 1904 Francisco Silvela abandonava el poder i el substituirà el nou govern de Maura ⁴⁵⁷.

Deixant de banda la polèmica sobre el contracte de la parceria, ens trobem que Saguer va perdre un fill que havia nascut l'any 1905. Només va sobreviure vuit mesos i el 12 de maig de 1906 la mort el va tornar a acompanyar, com ja havia passat amb una filla l'any

⁴⁵⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 24 de juny de 1905, pàg. 1

1903⁴⁵⁸. Però el notari va seguir amb la seva tasca com a escriptor i va publicar una nova obra sense defugir de la temàtica de la defensa del dret civil català enfront de les imposicions del Codi civil. Es tractava del fullet *Naturalesa jurídica de la lletítima, segons el dret de Catalunya*⁴⁵⁹, amb un total de 26 pàgines.

La Ilustració catalana va publicar un article per destacar aquesta nova publicació. Es tractava de reivindicar el dret de la legítima, que era molt típic a Catalunya, a través del cas d'una dona que no va poder registrar-se a la Propietat de Girona perquè en el testament hi mancava la signatura d'un legitimari designat pel testador. Saguer destaca que «...los arguments son decisius: les cites de autoritats que testifiquen lo qu'ell diu son contundents. No faltaria sino que prosperés lo criteri del Registrador de Gerona, criteri que may fins ara s'havia seguit en cap inscripció, pera que la confusió més anárquica en aqueix punt fos més evident y pera que quedés demostrant un altre vegada lo menyspreu y l'odi que sent lo centralisme per nostre Dret admirable, que per lo mateix qu' està tant sabia y metódicament elaborat, ell no podrá resistir ni compendre may...»⁴⁶⁰.

Però la seva activitat no s'aturava publicant llibres i encara agafava la ploma per escriure algun article a *Lo Geronés*. Precisament, un dels seus articles es va publicar a la revista *La Notaría*. En aquest article es debatia si entre els catalans havia de regir el testament hològraf reglamentat pel Codi civil⁴⁶¹.

L'article es publica al setmanari *Lo Geronés* i explica tot el que pensa Saguer sobre aquest tipus de testament. A les primeres ratlles observem que s'hi mostra contrari. Les idees d'aquest article ja les havia apuntat l'any 1894 quan en va fer una primera exposició, però més de deu anys després tornaven a ser ben vigents.

⁴⁵⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 19 de maig de 1906, pàg. 2

⁴⁵⁹ Saguer i Olivet, Emili. *Naturalesa jurídica de la lletítima segons el Dret de Catalunya: recurs gubernatiu en que se sosté el tradicional Dret de la terra*, Girona: Impremta i Llibreria de Pacià Torres, 1905

⁴⁶⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de maig de 1906, pàg. 2

⁴⁶¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 6 de juny de 1906, pàg. 3

Saguer es mostra contundent: «...Realment, es trist, que degut á la situació anormal en que se sosté lo Dret de Catalunya, cada dia, deguéem donar compte de nous atachs soferts pel reiment juridich catalá, de part dels organismes encarregats de la declaració y del compliment de la regla jurídica positiva...».

Saguer cita Antoni M. Borrell, que en un estudi anomenat *El Codich civil á Catalunya* ⁴⁶² destaca que el testament hològraf del Codi civil no es pot aplicar a Catalunya i que no s'aplicaria en països més ben regits. El problema existent és que a Catalunya no hi pot haver més d'una manera de fer testaments. O es fa a la manera catalana o s'ha d'aplicar l'hològraf, no poden conviure tots dos. Per protegir el dret català es va impulsar l'article 12 del Codi civil. Per tant, l'entrada d'aquesta nova manera de testar atemptaria directament contra aquest article del Codi civil.

Així, Saguer destaca que «...no si ha d'esser veritat que 'l nostre regiment juridich quedá intacte ab lo disposat per l'article 12, no deu, no pot, regir entre nosaltres la forma ològrafa de testar, qu'en mal hora fou importada pel Códich Napoleón á n'el projecte de Códich civil espanyol del any 1851...».

La responsabilitat recaurà en el Tribunal Suprem, que ha de declarar la validesa del testament hològraf del Codi civil a Catalunya. Aquest fet comportarà que el dret català vagi fent aigües, segons Saguer. Si s'aplica aquesta nova manera de testar, es produiran més falsificacions de testaments, ja que a Catalunya es permet l'herència de confiança i a la resta de l'Estat aquesta forma de testar no existeix.

L'article acaba amb una pregunta per treure tot l'entrellat de l'assumpte i denunciar el risc d'aquest nou tipus de testament: «...pot algú duptar, que ab l'aplicació del testament ològrafo á Catalunya, quedaria modificat esercialment lo Dret catalá en part referent á las formas de testar, y aixó ab greu perill de tots els ciutadans, tan dels que se servissin de

⁴⁶² Borrell i Soler, Antoni. *El Còdich civil a Catalunya: estudi crític de les sentències del T.S. de Justícia y...*, Fidel Giró Impressor, 1904

semblant forma, com dels que continuessin acudint davant del Notari? Qui'n dupti que rahoni en contra...»⁴⁶³.

Retornem al 1894⁴⁶⁴ i recuperem el primer article que va escriure Saguer per explicar què era el testament hològraf, una tipologia de testament que finalment va ser acceptat pel dret català i encara avui dia és vigent. Se'l descriu com una manera simple de testar en la qual no fan falta testimonis, només cal que es consignï el dia, el lloc i l'hora en què s'ha escrit el document i la signatura del testador.

La falsificació és el primer element que destaca el notari: «...instrument punible que 'l legislador ha posat á la má dels criminals, autorisant dintre la testamentifacció la forma del testament ológrafo, que tant facilita la ja de sí fácil falsificació....»⁴⁶⁵. A més, a Castella, d'on era originària aquesta manera de testar, hi ha molts plets en els quals es denuncia la falsificació de testaments.

La causa de la inclusió d'aquest testament ve motivada perquè «...ab tot y aixó, passá 'l Códich y ab tots sos defectes lo testament ológrafo; y ¿perqué? per una sola rahó; per lo de haver trobat aquesta forma de testar en lo Códich Napoleón, quin Códich ha sigut lo patró obligat de nostre Codich Civil havent sigut en moltas de sas institucions servilment copiat...»⁴⁶⁶.

També fa referència al Consell de família, una altra institució que serà molt polèmica en d'altres debats jurídics. «...com está succehint ab la institució del Conçell de familia, institució que si á Castella significa la introducció del parlamentarisme en lo dret de familia, no encaixa ab l'actual organisació de la tutela y curatela á Catalunya...»⁴⁶⁷.

⁴⁶³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 7 d'abril de 1906, pàg. 2

⁴⁶⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de maig de 1894, pàgs. 1-2

⁴⁶⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de maig de 1894, pàgs. 1-2

⁴⁶⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de maig de 1894, pàgs. 1-2

⁴⁶⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de maig de 1894, pàgs. 1-2

En aquells moments no era massa complicat fer testaments a Catalunya, tal com apunta Saguer i Olivet: «...requereix l'intervenció de Notari ab sols dos testimonis y set en lo testament del cego, y á falta de Notari l'intervenció del Párroco ó sacerdote ab veritables atribucions notariales...»⁴⁶⁸.

Saguer acaba destacant que «...en suma y pera acabar, lo Códich Civil, que en lo que las formalitats externas dels testaments lá relació, pressindint del testament ológrafo, representa y significa un veritable progrés, encare que no ha sabut com lo dret catalá beneficiosament influit per la saba del canónich trobar lo medi de substituir en casos extrems lo Notari per lo Párroco, considerat en lo testament ológrafo acusa una palesa contradicció y antinomia, presentantnos una institució informada per diferents y oposats criteris...»⁴⁶⁹.

L'article, tot i haver estat escrit feia més de deu anys, era ben vigent en aquest període. Les reflexions de Saguer serveixen per evidenciar les constants topades que va viure el dret civil català davant del nou Codi civil. El testament hològraf en seria un bon exemple.

El nou paper de Saguer

Saguer anava ocupant càrrecs de responsabilitat dins la societat gironina a banda de la seva tasca diària com a notari. Anava abandonant gradualment el seu protagonisme polític i catalanista i s'endinsava en nous reptes, tot i que encara hi mantenia una presència més o menys remarcable. Un exemple seria la constitució a la ciutat de la Junta de la Delegació de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya. El president va ser Josep Pascual i Prats; el vicepresident, Emili Saguer; el tresorer, Josep Fuster; el secretari, Pere Roca i Planas, i com a vocals hi havia Ramon Matas Rodés i Ferran Coll⁴⁷⁰.

⁴⁶⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de maig de 1894, pàgs. 1-2

⁴⁶⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de maig de 1894, pàgs. 1-2

⁴⁷⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 27 de maig de 1905, pàg. 2

En diferents capítols s'ha vist de manera clara la vinculació dels catalanistes amb els moviments catòlics. De fet, Emili Saguer es mostrava com un fervent creient i, per aquest motiu, va participar en diferents activitats com, per exemple, la fundació de la Confraria de Sant Jordi a principis de segle. Per veure de manera clara la connexió entre catòlics i catalanistes ens trobem un manifest al *Diario de Gerona*.

L'escrit portava per nom *Católichs!* i animava a participar en l'acte que es tenia previst pel 2 de desembre de 1906, a les 2 del migdia, al Teatre Principal. L'objectiu era denunciar el moment que s'estava vivint i els atacs de què estava essent objecte el catolicisme. El text és prou clar i començava així: «Per la Fé, per la Patria, vos cridem á tots, germans nostres. Desvetlleuvos que'ns trovem en hores de perill...»⁴⁷¹. S'atacaven les polítiques liberals, ja que segons els signants s'estava atemptant contra la moral i s'apuntava a una antireligiositat clara en la societat del moment. A més, s'estava atacant l'ensenyament religiós.

L'escrit acaba demanat: «...Católichs! Allí ens hi hem de trovar tots; els que per patriotisme hem de defensar la Relligió, qu'es l'ánima de la Patria, els que com á bons fills de l'Iglesia hem de defensar la Relligió qu'es la nostra mare...»⁴⁷².

Entre els signants del document, tots declarats com a catòlics, trobem la presència de personatges importants de la societat gironina. Com no, hi figura el notari gironí, però també hi destaquen Francesc de P. Massa, Francesc Montsalvatge, Bonaventura Roqueta, Joaquim Veray, Frederic M. de Gispert, Santiago Masó i Valentí, Narcís Sambola, Josep Collell, Francesc X. Majuelo, Josep Canal, Francesc Babot, Rafel Masó i Valentí, Josep Jordà, Narcís Pérez, Joaquim Franquet Serra, Francesc Català Ucelay, Albert de Quintana i Serra, Esteve Faura i d'altres.

⁴⁷¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 25 de novembre de 1906, pàg. 8

⁴⁷² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 25 de novembre de 1906, pàg. 8

Hem citat aquests noms per posar un exemple, però molts dels que hi surten van ser protagonistes, en un moment o un altre, del Centre Catalanista de Girona. La vinculació és clara entre els membres actius i dirigents del catalanisme i la religió catòlica. Amb aquest manifest es demostra una vegada més l'estreta vinculació existent entre uns i altres, tot i que no hi siguin tots reflectits. Gispert, Roqueta, Montsalvatge, Babot i d'altres són noms habituals en els primers quadres del catalanisme gironí ⁴⁷³.

Per si quedava algun dubte de la implicació d'Emili Saguer en aquest acte del 2 de desembre, ens trobem amb un article a *Lo Geronés* en què destaca la significació de l'acte. Segons ell, es va organitzar per posicionar-se contra el Govern central i particularment contra el projecte de Llei d'associacions. Recordem que en aquells moments hi havia un govern progressista que, finalment, l'any 1910 aprovarà la coneguda com a "Ley del Candado", que atemptava contra les ordres religioses.

Saguer era un catòlic convençut i per això defensa l'església: «...avuy els catòlics deurian esser els primers de fer ben avinent tant en el poble com a n' els Poders públics que lo que volem es una real y veritable llibertat per l'Esglesia catòlica en la totalitat de la seva constitució y funcionament, pero sense que 'ns oposem á la llibertat que pretingan altres confessions...».

Saguer es queixa del posicionament d'alguns polítics com Salmerón o Azcárate, que es van posicionar contra el projecte de llei que es volia aprovar. Salmerón i Azcárate només estaven en contra del projecte perquè atacava les associacions d'obrers. Per Saguer tothom hauria de defensar les associacions catòliques. El nou projecte pretenia que des dels sectors polítics es pogués influenciar l'església i, segons ell, això no hauria de succeir, ja que l'església hauria de ser totalment autònoma.

Acaba l'article demostrant de manera clara que era catòlic: «...aixís ab tota l'anima nosaltres ho desitjém, per la Fé y per la Pátria, tal com se diu en l'allocució dirigida a n'els

⁴⁷³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 25 de novembre de 1906, pàg. 8

catòlics gironins que nosaltres firmarem, perquè en ella res hi traspua contrari á nostres més fermes conviccions...»⁴⁷⁴.

Però les mostres de força per part dels catòlics no s'aturaran amb aquesta única manifestació i durant les properes setmanes podem documentar altres reaccions a través de la premsa. Per exemple hi ha un nou manifest al *Diario de Gerona* titulat *Protesta de las señoras católicas de Gerona dirigida á Su Majestad el Rey*⁴⁷⁵.

Es tracta d'un text per denunciar la desafecció que tenia el govern espanyol en la situació creada pel projecte de la Llei d'associacions de 1906. Té un paràgraf destacat: «...el proyecto de ley de asociaciones es conculcatorio de los derechos sagrados de la Iglesia, dejará sin amparo y consuelo á infelices desvalidos, sin instrucción á millares de niños, y con él recibirá un golpe de muerte la misma Patria: con la Real Orden acerca del matrimonio civil han sido holladas la Iglesia y la Constitución, se deprime la dignidad de la mujer, y se socavan los cimientos de la sociedad...».

El manifest va ser signat per més de 5000 persones. Entre els noms destacats hi ha dones d'importants membres de la societat gironina com la comtessa de Berenguer, l'esposa de Saguer, Dolors Canal; la de Montsalvatge, Virgínia Iglesias i un llarg etcètera⁴⁷⁶.

Aquest no és un fet únic que es localitzi a Girona, sinó que hi ha altres zones d'Espanya on es fan moviments molts semblants. La causa ve motivada per la política dels successius governs de Sagasta, que pretenien separar l'Estat i l'Església⁴⁷⁷. L'objectiu s'havia aconseguit feia poc a França i ara es pretenia el mateix a l'Estat. Per aquest motiu es van iniciar una sèrie d'accions com els matrimonis i cementiris civils, el catecisme a les

⁴⁷⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 1 de desembre de 1906, pàg. 1

⁴⁷⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de gener de 1907, pàg. 5

⁴⁷⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de gener de 1907, pàg. 5

⁴⁷⁷ S'han publicat estudis interessants sobre la relació entre l'Estat i l'Església. Així podem destacar *Entre cirios y garrotes: política y religión en la España contemporánea, 1808-1936*, Editorial de la Universidad de Castilla la Mancha, 2014

escoles, la “Ley del Candado”, el projecte sobre una llei d’associacions religioses... Aquestes mesures van venir definides pel Partit Liberal amb el recolzament dels republicans i els socialistes.

Tot i l’oposició de bona part dels catòlics i el suport des del Vaticà, el 1910 es va aprovar el que es coneixia vulgarment com la “Ley del Candado”. Aquesta llei pretenia prohibir durant dos anys l’establiment de noves congregacions religioses. L’objectiu del govern era mitigar el poder que tenia l’església i reforçar el caràcter laic de l’Estat, tal com marcava la Constitució de 1876 ⁴⁷⁸.

Deixant de banda les intervencions relacionades amb la qüestió religiosa, ens trobem que els seus articles d’opinió en altres matèries seguien essent presents quan sorgia un tema d’actualitat. A inicis de 1907 era el moment d’abordar la polèmica sobre la secretaria del municipi en un escrit a *Lo Geronés*, fou una nova manera de posicionar-se contra el govern espanyol.

Segons l’article 122 de la Llei Municipal de 2 d’octubre de 1877 s’atorgava competències als municipis perquè escollissin el secretari previ concurs. El problema existent és que el nou govern liberal va promulgar un nou Reglament amb data 14 de juny de 1905, aquest no s’havia donat a estudi per part de la Comissió permanent del Consell d’Estat.

A més, amb aquesta nova llei el que es pretenia era dotar als municipis de secretaris amb més de 15.000 habitants amb uns certs estudis. S’apunta a estudis de dret, però el problema que hi veu Saguer és que en un primer moment si que es podran proveir les noves places, però arribarà un moment que hauran de ser funcionaris de Madrid els qui desenvoluparan la tasca. El que comportarà que els regionalistes perdin poder ⁴⁷⁹.

El problema essencial és la manca de personal qualificat a Catalunya a mitjà termini, però a l’hora mostra com s’implementaria la introducció de funcionaris vinguts de fora de la

⁴⁷⁸ Días Hernández, Onésimo. *La Ley del candado en Álava*, Vitoria-Gasteiz: Fundación Sancho el Sabio, 1999

⁴⁷⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 19 de gener de 1907, pàg. 2

zona en detriment dels catalans. El notari sempre havia reivindicat la necessitat que els funcionaris fossin catalans per propiciar la protecció del dret civil català.

Aquest article es pot emmarcar amb la dinàmica que s'havia encetat d'atacs contra el govern liberal. De fet, ja ens trobem amb la primera voluntat que mostra convidant a tots els catòlics perquè assistissin al míting del 2 de desembre de 1906 contra la Llei d'Associacions. Aquest nou escrit tindria la voluntat de remarcar la mala praxi que estava exercint el govern espanyol a ulls del notari de Girona.

La seva vinculació política anirà minvant en el pas dels anys. Però no deixarà de donar suport a la causa catalanista. Un exemple serà la campanya de la Solidaritat Catalana el febrer de 1906. Serà un dels signants del manifest que es presentarà a la ciutat per donar suport a la candidatura catalanista. Feia dos mesos que s'havien suspès les garanties constitucionals a les províncies de Barcelona i Girona.

En el comunicat signat per Saguer i d'altres es queixaven de la dificultat d'expressar-se. Un dels fragments més destacats era "...demostrant que l'amor a Catalunya no es privatiu de cap agrupació, que quan de la vida de la nostra terra 's tracta, vibran a la una els cors de tots els catalans, que Catalunya segueix essent terra tradicional de llibertats, que les vol pera ella, com les vol pera tots els pobles de Espanya, que al defensarles pera ella, pera tots els pobles de Espanya les defensa..."⁴⁸⁰.

Per reclamar que es retornin les garanties constitucionals i per demanar que no s'aproveïssin projectes de llei enfocats a castigar els delictes d'opinió contra la pàtria i l'exèrcit es va convocar un gran míting pel diumenge 11 de febrer de 1906 al Teatre Principal de Girona. És interessant observar els signants d'aquella convocatòria on s'hi mostren noms destacats del sector catalanista.

Hi podem trobar Albert Rusiñol, Duc de Solferino, Eusebi Corominas, Joaquim Salvatella, Josep Zulueta, Francisco de P. Albó, Frederic Rahola, Josep Maria Vallés i Ribot,

⁴⁸⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 10 de febrer de 1906, pàgs. 1-2

Domingo Martí Julià, Joan M. Bofill, Jaume Carner, Manuel Bonmatí, Bonaventura Carreras, Francisco Montsalvatge, Amadeu Hurtado, Francesc Cambó, Miquel Junyent i Miquel Laporta ⁴⁸¹.

Durant el 1907, Saguer segueix ben vinculat amb la classe política catalana i dóna suport a la Solidaritat Catalana. Un exemple seria un dinar que van organitzar els senadors Farguell i Bonmatí a la coneguda Fonda del Comerç. El senador Farguell va proposar un brindis i va demanar als assistents, entre els quals s'hi trobava el notari gironí, l'adhesió al projecte i l'èxit de Solidaritat. A més, es van enviar telegrams d'adhesió i encoratjament als diputats solidaris de la província com el Marquès de Camps, Mella, Suñer i Cambó ⁴⁸².

L'activitat al voltant del projecte de Solidaritat Catalana anirà prenent rellevància durant els propers mesos. La batalla electoral pel districte de Torroella de Montgrí rebrà el recolzament de molts catalanistes entre els quals hi trobem a Saguer. L'objectiu era desbancar l'últim reducte dels cacics a la demarcació de Girona i per això van emetre un manifest.

El 21 d'abril de 1907 es van celebrar eleccions per escollir els diputats. Pel districte de Torroella va escollir el Marquès de Robert, però aquest va rebutjar ocupar el càrrec. Aquest va reconèixer que l'acta de diputat havia de ser per algun membre de Solidaritat Catalana i per aquest motiu s'escriu el manifest per donar suport a Josep Torras i Sampol, notari de Barcelona i propietari de Sant Martí Vell.

El document venia signat per una sèrie de personatges entre els quals hi podíem trobar a Saguer al costat d'altres com Santiago Masó, Albert i Joaquim de Quintana, Joan Baptista Torroella, Joaquim Fabrellas, etc. Personatges vinculats amb el catalanisme gironí.

Tots donaven un suport clar a Solidaritat Catalana i en la redacció es podia comprovar com tenien clar que la regeneració espanyola passava per Catalunya "...aquells sufragis

⁴⁸¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 10 de febrer de 1906, pàgs. 1-2

⁴⁸² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 18 de maig de 1907, pàgs. 1

corresponen avuy á l'aspiració solidaria, per esser generalment considerat que en los moments actuals es l'única, que salvant á Catalunya pot contribuir á evitar el total enfonsament d'Espanya..."⁴⁸³.

Les eleccions al districte de Torroella es repetiran al 4 d'agost per saber qui ocuparia la vacant. De nou hi presentaran al notari de Barcelona, Torras Sampol amb la candidatura de Solidaritat Catalana. *Lo Geronés* destaca les passades eleccions del 21 d'abril i reconeix que Marquès de Robert seria el representant del poder central.⁴⁸⁴.

Finalment només es presentarà la candidatura de Solidaritat Catalana amb Torras al capdavant. Rebrà adhesions importants com la de Cambó que dirigirà un escrit als electors d'aquest districte. En destaca que és un pas important per demostrar que aquesta regió es desmarca del caciquisme i vol mostrar la Renaixença que s'està vivint a tota Catalunya⁴⁸⁵.

Les paraules que li dedica *Lo Geronés* un cop celebrades les eleccions encara que fos candidat únic són prou clares. "...No s'ha triomfat precisament sobre d'altres aspirants á l'acta de diputats á Corts, perque no n'hi havia, pero si que s'ha triomfat sobre del caciquisme, que ab aquest fet resta enterament escombrat d'aquest respectable tros de la nació catalana que 'l centralisme arrasador havia retallat ab fites tan arbitraries com irracionas, nomenantlo "provincia" de Gerona..."⁴⁸⁶.

Insinua que el triomf del Marquès de Robert del 21 d'abril era obra de la manipulació de les eleccions i que per això havia renunciat a l'acta de diputat. Gràcies a les noves votacions, la demarcació de Girona hauria obtingut els 7 representants de Solidaritat Catalana. La candidatura de Torras havia rebut el suport de 5.000 electors⁴⁸⁷.

⁴⁸³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 16 de juliol de 1907, pàg. 7

⁴⁸⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 20 de juliol de 1907, pàg. 1

⁴⁸⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 3 d'agost de 1907, pàg. 1

⁴⁸⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 10 d'agost de 1907, pàg. 1

⁴⁸⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 10 d'agost de 1907, pàg. 1

L'intercanvi d'opinions amb Josep Pou i Batlle

De polèmiques durant la seva vida, Saguer en va mantenir amb diferents personatges. N'havia mantingut amb companys de professió com Martí i Miralles o amb polítics com el doctor Robert, però el 1908 trobem un cas curiós. La polèmica la mantindrà amb el mossèn Josep Pou i Batlle, afí al Centre Catalanista. Amb ell va mantenir un intercanvi d'articles a *Lo Geronés* durant més d'un mes.

Josep Pou i Batlle (1868-1957) va ser un destacat eclesiàstic i declarat catalanista gironí. Va intervenir en diferents activitats de la Confraria de Sant Jordi com els sermons de 1900 i 1904 i en va ser el primer conciliar. Fou president de la Comissió delegada gironina de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Fou corresponsal a Girona de *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'Antoni Maria Alcover⁴⁸⁸. Fou professor de Metafísica i Història de la Filosofia entre 1893 i 1912 al seminari de Girona, tot i que «...Josep Pou, professor de filosofia i nacionalista declarat, és degradat a ensenyar retòrica el 1911...» tal i com destaca Josep Maria Marquès⁴⁸⁹.

Pou i Batlle va publicar un parell de fulletons. El primer va ser la conferència pronunciada amb motiu de la diada de Sant Jordi de 1900 davant dels membres de la Confraria d'aquest sant i es titulava *Instaurare omnia in Christo Sermó que en la solemne funció relligiosa dedicada per la Confraria de St. Jordi canònicament erigida á l'Iglesia de St. Pere de Galligans de Gerona, al excels Patró de Catalunya, en sa memorable diada del any 1900*⁴⁹⁰. El segon va ser una obra que va presentar a l'Acadèmia Catalana d'Estudis

⁴⁸⁸ Bohigas i Maynegre, Jordi. "Ciència i cultura en el seminari diocesà: 1900-1936", dins de *VVAA Església, societat i poder a Girona. Segles XVI- XX*, Ajuntament de Girona, 2007, pàgs. 181-212

⁴⁸⁹ Marquès, Josep M., "La diòcesi de Girona de 1906 a 1925", dins de *VVAA Església i Societat a la Girona Contemporània*, Girona: Quaderns del Cercle, pàg. 87

⁴⁹⁰ Pou i Batlle, Josep. *Instaurare omnia in Christo Sermó que en la solemne funció relligiosa dedicada per la Confraria de St. Jordi canònicament erigida á l'Iglesia de St. Pere de Galligans de Gerona, al excels Patró de Catalunya, en sa memorable diada del any 1900*, Girona: Impremta de Pacià Torres 1900

Filosòfics pel certamen de Ciències Eclesiàstiques, *La filosofia catalana: sa existencia, sos caràcters sa decadencia, y necessitat de sa restauració*⁴⁹¹.

El tema de fons de l'intercanvi dialèctic és la usura i s'inicia a causa d'un article de Saguer. El 25 de juliol de 1908 va publicar l'article "Lley contra l'usura"⁴⁹². Ja sabia que portaria polèmica i així ell mateix ho expressa en un petit epígraf: «...Está inspirada 'n no extricte esperit de justicia y no obstant pot produhir desastrosos efectos...».

Comença destacant que la usura és un fet que afecta la ciutadania des de fa molts anys: «...desde la més llunya antigüetat, constituí motiu de preocupació y tortura pels teólechs y juriconsults, no ja sols els excessos de l'interés en los contractes de préstam, si que fins l'interés mateix, petit o gros, que s'exigís per les deixes de numerari...»⁴⁹³.

L'església no es va posicionar fins a l'any 1830 quan va declarar que els interessos aconseguits gràcies al préstec de capital eren legals. El 1856 es va promulgar una llei espanyola a l'empara d'un codi mercantil per evitar els excessos dels qui deixaven els diners. Tot i això, feia poc s'havia aprovat una nova llei en la qual no es fixava un tipus d'interès màxim, cosa que per Saguer comporta que sigui vist com a usura.

Es mostra clar al respecte: «...el sistema, ab la sola diferencia de que la llei espanyola no aixeca a la categoría d'un verdader delicte l'usura, es lo mateix que consagraren la llei alemanya de 24 Maig de 1880, la llei austriaca de 24 Maig de 1881 y la llei húngara de 2 Maig de 1883...».

Per ell, aquesta nova llei és totalment calcada a la de 24 de maig de 1880 d'Alemanya. Destaca els articles de la llei espanyola, en concret el primer, el segon i el tercer. Els d'una llei i altra són idèntics. Llavors Saguer destaca que «...segons la nova llei, copiada de pahissos molt serios, y de perfecció inmensament superior á la nostra, els contractes de

⁴⁹¹ Pou i Batlle, Josep. *La filosofia catalana: sa existencia, sos caràcters sa decadencia, y necessitat de sa restauració*, Girona: Impremta d'en Tomàs Carreras, 1907

⁴⁹² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 de juliol de 1908, pàg. 1

⁴⁹³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 de juliol de 1908, pàg. 1

prèstam, y tota operació substancialment en ells equivalents no se sabrá may si poden tenir una verdedera solidesa y eficacia...». Segueix dient que «...com que'l tipo de l'interés del diner sempre varia conforme acabem de dir, y les demás circumstancies seran diverses en cada cas, será imposible que'ls nostres organismes judicials, habituats a concepcions simples més que a les complexes, pugan encastellarse'n un tipo fixo y determinat, pera considerar excessiu y usurari tot altre que'l traspassi...»⁴⁹⁴.

Aquesta era la idea que apuntava Saguer en el seu primer article. Es tractava de denunciar la nova llei sobre els interessos que es podien cobrar en un préstec de diners. Llavors va exemplificar el cas de l'església, que permetia la usura des del 1830. La contestació per part de l'església arribarà a través de mossèn Josep Pou i Batlle, reconegut catalanista i company de redacció a *Lo Geronés*.

El clergue va iniciar una sèrie d'articles a partir de l'agost de 1908. Els anomenarà "Una ensopegada". Comença destacant que l'article de Saguer està molt ben escrit i el resumeix: «...se feya veurer com aquesta nova llei, malgrat d'estar inspirada en un estricte esperit de justícia, portaria en la práctica desastrosos efectes. L'article en conjunt, mereix totes nostres llohances y per la solidaritat de conceptes y claretat d'exposició tot seguit hauriam endevinat de qui era, encare que no hagués portat la firma de son autor...».

El punt més delicat és quan Saguer declara que l'església no accepta la pràctica de la usura fins al 1830 i que fins llavors havia penalitzat l'interès. Aquest no es reconeixia com a lícit. Pou considera que s'equivoca amb aquestes afirmacions i que no són exactes. Segons ell, l'església sempre castigarà allò que és injust: «...sempre será injust que un s'aprofiti de l'utilitat d'una cosa que no es seva». Es refereix al contracte del *mutu*. «...Per aixó el mútuo sempre s'ha enumerat entre 'ls contractes gratuïts y l'equitat no permet que en virtud d'ell el prestamista rebi més que vá entregár. Aquest interés percibit en virtud del

⁴⁹⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 de juliol de 1908, pàg. 1

mútuuo s'anomena usura y contra ella hi ha les prohibicions de l'Iglesia, tant abans del 1830, com després...».

Tanmateix, reconeix que es pot percebre un guany extra quan en els tipus de contracte de *mutu* hi actua alguna de les circumstàncies següents: *lucrum cessans*, *dammum emergens*, *periculum sortis*, *poeva conventionalis* i *lex civilis*. Serien els coneguts com a títols extrínsecs, o sigui, les variants que han de pagar quan no es compleix el contracte per percebre un interès⁴⁹⁵.

A Saguer li agraden els intercanvis dialèctics i n'inicia un amb Josep Pou arran del seu comentari en l'últim article titulat "Més sobre l'usura"⁴⁹⁶. Però hi incorpora un subtítol que ja denota per on aniran les coses: «Ni caiguda ni ensopegada», fent referència a l'últim escrit de Pou i Batlle.

Les paraules d'un i altre estan carregades de respecte mutu: «...el reverent Dr. Pou, filòsof concientsut, molt estimat amic nostre, l'insignificant article que encapselat "Una llei contra l'usura", escriguerem...». Però Saguer no tenia com a objectiu atacar l'església (recordem que era un fervent catòlic) sinó que senzillament volia explicar què era la usura. A més, creu que Pou i Batlle s'equivoca quan parla de la usura, ja que no té clar el concepte. Per això mostra el seu punt de vista. Comença citant l'Abat Millot: «...en aquesta definició -se refereix a l'usurá- se trova igualment comprés l'interés procedent de títols extrínsecs y'l prestam de diner...».

Sobre els interessos en el préstec Saguer és clar: «...No hi ha cap necessitat, y resulta aixó avuy verdaderament infantil que teólechs y filòsofs, de tanta volada com Mendive y Costa Rossetti, ens parlin, el mateix que el Dr. Pou, d'una tirallonga de títols extrínsecs,

⁴⁹⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 2 agost 1908, pàg. 1

⁴⁹⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 7 d'agost de 1908, pàg. 1

com a condicions sine qua non pera poderse lligitimar la percepció d'interessos en al prestam...»⁴⁹⁷.

La rèplica per part de l'eclésiàstic no es farà esperar i publicarà la segona part de "l'ensopegada". Ho fa perquè el silenci seria com donar-li la raó i per això s'ha d'expressar respecte a les inexactituds de Sagner. Reconeix l'amistat, però per sobre de tot cal explicar la veritat.

Vol destacar el problema de fons i per això defineix el contracte de mutu: «...un contracte per el qual un entrega a un altre una cosa fungible, ab l'obligació de que se li torni, després de un temps fixat, una cosa igual en especie y en bondat...». Considera els elements fungibles aquells que es consumeixen, ja sigui físicament, com el pa, l'oli o la fruita; o bé moralment, que seria el diner.

Considera que aquest contracte es donarà quan un sigui capaç de tornar-lo i és gratuït, ja que mai es pot tornar més del que s'ha cedit. Segons Pou i Batlle mai es tornaran dues parts de qualsevol producte, sinó que només la que s'ha deixat. Sobre el diner destaca que «...és veritat que el diner fructifica, no ho fa per si mateix sinó en forsa del treball e industria, de son poseedor...». A partir d'aquí diferencia el contracte mutu amb el de societat, en el qual sí que es percep un capital pel seu treball.

Sobre els títols extrínsecs que destacava Sagner, l'eclésiàstic reconeix que n'han d'existir i que es poden exigir interessos pel capital prestat. Això ho veu com una justa compensació i no pas com a usura. Ho seria en el cas que s'excedís en allò que es demana, cosa que considera injusta.

La conclusió a la qual Pou i Batlle arribarà és que «...usura es donchs; Primer: tot interés exigít immediatament en virtut de mutu; segón: tot interés que excedeixi els justos límits

⁴⁹⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 7 d'agost de 1908, pàg. 1

dels títols extrínsecs, y tercer: l'interés, encara que moderat, que s'exigeix als pobres que están en necessitat extrema...»⁴⁹⁸.

Pou i Batlle segueix amb les seves explicacions durant els dies següents. Posa en qüestió el fet de l'origen del diner, ja que Saguer considerava que en un principi no s'accepta el crèdit. «...ens displau molt que nostre estimat amich se fassi ressó de la calumnia ab que els economistes increduls, com Leroy-Beaulieu y Tissot, pretenen denigrar als teólechs católichs y ab ells a la Iglesia, dient, que aquells y aquesta se equivocaren en la qüestió de la usura, per no coneixer la verdadera naturalesa de la moneda...». Per Pou i Batlle, s'equivoca el notari gironí quan afirma que s'accepta la usura perquè acaba essent un costum: «...es una veritable blasfemia afirmar que la Iglesia accepta o permet una costum d'aquesta classe...»⁴⁹⁹.

El següent punt fluix que detecta el clergue és la qüestió dels títols extrínsecs. Per començar nega l'afirmació de Saguer per la qual en tots els contractes de préstec s'hi troben els títols extrínsecs de *lucrum cessans*, *damnum emergens* i *periculum sortis*. Aquest fet ja el va constatar Benet XIV amb l'encíclica *Vix pervenit* de l'1 de novembre de 1745.

Pou i Batlle torna a formular el concepte de *lucrum cessans* que apunta el notari: «...el *lucrum cessans* no es la ganancia que 'l prestamista podria haber reportat sinó la que certa o molt probablement hauria obtingut per la ocasió certa o molt probable esperansa que tenia al fer el contracte d'emplear el diner en algún negoci...». I afegeix que «... tampoc siga la ganancia que obtinga'l pretatari...»⁵⁰⁰.

⁴⁹⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 14 d'agost de 1908, pàg. 1

⁴⁹⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 19 d'agost de 1908, pàg. 1

⁵⁰⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 20 d'agost de 1908, pàg. 1

Amb aquest últim comentari, Pou i Batlle vol tancar la polèmica que ha mantingut amb Saguer en l'intercanvi d'articles a *Lo Geronés*. Però com és habitual, Saguer no es donarà per vençut i encara donarà uns quants apunts més sobre els comentaris del capellà.

Pel notari queda més que clar que el seu company no ha pogut demostrar que ell s'hagués equivocat. Es basa en el fet que no ha citat ni a l'Abat Millot ni al professor Mendizábal. Per demostrar el seu posicionament sobre la usura citarà un document pontifici del 30 de setembre de 1452.

Sobre el costum contra la llei destaca que «...no ens diria la història, ni 'ns justificaria la nostra experiència, que les deixes de numerari a interès foren innumbrables desde'l comensament de l'edat mitjana...». Per citar un exemple a Catalunya hi hauria els censals.

Tanmateix destaca una disposició del Papa Nicolau V, que considerava que la usura es donava quan l'interès superava el deu per cent. Davant d'això Saguer destaca que Pou va equivocat perquè l'església va fixar un límit d'interès per no esdevenir usura⁵⁰¹.

En la següent edició presentarà el document del Papa Nicolau V que feia referència a la usura, amb data 30 de setembre de 1452. Es refereix a una situació que es viu al regne d'Aragó: «...la ceguera de la avaricia y la maldad de la censurable ambición hasta tal punto cegó los ojos de algunos, y el vicio de la usura se acrecentó tanto entre aquellos hermanos...». Referint-se als creditors «...los cuales exigen un interés (rédito) casi inaudito...». En el mateix document es fa referència als censals típics de la zona d'Aragó, València, Balears, el Principat de Catalunya i els comtats del Rosselló i la Cerdanya⁵⁰².

Però l'intercanvi dialèctic no es tancarà i seguirà amb una nova rèplica de Pou i Batlle en la qual acusarà Saguer de defugir de la qüestió de fons: «...no podem disimular que la rèplica de nostre distingit amic senyor Saguer ens ha sorpres desagradablement...».

⁵⁰¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 28 d'agost de 1908, pàg. 1

⁵⁰² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 30 agost de 1908, pàg. 1

Tots els raonaments que ha donat Saguer en referència a l'Abat Millot, a Mendizábal i a la Constitució de Nicolau V, no serveixen per res i el que fa és defugir de l'estudi.

Es justifica dient que «...basta que aquestos senyors afirmen una cosa pera que tot seguit i, a ulls cluchs, s'haja de admetrer? L'autoritat d'aquestos senyors val tant com el pes de les rahons que aleguin...». El que hauria d'haver fet el notari és «...ha de presentar textos de Sants Pares, Concilis generals y Decisiones de les Sdes. Congregacions Romanes...» que demostrin que abans de 1830 es prohibien els interessos en el contracte de mutu i que des d'aquell any se'n permeten rebre. Tampoc creu que vingui a tomb el document de Nicolau V, ja que parla dels censals i no pas de la usura⁵⁰³.

Ja arribem al punt final de l'intercanvi d'articles entre els dos personatges. No hi va haver rèplica de Saguer, però si un nou escrit de Pou i Batlle que esperava una resposta del notari citant documents de la Santa Seu, de Concilis generals i altres, per confirmar el seu punt de vista, però aquesta resposta no es va produir. En aquesta ocasió vol parlar de la Constitució de Nicolau V i en diu «...en ella declara que en los dominis del Rey d'Aragó es licita la compra-venda de censals constituïts sobre propietats certes ó, en general sobre els bens y drets del censatari...». A més, no considera que el censal sigui un contracte de mutu tal com afirma el notari.

Pou i Batlle arriba a la següent conclusió: «...ergo es fals, completament fals, que l'Iglesia hagi prohibit fins arribar al 1830 la percepció d'interessos pel numerari dexat, com afirmá nostre amich en son primer article de 25 juliol, afirmació qu' ha donat origen á la present controversia...». D'aquesta manera es tancava l'intercanvi d'opinions sobre la usura que havia durat més de dos mesos⁵⁰⁴.

⁵⁰³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 2 de setembre de 1908, pàg. 1

⁵⁰⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 7 d'octubre de 1908, pàg. 1

El trencament de Solidaritat Catalana⁵⁰⁵

L'any 1908 Emili Saguer viurà un altre capítol en la vessant política: la desfragmentació del projecte de Solidaritat Catalana. Al desembre d'aquell any, en el si del projecte catalanista va produir-se el primer daltabaix electoral a Barcelona, un fet que va preveure Saguer uns dies abans en una conferència.

L'acte es va celebrar al Centre Catalanista l'11 de desembre a partir de les 21.30 hores. S'anuncia la convocatòria però del contingut, la premsa no en fa massa referència. El més curiós del cas, és que el diari conservador *La Lucha* sigui un dels pocs que esmenti l'acte⁵⁰⁶.

Aquest rotatiu ens anirà perfecte per conèixer què estava passant amb Solidaritat Catalana a Girona quan el projecte semblava que s'anava esmicolant de mica en mica. Segons apunta *La Lucha*, el 6 de desembre s'havien de celebrar eleccions a senador per la província de Girona. Pels catalanistes s'havia escollit com a candidat Salvador Torres: «...que la designación ha sido acogida entre los elementos solidarios de esta ciudad con muy poco entusiasmo...».

Reprodueix un article de *El Tradicionalista* on es dibuixen les diferències existents: «... Hay en Gerona la correspondiente Junta de Solidaridad Catalana que es la que debia entender en la designación y proclamación del candidato y es demasiado cierto que á esta Junta se la ha tenido un tanto en el olvido por parte de quienes á ella deben lo que representan...». Més endavant destaca que «...la desconfianza ha nacido entre los elementos solidarios de Gerona y donde Solidaridad nació amenaza morir primero, tampoco seremos nosotros indiferentes á la Solidaridad sin ser por ello anti-solidarios,

⁵⁰⁵ Pel tema de Solidaritat Catalana es poden consultar diferents estudis. En el cas gironí cal destacar l'article de Pere Cornellà, "Girona i la Solidaritat Catalana", dins de l'estudi *Treballs d'història: estudis de demografia, economia i societat a les comarques de Girona*, Girona: Diputació, Patronat Eiximenis, 1976. De caràcter més general es pot consultar el cicle de conferències que es van recopilar en el volum *Solidaritat catalana i Espanya (1905-1909)*, amb edició a cura de Gemma Rubí i Francesc Espinet, Barcelona: Base, 2008. Més recentment, trobem *El Catalanisme col·lectiu i altres estudis*, d'Alfred Pérez-Bastardas, Base, 2014

⁵⁰⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 10 de desembre de 1908, pàg. 2

sino que lo afirma de modo rotundo, categórico en *Lo Geronès* òrgano del antiguo “Centre Catalanista de Girona”...».

El problema de fons era la designació del candidat, però també apunta a altres causes com «...por la conducta de los diputados provinciales en la Diputación, y por la de los diputados á Cortes en relación con los asuntos de la provincia, y por los desaires ó desatenciones que la Junta Solidaria de Barcelona hace á la de esta provincia y por otras mil cosas más...»⁵⁰⁷.

La victòria del candidat de Solidaritat Catalana es va produir per davant dels cacics. Segons apunta *Diario de Gerona*, el resultat va ser l'esperat i calia un resultat així per demostrar l'anhel que es tenia des de Catalunya. No fa esment en cap moment dels problemes interns als quals apuntava *La Lucha*⁵⁰⁸.

Tot plegat ens mostra que els catalanistes gironins estaven descontents amb les últimes decisions preses i que reclamaven un major protagonisme de les comarques enfront del “barcelonacentrisme” que imperava en aquell moment a Solidaritat Catalana. Aquest posicionament el defensarà el mateix Saguer en la seva conferència, mostrant el malestar imperant en aquell moment vers les decisions de la junta solidària de Barcelona.

Però la victòria gironina va quedar tacada pels resultats a Barcelona. El fenomen lerroxista⁵⁰⁹ estava en auge i es va imposar per primera vegada al projecte de Solidaritat Catalana des de les eleccions a Corts de 1907. Aquest era l'inici del desmembrament del projecte catalanista amb la derrota a les urnes que es va materialitzar clarament en les eleccions municipals de 1909. Francesc Cambó va escriure un article titulat “La tasca d'ara” en el qual volia mostrar el camí que calia seguir ⁵¹⁰.

⁵⁰⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 3 de desembre de 1908, pàg. 1

⁵⁰⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 6 de desembre de 1908, pàgs. 4-5

⁵⁰⁹ Joan B. Culla va dedicar la seva tesi al lerroxisme a *El Republicanisme lerroxista a Catalunya: 1901-1923*, Editorial Curial, 1986. Més recentment apareix la biografia *Alejandro Lerroux: el Emperador del Paralelo*, de José Álvarez Junco, Síntesis, 2005

⁵¹⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 19 de desembre de 1908, pàgs. 4-5

Centrem-nos en la conferència que havia de pronunciar Saguer parlant sobre el cas de Solidaritat Catalana. És curiós el poc ressò que es va fer de la conferència del notari gironí en la premsa del moment. Només apareix un apunt en l'edició del 15 de desembre de *Lo Geronés* i no era un article dedicat a ell, sinó a la situació de Solidaritat Catalana. El títol era “No hi ha mal que per be no vinga”.

La jornada electoral del 15 de desembre va causar una profunda ferida en el si de Solidaritat: «...la derrota que acaba de sufrir la solidaritat á Barcelona, que á molts extranyará més que á nosaltres, que estem trevallant per la causa fa temps...». L'únic comentari que destaca sobre la conferència de Saguer és aquest: «...donada en lo Centre Catalanista de Girona dos dies avants de les eleccions de Barcelona! Els que al llegirla tal vegada l'haurian trovada un xich exagerada y crua, la reputarán avuy, si valenta, també serena. Que tothom sápigga aprofitar les llisóns que de la mateixa sen poden treurer...»⁵¹¹.

Però entrem a conèixer què deia el notari de Girona en aquella conferència de l'11 de desembre de 1908. Com era habitual en aquells anys, es va publicar un fulletó que hem pogut consultar, *Solidaritat Catalana: son procés reconstituyents que poden enfortirla*⁵¹².

És un petit llibret de només 32 pàgines, tot i que pel que fa la conferència només se'n parla a les primeres 25 pàgines. Tenia un preu de 25 cèntims i es podia comprar a la redacció de *Lo Geronés*, al carrer del Pavo, número 6, i a Barcelona, a les llibreries Verdaguer, de la Rambla del Centre i a la d'en Puig, a la Plaça Nova.

El llibret s'acaba amb un apèndix i hi afegeix l'article “Autonomisme de nom”⁵¹³, que havia publicat a principis de 1909 a *Lo Geronés*. La idea central de la conferència i de l'article la

⁵¹¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 15 de desembre de 1908, pàg. 1

⁵¹² Saguer i Olivet, Emili. *Solidaritat Catalana: son procés reconstituyents que poden enfortirla: conferencia donada en lo Centre Catalanista de Girona y sa comarca, en la vetlla del 11 de desembre de 1908*, Girona: Benages, 1909

⁵¹³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 10 de gener de 1909, pàg. 1

dibuixa molt bé en aquest apèndix: «... Pel be de Catalunya, per la causa de la Solidaritat y sobre tot de l'Autonomía, es convenientíssim que tots els ciutadans de Catalunya, se preocupin en gran manera de combatrer y vigilar sempre'ls intents d'excessiu poderío o centralisme per part de Barcelona...»⁵¹⁴.

Saguer va iniciar la conferència destacant que podia ser una data important per parlar de la Solidaritat Catalana, ja que havien passat més de dos anys des de la fundació de tot el procés el 20 de maig de 1906. A les portes d'unes noves eleccions veu que Solidaritat està «...un bon xich corcada, y per lo tant, en perill d'enrunarse...»⁵¹⁵. Tenia la sensació que la manifestació del 20 de maig havia estat una victòria del poble.

Entre altres motius, es va crear Solidaritat per combatre el lerrouxisme imperant a Barcelona i pels errors que havia comès el Govern de Madrid, com el d'amenaçar la representació catalana al Parlament d'Espanya pel cop de Salmeron. Maura va batejar aquest moviment com de *montón*.

Es va constituir en un moment delicat. Els autonomistes, regionalistes, nacionalistes i antic catalanistes estaven molt distanciats entre si. La Unió Catalanista volia celebrar una nova assemblea, però els regionalistes no responien a la crida. L'acte del 20 de maig va servir per unir-los, però Saguer creu que existeix una desunió interna: «...Lo camí seguit, no ha pas sigut el que convenía. Se trovan avuy mes distanciats que may els elements nacionalistes y regionalistes, estant la gran massa dels catalanistes, que no se troban en un tot representats ni'n La Veu de Catalunya, ni'n el Poble Catalá...»⁵¹⁶.

Destaca que els regionalistes s'estaven acostant a Maura, tot i que no hi va haver modificacions en l'autonomia: «...sens que ni sisquera hagi canbiat, en poch ni 'n molt, la

⁵¹⁴ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 27

⁵¹⁵ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 4

⁵¹⁶ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 6

situació del nostre dret civil y de la nostra llengua, ni res de lo que constituí el bagatge moral dels catalanistes y regionalistes de tot temps...»⁵¹⁷.

Dels nacionalistes, «...com si no hi hagués res mes que preocupés al poble, que la república y la qüestió relligiosa, y com si no tinguessin camp per córrer, demanant continuament concessions autonomistes, accentúan cada dia la seva campanya republicana y d'anticlericalisme...»⁵¹⁸. Els veia massa propers als republicans⁵¹⁹ i anticlericals. Saguer creia que molts partidaris de l'església defensarien una possible república sempre que es permetés una àmplia llibertat per a les confessions religioses. Calia un pacte moral per no atacar la religió.

Una altra causa del desencís és el pressupost extraordinari de cultura de l'any 1908⁵²⁰ a Barcelona: «... la qual per si sola será més que suficient pera constituir la poma de la discòrdia en les properes eleccions municipals...»⁵²¹.

Saguer arriba a la conclusió que existeix una divisió més pronunciada que abans entre els nacionalistes i els regionalistes en el procés de Solidaritat. Un clar exemple el té en les eleccions que s'havien de celebrar aquell diumenge. El principal motiu d'acudir a les urnes era anar contra Lerroux i el seu partit, sense presentar cap altra nova proposta. Cal més energia. No veu cap proposta en el camp de la llengua, del dret, dels organismes regionals...

L'altre punt preocupant per ell és el poc que s'ha fet per derogar la llei d'associacions que tants prejudicis havia causat al catalanisme. Saguer veu un cert immobilisme al respecte.

⁵¹⁷ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 6

⁵¹⁸ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 7

⁵¹⁹ Per aquest tema, consulteu Izquierdo, Ballester, *El Republicanisme nacional a Catalunya: la gestació de la Unió Federal Nacionalista Republicana*, Societat Catalana d'Estudis Històrics, Filial de l'Institut d'Estudis Catalans, 2010

⁵²⁰ Sobre aquesta problemàtica, vegeu l'article d'Alfred Pérez-Bastardas que es va publicar el 2008 al *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, amb el títol "El Pressupost extraordinari de Cultura de 1908: entre solidaritat municipal i Solidaritat Catalana", pàgs. 71-84

⁵²¹ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 8

De fet, creu que arran d'aquesta llei es va formar Solidaritat Catalana. Per això demana que «...fa falta, donchs, una actitud serena, enérgica y contiuada pera que la Solidaritat obtinga quelcom de realment profitós pels interessos, no sols materials, sinó principalment morals de Catalunya...»⁵²².

La segona part del seu discurs versarà al voltant de la preponderància de les idees de Barcelona i del centralisme de la Solidaritat. Es mostra molt clar al respecte: «...es induptable lo predomini indegut que exerceix Barcelona sobre les distintes comarques del terror catalá, desde que fem vida política catalana. Barcelona te una influencia superior a la deguda, pera la orientació general de la política, y pera la elecció dels representants que deuen enviarse a Madrid dels distintes indrets de Catalunya...»⁵²³.

Aquesta preponderància de Barcelona és la que portarà a la dissolució del projecte de Solidaritat: «...a mon entendre, un dels mals mes greus, que indefectiblement acabaria ab la Solidaritat, ve constituhint, per lo que jo ne vull dir, l'indegut predomini de Barcelona, sobre les distintes comarques de Catalunya...»⁵²⁴.

Saguer creu que el mateix passa amb la premsa barcelonina, que no es fixa en allò que passa a comarques. Per això proposa que a *La Veu de Catalunya* i a *El Poble Català* es publiquin un cop per setmana articles destacats produïts a comarques. Però tot i fer la proposta, veu com no li fan cas i això el porta a desmotivar-se del projecte catalanista: «...l'entusiasme se refreda, y qui en altres circumstancies treballaria com á deu, se limita á fer feyna com á cinch, fins que acabaria tothom per no treballar de cap manera, perque no hi ha ningú que no se cansi de les desconsideracions continuades...»⁵²⁵.

El cas més clar per mostrar aquesta falta d'interès és l'elecció d'un senador per Girona. Per ell, el governador va ser més imparcial i el senador Roure —afí al poder central— va

⁵²² Saguer, Emili. *Solidaritat Catalana...*, pàg. 14

⁵²³ Saguer, Emili. *Solidaritat Catalana...*, pàg. 16

⁵²⁴ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 15

⁵²⁵ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 17

obtenir més vots que a les últimes eleccions. Per això Saguer sentència que «...tot aquell foch d'entusiasme de la Solidaritat Catalana, no era més que un moment d'histerisme...», utilitzant unes paraules de Ventosa⁵²⁶.

Tanmateix, apunta que el problema pot venir per l'excés de poder que acumulen alguns personatges de Solidaritat. «...S'ha d'acabar ó aminorar, quan menys, el poder personal del diputat y representant del país en general, com també el poder personal d'alguns senyors que'n les comarques y poblacions s'ho voldrian arreglar ells tots sols...»⁵²⁷.

La solució a tot aquest problema de centralitat passaria perquè «...el catalanisme s'organisi políticament per comarques que compreguin la província...»⁵²⁸. Per això, qui podria solucionar el problema a la demarcació de Girona, seria el Centre Catalanista, on hi havia homes de molt mèrit. Per això considera que «...se faria impossible l'existència dels exagerats poders personals...»⁵²⁹.

Emili Saguer finalitza la conferència dirigint-se als gironins. Per una banda, recomana als simpatitzants amb les propostes de Barcelona, que s'uneixin directament a la direcció de la Lliga de Barcelona. Per altra banda, als qui no vulguin crear una agrupació a part, els convida a entrar al "Centre Catalanista de Girona i sa comarca". Per acabar sentència «... Are que ningú digui que'ls que tan clar parlan son destructors de la Solidaritat. Ho sentiria, més que per nosaltres, per ells...»⁵³⁰.

No és casual que després de publicar la conferència íntegra decidís inserir l'article "Autonomisme de nom"⁵³¹, que va ser publicat a principis de 1909⁵³² a *Lo Geronés*.

⁵²⁶ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 18

⁵²⁷ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 19

⁵²⁸ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 21

⁵²⁹ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 22

⁵³⁰ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 25

⁵³¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 10 de gener de 1909, pàg. 1

⁵³² Amb aquest article del 1909 es confirma que el llibret va ser publicat l'any 1909 i no pas el 1908 com es recullen en els fons d'algunes biblioteques.

L'article mostra el seu posicionament contrari respecte a la idea de fusionar el Centre Catalanista amb la Lliga Regionalista de Barcelona per crear una nova entitat a Girona, fet que finalment acabarà succeint el 1912.

Si ens endinsem en l'article, comença explicant qui són autonomistes. Segons ell: «...son objecte es la defensa dels interessos y la reivindicació dels drets de Catalunya treballant pera conseguir l'autonomia del poble catalá dintre del Estat espanyol...»⁵³³. Però ben aviat se centra a contrarestar el paper del centralisme barceloní: «...pretingan que'l esperit del seu nucle vinga exclusivament informat per lo pensar y sentir dels residents á Barcelona, no reconeguent, veritablement, cap dret á les agrupacions que'n les distintes comarques de Catalunya, simpatisin en el fons ab les fundamentals idees que constitueixen el nort y orientació política de tal ó qual entitat barcelonina...»⁵³⁴.

Saguer ho compara amb la Unió Catalanista quan tots els centres eren importants i no existia la preeminència d'un centre respecte als altres, un fet que no succeïa en aquell 1909⁵³⁵. Tot succeiria perquè la Lliga Regionalista de Barcelona havia proposat a alguns socis del Centre Catalanista la creació d'una comissió auxiliar de la Lliga a Girona. Aquestes comissions tenien una certa autonomia en el seu marc, però no podien proposar grans temes i, fins i tot en el cas que ho aprovés la Junta Directiva de Barcelona, podia dissoldre qualsevol comissió auxiliar. «...van are els elements catalanistes de Girona á intentar la formació de un organisme intercomarcal de totes les forses autonomistes de les comarques gironines...»⁵³⁶. El problema per a Saguer era la dependència existent amb la Lliga Regionalista de Barcelona.

⁵³³ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 27

⁵³⁴ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 28

⁵³⁵ En aquest punt Saguer mostra la seva fidelitat a la Unió Catalanista i a les Bases de Manresa defensant els postulats de la Unió i els interessos de comarques enfront d'un "Estat Ciutat" referint-se al centrisme barceloní de la Lliga.

⁵³⁶ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 31

Saguer també explica alguns dels estatuts de la Lliga Regionalista que hauran de regir la futura seu gironina. Les seus de fora del nucli de Barcelona només poden decidir en termes que afecten el seu territori, però mai en els que fan referència a Catalunya. Saguer es mostra molt ferm en aquest punt de vista: «...iY pensar que ab tanta hipocresía se parla tant sovint en nom de Catalunya, quan molta gent sols tenen el dret de parlar en nom de Barcelona!...»⁵³⁷. Tot plegat els porta a formar un catalanisme amb l'existència d'un Estat Ciutat (Barcelona seria com l'antiga Roma) on les comarques no tenen cap poder de decisió⁵³⁸.

La intenció de voler fundar una seu de la Lliga Regionalista de Barcelona a Girona mostra el delicat moment que estava travessant el "Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca", que es confirmaria amb el tancament definitiu del seu altaveu, *Lo Geronés*. Tot plegat mostra la fragmentació que estava patint el catalanisme a Girona i com el projecte de Saguer i Botet i Sisó estava arribant a la seva fi. Aquest article és una nova mostra del gironinisme que defensarà Saguer durant tota la seva vida.

Per finalitzar tot aquest període és interessant consultar l'article que li dedicarà el *Heraldo de Gerona* en l'edició del 18 de febrer de 1909. El diari de notícies havia rebut el fulletó que havia publicat recentment el notari gironí sobre Solidaritat Catalana amb motiu de la conferència.

El títol de l'article és prou clarificador per saber com es veia el paper de Saguer l'any 1909: "Un solidario conspícuo hablando de la solidaridad". Per tant, el tenen com un dels defensors del projecte de Solidaritat i com un personatge important a la Girona de principis de segle. És prou clar quan diu «...Emilio Saguer y Olivet, notario de esta capital y antiguo y entusiasta catalanista...», tot mostrant el desencís del notari.

⁵³⁷ Saguer, Emili. *Solidaritat catalana...*, pàg. 31

⁵³⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 10 de gener de 1909, pàg. 1

El discurs de fons és molt semblant a l'article que hem comentat fa uns moments sobre l'autonomisme. Segons el diari, «...un sincero reconocimiento de que no se ha conseguido con ella más que cambiar las personalidades del caciquismo que se quería desterrar y entronizar el centralismo barcelonés...». Per tant, el problema radicaria en l'excessiu centralisme barceloní.

El *Heraldo de Gerona* destacarà alguns passatges de la conferència de Saguer. Per exemple, en un remarca que Solidaritat «...está bastante carcomida, y por lo tanto, en peligro de derrumbarse...». Existia una desunió entre els catalanistes, «...el camino seguido, no ha sido el que convenía. Se encuentra hoy más distanciados que nunca los elementos nacionalistas y regionalistas...». Tampoc s'ha fet res per derogar la llei que havia impulsat la creació de Solidaritat Catalana l'any 1906.

Per Saguer, la causa del descrèdit de Solidaritat era «...uno de los males más graves, que indefectiblemente acabaría con la solidaridad, viene constituido por lo que yo quiero llamar el indebido predominio de Barcelona sobre las distintas comarcas de Cataluña...». Per exemple, remarca que la Ciutat Comtal és clau per escollir els representants que s'han d'enviar a Madrid. També destaca que els diputats tenen un excés de poder: «...precisa que el diputado actue exclusivamente de representante del país...». Saguer cita el cas de Girona per un fet que acabava de passar: «...en que todo se lo han amasado los diputados y senadores, pidiendo solamente á última hora una nominal aprobación, que había términos hábiles de negar no queriendo herir gravemente la causa de la solidaridad...».

La conclusió a la qual arriba el diari és que «...la solidaridad catalana ha fracasado por completo, por haberse percatado los que por ciegos o ilusos creyeron en ella de que les han engañado los que por impotentes y ambiciosos la formaron...».

A més destaca que les paraules no les ha escrit un cacic sinó que són «...de un catalanista bien conspicuo, de un solidario muy entusiasta de la solidaridad en que

sueñan los que no conocen bien la verdadera fuerza de los que desearían solidarizarse, de un catalan de Massanet de Cabrenys, intransigente en cuestiones de idioma, de derecho, de organismos locales, de nacionalismo en fin...».

En el fulletó també s'hi reproduceix l'article "Autonomistes de nom"⁵³⁹, que té com a argument central la problemàtica del catalanisme barceloní com a autèntic epicentre. «... en él se fustiga razonada, justa y duramente á los que llamándose autonomistas practican un odioso centralismo barcelonés...». També destaca la cita que fa el mateix Saguer a l'inici de l'article: «...Por el bien de Cataluña, por la causa de la solidaridad y sobre todo del autonomismo, es conveniente que todos los ciudadanos de Cataluña se preocupen en gran manera de combatir y vigilar siempre los intentos de excesivo poderío ó centralismo por parte de Barcelona...»⁵⁴⁰.

La conferència de Saguer sobre Solidaritat Catalana ens mostra el seu desencís envers el catalanisme. És l'inici de la desafecció cap a la política. Un dels fets més rellevants és que el que fa Solidaritat és donar més importància a Barcelona que a comarques, el que pregonava ell és el gironinisme reclamant menys importància de Barcelona. La demanda de més pes de comarques enfront de la capital caldrà contraposar-la l'any 1930 quan es proposa el projecte de crear una regió catalana. Saguer es mostra a favor del projecte com a president de la Diputació de Girona. Per aquest motiu, en primera instància rebrà un seguit de crítiques, ja que el projecte de regió és vist per alguns gironins com la voluntat de deixar de banda les comarques a favor de Barcelona.

⁵³⁹ Aquest article es pot consultar a l'epíleg, pàg. 551.

⁵⁴⁰ *El Heraldo de Gerona*, 18 de febrer de 1909

El tancament de *Lo Geronés*

Amb l'inici del trencament de Solidaritat, els catalanistes gironins viuran un nou desencís quan a inicis de 1909 es tancarà l'altaveu del Centre Catalanista: *Lo Geronés*. A més, Saguer abandonarà la política per dedicar-se plenament a altres activitats com la notaria, el món dels negocis i, més endavant, el camp de les mines, que li reportarà un nou reconeixement personal.

Lo Geronés gaudia d'una bona salut durant el 1908. Prova d'aquest fet va ser l'edició especial que va presentar el diari amb motiu del 800è aniversari del naixement de Jaume I. En l'edició del 2 de febrer del rotatiu es va editar un número especial replet d'articles dedicats a la figura del rei. Entre els escrits n'hi havia un de Saguer que es podia trobar en la portada d'aquella edició. El text portava per nom "El rey en Jaume y la soberania popular". A més de la seva col·laboració, n'hi havia de molts altres que eren seguidors del moviment catalanista, com Joan Baptista Torroella, Francesc Carreras, Josep Jubany, Artur Girbal o bé Joaquim Botet i Sisó, entre d'altres.

L'aportació del notari s'inicia fent un paral·lelisme entre la sobirania i el costum o dret consuetudinari. Qualifica el rei Jaume com «...el més gran demòcrata que hagi vist l'història, l'verdader implantador de la teoria de la sobirania popular, no en son aspecte de sobirania popular, no en son aspecte de sobirania originària, que aquesta ve de Deu, sino de sobirania constituyent...».

El paper de Jaume I és important, ja que va ordenar el dret consuetudinari en virtut de la Pragmàtica de Xàtiva de 1243 i en virtut de la Constitució de 1251. En la Pragmàtica es prohibia que en cap tribunal els advocats poguessin al·legar lleis sempre que els costums i els usatges fossin presents. En el cas de la Constitució deixava inutilitzades les lleis romanes i godes, com també les decretals.

Saguer no obvia que més endavant es va adoptar el dret canònic i romà, però el que sí que es farà és respectar els costums indígenes. Acaba l'article parlant de les lleis del

costum i l'efecte de les mesures de Jaume I: «...ab aquells drets que aplicats sens mutilació en el terror de Catalunya, podrien haver ofegat el verdader esperit liberal y democràtic, que havia d'encarnar y florir en unes Cortes molt més sobiranes que les que 'ns ha regalat el constitucionalisme modern...»⁵⁴¹.

Però aquesta situació anirà canviant i ja durant la segona meitat de 1908 es mostren els primers problemes de *Lo Geronés*. Tot i això, Saguer segueix col·laborant amb el rotatiu fins als seus últims dies. En l'etapa final hi publicarà un parell d'articles. El primer data del 30 de desembre de 1908 i es titula "Un cas especial d'obligació solidaria". Hi explica què són aquests tipus de dipòsits que eren molt habituals en aquella època i ho farà basant-se en les lleis del dret civil⁵⁴².

Ja feia un temps que el diari no experimentava un correcte funcionament. Així, durant el mes de setembre de 1908 apareixerà en diferents exemplars una nota significativa que mostra la precarietat de la publicació: «...Degut a la falta d'operaris y altres contrarietats, independents de nostra voluntat, ens veyem obligats a servir a nostres abonats mitja fulla en el present nombre. Esperém de la benevolença de nostres abonats, ens dispensarán aquesta falta, tot procurant nosaltres la bona marxa del diari lo mes prompte possible...».

Entrats a l'any 1909, trobarem un dels últims articles que publicarà Saguer. El diari estava a punt de desaparèixer. L'últim número es publica el 13 de febrer de 1909 i un mes abans, publicarà l'article "Autonomisme de nom". Es tracta d'un article interessant sobre la situació política catalana del moment. Uns mesos més tard es va acabar inserint dins del fulletó de Solidaritat Catalana publicat pel mateix notari.

El febrer de 1909 es publica un dels últims exemplars de *Lo Geronés*. Coneixem la notícia de la desaparició gràcies a un article de *La Lucha*. En l'edició del 17 de febrer hi destaca

⁵⁴¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 2 de febrer de 1908, pàgs. 1-2

⁵⁴² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 30 de desembre de 1908 pàg. 1

que «...La Dirección y Administración de nuestro colega Lo Geronés han repartido á sus abonados una circular en la que les anuncian la suspensión de la publicación de dicho diario. Sentimos la transitoria desaparición del compañero y celebraremos su pronto reaparición...»⁵⁴³.

Com hem dit anteriorment, *Lo Geronés* es publicarà per últim cop el 13 de febrer de 1909. En aquella edició de dissabte no es fa cap mena d'esment de la propera desaparició. Fins aquell moment s'havien publicat un total de 860 números⁵⁴⁴.

Però el Centre Catalanista no renuncia a reobrir la publicació. El *Diario de Gerona* es fa ressò del naixement de diverses publicacions a la ciutat com *La Defensa*, un setmanari radical catòlic, o bé el diari quinzenal *Themis*, de la Joventut Republicana. A més, «...finalmente dicese que el “Centre Catalanista” piensa publicar un semanario...»⁵⁴⁵. Però això que no acabarà succeint.

La junta directiva de 1910 estarà encapçalada pel president Albert de Quintana, que estarà acompanyat per Joaquim Fabrellas, Josep Sambola, Josep Encesa, Emili Verdaguer, Laureà Dalmau i Lluís de Llobet.

A principis de 1911 la premsa explica que el 2 de febrer se celebrarà una junta del Centre Catalanista per contemplar la possibilitat de dissoldre l'entitat⁵⁴⁶. Per manca de socis no es va poder celebrar la reunió i es posposa per la setmana següent. Finalment, es decideix seguir amb l'entitat: «...El “Centre Catalanista” celebró anteayer tarde la junta general anunciada, presidida por el vice-presidente don Joaquin Fabrellas. Despues de

⁵⁴³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 17 de febrer de 1909, pàg. 3

⁵⁴⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 13 de febrer de 1909, pàg. 1

⁵⁴⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 12 de juliol de 1910, pàg. 11

⁵⁴⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 2 de febrer de 1911, pàg. 9

madura deliberación se acordó por unanimidad que no era procedente la disolución del “Centre”...»⁵⁴⁷.

Tot i que es tanca una etapa del catalanisme gironí, Saguer seguirà donant suport a la Unió Catalanista. A tall d'exemple trobem l'homenatge que es va atorgar a Àngel Guimerà el juliol de 1909. L'acte estava organitzat per la Unió i entre les adhesions que s'hi troben hi ha la del notari de Girona al costat d'altres membres catalanistes com Pau Font de Rubinat, Bonaventura Bassegoda o Narcís Verdaguer per citar alguns noms ⁵⁴⁸.

Les publicacions d'inicis de segle

En el camp de les publicacions va ser una dècada molt moguda amb la presentació de fins a vuit fulletons de temàtica ben diversa, dels quals destaquen els dedicats al món del dret, però també s'hi afegeix l'àmbit de la política.

Encara durant aquests anys Saguer segueix vinculat al món del catalanisme i, en concret, al Centre Catalanista de la ciutat. Aquest fet el porta a pronunciar algunes conferències. Un exemple seria la que dedica a Solidaritat Catalana, aportant una crítica cap al procés català l'any 1908. Tanmateix destaquen dos llibres que tracten de l'intercanvi d'opinions que mantindrà amb Joan Martí i Miralles amb la clara voluntat de defensar el dret civil català enfront del Codi civil.

Aquest va ser un dels períodes més prolífics. El va iniciar l'any 1901 amb un petit fulletó amb el títol *Qüestió notarial*. El 1904 apareix un text interessant barrejant el món del dret i la política a *Lo Catalanisme y la lley penal*. L'any 1905 serà un període molt productiu en el camp del dret. Primer presenta *Naturalesa jurídica de la lilegítima segons el dret de Catalunya*. Seguidament arribarà l'intercanvi dialèctic amb Martí i Miralles a través *De la*

⁵⁴⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 7 de febrer de 1911, pàg. 5

⁵⁴⁸ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *Gent nova*, 3 de juliol de 1909, pàg. 3

parceria y'l Judici de Desahuci. Un any després seguirà amb aquest intercanvi de paraules amb *De la parceria y'l Judici de Desahuci (Resposta a D. Joan Martí i Miralles)*.

Les conferències seran remarcables i en presentarà dues. La primera serà referent al món del dret, es titularà *Régimen Economich familiar de Girona y son Bisbat, segons els mes freqüents pactes matrimoniales (Conferencia leída en la Academia de Jurisprudencia y Legislación de Barcelona el dia 8 de mayo de 1907)*, i es publicarà el 1907. Un any després en pronunciarà una altra, però de contingut polític: *Solidaritat Catalana: son procés reconstituyents que poden enfortirla*.

*Qüestió notarial*⁵⁴⁹ (1901)

És una publicació que té una extensió molt minsca, per això gairebé no es pot qualificar ni d'opuscle. El podríem definir com un pamflet que va publicar el 1901. Com és habitual el va imprimir a Paciano Torres, a Girona. Tot i la seva poca extensió ens aporta unes idees prou interessants.

Saguer segueix immers dins el món notarial i es podria relacionar amb les dues últimes publicacions presentades a final de segle⁵⁵⁰, ja que s'havien de celebrar eleccions al Col·legi Notarial de Catalunya. Per aquest motiu decideix presentar un programa amb cinc punts destacats. El candidat que defensés aquests punts seria el que ell votaria. Per tant, Saguer té la clara intenció d'aportar un nou aire dins d'aquest col·legi, el problema és que no serà escoltat.

Entre aquests cinc punts que va presentar destaca que votarà al candidat que combati al caciquisme i opti per canviar el sistema de punts per aconseguir una plaça com a notari. A

⁵⁴⁹ Saguer, Emili. *Qüestió notarial*, Girona: Impremta Paciano Torres, 1901

⁵⁵⁰ Ens referim a *Consecuencias de una instancia*, de 1897 i *Dictamen y proyecto de reforma del Montepío Notarial de Cataluña*, de 1899

més aposta per instaurar un reglament interior, ja que fins al moment no existia, cosa que comportava que els comptes no fossin clars.

Amb la voluntat d'introduir canvis, Saguer vol tirar endavant reformes al "Montepio", com ja havia proposat en les anteriors publicacions. El notariat ha de tenir qüestions beneficioses. Per acabar aposta perquè es vetlli i es conservin els drets de la terra. Tothom ha de ser vist per igual, sense oferir diferències entre uns notaris i els altres.

Amb aquesta proposta presentada pel notari Saguer es mostra una vegada més que estava enfrontat al poder del Col·legi Notarial. La seva proposta és agosarada i trencadora, però com és habitual en aquests casos, no tindrà massa ressò. Sobta la seva aposta contra el caciquisme dins del món del notariat.

*Lo catalanisme y la lley pena*⁵⁵¹ (1904)

Aquesta nova publicació de 24 pàgines i amb un preu d'una pesseta es va editar el 1904 a la ciutat de Girona. Es va imprimir a Fills de Jaume Jepús. És un escrit interessant, ja que s'emmarca dins del món judicial amb l'exposició d'un cas, però també hi conjuga un component polític. Seria un dels primers escrits en què conjuga el món del dret amb la política.

En el llibret, Saguer exposa el cas, que data de l'any 1902. Va exercir de part de la defensa del procurador Joan Baptista Torroella, que va ser jutjat per un cartell del míting que s'havia de celebrar a Borrassà. La publicació està escrita en català i en castellà per no modificar-ne el llenguatge i, així, evitar dubtes respecte a això.

Si llegim tot el text, podem comprovar l'autèntica essència de Saguer, ja que troba respostes a totes les acusacions contra Torroella. Utilitza tots els arguments possibles per

⁵⁵¹ Saguer, Emili. *Lo catalanisme y la lley penal*, Girona: Impremta Fills de Jaume Jepús, 1904

refusar les acusacions contra el míting catalanista. Sempre ho farà aportant les paraules d'alguns personatges destacats.

*De la parceria y'l judici de deshauci*⁵⁵² (1905)

L'intercanvi dialèctic amb altres personatges va ser un fet habitual en la vida del notari gironí. L'any 1905 inicia un seguit d'estira-i-arronses amb el jurista Joan Martí i Miralles. Fruit d'aquest xoc va publicar dos llibrets. El primer va ser editat per la Tipografia d'en Masó. Seran un total de 57 pàgines en un cas que fa referència a un debat que s'havia encetat a l'Acadèmia de Jurisprudència al voltant de la parceria.

Aquesta publicació la va dedicar als companys de professió, ja que l'acadèmia havia iniciat un debat sobre la parceria i la raó o no d'aplicar el judici de desnonament. El tema de fons és el xoc entre el dret civil català que defensaria Saguer i el Codi civil que aplicarien alguns juristes per defensar els seus clients.

El contracte de parceria és el centre de la polèmica. Per Saguer es tracta d'un contracte molt típic a Catalunya que suposava cobrar una part de la collita als parcers. Pel notari gironí aquest tipus de contracte es fonamenta amb el dret romà i seria un tipus d'arrendament. Per tant, l'amo de la propietat només té la potestat de cobrar una part dels fruits.

En canvi, Martí i Miralles apostava perquè el propietari pogués cobrar la parceria en diners, oposant-se a les regles que fixava el dret català que defensava Saguer. La disputa entre els dos aniria més enllà i s'obriria el debat per marcar quan s'ha d'extingir el contracte.

⁵⁵² Saguer, Emili. *De la parceria y'l judici de deshauci*, Girona: Tipografia d'en Masó, 1905

Saguer arribarà a una conclusió. Per a ell la parceria és un contracte d'arrendament que no es pot modificar, llevat que es doni una mala collita. En cas d'haver-hi un desnonament s'hauria de resoldre segons les lleis romanes. La problemàtica radica amb les noves lleis que apunta el Codi civil, ja que topen directament amb la norma que preservava el dret català. És per això que cal preservar-lo i respectar-lo.

De la parceria y'l judici de deshauci (Resposta a d. Joan Martí i Miralles)⁵⁵³ (1906)

Aquest llibret correspon a la resposta que Saguer va donar a Martí i Miralles després que ell li respongués a través d'un altre opuscle. Amb una extensió de 24 pàgines i publicat el 1906 a Girona per la impremta de Paciano Torres, exposa les seves teories per desmuntar els arguments del seu oponent.

No aporta idees noves respecte a això. Segueix sostenint que la parceria és un contracte d'arrendament amb la possibilitat de pagar-lo amb diners o espècies. Tot i això obre noves vies quan exposa el debat de si el parcer i l'arrendatari és el mateix. Per Saguer seria la mateixa persona i per contraposar-ho ofereix un article de Martí Miralles publicat ja fa un temps en el qual arribava a la mateixa conclusió que el mateix notari de Girona.

⁵⁵³ Saguer, Emili. *De la parceria y'l judici de deshauci (Resposta a d. Joan Martí i Miralles)*, Girona: Impremta Paciano Torres, 1906

*Régimen Económico familiar de Girona y son Bisbat, segons els mes freqüents pactes matrimonials (Conferencia leída en la Academia de Jurisprudencia y Legislación de Barcelona el día 8 de mayo de 1907)*⁵⁵⁴ (1908)

Emili Saguer es mostra molt actiu en aquest període. Qualsevol motiu era vàlid per publicar un nou fulletó. En aquesta ocasió aprofita una conferència que va pronunciar l'any 1907 per demostrar que existia un dret civil gironí. És un text molt interessant en què s'apropen clàusules particulars del dret gironí. El llibret va ser publicat el 1907 a Barcelona per la impremta Fills d'en Jaume Jepús i té una extensió de 32 pàgines. Hi podem trobar el text íntegre que va llegir durant la seva compareixença.

Abans d'analitzar el text cal anar un xic més enrere en el temps i situar-nos al 1899, quan es va crear una comissió per preservar el dret civil gironí. Aquesta comissió es va constituir per indicar quines institucions de Girona i del Bisbat calia preservar en el futur Codi del Dret Català del qual Saguer era un dels ponents⁵⁵⁵.

Amb la conferència Saguer pretén demostrar que existeix un dret gironí propi. Tot i el seu posicionament, no amaga que en essència forma part del dret català, però amb algunes particularitats. L'única diferència es trobaria en com estan regulats alguns detalls i en l'existència d'una tendència a la utilització d'alguns capítols matrimonials en favor del primogènit.

Saguer divideix la seva exposició en quatre parts. En la primera destaca els testaments tot donant una certa rellevància a l'usdefruit quan algú mor sense fills. En la segona part destaca el punt sobre els dots o aixovars, així com els pactes que l'acompanyen i com s'han de gravar donant rellevància al dot inestimat. La tercera part es refereix a les

⁵⁵⁴ Saguer, Emili. *Régimen Económico familiar de Girona y son Bisbat, segons els mes freqüents pactes matrimonials (Conferencia leída en la Academia de Jurisprudencia y Legislación de Barcelona el día 8 de mayo de 1907)*, Barcelona: Impremta Fills de Jaume Jepús, 1907

⁵⁵⁵ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Lucha*, 23 de desembre de 1899, pàg. 3

estipulacions dels futurs esposos sobre l'esponsalització o escriu, així com amb la donació *Propter Nuptias* o *Tantundem*. Finalitzarà la seva exposició amb les disposicions a favor dels fills que poden tenir els contraents.

Les últimes paraules les dedicarà a presentar una conclusió especificant que Girona és perfectament catalana i que, senzillament, existeixen petits canvis en la praxi, tot i que en essència els dos drets són gairebé idèntics, però cal preservar algunes institucions del dret gironí.

*Solidaritat Catalana: Son procés reconstituyents que poden enfortir-la*⁵⁵⁶ (1908)

Però la conferència sobre el dret gironí no va ser l'única que va publicar durant aquest període. A finals de 1908 va pronunciar-ne una altra sobre Solidaritat Catalana, davant d'un nombrós públic, que es convertirà en un petit opuscle de 32 pàgines publicat per la Impremta Benages.

Va pronunciar la conferència l'11 de desembre de 1908 a la seu del Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca. A diferència de l'anterior publicació, té un marcat caràcter polític, ja que fa una diagnosi de la situació política catalana dos anys després del naixement de Solidaritat Catalana.

L'objectiu que té és denunciar el baix moment pel qual estava passant el catalanisme aquell any després de l'esfondrament de la Solidaritat i de la llunyania dels objectius que es volien assolir a partir de la gran manifestació del 20 de maig de 1906 a Barcelona.

La crítica més dura de Saguer és pel fet que tothom vulgui anar pel seu costat. Això fa que no hi hagi un consens entre tots els catalans, cosa que comporta que s'hagi avançat

⁵⁵⁶ Saguer, Emili. *Solidaritat Catalana: Son procés reconstituyents que poden enfortir-la*, Girona: Impremta Benages, 1908

molt poc en els darrers anys. Per aquest motiu, fa un prec al catalanisme perquè s'organitzi políticament per comarques. A Girona, aquest paper l'hauria de desenvolupar el mateix Centre Catalanista.

7. 1910-1929: REFLEXIÓ JURÍDICA, NEGOCI I POLÍTICA EN UN PERÍODE D'INTROSPECCIÓ

L'abandonament de l'activitat al primer pla de la política catalanista per part d'Emili Sagner es va anar donant de manera gradual. S'observa de manera més evident en el tombant de la primera dècada del segle xx, quan comença a preocupar-se més per la seva vessant com a notari, home de negocis i propietari, i no pas per la política. Aquest fet es pot observar des de diferents punts de vista, com la seva poca presència als mitjans de comunicació escrits, o bé la manca de vinculació amb qualsevol formació política, a diferència del que havia fet en l'època anterior amb el Centre Catalanista.

És una època d'introspecció en què prioritza la seva faceta personal a la pública. Els seus esforços es concentren a donar sortida al negoci de les aigües, a la publicació del seu gran estudi sobre la institució dels fideïcomisos i a la tasca com a notari. L'opinió política es donarà en comptades ocasions, ja sigui com a observador des de l'exterior, essent una figura respectada, o bé quan se'l relaciona amb algun partit polític.

D'aquesta manera dedica sobretot l'activitat d'aquest llarg període que el conduirà al 1930 a la tasca com a notari i jurista, a més de la tasca com a home de negocis. En política hi intervindrà en comptades ocasions: l'any 1912 arran de la refundació del Centre Catalanista; el 1916 pel pròleg del llibre de Jaume Brunet, i l'any 1922 quan publica un article analitzant el catalanisme en aquells moments.

1912: la refundació del Centre Catalanista

Amb el tancament de l'altaveu del Centre Catalanista, *Lo Geronés*, l'any 1909, el primer catalanisme es quedava sense una de les seves referències més importants a la ciutat de Girona, tot i que el Centre Catalanista seguia funcionant, encara que amb certa precarietat. Aquest fet comporta que el notari Saguer ja no publiqui articles de manera assídua. En podem trobar algun d'espòdic al *Diario de Gerona* o bé a *La Lucha*. A més, es detecta un canvi de tendències en els seus anhels i comença a interessar-se de manera més clara per la propietat i no tant per la política. Tenia la voluntat de seguir manifestant els seus punts de vista, però des d'una altra vessant.

El dret serà un altre dels punts importants. El 1910 va presentar a l'Acadèmia de Jurisprudència el seu treball sobre la institució dels fideïcomisos. Aquell treball va ser premiat per l'Acadèmia amb un accèssit en metàl·lic⁵⁵⁷. Posteriorment va pronunciar una conferència exposant el seu treball.

Dels pocs articles que podem trobar n'hi ha un al *Diario de Gerona* que porta per títol "De la supresión de fiestas y sus efectos civiles". Fa referència a un decret del papa Pius X en el qual es retirava la festa del 8 de setembre. En l'escrit comenta quin són els dies de festa. A part dels dictats pel govern també s'accepten aquells que concedeix l'església. El problema és que el govern no es manifesta sobre si aquell dia serà festiu o no. No es pronuncia sobre la Bula papal⁵⁵⁸.

Entrem de ple al 1912. Primer de tot ens trobem amb el Butlletí de la Societat Econòmica d'Amics del País que presenta els seus socis. En aquesta llista i en primera pàgina hi apareix Emili Saguer i Olivet. En els anys vinents es veu clarament la vinculació amb l'entitat. En aquesta llista hi destaquen personatges importants de la societat gironina com Emili Grahit, Joaquim d'Espona, els germans Pérez Xifra, Modest Furest, Joaquim

⁵⁵⁷ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *El Norte*, 26 de gener de 1911, pàg. 2

⁵⁵⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 10 d'octubre de 1911, pàgs. 3-4

Franquesa, Ramon Maria Almeda i Bonaventura Roqueta entre d'altres. Molts van ser integrants del primer catalanisme a Girona⁵⁵⁹.

Però aquest 1912 tindrà una altra significació especial amb la refundació del Centre Catalanista. El 7 de gener es va celebrar una nova reunió del centre en la qual es va escollir la nova junta directiva. Es va escollir com a president el Marquès de Camps; el vicepresident va ser Albert de Quintana; el tresorer, Francisco Montsalvatje; el conservador, Joaquim Bosch; el bibliotecari, Joan Torroella; el secretari, Jaume Bosacoma; el vicesecretari, Pere Solà, i els vocals van ser Agustí Riera i Santiago Masó.

Per confirmar el canvi de rumb del catalanisme a Girona decideixen seguir adherits a la Unió Catalanista, tot i que respecten les orientacions polítiques de la Lliga Regionalista de Barcelona. En aquesta directiva ja no hi és present Saguer. Ell no acceptava aquest canvi de rumb del catalanisme gironí, ja que no contemplava la supeditació a la Lliga Regionalista de Barcelona. Ho veia com una pèrdua de poder per part de les comarques en benefici de la capital⁵⁶⁰.

El posicionament de Saguer sobre aquest tema el trobarem a través d'un article que reproduirà *El Poble Català* el 9 de gener de 1909. El títol serà prou evident: "Sobre l'autonomisme de la Lliga Regionalista". En aquest escrit Saguer es mostra contrari a l'annexió a la Lliga Regionalista, ja que els socis dependran dels dictats de Barcelona i per a ell això no és el que pertoca. Podem observar, doncs, una nova mostra del gironinisme que el notari reivindicarà durant tota la seva vida. Escriu l'article justament en el moment que està a punt de desaparèixer el primer moviment catalanista gironí.

L'any 1909, la Lliga Regionalista es va dirigir a diversos catalanistes de Girona: «...el fet de que alguns representants a Corts del grupo regionalista s'hagin dirigit a n'alguns companys nostres - no sabem ab quins fins respecte d'alguns socis de l'antic Centre

⁵⁵⁹ *Boletín de la Sociedad económica de Amigos del País de Gerona*, 1 de gener de 1912

⁵⁶⁰ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *El Norte*, 9 de gener de 1912, pàg. 2

Catalanista- demanant la seva cooperació pera establir a Girona una comissió auxiliar o sucursal de la Lliga Regionalista de Barcelona...».

Saguer va ser una de les persones que es va proposar per fer la refundació, tot i que ell ho va refusar. El que es pretén és crear una comissió de la Lliga a Girona, fet que ell no comparteix. La tasca a desenvolupar és «...poden tenir acció autònoma, no per lo que atany als interessos generals de Catalunya, sinó sols en lo referent an els seus districtes, y encara per mentres nos contradiguin els acords de carácter general que 'ls hi comuniqui la Junta Directiva de Barcelona...».

El gran problema que hi veu Saguer és que «...el regoneixement dels socis colectius és en un tot negat y desconegut essent de notar que ho sigui pera'ls més ardents partidaris del vot corporatiu...». Al final sentenciarà clarament el seu posicionament: «...se necessita ésser quasi inconscient pera poder formar part d'uns tals organismes. Se necessita tenir quasi carnadura d'esclau...»⁵⁶¹. Amb aquestes paraules reivindica el paper del catalanisme de comarques enfront del pes més gran que exercia el catalanisme barceloní.

Deixant de banda la posició del notari gironí, ens trobem que la direcció del *Diario de Gerona* es postularà a favor de la nova unió de l'antic Centre Catalanista amb la Lliga Regionalista. Recordem la presència dels Masó entre els membres del nou centre catalanista. Per això el diari destaca que «...las más significadas y prestigiosas personalidades regionalistas de esta ciudad, después de varias entrevistas celebradas con los antiguos elementos agrupados en el "Centre Catalanista" convinieron ingresar en dicha asociación y todos juntos en orientar la actuación de la colectividad siguiendo la política que desarrolla la primera y más autorizada representación del regionalismo catalan, la "Lliga Regionalista" de Barcelona...»⁵⁶².

⁵⁶¹ *El Poble Català*, 9 de gener de 1909

⁵⁶² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 9 de gener de 1912, pàg. 7

Altres mitjans es faran ressò de la nova organització del regionalisme gironí. *La Regeneración* comentarà que «...Se han reorganizado los elementos regionalistas de esta ciudad, ingresando las más significadas personalidades regionalistas en el Centre Catalanista, conviniendo todos juntos en orientar la actuación de la colectividad siguiendo la política de la Lliga Regionalista de Barcelona...».

Com ja va informar *El Norte*, es va escollir la nova junta directiva. El que destaca *La Regeneración* és que a la junta general es detecta la presència de membres de l'antic Centre Catalanista. Encara existia una junta de l'antiga entitat, però va dimitir en bloc per facilitar el trànsit cap a la nova entitat regionalista⁵⁶³.

Són interessants els comentaris que faran d'altres mitjans escrits. Un exemple seria *Patria*. En l'edició del 13 de gener de 1912 destaca que «...els regionalistes han fet les paus amb els catalanistes, ingressant al Centre Catalanista de Girona i sa comarca, i han acordat adherirse a la Lliga de Barcelona. Es a dir, ja són lo que escribía un día un ferm catalanista i notari⁵⁶⁴ i que no volem repetir pera no ferir. Anem a dir, que l'esmentada unió no priva de que continui la barreja de catalanistes a seques, catalanistes de l'Unió, i pufistes o republicans ⁵⁶⁵. Total, uns quants socis nous forrats de vell que tornen allà d'aon sortiren...»⁵⁶⁶.

El Norte dedicarà tot un escrit a "El regionalismo en Gerona"⁵⁶⁷. Recordem que aquest rotatiu es declarava com un diari catòlic i monàrquic en la seva capçalera. Cal remarcar-ho pel posterior comentari que farà sobre el regionalisme.

El Norte destaca que s'ha unit el Centre Catalanista de Girona i sa comarca amb la Lliga Regionalista. Tot i que s'acaba conservant el nom de la primera, la junta directiva estarà

⁵⁶³ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Regeneración*, 13 de gener de 1912, pàg. 12

⁵⁶⁴ El notari al qual es refereix és Emili Saguer

⁵⁶⁵ Es coneixien com a UFNR, Unió Federal Nacional Republicana, partit polític fundat l'abril de 1910.

⁵⁶⁶ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *Patria*, 13 de gener de 1912, pàg. 2

⁵⁶⁷ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *El Norte*, 14 de gener de 1912, pàg. 1

composada en la major part per membres de la Lliga. D'aquí el comentari que feia *Patria*: «...uns quants socis nous forrats de vell que tornen allà d'aon sortiren...».

El Norte es veu sorprès per aquesta unió, bàsicament perquè a la ciutat no s'esperava, ja que les dues entitats eren antagòniques. Destaca el paper del Centre Catalanista i explica que «...ha sido el portaestandarte del catalanismo radical, del espíritu intransigente que informa la actuación de la Unió Catalanista de Barcelona y por lo tanto ha seguido hasta ahora los pasos de los puritanos del catalanismo representados en esta inmortal ciudad por los Botet y Sisó, los Saguer, Franquesa, Torroella, Viñas, etcétera...». Aquestes paraules confirmen l'existència d'un grup catalanista afí als postulats de la Unió, tot i que de radicals (en el sentit propi de la paraula) en tenien ben poc.

Pel que fa el segon grup en destaca que segueix la política marcada per la Lliga Regionalista de Barcelona i, en especial, els preceptes de Cambó, Abadal o bé el Marquès de Camps. A Girona hi destaquen com a vinculats els Masó, Sambola, Fabrellas i Montsalvatge, entre d'altres.

L'articulista és molt conscient que la unió de les dues forces comporta el naixement d'una de més forta, i que tindrà un paper molt destacat en els pròxims esdeveniments de la ciutat. El que té clar és que aquesta nova força no ha de topiar amb el partit tradicionalista: «...los tradicionalistas debemos sentirnos satisfechos de la constitución de un solo grupo catalanista en Gerona, con el cual se pueda robustecer la acción anti-centralista que desde los dias gloriosos de Solidaridad, se promovió en toda nuestra patria Cataluña y que tan solo, en casi su totalidad, ha perdurado en esta provincia...».

Per alguns, en el futur, el nou Centre Catalanista potser tendiria cap al conservadorisme per la presència d'alguns membres d'aquesta facció. Esperen que això no passi perquè de ser així, a Girona no es podria difondre l'ideal de Catalunya⁵⁶⁸.

⁵⁶⁸ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *El Norte*, 14 de gener 1912, pàg. 1

Les informacions sobre el canvi del Centre Catalanista aniran apareixent a la premsa gironina. *El Heraldo de Gerona* informarà que una sèrie de socis catalanistes dels més antics i conseqüents es donaran de baixa de l'entitat a causa de l'orientació que estava a punt de prendre la nova entitat. Ho fan «...para continuar en su actitud de independencia de toda entidad extraña y poco en armonía con la integridad y pureza de sus principios...»⁵⁶⁹. Entre aquest grup s'hi podria trobar el mateix Saguer, que ja havia alertat que no acceptaria les directrius marcades per la Lliga Regionalista de Barcelona.

Per la seva part, *Diario de Gerona* negarà la fuga de catalanistes «...porque es absolutamente inexacto que se hayan desprendido del Centre los catalanistas puros...que despues de la nueva orientación acordada continuan formando parte de la misma entidad...»⁵⁷⁰.

Amb aquesta notícia es confirma la desvinculació definitiva d'alguns dels fundadors del Centre Catalanista. Veient l'evolució futura de Saguer i la desvinculació envers la política, podem confirmar que el notari es va donar de baixa de la nova formació. En el seu article de 1909 titulat "Autonomisme de nom"⁵⁷¹ ja convidava els qui acceptaven el centralisme barceloní a adherir-se a la Lliga Regionalista. En el seu cas, no acceptava aquest canvi i per això ja no es vincula directament amb el futur de la nova entitat.

El paper del *Diario de Gerona* serà clau per conèixer els primers dies de la nova entitat. Com ja hem comentat és més que evident la vinculació dels Masó amb el nou Centre Catalanista, però cal no oblidar que eren els propietaris del diari. Aquest fet permet trobar documents interessants.

Per exemple, coneixem de primera mà quin és el comunicat que es va enviar a la Lliga Regionalista per adherir-se al seu moviment. El document anava signat pel president,

⁵⁶⁹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *El Heraldo de Gerona*, 25 de gener de 1912, pàg. 2.

⁵⁷⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de gener de 1912, pàg. 8.

⁵⁷¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 10 de gener de 1909, pàg. 1.

Marquès de Camps. L'escrit es va publicar el mateix dia de la constitució, el 9 de gener de 1912⁵⁷². La resposta per part de Ramon d'Abadal no es farà esperar i agrairà l'adhesió dels gironins mostrant la satisfacció pel camí emprès⁵⁷³.

Diario de Gerona es mostrarà com l'autèntic altaveu de les activitats del Centre. Per exemple, destaca les adhesions que estan tenint en aquests primers dies de vida: «... todos los días reciben propuestas de socios entre los cuales figuran las de valiosas personalidades de esta ciudad...». També destaca un article que va dedicar *El Poble Català* a la nova seu de la Lliga a Girona.

Les informacions que van sorgint durant el mes de gener són interessants. Ens trobem amb un escrit signat per Edemus que porta per títol "Aném a pams", en el qual remarca el canvi de direcció que prendrà amb la fusió del nou Centre Catalanista de Girona i sa Comarca. L'autor es mostra favorable a la nova direcció i decideix escriure l'article perquè a la ciutat existeix un debat constant al voltant del nou rumb que prendrà el Centre.

Comença criticant un editorial que havia aparegut feia pocs dies en l'òrgan oficial del jaumisme (es refereix a *El Norte*), en el qual es parlava de les diferents tendències existents dins el Centre. Per l'autor no s'ha produït una fusió, ja que perquè això fos així haurien d'existir les dues entitats (Centre Catalanista i la Lliga Regionalista) i només existia el Centre. A més, també és fals el que apuntava *El Norte* quan afirmava que dins la nova junta hi existeix un paper més important de la Lliga. Ho justifica perquè s'han adherit a la Lliga de Barcelona i hi apareixen cinc antics membres del Centre en la nova junta.

Per si quedava algun dubte, Edemus exposa que vol col·laborar amb forces afins com els mateixos jaumistes. L'objectiu del Centre és «...treballar per a l'implantació dels principis catalanistes, acceptant i agraint el concurs que tots els catalans de bona voluntat, per

⁵⁷² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 12 de gener de 1912, pàg. 6

⁵⁷³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 16 de gener de 1912, pàg. 7

egoisme propi, hem de prestar á nostre ideal patriótic...». Convida els jaumistes a encaminar-se cap al catalanisme ⁵⁷⁴.

Després es refereix al partit carlí del qual explica que s'ha convertit en regionalista perquè no tenia cap més opció. Cita un text jaumista: «...Els jaumistes som els regionalistes per excelència, per consegüent a Catalunya, son els primers catalanistes...». Els acusa d'haver adoptat aquest discurs perquè de no fer-ho, no tindrien espai en la política actual. Es pregunta què han fet els carlistes per Catalunya i no troba una resposta de defensa del catalanisme.

Els acusa de «...precisament perquè no creiem ab el seu catalanisme i axó qu'els nostres horitzons son ben axamplats i no'ns lliga l'esperit partidista, car enlloc com en el catalanisme se troben homes tan deslligats de la política...». Els únics que pretenen un gir cap al catalanisme són els més joves i els convida a implicar-se amb el moviment que propugna el Centre Catalanista de Girona⁵⁷⁵.

Una de les primeres activitats que durà a terme el nou Centre Catalanista de Girona serà un míting de Francesc Cambó, que visitarà la ciutat el 28 de gener de 1912. L'acte es va obrir amb la presentació del Marquès de Camps i, seguidament, és Cambó qui pren la paraula davant del públic. El primer punt destacable és la definició dels mots Catalanisme i Regionalisme.

Per Cambó, el catalanisme és «...el sentiment, la forsa, el motor, la sustancia; l'altre es la fórmula de realisació i aquest es actuable amb el primer...». Amb aquestes paraules vincula directament les dues faccions que conviven dins el Centre Catalanista. Després aposta per l'actuació política en el Govern central. Acabarà la seva exposició afirmant que «...avui el Regionalisme i el Socialisme son les úniques afirmacions qu' avui se plantejen

⁵⁷⁴ Pels antecedents del carlisme i el catalanisme, vegeu l'article de Jordi Canal al número 225 de *Revista de Girona*, titulat "Marian Vayreda, entre el carlisme i el catalanisme". També podeu consultar l'article de Borja de Riquer al número 147 de *Revista de Girona*: "De l'antiliberalisme a la contrarevolució. El carlisme català, 1876-1936"

⁵⁷⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 23 de gener de 1912, pàg. 3

en el camp de la política espanyola i que poden donar afirmacions de programa i simpaties d'opinió a n'els partits de govern...»⁵⁷⁶.

El *Diario de Gerona* segueix informant els seus lectors de tot allò que va succeir durant l'acte protagonitzat per Cambó. Hi dedica més de tres pàgines. Dies abans n'havia anat fent esment destacant la importància del míting, ja que arribava després d'un que va pronunciar a Saragossa. Segons els mitjans de comunicació va desfermar molta expectació als mitjans de Madrid.

Descriu l'acte de manera molt imponent. Hi van assistir gran nombre de persones de les comarques gironines: de l'Alt i el Baix Empordà, la Selva, el Gironés, el Pla de l'Estany, la Garrotxa i el Ripollès. Destaca que no es veia tanta gent des de l'època en què Solidaritat Catalana organitzava actes.

La conferència que va pronunciar Cambó⁵⁷⁷ va tenir passatges interessants segons el diari. Per exemple explica les diferències entre catalanisme i regionalisme. Té clar que un sense l'altre no existiria. Destaca que el regionalisme té una sèrie de trets destacables: «...1. Extensió del ideal; reconeixement de la unitat compartida per tots. 2a Interés de la opinió espanyola per la orientació regionalista catalana, com quelcom sá contra l'actual podridura política. Y 3a Concurs dels actuals partits de govern a nostres aspiracions...».

Però tot plegat no tindria sentit si no es té un sentiment catalanista.

També justifica el fet regionalista català: «...la solució regionalista es de fé. No hi há dret á desconexerla en altres regions quan la historia diu que ha sigut sempre salvació y ens demostra que els pobles no son com els homes volen ferlos artificiosament, sino com Deu ha volgut crearlos y com ha diferenciat els homes...». El pas que li cal fer és intervenir en la política espanyola per imposar els seus ideals.

⁵⁷⁶ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Regeneración*, 3 de febrer de 1912, pàg. 8

⁵⁷⁷ Per a una reflexió sobre el pensament de Cambó, vegeu *Memòries (1876-1939) Francesc Cambó*, de l'editorial Alpha, 2008. També *El Catalanisme regeneracionista*, Francesc Cambó, de Jordi Casassas, La Magrana, 1990 i *Cambó*, d'Heribert Barrera, publicat per Dèria l'any 2011

Tanmateix incideix que l'estat espanyol està en crisi i està centrada en el sufragi universal: «...aquest com la pèrdua de les colònies, no va influir fins anys després del fet. Hem tingut dret de vot, però no s'ha votat, fins que vingué nostra actuació...». El futur passarà perquè «...nosaltres y els socialistes som els únics que plantajem problemas de vida y progrés polítich. Si sabem crear una corrent regionalista espanyola, ens integrarem en un partit de la nova Espanya. Allavors governará el public, no l'inorgánich sinó tal com l'ha fet la naturalesa...»⁵⁷⁸.

Dies després es publica íntegrament tota la conferència que va pronunciar Cambó. Dels paràgrafs citats íntegrament ens quedem amb la definició que farà de catalanisme i regionalisme: «...Permeteume que en un inici vagi a precisar el concepte que vull donar l'n'aquesta paraula. Y per aixó, vull dir que jo he entés sempre que el Catalanisme es el sentiment, es la força, es el motor, es la sustancial y que'l Regionalisme es la fórmula de realisació, es la concreció política pera donar solució a n'aquest sentiment...»⁵⁷⁹.

Després d'analitzar tots els documents veiem de manera clara com la implicació de Sagner ja no existeix en el nou Centre Catalanista de Girona. Es fa referència a un trencament amb els antics catalanistes, segons explicava *El Norte*. L'absència de comentaris sobre la seva participació en els actes de la nova entitat i el posicionament del notari contrari a l'adhesió a la Lliga Regionalista, ens demostra de manera clara que ja no formarà part d'aquest projecte. De fet, l'any 1922 publicarà un article en què contradiu aquells que el vinculen amb el projecte polític de la Lliga, ja que no s'hi veu gens integrat. D'aquesta manera es tancarà la primera gran etapa del Sagner polític catalanista, endegant un nou període més focalitzat en el seu interès pel món dels negocis, la notaria, les aigües i les mines.

⁵⁷⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 30 de gener de 1912, pàgs. 3-7

⁵⁷⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 1 de febrer de 1912, pàgs. 3-7

El pròleg del llibre *Dret públic local*, de Jaume Brunet: un text per entendre l'autonomisme d'Emili Saguer

L'any 1917, Jaume Brunet presentarà el llibre que porta per títol *Dret públic local*⁵⁸⁰. El pròleg anirà a càrrec d'Emili Saguer. És un bon text per conèixer quin pensament tenia el notari, ja que en l'obra de Brunet fa un paral·lelisme entre Catalunya i l'illa de Cuba, que s'havia perdut recentment. Aquest estudi era una compilació de diferents articles que s'havien anat publicant al *Diario de Gerona* i a *El Gironés*. Aquests textos tractaven sobre una sèrie d'estudis sobre dret municipal i règim autonòmic del municipi⁵⁸¹.

Es tracta d'una obra en què aborda el tema dels ens locals, tot fent una comparativa amb el règim existent a Cuba. Brunet destaca la tesi de Francisco Carrera Jústiz sobre l'illa de Cuba i el seu autonomisme. Saguer en canta les excel·lències perquè el lector s'endinsi en la seva lectura. La comparativa amb Cuba⁵⁸² és prou interessant a parer del notari: «... Si els polítics espanyols sabessin donar-nos una vera autonomia local com la que és assolida en les lleis de la Illa de Cuba, amb tota seguretat que a Catalunya no tindríem de doldre-ns de no trobar experts maquinistes que sabessin fer funcionar una semblant maquinària...»⁵⁸³.

Aprofitant que s'ha de fer una reforma municipal i aprofitant unes paraules de Cambó on aposta, perquè ja que els municipis tenen un ens autònom com és l'ajuntament, les regions haurien de tenir un ens propi de característiques semblants, però aplicat a una regió, i és per això que es demana la Mancomunitat. Saguer afegeix «...que les realitats històriques mantingudes encara amb imborrables i persistents diferenciacions, siguen

⁵⁸⁰ Brunet, Jaume. *Estudis de dret públic local*, Girona: Tipogràfica de l'Hospital Provincial, 1917

⁵⁸¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 29 de desembre de 1918, pàg. 5

⁵⁸² Sobre aquest tema, vegeu l'estudi de Lluís Costa *Cuba i el catalanisme: entre l'autonomia i la independència* Rafael Dalmau, 2013

⁵⁸³ Brunet, Jaume. *Estudis de dret públic local*, Girona: Tipogràfica de l'Hospital Provincial, 1917, pàg. 12

plenament reconegudes, concedint-les'hi l'autonomia, que és natural gaudeixin, o sia aixecant-les a la categoria d'Estats particulars que convisquin dins la superior unitat de l'Estat nacional, o del Govern central, tal com succeeix en els Estats Units o en la Confederació germànica...»⁵⁸⁴.

Saguer i la crisi del catalanisme l'any 1922

Trobar articles a la premsa escrita en aquest període no sol ser massa habitual. Saguer havia abandonat la primera línia política feia anys. Podem localitzar algun article sobre el món del dret o alguna llei concreta, però els articles polítics són molt poc habituals. Per això és interessant el que va publicar el 1922 al *Diario de Gerona* amb el títol “La crisi del catalanisme i la Conferència nacional catalana”⁵⁸⁵.

L'article apareixia a la portada del diari i comença fent referència a la conferència nacional catalana que s'havia de celebrar els dies 4 i 5 de juny d'aquell any. Primer de tot es refereix a la Lliga Regionalista: «...la conferència nacional catalana, acusa ja, per el contingut del manifest publicat, una verdadera condemnaió de la política seguida pels parlamentaris regionalistes, y per consegüent, pel seu capítost, don Francesc Cambó i Batlle...»⁵⁸⁶.

Saguer apunta que en aquest manifest s'ataca la manera com ha actuat el catalanisme. Però ell no creu que s'hagi d'abandonar la intervenció catalana a Espanya «...es que, dins el sistema de intervenció (que no es exclusiu d'en Cambó, sino que ho era d'en Prat de la Riba, per més que lo contrari es vulgui significar en el manifest que ens ocupa) no hi pot haver una varietat gran de formes i maneres per aplicar-les en cada moment, segons

⁵⁸⁴ Brunet, Jaume. *Estudis de dret públic local*, Girona: Tipogràfica de l'Hospital Provincial, 1917, pàg. 17

⁵⁸⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de maig de 1922, pàgs. 1-3

⁵⁸⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de maig de 1922, pàgs. 1-3

es reput oportú, sense arribar mai a abandonar en absolut l'intervenció en la vida política?...»⁵⁸⁷.

En el manifest a favor de la conferència nacional catalana es demana que s'experimenti un canvi de la política catalanista. Saguer es mostra desfavorable en el cas que se seguís aquest nou precepte, perquè ell creu que seria una nova manera de fer política que no s'hauria vist mai abans. No hi està d'acord i per aquest motiu aposta per seguir conservant aquest model d'intervenció i no trencar de manera tant brusca amb el catalanisme que es practicava des de Valentí Almirall, passant per la Unió Catalanista i fins a arribar a l'actualitat.

Es planteja un dubte sobre la nova personalitat catalana per la qual s'apostava al manifest: «...serien els que aspirant a una absoluta independència política, a semblant fi encaminessin tots els mitjans? [...] que consignen que no sols ens cal una catalanitat substantiva, sinó un nacionalisme passional? O bé per el contrari, serien aquells que com en Cambó[...] creuen que Espanya no sols es una unitat territorial, sinó en cert modo i dins certs límits, una unitat moral?...»⁵⁸⁸.

Saguer no és partidari de la independència de Catalunya: «...consideri's que fins avui no hi ha hagut cap dels nostres grans homes que aspirés a l'independència. No hi aspirà l'Almirall. No hi aspirà en Prat de la Riba, molt menys en Pi i Margall...»⁵⁸⁹. Després passa a detallar la crisi que, segons ell, viu el catalanisme.

El principal problema del catalanisme és que els catalans estaven dividits. Aquesta divisió fou culpa de la Lliga Regionalista que, a través de la seva premsa i les entitats adherides, va provocar un trencament entre els catalanistes. Per què va passar? «...perquè ha mancat el vertader tracte de germanor. Perquè s'ha ofès i menyspreat indegudament a

⁵⁸⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de maig de 1922, pàgs. 1-3

⁵⁸⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de maig de 1922, pàgs. 1-3

⁵⁸⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de maig de 1922, pàgs. 1-3

molts fills de Catalunya, fins a aquells que en diferents formes i maneres enalteixen la nostra terra, però que no's dobleguen...»⁵⁹⁰. En aquest passatge es refereix clarament a la manca de respecte de la Lliga cap al catalanisme de comarques, deixant-los en un lloc secundari.

Amb aquesta reflexió apunta novament a la defensa del gironinisme. No oblidem que l'any 1909 Saguer es va mostrar contrari a la implantació de la Lliga Regionalista a Girona i la divisió a la qual apunta es refereix al protagonisme excessiu de Barcelona enfront de les comarques, que han perdut pes.

Saguer acaba l'article explicant per què l'escriu: «...aprecieu com volgueu les meves paraules, però sapiguen que sols m'han sigut inspirades per el meu fervent amor a la causa de Catalunya, per quina desitjo, com els firmants del manifest, una catalanitat substantiva, però no un nacionalisme passional, sinó un nacionalisme reflexiu...». A més, declara que no és seguidor de la Lliga com s'ha dit algunes vegades però creu que «...la Lliga sols deu esmenar alguns procediments; però que de cap manera es convenient que desaparegui...»⁵⁹¹.

En aquest punt és interessant enllaçar aquest article amb l'entrada que podem trobar a l'enciclopèdia *Espasa-Calpe*. Ens expliquem. El juny de 1926, Carles Rahola era l'encarregat d'elaborar algunes de les entrades que havien d'aparèixer a la futura enciclopèdia. Va enviar una carta⁵⁹² a Saguer perquè es definís i donés a conèixer alguns matisos de la seva vida. En la resposta del notari hi trobem fragments interessants.

Un dels passatges més rellevants és quan descriu el seu posicionament polític. Destaca «...por el cariño que tuvo al derecho civil catalán el Sr. Saguer desde los últimos años de

⁵⁹⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de maig de 1922, pàgs. 1-3

⁵⁹¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de maig de 1922, pàgs. 1-3

⁵⁹² Arxiu Municipal de Girona. Fons Carles Rahola Llorens. Correspondència: *Carta a Carles Rahola*, 14 de juny de 1926, RG. 003182

su carrera, se sintió como formando a lo que pudiéramos llamar regionalismo jurídico, en cuya primera línea figuraba entonces el eximio jurisconsulto D. Manuel Duran y Bas...».

No defugí la seva vinculació amb el catalanisme, tot i que ell es defineix com a «... acérrimo defensor de la libertad civil, y como medio de asegurar ésta, de una autonomía política, si bien que todo dentro la superior unidad de un Poder central...». Amb aquestes paraules ja mostra que no té una voluntat rupturista amb Espanya i que no entendria una Catalunya independent.

Ens explica la seva participació a l'Assemblea de Reus de 1893 i recorda que va proposar «...la creación de una comisión codificadora compuesta exclusivamente de catalanes para que propusiera cuantas reformas considerase prudente introducir en el derecho civil de Cataluña con facultad, además, como si ejerciese una especie de exequator, de oponerse a las disposiciones del Poder legislativo español que pudiesen perjudicar la legislación civil de Cataluña...»⁵⁹³.

Amb aquests dos documents podem arribar a la conclusió que als anys vint Saguer es considera políticament com un fill del regionalisme jurídic. Defensa el catalanisme sempre que sigui reflexiu amb una catalanitat substantiva. Vol defugir totalment dels extremismes. El pensament que té en aquells moments variarà un cop arribi la Segona República, després del seu pas per la presidència de la Diputació de Girona. Tot i això, un dels components que no podem obviar és la defensa que farà del seu gironinisme, encara que no en fa referència en la citada carta.

⁵⁹³ Arxiu Municipal de Girona. Fons Carles Rahola Llorens. Correspondència: *Carta a Carles Rahola*, 14 de juny de 1926, RG. 003182

Censos i censals de l'Estat

Deixant de banda el seu posicionament polític, en el món del dret Saguer va tenir un paper destacat, ja que després d'anys d'investigacions va presentar la seva gran investigació: *Institución de los fideicomisos y sus efectos en Catalunya*. Es tracta d'una obra de referència en el món del dret que aprofundeix sobre aquesta institució típicament catalana. Però aquest llarg període conserva altres elements destacats com l'estudi sobre els censos i censals de l'Estat l'any 1910.

Un dels fets més destacats aquell any serà la publicació d'una sèrie d'articles per evitar el pagament d'uns censos i censals que una sèrie de personatges volien cobrar a la demarcació de Girona. Tot s'inicia cap al mes de febrer d'aquell any quan un diari amb el qual anteriorment no havia simpatitzat mai Saguer (*La Lucha*), comença a publicar una sèrie d'articles per alertar els propietaris que no paguin aquests censos: «...el único que ha hecho algo sobre el particular demostrando que la mayoría de dichos censos y censales si los pagan es debido a que nadie estudia los asuntos que interesan, pero nuestra apatía es mayor aun pues sobre ello y debido al notario don Emilio Saguer ha hecho un verdadero estudio publicando un libro en el que demuestra palpablemente que el que paga es porque quiere...»⁵⁹⁴.

El problema radicava en què aquests censos i censals ja havien prescrit i per això els propietaris no havien de pagar ni un cèntim del que els reclamaven. Els qui reclamaven el cobrament jugaven amb el desconeixement de la gent que accedia a pagar-ho pensant que era el seu deure. Així ho remarca en un escrit *Diario de Gerona*: «...se mueven desde hace tiempo unos sugetos que en nombre de una señora de Barcelona que aparece ser transmisaria de censos y censales del Estado, reclaman a los propietarios capitales y pensiones en forma que, aparte ser ilegal, es altamente gravosa para los intereses de los propietarios, pues capitalizan el censo o censal al seis por ciento y exigen veintinueve

⁵⁹⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 25 de febrer de 1910, pàg. 3

pensiones. Son muchos los interesados que aterrorizados ante las exigencias de los representantes de la transmisaria, han cedido a sus injustas pretensiones pagando lo que no debían...»⁵⁹⁵.

A partir del mes de març, *La Lucha* anirà publicant cada dia una part del text de Saguer i això acabarà originant una nova publicació del notari⁵⁹⁶. En el primer article destaca que vol abordar per separat el tema dels censos i els censals. A més, ho farà des de la perspectiva de la llei espanyola i no pas la catalana, de manera que no hi hagi cap mena de dubte sobre això.

Destaca que no es poden demanar aquests censos, encara que siguin de l'Estat, ja que han prescrit. A més, diu que és fals que s'hagin de pagar un total de vint-i-nou pensions. En cas d'haver de pagar, només en serien cinc perquè havien passat molts anys des de l'entrada en vigor del Codi civil de 1888.

Quan es refereix als censals Saguer es mostra molt clar: «...según el Código civil (artículo 1964), si se trata de una acción meramente personal, que no tenga término especial de prescripción, se extingue ó prescribe a los quince años. Si se de una acción hipotecaria prescribe a los veinte...». Partint d'aquesta base i observant que aquesta normativa es practica des de 1888 i estem situats al 1910 —han passat més de 20 anys—, queda prou clar que la possibilitat de cobrar els censals ja ha caducat perquè aquests han prescrit.

Finalitza tota la seva argumentació exposant un total de vuit conclusions sobre tot aquest tema. Així, destaca que els censos i els censals han prescrit. Els censos caduquen al cap de quaranta anys des de l'últim pagament. A més, en el cas d'haver-se de pagar, com a màxim serien cinc pensions. Pel que fa als censals, prescriuen al cap de quinze anys des de l'últim pagament de les pensions. En el cas d'haver-hi hipoteca, la prescripció seria al

⁵⁹⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 27 de febrer de 1910, pàg. 11

⁵⁹⁶ Saguer i Olivet, Emili. *Censos y censales del Estado: su prescriptibilidad y demás razones para oponerse a su pago*, Girona: Impremta Carreras, 1910

cap de 20 anys. Amb tota la seva argumentació demostra que el tema del cobrament dels censos i censals no es pot aplicar⁵⁹⁷.

Tancarà el tema de manera definitiva amb un article publicat a *La Lucha* en el qual donarà alguns consells a les persones afectades⁵⁹⁸. El subtitula *Tácticas a seguir por los censatarios*. En aquest article fa unes quantes recomanacions per oposar-se al pagament, però acaba l'article amb un seguit de reflexions prou interessants: «...¿No habrá ninguna entidad en Gerona que aprecie la gravedad que el asunto reviste y que sepa hacer un llamamiento a cuantos se consideren en él interesados? ¿No habrá ninguna entidad de las que tienen por objeto la defensa de los intereses generales del país como la Económica, Fomento y Sindicato Agrícola que sepa levantar y sostener una campaña tan digna y provechosa? ¿No contará ella con el valioso apoyo del ilustre Colegio de Abogados? El tiempo lo dirá».

El ressò del seu estudi va anar un xic més enllà i va rebre moltes felicitacions pel seu treball: «...nos consta que de muchos y lejanos puntos de España está recibiendo cartas de felicitación nuestro distinguido amigo D. Emilio Saguer...». Aquest fet el destacava el *Diario de Gerona* fins al punt de rebre felicitacions de senadors.

Era el cas del Marquès de Camps: «...haciéndola extensiva al artículo publicado en el Diario sobre esta cuestión y haciendo votos para que la voz del señor Saguer que es la primera que se ha alzado contra los abusos de los trasmisarios del Estado, tenga eco en esta capital y su provincia...»⁵⁹⁹.

Ja hem observat abans que a l'article publicat a *La Lucha*, Saguer reclamava l'actuació d'algunes institucions que no actuaven contra aquesta situació, i sembla que la resposta no es farà esperar, tal com esperava el mateix notari: «...el Sindicato Agrícola de esta

⁵⁹⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, edicions de l'1 de març de 1910 a l'11 de març

⁵⁹⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 12 de març de 1910, pàg. 1

⁵⁹⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 13 de març de 1910, pàg. 11

ciudad ha resuelto ocuparse en este asunto...». Per tant, els seus precis es van fer sentir i les entitats al·ludides van iniciar un seguit d'accions.

Tota aquesta problemàtica finalitzarà el juny de 1910 quan Saguer exposa una sentència del jutjat de Figueres relativa als censos i censals. Ho exemplifica amb un cas que va succeir el 12 de gener de 1893 en el qual es feien retornar els censos que s'havien pagat. En l'article publicat al *Diario de Gerona*⁶⁰⁰ s'esclareixen molts dels fets al voltant d'aquest cas.

Inicia l'article indicant que si tothom anés en la mateixa direcció, s'hauria aconseguit una solució del conflicte molt més positiva per a totes les parts⁶⁰¹. Tot i demanar suport a diferents institucions, només va rebre l'ajuda de l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona, a proposta de Tomàs Carreras i Artau.

La sentència del 1893 feia referència a un cas que afectava Maria Suñé, de Sant Joan de les Abadesses. En ella es deia clarament que els censos de l'Estat havien prescrit i, com a conseqüència, no es podien cobrar. La sentència feia pocs dies que s'havia dictat i per Saguer era un important contrapunt per demostrar la validesa dels seus arguments en contra del pagament dels censos i censals de l'Estat⁶⁰².

L'activitat no s'acabarà en aquest punt i el notari de Girona mirarà d'implicar altres agents de la societat gironina per aglutinar el nombre més gran de suports contra aquest pagament. D'aquesta manera aconseguirà la implicació del Sindicat Agrícola de Girona i Comarca, del qual era el vicepresident. Faran extensiva la defensa dels afectats a altres sindicats de la comarca per poder fer una defensa conjunta⁶⁰³.

⁶⁰⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 1 de juny de 1910, pàg. 3

⁶⁰¹ Reclamava de nou la implicació de les diferents entitats que s'hi podien implicar, com la Sociedad Económica de Amigos del País, el Col·legi d'Advocats o l'Institut de Sant Isidre, entre d'altres.

⁶⁰² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 1 de juny 1910, pàg. 3

⁶⁰³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 19 de juny 1910, pàg. 9

A finals de juny de l'any 1910 es crearà una comissió per vetllar pels interessos dels afectats i començaran a arribar els primers sindicats que s'afegiran a les demandes, com seria el cas del de la Bisbal⁶⁰⁴. Finalment, el 10 de juliol es reuneixen totes les entitats per prendre decisions conjuntes.

Una de les més importants serà l'enviament d'una instància al Ministeri d'Hisenda perquè resolgui el cas: «...El Real decreto de 22 de Diciembre de 1908 ha creado un estado de intranquilidad entre los propietarios de fincas rurales por las reclamaciones contra ellos ejercitadas por los obtentores de censos del Estado, si que pueda ventilarse debidamente la justicia de aquellas reclamaciones...»⁶⁰⁵.

Saguer, com a vicepresident del Sindicat Agrícola de Girona, seguirà ampliant tot el tema amb la complicitat de Tomàs Carreras i Artau que, conjuntament amb Tomàs Fontova, van sol·licitar als poders públics el restabliment del dret de retracte en matèria de transmissió de censos i censals de l'Estat. Uns acords molt semblants que havien pres dies abans l'Acadèmia de Jurisprudència i altres entitats de Catalunya⁶⁰⁶.

El tema no tindrà una solució definitiva fins al 1911. A finals d'any llegirem una notícia que ens ho confirma: «...El ministro de Hacienda puso a la firma de D. Alfonso el decreto restableciendo el derecho de retracto a los censatarios en las transmisiones, censos y gravámenes desautorizados por la administración en los términos establecidos por el Código Civil quedando en su consecuencia derogado el real decreto de 22 de Diciembre de 1908 que suprimió aquel derecho...». D'aquesta manera s'arribava a la conclusió del cas dels censos i censals⁶⁰⁷.

⁶⁰⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 26 de juny 1910, pàg. 11

⁶⁰⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 10 de juliol de 1910, pàg. 10

⁶⁰⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 12 de juliol de 1910, pàg. 10

⁶⁰⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 8 de novembre de 1911, pàg. 10

Tot i el ressò que va tenir aquest cas entre els veïns de Girona, no hem de defugir un fet molt clar, i és que en aquesta ocasió Saguer feia allò que tan havia criticat quan mantenia el debat amb Joan Martí i Miralles⁶⁰⁸ al voltant de la parceria. S'aferra al Codi civil espanyol per sobre del català per defensar el cas. Saguer adequa el seu discurs pairalista a favor del nou Codi civil i sense fer cap esment al dret civil català, que encara considera que els censos no prescrivien.

Un altre dels fets destacables és la implicació creixent que tindrà Saguer entre els propietaris de la demarcació de Girona. No hem d'obviar el fet que el notari sempre s'havia considerat propietari i així consta en nombrosos documents de l'època. Per tant, no només escriu tots aquests articles amb la voluntat d'informar els ciutadans, sinó també per la seva vessant com a propietari. És per aquest motiu que decideix publicar la sèrie d'articles a *La Lucha* i no pas en un altre mitjà.

La conferència sobre els fideïcomisos

La publicació de la seva tesi serà un dels aspectes més destacats en aquest nou període que s'obrirà en la vida d'Emili Saguer. El punt culminant serà el 22 d'abril de 1912 quan pronunciarà una conferència a l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona explicant la seva tesi sobre els fideïcomisos. Tots els mitjans gironins es faran ressò de la notícia i en publicaran algun comentari. *La Revista de Catalunya*⁶⁰⁹ serà qui en farà un comentari més ampli.

Però abans d'entrar en el contingut de la conferència cal situar-nos a finals de 1911 quan publica un interessant article on ja dibuixa el camí que cal seguir per preservar el dret català. *La Regeneración* el publicarà íntegrament. En aquelles dates s'havia publicat un

⁶⁰⁸ Ja hem comentat el debat que van mantenir Miralles i Saguer al voltant de la parceria. Miralles es basava en el Codi civil i Saguer apostava per la defensa del dret civil català.

⁶⁰⁹ Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: *Revista de Catalunya*, 1 de maig de 1912, núm. 5, pàgs. 76-77

Reial decret contra les notaries i per aquest motiu el notari va decidir fer públic aquest escrit amb el títol “Com deuria defensarse el Dret Catalá”⁶¹⁰.

En aquells moments calia una bona tasca per preservar el dret català. Segons Saguer, un prohoms de la Lliga Regionalista va dir que no calia parlar de la qüestió del dret civil català perquè «...Catalunya se trobava en descubert en el cumpliment de la feyna que, ab relativa ventatja nostra, ens encarregá lo dit Sr. Duran y Bas...». Això no ho comparteix el notari, ja que el dret català està al descobert i cal treballar per preservar-lo.

Saguer creu que el camí que s’ha de seguir no és el d’invertir en les eleccions, sinó que cal fer una bona feina per crear un apèndix del dret civil català: «...Catalunya en los últimos temps á n’els del seu verdader moviment polítich, ha tingut diners pera esmersar, en cantitat considerable ‘n certes eleccions en que ben poch s’ha guanyat, y també, just es regonexho, pera obras de veritable cultura; però no n’ha tingut encare pera que alguns dels nostres preminents juriconsults estudiessin y preparaessin un Apèndix del Dret Civil Catalá...».

Destaca que ja existeix un primer treball fet per defensar el dret. Es refereix a l’Apèndix presentat per Romaní i Puigdengoles i Trias i Giró l’any 1903⁶¹¹ amb motiu del Reial decret de Duran i Bas quan era ministre. En uns mesos s’havia de presentar un altre treball de Joan Josep Permanyer, però sense voler desmerèixer la seva feina, estava mancat de la feina d’altres importants juriconsults.

Tanmateix critica el paper de les diputacions en aquesta tasca de la codificació. Denuncia que no s’han cobert les vacants existents en la comissió codificadora. Espera que el

⁶¹⁰ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Regeneración*, 23 de desembre de 1911, pàgs. 8-11

⁶¹¹ *Ante-Proyecto de Apéndice del Código Civil para el Principado de Cataluña que presentan a la Comisión Especial constituida con arreglo al Real Decreto de 24 de abril de 1899 D. Francisco Romaní y Puigdengolas, Presidente de dicha Comisión, y D. Juan de Dios Trias y Giró, vocal de la misma, representante del Colegio de Abogados de Gerona. Precedido de un Prólogo del primero de dichos señores. Edición publicada con una introducción por la Revista Jurídica de Cataluña (de Joan Martí y Miralles), Barcelona: Hijos de Jaime Jepús, 1904*

Govern espanyol rectificui i que el moviment que s'havia iniciat comporti una sèrie de canvis en la professió, aconseguint una verdadera carta de Llibertat per celebrar actes⁶¹².

En un article publicat el 17 de desembre de 1911 al *Diario de Gerona*, Saguer va proposar que el jurisconsult Guillem Maria de Brocà ocupés una de les vacants de la comissió codificadora. La junta del Col·legi d'Advocats de Girona farà arribar la proposta al president de la Diputació de Girona, Agustí Riera, que l'acceptarà⁶¹³.

Si ens tornem a situar en el marc de la conferència que havia de pronunciar Saguer a l'Acadèmia de Jurisprudència, observem que la seva intervenció no serà l'única durant aquell any. Joan Maluquer i Viladot, com a president de l'Acadèmia de Jurisprudència, va proposar una sèrie d'intervencions que feien referència a l'organització de la propietat i el funcionament de la família. Entre els ponents destaquen distingits juristes catalans com Josep Pella i Forgas, amb el tema "Codificación moderna y Codificación catalana, y sistema de ley escrita de las Constituciones de Cataluña",; Carles M. Soldevila, amb "Dret de la Viuda", i Francesc Maspons i Anglasesell, amb *La Rabassa morta*, entre d'altres⁶¹⁴.

Si ens centrem en la ponència de Saguer, serà *La Vanguardia* qui ens ofereixi un major detall de la seva exposició. El 21 d'abril de 1912 anuncia que pel dilluns següent hi ha prevista una nova junta ordinària de l'Acadèmia de Jurisprudència a partir de les 21.30 hores. En el transcurs d'aquest acte, Saguer pronunciarà una conferència⁶¹⁵. El dia 24 el diari serà el responsable de donar forma a la crònica de l'esdeveniment i gairebé tots els rotatius gironins el copiaran⁶¹⁶.

⁶¹² Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Regeneración*, 23 de desembre de 1911, pàgs. 8-11

⁶¹³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 18 de gener de 1912, pàg. 7

⁶¹⁴ *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans 1911-1912*, pàg. 742

⁶¹⁵ *La Vanguardia*, 21 d'abril de 1912, pàg. 3

⁶¹⁶ *La Vanguardia*, 24 d'abril de 1912, pàg. 2

El Norte titula l'article amb el nom "En pro de nuestro derecho". Destaca que va prendre com a base els treballs de la codificació del dret català que es van centrar en els fideïcomisos. Prendran rellevància els estudis previs que havien fet Duran i Bas i el projecte d'Apèndix de Romaní i Puigdengoles i Trias i Giró. Va lloar la tasca de tots aquests juristes. El seu gra de sorra vindrà de l'estudi dels fideïcomisos, no només en el dret romà i el català, sinó citant també els projectes dels anteriors juristes i enumerant els diversos articles que podrien ser objecte de modificació⁶¹⁷.

El *Diario de Gerona* destacarà la conferència del notari a través dels extractes de la premsa de Barcelona. La crònica és molt semblant a la que publicarà *El Norte*. També es menciona que durant la conferència va ser acompanyat per Martí i Miralles, que era el vicepresident de l'Acadèmia de Jurisprudència; Guillem Maria de Brocà, degà del Col·legi d'Advocats, i Carles M. Soldevila, de la junta del Col·legi Notarial⁶¹⁸.

La Regeneración farà referència a la conferència en forma de felicitació, destacant els elogis rebuts per part de tota la premsa. No entra a fer cap comentari de la seva intervenció perquè els diaris ja han fet la crònica de l'esdeveniment i es limita a fer una: «...más sincera y entusiasta felicitación...»⁶¹⁹.

Qui dona un resum molt més acurat de la conferència del notari gironí és la *Revista de Catalunya* en l'edició de l'1 de maig d'aquell any. L'article el signarà F. Culí i Verdaguer amb el títol "Qüestions de dret". Destaca que les conferències que s'estan pronunciant a l'Acadèmia són molt importants pel futur del Dret Català i és el camí per preparar-ne la codificació definitiva.

Ja per començar destaca el paper remarcable que tenen els fideïcomisos en el dret català i el situa com una de les costums del costum jurídic català. A diferència de l'emfiteusi, que

⁶¹⁷ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *El Norte*, 25 d'abril de 1912, pàg. 2

⁶¹⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 25 d'abril de 1912, pàg. 8

⁶¹⁹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Regeneración*, 27 d'abril de 1912, pàg. 18

estava en un constant debat entre els juristes, el fideïcomís no tenia cap debat obert i era acceptat com a tal entre la consciència popular.

El més important és la llibertat de testar i per això els fideïcomisos són importants pel dret català. Per aquest motiu, Saguer va començar analitzant el projecte d'Apèndix que el 1903 van presentar Romaní i Puigdengoles i Trias i Giró a expenses del Reial decret de Duran i Bas. El notari va analitzar els apartats que feien referència als fideïcomisos i va proposar una sèrie de reformes en el seu articulat.

Va destacar que cal seguir treballant per preservar el dret català i per aquest motiu, a banda de promulgar una codificació, s'hauria de presentar un autèntic codi a semblança del Codi civil espanyol. Així destaca que «...si no'ns aixequem pera defensar-lo donant-li l'única sanció legal que'ns resta, la vida jurídica catalana tant intensa i característica, trontollarà tota i els seus enemics l'esberlarien despietadament...».

Un dels camins a seguir era l'aprovació del projecte de la Mancomunitat: «...hauríem guanyat molt en aquest sentit, car aleshores les diputacions quedarien encarregades de la codificació...»⁶²⁰.

Les paraules del notari no van passar inadvertides per companys de professió. Interessant és l'apunt que publicarà Jaume Bosacoma a la *Revista de Catalunya* en què remarca la història del dret civil català i demana la necessitat de promulgar una codificació. En aquest punt Bosacoma cita un fragment de la conferència de Saguer per comentar per on creu que passa el futur d'una codificació catalana: «...devem els catalans, fundant-nos en la Llei Suprema entre totes les lleis, que es ço que és inherent i inseparable de la naturalesa de les coses, redreçar-nos contra'l present estat legal, i en sa

⁶²⁰ Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Hemeroteca: *Revista de Catalunya*, 1 de maig de 1912, pàgs. 76-78

conseqüència formular quasi un veritable Còdec, on s'hi buidi tot el contingut del Dret Civil Català...»⁶²¹.

Bosacoma seguirà aportant altres notes en el seu article, molt en la línia del que proposava Saguer. Per exemple, demana que els juristes que promulguin la codificació s'hi dediquin plenament. El notari proposava el mateix i fins i tot demanava una possible remuneració. Recupera la idea del notari de fer una subscripció per recompensar els juristes catalans⁶²².

El tema encara no quedaria tancat. L'advocat Josep Maria Gich va proposar celebrar un congrés de Dret Català a través de la *Revista de Catalunya*. Saguer va contestar amb un altre article tot exposant els motius perquè no s'hauria de celebrar. Tot i això, no tanca la porta a celebrar-lo més endavant, però el 1913 no ho creia convenient.

Segons Saguer, ja l'any 1907 hi va haver la primera intenció de celebrar un congrés català per defensar el dret, prenent com a exemple el que s'havia celebrat en honor de la llengua catalana. El notari s'hi va mostrar en contra en un article que va publicar a *El poble català* el desembre de 1907⁶²³. En aquest article apuntava que calia una codificació del Dret català previ a la celebració d'un congrés.

De tot plegat destaca que s'està fent un pas endavant amb les conferències que havia organitzat l'Acadèmia de Jurisprudència durant el 1912. Per a ell, aquestes conferències «...tendeixen en part a la revisió de ço que s'ha fet, i a la fixació de bases o punts de partida, per a la reglamentació de certes institucions...»⁶²⁴. Però de nou la possibilitat de

⁶²¹ Arxiu de Revistes Catalanes Antigues. Hemeroteca: *Revista de Catalunya*, 29 de març de 1913, pàgs. 164-166

⁶²² L'any 1907 Emili Saguer ja va apuntar que calia crear una comissió de juristes formada per cinc o sis especialistes que haurien de percebre una quantitat econòmica per poder desenvolupar la codificació catalana. Va proposar recaptar fons (30.000 duros) perquè els juristes portessin a terme la tasca encomanada.

⁶²³ Arxiu de Revistes Catalanes Antigues. Hemeroteca: *Lo Poble Català*, 19 de desembre de 1907

⁶²⁴ Arxiu de Revistes Catalanes Antigues. Hemeroteca: *Revista de Catalunya*, 25 d'octubre de 1913, pàg. 562-563

crear un Apèndix del dret civil català quedaria a l'aire en l'enèsim intent dels juristes catalans.

La tesi doctoral: *Institución de los fideicomisos y sus efectos en Cataluña*

Emili Saguer aconseguirà una de les fites més destacables per qualsevol jurista quan publica la seva tesi doctoral *Institución de los fideicomisos y sus efectos en Cataluña*. És una obra de referència sobre els fideïcomisos. El llibre es va imprimir a Girona a la Imprenta y litografía Carreras l'any 1913. És una obra extensa amb un total de 360 pàgines i, com ja hem comentat, va ser distingida el 1910 per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona.

L'obra es va imprimir el 1913, però no serà fins al 1915 que els diaris de l'època en faran algun comentari. El *Diario de Gerona* reconeix que «...su obra es una ordenación razonada y crítica de textos y sentencias, sobre todo de los que desde hace muchos años no han sido directamente examinados, con objeto de llevar a los profesionales el estudio inmediato de las fuentes...».

A més afegeix que «...el plan seguido por el autor puramente didácticos, responde perfectamente a su pensamiento y propósito y ajustándose a él, estudia y desarrolla la materia exponiendo con gran claridad, en párrafos numerados, con la Jurisprudencia aplicable que ha recogido e inserta por separado al final de los respectivos capítulos...».

Acaba l'article destacant que «...la obra del señor Saguer, merece el calificativo de modelo de monografías jurídicas, y su autor justo elogio por la labor utilísima que con tanto acierto ha llevado a cabo...»⁶²⁵.

No és objecte d'aquesta tesi entrar detalladament a parlar de les idees que proposa Saguer en la seva gran obra, fet que comportaria un extens capítol, però si que en donarem certes referències. Per començar, cal destacar el lema que hi apareix a la

⁶²⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de setembre 1915, pàgs. 6-7

contraportada: «...En la maquinària del Dret, un sol colp de martell mal donat, dificulta o impedeix son natural funcionament...». D'aquí la importància de conservar la institució dels fideïcomisos a Catalunya.

En el pròleg del llibre, Saguer destaca que no és una obra fàcil de digerir, per això en recomana més d'una lectura, ja que al citar molts casos hi ha una densitat molt elevada, cosa que el converteix en un text feixuc però que cal llegir: «...a quienes deban ser sus juzgadores, que presten la atención debida, como estamos seguros así lo harán, a unos trabajos que difícilmente pueden ser amenos...».

Dirigeix el seu treball a advocats i notaris, així com a funcionaris de l'administració de justícia. El que intenta és «...un ensayo de una ordenación razonada y crítica de textos y sentencias, sobre todo de aquellos, que, desde muchos años a esta parte, no siempre han sido directamente examinados...».

Amb paraules de Saguer, concebrà l'obra com un nou pas per conèixer la institució dels fideïcomisos. Situa la clau en el fet que no només se centrarà en el dret romà i el català, sinó que citarà els projectes d'anteriors juristes i enumerarà els diversos articles que poden ser objecte de modificació en una futura codificació catalana.

El llibre està escrit en castellà. Aquest fet ens podria xocar, ja que la majoria de llibrets publicats pel notari són en català, però tot té una justificació i en aquest cas és el públic al qual va dirigit: «...a pesar de lo mucho que quisieramos enaltecer la lengua materna en todas nuestras producciones, hemos escrito también en castellano el presente estudio, para que pueda ser con más cariño e inteligibilidad apreciado por Jueces y Magistrados...».

Però abans d'entrar en matèria caldria saber com defineix Saguer un fideïcomís: «...como una disposición por la cual se obliga a un heredero, donatario por causa de muerte, o en capítulos matrimoniales, legatario, o fideicomisario, que entregue a otro, uno o varios objetos determinados, la herencia entera, o bien una cuota parte de ella, no tuvieron en su

origen más base que la confianza o fidelidad de la persona encargada de transmitirlos...»,⁶²⁶.

Durant tota l'obra apareixen un munt d'exemples de situacions que Saguer s'ha trobat en el seu exercici com a notari, per exemplificar la idea que ell vol transmetre. Per aquest motiu ha referenciat un munt de sentències sobre els fideïcomisos i les utilitza per il·lustrar els seus conceptes.

El llibre està estructurat en un total de 13 capítols. Dins de cada capítol apareixen una sèrie de subcapítols per fer-ne més àgil la lectura. En total n'hi ha 98. Acaba la seva obra amb una conclusió i presenta dos apèndixs sobre els antecedents d'un dictamen i sobre com aquest dictamen s'hauria d'elaborar.

En el primer capítol amb el títol "Noción de los fideicomisos" fa una primera aproximació al tema. Primer de tot dóna una definició del que és aquesta institució del dret català i explica quins tipus de fideïcomisos clàssics existeixen, ja siguin singulars o universals, o bé temporals i perpetus.

Seguirà amb el capítol segon titulat "Otras clases de fideicomisos". Aquí enumera una sèrie de fideïcomisos, ja siguin expressos o tàcits, d'un sol grau o diversos... Després cita algunes clàusules existents entre els fideïcomisos familiars o bé recíprocs. Tanca el capítol amb un cas d'una sentència del Suprem del 20 d'octubre de 1900.

Els capítols tres, quatre i cinc podrien anar entrelaçats i clourien la primera part introductòria del llibre. En el tercer parla sobre "Personas que intervienen en un fideicomiso". El segueix el capítol dedicat a "Adquisición y transmisibilidad del fideicomiso". Finalment, "Modalidades de los fideicomisos".

A partir d'aquest punt, ja arriba la part més densa del llibre amb capítols molt més amplis i l'exemplificació a través de diferents casos de sentències. Així, el capítol sis es titula "Los

⁶²⁶ Saguer, Emili. *Intstitución de los fideicomisos en Cataluña*, Girona, 1913, pàg. 7

fideicomisos como sustitución fideicomisaria” i Saguer hi busca les arrels de la institució a través de la història, amb textos romans o bé canònics.

El capítol setè s’anomena “Inteligencia que merecen ciertas cláusulas” i aquí destaca els casos més complexos, alguns dels quals creadors de jurisprudència. A partir d’aquest capítol comença a destacar altres parts dels fideïcomisos, deixant de banda les diferents excepcions.

El vuitè capítol es refereix a les obligacions del fiduciari, i està dividit en tres seccions. En una primera aborda el tema de les obligacions de caucionar i prestar de culpa, per deixar pas a una segona part en què es refereix a la restitució voluntària del fideïcomís. El capítol es completa amb la part dedicada a “Restitución forzosa del fideicomiso”. Tot plegat el converteix en un capítol ben extens.

En el novè aborda la problemàtica de la inalienabilitat del fideïcomís aportant unes nocions generals sobre el cas i entrant en el cas particular de Catalunya, on es va estimar que el fiduciari podia atorgar establiments emfitèutics. El seguiran els capítols dedicats als drets del fiduciari. L’onzè parla sobre la trebel·liànica, el dotze està dedicat a l’extinció dels fideïcomisos i, per acabar, tancarà tota la seva exposició tractant sobre els fideïcomisos perpetus o vincles.

Tot plegat ho clourà amb una curta conclusió: «...sin temor, empero, de equivocarnos, queremos aventurar la idea de que será unánime la opinión de tener que conservarse íntegramente en el futuro Código o Apéndice Catalán, la “Institución de los Fideicomisos”, en la manera resultante de las doctrinas que quedan expuestas...»⁶²⁷.

D’aquesta manera queda ben clar que la intenció de Saguer no es limita només a posar en coneixement del lector el tema dels fideïcomisos, sinó que té l’objectiu d’aconseguir que en una futura codificació a Catalunya es conservi aquesta institució típicament catalana.

⁶²⁷ Saguer, Emili. *Institución de los fideicomisos y sus efectos en Catalunya* Girona, 1913, pàg. 328

La ley en la dictadura: reflexions jurídiques en temps de dictadures

Amb la presentació del seu estudi sobre els fideïcomisos, Saguer entrarà en una etapa de poques publicacions de caràcter jurídic. L'any 1919 es va publicar un nou número de la *Revista de Derecho privado*. El *Diario de Gerona* destaca aquesta publicació: «...la importancia que dicha notabilísima Revista, dedicada exclusivamente a los estudios de derecho privado, concede en general a los trabajos sobre derecho regional no castellano y por consiguiente al derecho catalán...».

En aquest nou número hi apareix un article de Saguer: «...”De los hijos puestos en condición” a nuestro conciudadano el Doctor don Emilio Saguer, quien por virtud de tal trabajo asienta con robusta argumentación la tradicional doctrina sobre “Hijos puestos en condición” destruyendo el intento de revisión que se contiene en un documento que no es un dictament como en la revista se simula, sino un pronunciamiento judicial destinado a ser muy discutido...»⁶²⁸.

Tot i el parèntesi de 1919, no serà fins al 1926 que no trobem un altre article interessant en la seva vessant com a jurista. Aquell any va publicar un polèmic escrit, “La ley en la dictadura”, a la *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*⁶²⁹. No només és rellevant el fet que el notari iniciï una col·laboració amb aquesta prestigiosa publicació dirigida per Ángel Ossorio, sinó per quan i com està escrit.

Ens situem a l'any 1926. Els efectes de la dictadura de Primo de Rivera ja eren més que evidents en la societat del moment. Enmig d'aquesta situació, Saguer decideix publicar un article per explicar com s'hauria de legislar durant la dictadura. Tot i el contingut de l'article, consta en la primera pàgina de la revista que «Este número ha sido visado por la censura militar».

⁶²⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 8 d'agost de 1919, pàg. 4

⁶²⁹ *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*, Madrid, 1926, núm. 148

Saguer recordarà aquest article durant el seu pas per la presidència de la Diputació de Girona i es felicita per haver-lo publicat: «...es tan nefasta la actuación de las dictaduras, que consideramos para nosotros como un timbre de gloria, el haber combatido la pasada Dictadura española desde las páginas de la “Revista de Legislación y Jurisprudencia”...».

A partir d'aquest número la revista va patir l'atac directe de la dictadura: «...artículo que motivó no se consintiera a la expresada revista que continuara insertando estudios de los catedráticos de Derecho político de España referentes al concepto que les merecían las llamadas leyes superfascistas, cuyo estudio había reclamado el Director de la Revista don Angel Ossorio...»⁶³⁰.

En el número de la revista del gener de 1926 hi apareix un article suscitat pel propi director perquè reconeguts catedràtics de dret polític de diferents universitats espanyoles s'expressessin sobre algunes lleis que havia aprovat recentment la dictadura. Les van anomenar “Leyes superfascistas”. Aquestes lleis es van aprovar durant el mes de novembre de 1925 i s'inspiraven en les que s'estaven instaurant llavors a Itàlia. Entre les opinions s'hi poden trobar les de prestigiosos juristes com Fernando de los Ríos, de la Universitat de Granada; Mariano Gómez González, de la de València; J. Arias de Velasco de la d'Oviedo, o bé la de Carlos Ruiz del Castillo, de la de Santiago.

Hauríem de situar l'article de Saguer en aquest context. Era la primera col·laboració del notari amb la *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*, i per això insereixen una presentació dels nous col·laboradors. De Saguer destaquen que «...El Sr. Saguer, distinguido Notario de Gerona, sabe hacer compatibles sus ocupaciones profesionales, y aun algunas iniciativas industriales que le honran mucho, con el cultivo de la literatura jurídica. Sus libros “Los fideicomisos con relación a la futura codificación catalana”, “Institución de los fideicomisos y sus efectos en Cataluña” y “Herencias de confianza”, le tenían ya acreditado de buen comentarista y literato. La opinión favorable a sus méritos

⁶³⁰ Biblioteca Carles Rahola. *El Autonomista*, 6 de desembre de 1930, pàg. 1

quedarà robustecida y avalorada con el trabajo de Derecho político que hoy insertamos»⁶³¹.

L'article ocupa unes deu pàgines (de la 71 a la 80). El seu objectiu és posar en entredit que la dictadura tingui potestat per legislar. Ho raonarà tot citant les teories de reputats juristes. D'aquesta manera el primer que vol fer és destacar la idea de Montesquieu que en els estats ha de prevaldre la divisió entre els poders legislatiu, executiu i judicial. Perquè tot funcioni a la perfecció, els diferents poders han de gaudir d'independència. Si preval un excés de poder per part d'algun dels tres estaments, llavors es pot arribar a la tirania. «...es de temer que se hagan leyes tiránicas para ejecutarlas tiránicamente...»⁶³².

Per això quan preval una monarquia absoluta o bé una dictadura ens trobem amb el perill de l'acumulació de poder per part de la mateixa persona. «...hasta bajo el régimen de la dictadura, en que en la persona que dicta la norma jurídica positiva, hállanse confundidos el Poder legislativo y el ejecutivo, se hace más difícil distinguir, separar y diferenciar la norma legislativa, en su más estricto sentido, de la norma que constituye acto de la potestad reglamentaria...»⁶³³.

A partir d'aquestes primeres consideracions de Saguer, arriba el moment de citar prestigiosos tractadistes per reafirmar la seva posició. El primer de tots és Santamaría de Paredes a través del seu llibre *Curso de derecho administrativo*⁶³⁴. Conclou que les lleis no han de ser perpètuas, però tampoc han de ser efímeres.

⁶³¹ *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*, Madrid, 1926, núm. 148, pàg. 6

⁶³² *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*, Madrid, 1926, núm. 148, pàg. 71

⁶³³ *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*, Madrid, 1926, núm. 148, pàg. 72

⁶³⁴ Santamaría de Paredes, Vicente. *Curso de derecho administrativo: según sus principios generales y la legislación actual de España*, Impr. Española, 1914

Un altre dels tractadistes que cita és Taparelli, amb la seva obra *Derecho natura*⁶³⁵. Es pregunta com es pot aconseguir que en una dictadura s'estableixi la divisió de poders i no imperi un sobre els altres. Aquest fet es dona amb les monarquies absolutes i en ple "cesarisme" dels emperadors romans, però amb la dictadura no succeeix així. Per aquest motiu conclou «...que la dictadura no es el cesarismo, ni siquiera el régimen de las monarquías absolutas...»⁶³⁶.

Per definir la dictadura utilitzarà unes paraules de Gurmesindo de Azcárate⁶³⁷, que diferencia el cesarisme de la dictadura: «...la una (cesarisme) es el brazo de la sociedad, que obra en nombre de ésta para evitar un peligro grave y temeroso; el otro (dictadura) es el apoderamiento de todos los derechos sociales llevado a cabo por un hombre...». Azcárate conclourà «...en fin, la dictadura es la negación de un abuso, de un exceso, de un hecho; el cesarismo es la negación de un principio, de un sistema, de un régimen político...»⁶³⁸.

Saguer també presentarà una radiografia de la dictadura a través del llibre *Derecho romano*⁶³⁹ de Carlos Maynz. Es va iniciar a Roma l'any 253 en un moment en què la jove república estava amenaçada per diversos enemics, i es va decidir concentrar momentàniament totes les forces en una sola persona.

Coincidirà amb les paraules de Maynz el tractadista alemany Teodor Mommsen en el seu llibre *Compendio de Derecho público romano*⁶⁴⁰. Mommsen concep les dictadures com

⁶³⁵ Taparelli, Luis. *Curso elemental de derecho natural: para uso de las escuelas*, Nueva librería de San José, 1887

⁶³⁶ *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*, Madrid, 1926, núm. 148, pàg. 73

⁶³⁷ Azcárate, Gurmesindo. *El self-government y la monarquía doctrinaria*, Madrid: Librerías de A. San Martín, 1877

⁶³⁸ *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*, Madrid, 1926, núm. 148, pàg. 74

⁶³⁹ Maynz, Carlos. *Curso de derecho romano: precedido de una introducción que contiene la historia de la legislación y de las instituciones políticas de Roma*, Jaime Molinas, 1892

⁶⁴⁰ Mommsen, Theodor. *Compendio de derecho romano*, La España moderna, 1893

una situació en la qual «...el servir no para dictar normas jurídicas, sino más bien para salvar situaciones difíciles en que puede verse comprometida la suerte de un determinado pueblo...». Aquesta situació es donarà en situacions de guerres o moviments populars. Sobre les lleis dirà que «...más bien que legislando, poniendo en vigor las leyes existentes...».

Conclou que «...proceder de distinta manera la dictadura, es aspirar a su prolongación para convertirse en Cesarismo, con peligro de no parar hasta llegar al despotismo y a la tiranía...». A més, la dictadura no hauria de poder dictar lleis, aquesta potestat es reserva a períodes de pau i de tranquil·litat per poder legislar correctament. Només podrà legislar en cas d'extrema necessitat per evitar el caos i l'anarquia: «...de que la santidad de la ley es algo grande, muy digna de respeto, y a cuya modificación no puede llegarse sino después de detenida reflexión y estudio, adquiriendo el convencimiento de que los mezquinos intereses, a los cuales se quisiese dar satisfacción, no pueden ser fácilmente atendidos con continuas reformas en la ley...»⁶⁴¹.

El notari acabarà el seu article explicant el problema que té la dictadura per retornar a la normalitat: «...para pasar en los pueblos modernos de la dictadura a la normalidad constitucional, precisa limar no pocas asperezas, que serán tanto más difíciles de vencer cuanto más haya desaparecido el contacto entre la dictadura y la sociedad...». Aquest fet que no passava amb el cesarisme, en temps dels romans el retorn a la normalitat constitucional era gairebé automàtic.

⁶⁴¹ *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*, Madrid: 1926, núm. 148, pàg. 77

Saguer, propietari i home de negocis

Ja hem comprovat que en aquest període entre 1910 i 1929, Saguer es va distanciant de la política i hi participa en poques ocasions. En el món jurídic irromp amb força fins a la presentació del treball sobre els fideïcomisos l'any 1913, però després entra en una etapa de poca activitat fins al 1926. On sí que mostrarà una activitat constant és en la seva vessant com a propietari i home de negocis.

En aquest llarg període consolida els seus negocis d'extracció d'aigües i adquireix la propietat de la Puda de Banyoles. Però la primera intervenció destacada serà com a membre del Sindicat Agrícola de Girona amb motiu de l'organització del Congrés Agrícola Catalana-Balear de 1911, amb seu a la mateixa ciutat de Girona.

Fa unes línies parlàvem sobre el tema dels censos i censals. En aquest context, no ens ha d'estranyar gens ni mica el suport que va rebre per part del Sindicat Agrícola, ja que Saguer era un dels membres d'aquesta entitat gironina. En la seva doble faceta com a propietari i home de negocis va participar en un congrés.

Un dels fets més destacables serà la presència del notari gironí en la comissió organitzadora del 14è congrés agrícola de la Federació Agrícola Catalana- Balear que es va celebrar a Girona. A finals de 1910, el Sindicat Agrícola de Girona es va reunir per crear una comissió organitzadora. Feia poc temps que Emili Saguer havia entrat a la junta directiva de l'entitat substituint el vicepresident segon, Andreu Tuyet Santamaria, que va ser designat president⁶⁴².

Per celebrar el congrés es va escollir una junta encapçalada per Tuyet. El vicepresident fou Josep Noguera, de l'Associació de Propietaris del Suro; el vicepresident segon, Salvador Torres, de la Cambra de Comerç; el tresorer, Josep Maria Pérez Xifra, president de l'Económica Amigos del País; el secretari, Joan Pardo, que ho era de la Federació

⁶⁴² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 4 de juny de 1910, pàg. 9

Catalana- Balear, i el vicesecretari, Josep Sambola, propietari. També hi figuraven una sèrie de vocals: Emili Saguer, Albert de Quintana (vicepresident de la Diputació), Joaquim Oviedo i Frederic Bassols (regidors), Joaquim de Espona i Enric Negre (ambdós del dissolt Consell provincial d'Agricultura i Ganaderia), i Enric Gifré, Miquel Gorgot i Jaume Veray com a propietaris.

La cita dels agricultors es va fixar pels dies 16,17 i 18 de juny de 1911 a la ciutat de Girona. El tema central d'aquest congrés era el bosc. Així en la invitació es destaca que «...Bosques será la base del XIV congreso, el tema único, pero, como aquel es lo suficientemente complicado para ser desarrollado por un solo ponente se ha dividido en varias ponencias, en virtud de las cuales se tratará de la “Producción corchera, Mejora del corcho, Castaños y Avellanos, Árboles de ribera y Pastoreo en los bosques...». Entre la nòmina dels ponents hi destaquen Marquès de Camps, Joan Torrent, Josep Noguera, Narcís Vilaseca, Tomàs de Cendra, Lluís Pons i Tusquets⁶⁴³.

Arribats al mes de juny es va celebrar el Congrés, que tindria com a seu el Teatre Principal de Girona. A les 12 del migdia del 16 de juny es van rebre els diferents assistents, però la primera sessió no s'inicià fins a les 15.30 hores amb les ponències de Marquès de Camps sobre “Boscos en General” i, seguidament, la de Lluís Pons sobre “Pastoreig en els boscos”⁶⁴⁴. Després es va organitzar un concurs floral de cotxes, vehicles, bicicletes i motos. La jornada es va cloure amb una funció de teatre en honor de tots els assistents.

El dia 17 es va iniciar la jornada amb la Fira de Bestiar al Camp del Firal. Seguidament la segona ponència, a càrrec de Joan Torrent, sobre la producció del suro. Tot seguit la de Josep Noguera sobre la millora d'aquest producte. La jornada es clouria amb una nova

⁶⁴³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de gener de 1911, pàgs. 10-11

⁶⁴⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de setembre de 1911, pàgs. 3-5

representació de teatre i ball. A més, durant tot el cap de setmana es van fer més activitats arreu de la ciutat per commemorar el congrés⁶⁴⁵.

Algunes de les ponències es van publicar a la premsa gironina, com per exemple la de Lluís Pons al *Diario de Gerona*. A més, l'organització va editar un llibre amb tota l'activitat que es va dur a terme durant els tres dies. Es titulava *XIV Congrés celebrat á la ciutat de Girona els dies 16, 17 y 18 de juny del any 1911*⁶⁴⁶.

El creixent interès de Saguer pel tema dels boscos i la participació en la junta del Sindicat Agrícola de Girona i en el Congrés Agrícola, s'emmarquen en la seva faceta com a propietari i home de negocis. No hem d'oblidar que provenia d'una important família de Maçanet de Cabrenys i havia adquirit diverses fonts per a l'explotació d'àcid carbònic i d'aigua. Com a tal, tenia una sèrie d'interessos per defensar que es van traduir en els articles sobre els censos i censals de l'Estat i la participació en el Congrés i en la junta del Sindicat.

Els articles d'opinió en aquesta etapa se centraran en la figura de Saguer com a propietari i home de negocis d'extracció d'àcid carbònic. Un dels primers exemples el localitzem al *Diario de Gerona*, en el qual trobem un article dedicat a la seva nova passió els propers anys, les aigües. El primer dels articles, amb data de finals de 1912, es titularà "Las aguas minero-medicinales y la psicologia colectiva". Al cap d'uns dies en publicarà un altre.

El que pretén és fer psicologia sobre un dels seus nous negocis, l'extracció d'aigües per a diferents finalitats. Creu que aquesta tasca s'hauria de comparar amb aquella que explota del bosc: els bolets. No creu que es pugui generar molts de beneficis amb l'extracció d'aigua. En aquest cas es concedeix la preferència d'explotació al propietari. Qui descobreix una font té el termini d'un any per poder-la explotar. Si no ho fa, en perd la

⁶⁴⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 14 de juny de 1911, pàgs. 6-8

⁶⁴⁶ Federació Agrícola Catalana-Balear. *Congrés celebrat á la ciutat de Girona els dies 16, 17 y 18 de juny del any 1911*, Impremta de Jaume Riera, 1911

concessió. Qui ho fa, ha d'embotellar l'aigua i l'ha de precintar per poder-la vendre. Sempre ho podrà fer un cop la font hagi estat declarada d'utilitat pública.

El motiu pel qual escriu l'article el trobem al final del text: «...sepan de una vez cuantos se preocupan, sin que en verdad mucho les interese, de lo referente a la explotación de las aguas minero-medicinales del término de Sant Daniel, que pierden lastimosamente el tiempo, si creen que sus campañas periodísticas y de otra clase, han de impedir que siga mi derrotero...»⁶⁴⁷.

A principis de 1913 publicarà "Las aguas minero-medicinales de San Daniel como bandera de despechados" amb el subtítol "Mala compañera es la ignorancia". En aquest article fa referència a un contenciós que va mantenir amb diferents veïns.

Com ja sabem, Saguer va comprar i explotar la font de Sant Daniel. Algunes persones es van posicionar contra aquest ús que en feia i per això cita l'article 254 de la Llei d'Aigües de 13 de juny de 1879 que remarca que eren els tribunals els qui dictaven sentències sobre el domini de les aigües públiques i privades.

El problema s'agreujava amb les obres d'adequació que el notari estava fent en aquesta deu. Aquest fet comportava que la gent no hi pogués accedir i va provocar un seguit de queixes. Com que l'estava adequant, Saguer s'emparà en una altra llei per justificar la prohibició d'accés als ciutadans⁶⁴⁸.

Els articles sobre el tema aniran apareixent al *Diario de Gerona*. El proper focus d'atenció el centrarà en el municipi de Sant Daniel. No oblidem que el notari situarà la seva fàbrica en aquest terme i per això farà una denúncia en un article que es titula "El municipio de San Daniel, Su integridad amenazada". Per començar denuncia l'abandonament de l'Ajuntament de Girona en els accessos cap a la vall de Sant Daniel.

⁶⁴⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 29 de desembre de 1912, pàgs. 2-3

⁶⁴⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 8 de gener de 1913, pàgs. 4-5

El problema radica, segons el notari, en el fet que es vol incorporar la part del municipi que va de la carretera de Madrid a França fins al riu Ter a la ciutat de Girona. Saguer reclama que si de cas s'uneixi el barri de Pont Major, però que no es faci el mateix amb el municipi de Sant Daniel⁶⁴⁹. La Diputació s'haurà d'expressar sobre el tema. Saguer espera que no ho accepti i que no se segregui la part plana del municipi de Sant Daniel, ja que aquesta seria la part per on hauria de créixer el poble en el futur⁶⁵⁰.

Finalment, la Diputació de Girona va desestimar la proposta segons la reunió que es va celebrar el 3 de juny de 1913: «...aprobose un dictámen denegandoes la segregación de una zona de terreno del término de Sant Daniel para unirlo al de la capital...». D'aquesta manera s'aplicava el criteri proposat per Saguer⁶⁵¹.

Entre 1914 i 1916 combinarà aquests articles i la defensa dels seus negocis amb la seva professió com a notari. Al *Diario de Gerona* s'hi mostren anunciats diferents subhastes en les quals Saguer intervindrà. Però no s'hi refereix cap fet destacable més enllà de la seva professió.

Són anys de poca activitat pública del notari de Girona. Entre els fets destacats podem trobar la importància de la seva família dins la societat gironina de l'època. Buscant en el fons documental trobem una notícia al *Diario de Gerona* sobre un espectacle de gimnàstica rítmica. Les famílies més importants de Girona buscaran les millors ubicacions. «...el éxito más brillante coronará la fiesta nos lo demuestra la prisa que se han dado las principales familias y personas de nuestra ciudad en prepararse a participar de la misma, de manera que ya ayer, apenas quedaban localidades disponibles, pues entre las muchas que las tenían solicitudes recordamos a las familias de Burch, Matas, Coll, Sambola,

⁶⁴⁹ Pel municipi de Sant Daniel, vegeu *Quatre pobles en un segle (1862-1963): l'annexió a Girona dels municipis de Palau-sacosta, Sant Daniel i Santa Eugènia de Ter*, de Manel Mesquita, Ajuntament de Girona, 2013. També Natàlia Iglesias i Salvador Cargol a *La Vall de Sant Daniel*, Fundació Caixa de Girona, 2010.

⁶⁵⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 27 de març de 1913, pàg. 2

⁶⁵¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de juny de 1913, pàg. 6

Saguer, Coll Turbau, Carreras, Bassos, Torres, Monsalvatje, Furest, Ribas, Audouard, Cánovas, Estalella, Lassaleta, Ensesa, Padrós, Masó, Sobrequés, Sorribas, Ferrer, Quintana, Castellary, Garcia, Laporta, Vallhonrat, Codina, etc...⁶⁵².

La seva vida pública quedava en un segon pla, tot i que era una de les figures rellevants de la societat del moment. Ja no era un element important dins del catalanisme gironí i havia apostat per la seva vessant més professional. Es dedicava a les seves tasques de notari i s'obria de manera clara al món dels negocis.

Durant la segona meitat de 1915 publicarà una sèrie d'articles al *Diario de Gerona* amb una temàtica diversa. El primer és del mes de juliol i hi fa ressò d'una decisió de l'Ajuntament de Girona, per la qual qui troba alguna pertinença pel carrer es quedarà una desena part del valor de l'objecte trobat.

Per fer-ho es basa en l'article 616 del Codi civil espanyol. Però Saguer creu que no és correcte, ja que a Catalunya existeix el dret civil català i ja regula el cas dels objectes sense propietari. Per justificar-se diu que «...en demostración de que nuestra opinión no es hija del amor caluroso que sentimos por la legislación civil catalan, sino de un raciocinio por demás frío y sereno, y por ende imparcial, séanos permitido evocar la del docto civilista Sánchez Roman, quien con todo y no ser muy afecto a la causa de las variedades civiles regionales...». En aquest citat article destaca que sobre els objectes perduts no s'aplica el Codi civil espanyol a tot el territori⁶⁵³.

El següent article arribarà un mes després i es titula “Del arbitrio municipal sobre los inquilinatos”. Un tema en què deixarà de banda la seva part més jurídica i mostrarà la seva faceta de propietari. Saguer haurà de publicar una sèrie d'articles sobre el tema, ja que mantindrà un intercanvi de paraules amb un gironí anònim.

⁶⁵² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 31 de març de 1914, pàg. 7

⁶⁵³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 13 de juliol de 1915, pàgs. 2-3

Saguer escriurà un segon article de rèplica en el qual esbossa els principals punts febles del seu contrincant, posant èmfasi en el fet que no surt de l'anonimat. Com sempre, vol tenir la raó i així es mostra en aquesta nova picabaralla amb aquest lector. L'article tindrà una nova resposta del lector quan torna la contesta a Saguer⁶⁵⁴.

L'activitat durant aquests anys no és gaire important pel que fa la vida pública. Se segueix enquadrant amb la vessant més catalanista. L'exemple el tindrem a finals de 1916 quan assistirà a un acte de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana⁶⁵⁵ que se celebrarà a Girona el dia de Sant Narcís. També s'organitza l'acte per començar a preparar el cinquè concurs Nacional d'Història de Catalunya que s'havia de celebrar durant el 1917 a Girona.

La convocatòria ve signada per diferents antics elements catalanistes de la ciutat, dels quals destaquen el mateix Saguer, mossèn Josep Pou i Batlle, Salvador Riera i Pau, Camps i Arboix, Joaquim Pla, Tomàs Sobrequés, Ramon Sambola, Agustí Gallostra i altres personatges gironins⁶⁵⁶.

L'any 1917 té dues variants. Per una banda recordem que encara està ben viva la Primera Guerra Mundial. Aquest fet comportava problemes entre la societat. També hi haurà moviments obrers a Barcelona, però cap dels dos fets no afectarà el notari de Girona. Els seus esforços se centraran en el camp de les mines i en un intercanvi dialèctic que mantindrà amb el secretari dels Jocs Florals de Girona.

L'any 1906 Saguer va ser el president d'aquest certament literari que venia a representar la continuació de l'Associació Literària que l'havia organitzat durant molts anys. En aquella

⁶⁵⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 d'agost, 12 d'agost i 15 d'agost de 1915

⁶⁵⁵ Vegeu els treballs de Lluís Duran sobre l'Associació Protectora d'Ensenyança en Català a *Arrelament i expansió de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana: 1914-1923*, Editorial Afers, 2002, i a l'article de 1999 "Resum d'història de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Pedagogia a Catalunya, dos-cents cinquanta anys de les Instruccions per a l'ensenyança de minyons de Baldiri Reixac cent anys de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana", Barcelona, Fundació Jaume I, 1999, pàgs. 44-69

⁶⁵⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 28 de novembre de 1916, pàg. 5

ocasió el notari es va queixar en una carta pública a diferents diaris com el *Diario de Gerona* o *El Heraldo de Gerona*, en els quals exposava el seu malestar per «...al rebre la targeta de convit per a la festa d'enguany havent me fixat en l'Advertiment que s'hi conté referent a la distribució de les localitats, qualificades de preferència (principal, pati i segon pis), repassant lo fet en anys anteriors, he observat que per la festa de 1916, s'adoptà ja per la Junta Directiva un procediment semblant...». Ell volia que es reservessin localitats pels socis adjunts, com ell havia fet quan va presidir els jocs⁶⁵⁷.

El problema venia donat perquè aquestes localitats que ha mencionat el notari, estaven reservades per als familiars dels organitzadors. Aquest fet comportava que no es respectessin els estatuts de l'entitat que ell havia presidit el 1906. «...jo q a'en l'any 1906 vaig reclutar molts adjunts nous, retenint-me varis dins la nostre cultural Institució, mercés a recriminar obertament el procediment seguit en l'anterior i a prometre que ja mai se consentiria en lo successiu cap mes atropell dels Estatuts, m'he considerat obligat a donar en públic la veu d'alerta per no haver sigut ateses les meves privades indicacions fetes arribar al senyor secretari del Consistori...»⁶⁵⁸.

La resposta es va fer esperar una mica. El secretari dels Jocs Florals de 1917 era Josep Maria Riera. Aquest va respondre la carta oberta de Saguer uns dies després a través de *Diario de Gerona*. No es publicarà fins al 9 de novembre, un cop ja superat l'esdeveniment i tenint com a prova irrefutable que l'acte havia anat bé.

Riera exposa els motius de la decisió «...en vista de la general acceptació que va tenir l'any passat, la distribució de localitats que vostè censura, alguns membres de la Junta sortint aconsella en a la actual, que se seguís enguany el mateix procediment; i aixís aquesta ho acordà...». Reconeix que «...unicament ha tingut aquesta una previa

⁶⁵⁷ Dins el volum 6 d'*Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, dirigit per Borja de Riquer, trobem un article d'Àngels Solà sobre la sociabilitat de la burgesia, titulat "La Sociabilitat burgesa", Enciclopèdia Catalana, 1997

⁶⁵⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona* i *El Heraldo de Gerona*, 1 de novembre de 1917

preferència, que no tinc inconvenient en declarar, acceptant-me tota la responsabilitat, la adjudicació de les llotges de la dreta i esquerra de la presidencial, a les famílies del President del Consistori i de la Regina de la Festa, respectivament...».

Sobre el tema dels socis protectors diu que «la Junta... deu oferir un mínim de garantia als adjunts, que si se limités a complir estrictament tindrien únicament entrada al teatre unes 250 persones...».

Acaba la carta lloant la junta de Saguer: «...trobo molt afinada la relació que vostè fa dels beneficis que va reportar al Consistori la seva gestió com a President de la Directiva de l'any IV. La Junta d'enguany ha aportat també son modest esforç al major esplendor dels Jocs Florals; si'l resultat no ha sigut tant brillant com el de l'any de la seva presidència es deu segurament a imperícia de aquesta secretaria....»⁶⁵⁹.

L'altre front rellevant d'aquell any van ser les mines i la fàbrica que tenia el notari. Precisament aquesta fàbrica encara no tenia energia elèctrica i per això l'abril d'aquell any va demanar que se li fes arribar: «...sociedad Energia Eléctrica de Cataluña, para instalar un ramal de transporte de energía eléctrica para suministrar fluido a la fábrica de don Emilio Saguer...». L'acord es va donar en la junta de la Diputació de Girona del 12 d'abril de 1917⁶⁶⁰.

Però no serà fins al setembre que es tirarà endavant. «...De conformidad con lo propuesto por la Jefatura de Obras Públicas el Gobernador ha autorizado a la Sociedad Anónima "Energía Eléctrica de Cataluña" para instalar un ramal derivado de su linea subterránea a 3000 voltios a la fábrica Coma y Cros en el Veinat de Salt cruzando la carretera de Manresa a Gerona y con destino a la fábrica de don Emilio Saguer...»⁶⁶¹.

⁶⁵⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 9 de novembre de 1917, pàg. 2

⁶⁶⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 14 d'abril de 1917, pàg. 3

⁶⁶¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 9 de setembre de 1917, pàg. 3

Per altra banda va reclamar la propietat de diverses mines. Per exemple, «...en la sección de Fomento se ha solicitado a nombre de don Emilio Saguer y Olivet, 16 pertenencias de una mina de hierro con el nombre de “La Ribereña” sita en término municipal de Celrá (Campdurá) paraje llamado campo de Juan Barceló y Font y 20 pertenencias de una mina de ácido carbónico con el nombre de “La Ribereña núm 2” sita en término de San Gregorio, paraje llamado Font de las Rocas...»⁶⁶².

Feia temps que el notari gironí no es dedicava a escriure articles d'opinió. L'octubre de 1919 en trobarem un amb el títol “Un importante Real decreto de D. Francisco Cambó, que no ha sido cumplimentado en el Gobierno civil de Gerona”⁶⁶³. El tema de fons feia referència a un decret emès pel llavors ministre de Foment sobre els expedients de concessió d'aprofitaments d'aigua, un tema que afectava Saguer pels seus negocis dedicats a les mines i a la producció d'aigua.

L'article el resumeix així: «...que la concesión de un aprovechamiento de aguas públicas se haga en pública subasta. Y están dirigidas las dichas precisiones a acabar con la perniciosa corruptela de concederse rehabilitaciones y ampliaciones de concesiones ya caducadas. De esto vamos somerísimamente a ocuparnos...».

Per evitar la corrupció que existia sobre aquest fet, el ministre de Foment, Francesc Cambó, va emetre el decret de 5 de setembre que «...ordenó que los gobernadores de provincia procediesen, en término de seis meses, a una revisión de las concesiones existentes, incoándose el expediente de caducidad de todas las que estuviesen fuera de condiciones, resolviendo además, que los expedientes en trámite de concesión, fuesen también revisados...».

L'objectiu era, amb paraules de Saguer, «...tiende a evitar que una persona pueda tener concedido o en tramitación un aprovechamiento de aguas sin sacar jamás de él provecho

⁶⁶² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 8 de juliol de 1917, pàg. 6

⁶⁶³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 19 d'octubre de 1919, pàgs. 1-3

alguno y, por consiguiente, perjudicando así la riqueza pública, ya que tales prácticas impiden que otros puedan llevar a realización los aprovechamientos concedibles...».

El que espera és que el governador civil de Girona apliqui l'article 7 d'aquest decret: «... ordenando una revisión de las concesiones existentes, incoándose el expediente de caducidad de todas las que estuviesen fuera de condiciones...». Acaba la seva reflexió amb una nova sentència: «...la ley debe ser ciegamente respetada y libremente discutida...», una frase del seu mestre Gurmesinde de Azcárate que feia poc havia mort⁶⁶⁴.

La nova dècada s'obrirà el 1921 amb un nou projecte que Saguer tenia entre mans. Va crear una societat conjuntament amb Pere Pagans i Josep Ensesa per comprar la coneguda Puda de Banyoles. L'objectiu d'aquesta societat era reformar el balneari i posteriorment construir un tramvia elèctric que comunicaria Banyoles amb Girona amb l'objectiu de poder tenir més clients. El projecte del balneari es va tirar endavant, el que restarà en suspens serà el del tramvia⁶⁶⁵.

La societat estava formada per personatges influents de la Girona del moment. Per això, no ens ha de semblar gens estrany que en el marc del IV Congrés de Metges de llengua catalana, que es va celebrar a Girona, es programés una excursió al nou balneari de Banyoles. Diferents autocars viatjaran fins a la capital del Pla de l'Estany. Entre els assistents hi figura el governador civil, Pedro Rico Parada, i d'altres autoritats com l'alcalde de Girona Francesc Coll i Turbau, el president de la Diputació Agustí Riera, el vicari, el delegat d'hisenda i diversos regidors.

En la crònica de la visita a Banyoles, es destaca que l'apoderat del balneari era Saguer, el qual farà la visita a tot el centre conjuntament amb el metge director Mascaró. Tots dos van explicar les reformes que s'havien fet a la instal·lació i les futures reformes que

⁶⁶⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 19 d'octubre de 1919, pàgs. 1-3

⁶⁶⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de febrer de 1921, pàg. 4

s'havien de realitzar amb l'objectiu de convertir-lo en una referència. El cronista explicarà com és el balneari: «...consta de 22 departamentos con todos los adelantos y dotados doce de ellos de diferentes clase de duchas, los cuartos destinados a la ducha circular y baño de asiento, la sala de inhalaciones y pulverizaciones, de nueva construcción y que será la más perfecta y completa de España...».

L'acte va seguir amb un discurs de Saguer aprofitant la presència de personalitats destacades «...cuya presencia agradeció, y extendiéndose en atinadas consideraciones acerca la importancia del Balneario y los propósitos que animan a sus adquirientes de no cejar hasta darle el debido realce...».

Tot aquest període que acabem de comentar, posterior a la presentació de la tesi de Saguer, es mostra com un periple amb poques informacions del notari. La presència de Saguer als mitjans de comunicació ha minvat i el fet que hagi abandonat la política i no tingui un mitjà en el qual publicar habitualment com feia amb *Lo Geronés*, ens porta a una situació d'introspecció i d'articles diversos. El tomb cap a l'estudi de les mines i les aigües minerals comportarà poca presència entre els mitjans gironins. Un altre dels motius d'aquesta introspecció és l'entrada en el món dels negocis. És una època que demana la gestió de moltes mines i el de la consolidació de la fàbrica Saguer. Tot plegat li resta temps per escriure articles, fins i tot els dedicats al món del dret.

On si mantindrà un paper destacat la família Saguer és dins la societat civil gironina. Un petit exemple serà quan Alfons XIII visiti Girona el maig de 1924. Entre els diferents membres de la societat que s'hi destaquen apareix el nom del mateix notari de Girona⁶⁶⁶. En aquesta època encara serà el degà del Col·legi de Notaris tal com es destaca al *Diario de Gerona* l'any 1927: «...el Delegado del Colegio de Notarios señor Saguer...»⁶⁶⁷.

⁶⁶⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 16 de maig de 1924, pàg. 4

⁶⁶⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 31 de març de 1927, pàg. 5

Sense anar més lluny, el 1928, el casament de la seva filla amb Josep Maria Brillas, fill de Josep Brillas de Celrà (propietari d'una important empresa) va ser un dels esdeveniments de l'any. El mateix diari definia l'esdeveniment així: «...se ha celebrado esta mañana con toda pompa y solemnidad la boda de la bella y simpática señorita Maria del Remedio Saguer y Canal, hija de nuestro ilustre amigo el notario de esta ciudad, don Emilio Saguer...»,⁶⁶⁸.

Arribant al final de la dictadura i abans del seu nou càrrec com a president de la Diputació de Girona, manté un frec a frec amb aquesta institució per una ordenança sobre embotellament i expedició d'aigües mineromedicinales⁶⁶⁹. Com és sabut, Saguer era propietari de diferents fonts i durant el juny de 1929 es va celebrar el judici que finalment perdrà⁶⁷⁰.

Les publicacions del notari

Aquest llarg període de quasi 20 anys es caracteritza per l'obertura de Saguer a noves disciplines. Fins al moment la majoria de publicacions feien referència al món del dret o de la política. Arribarà el torn d'obrir-se al món de les fonts, les aigües mineromedicinales i les mines, la seva nova passió. Gairebé la meitat de les noves publicacions faran referència a temes relacionats amb aquest nou camp. D'aquest període mancaran els textos de tarannà polític, cosa que ens confirma la seva desvinculació total del món polític i el nou protagonisme que pren el món dels negocis.

⁶⁶⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 26 d'octubre de 1928, pàg. 3

⁶⁶⁹ Saguer i Olivet, Emili. *INSTRUCTA Del pleito contencioso-administrativo promovido por los señores D. Emilio Saguer y Olivet y D. José de Ribot y Olivas contra la supuesta aprobación tácita por parte del ministerio de la Gobernación de una ordenanza de la Diputación de Gerona, creadora de un arbitrio sobre embotellamiento y expendición de aguas minero-medicinales de los manantiales de la provincia, Girona: La Académica de Herederos de Serra y Russell, 1929*

⁶⁷⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 19 de juny de 1929, pàg. 2

D'aquest període cal destacar una obra sobre les altres. Es tracta de la tesi doctoral que va publicar el 1913 i que representa el punt màxim de la seva carrera com a jurista. *Institución de los fideicomisos y sus efectos en Catalunya* és una obra de referència en el món del dret.

El període s'obrirà amb un recull d'articles l'any 1910 a través de *Censos y Censales del Estado. Su prescriptibilidad y demás razones para oponerse a su pago*. Seguirà el llibret *De la reserva para testar*, de 1911, fruit d'un treball que va resultar guanyador en el concurs de l'Acadèmia de Jurisprudència. L'any 1912 publicarà una conferència llegida a la mateixa acadèmia amb el títol "Els fideïcomisos ab relació a la futura codificació catalana". Seguidament arribarà la tesi sobre el mateix tema.

A partir de 1916 s'obrirà al camp de les mines i les fonts. Publica el primer opuscle l'any 1916 amb el títol *Derechos que la legislación Minera salva y reserva a los propietarios con respecto a las substancias de la 2ª Sección y brevísimas observaciones acerca del Proyecto del Código Minero*. No serà fins al 1921 que publicarà un nou fulletó amb el títol *Lo técnico y lo jurídico en el Ramo de las Minas*.

Tancarà aquest període amb dues propostes més. La primera en el món del dret amb la publicació de 1923 titulada *Herencias de confianza*. L'última obra arribarà el 1929 amb un cas referent al món de les aigües que recollia un contenciós que mantenia amb la Diputació. Es titulava *Instructa: del pleito contencioso-administrativo promovido por los señores Saguer y Olivet y de Ribot y Olivas contra la supuesta aprobación por parte del Ministerio de Gobernación de una ordenanza de la Diputación creadora de un arbitrio sobre embotellamiento y expendición de aguas minero-medicinales de los manantiales de la provincia*.

*Censos y censales del Estado. Su precriptibilidad y demás razones para oponerse a su pago*⁶⁷¹ (1910)

L'opuscle es va presentar el 1910 i correspon a una sèrie d'articles de tipus jurídic que el notari va anar publicant al diari gironí *La Lucha*, sobre la necessitat de si calia pagar uns censos o no. La problemàtica es remunta a les comarques de Girona entre els mesos de març i abril de 1910.

El recull d'articles fa referència a una problemàtica sorgida arran de la voluntat de cobrar uns censos i censals provinents de les desamortitzacions del segle XIX. A partir d'aquí, farà tot un al·legat basant-se en el Codi civil espanyol, deixant de banda el dret civil català.

El que pretén Saguer és posar sobre la taula el debat de si aquests censos han prescrit, i en quina mesura els perjudicats tenen l'obligació de pagar-los. La conclusió a la qual arriba és que no cal pagar-los, ja que han prescrit. En el cas d'haver-los de pagar, les quantitats que reclamaven eren massa altes, cosa que feia concloure el notari que tot plegat era una estafa.

*De la reserva para testar. Si es necesaria su existencia en los heredamientos y cuál sea su naturaleza jurídica*⁶⁷² (1911)

Aquest petit llibret de 23 pàgines va ser una monografia que Saguer va presentar el 1910 a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona en el primer concurs sobre dilucidacions del dret català. Es va editar el 1911 a Girona per la Impremta i Litografia Carreras i es venia al preu d'una pesseta.

⁶⁷¹ Saguer, Emili. *Censos y censales del Estado. Su precriptibilidad y demás razones para oponerse a su pago*, Girona: Impremta Carreras, 1910

⁶⁷² Saguer, Emili. *De la reserva para testar. Si es necesaria su existencia en los heredamientos y cuál sea su naturaleza jurídica*, Girona: Impremta Carreras, 1911

És una obra de caràcter jurídic, com el seu títol indica. Tot i que té un petit format, ens aporta moltes informacions sobre una de les particularitats del dret català: la reserva per testar. Cal destacar el lema que presenta en aquest certamen i que mostra el seu tarannà de regionalista jurídic.

El lema de Saguer és “Com més be se servará nostra legislació civil, menys se secarán les arrels del nacionalisme catalá. Y aquella, adhuc no siguent obgete de persecució, prompte se desnaturalizará si no se procura que tot el contingut de nostre dret pugue esser estudiat, per defensors y jutjadors, en una llengua perfectament inteligible pera tots”.

Saguer destaca que dins el dret català existeixen dues classes de donacions o heretaments universals. Explicarà diferents elements dels heretaments amb el punt de vista que ofereixen reputats juristes. Primer cita Duran i Bas, que destaca que «...en las donaciones universales el donador deba reservarse alguna cantidad con dicho objeto, ó al menos el usufructo durante su vida, sin cuyo requisito no son válidas...».

Els estudis sobre la base del dret romà seguiran de la mà de Savigny. Així opina que «... la donación universal no confirió jamás el carácter de heredero al donatario, y que no comprendía los bienes futuros...». En el mateix sentit es manifesta el tractadista Maynz.

Però Saguer destaca que totes aquestes teories no s'adeqüen a la reserva per testar, ja que el dret romà no seria vàlid. Per això creu que «...no hay más texto que aplicar que la costumbre de Cataluña...» I segueix dient que «...si alguien dona todo cuanto tiene á su hijo ó hija ó á otra cualquiera persona, y después que el donador tiene hijos de aquella mujer que ya había, ó de otra que después hubiese tomado, el hijo ó hija que después nacerá y aun el ya nacido cuando el padre hizo la donación á otro, después de la muerte del padre puede revocar dicha donación hasta el cumplimiento de su legítima aunque el donatario tenga la posesión de lo demás...».

El·l conclourà, després de citar algunes sentències, que «...la reserva para testar sólo se exige, según los autores más rigoristas, para comunicar validez á las donaciones de bienes presentes y futuros...».

Acabarà la seva exposició aportant el seu concepte de la naturalesa jurídica de la reserva per testar en els casos que sigui consignada. Així destaca que «...la reserva de una cantidad para testar no participa de la naturaleza de los derechos reales, sinó de los derechos de obligaciones, no pudiendo hacerse efectiva en perjuicio de tercero...».

*Institución de los fideicomisos y sus efectos en Cataluña*⁶⁷³ (1913)

Aquesta és la gran obra de referència d'Emili Saguer en el camp del dret. S'endinsa en el camp d'una de les bases del dret civil català, els fideïcomisos. S'ha convertit en una de les obres de referència per conèixer aquesta institució. La va publicar el 1913, tot i que alguns diaris no en faran la síntesi fins al 1915. Té un total de 368 pàgines i està editada per la Impremta Carreras. Saguer l'escriu en castellà per arribar a un públic molt més extens.

És una obra de referència i per aquest motiu va ser guardonada per l'Acadèmia de Jurisprudència en el concurs del 1910. La seva qualitat no es pot posar en dubte, per aquest motiu representa un autèntic manual per aquells qui vulguin aprofundir en un dels capítols més importants pel dret típicament català, els fideïcomisos.

Nodrida d'exemples per fer-ne més amè l'estudi, es distribueix en un total de 13 capítols. La seva lectura és molt enriquidora, tot i que el mateix autor ja avisa al lector que serà un estudi feixuc, adreçat als grans coneixedors del tema. Els casos pràctics seran una bona manera per introduir el tema als que no el coneixen.

⁶⁷³ Saguer, Emili. *Institución de los fideicomisos y sus efectos en Cataluña*, Girona: Impremta Carreras, 1913

Els 13 capítols de la tesi són:

1. Noció dels fideïcomisos: què són, com es classifiquen, on s'han d'instituir...
2. Altres classes de fideïcomisos (expressos, tàcits, de primer o diversos graus, recíprocs i familiars)
3. Persones que intervenen en els fideïcomisos
4. Adquisició i transmissió dels fideïcomisos
5. Modalitats dels fideïcomisos
6. Els fideïcomisos com a substitució fideïcomissària
7. Intel·ligència que mereixen algunes clàusules
8. Obligacions dels fideïcomisos. Secció 1: Obligacions. Secció 2: Restitució voluntària dels fideïcomisos
9. Inalienabilitat dels fideïcomisos
10. Drets del fideidutari
11. De la trebel·liànica
12. Extinció dels fideïcomisos
13. Dels fideïcomisos perpetus o vincles

*Derechos que la legislación minera salva y reserva a los propietarios con respecto a las substancias llamadas de la Segunda Sección y Brevísimas observaciones acerca del Proyecto de Código Minero*⁶⁷⁴ (1916)

Aquest és el primer opuscle que dedica a les mines i a les aigües. D'aquesta manera talla amb les produccions anteriors dedicades al món del dret o de la política. És un petit fulletó adreçat als propietaris de les mines i comptarà amb una extensió de 56 pàgines. Es podia adquirir a la llibreria Verdaguer de Barcelona al preu de dues pessetes.

Des de principis de segle, Emili Saguer i la seva dona eren propietaris de la Font de la Pólvora. Més endavant adquiriran altres font, com la d'en Miralles. Completaran el projecte amb el complex termal de la Puda de Banyoles. Tot plegat comportarà que Saguer s'interessi per les lleis i tot el que envolta el món de les mines i les fonts com a part afectada.

El text no és gaire important, ja que està destinat als propietaris de fonts. Dividit en quinze capítols, va citant diferents articles de la llei de mines. Representa una mena de manual dirigit als propietaris o explotadors. La finalitat de la publicació és que la gent respecti els drets del propietari i respecti la llei existent.

⁶⁷⁴ Saguer, Emili. *Derechos que la legislación minera salva y reserva a los propietarios con respecto a las substancias llamadas de la Segunda Sección y Brevísimas observaciones acerca del Proyecto de Código Minero*, Girona: Impremta Carreras, 1916

*Lo técnico y lo jurídico en el Ramo de Minas*⁶⁷⁵ (1921)

El present opuscle representa un nou pas en la voluntat de Saguer d'entrar en el camp de les mines. El va publicar el 1921, té un total de 34 pàgines i va ser editat a Barcelona per la tipografia de la Acadèmica, la mateixa que utilitzarà en moltes publicacions d'aquest període.

De nou, publica aquest llibret amb la intenció de guiar els propietaris davant dels perjudicis que els pot ocasionar la Reial Ordre de 12 de maig de 1917, per la qual l'àcid carbònic es considera de la Tercera Secció de Mines i no de la Segona com volia el mateix Saguer.

El que demana és que les fonts d'aigües mineromedicinales, ja siguin carbòniques o no, tinguin una legislació pròpia i especial. Segons el notari, el que permet aquesta reial ordre és desvirtuar el paper dels propietaris en relació a les fonts.

Seguidament exposarà diversos casos. Utilitzarà la publicació per reviuere el cas que l'enfrontava a JMP, que vol desnaturalitzar les fonts. Saguer s'aferra als seus coneixements per demostrar que l'àcid carbònic es pot despendre de forma natural i no pas artificial. Aquest va ser un dels seus grans descobriments.

Tot aquest opuscle cal vincular-lo amb el contenciós que mantindrà amb Josep Maria Pujador (JMP) pel control de diferents mines situades a Girona. S'obrirà un període judicial que acabarà amb la concessió de les mines gironines a Saguer, però el conflicte no es resoldrà fins al 1926.

⁶⁷⁵ Saguer, Emili. *Lo técnico y lo jurídico en el Ramo de Minas* Impremta La Académica, Barcelona: Serra y Russell, 1921

*Herencias de confianza*⁶⁷⁶(1923)

Per Sant Jordi de 1923, Saguer torna als seus orígens i publica una monografia dedicada al dret civil català. El tema de fons seran les herències de confiança i aquesta publicació, amb un total de 43 pàgines, va ser editada a Barcelona per la tipografia de la Acadèmica. Es podia adquirir a la llibreria Verdaguer al preu de 3 pessetes.

És un llibret prou interessant. Destaca que les herències de confiança són una institució típicament catalana. Explica que aquestes són les persones nomenades per testament per la percepció de l'herència o llegat, amb l'objectiu de complir el propòsit que ha rebut per part del testamentari. Es tracta d'un encàrrec totalment secret, cosa que provoca que un tribunal mai hi pugui intervenir ni saber-ne l'objectiu.

Un altre dels punts destacats serà el dedicat a les anomenades *albacees* universals o marmessors. El marmessors és la persona que rep l'encàrrec d'executar un testament quan l'hereu és Déu.

Ja per acabar l'exposició del tema, Saguer explica com a punt destacat que els hereus de confiança i els marmessors podien rebre un 10 % del total de l'herència en concepte d'execució dels desitjos dels testamentaris.

El notari publicarà aquesta obra amb l'objectiu de denunciar les topades que patia el dret civil català enfront del Codi civil espanyol. Tanmateix vol donar a conèixer una altra institució típicament catalana que no es podia transferir a tercers.

⁶⁷⁶ Saguer, Emili. *Herencias de confianza*, Barcelona: Tipografia La Acadèmica, 1923

*Instructa: del pleito contencioso-administrativo promovido por los señores Saguer y Olivet y de Ribot y Olivas contra la supuesta aprobación por parte del Ministerio de Gobernación de una ordenanza de la Diputación creadora de un arbitrio sobre embotellamiento y expendición de aguas minero-medicinales de los manantiales de la provincia*⁶⁷⁷ (1929)

Tot i tenir un títol molt extens, la informació que ens aporta aquesta nova publicació no és pas gaire rellevant. Va ser editat el 1929 per la tipografia de la Acadèmica amb una extensió de 28 pàgines. Com l'extens títol indica, es tracta de l'exposició del contenciós que va mantenir Saguer amb la Diputació de Girona.

En el llibret s'explica el plet contenciós-administratiu promogut pel mateix notari de Girona amb la col·laboració de Josep de Ribot. Es volien oposar a la nova taxa que va aprovar la Diputació de Girona per cobrar tres cèntims per cada ampolla embotellada a les fonts d'aigua. Aquesta situació no és acceptada pels propietaris.

Saguer, de tot plegat, vol deixar molt clar que la Diputació no pot imposar res, ja que en aquest cas en concret es produeix un xoc entre dues instàncies com serien el Govern central i el mateix ens provincial. Aquest fet provoca que les aigües es taxin fiscalment a través de dos impostos.

Tot i el contenciós presentat, la taxa sobre les aigües seguirà gravant les aigües de la família Saguer. L'any 1930 Saguer va arribar a la presidència de la Diputació de Girona i va intentar tombar aquest gravamen, però els seus companys de govern no li ho van permetre, cosa que va obrir una fractura dins del govern que presidia.

⁶⁷⁷ Saguer, Emili. *Instructa: del pleito contencioso-administrativo promovido por los señores Saguer y Olivet y de Ribot y Olivas contra la supuesta aprobación por parte del Ministerio de Gobernación de una ordenanza de la Diputación creadora de un arbitrio sobre embotellamiento y expendición de aguas minero-medicinales de los manantiales de la provincia*, Barcelona: Tipografia La Acadèmica, 1929

8. EL NEGOCI DE LES AIGÜES

Encara avui dia es conserven vestigis de la presència d'Emili Saguer a la ciutat de Girona, tot i que potser no relacionem l'espai amb la seva figura. A la zona de Sant Daniel existeix la coneguda com a Fàbrica Saguer, però actualment resta abandonada, sense cap mena d'activitat. El 1969, la societat que havia creat es va dissoldre, però fins llavors va ser un negoci que havia arrencat a principis del segle XX amb la seva dona, seguit pels seus fills i néts.

Saguer va destacar en altres facetes a part de la coneguda com a notari i polític. En el món dels negocis va ser un dels pioners de l'aprofitament de les aigües gràcies a l'explotació de diferents fonts gironines. Entre aquestes destacaran dos projectes d'envergadura: el de la Font de la Pólvora i el de la d'en Miralles. Més endavant optarà per les termes i per això s'embrancarà en el projecte de reformar la Puda de Banyoles, apte per oferir tractament mèdic d'aigües termals i espai per les vacances, molt de moda als anys vint⁶⁷⁸.

No serà un camí fàcil. El projecte de reforma de la Font de la Pólvora va topar amb l'oposició d'una part de la població gironina, quan a principis de segle XX va decidir reformar tot l'espai de la font, que estava totalment abandonat. Al cap de pocs anys, ampliarà el negoci amb projectes importants com el de la Font d'en Miralles i la concessió de l'explotació de diverses mines. L'objectiu era rendibilitzar al màxim l'extracció de l'àcid

⁶⁷⁸ Sobre el lleure i les vacances a inicis de segle, vegeu J. M. Folch i Torres, *Cataluña y sus establecimientos minero-medicinales: guía práctica para el turismo Barcelona*, Barcelona: Establ. Gráfico Thomas, 1916. També a la Biblioteca de Catalunya encara s'hi conserva un exemplar bilingüe de *Catalunya, guía de l'estiuejant. Cataluña, guía del veraneante*, Àgora 191. Per una mirada més profunda, vegeu *Introducción a la historia del turismo*, de José M. Faraldo i Carolina Rodríguez-López, Alianza, 2013. Per una visió del turisme a Catalunya podeu consultar l'estudi de Glòria Soler, *L'estiueig*, La Magrana, 2004 o bé *El Nacimiento del turismo en Cataluña. 1908: Centenario de la Sociedad de Atracción de Forasteros de Barcelona*, d'Albert Blasco i Peris, Formatic Barna, 2008. En el cas de la comarca de la Selva es pot consultar l'article de Joaquim Maria Puigvert, "Les colònies d'estiuejants (1865-1936)" a *Revista de Girona*, núm. 215, 2002, pàgs. 76-82.

carbònic de forma natural i la comercialització de l'aigua. Saguer serà un dels pioners d'aquesta activitat encara poc treballada a l'Espanya del moment.

En la carta que va enviar a Carles Rahola per incloure una petita biografia a l'enciclopèdia Espasa-Calpe destaca que «...a su gran tenacidad y sacrificio, la introducción de una industria nueva en España, o sea, la del aprovechamiento del ácido carbónico de manantiales, habiéndolo él realizado con respecto a los llamados “Font de la Pólvora” y “Font d'en Miralles”. Sobre el seu descobriment per l'extracció de l'àcid carbònic destaca “...para lograr que todo el ácido carbónico que vaya al consumo sea natural en lugar de artificial que lleva a veces, como impureza, óxido de carbono, nocivo a la salud...”⁶⁷⁹.

L'higienisme

La salubritat i l'higienisme serà el tema de fons de l'empresa de la família Saguer, per això és important contextualitzar-ho. La salut i la higiene van ser elements en la societat del segle XX que van anar prenent rellevància. A finals de segle XIX es comença a posar en qüestió la sanitat de les ciutats i es pren consciència de la importància de la salubritat, sobretot amb l'esclat de la Revolució Industrial. De fet, molts dels projectes de reformes d'espais urbans corresponen a la necessitat de donar un ambient molt més saludable. Saguer hi veurà un negoci que encara no existia. És l'època de l'obertura de les ciutats, el cas de Girona en serà un exemple prou clar, amb l'ensorrament de les muralles i l'obertura cap al nou segle.

No és pas objectiu d'aquesta tesi entrar en els debats sobre l'higienisme i el turisme a finals del segle XIX, però sí que volem donar una primera visió sobre el tema, ja que el negoci dels Saguer no es pot entendre sense pensar què representaven tots aquests canvis que va viure la societat. La Revolució Industrial és la més important per a molts, però lligada a ella no podem obviar el paper que va comportar l'higienisme per explicar

⁶⁷⁹ Arxiu Municipal de Girona. Fons Carles Rahola Llorens. *Correspondència rebuda*. 14 de juny de 1926, RG. 003182

l'augment de la població i evitar les grans taxes de mortalitat existents fins al moment a causa de les epidèmies.

Podríem considerar l'higienisme com una nova revolució social. Només cal fer una mirada a les dades de mortalitat per observar com les estadístiques s'aniran reduint. Avui dia és impossible pensar que una gran part de la població pugui morir per una epidèmia, però a finals de segle XIX era un fet ben habitual. Aquestes epidèmies eren generals i provocaven grans estralls entre la població. L'higienisme serà una revolució per evitar aquesta gran mortaldat, si més no, suposarà un primer pas. Saguer va patir la mortalitat infantil, ja que l'any 1906 va perdre un dels seus fills, l'Eduard, al cap de poc de néixer, i l'any 1903 també va perdre una filla.

Entrant en matèria podem destacar l'higienista Rodríguez Méndez, que ens apropa a una primera idea: «...la higiene en su sentido más lato comprende el universo entero, en tanto que diversas partes de éste son capaces, directa o indirectamente, de obrar sobre los seres vivos. Cuanto influya en los organismos, otro tanto es objeto de su estudio; de aquí resultat la multiplicidad de materias que comprende y lo fecundas y abundantes que han de ser las fuentes de sus conocimientos...»⁶⁸⁰.

A Espanya, l'higienisme penetrarà gràcies als preceptes liberals amb base il·lustrada. Tindran un paper destacat els metges Mateo Seoane (1781-1870), Pere Felip Monlau (1808-1871) i Francisco Méndez Álvaro (1806-1883). Méndez Álvaro i Monlau exerciran la seva tasca des de Madrid i Barcelona, respectivament, introduint l'estudi de l'higienisme dins les càtedres universitàries on estudiaran. Tots dos lluitaran contra les malalties i epidèmies de la segona meitat del XIX.

Barcelona serà un dels punts neuràlgics de l'higienisme gràcies a la industrialització i a la tasca de Monlau. Els moments més remarcables seran l'any 1887, quan es crea

⁶⁸⁰ Alcaide, Rafael. "La introducción y el desarrollo del higienismo en España durante el siglo XIX. Precursores, continuadores y marco legal de un proyecto científico y social", a *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, núm. 50 (39), 15-10-1999, <<http://www.ub.es/geocrit/sn-50.htm>>.

l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, l'any 1888, amb la celebració de l'Exposició Universal, i l'any 1891, quan es crea l'Institut Higienic de Barcelona dirigit per Lluís Comenge. En la tasca d'expansió de l'higienisme destacaran els deixebles de Monlau: Joan Giné Partagàs i Rafael Rodríguez Méndez. Tots dos van exercir càtedres d'higienisme a la Universitat de Barcelona. Gràcies a totes aquestes accions i d'altres, s'inculcaran a la burgesia totes les idees sobre la matèria⁶⁸¹.

De tot plegat, cal preguntar-nos com era Girona a principis del segle xx. He trobat una carta de 1904 a *La Lucha*, escrita per Eduard Carqué i dirigida al periodista de Barcelona Santiago Lorda Serrate. En la missiva explica com veu la ciutat i acompanya el text amb una sèrie de reflexions sobre la salubritat que aniran molt en la línia sobre l'estat de l'higienisme a Girona i el mal estat de moltes ciutats europees a principis de segle.

Eduard Carqué va escriure alguns articles durant el 1904. Articulava sobre el dia a dia de la ciutat. Col·labora habitualment amb *La Lucha* i el defineixen en aquest període com un jove escriptor. Posteriorment va ser el director del diari dels republicans radicals de Girona, *La Acción*. El 30 de novembre de 1905 va ser expulsat del partit dels radicals perquè es va oposar a la candidatura de la Unió Republicana. Més tard el designaran president de la Agrupación Radical Progresiva de Girona, fundada el 10 de novembre de 1906. La connexió amb Santiago Lorda només es manifestarà el 1904 quan aquest periodista viatja a Girona i s'hostatja a casa de Carqué.

L'articulista de *La Lucha* comença destacant la bellesa de les noies i del paratge de la Devesa, però ja insinua quelcom: «...los gerundenses son pacíficos, laboriosos, honrados a carta cabal y atentos e inteligentes, merecedores seguramente de una jaula mejor que la que tienen...». Segons ell, Girona era una de les ciutats europees amb una estadística més alta pel que fa la mortalitat, per això prega a l'ajuntament: «...en suplica de que por

⁶⁸¹ Alcaide, Rafael. "La introducción y el desarrollo del higienismo en España durante el siglo XIX. Precursores, continuadores y marco legal de un proyecto científico y social", a *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, núm. 50 (39), 15-10-1999, <<http://www.ub.es/geocrit/sn-50.htm>>.

todos los medios que estén a su alcance ordene medidas higiénicas indispensables, derribando esos callejones estrechos, focos siempre de organismos infectos y horribles madrigueras donde campan siempre por sus respetos toda clase de epidemias infecciosas...».

Curiosament destacarà les aigües minerals de Girona i en remarca les seves propietats medicinals: «...las hay para inmejorables, para el estómago y para la anemia, teniendo en los alrededores de San Daniel, una agua de hierro, con una gran cantidad de este mineral y de magnesia y esto pudiera ser una gran fuente de riqueza para el país...»⁶⁸².

La resposta de Santiago Lorda Serrate no es farà esperar i anirà molt encaminada en la mateixa línia de Carqué, això sí, aportant alguna dada nova que ens ajudarà a tancar totalment el cercle Saguer. Si no, observem l'escrit del periodista a *La Lucha*: «...Gerona posee una riqueza mineral inmensa, inagotable. Es casi el mejor tesoro de la salud. Las aguas de Pedret, las de hierro de San Daniel, que para las afecciones no tienen rival y las de Bañolas, que para la piel producen efectos maravillosos, atraerían, atraerán de seguro, con el tiempo gentes de todas partes. Gerona que se comunica constantemente de Barcelona hay solo cinco trenes ascendentes y cinco descendentes está llamada a mucho. Yo lo creo así y hago votos por ello...»⁶⁸³. Precisament, Lorda visualitza tot el projecte que desenvoluparà Saguer amb les aigües i el termalisme de Banyoles, tot i que aquest últim projecte no es farà realitat fins ben entrada la dècada dels vint.

⁶⁸² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 7 de maig de 1904, pàg. 1

⁶⁸³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 10 de juny de 1904, pàg. 1

El termalisme

La burgesia serà un element cabdal per aconseguir la petita revolució social que va significar l'higienisme amb la introducció de nous hàbits. El termalisme es veu en aquesta època com una nova teràpia, com un nou tractament amb finalitats curatives. Seria una reformulació de la medicina tradicional, que donarà pas a la medicina moderna. No podem deslligar aquest procés de canvi de les profundes transformacions que patiran les societats europees del moment. Tampoc podem obviar que el termalisme resulta una nova pràctica social que es desenvoluparà sobretot a partir de la segona meitat del segle XIX i a principis de segle XX. Era una nova pràctica que marcava estatus social i que enllaçarà perfectament amb els inicis del turisme.

L'higienisme evoluciona respecte a les noves idees científiques. Es desenvoluparà a partir de les idees aportades, gràcies a noves dades relacionades amb estudis epidemiològics sobre la propagació de malalties infeccioses. Tanmateix, s'estaven produint avenços molt importants en el camp de les anàlisis químiques. S'aconseguien anàlisis més detallades de les aigües i se'n comencen a conèixer els efectes curatius.

Un altre punt bàsic serà la revolució que es viurà en l'àmbit mèdic gràcies a les aportacions de Claude Bernard, Virchow, Pasteur o Koch. A més, hi haurà preocupació pels problemes de salubritat que es viurà a les ciutats i es millorarà l'atenció mèdica que es donarà als ciutadans. En poques paraules, una petita gran revolució.

En un primer moment els balnearis oferien serveis a preus molt baixos, o fins i tot gratuïtament, als sectors de la població més desfavorits. A mesura que es va incrementant l'activitat empresarial i s'arriba a les classes acomodades els més pobres veuen restringit l'accés als balnearis o només se'ls permet l'entrada als més barats i obsolets. La resta de balnearis es reformaran per donar servei a les classes acomodades⁶⁸⁴. Al llarg del segle XIX i les primeres dècades del XX, les pràctiques

⁶⁸⁴ La Puda de Banyoles es va concebre amb l'objectiu de convertir-lo en un balneari per donar serveis a la burgesia benestant

balneàries s'aniran expandint gràcies a les noves activitats d'oci i turisme de les quals gaudirà la burgesia⁶⁸⁵.

Ens situem als inicis de la revolució higienista i del termalisme, al segle XVIII, i en plena època de la Il·lustració. En aquest moment és quan es comencen a publicar els primers estudis científics per determinar la guarició gràcies a les aigües minerals i per determinar les propietats de les aigües. Gràcies a aquests avenços, durant la primera meitat del segle XIX es van anar estenent per tot Europa la confiança en les propietats curatives de les aigües minerals. Els governs hi van col·laborar quan van començar a regular-ne l'ús, cosa que va comportar una major confiança per part de la població. Ja a finals del segle XIX es troba totalment estès el model higienista entre diferents estrats de la societat. Sobretot s'ubicarà entre les classes benestants, ja que es podien absentar durant un llarg període de temps per rebre cures a les termes.

Històricament ens trobem amb diferents regulacions governamentals. Les Corts de Cadis són les que van iniciar tot el procés per reglamentar les aigües termals promulgant una sèrie de lleis. En aquest període, l'any 1811, es van abolir els senyors jurisdiccionals, així que es va suprimir el domini directe sobre les aigües. Dos anys més tard s'aprovava la supressió de les aigües de patrimoni regi. D'aquesta manera es feia un primer pas per privatitzar les aigües termals. Es va cedir l'explotació a particulars a canvi d'un cànon. L'administració no podia fer aquesta tasca, però un particular en podia assumir el cost i fer-ne l'explotació per convertir-ho en el seu negoci. Aquest seria el cas de la família Saguer.

D'aquesta manera i gràcies a les desamortitzacions que es van anar produint durant el segle XIX, ens trobem que la propietat d'establiments d'aigües i banys minerals d'Espanya canvia de manera substancial. Un 4 % era de la nació, un 2 % era Patrimoni Reial, un 1 %

⁶⁸⁵ Gil de Arriba, Carmen. "La difusión social y espacial del modelo balneario: de la innovación médica al desarrollo de las prácticas de ocio", a *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, núm. 69 (40), 1-8-2000, <<http://www.ub.es/geocrit/sn-69-40.htm>>.

del clergat, un 2 % de les institucions de beneficència, un 5 % de les províncies, un 21 % dels pobles i un 54 % de particulars⁶⁸⁶.

Seguint amb la reglamentació dels diferents governs, ens trobem el Reglament de 1817⁶⁸⁷, tot i que abans ja s'havia aprovat el Reial decret de 29 de juny de 1816 pel qual s'havia de nomenar un metge director a cada centre termal important del regne. A més, aquest decret ordenava l'estudi científic de les aigües. Però haurem d'esperar fins al nou Reglament de 3 de febrer de 1834 perquè es fixin les primeres bases fonamentals de l'organització termal a Espanya, tot i que aquest reglament mantenia l'estructura bàsica dels reglaments de 1817 i 1828 promulgats per Ferran VII. El gran problema era el paper que s'atorgava als metges en detriment dels propietaris.

Clau va ser el reglament d'11 de març de 1868⁶⁸⁸, que introdueix la declaració d'utilitat pública de les aigües, tot i que aquesta nova llei es va haver de suspendre per la Revolució de la Gloriosa, ja que els directors havien perdut molts ingressos. No serà fins al Reglament de 29 de setembre de 1871⁶⁸⁹, en vigor fins al 1874, que es mostraran organitzats provisionalment els establiments de banys i de les aigües minerals d'Espanya. En aquest punt resultarà bàsic el Reglament de 12 de maig de 1874⁶⁹⁰, ja que serà el vigent fins ben entrat el segle xx. És just el moment de la gran evolució del termalisme a Espanya. Aquest nou reglament s'inspirava en la Llei de Sanitat de 28 de novembre de 1855, que establia els rangs i la declaració d'utilitat pública. Es van voler evitar els excessos dels últims anys, així que es van imposar unes condicions més rigoroses per

⁶⁸⁶ Rubio, Pedro María. *Tratado completo de las fuentes minerales de España*, Madrid: Establecimiento tipográfico de DRR Rivera, 1853

⁶⁸⁷ Reglament de 28 de març de 1817 promulgat pel rei Ferran VII

⁶⁸⁸ Llei de 4 de març de 1868 i modificacions aprovades el 29 de desembre de 1868. Es pot consultar a <<http://fama2.us.es/fde/ocr/2006/legislacionDeMinas.pdf>>

⁶⁸⁹ Llei de 24 de juliol de 1871. Es pot consultar a <<http://fama2.us.es/fde/ocr/2006/legislacionDeMinas.pdf>>

⁶⁹⁰ Reglamento de Baños y aguas minero-medicinales de la Península e islas adyacentes.

obtenir la declaració d'utilitat pública i per exercir com a metges directors dels centres termals⁶⁹¹.

Segons els historiadors del turisme, per redescobrir el termalisme van confluïr tres tradicions ja existents en el país com la romana, la musulmana i la d'arrel popular. Així es van recuperar activitats ja oblidades com els banys romans i musulmans. A França es va donar un termalisme més de proximitat i popular, fins i tot es van construir pobles termals. A diferència de la resta d'Europa, a Espanya no existeixen grans ciutats termals com sí que es podrien trobar a França, Bèlgica, Suïssa o a la regió de Bohèmia⁶⁹².

No podem desvincular les pràctiques termals a l'onada dels primers estiuejants. En el cas català és interessant consultar l'estudi de Glòria Soler, *L'estiueig*⁶⁹³, en el qual apunta que «...l'estiueig és una pràctica social antiga, que neix dins l'àmbit familiar, es propaga d'acord amb els interessos socials, i avança a través d'unes coordenades temporals i geogràfiques...»⁶⁹⁴.

L'estiueig viurà una primera etapa en què eren les classes benestants les que disposaven de temps i diners per absentar-se durant un llarg període de temps del seu domicili habitual. «...com a pràctica social característica de les classes benestants catalanes, l'estiueig configura un autèntic calaix de sastre on s'apleguen bona part de les contradiccions del món contemporani...». I afegeix que «...si intentem traslladar aquest estiuejant significatiu a l'escenari català, diríem que es mou entre la perpetuació d'un estiueig tradicional, que vincula el costum balneari amb un romanticisme d'arrels

⁶⁹¹ Per aprofundir en tot aquest seguit de lleis que es van anar aprovant durant el segle XIX, podeu consultar el segon número de la revista *Balnea*, 2006, pàgs. 9-16, <<http://fama2.us.es/fde/ocr/2006/legislacionDeMinas.pdf>>. S'hi citen els passatges més interessants de les diferents reglamentacions.

⁶⁹² Larrinaga, Carlos. *Termalismo y turismo en la España del siglo XIX*, a <<http://grupoturhis.files.wordpress.com/2012/06/17-larrinaga-palma.pdf>>

⁶⁹³ Soler, Glòria. *L'estiueig. Les experiències estiuenques de diverses generacions de catalans*, Barcelona: La Magrana, 2004

⁶⁹⁴ Soler, Glòria. *L'estiueig. Les experiències estiuenques de diverses generacions de catalans*, Barcelona: La Magrana, 2004, pàg. 13

patriòtico-sentimentals, i la pràctica d'un estiueig més cosmopolita que cerca el conreu del plaer i de les relacions socials...»⁶⁹⁵.

Aquest primer turisme es vincula amb la visita a termes i balnearis: «...canviar d'aires i prendre les aigües sempre ha estat recomanat per fer salut. Des de l'antiguitat clàssica els homes han associat la malaltia amb l'alteració de l'equilibri entre la terra, el foc, l'aire i l'aigua, i consegüentment, han concebut aquests quatre elements com a agents terapèutics...»⁶⁹⁶.

Però a diferència del que passa en algunes regions d'Europa, a Catalunya el model balneari no acaba de destacar: «...els primers balnearis apareixen com un bàlsam, que convé aplicar-se de tant en tant si es volen pal·liar els inconvenients de la vida moderna. Però, a diferència del que succeeix a Europa, el remei a casa nostra no acaba quallant...»⁶⁹⁷.

El termalisme serà el primer pas per donar origen a l'estiueig: «...rere el teló de fons de les prescripcions mèdiques, les famílies benestants catalanes descobreixen que l'estiu pot donar pas a una altra forma de vida, més sana, més lliure i més divertida que la que els ofereix la ciutat. Mentre la moda balneària s'enfonsa, el territori català s'esquitxa d'estiuejants...»⁶⁹⁸.

⁶⁹⁵ Soler, Glòria. *L'estiueig. Les experiències estiuenques de diverses generacions de catalans*, Barcelona: La Magrana, 2004, pàg. 73

⁶⁹⁶ Soler, Glòria. *L'estiueig. Les experiències estiuenques de diverses generacions de catalans*, Barcelona: La Magrana, 2004, pàg. 19

⁶⁹⁷ Soler, Glòria. *L'estiueig. Les experiències estiuenques de diverses generacions de catalans*, Barcelona: La Magrana, 2004, pàg. 20

⁶⁹⁸ Soler, Glòria. *L'estiueig. Les experiències estiuenques de diverses generacions de catalans*, Barcelona: La Magrana, 2004, pàg. 21

L'aigua

L'aigua és l'altre element cabdal de tot aquest entramat. No es coneixen molts estudis com la tesi doctoral que va presentar el 2013 Alexandre Nobajas amb el títol *Bottled natural mineral water in Catalonia: Origin and geographical evolution of its consumption and production*⁶⁹⁹. En la seva tesi hi explica l'evolució de la indústria de l'aigua a Catalunya des del 1840 fins a l'actualitat.

Hi distingeix tres períodes. Una etapa inicial comprendria des de 1840 fins als anys 30 del segle xx. Reconeix que és l'època d'or de les ampolles d'aigua: «...This initial stage was characterised by the profusion and popularisation of the bottled water market not only in Catalonia, but elsewhere in Europe. During these years, dozens of brands were inaugurated and mineral water became a commodity, a period which could be baptised as the “golden age of bottled water”...»⁷⁰⁰. El seguiria un període fosc que s'allargaria fins a finals de la dècada dels setanta, donant pas al període actual en què la comercialització de l'aigua viu un nou ressorgiment.

En l'actualitat, Catalunya és un dels principals punts de producció d'aigua embotellada amb més de 150 anys d'història. Destaca la zona del nord-est català on s'hi concentren la majoria d'empreses dedicades a aquest negoci: «...This regional pre-eminence principally stems from the Montseny-Guilleries area, which could be considered as the bottled mineral water cluster of Catalonia. However, this relevant role in the market did not materialize overnight; it comes from a long tradition which started over 150 years ago...»⁷⁰¹.

⁶⁹⁹ <<http://www.tesisenred.net/handle/10803/110466>>

⁷⁰⁰ Nobajas, Alexandre. *Bottled natural mineral water in Catalonia: Origin and geographical evolution of its consumption and production*, pàg. 30, <<http://www.tdx.cat/handle/10803/110466>>

⁷⁰¹ Nobajas, Alexandre. *Bottled natural mineral water in Catalonia: Origin and geographical evolution of its consumption and production*, pàg. 76, <<http://www.tdx.cat/handle/10803/110466>>

Un dels processos clau que destaca Nobajas és la revolució industrial. L'aigua va ser un element clau per aconseguir aquesta revolució, per aquest motiu molta població es va traslladar a les ciutats, però el gran problema que es va viure era la salubritat de l'aigua, que va comportar epidèmies mortíferes: «...the problems created by foul drinking water were evident throughout Europe. As an example, a cholera epidemic in Paris in the year 1832 caused the death of 18,000 people and another cholera epidemic of Hamburg killed 9,000 in 1892 (Hayes 1992). The problem caused by contaminated water was therefore not a minor issue...»⁷⁰².

Però les epidèmies de còlera no van ser les úniques destacades a causa d'una mala salubritat de l'aigua. N'hi va haver d'altres, com el tifus, que van causar grans estralls entre la població: «...Cholera was not the only main water related illness which punished industrialised cities. Typhoid fever, a disease also transmitted by drinking contaminated water, caused thousands of deaths well after cholera outbreaks were under control...»⁷⁰³.

La clau era aconseguir una major qualitat de l'aigua per intentar que no apareguessin noves epidèmies. Per aquest motiu les grans concentracions urbanes van buscar una major salubritat. Era clau el tractament de l'aigua per evitar la propagació de malalties, tot i que no sempre es va aconseguir el resultat desitjat: «...Therefore, even if the years between the start of the Industrial Revolution and the first third of the 20th century saw a continuous improvement in water treatment techniques, during most of the period those techniques were not always efficient enough to keep the population safe...»⁷⁰⁴.

⁷⁰² Nobajas, Alexandre. *Bottled natural mineral water in Catalonia: Origin and geographical evolution of its consumption and production*, pàg. 129, <<http://www.tdx.cat/handle/10803/110466>>

⁷⁰³ Nobajas, Alexandre. *Bottled natural mineral water in Catalonia: Origin and geographical evolution of its consumption and production*, pàg. 133, <<http://www.tdx.cat/handle/10803/110466>>

⁷⁰⁴ Nobajas, Alexandre. *Bottled natural mineral water in Catalonia: Origin and geographical evolution of its consumption and production*, pàg. 140, <<http://www.tdx.cat/handle/10803/110466>>

Per aquest motiu, molta gent va començar a consumir aigua embotellada, per evitar la mala qualitat de l'aigua en períodes d'epidèmia, ja que no podien abandonar la ciutat: «... Many less fortunate people had nowhere to go or no option but to remain in the city. Their only option to avoid drinking polluted water was to adopt one of the strategies already explained, like drinking boiled water...»⁷⁰⁵.

Nobajas distingeix diferents tipus d'aigua embotellada en aquest període. Podríem trobar l'aigua de taula de consum habitual. Un altre tipus seria l'aigua medicinal que es consumiria quan conserva propietats curatives (aquesta seria la de la família Saguer). Finalment hi hauria l'aigua amb bombolles, coneguda popularment com a soda.

Sobre aquesta última en destaca que: «...Soda or Seltzer water is created when standard water and carbon dioxide under pressure are mixed and the water becomes effervescent (Smith 2007). The process *per se* should not have any influence on potential pathogens and minerals present in the water, rendering the transformation of mains water into soda water unsuitable to prevent the spread of waterborne epidemics. The only health benefit which may occur due to this process is that digestion may be aided by the gas present in the water, but not much more...»⁷⁰⁶.

Les influències higienistes van ser clau per iniciar l'embotellament de l'aigua termal a Catalunya: «...In the Catalan case, the influent hygienist theories increased even more the popularity of bathhouses as places where one could be healed. Going to a spa town was both time consuming and expensive, so wealthy classes were mainly treated there, which led to an increasing demand by people living in cities and far away from spa towns who wanted to drink that water without having to travel to the spa...»⁷⁰⁷.

⁷⁰⁵ Nobajas, Alexandre. *Bottled natural mineral water in Catalonia: Origin and geographical evolution of its consumption and production*, pàg. 146, <<http://www.tdx.cat/handle/10803/110466>>

⁷⁰⁶ Nobajas, Alexandre. *Bottled natural mineral water in Catalonia: Origin and geographical evolution of its consumption and production*, pàg. 165, <<http://www.tdx.cat/handle/10803/110466>>

⁷⁰⁷ Nobajas, Alexandre. *Bottled natural mineral water in Catalonia: Origin and geographical evolution of its consumption and production*, pàg. 200, <<http://www.tdx.cat/handle/10803/110466>>

Saguer i les aigües

No coneixem ben bé quin és el motiu que porta el notari de Girona a endegar tot aquest nou projecte. Podríem buscar diverses hipòtesis, però sense saber del cert quina és la bona. Sens dubte que l'oportunitat de negoci és el que el motivarà a iniciar tot aquest gran projecte, però no podem obviar que era una idea arriscada i que calia una gran inversió de capital per iniciar-lo.

Una de les hipòtesis ens condueixen a la seva arribada a Girona amb la creació del Centre Catalanista de Girona. El notari confluirà amb una sèrie de personatges que de ben segur van ser clau per iniciar aquesta nova activitat. Un exemple seria Norbert Font i Sagué⁷⁰⁸, un clergue molt reconegut en la seva tasca com a geòleg i espeleòleg, i respectat pels membres del Centre. De fet, va ser l'introduïdor de l'espeleologia a Catalunya. Els dos es van conèixer en l'etapa catalanista i fins i tot Font va visitar l'any 1907 les instal·lacions de Font de la Pólvora amb els seus alumnes de la càtedra de la Universitat de Barcelona. Tanmateix, l'historiador Lluís Solé apunta la idea que va ser el geòleg qui va organitzar la transformació d'aquesta font gironina, fet més que evident. Aquesta és la hipòtesi més clara per explicar qui va introduir Saguer en aquest negoci.

Una altra peça bàsica en aquest trencaclosques serà Modest Furest⁷⁰⁹, el propietari de Vichy Catalan. Furest es va relacionar amb el primer catalanisme del Centre Catalanista i és allí on podria haver coincidit amb Saguer. El doctor Furest no serà qui faci l'anàlisi de l'aigua, però podria ser qui l'incités a iniciar tot el projecte.

El doctor Furest va publicar una sèrie d'estudis. Podem destacar *Proyecto de un establecimiento balneario en los manantiales termales del Puig de las Animas de Caldas*

⁷⁰⁸ A la Biblioteca de la Universitat de Girona s'hi pot consultar el treball de Jordi Bohigas, *Norbert Font i Sagué: ciència, religió i catalanisme a la Catalunya finisecular (1890-1902)*. En l'estudi s'hi troba una aproximació al personatge des del 1890 al 1902 que dóna a conèixer la seva formació. Tot i que no entra de ple en l'etapa que ens interessa, ens ofereix una bona visió del personatge, del període i del seu tarannà.

⁷⁰⁹ Per aprofundir en la figura del fundador de Vichy Catalán es pot consultar l'estudi de Jordi Pomés, *Modest Furest: fundador de El Vichy Catalán: Biografía y relats_ biografía y relatos*, Competium, 2003

de Malavella: memoria económica del 1883. Anteriorment, l'any 1880, havia publicat *Lecciones sobre la homeopatía y su lenguaje*. El 1893, *Enfermedades de los niños y su tratamiento homeopatico* i el 1897, *Del reumatismo*. Jordi Pomés va estudiar la seva figura a *Modest Furest: fundador de El Vichy Catalán: Biografía y relats= biografía y relatos*.

Com ja ha demostrat al llarg de la seva vida, el notari de Girona era un gran estudiós de qualsevol tema. Va ser acceptat a l'Acadèmia de les Mines quan va descobrir que tot el consum d'àcid carbònic havia de ser natural, en lloc d'artificial, ja que l'àcid artificial pot portar impureses (òxid carbònic) molt perjudicials per a la salut.

La polèmica per l'explotació de les aigües de la Pólvora serà més que evident entre la població. Per això és interessant conèixer el punt de vista del notari. Segons Saguer, la població en general té un concepte poc encertat de com explotar les aigües mineromedicinales. Saguer creu que les aigües són com els bolets del bosc. Els ciutadans no entenen per què l'aigua ha de mantenir unes condicions de salubritat tal com marca la ciència. Tampoc entenen com es poden treure beneficis de l'explotació de l'aigua, un fet molt habitual a Alemanya, on s'obtenien grans beneficis per aquesta activitat econòmica⁷¹⁰.

D'aquesta manera és prou evident que la nova empresa de la família Saguer podia ser lucrativa. De fet ho serà després d'invertir un gran capital en la construcció de diversos pous i la creació de la coneguda com a Fàbrica Saguer (encara queden vestigis de la seva presència a Sant Daniel). El notari té molt clar que aquesta nova indústria li pot reportar nous beneficis, però, com és que coneix l'explotació d'Alemanya?

No podem obviar que hi va estar en contacte directe. Saguer comprarà maquinària a Alemanya⁷¹¹ i el Regne Unit, però és molt probable que anés a un centre termal a causa d'una malaltia que va patir ell mateix o la seva dona. El 1891, quan aconsegueix la plaça

⁷¹⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 29 de desembre de 1912, pàgs. 1-3

⁷¹¹ A la seva biblioteca personal encara s'hi conserva un diccionari espanyol-alemany.

de notari, restarà durant un temps absent a causa d'una greu malaltia, però aconsegueix guarir-se.

Un altre moment podria ser el 1902. Durant la primera meitat de l'any serà la seva dona qui patirà una greu malaltia. Finalment, aconsegueix guarir-se «...después de larga y penosísima enfermedad que tuvo largo tiempo en peligro inminente su vida, ayer salió por primera vez de su casa, para hacer la presentación al templo de su hija venida al mundo poco antes de su dolencia, la distinguida esposa de nuestro amigo el notario don Emilio Saguer, al que con tan plausible motivo felicitamos cordialmente...»⁷¹².

Sense oblidar la mort del seu fill Eduard l'any 1906 quan només tenia pocs mesos de vida, però llavors ja havia iniciat tot el projecte. Una altra hipòtesi és que només ho veïés com una nova oportunitat de negoci que encara no s'havia implementat a la ciutat de Girona i rodalia.

Sigui com sigui, Saguer és conscient de les propietats curatives de les aigües i hi veu un negoci que li pot reportar ingressos. Queda clar que entra en contacte amb els grans negocis d'aigües europeus i no podem obviar que el seu projecte era de molt més llarg abast amb la compra de la Puda de Banyoles i l'explotació de diferents mines. Cal recordar que amb els seus socis pretenia construir una línia de tramvia entre Girona i Banyoles per transportar els clients i oferir els serveis de metge, a imatge de les ciutats termals franceses.

⁷¹² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de juny de 1902, pàg. 4

La producció d'àcid carbònic i el subsòl gironí

El gran descobriment de Saguer és el de la importància d'extreure l'àcid carbònic de forma natural i no pas artificial, ja que d'altra manera hi podrien haver impureses en l'àcid⁷¹³. És el que succeïa en les seves instal·lacions de les fonts de la Pólvora i en Miralles i més endavant a la coneguda Fàbrica Saguer. Tot plegat representava un nou tipus de negoci que no s'havia implementat al nostre país, però que es localitzava en altres zones europees com Alemanya.

No pretenem fer un tractat de química, però cal saber que l'àcid carbònic es pot trobar a l'atmosfera o bé dissolt en l'aigua de la font, que a vegades pot estar carregada d'aquest gas a pressió de forma efervescent. L'origen del CO₂ al subsòl pot ésser d'origen orgànic a causa de la respiració de les plantes, si bé aquest sòl dona pressions parcials relativament baixes. És quan hi ha addició de gas d'origen profund, associat a processos magmàtics/volcànics, que s'assoleixen pressions parcials molt elevades, com les de les fonts picants. El procés per crear aigua amb gas succeïa perquè quan plovia l'aigua es filtrava pel terra i, mentrestant, el gas d'origen volcànic anava pujant aprofitant les fractures del terreny. L'aigua i el gas es trobaven i pujaven conjuntament a través d'una de les fractures de les roques del subsòl, preferentment a través del basament de roques metamòrfiques i granítiques del Paleozoic, aflorant a les Gavarres També, però ja de manera més superficial, a través de les roques sedimentàries, gresos i calcàries del Paleogen, que apareixen als turons de les Pedreres i Montjuïc, a Girona. Es produeix quan hi ha falles, com a zones de flux preferencial d'aigua subterrània, que permeten que l'aigua segueixi amb la seva ascensió i broti a la superfície amb un aspecte de bombolles, gràcies a l'emanació de gas carbònic per pèrdua de pressió parcial del gas en contacte amb l'atmosfera. Si ens centrem en el cas de la zona de les Gavarres on Saguer va

⁷¹³ En aquella època es creia que l'àcid carbònic que s'extreia de manera artificial podia contenir monòxid de carboni, que pot resultar molt perjudicial per la salut. Tot i això, avui dia es considera que el diòxid de carboni es pot extreure de manera natural o artificial sense que comporti problemes per a la salut dels consumidors.

focalitzar el seu negoci, ens trobem que «...el massís de les Gavarres és format per materials d'edat paleozoica. Bàsicament, es tracta de roques sedimentàries i volcanosedimentàries metamorfitzades en grau variable, com també de roques plutòniques i filonianes de composició diversa...»⁷¹⁴.

L'aigua amb gas conté àcid carbònic que pot ser de manera natural o bé afegit. Al nostre país només en consumeix un 10 % de la població, mentre que en molts altres països europeus la majoria d'aigua que es beu és amb gas. L'aigua amb gas conté àcid carbònic dissolt i té un sabor lleugerament amarg a causa de les bombolles. És el que avui dia podem equiparar a l'aigua de Vichy. Aquest tipus d'aigua facilita les digestions i és precisament l'aigua que s'extreia de moltes fonts.

Al segle XIX es va iniciar a Estats Units i a Europa la venda d'aigua gasificada extreta de pous naturals, amb uns beneficis medicinals que s'explicaven a les etiquetes. Posteriorment es van afegir diversos sabors a l'aigua gasificada, donant origen a la indústria de les begudes carbonatades com la cola o la gasosa, per citar dos exemples ben coneguts. A les fonts de Saguer també es van produir conegudes gasoses que se servien als bars de la ciutat.

Però centrem-nos en l'origen de les conegudes com a fonts picants, tal com ho explica Lluís Solé⁷¹⁵. En un dels seus articles destaca el paper de les fonts i perquè es van formar al llarg de la geografia gironina. Es tracta d'un document de 1946, però ens ajudarà a aclarir el paper del notari en tot plegat. Existeixen estudis molt més recents de l'Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, que resulten tan importants com el de Solé. Entre ells cal destacar el de Rogelio Linares, Lluís Pallí, Carles Roqué i Eduard Valls, *Les manifestacions hidrotermals de les comarques gironines*, o bé el de Teresa Clotet, Lluís

⁷¹⁴ Clotet, M. Teresa; Pallí, Lluís; Roqué, Carles. *Les fonts de les Gavarres*, Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 1999, pàg. 6

⁷¹⁵ Solé Sabarís, Lluís. *Manantiales carbónicos de Gerona llamados "fontes picants"*, 1946, <http://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/5976/53336.pdf?sequence=1>

Pallí i Carles Roqué titulat *Les fonts de les Gavarres*⁷¹⁶. A través d'aquests diferents estudis aconseguirem una bona radiografia del subsòl gironí.

Segons Solé, des de principis de segle les aigües carbòniques de Girona es van explotar de manera regular per recollir l'àcid carbònic. Es va impulsar un primer intent per explotar les emanacions carbòniques del Ter, davant del barri de Pedret, però el 1946 només s'explotaven les de Campdorà, Can Miralles i la Pólvora: «...el notario Sr. Sagner organizó la explotación transformando las charcas de la Font de la Pólvora en pozos artesianos, cuyo sondeo dirigió el geólogo Font y Sagué. El gas carbónico se recoge en gaseógenos adecuados y se expide convenientemente envasado en botellas de hierro. Al industrializarse estas fuentes perdieron el carácter popular de que disfrutaron el siglo pasado como lugar de esparcimiento dominguero para los vecions de la capital...»⁷¹⁷.

En aquest fragment es poden destacar dos fets importants. Primer de tot el caràcter industrial de la producció de l'àcid carbònic amb les ampolles de ferro que es distribuïren pels diferents negocis de la ciutat. En segon lloc, les veus contràries al projecte que es van aixecar quan un paratge dels gironins va quedar colonitzat per aquesta nova indústria.

S'han presentat pocs estudis sobre la composició química de les fonts gironines. Així, tenim constància del de Casares Gil per les aigües de la Font de la Pólvora⁷¹⁸; Subirà Marquet per les de Pedret⁷¹⁹; Estalella Pericot per les de Can Miralles; Sintes Orfilia per

⁷¹⁶ Vegeu Linares, Rogelio; Pallí, Lluís; Roqué, Carles; Vall, Eduard. *Les manifestacions hidrotermals de les comarques gironines*, Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 2001. Pel cas concret de les Gavarres, consulteu Clotet, M. Teresa; Pallí, Lluís; Roqué, Carles, *Les fonts de les Gavarres*, Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 1999

⁷¹⁷ Solé Sabarís, Lluís. *Manantiales carbónicos de Gerona llamados "fontes picants"*, 1946, <<http://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/5976/53336.pdf?sequence=1>>, pàg. 237

⁷¹⁸ *Agua de Vila-Roja: Font de la Pólvora. Análisis cualitativo y cuantitativo por José Casares y Gil; notas para el estudio médico por José Pascual y Prats*, Impr y Libr. de Paciano Torres, 1902

⁷¹⁹ *Memoria acerca del agua minero-medicinal ácida bicarbonata, cálcica, magnésica, lítico, ferruginosa de Pedret, Girona, manantial San Jorge*, Imprenta y Librería de Paciano Torres, 1890

les de Bell-lloc; Codina Langlin per les de Madremanya⁷²⁰, i Calvet Moragues i Simó per les d'Amer.

Solé farà una classificació de les fonts segons si pertanyen al grup de Girona, al de les Guillerries, al de Cassà de la Selva, al de Llagostera o al del nord de les Gavarres. En total en seran 23 amb el grup més nombrós situat a Girona, on s'hi trobaran la Font Picant de la Ginesta (Campdorà), la Font de Costa Roja (Sarrià), la Font del Congost (Celrà), la Font de Campdorà, la Font d'en Miralles, la d'Aigües Carbòniques del Ter davant de Pedret, la de Pous de Pedret, la Font d'en Fita, la Font de la Pólvora i la Font Lliure. Aquesta gran presència de fonts s'originarà pel vulcanisme que hauria existit a la zona des de temps immemorials.

Si ens centrem en el cas de la zona de les Gavarres, és interessant citar un fragment de l'estudi de Linares, Pallí, Roqué i Vall⁷²¹: «...són nombroses les deus carbòniques que estan associades al sistema de falles que separen les Gavarres de la Serralada Transversal, representada pels relleus de roques terciàries de Montilivi, Montjuïc i muntanyes de can Ribes. La majoria es troben a la vall de Sant Daniel, prop de Girona, a la zona de contacte entre els esquistos paleozoics i els sediments continentals del Paleocè. Les més importants són les fonts del Capritxo, de la Pólvora, d'en Fita, del Ferro o de can Miralles, d'en Saguer o de can Tries i la del Congost, totes al terme municipal de Girona...»⁷²².

Cal situar el negoci de la família Saguer a la ciutat de Girona i en concret a la zona de les Gavarres de la Vall de Sant Daniel: «...El massís de les Gavarres és el conjunt de

⁷²⁰ *Análisis cualitativo y cuantitativo de las aguas ferruginosas bicarbonatadas variedad acídulas, bicarbonatadas mixtas, silicatadas y litínicas de Nuestra Señora de los Angeles en el distrito municipal de Madremaña en la provincia de Gerona practicado por Don Ramón Codina Länglin, Sentinella Tipógrafo, 1895*

⁷²¹ Linares, Rogelio; Pallí, Lluís; Roqué, Carles; Vall, Eduard. *Les manifestacions hidrotermals de les comarques gironines*, Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 2001, pàg. 16

⁷²² Linares, Rogelio; Pallí, Lluís; Roqué, Carles; Vall, Eduard. *Les manifestacions hidrotermals de les comarques gironines*, Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 2001 pàg. 17

muntanyes que, juntament amb el massís de Begur, constitueix l'acabament septentrional de la Serralada Litoral Catalana. Limita al nord amb la plana del Baix Empordà, mitjançant un seguit de turons arrodonits; al nord-oest es posa en contacte amb la Serralada Transversal; a ponent llinda amb la depressió de la Selva. A mitjorn limita bruscament amb la vall d'Aro, una petita depressió que el separa de la serralada de la Selva Marítima. Pel costat de llevant limita amb el corredor de Palafrugell, plana estreta i allargada que l'aïlla del massís de Begur...»⁷²³ .

La zona de Sant Daniel és rica amb moltes fonts tal com destaquen Clotet, Pallí i Roqué: «...malgrat que la majoria de fonts són d'aigua dolça, n'hi ha que presenten una composició química peculiar, caracteritzada per una elevada concentració en anhídrid carbònic, sovint lligat a un important contingut en ferro dissolt. Aquest quimisme singular confereix a les aigües un gust especial, raó per la qual s'anomenen "picants". L'elevat contingut en CO₂ de les aigües picants les fa més agressives amb el medi i, per tant, tenen un major poder dissolvent. Per això són aigües amb elevades concentracions d'alguns metalls, com poden ser ferro i manganès. A les Gavarres hi ha tota una varietat de "picantor" en les aigües, en funció del seu contingut en anhídrid carbònic dissolt. Per aquest motiu, moltes surgències ferruginoses són, pel seu quimisme, fonts picants amb un contingut baix en anhídrid carbònic (fins al punt que no es nota la picantor de l'aigua), les quals han dissolt i incorporat molt eficaçment el ferro de les roques per les quals han circulat...»⁷²⁴ .

Però en el cas del negoci dels Saguer, el més important era l'extracció que es feia de les conegudes com a fonts picants de la zona: «...entorn de la ciutat de Girona, en relació amb la fractura que limita les Gavarres de la Serralada Transversal i de la depressió de la

⁷²³ Clotet, M. Teresa; Pallí, Lluís; Roqué, Carles. *Les fonts de les Gavarres*, Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 1999, pàg. 5

⁷²⁴ Clotet, M. Teresa; Pallí, Lluís; Roqué, Carles. *Les fonts de les Gavarres*, Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 1999, pàg. 21

Selva (fonts picants del Congost, del Ferro, d'en Fita, d'en Lliure, de Pedret, de la Pólvora i de can Tries)...»⁷²⁵.

En el cas de les aigües de Font de la Pólvora i d'en Miralles, tenien una composició especial: «...l'origen de les aigües picants prové de la barreja d'un flux de CO₂, procedent d'una activitat volcànica romanent, amb l'aigua subterrània. Per això la composició química final de la surgència no deriva directament de la naturalesa dels materials travessats. Aquesta barreja és afavorida per una circulació permanent al llarg de zones fracturades, per les quals el CO₂ pot moure's amb molta facilitat. Aquest fet explica la relació directa entre els plans de falla i els punts de surgència...»⁷²⁶.

L'extracció d'aigua i de diòxid de carbònic es donarà a través de dos punts concrets. Per una banda el projecte s'iniciarà amb la coneguda Font de la Pólvora, que està situada a uns 100 metres d'alçada i conté conglomerats paleocens. Destaca perquè és una aigua picant i ferruginosa⁷²⁷.

Per altra banda, la segona font més important és la de can Miralles. D'aquesta font s'extreia molt més diòxid de carboni que l'anterior, ja que s'hi afegia la d'en Ginestà que avui dia no es pot localitzar. Se situa a 110 metres d'altitud i té un entorn geològic de falla entre esquistos i conglomerat. Les Fonts d'en Miralles i en Ginestà han desaparegut a causa de l'activitat de la Fàbrica Saguer⁷²⁸.

⁷²⁵ Clotet, M. Teresa; Pallí, Lluís; Roqué, Carles. *Les fonts de les Gavarres*, Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 1999, pàg. 21

⁷²⁶ Clotet, M. Teresa; Pallí, Lluís; Roqué, Carles. *Les fonts de les Gavarres*, Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 1999, pàg. 22

⁷²⁷ Clotet, M. Teresa; Pallí, Lluís; Roqué, Carles. *Les fonts de les Gavarres*, Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 1999

⁷²⁸ Clotet, M. Teresa; Pallí, Lluís; Roqué, Carles. *Les fonts de les Gavarres*, Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 1999

El projecte de la família Saguer

Emili Saguer i Dolors Canal van iniciar el projecte quan van adquirir la Font de la Pólvora a principis de l'any 1900. Ben aviat hi faran les primeres obres per poder donar rendiment al negoci. A part d'adquirir propietats, obriren un nou camp, primer amb la distribució d'aigua entre diferents establiments, sobretot farmacèutics, i més endavant amb la producció d'àcid carbònic.

Vist el rendiment que es treia d'aquesta font per a l'extracció de diòxid de carboni, sembla clar que els Saguer van idear un primer projecte a la Font de la Pólvora com a camp de proves per saber si el negoci era rendible. Posteriorment engrandiran el projecte amb l'adquisició de les fonts d'en Miralles i Ginestà, de les quals s'extreia una quantitat molt més important de diòxid.

Les primeres informacions sobre la compra de la Font de la Pólvora ens parlen de la construcció d'una mena de xalet on s'hi ubicà un restaurant⁷²⁹. *Diario de Gerona* es felicitava per la iniciativa, tot i que finalment no seria un restaurant, sinó que els Saguer van decidir instal·lar-hi un quiosc des d'on es començaria, entre altres serveis, a comercialitzar l'aigua de la Font de la Pólvora.

Diario de Gerona serà un dels mitjans de comunicació que iniciarà una campanya entre els gironins perquè el projecte de la Font de la Pólvora sigui acceptat, ja que una part dels ciutadans no veia amb bons ulls que es fes una acció com aquella en un paratge que fins llavors era de lleure per als gironins, i encara menys acceptaven que es comercialitzés l'aigua. El diari fins i tot hi dedicarà un extens article amb el títol "Datos referentes a la llamada Font de la Pólvora"⁷³⁰.

L'article farà referència a un escrit que va publicar José Brun al diari barceloní *El Sol*. Brun serà un dels responsables de la compra de la Font de la Pólvora per part dels Saguer i

⁷²⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 9 de febrer de 1901, pàg. 3

⁷³⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 7 de maig de 1901, pàgs. 9 - 10

escriurà un tractat referent a la font en format de llibret d'unes 30 pàgines. En aquest estudi el que pretén és rectificar algunes afirmacions que havia fet el farmacèutic gironí Pau Cortada a *El Postillón*.

Brun afirmava que l'aigua de la Pólvora contenia sulfat sòdic, sulfat magnèsic, clorur de calci, clorur sòdic, carbonat ferri, carbonat de calci, carbonat magnèsic i silici. D'entre els elements destaca les grans propietats amb magnesi, apropiades per a les afeccions de l'estómac. A més, era una aigua propícia per al fetge i els ronyons, i ajudava en les funcions digestives.

Per la seva part, *Diario de Gerona* denunciarà la situació de deixadesa de la font: «... gracias al ningun cuidado por parte de sus dueños que no ejercian la vigilancia alguna que impidiera fuesen los manantiales de la Pólvora un asqueroso sumidero y lavadero de toda inmundicia en términos que constituia un peligro para la salud beber de aquella agua de diversas maneras ensuciada...»⁷³¹.

Seguidament destacarà la important tasca que va endegar el nou propietari en la recuperació d'aquest indret, tot i que no obvia que darrere de tot plegat hi tenia la voluntat d'obtenir beneficis econòmics: «...aun cuando tenga principalmente por fin procurarse un negocio, merece verdaderos plácemes del público gerundense...»⁷³². A més de recuperar les instal·lacions, es construeix el quiosc que servirà com a punt de servei per distribuir l'aigua embotellada, tot i que es preveu un servei a domicili. La zona es recuperarà amb la reforestació d'arbres.

El diari acabarà l'article destacant: «...Y Gerona debe de agradecerle al dueño de aquel manantial su proyecto por que gracias a la ejecución del mismo, aquel será conocido, apreciada su importancia y la ciudad reportará en proporción a la misma las ventajas

⁷³¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 7 de maig de 1901, pàg. 9

⁷³² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 7 de maig de 1901, pàg. 9

consiguiendo, acreditando la riqueza que en aguas minero medicinales poseen sus hermosos alrededores...»⁷³³.

Com es pot comprovar, l'escrit pretenia fer pedagogia entre els gironins perquè acceptessin el projecte. L'ocupació d'un espai propi dels gironins i l'establiment d'un negoci en aquest indret era el principal punt de preocupació pels ciutadans. A més, alguns hi anaven de tant en tant a buscar aigua.

Finalment, el diumenge 26 de maig de 1901 s'inaugurarà oficialment el quiosc. Dies abans ja s'havia inserit un anunci a la portada de *Diario de Gerona*⁷³⁴: «Aygua de la Font de la Pólvara. Se ven en els mateixos manantials -Sant Daniel- y se porta tots els dias a domicili a Girona a ral el litre tornant la ampolla. Els encàrrechs se reben en el antich kiosque de M. Duch Plassa del Vi. Segons té confirmat una llarga experiencia, dita aygua es utilisima per corretgir la pobresa de sanch, y per les afeccions del ventrell, renyons y fetje»⁷³⁵. Un cop inaugurat s'oferirà un descompte del 20 % per la compra de quinze ampolles⁷³⁶.

Durant tot l'any 1901 apareixeran anuncis al *Diario de Gerona* per promocionar el nou negoci. Tot i això, durant el 1902 els anuncis canviaran la denominació de la marca i passarà a anomenar-se Aigua Freda de Vila-Roja (Font de la Pólvara). El motiu serà que l'aigua s'extreu del veïnat de Vila-Roja, tot i que pels ciutadans era coneguda com a Font de la Pólvara. Un altre dels motius del canvi de nom serà perquè s'ha de demanar la declaració d'utilitat pública de l'aigua, un procés que s'iniciarà al 26 d'agost de 1902⁷³⁷.

⁷³³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 7 de maig de 1901, pàg. 10

⁷³⁴ Consulteu la pàgina 617 per veure l'anunci de l'aigua

⁷³⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 26 de maig de 1901, pàg. 1

⁷³⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 28 de maig de 1901, pàg. 1

⁷³⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 28 d'agost de 1902, pàg. 6

La declaració d'utilitat pública

Endinsem-nos en la història de la compra d'aquesta font. El 16 de juliol de 1900, conjuntament amb la seva dona Dolors Canal, va adquirir la propietat que Frederic Bru i Puigdemont tenia situat al mas Terrats, al veïnat de Vila-Roja. Dins de la propietat s'hi localitzava la coneguda com a Font Picant de la Pólvora, que presentava un mal estat de conservació. En la transmissió no se citava en cap moment la possibilitat que existís una privació per poder explotar la font: «...además en la escritura se nos concedió expresamente por el vendedor el derecho de alumbrar aguas subterráneas, cediendonos éstas y las superficiales, sin que se hablara de servidumbre alguna...».

Destaca el mal estat de conservació de la propietat. Hi existien uns bassals que eren un focus de brutícia, cosa que comportava que aquella aigua no fos apta per al consum. El 1901 s'hi varen fer una sèrie de treballs per construir-hi uns pous de 5 metres de profunditat i 1,20 metres de diàmetre. Gràcies als treballs, els Saguer podran extreure l'aigua que fins llavors no hi brollava.

Un cop finalitzats els treballs d'adequació de la font, van decidir encarregar un estudi de les propietats quantitatives i qualitatives de l'aigua. L'estudi el va presentar el doctor Josep Casares i Gil⁷³⁸, degà de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona. Segons l'estudi, aquella aigua tenia unes propietats molt adients pel cos, com a bicarbonatada - càlcica - sòdica - manganosa. La comparaven amb les propietats que tenia una aigua de molt prestigi en aquella època com era la de Borszeck a Hongria.

Un cop presentat aquest estudi, era el moment de l'anàlisi fet per l'expert mèdic de l'Hospital Provincial de Girona, Josep Pascual. En va fer la memòria mèdico-històrica. Després es va demanar l'autorització per l'embotellament al subdelegat de Medicina de

⁷³⁸ Vegeu *Agua de Vila-Roja: Font de la Pólvora. Análisis cualitativo y cuantitativo por José Casares y Gil; notas para su estudio médico por José Pascual y Prats*, Imprenta y Librería de Paciano Torres, 1902. Podeu consultar l'enllaç a <<http://bipadi.ub.edu/cdm/ref/collection/balnearis/id/36095>>.

Girona. El metge Narcís Llach va donar el vistiplau. D'aquesta manera i un cop superats tots els preceptes, era el moment de demanar la declaració d'utilitat pública de l'aigua.

Saguer es justifica: «...no a los fines de expropiaciones de terrenos, sino en el sentido de ser útil para la salubridad o salud pública; que se me autorice para su embotellamiento como agente terapéutico...»⁷³⁹. Per això, canviarà el nom de la Font de la Pólvora i passarà a denominar-la pel veïnat d'on prové: "Aygua de Vila-Roja".

Com a bon coneixedor que tenia de les lleis, exposarà la d'Aigües de 13 de juny de 1879 per demostrar que ell n'era el propietari, tant dels terrenys com de les aigües: «...el dominio de las aguas superficiales y subterráneas, siendo del dueño del predio en que nacen si las utiliza, o del descubridor si las diera aplicación, con sujeción a los Reglamentos Sanitarios...»⁷⁴⁰.

La conclusió a la qual vol arribar Saguer és que no es pot expropiar l'aigua, ja que només té com a finalitat l'embotellament i no pas la seva utilització per al bany. Per aquest motiu, el ministre de governació hauria de declarar la utilitat pública de l'aigua i reconèixer els fins terapèutics i medicinals que cregués convenient.

Després del llarg escrit que ocuparia gairebé la meitat de l'edició del 5 de setembre del 1902 de *Diario de Gerona*, localitzem una nova nota dins del diari en què es remarca la conveniència d'ajudar el projecte dels Saguer. Primer de tot cita un article de la revista *El Mundo Farmacéutico*⁷⁴¹ en el qual es destaquen les propietats de l'aigua de la font: «... dada la naturaleza y cantidad de las substancias que la mineralizan llegará aquel a ser un manantial verdaderamente único en España y digno de figurar al lado del renombrado de

⁷³⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de setembre de 1902, pàg. 6

⁷⁴⁰ Ley de Aguas de 13 de junio de 1879, pàgs. 15-18, <http://sirio.ua.es/libros/BGeografia/ley_de_aguas/index.htm>.

⁷⁴¹ *El Mundo Farmacéutico*, 15 d'agost de 1902, pàg. 7

Borszeck en Hungria, augurando por tanto a dichas aguas una vida francamente próspera...»⁷⁴².

Però els llargs reportatges sobre els nous negocis de la família Saguer no s'acaben aquí i en l'edició del 24 de setembre del mateix diari trobem un escrit amb el títol "El agua de Vila Roja", a càrrec de C. Tomas. Seguidament hi figura una part de l'anàlisi feta a l'aigua i se n'expliquen les excel·lències. Tot plegat formava part d'un article que es va escriure per la *Revista Científica Profesional de Medicina, Cirugía, Farmacia, Veterinaria, Higiene Pública y Ciencias Auxiliares*.

En l'article cita el fulletó que va editar el doctor Casares Gil en el qual explicava els beneficis que té beure aigua de la Font de la Pólvora, situada a uns tres quilòmetres de Girona. L'aigua que brolla d'aquesta font, segons aquell fulletó, és apta per beure i no pas per fer-hi banys terapèutics, gràcies a les seves qualitats com a aigua bicarbonatada - càlcica - sòdica - manganosa. S'extreu a una temperatura de 13 graus. Tanmateix, destaca que desprèn una gran quantitat d'àcid carbònic de forma espontània.

Seguidament hi apareix l'estudi fet pel doctor Josep Pascual, que donarà unes quantes dades històriques sobre la font. S'explicaran les conclusions de l'estudi geològic i farà una comparativa amb les aigües de Borszek. Finalment, recomanarà l'aigua en casos d'anèmia, dispèpsia, gastràlgia, gastroenteritis, infarts visceral, gota, limfatisme, escròfula i raquitisme. En canvi, no es recomana als qui pateixin úlcers, arteriosclerosi o bé als tísics. A més, el citat doctor demana que les aigües siguin declarades d'utilitat pública⁷⁴³.

L'article al *Diario de Gerona* acaba tornant a citar les excel·lències que té aquesta font i l'aigua que se'n desprèn. Aprofitarà l'ocasió per felicitar la iniciativa de Saguer: «...nuestra

⁷⁴² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 6 de setembre de 1902, pàg. 10

⁷⁴³ Casares Gil, José. *Agua de Vila-roja Font de la Pólvora, Dr D. José Casares i Gil*, Girona: Impremta P. Torres, 1902.

más afectuosa felicitación por haber sacado de la obscuridad una agua que es tan digna de la más calurosa de las recomendaciones...»⁷⁴⁴.

En aquest estudi en què també participa el doctor Josep Pascual, hi apareixen una sèrie de referències al notari. La font era coneguda com els “Bullidors de la Pólvora”, ja que els pous desprenien una gran quantitat d'àcid carbònic i feien un soroll característic per qui hi estava al voltant. Quan Saguer compra la font, estava en un estat de conservació molt deplorable segons les informacions del diari.

Pascual farà un estudi interessant dins del fulletó: «...en cuanto supe que la Pólvora había pasado a ser propiedad de mi amigo Saguer, presumí que la Font, lugar predilecto de mis solitarios paseos, sufriría radicales transformaciones. Empezó por aislar el manantial y protegerlo de toda infección, edificó al pie del mismo un kiosco, ideado por genial arquitecto, para señalar el término de la época de la inculta rusticidad en que se hallaba, y dió encargo a un experto químico para que puntualizara los elementos mineralizadores del agua que en él brota, análisis que ha de servir de base para el uso racional del nuevo agente terapéutico...»⁷⁴⁵.

La inauguració del “kiosco” va ser el 26 de maig de 1901 segons informa *Diario de Gerona* en l'edició del 28 de maig. A part de distribuir l'aigua, s'hi servien menjars “... Anteayer se inauguró en la Font de la Pólvora el kiosco para la venta de manjares, habiendo sido extraordinaria la concurrencia de gente en aquel ameno sitio...”⁷⁴⁶.

Aquest primer edifici no sabem qui el va construir. El fet que es parli de “genial arquitecto” ens porta a pensar que deuria ser una persona coneguda, però no s'especifica el nom. Un altre genial arquitecte que si va intervenir en la construcció dels edificis de la Font de la

⁷⁴⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 24 de setembre de 1902, pàg. 9

⁷⁴⁵ Casares Gil, José. *Agua de Vila-roja Font de la Pólvora, Dr D. José Casares i Gil*, Girona: Impremta P. Torres, 1902.

⁷⁴⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 28 de maig de 1901 Pàg. 2

Pólvora ⁷⁴⁷ va ser ni més ni menys que Rafael Masó ⁷⁴⁸. Aquest seria un dels primers projectes que va iniciar el jove arquitecte al 1907, tot i que l'edifici és molt poc conegut i no se'n conserva cap tipus de plànol. Saguer apreciava la feina de Masó, precisament la Farmàcia Saguer ubicada a la Rambla, va ser construïda per l'arquitecte gironí. Aquesta relació no només es limitava amb el jove arquitecte sinó que s'estenia amb la família, ja que el notari va escriure el testament dels pares de l'arquitecte que encara avui dia es pot consultar a la Fundació Rafael Masó.

El mateix Saguer procurarà que la Font de la Pólvora sigui un lloc conegut i concorregut. Per aquest motiu no ens hem d'estranyar quan el febrer de 1902 decideix celebrar la festa del desè aniversari del Centre Catalanista de Girona en aquell indret que havia reformat i que era molt apreciat pels gironins⁷⁴⁹.

D'altra banda, la declaració d'utilitat pública de l'aigua no serà reconeguda fins al 8 d'abril de 1904. En aquella data es publica un edicte en el qual, després de considerar tot l'informe que ha presentat Saguer, l'Estat l'autoritzarà «...para transportar embotelladas y vender al público con fines terapéuticos, sólo en las farmacias y depósitos autorizados las aguas bicarbonatadas mixtas, variedad manganosa, que emergen del manantial “Font Picant de la Pólvora de su propiedad en Vila-roja...”»⁷⁵⁰.

⁷⁴⁷ L'aportació de Masó a la Font de la Pólvora va ser la construcció d'una nova planta amb dues petites naus cobertes a dues aigües que es va alçar al 1908 i es va derruir al 1968, així ens ho explica Joan Tarrús a *Rafael Masó, Arquitectura Noucentista* Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Girona, 2007 Pàg. 365

⁷⁴⁸ Podeu aprofundir en la figura de Rafael Masó a la web de la fundació <http://www.rafaelmaso.org/cat/index.php> En la seva faceta com a arquitecte vegeu *Rafael Masó i Valentí: arquitecte (1880-1935)* coordinat per Anna Font, Fundació La Caixa, 2006; *Rafael Masó, Arquitectura Noucentista* de Joan Tarrús, Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Girona, 2007, o bé l'estudi de diversos autors a *Rafael Masó: ciutadà de Girona*, publicat per l'Ajuntament de Girona al 2006

⁷⁴⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 17 de febrer de 1903, pàg. 3

⁷⁵⁰ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *Boletín Oficial de la provincia de Orense*, núm 76, 13 d'abril de 1904

Amb la consecució de la declaració d'utilitat pública i una vegada assentat el negoci, arribava el moment d'expandir-se i buscar nous mercats. L'aigua es podia adquirir en diferents punts de la ciutat com les farmàcies i els dipòsits d'aigües minerals. Però calia fer un pas més i expandir-se cap a l'exterior.

A principis de 1905, la família Saguer rebia la bona notícia per part del Ministeri de l'Interior de França, que autoritzava la venda de l'aigua de Vila-Roja en aquest país després de l'anàlisi al qual va ser sotmesa per part de l'Acadèmia de Medicina de París. Va ser un resultat molt semblant al que havia presentat el doctor José Cásares, el degà de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona⁷⁵¹.

Per confirmar una vegada més el vincle de Saguer amb el doctor Font i Sagué, observem que el maig de 1907 aquest darrer visita les instal·lacions de Font de la Pólvora acompanyat dels seus estudiants de la Càtedra de Geologia dels Estudis Universitaris Catalans. L'objectiu era analitzar el despreniment del carboni gràcies a les obres que s'havien fet en els diferents sortidors d'aigua⁷⁵². Després d'aquesta visita, Font i Sagué, molt vinculat al catalanisme, va aprofitar per visitar els companys del Centre Catalanista de Girona⁷⁵³.

⁷⁵¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 2 de març de 1905, pàg. 3

⁷⁵² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de maig de 1907, pàg. 4

⁷⁵³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 25 de maig de 1907, pàg. 2

La construcció dels pous

Hem localitzat un altre document prou interessant signat per un dels deixebles de Font i Sagué. Es tracta d'un escrit del geòleg Faura i Sans a la *Revista d'Història Natural*, en el qual explica tot el projecte de la Font de la Pólvora. És interessant perquè ens apropa la visió que tenia de tot el projecte l'any 1909 i perquè confirma la connexió entre el geòleg i el notari⁷⁵⁴.

La descripció que Faura farà de les instal·lacions són prou precises: «...Conociéndose de muy antiguo las emanaciones carbónicas de las fuentes situadas en la vertiente de la Serranía de San Julia de Ramis, y basida la utilidad del gas carbónico, comúnmente llamado ácido carbónico, el distinguido propietario Sr. Sagué, notario de Gerona, quiso aprovecharlo, implantando una nueva industria en Cataluña, para lo cual construyó varios pozos abiertos. Para ello llamó al sabio geólogo, nuestro conocido Norberto Font, presbítero, quien hizo un detenido reconocimiento local y aseguró el aumento del manantial haciendo un pozo artesiano hasta atravesar las pizarras, habiendo estado acertadísimo en aquel consejo, como lo probaron los resultados del sondeo...»⁷⁵⁵.

Els pous van ser construïts per l'empresa G. Faura de Barcelona, especialista en aquest tipus de construcció. A més, Faura i Sans destacarà les propietats de l'aigua que Casares Gil va denominar com a aigua bicarbonatada - càlcica - magnèsica. Tanmateix, hi destacava la gran quantitat de manganès que s'havia detectat comparada amb altres aigües similars.

Segons l'anàlisi de Casares Gil l'aigua de Font de la Pólvora contenia 1,1965 grams per litre d'àcid carbònic, 0,2052 de bicarbonat sòdic, 0,0232 de potassi, 1,1257 de calci, 0,2941 de magnesi, 0,0049 de ferro, 0,0114 manganós, 0,0343 de clorur magnesi, 0,0053

⁷⁵⁴ Faura i Sans, *Orígen geològic de los manantiales de la Font de la Pólvora (Gerona)*. *Boletín de la Real Sociedad de Historia Natural*, volum IX, pàgs. 376-491, Madrid, 1909

⁷⁵⁵ *Boletín de la Real Sociedad de Historia Natural*, Volum IX, pàgs. 376-491, Madrid, 1909

de sulfat de calci i 0,0292 de silici. També s'hi troben indicis de presència de liti, bari, estronci, brom, iode i àcid fosfòric, però en petites quantitats.

Explicarà quin ús feia Saguer de la font: «...aprovecha exclusivamente el gas carbónico.

En un principio los aparatos fueron rudimentarios, pero viendo el gran aumento de manantial a medida que se profundiza, por indicaciones del geólogo Sr. Font, se determinó a hacer un pozo artesiano⁷⁵⁶ en el sitio que ofrecía mayores probabilidades de encontrar más caudal y por consiguiente, un considerable aumento de líquido. En el verano pasado se terminaron los trabajos de sondeo y el resultado ha sido satisfactorio...

El gas emana o se desprende naturalmente, siendo conducido a un gran gasómetro que se llena varias veces al día; pero como sale con vapor de agua, éste se deposita en el fondo del gasómetro y luego de aquí pasa el gas a la fábrica, donde se le purifica más y sale de ella en unos envases de hierro comprimido a más de 100 atmósferas, por lo que se facilita la exportación del mismo. Este es un procedimiento que parece muy sencillo, pero al fabricante le ha sido costoso y difícil servir al comercio gas carbónico natural químicamente puro, del que hasta el presente no conozco más que otra fábrica en Alemania...»⁷⁵⁷.

Durant la segona dècada del segle xx sorgiran poques informacions sobre la producció d'aigua de la Font de la Pólvora. No hi sovintejaran els anuncis, però n'hem localitzat un de molt curiós de 1912 de l'aigua de Vilarroja, en el qual es destaca l'aigua ozonitzada. Precisament, aquell any, Alexis Carrol va guanyar el premi Nobel de Medicina, ja que va descobrir que l'aigua és immortal (té partícules immortals). D'aquí que moltes aigües

⁷⁵⁶ El fet que els pous fossin artesianos, és a dir, que l'aigua sortís a pressió des de la superfície, passa perquè la recàrrega té lloc a zones topogràficament més elevades, situades a les Gavarres. Això dona pressió hidrostàtica a un sistema confinat que, al fer el sondeig, es descompensa i permet l'ascens vertical de l'aigua fins a la superfície. De fet, és un mecanisme físic igual o semblant al dels vasos comunicants.

⁷⁵⁷ *Boletín de la Real Sociedad de Historia Natural*, volum IX, pàgs. 376-491, Madrid, 1909

comencessin a destacar per ser ozonitzades. En el cas de la de Saguer, era una gasosa ozonitzada⁷⁵⁸.

La Fàbrica Saguer, la Font d'en Miralles i la Puda de Banyoles

Encara avui dia es conserva algun vestigi de la indústria que va muntar el notari Saguer. Es tracta de la coneguda com a Fàbrica Saguer. Aquest edifici està totalment deshabitat en l'actualitat. El paratge de Sant Daniel és on el notari va construir la fàbrica des de la qual s'embotellava tota l'aigua i s'extreia el diòxid de carboni. Per poder-ho aconseguir era indispensable disposar de l'electricitat, que no feia pas massa temps havia arribat a la mateixa ciutat.

No serà fins a l'any 1917 que Saguer demanarà a la companyia Energia Eléctrica de Catalunya que construeixi un tram en el qual s'incorpori l'energia elèctrica fins a la seva fàbrica⁷⁵⁹. El ramal que s'instal·larà serà de 3.000 volts i provindrà de la que subministrava electricitat a la fàbrica Coma Cros de Salt⁷⁶⁰.

Fa unes línies parlàvem de Josep Pascual i Prats. Aquest metge gironí va tenir un vincle prou proper amb Saguer. De fet és qui fa una part dels estudis de les fonts que anirà comprant el notari gironí. Al Fons Pascual⁷⁶¹, localitzat a l'Arxiu Municipal de Girona, s'hi conserva un volum important de les obres editades pel notari. O sigui que la relació entre un i altre era més que evident.

La connexió es repeteix quan Saguer compra la Font d'en Miralles i Pascual en fa l'informe mèdic. Aquesta nova font estava situada en el punt que separa la parròquia de

⁷⁵⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 6 de juny de 1912, pàg. 9

⁷⁵⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 14 d'abril de 1917, pàg. 3

⁷⁶⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de setembre de 1917, pàg. 5

⁷⁶¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Fons personal Josep Pascual i Prats (1854-1931)*, <http://www.girona.cat/web/sgdap/cat/recurs_biblio_res.php>.

Sant Daniel i la de Campdorà. De la font en brolla una aigua molt semblant a la de la Pólvora, amb un percentatge important d'àcid carbònic.

La font neix a la riba esquerra de la riera de Sant Miquel. Es constitueix per tres pous separats. A la part més alta dels pous s'hi podia escoltar el constant borborlleig pel despreniment dels gasos. Les propietats més destacades d'aquesta aigua eren el manganès, el liti i l'arsènic. També es caracteritza per tenir una gran quantitat d'àcid carbònic.

En l'estudi que va publicar Pascual destaquen les paraules del metge gironí Josep Brun l'any 1852⁷⁶²: «...que la experiencia de algunos años confirman que estas aguas son útiles en los desarreglos digestivos por debilidad, en algunas afecciones del higado y del bazo, riñones y vejiga, en la clorosis, en la amenorrea, en las escrófulas, en el flujo blanco, en los desórdenes nerviosos, y a todos aquellos individuos en quienes convenga activar las funciones digestivas, mejorar la constitución de su sangre, resolver infartes de las vísceras o robustecer la economía...»⁷⁶³.

Finalment, arribarà la concessió de l'aigua de la Font d'en Miralles com a utilitat pública. El tràmit es va iniciar el 15 de gener de 1915⁷⁶⁴. No serà fins al novembre de 1917 quan rebrà el vistiplau definitiu per vendre l'aigua de la Font d'en Miralles de Sant Daniel⁷⁶⁵.

⁷⁶² Josep Brun va ser un conegut metge de Girona que va presentar alguns estudis sobre les propietats de les aigües. L'estudi més destacat és del 1853 amb *El Amigo del bañista o Consejos y reglas médico-higiénicas á los que usan aguas minerales en bebida o baño: obra útil e indispensable a toda clase de personas y muy ventajosa para los médicos*, Barcelona: Imprenta de Narciso Ramírez, 1853. Aquest estudi li va valer el premi Salvà de Topografía Higiénica de Barcelona d'aquell mateix any.

⁷⁶³ Pascual i Prats, Josep. *Fuente de Miralles, San Daniel. Apunte Médico*, Girona: Imp. de D. Torres, 1914

⁷⁶⁴ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *El Norte*, 15 de gener de 1915

⁷⁶⁵ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *El Norte*, 7 de novembre de 1917

Un altre dels projectes que iniciarà Saguer en el camp de les aigües serà el de la coneguda com a Puda de Banyoles⁷⁶⁶. El 28 de gener de 1921 van adquirir aquest balneari de Banyoles, una societat composta per Josep Canal, Josep Encesa, Pere Pagans i Dolors Canal. Al notari el van nomenar gerent, tot i que hem detectat que ocupa un paper molt més destacat. Un cop adquirit, Saguer va dissenyar, amb una important reforma, el que havia de ser el futur d'aquest centre⁷⁶⁷. La vessant del termalisme del nou projecte el gestionaria l'empresa de Santander Corcho Hijos⁷⁶⁸.

Cal situar l'ampliació del negoci cap al termalisme en el marc de l'expansió econòmica que es va viure després de la Primera Guerra Mundial, tal com destaca Glòria Soler: «... l'expansió econòmica deguda a la Primera Guerra Mundial porta a millorar l'oferta amb Semillers, la segona expansió de Cardó, l'ampliació de la Garriga, Vallfogona de Riucorb, La Puda de Banyoles, els de Tona, Orión, Santa Coloma de Farners i Sant Hilari...»⁷⁶⁹.

La compra d'aquest establiment suscitarà recels entre la població de Banyoles. Com ja havia passat quan Saguer va comprar la Font de la Pólvora, els habitants de la capital del Pla de l'Estany es van sentir incòmodes i es preguntaven què passaria i si realment podrien seguir utilitzant les aigües de la Puda com havien fet fins al moment. L'Ajuntament

⁷⁶⁶ L'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany ha publicat una presentació el juny de 2015 en què ofereix una retrospectiva de com funcionava el turisme termal a la Puda de Banyoles entre 1862 i 1916. És un document molt interessant per fer-nos una idea de com funcionava el negoci abans de l'arribada de la societat dels Saguer <<https://prezi.com/uu8dlxfb3d38/forasters-i-banyistes/>>

Juan José Molina Villar va dedicar un capítol de la seva tesi, *Termalismo y turismo en Catalunya: un estudio geohistórico contemporáneo*, a la Puda de Banyoles, amb detalls interessants sobre les reformes iniciades pels nous propietaris el 1921 i altres dades d'interès <<http://www.tdx.cat/handle/10803/1942>>, pàgs. 405-421.

⁷⁶⁷ Mascaró, Josep Maria. *Noves orientacions científiques de les aygues sulfuroses de Banyoles: conferència dada a Banyoles ab motiu del IV Congrés de Metges de Llengua Catalana celebrat a Gerona els dies 26, 27 y 28 de juny de 1921*, Girona, 1923

⁷⁶⁸ Corcho Hijos era una empresa de Santander que es dedicava, entre d'altres camps, a les instal·lacions balneàries, <https://es.wikipedia.org/wiki/Talleres_Corcho>

⁷⁶⁹ Soler, Glòria. *L'estiuieg. Les experiències estiuenques de diverses generacions de catalans*, Barcelona: La Magrana, 2004, pàg. 20

de Banyoles es fa ressò d'aquest malestar i publica tot un butlletí municipal extraordinari en què tracta la qüestió⁷⁷⁰.

El butlletí manifesta el malestar entre la població: «...La noticia de la venta del Balneario de aguas sulfurosas de esta ciudad y las versiones circuladas respecto a supuestas reformas que los nuevos propietarios intentaban llevar a cabo en el mismo, sin respeto a los derechos que el pueblo de Bañolas tiene sobre la fuente, plenamente reconocido en el Convenio de 23 de Octubre de 1861...»⁷⁷¹.

Els diaris van remarcar la compra del balneari banyolí. *Diario de Gerona* destaca que una empresa particular formada per Pere Pagans, Josep Encesa i Pujadas i Emili Saguer havien comprat la font d'aigües sulfuroses de Banyoles on es proposen obrir un balneari i fins i tot hi volen establir un tramvia elèctric⁷⁷² fins a Girona⁷⁷³.

El IV Congrés de Metges en Llengua Catalana, que es va celebrar el juny de 1921 a Girona, era l'aparador perfecte per presentar el nou projecte. En aquest marc van convidar tots els metges assistents a visitar les instal·lacions. Les explicacions van anar a càrrec del mateix Saguer (actuava com apoderat) i el doctor Mascaró.

Van exposar el projecte de rehabilitació que havien ideat perquè el balneari fos un dels més moderns del país. A més, el químic i membre de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, Benito Oliver i Rodés, va fer una nova anàlisi de l'aigua, conclouent que era una aigua sulfhídrica, sulfitada sòdica, silicificada i amb propietats radioactives. Després van visitar els 22 departaments, dotze dels quals tenien diferents tipus de dutxes. Tots els assistents van quedar impressionats, segons la premsa⁷⁷⁴.

⁷⁷⁰ *Boletín Municipal de Bañolas*, 10 de juliol de 1921, núm. 50, Banyoles

⁷⁷¹ *Boletín Municipal de Bañolas*, 10 de juliol de 1921, núm. 50, Banyoles, pàg. 1

⁷⁷² El 1926 van aconseguir el primer intent per comunicar Girona amb Banyoles a través del conegut com a el carrilet o "El tren Pinxo". Però no serà fins al 1928, amb l'arribada del ferrocarril, que s'aconseguirà un transport directe. Aquest primer viatge va ser el 16 de març.

⁷⁷³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 2 de febrer de 1921, pàg. 3

⁷⁷⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 1 de juliol de 1921, pàg. 1

Els anuncis publicitaris no hi podien faltar. Així, per exemple, el 1929 ens trobem que el balneari restarà obert fins al 31 d'octubre. Es destaquen les seves aigües sulfhídriques, sulfhídriques sòdiques, silicificades i radioactives, i es recomanen en casos de paralitiasis, renal, gota, artritis, herpes, faringitis, escrofulisme, avariosis, afeccions de l'aparell respiratori, etc. A més, els visitants comptaven amb la visita de dos metges, Felip Sánchez Llistosella i Josep Ma. Bosch Masgrau, de la Beneficència Provincial⁷⁷⁵.

El model de visita de metges s'havia exportat de França i Europa, on la majoria de balnearis es concebien com un espai per recuperar la salut i, per això, s'oferia el servei de prestigiosos metges. Tanmateix, cal destacar alguns elements de les aigües de la Puda que avui dia ens semblarien un xic estranys, però era la moda del moment. Així, no ens ha de semblar gens estrany que es digui que l'aigua tenia propietats radioactives⁷⁷⁶.

Les reticències de la ciutadania

Com ja s'ha mostrat evident en alguns passatges d'aquest text, el negoci de la família Saguer va crear certes reticències per part de la ciutadania. L'ocupació d'un espai mític pels gironins com la Font de la Pólvora o bé la compra de la Puda de Banyoles van crear un cert recel entre els ciutadans, tenien por que se'ls privés del paratge o de l'aigua que en brollava.

Pel cas de la Font de la Pólvora la polèmica no es farà esperar i ja ben aviat, l'any 1902, començaran a sorgir les primeres veus discordants contra el projecte. Un clar exemple és quan al *Diario de Gerona* hi apareix una contestació d'Emili Saguer arran d'un parell de

⁷⁷⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 14 de maig de 1929, pàg. 3

⁷⁷⁶ Les aigües radioactives són molt perjudicials per a la salut. Un dels casos més curiosos ens l'ofereix el milionari nord-americà Eben Byers, que va morir el 31 de març de 1931 després d'ingerir gran quantitat d'aigua radioactiva. Segons els estudis que s'han publicat, Byers va consumir entre 1.000 i 1.500 ampolles d'aigua Radithor entre 1927 i 1931. Aquesta ingesta li va provocar la mort <<https://diabetesstop.wordpress.com/2008/07/20/el-escandalo-del-millonario-byers-y-la-medicina-blanda/>>

cartes publicades a *La Lucha*. És una polèmica sobre l'ús que el notari vol fer de la coneguda font⁷⁷⁷.

Seran dues cartes. La polèmica vindrà motivada perquè el paratge de la Font de la Pólvora era un lloc d'esplai dominical pels gironins. Molts hi anaven a caminar i en bevien l'aigua. Almenys és el que es denota després de llegir les cartes aparegudes a *La Lucha* els dies 4 i 11 de setembre de 1902.

En els escrits, un gironí que no revela la seva identitat demanava que no s'acceptés la declaració d'utilitat pública que havia demanat Saguer uns dies abans, i animava els ciutadans i els ajuntaments de Girona i Sant Daniel a mostrar-s'hi en contra. A l'altra carta, aquest gironí argumentarà que s'està sotmetent a un tractament eficaç amb aquella aigua i que no té prou diners per poder-la pagar. Saguer els demana que mostrin la seva identitat i posa en dubte que realment sigui un gironí de bé com afirmava en les cartes⁷⁷⁸.

Seguidament, el notari mostrarà quan i com va adquirir la propietat, i exposa tot un informe que havia presentat per aconseguir la declaració d'utilitat pública de l'aigua.

Aquestes dues cartes i les contestacions del notari demostren que entre els gironins existia una certa intranquil·litat. L'ocupació d'un espai d'esbarjo com la Font de la Pólvora va ser un dels primers maldecaps pel negoci de les aigües. Per aquest motiu, *Diario de Gerona* va iniciar una sèrie d'articles per calmar la incertesa dels ciutadans i crear una certa pedagogia entre els gironins.

Aquest seria un petit exemple del que va passar a Girona. Però si ens centrem a Banyoles, observarem que és el mateix Ajuntament qui es fa ressò d'aquest malestar i publica tot un butlletí municipal extraordinari en el qual es tracta la qüestió⁷⁷⁹. El document és prou clar i interessant.

⁷⁷⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de setembre de 1902, pàgs. 6-12

⁷⁷⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *La Lucha*, 4 i 11 de setembre de 1902

⁷⁷⁹ *Boletín Municipal de Bañolas*, 10 de juliol de 1921, núm. 50, Banyoles

Per evitar conflictes l'Ajuntament encarregarà un informe a Jesús Sánchez Diezma, professor de dret administratiu de la Universitat de Barcelona. Un cop llegit van crear una comissió especial formada per Nicolau Batlle, Jaume Dilmé i l'alcalde Josep Congost. L'objectiu era arribar a un acord amb els nous propietaris de l'establiment representats per Saguer, que havien demanat instal·lar aixetes de pistó a les actuals fonts, un fet que afectava directament els ciutadans banyolins. Tot i això, els vilatans podrien seguir gaudint de l'aigua perquè durant dues hores a la tarda i durant el cap de setmana seguiria brollant l'aigua com fins llavors.

Segons el conveni de 23 d'octubre de 1861 referent a les aigües sulfuroses i signat amb l'antic propietari, s'acceptava «...el libre uso de las aguas de la fuente, que, no obstante, no pueden destinarse a ningún establecimiento de baños ni a otra clase de especulación o granjería; la propiedad de la mitad del manantial y la propiedad de la placeta o recinto de su alrededor...»⁷⁸⁰.

L'acord que van signar amb els nous propietaris de la Puda comportava que els ciutadans podrien utilitzar les aigües i que s'hauria d'instal·lar enllumenat a la zona del Passeig de la Font, a partir del carrer de Guemol i al del Dr. Dalmau. Una inversió que s'havia d'haver fet fa anys, però l'alt cost no havia estat assumit pels antics propietaris de l'establiment. Segons l'escrit de l'Ajuntament, els veïns obtindrien un descompte del 50 % sobre els preus del públic general i fins a un 75 % quan fossin veïns pobres, sempre amb prescripció facultativa.

Gràcies a aquesta inversió, els nous propietaris obtindran dues concessions: «...1a facultad de colocar grifos de pistón en tres de los actuales cuatro caños, que, no obstante, deberán quedar libres, como en la actualidad, en determinadas horas del día, y 2a renuncia, por el Ayuntamiento al derecho de subastar la exclusiva de venta de dulces en

⁷⁸⁰ *Boletín Municipal de Banyoles*, 10 de juliol de 1921, núm. 50, Banyoles, pàg. 2

el recinto de la fuente, por cuyo concepto ingresaban anualmente en arcas municipales, cincuenta pesetas...»⁷⁸¹.

Les reticències d'alguns ciutadans no es limitaran als casos que hem exposat de la Font de la Pólvora i de l'adquisició de la Puda de Banyoles. En el cas de les mines que comentarem seguidament, toparà amb l'oposició d'un competidor per aconseguir-ne la concessió de diferents. Fins i tot durant la presidència de la Diputació, les aigües esdevindran un element clau per als futurs diferents esdeveniments que anirem descobrint durant les següents pàgines.

Les estadístiques mineres

Justament a l'entrada dels anys 20, es començaran a presentar diferents estadístiques on s'informava sobre l'estat general de les mines. Aquests estudis els presentarà el Ministeri de Foment i s'hi mostraran les estadístiques de la mineria de tota la geografia espanyola. Parlarà del cas gironí.

En aquest cas s'explicaran les propietats del notari de Girona, tot i que en lloc d'anomenar-lo Emili Saguer, l'anomenen Daniel. En les dades posteriors esmenaran el seu error. Després de citar diferents tipus d'extraccions mineres, parlarà del cas de l'àcid carbònic com a producte miner. D'entre ells destaca l'aprofitament que s'extreu de la Font de la Pólvora, amb 700 quilos d'àcid carbònic per dia. Les dades de la Font d'en Miralles són més altes, ja que n'extreuen 1000 quilos diaris⁷⁸².

El mateix estudi s'anirà publicant en anys successius. El de l'any 1922 serà molt més interessant, ja que ens presenta una radiografia de com són les instal·lacions de la família Saguer en aquella època. Es tracta de l'ampliació de les dades de l'any anterior i destaca com ha construït tota la instal·lació.

⁷⁸¹ *Boletín Municipal de Bañolas*, 10 de juliol de 1921, núm. 50, Banyoles, pàg. 2

⁷⁸² Ministerio de Fomento. *Estadística Minera de España*, Madrid, 1921

L'exploració dels Saguer destaca per ser innovadora a Espanya, tot i que ell ja feia anys que hi estava treballant. Serà de vital importància l'arribada de l'electricitat a la fàbrica per poder-hi fer una sèrie de canvis que la convertiran en una de les més modernes d'Europa. Fent un resum del que va construir Saguer en aquest innovador negoci d'extracció d'àcid carbònic a Espanya, observem que a la Font de la Pólvora hi construirà tres pous. Edificarà un pou tancat hermèticament. L'àcid carbònic anirà per un tub cap als compressors construïts per Maschinem Fabrik Sürth, es liquida el gas i es diposita dins de recipients metàl·lics prèviament testats a 250 atmosferes. En total es produïen uns 700 quilos d'àcid carbònic al dia.

Pel que fa la Font d'en Miralles, es van construir un total de quatre pous tancats i revestits per conglomerat de l'empresa Brochot de París. A més, a prop hi havia un pou molt ric en gas. A la Font d'en Ginestà⁷⁸³ s'hi localitzarà un altre pou. El gas que s'extreia dels pous es traslladava a través de tubs i compressors cap a la Font d'en Miralles amb l'objectiu de produir fins a 2.000 quilos diaris.

Així era el negoci l'any 1922 segons l'informe que va publicar el Ministerio de Fomento: «...Explotación de ácido carbónico- Se trata de una industria de reciente instalación en España, sumamente interesante y que va adquiriendo gran desarrollo. Su fundador, D. Emilio Saguer y Olivet, ha dado pruebas de gran inteligencia y perseverancia. Los pozos de captación del gas de referencia corresponden a los manantiales llamados Font de la Pólvora y Font d'en Miralles, situados ambos en el término de San Daniel, a unos tres kilómetros de Gerona; el gas viene disuelto en el agua. Las obras realizadas fueron difíciles y de un coste importante...».

Primer de tot destaca la Font de la Pólvora: «... se construyeron tres pozos de bastante profundidad y de unos 0,20 metros de diámetro, revestidos de tubo de acero Siemens; al poco tiempo, oxidado el tubo, quedó en gran parte obstruida la salida del ácido carbónico

⁷⁸³ Aquesta font avui dia es troba desapareguda.

por unas arcillas flojas, existentes allí cerca, y entonces el propietario decidió construir un pozo de 2,20 metros de diámetro, cuya construcción resultó difícilísima, costosa y de larga duración: tres años aproximadamente. Hubo que agotar el agua con potentes bombas⁷⁸⁴, que establecer aspiradores del gas para que los obreros pudieran profundizar el pozo, que tuvo que realizarse con periodos de intermitencia y con relevos muy frecuentes. El pozo, terminado y en funciones, representa una instalación notable; está herméticamente cerrado, y mediante tubería va al ácido carbónico a los compresores, de donde, liquidado, pasa a los frascos metálicos de envase, previamente probados a la presión de 250 atmósferas. La producción es de unos 700 kilogramos por día. Los compresores son de la casa alemana Maschinem Fabrik Sürth, y están accionados por un motor de gas pobre...»⁷⁸⁵.

El complex de la Font d'en Miralles era molt més important i ens mostra com la Font de la Pólvora era el banc de proves: «... se capta el ácido carbónico por cuatro pozos, herméticamente cerrados, de unos 60 metros de profundidad, de 0,35 metros de diámetro, terminan en 0,20, construídos en un conglomerado durísimo, por la Casa Brochot, de París; hay dos instalaciones de compresores, uno de fabricación alemana y otros de mayor potencia, de fabricación inglesa; estos últimos destinados a la licuefacción del gas que pueda allí conducirse procedente de otros sitios. Los compresores son accionados por dos motores de gas pobre, uno de fabricación inglesa y el otro de fabricación española...».

Però aquest complex es revestia amb una altra font: «...A 500 metros de este manantial existe otro pozo muy rico en gas, y a 2,5 kilómetros, un manantial muy importante, llamado Font d'en Ginestà, el gas de estos dos últimos será conducido por una tubería a los compresores de la Font d'en Miralles. Al lado de la sala de compresores hay otra

⁷⁸⁴ A causa del sistema a pressió que van perforar al fer el pou.

⁷⁸⁵ El prospecte d'aquests compressors encara es pot trobar a la biblioteca particular del notari.

destinada al embotellament del aigua mineral, dotada de maquinaria molt perfeccionada...»

Tot plegat comportava un negoci destacable: «...El aigua que se embotella se expende al comerç amb el nom de “Aigua del Valle de San Daniel”, manantial Miralles, bicarbonatada, càlcic sòdica, manganosa, varietat litínic-arsenical.

La producció d'àcid carbònic a San Daniel, una vegada reunida la de tots els manants, arribarà a ser de uns 2000 quilograms diaris. Ara es recullen uns 600 quilograms.

Se podria arribar a Espanya, país riquíssim en manants carbònics, a que tot l'àcid carbònic que va al consum fos natural, en lloc d'artificial, que porta a vegades, com a impureza, òxid carbònic, nociu a la salut; se tendria també la ventura de l'aprofitament dels manants en les èpoques o temporades en que no se efectua l'ús o l'embotellament de les aigües...»⁷⁸⁶.

Les estadístiques que hem comentat s'aniran publicant anualment. A partir de 1923 s'hi deixa un espai per a les aigües mineromedicinals, tot i que només hi consten les més destacables. Entre aquestes hi apareixen Vichy Catalán, les Termes d'Orion i, per descomptat, les propietats de Saguer, entre les quals es destaca la Puda de Banyoles.

Un dels fets més curiosos és quan en un primer moment consta com a propietari el mateix notari, però més endavant hi figurarà Josep Encesa. El mateix any de la seva mort, el 1940, apareix en aquest informe com a propietari de les aigües de Sant Daniel i la Puda de Banyoles⁷⁸⁷.

⁷⁸⁶ Ministerio de Fomento. *Estadística Minera de España*, Madrid, 1922, pàgs. 204-209

⁷⁸⁷ Ministerio de Fomento. *Estadística Minera de España*, Madrid, 1921-1940

Les mines

En tot aquest entramat de negocis de les fonts i del termalisme amb la Puda de Banyoles cal afegir-hi un altre element: la concessió de diferents mines que demanarà el notari de Girona a l'administració. És un cas molt curiós perquè a l'Arxiu Històric de Girona hi apareixen un nombre important d'expedients. En total n'hem localitzat onze referents a diferents poblacions, la majoria de Girona i rodalia. La primera concessió la va aconseguir el 1914 i la darrera el 1926 després d'un llarg litigi. Aquesta gran quantitat d'expedients l'hem de relacionar amb l'expansió del negoci dels Saguer després de la compra de la Font d'en Miralles.

De les onze mines que obté per explotar, la majoria són de ferro, amb un total de set; les quatre restants seran d'àcid carbònic. Segons les dades, les pertinences⁷⁸⁸ de ferro ascendiran fins a 375 i pel que fa a l'àcid en seran un total de 84. Hem de dir que mantindrà un contenciós amb un ciutadà gironí⁷⁸⁹ per obtenir les mines d'àcid carbònic, cosa que comportarà que el procés s'allargui molt més del que és habitual, però la sentència sempre resultarà a favor seu.

Cronològicament observem que el 1914 obté la Montañesa del Port de la Selva, amb 150 pertinences de ferro. El 1915 obté María del Remedio de Llançà, amb 20 pertinences de ferro. El 1916, la mina Dolores de Susqueda, amb 95 pertinences de ferro. A partir de 1917 canviarà l'estratègia i iniciarà el litigi per adquirir algunes mines amb àcid carbònic. Així, durant aquell any demana la concessió de la Ribereña de Campdorà, amb 16 pertinences de ferro; la Deseada de Girona, amb 12 pertinences d'àcid carbònic; la Josefa, amb 20 pertinences d'àcid carbònic; la Ribereña de Sant Gregori, amb 20 pertinences d'àcid carbònic, i la mina Dolores de Sant Daniel, amb 32 pertinences del mateix àcid. L'any 1918 obté l'Escabrosa d'Amer, amb 6 pertinences de ferro. Finalment, i

⁷⁸⁸ Una pertinença correspon a 1 hectàrea, o sigui 10.000 metres quadrats.

⁷⁸⁹ Josep Maria Pujador es va enfrontar a Saguer per la concessió de diferents mines.

després d'un llarg litigi, el 1924 obtindrà la concessió de la mina Gerunda Uno de Sant Daniel, amb 36 pertinences de ferro i la Gerunda Dos, amb 42 pertinences més del mateix mineral.

Però cal que ens endinsem en els expedients per observar quina informació ens poden aportar. Ja hem comentat fa un moment que per obtenir les mines de ferro i les que estan més allunyades de Girona no tindrà cap mena de problema. El gran conflicte el mantindrà amb les mines d'àcid carbònic de Girona, on sempre toparà amb l'oposició de Josep Maria Pujador. Tampoc podem obviar el nom de les mines. Si ens hi fixem, moltes tenen el nom de gent propera a Emili Saguer. Per exemple, la mina Dolores (la seva dona), la Maria de los Remedios (la seva filla) o bé la Josefa (la seva mare), per citar-ne alguns exemples.

LA MONTAÑESA: REGISTRE DE 150 PERTINENCES DE MINERAL FERRO AL PORT DE LA SELVA⁷⁹⁰

Aquest primer cas és prou curiós. Saguer demanarà 145 pertinences de la citada mina amb la finalitat d'explotar-ne el ferro. Aquest és l'expedient 1754, però l'anterior està a nom de Josep Canal i Freixa⁷⁹¹, el germà de la dona de Saguer. Canal adquireix 190 pertinences de la Marítima que se situa entre la Selva de Mar i Port de la Selva. Els dos processos evolucionaran en paral·lel i fins i tot les publicacions oficials al Butlletí de la Diputació de Girona es produeixen el mateix dia.

Centrem-nos en el cas de Saguer. La concessió definitiva no l'obtindrà fins a l'11 de febrer de 1915. El dia 13 es publicarà al Boletín Oficial de la Provincia de Gerona: «...Con fecha de hoy se ha decretado por este Gobierno Civil la cancelación de los expedientes número

⁷⁹⁰ Arxiu Històric de Girona, fons AHG 170-308, *Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria i Energia, Expedient 33/1754*

⁷⁹¹ La presència de Canal en aquesta mina i la constitució de la societat per comprar el balneari de la Font Pudosa amb diferents familiars, ens mostra que tota la família es va implicar en el gran projecte d'extracció d'àcid i comercialització de l'aigua.

1752 del término de Llansá, “La Montañesa” número 1754 del Puerto de la Selva y La Marítima número 1753 de los términos de Selva de Mar y Puerto de la Selva, en virtud de renuncia de los registradores...»⁷⁹².

Durant l'any anterior haurà d'afrontar diverses despeses. Per exemple, el 25 d'agost de 1914 pagarà 29,50 pessetes. Al febrer haurà de pagar 574,75 pessetes més al delegat de mines Alejandro Pons un cop obté l'explotació en ple dret. Durant l'agost del mateix any delimitaran la mina situada al Port de la Selva, al paratge de Maradell. No es va presentar cap mena d'al·legació al projecte. D'aquesta manera l'expedient seguirà el seu curs legal i el 28 i 29 de gener de 1915 l'enginyer de la Diputació, Francisco Samsó, concedirà el vistiplau definitiu a la concessió.

MARIA DEL REMEDIO (LLANÇÀ): 20 PERTINENCES DE FERRO⁷⁹³

Saguer aconseguirà oficialment la concessió d'aquesta mina l'11 d'abril de 1916, tot i que l'expedient es va resoldre uns dies abans, el 28 de gener. Tots els expedients solen tardar un any a finalitzar-se. Aquesta mina comptarà amb una extensió de 200.000 metres quadrats⁷⁹⁴. Estava situada al paratge que es coneixia com a Venturé a Llançà.

DOLORES (SUSQUEDA): 95 PERTINENCES DE FERRO⁷⁹⁵

La Mina Dolores estava situada al paratge conegut com a Puig Lladró, dins del Mas Planicas, a Susqueda, i limitava amb el Mas Bruguera i Grabulosa. El propietari era Joan Collell. La superfície total era de 950.000 metres quadrats. El procés s'iniciarà el 30 de maig de 1916. La concessió era fins al moment per a Joaquim Soldevilla i Bosch, que li cedirà a Emili Saguer.

⁷⁹² Arxiu Històric de Girona, *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona*, 13 de febrer de 1915

⁷⁹³ Arxiu Històric de Girona, fons AHG 170-308, *Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria i Energia, Expedient 34/1769*

⁷⁹⁴ És a dir, vint pertinences de ferro.

⁷⁹⁵ Arxiu Històric de Girona, fons AHG 170-308, *Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria i Energia, Expedient 40/1954*

DOLORES (GIRONA-SANT DANIEL): 32 PERTINENCES D'ÀCID CARBÒNIC⁷⁹⁶

Aquest serà un dels expedients que tarda més a resoldre's. La concessió definitiva no l'aconseguirà fins al 30 de març de 1926 a causa del contenciós que mantindrà amb un altre gironí, Josep Maria Pujador. Va iniciar la licitació el 25 de juny de 1917. A partir d'aquesta data, el governador provincial Prudencio Rodríguez li concedeix l'explotació de la mina per temps il·limitat sempre que pagui el cànon acordat. En total ocupa un espai de 320.000 metres quadrats.

En el Boletín Oficial de la Provincia de Gerona del 27 de juny de 1925 hi surt publicat que Saguer ha mantingut diversos plets contra les reials ordres de 10 de març de 1924 sobre els expedients 3, 4, 5 i 6 de la sala del contenciós administratiu referent a les mines de Sant Narcís. Finalment, el notari guanya els plets perquè només pretén les mines com a explotació d'àcid carbònic i no pas com a carbó o gas natural.

Josep Maria Pujador va demanar la concessió de la mina San Narciso núm. 3 en data 29 de maig de 1918. Per Pujador, les dues mines (San Narciso i Dolores) coincidien, ja que no existia un terreny franc, cosa que comportava que la concessió a Saguer no podia ser atorgada. La diferència entre els dos radicava en què Pujador en volia extreure carbó i gasos naturals, mentre que el notari només en voldrà extreure àcid carbònic.

Finalment el cas es resoldrà, però no serà fins al butlletí del 29 de maig de 1926 quan es resolen la resta de casos que tindrà pendent Saguer. Així rebrà el títol d'explotació de diverses mines com les de Bartolomé, María del Remedio, Josefa i Dolores.

Com observem, en el mateix expedient se citen els casos d'altres mines que passaran a mans del notari. Així la coneguda com a María del Remedio se situarà a Celrà, al paratge de Campdorà, amb 20 pertinences. La Josefa se situarà al paratge de Miralles, a Sant Daniel, amb 20 pertinences més. La Bartolomé se situarà a Sant Daniel, al Mas Lluïós, de 32 pertinences. Finalment la Dolores, situada a Sant Daniel, al paratge de Vila-Roja, amb

⁷⁹⁶ Arxiu Històric de Girona, fons AHG 170-308, *Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria i Energia, Expedient 40/1954*

32 pertinences. Si ens fixem en on estaven ubicades aquestes mines, observarem que formen part de la Font de la Pólvora, la d'en Miralles i d'en Ginesta. Per aquest motiu era tan important aconseguir la concessió d'aquestes mines, per no perdre la propietat d'aquestes fonts.

Si examinem el butlletí de la Diputació de Girona del 3 de juliol de 1917, observem com els processos de les diferents mines van en paral·lel. Aquell mateix dia es publiquen els expedients de les mines de Maria del Remedio a Celrà, a prop de la Font d'en Ginesta; la Josefa, a Sant Daniel, a prop de la Font d'en Miralles; la Bartolomé, als terrenys de Josep Serrats; la Mina Dolores, a la Font de la Pólvora, i la Deseada, al paratge gironí conegut com a Font de la Lluna.

JOSEFA (GIRONA-SANT DANIEL): 20 PERTINENCES D'ÀCID CARBÒNIC⁷⁹⁷

Aquest expedient cal vincular-lo a l'anterior. S'inicia el 25 de juny de 1917 i topirà de ple amb l'oposició de Josep Maria Pujador, que li reclamarà la propietat d'aquesta mina. En el cas de Josefa és una extensió de 200.000 metres quadrats i no n'aconseguirà la concessió fins al 1925.

LA DESEADA (GIRONA): 12 PERTINENCES D'ÀCID CARBÒNIC⁷⁹⁸

Aquesta mina estava situada en el paratge conegut com a Font de la Lluna, just al costat del riu Ter. Es trobava situada a prop de Sarrià de Dalt. De nou topirà amb l'oposició de Josep Maria Pujador, que va sol·licitar la mateixa part de la mina.

LA RIBEREÑA NÚM 2 (SANT GREGORI): 20 PERTINENCES D'ÀCID CARBÒNIC⁷⁹⁹

Ens trobem amb la mateixa situació que en els anteriors casos. Saguer mantindrà el contenciós amb Pujador. La Ribereña 2 estarà situada al paratge conegut com a Font de

⁷⁹⁷ Arxiu Històric de Girona, fons AHG 170-308, *Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria i Energia, Expedient 40/1952*

⁷⁹⁸ Arxiu Històric de Girona, fons AHG 170-308, *Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria i Energia, Expedient 43/2057*

⁷⁹⁹ Arxiu Històric de Girona, fons AHG 170-308, *Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria i Energia, Expedient 40/1958*

les Roques de Sant Gregori, a tocar del riu Ter. Es resoldrà l'expedient favorablement com en els anteriors casos.

LA RIBEREÑA (CAMPDORÀ-CELRÀ): 16 PERTINENCES DE FERRO⁸⁰⁰

El procés d'aquesta mina no serà complicat i no toparà amb l'oposició de cap veí. Serà un dels pocs èxits del procés iniciat el 1917. Obtindrà el títol el 20 d'abril de 1918 en un expedient que es va obrir el 25 de juny de l'any anterior. Aquesta mina estava situada en el paratge conegut com a Camp de Joan Barceló i Font. Tenia una superfície de 100.000 metres quadrats.

LA ESCABROSA (AMER): 6 PERTINENCES DE FERRO⁸⁰¹

Estava situada a Amer, al paratge conegut com a Lloret Salvatge, en uns terrenys propietat de Joan Gultresa Berriz, molt a prop del pantà del Pasteral. El procés s'iniciarà el 12 de juliol de 1918 i finalitzarà el 31 de desembre del mateix any quan es fa el plànol del terreny amb una extensió de 60.000 metres quadrats.

GERUNDA UNO (GIRONA-SANT DANIEL): 36 PERTINENCES DE FERRO⁸⁰²

GERUNDA DOS (CAMPDORÀ-GIRONA): 42 PERTINENCES DE FERRO⁸⁰³

Els dos expedients es resoldran en paral·lel. S'inicien el 16 de setembre de 1924. Les mines estaven situades en els terrenys que Saguer tenia a Vila-Roja, a Sant Daniel. La número dos se situarà en el paratge conegut com a veïnat de Campdorà. La concessió definitiva de la primera és del 25 de gener de 1925 en un procés ràpid. Obtindrà la concessió definitiva de la segona el 20 de gener de 1925.

⁸⁰⁰ Arxiu Històric de Girona, fons AHG 170-308, *Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria i Energia Expedient 40/1956*

⁸⁰¹ Arxiu Històric de Girona, fons AHG 170-308, *Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria i Energia Expedient 43/2057*

⁸⁰² Arxiu Històric de Girona, fons AHG 170-308, *Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria i Energia Expedient 52/2365*

⁸⁰³ Arxiu Històric de Girona, fons AHG 170-308, *Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria i Energia Expedient 52/2364*

Amb tot plegat podem concloure que la família Saguer i Canal va acumular una gran quantitat de concessions per explotar mines i els seus minerals. Les primeres s'ubicaran a l'exterior del terme de Girona, però a Girona mateix n'acumularà unes quantes. No podem obviar les crítiques que va rebre per part d'algun mitjà de comunicació com *La Ciudad* (per citar algun exemple), justament quan Saguer era el president de la Diputació de Girona.

El citat diari va iniciar una campanya contra el notari Saguer entre 1930 i 1931. En un dels extensos articles va amenaçar de publicar un fulletó amb els títols: "...La Font del Ferro, la d'En Miralles i la de la Pólvora", "las piedras y las arenas del Ter", "La carretera de San Daniel" i "El impuesto de aguas minerales". I afegeix «...y otros encaminados a hacer resaltar la altruista y benemérita labor de tan notable ciudadano...». Com es pot comprovar, el punt referent a "las piedras y las arenas del Ter" fa referència directa al contenciós per algunes de les mines amb Josep Maria Pujador⁸⁰⁴.

De tot aquest entramat de concessió de mines no podem obviar el contenciós que manté amb Josep Maria Pujador. Pel que fa a la seva figura, en tenim poques informacions. Era propietari i enginyer agrícola⁸⁰⁵. Va formar part de la Lliga del Bon Mot durant la dècada de 1910. L'any 1915 n'era el vicepresident⁸⁰⁶. El 1917 formava part de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i va ser designat com a jurat del concurs fotogràfic que va organitzar l'entitat⁸⁰⁷.

Saguer parla de Pujador en un dels seus llibres. A *Lo técnico y lo jurídico en el ramo de Minas* comenta: «...en 12 de mayo de 1917, el Ministro de Fomento, no motu proprio, no espontáneamente, sino de acuerdo con lo informado por el Consejo de Minería, cuyo ramo obró a instancia y de acuerdo con un señor particular llamado don J.M.P., quien, según consta al autor del presente opúsculo, no hacía más que llevar el nombre de un

⁸⁰⁴ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 9 d'octubre de 1930, pàg. 1

⁸⁰⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 4 de març de 1913, pàg. 5

⁸⁰⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 2 de febrer de 1915, pàg. 7

⁸⁰⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 7 de setembre de 1917, pàg. 5

grupo de amigos a quienes el lector podrá calificar al final de este opúsculo...»⁸⁰⁸. Per tant, Pujador actuava en nom d'un grup, segons l'opinió del notari gironí.

La Reial ordre de 12 de Maig de 1917 responia al requeriment de Pujador: «...la famosa Real orden no nació por espontáneo impulso de los organismos técnicos del ramo de minería, sino que fué menester que a tales organismos acudiera el señor don J.M.P...».

L'objectiu que amagava Pujador era «...ir a pretender la desnaturalización, y absoluta destrucción por ende, de unos manantiales de agua mineromedicinal carbónica, concedidos unos ya por el Estado y declarados, por consiguiente, de utilidad pública...»⁸⁰⁹.

L'objectiu de Pujador i de la Reial Ordre de 12 de maig de 1917 era que una mateixa font pogués tenir una doble explotació, per una banda les aigües i per altra banda l'extracció de l'àcid carbònic. Però aquesta doble explotació la podrien fer dues persones diferents, fet que no acceptava Saguer perquè creia que l'explotació era únicament del propietari de la font i de ningú més.

Just en el període en què Saguer demana la concessió de diferents mines, Pujador farà el mateix però amb altres fins. Un dels pocs casos dels quals tenim constància és a Celrà, on aconseguirà la concessió de la mina San Narciso nº6 per extreure'n carbó i gas natural⁸¹⁰. Els dos volien aconseguir la concessió de mines, però amb objectius diferents. Saguer en volia l'extracció de ferro i àcid carbònic pel seu negoci de les aigües, en canvi Pujador buscava l'extracció d'altres minerals com carbó o gas natural.

⁸⁰⁸ Saguer, Emili. *Lo técnico y lo jurídico en el ramo de las minas*, pàg. 11

⁸⁰⁹ Saguer, Emili. *Lo técnico y lo jurídico en el ramo de las minas*, pàg. 12

⁸¹⁰ <<http://www.tallerhistoriacelra.cat/ca/coneix-el-poble/les-mines/>>

Les publicacions

Saguer va presentar tres fulletons que feien referència al món de les aigües. El que destaca per sobre de tot és l'extens títol més que el mateix contingut. El primer tindrà per títol *Derechos que la legislación minera salva y reserva a los propietarios con respeto a las sustancias llamadas de la Segunda Sección y brevísimas observaciones acerca del Proyecto del Código Minero*. Seguirà el del 1921 amb el títol *Lo técnico y lo jurídico en el Ramo de Minas*.

Finalment n'editarà un altre per un contenciós que va mantenir amb la Diputació de Girona amb el títol *INSTRUCTA Del pleito contencioso-administrativo promovido por los señores D. Emilio Saguer y Olivet y D. José de Ribot y Olivas contra la supuesta aprobación tácita por parte del ministerio de la Gobernación de una ordenanza de la Diputación de Gerona, creadora de un arbitrio sobre embotellamiento y expendición de aguas minero-medicinales de los manantiales de la provincia*.

En el primer escrit, el que pretén és donar una cobertura legal als propietaris, cosa que va necessitar ell mateix. A la introducció ja declara que no vol que el fulletó sigui vist com una recopilació de qualsevol manual de mineria, sinó per esdevenir una eina útil per als propietaris i pels mateixos funcionaris.

A la primera part destaca les substàncies corresponents a la Segona Secció com la baritina, caolí, espatofluor, esteatita, etc. Conclou que aquests materials no podran ser intervinguts per la voluntat estatal si no és que hi ha algú que ho reclama de manera expressa o bé per part del mateix Estat. En aquest cas, el propietari haurà de ser indemnitzat. També dóna importància al fet que la mina en qüestió sigui declarada d'utilitat pública per prevaldre els drets del propietari.

La resta del llibret està dedicat a explicar una sèrie de fets. A l'inici de cada capítol dóna resposta als interrogants plantejats i després ho il·lustra amb una sèrie de lleis referents a les mines. Hi apareixen un total de quinze punts basats en l'ordenament jurídic.

En el primer destaca la «...Preferencia que tiene el propietario para explotar las sustancias de la Segunda Sección sin que a ello obste la existencia de un peticionario o concesionario de hierro, plomo o demás sustancias de la Tercera Sección, detalladas en el art. 4º del Decreto- ley de Bases...».

En el segon punt destaca «...las sustancias de la Segunda Sección de Minas deben ser expresa y concretamente solicitadas para poder nacer el derecho del Estado a requerir al propietario del terreno para que, o explote tales sustancias, o sepa que ha decaído de su derecho a ser reputado dueño o propietario de las mismas. Por mientras la petición expresa y concreta de sustancias de la Segunda Sección y consiguiente notificación o requerimiento al propietario del terreno por parte de la Administración no haya tenido lugar, no afecta en modo alguno a los derechos de aquél, el que exista poco o mucho tiempo sin que haya explotado tales sustancias, como tampoco queda afectado su derecho, por el hecho o circunstancia de que jamás se haya realizado, con respeto a ellas, el más insignificante acto de explotación...».

El tercer punt explica que «...ni por el hecho de la petición, ni por el de la concesión de sustancias de Tercera Sección, puédese con arreglo a la ley, y aun recto raciocino decretar la suspensión de la explotación de baritas y demás sustancias de la Segunda Sección...».

El quart punt destaca que «...sólo en un caso, y esto en el dudoso supuesto de que en la realidad pueda darse, cabe admitir que el propietario del terreno quede privado de explotar baritas y demás sustancias de la Segunda Sección. Tal caso se daría de conformidad a lo prescrito en el art. 20 del Decreto-ley de Minas de 29 de diciembre de 1868 y a tenor del art. 13 del Reglamento de Minas de 16 de junio de 1905...».

En el cinquè destacarà que «...no basta que la imposibilidad de explotar a la vez, o sea, independientemente y al mismo tiempo por dos concesionarios distintos, sustancias de la Segunda y Tercera Sección, se suponga...».

Arribats al sisè explicarà que «...al otorgarse por la Administración concesiones mineras de sustancias de la Tercera Sección, procede a imponer al concesionario, siempre que ello fuese reclamado por parte interesada, la condición de que no puede extender su explotación y aprovechamiento a las sustancias de la Segunda Sección...».

El setè punt diu que «...para comparecer el propietario en el expediente de petición de pertenencias de sustancias de la Tercera Sección, e instar que se salve su derecho para la explotación y aprovechamiento de sustancias de la Segunda, o que se haga mérito de su reclamación al otorgarse la concesión minera, no necesita probar que hubiese comenzado en modo alguno la explotación de las meritadas sustancias de la Segunda Sección, ni presentar ningún plano de sus propiedades con especificación de las circunstancias de las mismas que permita determinar la extensión y naturaleza de sus derechos con relación a las del Registrador o peticionario de sustancias de la Tercera Sección, ni siquiera es menester que acredite su carácter de propietario...».

En el vuitè destaca que «...el no comunicar a la Jefatura de Minas y al Gobernador de la provincia el comenzamiento de cualquier explotación minera, con expresa inclusión de la de sustancias de la Segunda Sección, por lo que afecta al propietario del terreno donde éstas existan, no produce el efecto de privarle de su derecho de explotación, sino por mientras no tenga al frente de la misma el correspondiente Director facultativo establecido en debida forma...»

El novè apartat comenta que «...el propietario del terreno donde existiesen sustancias de la Segunda Sección puede acudir contra la explotación y aprovechamiento de las mismas que realice un concesionario de sustancias de la Tercera aun cuando no hubiese reclamado al tramitarse el expediente de concesión de dichas sustancias de la Tercera Sección...».

En el desè explica que «...el propietario del terreno no pierde su derecho a explotar y aprovechar las sustancias de la Segunda Sección que se encuentren en su finca, aun

cuando haya otorgado a los concesionarios de sustancias de la Tercera los correspondientes arriendos que les autoricen para disponer de la superficie, en los términos y modos indispensables para poder realizar adecuadamente la explotación de sus minas...». Aquest cas l'utilitzarà per defensar-se del contenciós amb Pujador.

Ja acabant, en l'onzè capítol destaca que «...el propietario del terreno puede explotar por si las sustancias de la Segunda Sección, o bien ceder su derecho a otro por título de venta, arriendo, constitución de servidumbre, etc...». Aquest és el cas que Saguer utilitzarà per la mina de la Ribereña.

En el dotzè diu que «...el derecho del propietario a explotar sustancias de la Segunda Sección no se extingue por el desuso. Incluso es discutible que el derecho a su explotación por parte de un tercero, pueda adquirirse por la prescripción llamada adquisitiva, con la concurrencia, por tanto, de todos los requisitos que se requieran para que pueda llegar ella a ser una realidad...».

En el tretzè punt destacarà «...caso único en que el propietario, por suspender la explotación por durante más de un año, puede perder su derecho a explotar sustancias de la Segunda Sección...».

En el penúltim punt explica que «...para hacer valer sus derechos de propietario de sustancias de la Segunda Sección, puede utilizar, según los casos, los procedimientos administrativo, contencioso-administrativo judicial...».

Finalment, al quinzè punt destaca que les «...orientaciones del Proyecto de Código Minero presentado al Senado por el Ministro de Fomento en fecha 22 del actual Mayo, o sea en el preciso momento de imprimirse el presente opúsculo...».

Com es pot comprovar, és un llibret dens i amb molta informació per als propietaris de mines. Saguer exposarà un seguit de recomanacions, però el més important és que demostra com coneix de dalt a baix tota la legislació referent a les mines. De ben segur que tot el que ha exposat ho va utilitzar per poder aconseguir l'explotació de totes les

mines que hem citat. De fet, va estar a punt de perdre l'exploració de la Font de la Pólvora per la denúncia de Josep Maria Pujador, que va interposar una denúncia al Ministeri de Foment en contra de Saguer. Finalment l'expedient es va resoldre favorable als seus interessos⁸¹¹.

El seguirà una publicació del 1921 amb el títol *Lo técnico y lo jurídico en el Ramo de Minas*. És un petit llibret de 34 pàgines en què vol aconsellar els propietaris davant de la Reial ordre de 12 de març de 1917 per la qual l'àcid carbònic es passava a considerar de la Tercera Secció de Mines i no de la segona com volia el mateix Saguer.

En aquest opuscle exposarà diversos casos entre els quals destaca el que l'enfrontava a Pujador en el litigi per controlar diferents mines de la ciutat de Girona. A més, hi demostra com l'àcid carbònic es pot desprendre de forma natural i no artificial, un dels seus grans descobriments: «...pues es de saber que el ácido carbónico natural se halla dotado de una pureza absoluta, mientras que el artificial, que ordinariamente suministra la industria, puede contener óxido de carbono, muy nocivo para la salud...»⁸¹².

Pel que fa a aquest descobriment, Saguer pretén posar en entredit la reacció química que s'utilitzava per desprendre l'àcid carbònic de l'aigua per aconseguir diòxid de carboni. Amb el seu mètode separava aquest àcid del medi aquós sense fer cap mena de transformació. Tenia la idea que si es feia artificialment l'àcid, podria contenir elements nocius com l'òxid de carboni. Aquesta idea avui dia no seria acceptada, ja que es pot desprendre el diòxid de manera natural o artificial sense generar residus tòxics.

⁸¹¹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *El Norte*, 19 de març de 1922

⁸¹² Saguer, Emili. *Lo técnico y lo jurídico en el ramo de minas*, pàg. 14

L'últim escrit sobre el món de les mines tracta sobre el plet contenciós administratiu que manté Saguer i De Ribot⁸¹³ contra la Diputació de Girona per la voluntat d'aquesta administració de voler cobrar per l'embotellament d'aigües mineromedicinales. Saguer explica com anirà tot el procés.

Al Butlletí Oficial de la Diputació de Girona amb data 23 de desembre de 1926 s'aprovava que les empreses dedicades a l'embotellament d'aigües haurien de pagar tres cèntims de pesseta per litre. Aquest càrrec havia d'entrar en vigor el 1927. Contra aquesta decisió hi van interposar recurs Saguer i De Ribot el 5 de gener de 1927. Els dos es van queixar perquè les aigües minerals ja tributaven a través del timbre, per la indústria i pel territori. En el cas que s'apliqués aquest nou impost, qui se'n veuria afectat és el del timbre, ja que tributa sobre cada ampolla. Però el cas no es tanca i de cara al 1928 la Diputació voldrà imposar una nova taxa de cinc cèntims per litre.

Saguer tancarà l'escrit exposant les seves conclusions. Per començar destaca que no hi poden haver dues tributacions, l'estatal i la de les diputacions. Seguidament expressa la seva confiança en la justícia i espera rebre una sentència a l'alçada de les circumstàncies⁸¹⁴. Espera una rectificació de la sentència del Tribunal Suprem i per això cita un fragment del seu llibre *Institución de los Fideicomisos y sus efectos en Cataluña*, en el qual va demostrar que el Tribunal Suprem s'havia equivocat i va haver de rectificar, tal com esperava que passés en el contenciós amb la Diputació de Girona.

⁸¹³ Josep de Ribot i Olivas era propietari de la coneguda Font Picant de Sant Hilari. La seva família va adquirir la font l'any 1902, justament quan Saguer va iniciar el projecte de la Font de la Pólvora. També van regentar l'hotel balneari, o sigui que tots dos tenien projectes molt similars amb l'embotellament de l'aigua. Per ampliar el projecte de la família Ribot podeu consultar el treball de recerca de Meritxell Bosch, *La Font Picant: Històries del balneari de Sant Hilari Sacalm*, <http://www3.udg.edu/acces/Premis_Recerca/premis2004/treballs_recerca/comarcal/Meritxell_Bosch%20.pdf>

⁸¹⁴ Recordem que som a l'any 1929, en plena dictadura de Primo de Rivera.

Reflexions sobre Saguer i les aigües

Tot aquest capítol dedicat a la vessant de propietari de Saguer ens porta a un seguit de reflexions. Saguer va aconseguir iniciar un projecte empresarial totalment nou. Així ho destaca la *Estadística Minera de España* de 1922 quan explica totes les inversions que haurà de fer per crear la indústria de l'extracció d'àcid carbònic, que tenia com a referència Alemanya i que fins llavors no s'havia instaurat al nostre país.

La perseverança i el treball de Saguer comportaran que a partir de 1921 la *Estadística Minera de España* inclogui les extraccions d'àcid carbònic en les seves memòries anuals. Fins aleshores no hi figuraven. A més, el Ministerio de Fomento dedicarà un extens reportatge per explicar com s'havia configurat el negoci de Saguer.

Aquest fet ens demostra que el notari era un apassionat d'aquesta nova indústria, però no només buscava un rendiment econòmic sinó que estudiava, investigava i raonava tot el procés. Per aquest motiu es destaca el seu descobriment pel qual l'àcid carbònic s'ha d'extreure de forma natural i no pas artificial, ja que de no fer-se així apareixen elements nocius per a la salut, com el mateix òxid carbònic.

Els fulletons que publica pel que fa a les aigües ens porta a una altra reflexió. Saguer volia fer front a l'Estat, a l'administració, a l'opinió pública i als mateixos competidors. Aquest últim cas ja l'hem comentat amb el cas de Pujador, quan manté un litigi per aconseguir la concessió d'algunes mines entorn de Girona que pretenien els dos implicats.

L'enfrontament amb l'Estat apareix quan observa que alguns dels elements que explota es volen classificar com de la Tercera Secció i no de la Segona, com s'havia fet fins al moment. Per aquest motiu publicarà el seu primer estudi: *Derechos que la legislación minera salva y reserva a los propietarios con respeto a las sustancias llamadas de la Segunda Sección y brevísimas observaciones acerca del Proyecto del Código Minero*.

Però el contenciós amb l'administració no només es limitarà amb l'Estat, sinó que en mantindrà un altre de destacat amb la Diputació de Girona en plena dictadura de Primo de Rivera, quan se li aplica una taxa sobre la distribució de l'aigua, tot i que el seu negoci principal era sobre l'extracció d'àcid carbònic. Això l'enfronta directament amb aquest ens i fins i tot hi manté un contenciós que finalment perdrà.

El cas de l'enfrontament amb l'opinió pública l'observem en dos casos. El primer s'inicia a principis de segle quan adquireix la propietat de la Font de la Pólvora. En aquest cas, els gironins s'hi manifesten en contra quan observen que Saguer fa un seguit d'obres entorn de la font per iniciar tot el seu projecte. És destacable tota la campanya pedagògica que farà a través del *Diario de Gerona* per mostrar que no vol privar a ningú de l'entorn, però que no renuncia al seu projecte de sanejar aquella zona d'esplai per als gironins que es trobava en un estat de conservació deplorable. Fins i tot publica un article al mateix diari per mostrar com l'extracció de l'aigua és comparable a l'ús que es feia del bosc en aquells moments.

L'altre cas es dona quan adquireix la Puda de Banyoles amb una societat. El mateix Ajuntament crearà una comissió per fer el seguiment dels usos d'aquesta propietat per no privar els banyolins de l'aigua que hi brollava. La podran seguir gaudint, però amb uns horaris determinats a canvi d'una inversió a la zona.

Tot plegat ens porta a una reflexió molt més global. Sens dubte que el Saguer propietari no representa la figura d'un propietari convencional. Primer de tot perquè no és el típic que posseeix grans quantitats d'explotacions i terres, sinó que se centra en un negoci nou. Aquesta novetat li suposa estudi, investigació i raonament.

En segon lloc, Saguer es mostra com un personatge encuriós per les noves perspectives de negoci. Investiga i viatja a Alemanya, Anglaterra i França per conèixer de prop les novetats en l'extracció d'àcid carbònic, i implementa tota una indústria que tenia molta

força en altres països europeus. Només cal observar la gran inversió que farà amb maquinària per adonar-nos de l'abast de la seva faceta com a propietari.

9. LA DIPUTACIÓ DE GIRONA DE 1930

El 30 de gener de 1930 es dona per finalitzat el període conegut com la dictadura de Primo de Rivera. S'obrirà una nova etapa del tot incerta coneguda com la *dictablanda*, que acabarà conduint a la proclamació de la Segona República el 14 d'abril de 1931. Seran temps difícils, però Emili Saguer no dubtarà en acceptar el repte de la transició i tornar a la primera línia política quan és escollit president de la Diputació de Girona el 18 de març de 1930.

El notari de Girona no tindrà un mandat ni molt menys plàcid ja que va haver de conviure amb velles i noves tensions. Eren moments complicats i calia recuperar la normalitat anterior a la dictadura. A més, va viure l'atzucac cap a la fi de la monarquia i l'arribada de la Segona República. Tot un repte personal en un moment de gran dificultat.

Pel que fa la tasca al capdavant de la Diputació, no va ser ni molt menys fàcil. Mai va restar al servei dels partits polítics, sinó que mirava pel bé comú de la població i moltes vegades va actuar per lliure en aquesta conjuntura. Va ser-ne president durant un any, però va patir un gran desgast personal. La seva sortida el març de 1931, no es produeix per la fi del mandat, sinó per les tensions generades entre els seus companys de govern, entre altres causes.

Hi haurà dues fases ben diferenciades en la seva presidència. En una primera trobem la voluntat de recuperar les llibertats que havien estat denegades durant el període dictatorial, per facilitar el retorn a la vida pública dels represaliats. En el mateix sentit, es volen recuperar les institucions i llibertats catalanes. S'endegarà un projecte entre les diferents diputacions catalanes per fer un treball en comú per restituir la Mancomunitat. Un procés que no s'acabarà de completar a causa de la manca de posicionament dels partits polítics. En aquesta conjuntura cal destacar la redacció de l'Apèndix del dret civil català.

La segona part ve marcada pels afers interns de la mateixa institució. Saguer voldrà denunciar pel seu propi peu les injustícies del govern de la Diputació durant la dictadura.

Obrirà un període que el portarà a l'abisme el març de 1931, quan presentarà la seva dimissió com a president. Publicarà en diferents mitjans de la ciutat una sèrie d'abusos i denúncies que es van produir en l'anterior govern i que segons ell calia fer públic a la ciutadania. La premsa més afí a la dictadura respondrà amb contundència i es posicionarà clarament en contra del notari gironí, fins i tot iniciant una campanya de desprestigi. Però aquests no seran els seus únics entrebancs, ja que dins la mateixa Diputació no rebrà el suport dels seus mateixos companys.

Els atacs no només es limiten al camp polític, sinó que en rebrà en l'aspecte personal. Una de les crítiques rebudes és per la seva actitud davant del tema de la gestió de les aigües de les fonts. Saguer havia obert un contenciós contra el govern de la Diputació l'any 1927 quan va decidir gravar les ampolles d'aigua mineral amb una taxa de 3 cèntims. Se l'acusa d'intentar aprofitar la seva posició com a president de la Diputació per aconseguir que es retiri aquesta taxa, però els companys s'hi negaran i restarà sol defensant els seus interessos.

La designació de Saguer

Amb el beneplàcit del rei Alfons XIII, el 13 de setembre de 1923 Primo de Rivera va fer un cop d'estat⁸¹⁵. Es venia d'una època convulsa i es pretenia recuperar el rumb del país instaurant un període dictatorial després de la convulsió social i els efectes de la Primera Guerra Mundial. La dictadura es va donar per acabada el 28 de gener de 1930. Per davant quedava un període incert que ningú no sabia cap on els portaria.

Una de les primeres accions del nou govern va ser el 15 de febrer de 1930 quan va publicar el Reial decret que obria la porta a la transició per obtenir la normalitat que havia mancat durant els anys de la dictadura. El primer pas era designar els membres que havien de conduir el país cap a un nou estadi. En aquest període transitori calia designar nous governs per dirigir els diferents estaments com els ajuntaments o les mateixes diputacions. Una de les grans mancances dels futurs governs serà que no van ser escollits per la voluntat del poble, sinó que van ocupar els seus càrrecs a través d'un Reial decret, un fet que els va deslegitimar més d'una vegada en la seva funció política.

Segons aquest decret, formaran part de les diputacions «...los vocales natos de las Diputaciones provinciales las personas que de su seno elijan las Juntas directivas o de gobierno de las Cámaras de Comercio, Industria y Navegación, Agrícolas, Mineras y de la Propiedad Urbana, Sociedad Económicas de Amigos del País, Colegios de Abogados y Colegios Médicos, siempre que estos organismos hayan sido objeto de reconocimiento

⁸¹⁵ Per al període de la Dictadura cal veure diferents estudis de referència com el d'Eduardo González Calleja, *La España de Primo de Rivera: la modernización autoritaria 1923-1930*, Madrid: Alianza, 2005. També el de Javier Tusell, *La Dictadura de Primo de Rivera*, Barcelona, Folio 2009, o bé *El Cirujano de hierro*, de Shlomo Ben-Ami, Barcelona: RBA, 2012.

Per la qüestió del nacionalisme català i espanyol durant la Dictadura cal llegir Alejandro Quiroga amb *Haciendo españoles: la nacionalización de las masas en la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)*, Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2008, i el ja clàssic *La Dictadura de Primo de Rivera: un assaig de repressió cultural*, de Josep Ma. Roig Rossich, Barcelona: Abadia de Montserrat, 1992

En el cas gironí cal consultar l'estudi coordinat per Enric Ucelay da Cal, *La Dictadura de Primo de Rivera: un estudi de les comarques gironines*, Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1992

oficial y tengan residencia en la capital de provincia...»⁸¹⁶. Per tant, no era una designació democràtica, sinó més aviat de tipus corporatiu en la qual es veien reflectits els diferents estaments professionals de la societat. El més important, és que els qui siguin designats han d'acatar l'ordre i no s'hi poden negar.

En aquest mateix decret es decideix que la constitució de la nova Diputació serà el 25 de febrer, amb la presència del nou governador civil, Leonardo Saz de Orozco. Saz de Orozco ja havia exercit el càrrec en un altre període, l'abril de 1919 a Girona, després de la caiguda del govern de Romanones i amb l'arribada d'Antonio Maura i el ministre de la governació Antonio Goicoechea al poder. Tot i això el 1930 va restar molts pocs dies en el càrrec.

A més s'introdueixen novetats importants i es comunica que l'acceptació del càrrec és obligatòria⁸¹⁷. Es produirà una reducció dels membres de la Diputació. D'aquesta manera es passarà dels vint als dotze membres en el nou organigrama. Seran vocals directes els que han escollit les diferents juntes directives, un total de sis. La resta de membres seran els diputats que hagin obtingut més vots a cada districte des de l'any 1917. Els escollits seran Josep Maria Bonmatí per Girona, Josep Maria Masramon per Olot, Josep Maria Iglesias per Santa Coloma de Farners, Paulí Geli per Figueres i Bonaventura Sabater per La Bisbal. El sisè diputat l'ocuparà el segon diputat per Girona amb més vots, o sigui, Salvador Gispert-Sauch⁸¹⁸.

Saguer podria complir el precepte de ser membre de qualsevol de les entitats que s'han citat en el Reial decret, però paradoxalment no serà escollit per la seva tasca com a notari

⁸¹⁶ *La Gaceta*, Reial Decret de 15 de febrer de 1930

⁸¹⁷ És important remarcar l'obligatorietat d'exercir el càrrec, així que els membres designats per les corporacions no es podien fer enrere i havien d'acceptar-lo tant si volien com si no.

⁸¹⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 17 de febrer de 1930, pàg. 2

per ser un important hisendat o bé ser membre de la propietat urbana, sinó que el designarà la Cambra Minera.

El 21 de febrer al matí es va reunir la junta directiva de la cambra. Van acordar designar Saguer com a representant per la Diputació. *Diario de Gerona* destacava «...la Junta directiva de la Cámara minera se ha reunido esta mañana para elegir en su seno el diputado provincial que le asigna el reciente RD de reorganización de Diputaciones. La designación ha recaído en el ilustre jurisconsulto Emilio Saguer y Olivet cuyos relevantes méritos enaltecen el acierto de su elección...»⁸¹⁹.

La resta d'entitats van escollir els seus membres per completar la Diputació. Per la Cambra de la Propietat Urbana es va designar Ferran Casadevall; per a l'Econòmica d'Amics del País es va triar a Josep Ensesa i Pujadas; pel Col·legi d'Advocats a Joaquim Franquesa; pel Col·legi de Metges de la província a Francesc Coll i Turbau⁸²⁰; per la Cambra Agrícola a Carles Jordà, i per la Cambra de Comerç a Manel Vancells⁸²¹. El secretari de la Diputació serà Jaume Brunet⁸²².

La resta del plenari el formaran una sèrie d'exdiputats que en van prendre part en el període anterior a la dictadura. Aquests exdiputats seran Bonmatí, Sabater, Masramon i Iglesias. En un primer moment tots ells donaran suport a la tasca de Saguer, però un cop ell comenci a denunciar els abusos comesos per l'anterior directiva, se li giraran en contra.

⁸¹⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de febrer de 1930, pàg. 2

⁸²⁰ Coll i Turbau serà finalment l'escollit per ser alcalde de Girona en aquest període de transició.

⁸²¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de febrer de 1930, pàg. 3

⁸²² Arxiu Històric de Girona: *Acta Diputació de Girona*, 25 de febrer de 1930

La constitució de la Diputació

Un cop escollits els diferents membres de la Diputació era el moment de constituir-ne el govern. La data escollida per donar pas a un nou període de transició al cas gironí serà el 25 de febrer de 1930. El governador civil, un cop nomenats els membres, deixa la sala i permet als nous membres que treballin per posar en marxa tota la maquinària de l'ens. El diputat Jordà pronunciarà un discurs en català remarcant que el nou govern havia d'examinar el que havia passat durant els últims sis anys i retornar la veu al poble. Llavors va ser el torn del diputat Masramon, que va demanar en català «...que es retorni la Mancomunitat de Catalunya i els seus drets...». Aquestes declaracions són una mostra del to que prendrà la Diputació en els seus primers mesos de govern⁸²³.

El següent pas serà el nomenament de càrrecs. Es crea una comissió permanent amb els diputats Jordà, Masramon, Iglesias, Geli, Saguer i Vancells. S'acorda que el 28 de març se celebrarà la primera sessió, tot i que prèviament s'havia d'escollir un nou president per a l'ens. Per acabar l'activitat amb presumpta normalitat, el diputat Geli llegeix un acord en català en què destaca que estan disposats a col·laborar amb el govern, ja que el poble ho demana, però que cal que tots els que s'han hagut d'exiliar durant la dictadura puguin tornar.

Aquesta proposició signada pels diputats Jordà, Masramon, Sabater i Saguer ens transmet de manera clara la fragilitat política del moment, però el que mostra és que en un primer moment els membres s'impliquen amb la voluntat del poble, tot i que no podem obviar que ells no havien estat escollits democràticament. Més endavant comprovarem com tot plegat era la necessitat d'un moment i que els membres prioritzaran els seus interessos, ja siguin personals o polítics, oblidant allò que havien declarat en aquesta sessió.

⁸²³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 25 de febrer de 1930, pàg. 3

El compromís amb els exiliats durant la dictadura ja es mostra el 5 de febrer de 1930 quan el Govern espanyol encapçalat per Berenguer va signar el Reial decret d'amnistia per a tots ells. Però els membres de la Diputació de Girona no creuen que sigui suficient. Calia retornar a la normalitat anterior al cop d'estat i per això s'havien de fer concessions molt més àmplies. El Reial decret del general Berenguer només era un primer pas⁸²⁴.

En la mateixa sessió inaugural es va proposar una altra moció perquè es tornés a recuperar la Mancomunitat de Catalunya. Serà aprovada per unanimitat. Aquesta moció remarcava: «...la Diputació afirma com a un dels primers de la seva restauració serà el propòsit de treballar per a retornar a la terra catalana el dret de regir-se per una sola institució com fou la Mancomunitat de Catalunya, violentament destruïda i manifesta l'esperança que les Corts futures dictaran noves lleis que permetran la reconstitució del País amb major llibertat individual com col·lectiva...»⁸²⁵. A partir d'aquí calia iniciar un treball conjunt amb les quatre diputacions per poder aconseguir la recuperació d'aquesta institució catalana o bé anar més enllà i apostar per una regió pròpia catalana.

A primera vista ens pot semblar que tots aquests acords de la Diputació de Girona semblen molt agosarats, però aquest tipus de discursos en aquell moment tan delicat és el que es va practicar en la resta de diputacions com la de Barcelona, en la qual es van arribar a acords molt semblants als citats. Era la voluntat del moment amb l'únic objectiu de recuperar la normalitat que s'havia perdut.

Retornant a la constitució de la Diputació de Girona, observem que en aquesta sessió inaugural es creen una sèrie de comissions i en nomenen els responsables. Cal prestar-hi atenció pels futurs esdeveniments. La comissió permanent la formaran els diputats Jordà, Vancells, Iglesias, Encesa, Franquesa, Saguer i Sabater. La junta provincial d'higiene la

⁸²⁴ Reial Decret de 5 de febrer de 1930

⁸²⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 25 de febrer de 1930, pàg. 3

presidirà Coll i Franquesa; el patronat dels Banys Àrabs, el diputat Franquesa; l'agrícola serà per a Jordà; els milloraments recauran en Casadevall; l'estadística, per a Franquesa; la presidència de l'associació de la Caritat, el diputat Casadevall; la convalescència serà per Coll i Franquesa; el deute interprovincial, a Jordà i Encesa; les firmes especials, a Geli i Vancells; la junta provincial de millores de camins municipals, al diputat Geli; la de serveis agrícoles, a Iglesias; els transports, a Encesa i Geli; les caixes de pensions per la vellesa, al diputat Sabater; i el patronat per a l'asil Cuna serà per Casadevall.

L'elecció del president de la Diputació

Encara quedaven una sèrie d'assumptes pendents perquè la Diputació funcionés completament. El governador civil Alonso Giménez⁸²⁶ viatjarà constantment a Madrid per conduir la situació. Arriba a Girona amb l'encàrrec de constituir la nova Diputació i els ajuntaments amb més de 5.000 habitants. No es volia un nomenament directe tal com va passar durant la dictadura, per això es permet a cada ens escollir lliurement el nou president o alcalde. Aquest canvi va satisfer tots els membres i la ciutadania, ja que mostrava una certa obertura democràtica per part del Govern. Calien gestos per mostrar que s'estava canviant.

Amb aquesta concessió es comença a dibuixar de manera clara qui ocuparà els nous càrrecs de president o bé el de futur alcalde de la ciutat. Els mitjans ja comencen a especular respecte a això i apunten Saguer pel primer càrrec i s'esmenta Coll Turbau pel segon, com finalment succeirà⁸²⁷. Precisament aquest últim ja era membre de la Diputació i haurà d'abandonar el seu càrrec per convertir-se en el nou alcalde la ciutat.

⁸²⁶ Alonso Giménez va substituir Saz de Orozco el 22 de febrer de 1930, després que aquest darrer fos enviat a ocupar el càrrec a Salamanca, tal com va informar el *Diario de Gerona* en la citada edició.

⁸²⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 12 de març de 1930, pàg. 2

Finalment el 18 de març se celebrarà la sessió per escollir el nou president i el vicepresident de la Diputació de Girona. La reunió la presidirà el diputat de més edat, Sabater. Comptarà amb la presència de Jordà, Vancells, Iglesias, Masramon, Saguer, Geli i Casadevall. Emili Saguer i Olivet, de 64 anys, serà escollit com a nou president de l'ens amb set vots a favor i un en blanc. El vicepresident serà Manel Vancells, amb el mateix resultat.

Un cop acceptat el càrrec, serà el moment del discurs del nou president. Saguer esbossa com pensa desenvolupar la seva tasca al capdavant de la presidència basant-se en la seva formació com a persona i home de lleis. Primer destacarà el seu estat de salut. Amb quasi 65 anys no passava pel seu millor moment. De tres anys ençà havia empitjorat i per això seria decisiva la col·laboració del vicepresident Manel Vancells. Entre els dos farien una bona feina.

Segueix destacant que fa molts anys que està desvinculat de la primera línia política. Aquest fet ve motivat perquè és notari i la seva feina li impedeix involucrar-se políticament: «...fa més de 20 anys que estic fora del cercle polític. La meva professió n'ha estat causa, i si ara em trobo aquí és per una disposició de l'actual govern que fa el càrrec obligatori a tots els qui s'han trobat en determinades circumstàncies...». El que no amaga és la seva catalanitat i l'amor per la seva terra: «...estic amatat des de menut, quan encara no era res més que un nin d'un ver sentiment de catalanitat...»⁸²⁸.

La justícia serà un dels elements que remarcarà com a home de lleis, i més en aquella situació. Admira la democràcia, però reconeix que cal posar ordre: «...la justícia, que vol dir sentiment de moralitat i d'amor, pacificació dels esperits, exempció de tota violència,

⁸²⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 18 de març de 1930, pàg. 2

perquè mitjançant ella, tots els interessos, tots els estímuls, totes les nobles aspiracions queden en el seu lloc...»⁸²⁹.

Com a gran coneixedor del dret aplicarà aquests coneixements a la nova tasca que li han encomanat. Així es farà seu un dels preceptes de l'emperador Justinià, *honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere*, o sigui, viure honestament, no danyar ningú i reconèixer a cadascú el que és seu. L'objectiu com a president era viure modestament, honestament i honradament. Aquest serà el precepte més important que voldrà aplicar en el dia a dia de la Diputació.

A més, destaca que no pensa fer grans obres, ja que quan va arribar al càrrec es va trobar un gran projecte per construir un gran palau per a la Diputació. En canvi els acollits al manicomi no tenien els llits suficients per poder descansar i no se'ls podia satisfer les necessitats bàsiques.

Concloent el seu discurs destaca que «...pensem, companys de Diputació, que infringit el principi de "honestae vivere", queden per complerts atropellats els altres de que al principi parlàrem de no danyar a altri i de donar a cada ú el seu....»⁸³⁰. Amb aquesta reflexió tancarà el seu discurs.

A partir d'aquí arriba el moment de posar-se a treballar i prendre les primeres decisions. Començava tot un periple que no seria ni molt menys fàcil pel notari Saguer, que agafava les regnes de la presidència en un període delicat i sense saber com i quan acabaria.

Precisament, de la complexa situació del moment en parlaven els mitjans de comunicació dies després d'escollir el notari com a nou president, i en lloaven la figura:« "...la persona

⁸²⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 18 de març de 1930, pàg. 2

⁸³⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 18 de març de 1930, pàg. 2

que sería designada para desempeñar cargo tan comprometido y delicado en las circunstancias presentes...».

Feia molts anys que Saguer era un dels notaris de Girona i per això es destaca que «...la provincia de Gerona ha de sentirse plenamente satisfecha con la designación de varón tan preclaro que sabrá encauzar, dirigir y administrar los intereses de élla con perfecto conocimiento de la misión que se le ha encomendado y con la austeridad, recogimiento y severidad catonianos que exigen los actuales momentos...»⁸³¹.

El Autonomista, per la seva part, oferirà una breu biografia del nou president. Destacará els ítems més importants de la seva vida, tot citant algunes de les seves publicacions i el seu tarannà polític. Conclourà l'escrit destacant que «...Gerona está de enhorabuena con la elección presidencial del Dr. Saguer y Olivet, a quien felicitamos sinceramente esperando que, en esta difícil etapa transitoria, su labor al frente de la Diputación, con el valioso concurso de sus compañeros, será altamente beneficiosa para los intereses espirituales y económicos de la provincia...»⁸³².

Uns dies més tard, Camps i Arboix comentarà al *Diario de Gerona* el discurs del nou president. En destacarà el precepte més remarcant pel notari: *suum cuique tribuere*. Remarca que el moment demana una revisió de tot el mal que ha fet la dictadura en els anys precedents i que cal reconèixer la persecució que han patit una sèrie de funcionaris. Camps i Arboix destaca en el seu article el cas de Josep Maria Riera i de Ramon Xifra, que van ser destituïts dels seus càrrecs. Per ells reclama que recuperin el seu antic lloc de treball basant-se en el precepte que havia anunciat Saguer en el discurs d'investidura:

⁸³¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 20 de març de 1930, pàg. 1

⁸³² Biblioteca Carles Rahola: *El Autonomista*, 18 de març de 1930

«...desposseïts dels llocs que lilegítimament ocupaven per l'irreflexió i pel despotisme en forma que posa al descobert la negror de certes ments i de certes ànimes»⁸³³ .

Seguint amb el text, reconeix que des de la mateixa societat s'està fent un procés de depuració de responsabilitats durant el període dictatorial. Així destaca que «...l'obra revisionista a què al·ludim té emprò dues directrius. L'una és sancionadora dels malifets comesos; l'altra és compensadora dels perjudicis indegudament ocasionats...». El jurista conclou que ambdues directrius convergeixen en el principi justinià de Saguer que va referenciar en el seu discurs del «...suum cuique tribuere, ço és de donar o atribuir a cada ú el que li pertoqui...»⁸³⁴.

Les primeres iniciatives

El nou president de la Diputació s'estrenarà en el càrrec amb la voluntat de voler evidenciar la mala praxi de l'anterior govern. Per això no ens ha de sorprendre que només entrar decideixi rebaixar-se el sou i fixar-lo tal com era abans del període dictatorial. El 1923 el sou era de 2.500 pessetes i durant aquells set anys es va triplicar fins a les 7.500 pessetes. Les 5.000 pessetes de diferència s'invertiran als establiments de beneficència. D'aquesta manera demostra que vol aplicar l'austeritat en aquells moments, però alhora és una manera de denunciar els abusos que s'havien fet durant la dictadura sense que ningú aixequés la veu, *honeste vivere*⁸³⁵.

En les línies precedents comentàvem el Reial decret d'amnistia de Berenguer. En aquest sentit el treball de les diputacions catalanes en els primers mesos de mandat serà unir esforços per aconseguir un suport comú per poder aplicar el decret al màxim. Per aquest

⁸³³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de març de 1930, pàg. 1

⁸³⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de març de 1930, pàg. 1

⁸³⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 20 de març de 1930, pàg. 2

motiu, el president de la Diputació de Girona enviarà un telegrama al de Barcelona per donar suport a la iniciativa d'ampliar el decret: «...dispuesta, está pues, la Diputación de Gerona a cooperar en una obra tan humanitaria. Cuanto haga y gestione usted pro- amnistía en nombre de la Diputación de Barcelona, puede hacerlo y gestionarlo igualmente en nombre de la Diputación de Gerona que tengo el honor de presidir...»⁸³⁶.

Després arriba el moment de posar-se a treballar. Fa unes línies comentàvem un article de Camps i Arboix en el qual destacava que calia una depuració d'alguns actes produïts durant la dictadura. En els primers mesos de govern de la Diputació s'iniciarà aquesta tasca i per això s'analitza el pressupost de 1929 per comprovar si s'hi detectava alguna xifra que no acabés de quadrar i que constituís algun delictes. La conclusió a la qual arriba la comissió d'hisenda és prou reveladora: «...el exceso de gastos sobre las cantidades presupuestadas, realizado por la misma Corporación que confeccionó el presupuesto, demuestra cuando causas extraordinarias no lo justifican, una inconsciencia que debería incapacitar a los que tal hicieran para actuar en corporaciones públicas...»⁸³⁷. Aquest seria un primer petit exemple de denúncia, ja que en la segona part del mandat de Saguer es mostraran altres actituds que el notari gironí censurarà, però a diferència de la situació de març de 1930, sense rebre suport de la resta de companys.

Tot i la conclusió a la qual arriba aquesta comissió, la Diputació es veu obligada a aprovar els números corresponents al 1929, però ho fa només perquè puguin seguir el tràmit legal. No obstant això, no vol dir que els comparteixin, perquè són molt conscients que cal iniciar un procés d'austeritat i així es mostrarà en els propers pressupostos.

⁸³⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 21 de març de 1930, pàg. 3

⁸³⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 1 d'abril de 1930, pàgs. 1-2

La regió catalana

Després dels primers mesos de feina calia un nou gir i buscar nous reptes. Un d'aquests serà el treball conjunt entre les quatre diputacions catalanes amb la voluntat de reivindicar un model propi que ajudés a recuperar en primera instància la Mancomunitat de Catalunya, tot i que després es voldrà anar més enllà i s'aposta pel projecte de regió catalana amb un estatut propi a imatge del proposat el 1919, però que finalment no va reeixir.

Qui va encapçalar tot el moviment va ser el president de la Diputació de Barcelona, Joan Maluquer i Viladot, que es va reunir amb la resta de presidents. A la primera reunió que es va celebrar al domicili de Maluquer hi van assistir el president gironí, Emili Saguer, el de Lleida, Delfí Canela, i el de Tarragona, Anselm Guasch. També hi havia els diferents vicepresidents, a excepció del de Tarragona.

En aquesta trobada del 15 de maig es va decidir aprofitar el moment polític i les facilitats de l'Estatut Provincial per constituir una regió catalana. La verdadera ànima d'aquesta iniciativa va ser Maluquer i Viladot, que va presentar una nota per expressar els objectius per aconseguir-ho. Primer de tot es va acordar que les diferents diputacions adoptessin proposicions semblants per aconseguir la regió catalana: «...las mismas han de constituir el punto de partida de una situación dirigida a procurar satisfacción a las aspiraciones de Cataluña, a fin de ver su personalidad consagrada en la legalidad y dotada de facultades de gobierno...»⁸³⁸.

La principal dificultat que es donava amb el projecte de la Mancomunitat és que només es tractava de la unió de les quatre diputacions. A més, molts dels serveis se solapaven amb els de l'Estat i a efectes pràctics això no era una bona solució. Per evitar-ho, calia aconseguir un estatut propi per Catalunya i per això es van inspirar en aquell que es va

⁸³⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 16 de maig de 1930, pàg. 2

proposar l'any 1919. Es van recuperar els estudis que s'havien fet en aquella època en la qual es reconeixia un estatus diferenciats per Catalunya. D'aquesta manera els presidents acorden «...el estudio y redacción de un proyecto de acuerdo para constituir el organismo regional de Cataluña, y segundo la propuesta de procedimiento a seguir para lograr su obtención...»⁸³⁹.

Després d'aprovar aquest nou projecte les diferents diputacions havien de treballar pel seu compte per aconseguir l'objectiu de crear una regió diferenciada a Catalunya, volien un estatut. Tot i això, no es buscava una intencionalitat rupturista amb l'Estat, només es volia aprofitar el moment perquè es reconegués la singularitat catalana com ja es va mostrar amb la comissió de 1918 i la posterior proposta d'Estatut de 1919, que finalment no va reeixir. De fet, Sagner ja ho va expressar en el seu parlament inaugural com a president quan destacava que hi havia una realitat catalana, però que coexistia amb l'espanyola.

Maluquer destaca en la seva intervenció del 15 de maig de 1930 que «...el libro III, título único, "De la Región", establece y regula los procedimientos para constituir la y determina las facultades que podrá gozar. En sus disposiciones existe una gran similitud con el dictamen de la ponencia extraparlamentaria que se constituyó con hombres eminentes de distintos sectores de la política española en 1918 para buscar una solución al problema de Cataluña, al igual que con el dictamen de la Comisión parlamentaria sobre el proyecto de ley presentado en 1919 por el gobierno con el mismo objeto...»⁸⁴⁰.

Un dels problemes més importants per crear la regió catalana ja el dibuixava el mateix president de la Diputació de Barcelona: «...pero en el estado actual de opinión de nuestra tierra, si todos los partidos políticos con fuerza y raíces en la opinión llegan a un acuerdo,

⁸³⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 16 de maig de 1930, pàg. 2

⁸⁴⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 16 de maig de 1930, pàg. 2

no parece que pueda constituir un obstáculo insuperable el obtener la adhesión de los ayuntamientos o la de los ciudadanos a un proyecto de Estatuto que consagre la personalidad de un organismo regional y sus atribuciones...»⁸⁴¹.

La mateixa llei de la dictadura era la que permetia endegar aquest projecte de regió catalana, i així ho destacava Maluquer i Viladot: «... el gobierno dictatorial que promulgó el Estatuto provincial, convencido de la persistencia de su acción omnipotente, creyó seguramente que las disposiciones del libro III serían letra muerta, puesto que ni los organismos municipales artificiosos que había creado tenían de acogerse a sus disposiciones ni era posible que, bajo su imperio, unos ciudadanos libres pudiesen manifestar su voluntad por medio de un referéndum. Pero en la actualidad, alteradas las circunstancias, una disposición dictada por el mismo poder que destruyó la Mancomunidad de Cataluña, podrá vivir providencialmente para que los catalanes afirmen nuevamente su voluntad y para que esta voluntad se vea consagrada por la ley...»⁸⁴².

Un cop fet aquest primer pas, la Diputació de Girona havia de començar a treballar per avançar en el nou projecte. La regió catalana seria el primer gran objectiu que s'havien marcat els presidents de les diputacions. Saguer s'ho va prendre al peu de la lletra en els primers mesos de mandat i va traslladar la iniciativa cap a la resta de companys.

El 4 de juny es va celebrar una nova sessió de la Diputació de Girona en la qual es va arribar a acords molt importants per marcar el full de ruta a seguir en els propers mesos. La sessió va reunir tot els membres de la diputació permanent, o sigui sota la presidència de Saguer, la vicepresidència de Manuel Vancells i els diputats Carles Jordà, Paulí Geli, Josep Maria Masramon i Josep Maria Iglesias.

⁸⁴¹ L'adhesió dels partits polítics serà una de les causes que no permetran tirar endavant el projecte de Regió Catalana.

⁸⁴² *La Vanguardia*, 16 de maig de 1930, pàg. 6

La proposició del president de la Diputació de Barcelona era que es creés una comissió a cada diputació per tal d'impulsar el projecte de la regió catalana segons el llibre III de l'Estatut Provincial. A Girona, per aquesta comissió van escollir Saguer, Jordà, Geli i Masramon. L'objectiu, en paraules del president de la Diputació de Barcelona era «... primero: el estudio y redacción de un proyecto de acuerdo para constituir el organismo regional de Cataluña, y segundo la propuesta del procedimiento a seguir para lograr su obtención...»⁸⁴³.

Maluquer va enviar una carta als gironins per demanar-los alçar un front comú. Creu que si s'uneixen els esforços dels ciutadans, els ajuntaments i els partits polítics, es pot aconseguir que es proposi un projecte d'Estatut que reconegui la personalitat d'un organisme regional i les seves atribucions⁸⁴⁴.

La Diputació de Girona va emetre un comunicat per justificar aquesta decisió. En aquest comunicat s'hi comença destacant que, tot i que no han estat escollits directament pel poble, tenen la voluntat de lluitar per la regió catalana, ja que és una necessitat que es denota entre els ciutadans. Ells són els responsables de la transició de la dictadura cap a la democràcia: «...aquesta és la nostra tasca, fer que un canvi tan sobtat pugui assolir-se sense greu trasbals...»⁸⁴⁵.

Un cop feta aquesta declaració d'intencions comença a denunciar els punts dèbils de la societat catalana. El comunicat⁸⁴⁶ destaca el lamentable estat de l'educació primària, secundària i superior: «...reconèixer i lamentar l'estat deplorable del nostre ensenyament en els graus primer, secundari i superior. Cal posar-hi remei...». Creuen que

⁸⁴³ *La Vanguardia*, 16 de maig de 1930, pàg. 6

⁸⁴⁴ Arxiu Històric de Girona: *Llibre d'actes de la Comissió Permanent de la Diputació de Girona*, 3 de juny de 1930

⁸⁴⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 6 de juny de 1930, pàg. 1

⁸⁴⁶ Aquest comunicat serà contestat durament per una part de la societat gironina, ja que creuran que no defensa prou els interessos dels ciutadans de la demarcació en pro del centralisme barceloní.

l'ensenyament ha de ser universal i de qualitat: «...heu-vos ací una funció bàsica que reputem essencial en l'organisme a crear...»⁸⁴⁷.

Un altre punt destacat serà reclamar la particularitat de la demarcació de Girona en l'agricultura. Per això remarca que s'ha de treballar en l'organització agrària i la seva potencialitat. Un cop fet s'aconseguirà una producció industrial i comercial més gran. Tampoc s'oblida de la preservació del dret català, una de les bases del pensament del president de la Diputació⁸⁴⁸.

Com és habitual, sorgiran veus dissidents sobre aquest nou projecte. No oblidem que es venia d'uns anys de dictadura i el trànsit cap al nou ordre serà dur i amb molts entrebancs pel camí⁸⁴⁹. Entre les veus discordants destaquen aquells qui diuen que si es fa una regió catalana, Barcelona s'emportaria tota la centralitat i la resta de diputacions perdrien el seu poder. Es tractava de la reivindicació del que podem anomenar *gironinisme*.

El comunicat de la Diputació del 4 de juny i el discurs que va pronunciar Saguer el 26 de juny davant de la resta de representants de les diputacions al Palau de la Generalitat, són clau per entendre les reaccions que es produiran contra el president i la mateixa institució per part d'un sector de la població gironina.

El Autonomista s'encarregarà de mostrar als seus lectors que la futura regió catalana rep adhesions importants. Així, insereix una carta del diputat provincial i exconseller de la Mancomunitat de Catalunya, Ramon Noguera i Conet. En la carta evidencia el seu suport a

⁸⁴⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 6 de juny de 1930, pàg. 1

⁸⁴⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 6 de juny de 1930, pàg. 1

⁸⁴⁹ Podeu consultar diversa bibliografia sobre aquest trànsit de la Dictablanda cap a la Segona República. A les comarques gironines podem destacar l'estudi de Josep Maymí, *La Girona convulsa: entre la il·lusió i el desencís, 1923-1939* editat per la Diputació de Girona el 2004. També destaca la tesi de Jordi Casassas Ymbert, tot i que sigui del 1973, *Barcelona: de la Dictadura a la República: 28-1-1930 a 17-4-1931: el intento de supremacía política de la clase media urbana en la lucha por la instauración de la Segunda República en España*. En un àmbit més general, vegeu *Cambio de régimen: caída de la Monarquía y proclamación de la República* de Rafael Borràs, editat per Flor del Viento l'any 2001.

la tasca de la Diputació amb la voluntat de crear una regió catalana i dóna un vot de confiança perquè s'aconsegueixi l'objectiu⁸⁵⁰.

En la intervenció del 26 de juny, el president gironí apostava per la unitat catalana: «...si Catalunya és una, com de veritat ho és, fem, en quan bonament sia que com a tal aparegui en tot lo que constitueixi, així la seva carnadura com la seva vida. Afirmem-la, doncs la més completa unitat de Catalunya, però procurem també i això amb igual daler, a fi que aquella siga ben interna i consistent, que el seu natural centre impulsor i director, reculli sempre el total pensar i sentir de totes les contrades...»⁸⁵¹.

Per aquest motiu no té cap dubte que «...la unitat espiritual de Catalunya és un fet. El patrimoni moral de Catalunya (llengua, dret, costums) es servarà molt més existint un fort organisme (Diputació única, Mancomunitat o el que sia que respongui a semblant unitat...»⁸⁵².

La conclusió a la qual arriba al final del discurs és més que interessant: «...anem a construir un organisme regional que proporcioni major benefici, riquesa i concòrdia, no solament a Catalunya i per consegüent a totes les seves comarques, sinó a totes les terres d'Espanya, puix desitgem viure sempre harmònicament dintre l'Estat Espanyol...»⁸⁵³.

La Cambra de la Propietat Urbana de Girona serà una de les entitats que es posicionarà contrari a la unificació de la regió catalana. Mostrarà una actitud ambigua en tot el procés que s'està iniciant i per això rebrà crítiques des de diferents punts. Una d'elles la trobem al *Diario de Gerona* amb un article de Camps i Arboix sota el títol "Un acord precipitat".

⁸⁵⁰ Biblioteca Carles Rahola: *El Autonomista*, 7 de juny de 1930, pàg. 1

⁸⁵¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 26 de juny de 1930, pàg. 2

⁸⁵² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 26 de juny de 1930, pàg. 2

⁸⁵³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 26 de juny de 1930, pàg. 2

Camps i Arboix denunciarà que durant els anys de la dictadura la Cambra no ha fet cap moviment de denúncia i ha viscut sense donar senyals de vida. Amb l'arribada dels nous temps i l'activació de la vida política es desperta i emet un comunicat confús contra el projecte de regió catalana.

Camps i Arboix no acaba d'entendre com és que la Cambra es posiciona en contra de la regió catalana si encara no saben ben bé com serà. De fet, a principis de juny de 1930, pocs moviments s'havien fet i les reunions de les quatre diputacions eren escasses⁸⁵⁴. No serà fins a finals de mes que es produiran declaracions més polítiques com la que fa Saguer a favor de la regió⁸⁵⁵.

La Cambra de la Propietat va emetre un comunicat a través de *La Ciudad* l'1 de juny de 1930 en el qual es posiciona contrari a la Diputació única de Catalunya. S'hi mostra contrari perquè aquest acord comportaria la desaparició de la Diputació de Girona i molts projectes quedarien aturats, amb el perjudici que comportaria per a la demarcació⁸⁵⁶.

El que acabarà d'encendre els ànims de la Cambra serà el discurs de Saguer en el si de la reunió dels presidents de les diputacions del 26 de juny. La mateixa Cambra de la Propietat decideix enviar una carta al president de la de Barcelona, Maluquer i Viladot, per expressar el seu malestar pel projecte i mostrant el seu posicionament contrari al que havia expressat el mateix Saguer. També hi adjunta un nou acord de la junta, tot i que serà molt diferent del que va emetre a principis de juny, quan encara no es coneixien els detalls del projecte⁸⁵⁷.

⁸⁵⁴ La primera trobada important va ser el 15 de maig de 1930, quan no havia passat ni un mes

⁸⁵⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 2 de juny de 1930, pàg. 1

⁸⁵⁶ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 1 de juny de 1930, pàg. 1

⁸⁵⁷ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 3 de juliol de 1930, pàg. 3

El mateix *Diario de Gerona* s'encarregarà d'emetre una nota el 4 de juliol en què expressa que la campanya que havia iniciat la Cambra de la Propietat anava perdent importància. En un principi es fonamentava en el suport que li havien donat les cambres de Tarragona i Lleida, però finalment ambdues cambres li van retirar el suport i es van quedar sols oposant-se al projecte⁸⁵⁸.

La polèmica es tancarà amb l'emissió d'un nou comunicat després de les queixes d'una sèrie de socis que es van mostrar disconformes amb la posició de la Cambra davant del projecte de regió catalana. D'aquesta manera es declara que la directiva es pronunciarà un cop es conegués el projecte definitiu, no pas abans⁸⁵⁹.

El malestar es va traduir en el diari de sessions de la permanent de la Diputació. Fins i tot es va emetre un comunicat per denunciar la persecució que estaven vivint després de la reunió del 26 de juny. L'escrit remarcava que «...atendido que desde que su presidente D. Emilio Saguer y Olivet, en veinte y seis de junio último leyó en el Palacio de la Diputación de Barcelona un discurso encaminado a defender la necesidad de que exista un Organismo Regional en Cataluña, y censurar a los afiliados a la Dictadura que se opongan a la creación de tal Organismo, se desencadenó una campaña difamatoria en distintos periódicos entre ellos “La Ciudad”, “El Norte” y “La Galeria”...»

Per mostrar el seu malestar, en aquella reunió es van citar paràgrafs publicats a *La Ciudad* del 28 de juny amb el títol “Contra Gerona: Palabras imprudentes”. La sèrie d'articles amenacen directament Saguer, segons la Diputació permanent. El problema és que no van signats per ningú i per això en faran responsable el seu director, Joaquim

⁸⁵⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 4 de juliol de 1930, pàg. 3

⁸⁵⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 8 de juliol de 1930, pàg. 2

Costa i Furtià. Després de citar un reguitzell de lleis, decideixen interposar una denúncia contra *La Ciudad* i el seu director⁸⁶⁰.

Si ens centrem en el text que va publicar *La Ciudad*, observem una mostra clara del que anomenem *gironinisme*. Ataca el discurs de Saguer pel seu barcelocentrisme. Es pregunta «...¿Podría decirnos, el Sr. Presidente, si los sesenta y tres millones que el Estado, ha regalado a la Exposición de Barcelona, han representado algún beneficio para Gerona, Lérida y Tarragona?...»⁸⁶¹.

A més, posa en entredit la seva elecció com a diputat: «...pero es que ha olvidado que es diputado, en representación de una Cámara minera, que nadie supo su existencia, hasta el día que fabricó un diputado por virtud de un R.D.?...». Aprofita l'ocasió per defensar-se dels atacs que emetrà el mateix Saguer durant el seu discurs del 26 de juny contra la campanya iniciada per certa part de la premsa gironina contrària al projecte: «...Además, la campaña de LA CIUDAD, de “La Voz de Gerona”, de “El Norte”, de “Heraldo de Gerona”, no tienen como responsable a su director respectivo?...»⁸⁶².

La conclusió al final de l'article és interessant: «...ahora con decisión y firmeza, hemos de luchar por la personalidad y la espiritualidad de Gerona, amenazada en sus vitales intereses por el centralismo barcelonés, que tal vez tenga (inconcebible desvario) quien aquí mismo, se dispone a evocar el papel de Judas, para despojarla de todas aquellas preeminencias que la historia y el esfuerzo de sus hijos, le han conquistado...»⁸⁶³.

Tot aquest text ens mostra per primera vegada i de manera clara el malestar de certa part de la població de Girona davant del posicionament de la Diputació de Girona per

⁸⁶⁰ Arxiu Històric de Girona: *Llibre d'Actes de la Comissió Permanent de la Diputació de Girona*, 15 de juliol de 1930

⁸⁶¹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 28 de juny de 1930, pàg. 2

⁸⁶² Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 28 de juny de 1930, pàg. 2

⁸⁶³ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 28 de juny de 1930, pàg. 2

aconseguir una regió catalana. El malestar es tradueix en un paper destacat de Barcelona i un empobriment de la resta de demarcacions. Aquesta és una mostra clara de *gironinisme*.

Observem les paraules de *La Voz de Gerona*, molt en la línia del que proposava *La Ciudad*, però sense entrar en l'atac personal cap al president, sinó posicionant-se contrari al major pes de Barcelona i a la manca d'interès cap a la resta de demarcacions com Girona, Tarragona o Lleida. El títol de l'article és prou clar: "Contra el proyecto barcelonés de "Diputación Única". La provincia de Gerona eleva su protesta al gobierno".

Segons el diari, l'objectiu final de la creació de la regió catalana o diputació única no era res més que «...la de mangonear intereses para crear cargos y prebendas para parientes y ciertos amigos...»⁸⁶⁴. El gran problema era la despesa de l'Exposició de Barcelona i amb la creació d'aquest organisme moltes de les partides destinades a la resta de demarcacions servien per pagar els deutes que havia generat l'esdeveniment de 1929.

Darrere de tot el projecte s'hi amaga la Lliga, segons ells, i ja estaria tot preparat perquè s'aprovés: «...ahora hacen ver que se estudia el proyecto, luego vendrá la exposición de opiniones (ya están todas redactadas y las hay inclusive con objeciones para despistar) seguirá después una espontánea manifestación municipal, formada por Ayuntamientos organizados con arreglo al fichero de La Lliga y que no representan ni pueden representar la voluntad del pueblo pues son Ayuntamientos de Real orden y por último veremos un plebiscito igual a los que hacía la Dictadura...»⁸⁶⁵.

De nou, una mostra del *gironinisme*, però apunta un element prou interessant. Els membres dels ajuntaments, i per extensió els de la Diputació, no han estat escollits per la

⁸⁶⁴ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Voz de Gerona*, 29 de juny de 1930, pàg. 1

⁸⁶⁵ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Voz de Gerona*, 29 de juny de 1930, pàg. 1

voluntat del poble, sinó que ocupen un càrrec per Reial ordre, aquest fet els deslegitima per prendre segons quines decisions.

El gironinisme

Un dels principals focus contraris a la constitució d'una regió catalana o diputació única es va originar a l'Empordà i a Girona. El moviment es mostrava contrari a l'acumulació de poder per part de la ciutat de Barcelona, cosa que segons ells els portaria a una situació insostenible i a un lent empobriment de les comarques. Es volia reivindicar les comarques enfront de la gran urbs, Barcelona. El setmanari empordanès *La Galeria* va ser un dels més bel·ligerants contra la posició de la Diputació de Girona, capitanejant el malestar d'una part de la població gironina. La campanya que ja hem comentat de la Cambra de la Propietat de Girona serà un altre dels focus per mostrar el malestar de les comarques contra aquest projecte. Posteriorment s'hi va afegir *La Ciudad* i altres mitjans de Girona com *La Voz de Gerona*, *El Norte o El Heraldo de Gerona*, que van publicar una sèrie d'articles. Fins i tot *La Ciudad* va ser denunciada per part de la Diputació per algun dels seus escrits.

Enric Ucelay da Cal ens parla sobre el *gironinisme* o antibarcelonisme en aquesta època a través de dos articles. Per una part, un article dins del volum *La Dictadura de Primo de Rivera, estudis sobre les comarques gironines*⁸⁶⁶, i per altra part un altre article dins del volum *Història de la Diputació de Barcelona*⁸⁶⁷. En aquests articles destaca el paper de Saguer com a president de la Diputació.

⁸⁶⁶ VVAA. *La Dictadura de Primo de Rivera, estudi sobre les comarques gironines*, Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1992 pàgs. 41-43

⁸⁶⁷ De Riquer, Borja. *Història de la Diputació de Barcelona*, Barcelona: Diputació de Barcelona 1987, volum 2, pàgs. 274-278

El paper que prenen tant la Cambra de la Propietat de Girona com els articles d'opinió de *La Ciudad* i *La Galeria* van en la direcció de defensar les comarques enfront del suposat poder que acumularia Barcelona. Temien que si es constituís la regió catalana les comarques perdrien pes i en sortirien més afeblides políticament. Per aquest motiu van voler reivindicar la importància de les comarques enfront de Barcelona.

Com ja hem comentat, Maluquer i Viladot, en la reunió del 15 de maig de 1930 amb els presidents de les quatre diputacions, traça tot un seguit d'accions per aconseguir la regió catalana. El suport de les diputacions es plasmarà amb una sèrie d'acords i comissions creades per aconseguir l'objectiu de la diputació única. A Girona seguiran al peu de la lletra les indicacions marcades per Maluquer i Viladot, però ben aviat s'aixecaran les primeres veus contràries amb el posicionament de la Cambra de la Propietat de Girona i apareixeran una sèrie d'articles, primer de tot des de l'Empordà a *La Galeria*.

La Cambra de la Propietat Urbana de Girona emetrà un comunicat després de la reunió del dilluns 26 de maig que surt publicat el 31 de maig de 1930 a *La Ciudad*. En aquest comunicat es mostra el malestar de l'entitat pel projecte de regió catalana: «...los reunidos convinieron unánimamente en que el citado proyecto es notoriamente perjudicial para toda nuestra provincia y de un modo particular para nuestra capital, que con la desaparición de la Diputación provincial y seguramente de otros centros como Obras Públicas y Delegación de Hacienda, que pasarían a la Diputación única, producirían una evidente crisis, que afectarían grandemente, entre otros intereses legítimos a toda la propiedad urbana...»⁸⁶⁸.

⁸⁶⁸ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 31 de maig de 1930, pàg. 1

El setmanari empordanès *La Galeria*⁸⁶⁹ seguirà amb la campanya contra l'acord publicant un article contrari a la regió catalana, un cop la Diputació de Girona aprova la comissió que treballarà a favor del nou projecte unitari català. Aquest article, escrit per Elies Bach, es va inserir en l'edició del 28 de juny a *La Ciudad* amb el títol "La protesta del Ampurdán" tot i que el títol original de *La Galeria* era "Uns acords de la Diputació", publicat el 18 de juny.

L'article comença destacant que l'acord pres per la Diputació de Girona queda en paper mullat des del moment que els seus membres no van ser escollits directament per la ciutadania, sinó a través d'un Reial decret: «...que no són polítics, que són equips semi-voluntaris que tenen una missió ben concreta i delimitada a realitzar...». Tenen per davant una missió més important, són «...el pont que uneix les dues ribes; en una hi hem deixat, ara totjust, la Dictadura, la tirania; en l'altra caldrà trobar-hi la Democràcia, la llibertat...»,⁸⁷⁰.

No entén com «... tres dels quatre representants són empordanesos: els Srs. President D. Emili Saguer, D. Carles Jordà i D. Paulí Geli. I ésser empordanés, ells ja ho saben que vol dir és ser franc, lliberal i noble...»,⁸⁷¹, i no arriba a entendre com aquests representants van poder subscriure aquest acord.

La reclamació de la millora de serveis per les comarques i el no coneixement de la realitat de l'Empordà per part de Barcelona serà una de les principals reivindicacions en els diferents articles que es publicaran. Així en el de *La Galeria* es plantegen una sèrie d'interrogants: «... Què saben a Barcelona de la cultura i de la agricultura empordaneses,

⁸⁶⁹ Aquest posicionament xoca amb l'expressat pel mateix setmanari a la pàgina 3 de l'edició del 7 de maig de 1930, en què destaquen la seva figura: «...El Sr. Saguer, home just, home de rectitut a tota prova, home de una fermesa i dignitat no superables...»

⁸⁷⁰ Biblioteca de Figueres. Hemeroteca: *La Galeria*, 18 de juny de 1930, pàgs. 2-3

⁸⁷¹ Biblioteca de Figueres. Hemeroteca: *La Galeria*, 18 de juny de 1930, pàgs. 2-3

posem per cas? Quan és que han procurat que prenguéssim increment els nostres ports de Roses, San Feliu i Palamós? Quan és que s'han interessat per un carril que anés de Roses cap a Puigcerdà amb lo qual veuríem com Figueres i altres se posen al nivell de Perpinyà?...»⁸⁷².

Acabarà l'escrit amb un seguit de reflexions: «...És que ens hem de tornar esclaus i masells?... Catalans!! i Empordanesos!!, recordem-nos del dia que a Barcelona s'instauri un Organisme Regional. Un General com resa la Història. Aquell jorn haurem trobat marastra, com diuen uns paperets que hem llegit. Què mai sigui, però. Les comarques hem de volguer una autonomia, però autonomia nostra, de casa, COMARCAL...»⁸⁷³.

Aquest article serà un dels principals en què es pot copsar l'essència del discurs dels empordanesos i dels gironins. En altres articles que es publicaran en el mateix setmanari de *La Galeria* i *La Ciudad*, s'hi observaran altres reivindicacions en favor de les comarques i contraris al suposat egocentrisme de Barcelona.

La Ciudad es farà seva la campanya a la capital i reivindicarà el paper de les comarques gironines contra la regió catalana. Així, és recomanable llegir els articles dels dies 28 de juny, 1, 8 i 10 de juliol de 1930, que van en la mateixa direcció dels publicats per *La Galeria*. Fins i tot comportarà una reacció del mateix govern de la Diputació de Girona quan decideix denunciar el mitjà escrit i portar el cas als jutjats per injurïes.

Ucelay da Cal és un dels historiadors que ha entrat de ple en el debat sobre la regió catalana el 1930 i la posició contrària d'alguns nuclis de comarques com seria el cas de l'Empordà i Girona. La seva aportació es pot observar en els dos articles que hem citat anteriorment. En aquests articles explica les intencions de Maluquer i Viladot d'erigir-se com a president de Catalunya. En un primer moment rebrà el suport dels presidents de la

⁸⁷² Biblioteca de Figueres. Hemeroteca: *La Galeria*, 18 de juny de 1930, pàgs. 2-3

⁸⁷³ Biblioteca de Figueres. Hemeroteca: *La Galeria*, 18 de juny de 1930, pàgs. 2-3

resta de diputacions, però a mesura que va passant el temps es trobarà com la posició de Saguer és contrària a aconseguir un estatut diferent per Catalunya.

Remarca el paper del president de la Diputació de Girona per no arribar a un acord definitiu: «...Maluquer i l'orientació del col·legi barceloní topà amb l'antiquarisme de Saguer de Girona, cosa que amargà l'ambient...». Tot i això no creu que en sigui el principal culpable: «...calia que els republicans de manera majoritària piquessin, però no que comencessin a imposar les regles del joc; si era així, els jugadors forts - la Lliga, Berenguer, el rei- per força havien de perdre interès en la partida...». Da Cal considera que «...la proposta regional de Maluquer, doncs, fou un dels incidents clau al llarg del 1930 per ensenyar a l'esquerra catalana la seva força negativa, la seva capacitat de desmuntar per la simple abstenció, ja que no hi havia res que se sentís legitimitat en aquells moments...»⁸⁷⁴.

Quan es tracta del *gironinisme* fa unes consideracions interessants, tot i que segueix culpant Saguer del problema: «...amargant l'ambient per aquesta mena de resistències, i amb Saguer al capdavant, el projecte morí finalment a la tardor. Així el tradicional conservadorisme gironí, molt catalanesc però imbuït de suspicàcies envers el barcelonocentrisme, espatllà definitivament el somni de la Lliga d'encapçalar el procés polític català i espanyol...»⁸⁷⁵.

Però analitzem el paper de Saguer segons les informacions de què disposem. El notari de Girona es va posicionar en un primer moment a favor de la regió catalana. Només cal fer una lectura del discurs que va pronunciar davant de la resta de presidents de les diputacions el 26 de juny de 1930 per observar que hi està a favor. A més, la mateixa

⁸⁷⁴ Ucelay Da Cal, Enric. *Història de la Diputació de Barcelona*, Barcelona, 1987, volum 2, pàgs. 274-278

⁸⁷⁵ VVAA. *La Dictadura de Primo de Rivera, estudi sobre les comarques gironines*, Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1992, pàgs. 41-43

Diputació de Girona signa acords favorables a la diputació única i crea una comissió per aconseguir-la.

El mateix Saguer ja coneixia els problemes que originaria el posicionament de la Diputació de Girona i per aquest motiu els mitjans de comunicació afins advoquen per fer pedagogia entre la població. D'aquesta manera, *El Autonomista* publicarà, abans que fos llegit, el discurs que va pronunciar el 26 de juny, i lloa la posició del president com a garant de les comarques. El *Diario de Gerona* també participarà d'aquesta campanya. Només cal observar el títol de la notícia per comprovar quin era l'objectiu: "El president de la Diputació de Girona, defensa els interessos de la Ciutat i de les comarques".

Elies Bach evidencia que el discurs va ser filtrat abans de ser llegit amb l'objectiu d'obtenir el suport de la ciutadania: «...poc hauria tramés a la redacció de *El Autonomista*, com així ho féu abans de pronunciar-lo i amb un comentari favorable - (additamento exprofesso)-, el seu escrit discurs, de tanta malhaurança per la nostra terra per la sola lletra menuda que l'encarcara...»⁸⁷⁶.

Saguer, en el discurs del 26 de juny de 1930, aporta apreciacions destacables i es mostra favorable a tot el procés iniciat pel president de la Diputació de Barcelona. Primer de tot envia uns comentaris contra els representants de la Cambra de la Propietat de Girona, que havien iniciat una campanya contrària al projecte de regió catalana: «...existeix, però, gent senzilla que fàcilment es deixa influir quan se l'hi parla de què tal o qual reforma pot repercutir en perjudici dels seus interessos materials...»⁸⁷⁷.

Si es tirés endavant el projecte de regió catalana s'aconseguiria un ens molt més fort: «... el patrimoni moral de Catalunya (llengua, dret, costums) es servirà molt més existint un fort organisme (Diputació única, Mancomunitat o el que sia) que respongui a semblant

⁸⁷⁶ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 10 de juliol de 1930, pàg. 1

⁸⁷⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 26 de juny de 1930, pàg. 2

unitat...». A més creu que «...a la major prosperitat de Barcelona correspondrà la major de les comarques de Tarragona, Lleida i Girona...»⁸⁷⁸. Per tant, ell no es mostra contrari a tot el projecte i es desmarca del fet de l'empobriment de les demarcacions en favor de la ciutat de Barcelona. Saguer creu que serà un element cohesionador i enriquidor.

Saguer també envia un missatge a tots aquells qui dubten de la igualtat d'oportunitats entre comarques i la capital a Barcelona: «... el tracte que es dongui a tots els pobles, viles i ciutats de Catalunya es basarà en una perfecta igualtat de dret...». Per això cal fer un nou organisme amb l'objectiu d'aconseguir beneficis més grans per a tothom: «...anem a constituir un organisme regional que proporcioni major benefici, riquesa i concòrdia, no solament a Catalunya i per consegüent a totes les seves comarques, sinó a totes les terres d'Espanya...»⁸⁷⁹.

Llegint el discurs es veu de manera clara com Saguer pretén defensar els interessos de les comarques gironines i buscar-ne el bé comú, però sense renunciar a la constitució d'una regió catalana. No podem dir que tingui una posició de gironista intransigent, perquè aleshores no hauria signat els acords de la Diputació de Girona del 4 de juny, no hauria constituït la comissió i no hauria pronunciat el discurs davant dels seus companys el 26 del mateix mes amb les paraules que va utilitzar. Només cal fer-ne una lectura per comprovar el seu posicionament.

Per aquest motiu no crec que Saguer sigui un element clau en el fracàs del projecte que havia iniciat Maluquer i Viladot, sinó senzillament és una pedra en el camí que va mostrar una posició ambigua. Primer s'hi mostra favorable, però evolucionarà a posicions contràries a causa dels interlocutors barcelonins i de les pressions d'alguns nuclis gironins, perquè per sobre de tot volia el millor per les comarques gironines.

⁸⁷⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 26 de juny de 1930, pàg. 2

⁸⁷⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 26 de juny de 1930, pàg. 2

El fracàs del procés obeeix més als desencerts polítics que no pas a l'actitud d'un president de Diputació. També cal considerar que si el projecte s'hagués executat ràpidament segurament no hauria topat amb el rebuig final tal com apunta Ucelay da Cal. Sens dubte que és un tema de debat que cal analitzar.

De tot plegat en va sorgir un nou cas que va acabar als tribunals quan el govern de la Diputació va decidir presentar una denúncia per injúries a la fiscalia, després d'alguns articles que van aparèixer en diferents mitjans de comunicació. Aquest expedient es pot consultar a l'Arxiu de la Diputació de Girona⁸⁸⁰.

L'escrit es va aprovar en la sessió del 20 d'agost de 1930. L'acord de la Comissió Permanent dóna permís al president, i en el seu defecte a la vicepresidència, perquè iniciïn les accions judicials pertinents després dels articles publicats a *La Ciudad* en data 12, 14 i 19 d'agost, en els quals es mostra una campanya contra el president de la Diputació i els seus integrants.

En l'expedient es detalla d'on provenen els orígens de la campanya de difamació. L'arrel de la denúncia es focalitza quan Saguer pronuncia un discurs a favor de la regió catalana el 26 de juny de 1930: «...un discurso encaminado a defender la necesidad de que exista un Organismo Regional en Cataluña, y censurar a los afiliados a la Dictadura que se opongan a la creación de tal organismo, se desencadenó una campaña difamatoria en distintos periódicos entre ellos "La Ciudad", el "Norte" y "La Galería"...»⁸⁸¹.

Se cita una part de l'article que va publicar *La Ciudad* després del discurs, amb data 28 de juny, en el qual es dirigeixen atacs contra Saguer. Com que l'article no va signat per cap autor, les accions se centraran contra el director del diari, Joaquim Costa i Furtià. El paràgraf que utilitzaran per presentar la demanda judicial destaca que «...a que seguir. Si

⁸⁸⁰ Arxiu Diputació de Girona: *Denúncia al Sr. fiscal de l'audiència provincial amb motiu d'un article publicat en el periòdic "la Ciudad" de Girona contra el president de la Diputació, Sr. Emili Saguer i Olivet (1930)*

⁸⁸¹ Arxiu Diputació de Girona: *Denúncia al Sr. fiscal de l'audiència provincial amb motiu d'un article publicat en el periòdic "la Ciudad" de Girona contra el president de la Diputació, Sr. Emili Saguer i Olivet (1930)*

pobre y endeble es el discurso en este aspecto de defensa del citado organismo, mas censurable e impropio de un Presidente de la Diputación, son los conceptos mal sonantes con que trata de fustigar la campaña digna y cuidada que contra tal desatino político y administrativo ha nacido en nuestra Gerona. Pero si impropias son de un Presidente de Diputación tales gallerías más lo son todavía tratándose de nuestro presidente...». Prossegueix dient que «...pues, es que ignora que tales valentías, se las soportan los gerundenses, hasta el día que digamos basta?...»⁸⁸².

D'aquesta manera la permanent de la Diputació decideix presentar una denúncia contra *La Ciudad* i, en concret, contra el seu director Joaquim Costa (ja que l'article no anava signat per ningú). En l'extens escrit no s'amaga que darrere de tot plegat s'hi amaguen les forces vives de l'anterior dictadura i perquè no segueixin actuant contra el govern de la Diputació, decideixen presentar la denúncia. Aquesta denúncia serà acceptada pel jutge de primera instància de Girona.

L'Apèndix del dret civil català

Des dels seus inicis, el catalanisme es va caracteritzar per defensar la preservació del dret civil català enfront de la capacitat centralitzadora del Codi civil espanyol. Per aquest motiu s'havien impulsat diferents comissions per crear un apèndix pel dret català, però havien passat més de 40 anys i encara no s'havia aconseguit l'objectiu de crear-lo. En el pas cap a la Segona República es va produir l'enèsim intent.

La primera proposta del Ggovern espanyol l'any 1930 va ser basar-se en el projecte presentat el 1880 per Manuel Duran i Bas⁸⁸³. Enviaran una carta per demanar l'opinió a

⁸⁸² Arxiu Diputació de Girona: *Denúncia al Sr. fiscal de l'audiència provincial amb motiu d'un article publicat en el periòdic "la Ciudad" de Girona contra el president de la Diputació, Sr. Emili Saguer i Olivet (1930)*

⁸⁸³ Duran i Bas, Manuel. *Memoria acerca de las instituciones del derecho civil de Cataluña: escrita con arreglo a lo dispuesto en el artículo 4º del Real Decreto de 2 de Febrero de 1880*, Impr. de la Casa de la Caridad, 1883

diferents eminents jurisconsults catalans per així poder permetre un primer projecte. Entre els jurisconsults hi trobarem Emili Saguer, que respondrà la crida feta pel ministre de Gràcia i Justícia i es manifestarà sobre el projecte d'Apèndix de Duran i Bas a través d'una carta enviada al ministre i publicada al *Diario de Gerona*.

Exposa una sèrie de punts per remarcar que el projecte de Duran i Bas ja era anacrònic. De fet, Saguer considera, així com també el mateix Duran, que l'Apèndix de 1880 era senzillament una primera aproximació i que en ell no s'hi recullen tots els elements del dret català. Exposa el que destacava Duran en la seva memòria sobre el dret català: «... el articulado pues, se ha limitado a lo más esencial, no como expresión completa de lo que el Código debe contener»⁸⁸⁴.

Remarca que l'Apèndix és insuficient, tal com ja van reconèixer en el seu moment alguns membres de l'Acadèmia de Jurisprudència i destacats catedràtics o vicaris eclesiàstics, i diu que no es pot obviar cap punt del dret català: «...el cual expresaba que las instituciones de Derecho catalán que tenían que conservarse, eran absolutamente todas...»⁸⁸⁵.

El tercer punt a remarcar pel president de la Diputació és que la memòria de Duran i Bas es va publicar el 1880, abans que entrés en vigor el Codi civil espanyol, el que en dificulta la seva acceptació. En el quart punt destaca que Duran i Bas va ser ministre de Gràcia i Justícia l'any 1899. Llavors ja va impulsar una sèrie de comissions per redactar l'Apèndix. A opinió del notari, aquest fet demostra que tot l'articulat s'havia de desenvolupar i estava mancat de fons.

Ja per acabar, demana que la comissió formada per codificar el dret civil català es torni a posar a treballar per crear una sèrie de preceptes aplicables. El que sí demana és que la

⁸⁸⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de juliol de 1930, pàg. 3

⁸⁸⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de juliol de 1930, pàg. 3

comissió formada no obviï uns punts que són bàsics «...pero lo referente al derecho sucesorio, al régimen económico familiar y a ciertas modalidades de la propiedad como la institución de los censos, no podrá desaparecer del Apéndice, si no se quiere que represente ello una violencia y una perturbación monstruosas en la vida jurídica de Cataluña, que por otra parte, a nadie podrían aprovechar...»⁸⁸⁶.

En els successius dies l'activitat referent al nou Apèndix del dret civil català apareixerà en la primera línia dels mitjans de comunicació. Un exemple és a *La Vanguardia*, amb dues cartes interessants. Per una part apareix una nota del president de la Diputació de Barcelona, el jurisconsult Maluquer i Viladot, que a més d'exercir aquest càrrec era el president de la ponència sobre el nou Apèndix. Per altra part s'hi publica la resposta que dirigeix Sagner al ministre de Gràcia i Justícia, molt en la línia del que havia declarat al *Diario de Gerona*.

Les paraules de Joan Maluquer i Viladot⁸⁸⁷ són interessants. No només pel càrrec de president de la Diputació de Barcelona i de la ponència, sinó perquè era un reconegut jurista català i havia participat en altres comissions per crear l'Apèndix. Per ell, la iniciativa del ministre és remarcable, ja que s'emmira amb la proposta feta per Duran i Bas: «...este apéndice resuelve el problema siempre importante y humano de que no molesta a ninguno ni ocasiona la más pequeña envidia. Es el trabajo de un hombre, jurisconsulto eminente, que lleva la sanción de casi todos los abogados catalanes...».

Des de molts anys ençà, s'està debatent la manera com s'ha de compilar tot el dret català. Crear l'Apèndix és molt complex i el que es vol és comprovar les dificultats per les quals han passat, ja que no es vol perjudicar Catalunya: «...no podemos hacerlo porque en

⁸⁸⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de juliol de 1930, pàg. 3

⁸⁸⁷ És interessant consultar el llibre de Maluquer i Viladot, *Una mica d'Història*, Barcelona, 1934, Lluís Gili, en què evoca els passatges del seu paper com a president de la Diputació i dedica unes pàgines al projecte de l'Apèndix, pàgs. 121 - 128

cuarenta años no hemos sabido hacer nada, no por falta de competencia, sino porque la comisión designada para hacerlo - yo el primero - no hemos sabido prescindir del criterio de que podíamos perjudicar a Cataluña, al no luchar por la integridad de nuestro derecho, haciendo un Código o cosa semejante mejor que un apéndice...»⁸⁸⁸.

Remarca que cal arribar a un acord per aconseguir la compilació del dret català, ja que «...sin hipotecar el pensamiento catalán para mañana, en el estado actual, no tenemos más remedio que bajar la cabeza y aceptar lo que las circunstancias nos imponen, sino queremos que desaparezca con las sentencias de los Tribunales y las resoluciones de la Dirección de Registros, todo el caudal de nuestras instituciones, mejor dicho, de las pocas que aquéllos nos han respetado tal vez porque todavía no se ha presentado la ocasión de hacerlas desaparecer...»⁸⁸⁹.

Per tant, la idea de Joan Maluquer era ben clara. Cal aprofitar el moment, crear un apèndix del dret català i que almenys se'n pugui conservar una part: «...hagamos hoy la paz, dándonos las manos, y con algo que es fruto de talento y la catalanidad de un gran jurista de la Tierra, y no vayamos como vencidos, sino con un tratado de paz...»⁸⁹⁰.

Seguidament apareix l'escrit de Saguer com a president de la Diputació de Girona i com a reconegut jurista, tot contestant les paraules del ministre de Gràcia i Justícia, José Estrada, sobre la petició de la voluntat de voler crear l'Apèndix en aquells moments.

Es mostra bastant proper a la línia marcada per Maluquer. Saguer creu que cal compilar un apèndix per posar en ordre la situació del dret civil a Catalunya: «...cabe añadir la del caos y confusión que van causando en el derecho de Cataluña unas sentencias del Tribunal Supremo, mutiladoras del Derecho Catalán...». El problema que patia el dret a

⁸⁸⁸ *La Vanguardia*, 9 de juliol de 1930, pàg. 7

⁸⁸⁹ *La Vanguardia*, 9 de juliol de 1930, pàg. 7

⁸⁹⁰ *La Vanguardia*, 9 de juliol de 1930, pàg. 7

Catalunya és que cada vegada es tendia més a l'homogenització del Codi civil espanyol i es deixaven de banda els preceptes del dret civil català⁸⁹¹.

Tot i posicionar-se molt en la línia de Maluquer, creu molt important que no s'actui de manera precipitada i que cal fer la feina ben feta aplicant el seny català. Per això, no es pot córrer i presentar un projecte en quatre dies, cal una feina de com a mínim entre quatre i sis mesos i reunir tota la informació que han fet les anteriors comissions: «...por consiguiente, es por demás indicado, que la Comisión encargada de la preparación del Apéndice recabe del señor ministro un plazo de cuatro a seis meses para dar definitivamente mano a la obra delicadísima y por demás trascendental de la presentación del Apéndice...»⁸⁹².

Les paraules de Saguer reclamant seny i un període de temps molt més ampli per compilar tota la informació, topaven de ple amb la idea que tenia Maluquer i Viladot, que apostava per presentar l'Apèndix per la via ràpida tot aprofitant el moment polític i la bona voluntat del Govern central.

La Diputació de Girona va aprovar una proposició tot donant suport a les paraules del seu president en la sessió del 16 de juliol de 1930. Amb aquest escrit pretenien alinear-se amb el seu president i esperaven que el ministre de Gràcia acabés defensant el dret civil català com ho havia fet durant molts anys el notari de Girona.

⁸⁹¹ *La Vanguardia*, 9 de juliol de 1930, pàg. 7

⁸⁹² *La Vanguardia*, 11 de juliol de 1930, pàg. 6

La depuració de la dictadura i les seves responsabilitats

La depuració dels actes censurables durant la dictadura en el si de la Diputació de Girona serà una de les constants durant els primers mesos de la presidència d'Emili Saguer. Aquesta situació comportarà un gran desgast, ja que alguns mitjans de comunicació iniciaran una dura campanya per desprestigiar la tasca de l'ens provincial.

El govern de la *Dictablanda* va emetre un Reial decret en el qual permetia a les entitats municipals investigar les activitats dels ajuntaments posteriors al 13 de setembre de 1923 i denunciar aquelles accions sancionables. Saguer va enviar una carta al Ministeri de Governació perquè permetés a les diputacions obrar en el mateix sentit i denunciar allò que creguessin oportú. El Ministeri va acceptar la petició⁸⁹³.

El 18 de març de 1930 s'escull Emili Saguer com a president, però uns dies abans la nova Diputació ja havia iniciat la tasca d'analitzar les responsabilitats de l'antiga presidència. En la permanent del 7 de març es decideix revisar totes les contractacions que s'havien produït des del 13 de setembre de 1923⁸⁹⁴.

La primera tasca els portarà a decidir que alguns contractes de treball que s'havien fet durant la Dictadura quedaven anul·lats. La Comissió Permanent primer i el plenari de la Diputació després acorda que quedessin sense efecte els nomenaments de l'enginyer director de la secció d'obres i vies, Benito Izquierdo, l'enginyer encarregat de la mateixa Secció, Alfredo Garcia, els contractes dels ajudants de delineants de la Diputació, Francisco Izquierdo i Josep Dalmau, i el del arxiver-bibliotecari de la corporació, Antoni

⁸⁹³ Arxiu Diputació de Girona: *Llibre d'Actes de la Comissió Permanent de la Diputació de Girona*, 17 de juny de 1930

⁸⁹⁴ Arxiu Diputació de Girona: *Llibre d'Actes de la Comissió Permanent de la Diputació de Girona*, 7 de març de 1930

Papell. Tots aquests contractes es van aprovar el 17 de desembre de 1929, a l'espera de convocatòria de concurs públic⁸⁹⁵.

Aquesta decisió no comportava que els implicats deixessin de fer la seva tasca dins de la Diputació, però sí que se'ls demanava que entreguessin la documentació conforme tenien els estudis corresponents per poder seguir exercint la seva feina a l'espera del nou concurs en el qual tindrien posició preferent. Qui presentarà més problemes és Benito Izquierdo. La resta d'implicats van presentar la documentació en els quinze dies que se'ls havia requerit, però l'enginyer no ho va fer en el termini establert. Serà l'inici d'un contenciós amb la Diputació, tot i que en un primer moment seguirà exercint el seu càrrec⁸⁹⁶.

Izquierdo, enginyer de la Diputació, no va complir amb els períodes imposats per l'ens provincial per presentar la documentació per seguir en el seu càrrec de forma interina. Fet que sí que van complir la resta de companys que seguiran desenvolupant la seva tasca. La Comissió Permanent decidirà crear una comissió formada per Paulí Geli i Salvador Gispert-Sauch perquè estudiessin el cas de l'enginyer⁸⁹⁷.

Aquesta comissió es crea perquè l'enginyer durà el cas als tribunals. Imposa un contenciós contra la Diputació. Geli i Gispert-Sauch redactaran un informe que faran públic als seus companys de govern. La conclusió és que Izquierdo no ha complert amb la seva tasca com a enginyer i ha abusat de la seva posició per facturar més hores extres

⁸⁹⁵ Arxiu Diputació de Girona: *Llibre d'Actes de la Diputació de Girona*, 4 de juliol de 1930

⁸⁹⁶ Arxiu Diputació de Girona: *Llibre d'Actes de la Comissió Permanent de la Diputació de Girona*, 10 de juny de 1930

⁸⁹⁷ Arxiu Diputació de Girona: *Llibre d'Actes de la Comissió Permanent de la Diputació de Girona*, 5 d'agost de 1930

del que li pertocava, sense complir l'horari establert⁸⁹⁸. Izquierdo deixarà el càrrec com a enginyer i li buscaran un substitut.

El nou govern de la Diputació de Girona haurà de readmetre alguns càrrecs que van ser acomiadats per l'anterior govern. Un exemple seria el metge Josep Maria Riera i Pau. Des del 30 de març de 1920 va exercir la seva tasca com a metge especialista de otorinolaringologia a Beneficència. Era un servei que depenia directament de la Mancomunitat de Catalunya. L'1 de maig de 1924 va ser apartat d'aquest càrrec de Beneficència. Riera i Pau serà acceptat i es reincorporarà al seu antic lloc de treball. Recordem que Josep Maria era el germà de l'antic president de la Diputació, Agustí, i que la seva exclusió podria haver obeït a motius polítics⁸⁹⁹.

Però aquest no serà un cas únic. Es presenten diverses instàncies per demanar la restitució en el seu càrrec. Un altre exemple és Ramon Xifra i Riera, de professió advocat, i que en data 26 d'abril de 1924 havia estat destituït del càrrec com a oficial d'administració de Beneficència⁹⁰⁰. En les mateixes circumstàncies es trobarà Esteve Pujol, que era auxiliar de Beneficència. En haver-hi molta feina, se'l torna a contractar interinament⁹⁰¹.

És interessant remarcar que els càrrecs que van ser destituïts per l'anterior govern de la Dictadura eren càrrecs referents a la Beneficència. Aquesta institució es va crear amb el govern de la Mancomunitat de Catalunya. Aquestes destitucions de càrrecs podrien

⁸⁹⁸ Arxiu Diputació de Girona: *Llibre d'Actes de la Comissió Permanent de la Diputació de Girona*, 10 d'octubre de 1930

⁸⁹⁹ Arxiu Diputació de Girona: *Llibre d'Actes de la Comissió Permanent de la Diputació de Girona*, 11 de juny de 1930

⁹⁰⁰ Arxiu Diputació de Girona: *Llibre d'Actes de la Comissió Permanent de la Diputació de Girona*, 17 de juny de 1930

⁹⁰¹ Arxiu Diputació de Girona: *Llibre d'Actes de la Comissió Permanent de la Diputació de Girona*, 19 de desembre de 1930

correspondre a una depuració d'antics elements dependents de l'ens català, tal com apunta Camps i Arboix en un dels seus articles⁹⁰².

Quan Saguer ocupa la presidència de la Diputació de Girona sap que per davant tindrà una tasca feixuga i complicada, però intentarà restar fidel als seus principis. Per això començarà tot un procediment que culminarà amb la denúncia contra l'antiga presidència de l'ens provincial. A l'Arxiu Històric de Girona s'hi conserva tota una carpeta en la qual es detalla pas a pas el camí que va seguir aquesta denúncia. Tot i arribar als tribunals en diverses ocasions, la demanda quedarà en paper mullat el 1932. No sabem si no se segueix amb el procés perquè era la necessitat del moment o senzillament perquè no es veia una resolució clara a la demanda presentada per Saguer i el seu equip de govern.

Una de les primeres accions que emprèn la Diputació de Girona és crear una comissió de funcionaris. El 28 de març es va reunir la Comissió Permanent i van expressar «...la necesidad de que se depuren las responsabilidades a que hubiere lugar por obras realizadas durante el periodo en que fueron administradores de los intereses provinciales los Diputados de la Dictadura...»⁹⁰³.

El primer signe de mala praxi el localitzen amb el pressupost de 1929, després de fer-ne un anàlisi. Decideixen crear una comissió amb els funcionaris Josep de Palol i Enric Burch perquè emetin un informe sobre les irregularitats entre el 28 de gener de 1929 i el 24 de febrer de 1930. La seva tasca serà analitzar si es van executar correctament les obres i si existia algun tipus d'abús o infracció de la llei respecte al que s'havia pressupostat en un inici.

⁹⁰² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 1 d'abril de 1930, pàgs. 1-2

⁹⁰³ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 28 de març de 1930

Analitzant tot l'informe observem la influència d'Emili Saguer. En l'acord es diu que si no es compleixen les lleis, llavors hi pot haver anarquia amb les conseqüències que comporta: «...sin ley no hay obra jurídica, y sin ésta se entroniza la anarquía donde debe reinar, incólume, el principio de autoridad...». Creen la comissió perquè els actuals diputats tenen el deure de fer-ho «...con el primer deber que les está asignando de fiscalizar la actuación de aquella corporación que, llevando impuesto un programa de orden, justicia y ética, con amplios poderes para realizar tan nobles intentos...»⁹⁰⁴.

Com hem comentat, calia el vistiplau del Govern espanyol per iniciar un procés de depuració contra l'antic govern de la Diputació. Saguer envia una carta al Ministeri de Governació per reclamar que les diputacions tinguin el mateix dret de denúncia que els ajuntaments, els quals disposaven de sis mesos per denunciar la mala praxi durant la Dictadura, segons la llei de 12 de juny de 1930. Aquesta llei permetia investigar els actes censurables des del 13 de setembre de 1923 al 24 de febrer de 1930⁹⁰⁵.

La resposta no arribarà fins un mes després: «...Visto el Real Decreto del Ministerio de la Gobernación, de 15 de julio último, por el que se declara aplicable a las Corporaciones provinciales el Real Decreto de 12 de junio anterior autorizando a las municipales para que en un plazo de seis meses puedan declarar lesivas las resoluciones tomadas por las mismas desde septiembre de 1923 y recurrirlas contenciosamente...». Amb aquest comunicat ja podien iniciar les accions penals contra l'antic govern⁹⁰⁶.

Després de les primeres declaracions de la comissió per analitzar el pressupost de 1929, podíem pensar que la denúncia aniria en el sentit de la confecció dels comptes per aquell

⁹⁰⁴ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 28 de març de 1930

⁹⁰⁵ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 17 de juny de 1930

⁹⁰⁶ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 5 d'agost de 1930

any, però no serà així. El pressupost serà aprovat, tot i que hi detecten algunes anomalies i desviaments importants, però si li donen el vistiplau és per no paraitzar l'activitat de la Diputació. La denúncia serà per la subhasta del subministrament de llet per Beneficència.

Segons l'informe, presenten la demana per la subhasta de la llet, ja que durant l'any 1929 es van infringir els articles 119 de l'Estatut Provincial, del 161 al 165 de l'Estatut Municipal i els corresponents del Reglament aprovat per Reial decret de 2 de juliol de 1924 per la contractació d'Obres i Serveis Municipals i Provincials. Ens expliquem.

La demanda anava dirigida contra els membres de la Diputació del 1929: Frederic Bassols i Costa (propietari i veí de Girona), Enric Sauch i Català (advocat i veí de la Bisbal), Salvador Jané i Quintana (comerciant i veí de Sant Feliu de Guíxols), Martirià Butiñà (comerciant i veí de Banyoles), Josep Ferran Galter (comerciant i veí de Figueres) i Adolf Puig i Revenga (comerciant i veí d'Olot).

La Diputació pagava la llet que se subministrava als establiments provincials de Beneficència. La subhasta de 1929 va quedar deserta en un primer moment. Es va oferir a un preu inicial de 0,48 pessetes per litre, però ningú hi va voler participar. Es va convocar una segona subhasta i de nou es va declarar deserta. Llavors es va decidir adjudicar el servei al ramader que l'havia estat proporcionant fins al moment. Aquest demanava un preu de 0,70 pessetes, ja que havien augmentat els costos de producció. El govern va decidir donar-li el servei a 0,65 pessetes sense haver fet una nova subhasta.

Segons l'informe judicial observem que Joan Costa va al·legar que havia apujat el preu de la llet a 0,70 pessetes per l'augment del preu dels pinsos. La Diputació va acordar pagar-li a 0,65 pessetes: «...con tal acuerdo se cometió la ilegalidad de abonar cuentas

presentadas con infracción de las disposiciones legales y se aludió a los encargos particulares de los compañeros de Comisión...»⁹⁰⁷.

La Diputació de la transició va detectar que entre el primer preu i el que es va acabar pagant existia una diferència de 20.000 pessetes. D'aquesta manera, «Atendido a que según los artículos 175 y 176 del Estatuto Provincial, incurren en responsabilidad los Diputados provinciales que con su voto cometan infracciones manifiestas de la ley, sin que la responsabilidad alcance a la provincia...»⁹⁰⁸.

Després d'aquest estudi la Comissió Permanent va decidir reclamar la responsabilitat civil als diputats responsables d'aquest fet denunciat i portar-los als tribunals. Un periple que no serà gens fàcil i topará amb alguns inconvenients. Primer de tot pagaran 3.000 pessetes a Albert de Quintana i Raimon d'Abadal perquè representessin la Diputació⁹⁰⁹.

La Justícia no permetrà que el cas prosperi. D'aquesta manera la Sala Segona de l'Audiència de Barcelona es declara incompetent per la demanda de responsabilitat civil que va formular la Diputació contra Frederic Bassols i altres exdiputats. La decisió es fonamentava en «...que refiriéndose los hechos de la demanda al supuesto incumplimiento de trámites administrativos por parte de la corporación provincial, no se está en el caso de reclamar perjuicios los particulares que crean que los han sufrido por hechos u omisiones de los funcionarios provinciales, sino de que a instancia de Diputados actuales se declare perjudicada la misma Corporación por hechos u omisiones de los que anteriormente formaban parte de aquella, por lo que es evidente la necesidad de la previa declaración de que son lesivos para el organismo provincial los acuerdos anteriores;

⁹⁰⁷ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 10 d'octubre de 1930

⁹⁰⁸ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 10 d'octubre de 1930

⁹⁰⁹ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 10 d'octubre de 1930

declaración que incumbe hacer a la misma Corporación por medio de resolución impugnabile en via contencioso-administrativo...»⁹¹⁰.

Per l'informe que presenta l'Audiència, la problemàtica recauria en el fet que s'ha presentat el cas com si fos particular dels diputats i no pas de la pròpia administració: «... pero desde el momento en que la Diputación de Gerona ha reclamado esta responsabilidad en virtud de la ley de 1904, a pesar de no haber aquella declaración de ser los actos lesivos y no haberse tramitado sobre ello el recurso contencioso...»⁹¹¹. Arriba a la conclusió que la denúncia s'hauria d'haver presentat a l'Audiència territorial. La recomanació que farà l'advocat de la Diputació, Raimon d'Abadal, és que si es vol recórrer a l'acta, s'hauria de presentar un recurs de cassació.

D'Abadal segueix el seu informe argumentant que l'interlocutòria del jutge s'ha basat en prejutjar una qüestió de fons, en lloc de resoldre-ho com una qüestió de competència: «... viene a decir que las Diputaciones no pueden reclamar la responsabilidad civil de los Diputados que anteriormente la formaron por los acuerdos perjudiciales en que hubiesen intervenido, sino que esta responsabilidad debe hacerse por la vía administrativa...»⁹¹². Utilitzant aquest raonament comporta que s'anul·li una part de la llei de 5 d'abril de 1904 per la qual s'havien fonamentat la defensa.

El 3 de novembre de 1930 es reuneix de nou la Comissió Permanent de la Diputació i acorda seguir les recomanacions de Raimon d'Abadal. Així, es presenta un recurs de

⁹¹⁰ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 3 de novembre de 1930

⁹¹¹ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 3 de novembre de 1930

⁹¹² Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 3 de novembre de 1930

cassació davant la incompetència per la demanda de responsabilitat civil, iniciant un nou periple judicial⁹¹³.

El cas viatjarà fins a Madrid, on es presentarà un recurs contenciós administratiu emparant-se en la llei de 22 de juny de 1894. El nou representant de la Diputació serà Eduardo Morales Diaz de Madrid, que rebrà un fons per presentar el recurs de cassació⁹¹⁴.

La resposta dels jutjats no serà tan àgil i es farà esperar fins al 19 de maig de 1932, però de nou amb una resposta negativa. La demanda que es va presentar contra Frederic Bassols, Enric Sauch, Salvador Janer, Martirià Butiñà, Josep Ferran i Adolf Puig no pot ser jutjada pel Tribunal Suprem de Justícia, ja que aquest òrgan es mostra incompetent. Segons la sentència, el cas s'hauria de jutjar des de l'Audiència Territorial de Barcelona. Aleshores es decideix retornar el cas a Raimon d'Abadal com a advocat i a Albert de Quintana com a procurador en qualitat de representants de «...l'extingida Corporació provincial, en l'esmentat plet de responsabilitat civil...»⁹¹⁵.

El magistrat del cas, José Oppel, va resoldre que l'acció «...no corresponde en modo alguno a la Sala de lo Civil de la Audiencia de Barcelona, por carecer la misma de potestad para aplicar las leyes en que la debida acción se funda y ampara...». Finalment sentenciarà que «.....casamos y anulamos el auto que en 21 de octubre de 1930, dictó la Sala Segunda de lo Civil de la Audiencia Territorial de Barcelona...»⁹¹⁶.

⁹¹³ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 3 de novembre de 1930

⁹¹⁴ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 11 i 12 de desembre de 1930

⁹¹⁵ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 9 de juny de 1932

⁹¹⁶ Arxiu de la Diputació de Girona: *Documents sobre responsabilitats de la Diputació de la Dictadura*, 9 de juny de 1932

La Comissaria de la Generalitat (la nova denominació de la Diputació durant la Segona República) va revisar la sentència, però creu que és molt complicat poder aconseguir una futura resposta favorable. En l'informe escrit destaquen que tenen un problema: «...la Comissaria es troba davant d'un dilema ben difícil de resoldre: si abandona l'acció, semblarà desautoritzar a l'extingida Diputació, la qual amb la major bona fet i posseïda d'un noble afany de justícia, va creure que la via processal seguida era la més encertada i procedent per a exigir les responsabilitats de referència; si segueix el procediment amb la seguretat d'haver de perdre l'instància per no ésser aquell el viable en dret processa, constitueix una obra temerària, amb la sola finalitat d'una satisfacció de l'amor propi...».

La Comissaria de la Generalitat decideix delegar l'expedient al Departament de Justícia i Dret del Govern de la Generalitat perquè resolgui aquesta qüestió. Però el cas caurà en l'oblit i ja no se'n tornarà a parlar més. La denúncia presentada pel govern de la Diputació de Girona de 1930 no va prosperar i va quedar en paper mullat.

L'oposició de Benito Izquierdo i *La Ciudad*

Retornant a les tensions suscitées per Benito Izquierdo, ens trobem amb una sèrie d'articles que anirà publicant al diari *La Ciudad*. De fet, el mateix govern de la Diputació denunciarà alguns d'aquest articles per ser ofensius. L'exenginyer hi publicarà alguns textos que es converteixen en un atac directe contra Emili Saguer.

Com tots els polítics que estan a la primera línia política, es troben amb una sèrie de mitjans de comunicació que li són afins i d'altres que es mostren totalment contraris. Tot i el moment delicat, Saguer no s'escapa d'aquesta consideració. Els que li eren més propers eren *Diario de Gerona* i *El Autonomista*. Però amb el pas del temps es troba amb l'oposició del setmanari *La Ciudad*. Aquest se situava molt en la línia que pregonava la Cambra de la Propietat Urbana, buscant el desprestigi del notari arran de la voluntat de

donar suport a la futura regió catalana amb la unió de les diputacions. D'altres mitjans que es mostraran contraris al govern de la Diputació seran *El Norte*, *La Voz de Gerona*, *El Heraldo de Gerona* i *La Galeria* de Figueres.

La Ciudad va ser en primera instància un setmanari. El primer número data del 6 de juliol de 1929. En aquesta primera edició ja marca el seu tarannà catòlic, ja que fa constants referències a la premsa catòlica: «...al firme proposito que nos anima de vivir siempre, con la ayuda de Diós, en franca y amistosa camaradería con todos ellos...»⁹¹⁷.

Durant gairebé dos anys anirà publicant amb una periodicitat setmanal, tot i que més endavant ho farà cada dimarts, dijous i dissabte. Encara que tingués un tarannà religiós i dretà, no s'escaparà de la censura de la dictadura. L'última publicació data de l'11 d'abril de 1931, a les portes de la proclamació de la Segona República.

En aquest últim número vol dirigir el vot dels seus lectors a les portes d'unes eleccions crucials per al futur dels ciutadans. En portada mostra el suport cap a la Unió Monàrquica i recomana votar els seus candidats. *La Ciudad* esdevindrà el representant de la dreta i per aquest motiu dóna suport a la candidatura de Joan Ayats amb l'arribada de la Segona República⁹¹⁸. No ens ha de semblar gens estrany que es mostri contrari al catalanisme, ja que es definirà, per sobre de tot, espanyol.

El canvi d'actitud que farà *La Ciudad* envers Emili Saguer és ben destacable. En un primer moment informa els seus lectors en el paper de president de la Diputació, però més endavant entrarà a atacar-lo personalment. Per exemple, *El Autonomista* li publicarà els articles en què parla dels excessos que s'havien efectuat en el si de la Comissió de Beneficència, en canvi *La Ciudad* s'encarregarà de desmuntar tots els arguments exposats per Saguer.

⁹¹⁷ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 6 de juliol de 1929, pàg. 1

⁹¹⁸ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 11 d'abril de 1931, pàg. 1

En un primer moment, aquesta publicació tracta amb respecte al nou president de la Diputació. El detonant del seu canvi serà quan Saguer es reuneix amb la resta de presidents de diputacions per poder aconseguir una regió catalana. Després del discurs que farà al costat dels seus companys de les quatre diputacions el 26 de juny de 1930, *La Ciudad* en parlarà habitualment. Moltes vegades aprofitarà les seves pàgines per treure a la llum ombres del mateix Saguer, sense fer referència a la resta de membres del govern.

Durant els primers mesos de mandat, quan es refereix a la gestió del president de la Diputació ho fa com si es tractés d'una notícia com qualsevol altra, encara no n'ha fet un tema personal. Per exemple, destaca el fet que s'hagi abaixat el sou com a president, de les 7.500 pessetes a les 2.500⁹¹⁹. També destaca la visita que farà el rei a terres gironines a finals de maig de 1930 per veure les termes de Banyoles propietat d'Encesa i Saguer⁹²⁰.

A finals de juny és quan tota la situació canvia. En un primer moment destaca que Emili Saguer ben aviat deixarà la presidència de la Diputació amb caràcter irrevocable «... asqueado de las miserias e impurezas de la política partidista que le impide la realización del honeste vivere del programa que se había trazado...». A més el concep com a «... ilustre notario y competente tratadista en Derecho civil catalán, quien prefiere restituirse en absoluto a su notaría y a sus estudios...»⁹²¹. Però en pocs dies, tota aquesta percepció respecte al notari canviarà i iniciarà una campanya de desprestigi.

El primer canvi es denota quan reproduïx un article del setmanari empordanès *La Galeria*. En aquest article es denunciarà el paper de la Diputació en pro d'una regió catalana. Es fa ressò dels últims moviments per crear un organisme regional gràcies a la unió de les quatre diputacions, el conegut projecte de regió catalana. Però en el seu cas,

⁹¹⁹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 22 de març de 1930, pàg. 1

⁹²⁰ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 31 de maig de 1930, pàg. 1

⁹²¹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 25 de juny de 1930, pàg. 1

creu que no és el camí adequat, ja que després restarien importància a les demarcacions en favor de la de Barcelona. Reclamen que s'interessin més per zones com l'Empordà, que està mancat de serveis com un tren que uneixi Roses amb Puigcerdà, i reivindica altres projectes que afecten la zona i no s'acaben de realitzar mai. Per tot això no creu que s'hagi d'apostar per la unió de les diputacions tal com van aprovar els diputats gironins en acord de 4 de juny de 1930⁹²².

Els atacs més directes cap a Saguer s'iniciaran al mes de juliol. Coincidint amb el primer número d'aquell mes, el Conde de Galligants publicarà un article que marcarà el tarannà de la publicació els propers mesos. El títol serà "Casos y cosas", on destacarà els discursos de Maluquer i Saguer durant l'última reunió de la comissió per la Regió Catalana. En aquesta reunió els dos presidents van defensar el seu to marcadament catalanista. El Conde de Galligants serà el personatge que atacarà els elements catalanistes de la ciutat i per això Saguer no s'escaparà dels seus comentaris. En l'article es manifesta que «...decididamente la Providencia ha vuelto la espalda al catalanismo...»⁹²³.

L'article del Conde serà una burla total cap al president. Utilitza el precepte que va presentar quan va ser nomenat pel seu càrrec, *honeste vivere*, per mofar-se de Saguer i després destaca que el seu discurs davant de la resta de presidents no té cap mena d'importància, ja que no s'ha de prendre en consideració. En la línia que apuntava *La Galeria*⁹²⁴ es mostra totalment contrari a la idea que Barcelona i la resta de regions seran molt més pròsperes si s'aconsegueix la unió de les diputacions. Tanmateix, considera que aquesta unió comportarà la pobresa de la classe mitjana i obrera. A més, els diners

⁹²² Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 28 de juny de 1930, pàg. 1

⁹²³ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 1 de juliol de 1930, pàg. 1

⁹²⁴ Biblioteca de Figueres. Hemeroteca: *La Galeria*, 18 de juny de 1930, pàg. 1

s'enviaran a Barcelona per mantenir aquesta nova diputació única, i a Girona només rebran els malalts de tuberculosi a causa de la pobresa que es viurà⁹²⁵.

En un altre article s'observen les mateixes idees i fins i tot s'entra a l'apartat personal. Tant la Mancomunitat com aquesta futura diputació general tenen «...un origen netament dictatorial, fet ben poc en consonància amb l'ideari de gent que es diu defensora del dret i rectificadora dels agravis...»⁹²⁶. La resta de diputacions hauran de pagar les despeses d'alguns actes com la mateixa Exposició de 1929 que havia promogut la Diputació de Barcelona. No entén com Saguer aposta per la centralització a Barcelona en detriment de Madrid, considerant que surten del foc per caure a les brases.

En un altre sentit fa un viratge cap a l'apartat personal i destaca els interessos que té Saguer com a propietari d'aigües i insinua que «...sou representant d'aigua mineral i per R.D voleu dir que vos i els vostres viviu dins les normes jurídiques? Penseu-hi per si d'acàs...». Aquestes acusacions les fa R.V (només apareixen les inicials) que analitzarà el seu discurs a les diputacions i criticarà Saguer perquè no sap escriure i no coneix l'ortografia i l'idioma que parlen⁹²⁷.

Seguidament arribarà el torn d'Elies Bach, que publica a *La Galeria* de Figueres. Després del que s'ha explicat en els articles anteriors, el títol de Bach ja ens mostra cap on va el comentari "Per la llibertat de la nostra ". De nou es lamenta del discurs de Saguer perquè comportarà que les comarques perdin la seva identitat. Destaca que el mateix notari ha perdut la seva identitat, una acusació usual en les polítiques identitàries⁹²⁸.

⁹²⁵ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 1 de juliol de 1930, pàg. 1

⁹²⁶ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 8 de juliol de 1930, pàg. 1

⁹²⁷ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 8 de juliol de 1930, pàg. 1

⁹²⁸ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 19 de juliol de 1930, pàg. 1

Fins al mes d'agost no es tornarà a remarcar l'acció de govern de Saguer. S'iniciaran una sèrie d'articles a primera pàgina de *La Ciudad* contra el govern de la Diputació de Girona i en concret contra el seu president. El primer apunt es titula "La injusticia en acción y el derecho atropellado". En aquesta mateixa portada es reproduïxen unes manifestacions de l'alcalde d'Alacant. D'aquest en destaquen que és un patriota i ho contraposa a «...el servilismo barcelonés de algunos señores de aquí que por casualidad nos representan...»⁹²⁹, en una clara al·lusió a la Diputació.

Entrant en el nou text, destaca que s'ha reintegrat el doctor Riera i Pau en el seu càrrec com a metge de l'hospital provincial, i Xavier Riera en el d'oficial administratiu. Aquest serà un cas que Saguer denunciarà més endavant. Destaca que la dictadura els va desposseir dels seus càrrecs, però després explica com Riera Pau havia estat nomenat pel seu mateix germà amb una retribució de 500 pessetes.

Pel contrari, en l'article de *La Ciudad* es remarca el greu error de les destitucions de l'arxiver Papell, dels oficials de la secció de vies i obres Dalmau i Izquierdo, així com del mateix enginyer Izquierdo. En els següents mesos, aquest darrer serà el protagonista d'un estira-i-arronsa amb Saguer a través de diferents cartes i articles publicats a *La Ciudad*. Acaba l'exposició fent una pregunta al president: «...¿qué ha hecho usted de la serenidad, ecuanimidad y espíritu de rectitud, que le reconocian sus conciudadanos antes de ser nombrado diputado de R.O?»⁹³⁰.

Però aquest només en serà un petit exemple. Dies més tard, publica una carta escrita per una "firma il·legible". Explica que Saguer no pot ser president de la Diputació, ja que és notari i aquest càrrec no el poden ocupar en ciutats inferiors als 20.000 habitants. Per això

⁹²⁹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 2 d'agost de 1930, pàg. 1

⁹³⁰ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 2 d'agost de 1930, pàg. 1

el notari hauria iniciat els tràmits per demostrar que a Girona hi vivien més de 20.000 persones. Si això succeïa, els ciutadans haurien de pagar molts més impostos⁹³¹.

Aquest fet que apunta *La Ciudad* no es reflecteix a l'Estatuto Provincial de 20 de març de 1925⁹³², pel qual es regien les diputacions. Tal com reconeix Saguer durant la seva investidura, es veu obligat a acceptar el càrrec, ja que recordem que els membres escollits per exercir com a diputat no poden renunciar al seu càrrec en venir imposat per les autoritats del moment. Per tant, es tracta d'una maniobra de desprestigi del rotatiu.

A partir d'aquí, *La Ciudad* criticarà qualsevol moviment que es faci des de la Diputació. El clar exemple l'ofereix un escrit del mes d'agost amb "El gran peligro" o "vuelven los caciques". Només començar ja mostra els propers esdeveniments: «...Lo que está sucediendo en la Diputación de Gerona, es tan monstruoso y de tan trascendental importancia para todos los españoles, que callarlo, es cometer un delito de lesa patria...»⁹³³.

Es refereix als quatre diputats gironins (Saguer, Jordà, Geli i Masramon) i al cas d'uns càrrecs que no es van renovar. Serien els d'enginyer de camins i el de director d'obres i vies. De fet, qui denuncia el cas és Izquierdo, un dels implicats en els acomiadaments. També parla del cas del bibliotecari que va ser despatxat. Segons Izquierdo, l'expedient que li van obrir no s'adequa a la realitat i no tenien motius per fer-lo⁹³⁴.

Però l'enginyer de camins no en tindrà prou amb aquest primer article i en seguirà publicant d'altres contra els diputats abans esmentats. El següent serà "*Suum quique*

⁹³¹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 7 d'agost de 1930, pàg. 1

⁹³² *Gaceta de Madrid*, núm. 80 de 21 de març i rectificació en el núm. 90 de 31 de març, Estatuto Provincial de 20 de març de 1925

⁹³³ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 12 d'agost de 1930, pàg. 1

⁹³⁴ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 12 d'agost de 1930, pàg. 1

*tribuere*⁹³⁵, en clara al·lusió al discurs d'investidura de Saguer. En aquest article destaca que tot i que alguns podien pensar que la dictadura s'havia acabat, ell creu que no i que segueix molt present en la Diputació. Es fa seves les declaracions del notari quan és designat president. Vol indicar que la gent està molt decebuda amb el paper que fa a la presidència, ja que no fan res del que havien promès.

Rememora un cas del 1921 quan s'havia de fer un camí que passava per Sant Daniel. El projecte que va presentar l'enginyer Izquierdo proposava un camí molt més curt i amb menys problemes per als ciutadans, però comportava que la fàbrica Saguer quedés incomunicada. Izquierdo creu que l'acomiaden del seu càrrec a la Diputació per aquest motiu⁹³⁶.

Durant les properes setmanes seguiran les acusacions a primera pàgina de *La Ciudad*. La propera denuncia serà "Por y para la juventud" signat per CIB (Izquierdo). En aquest article que dirigeix a la joventut es centra en l'empresa Saguer y Compañía i en destaca que «...haciendo ver a gerundenses, catalanes en general y españoles, que quienes tal concepto tienen de los derechos del hombre y de la fuerza del poder, ofenden a aquel y son entes peligrosos cuando detentan ésta...». A més mostra en poques paraules que Saguer pren «medidas más que dictatoriales». L'enginyer destaca que li han obert un expedient, però que pensa seguir denunciant els fets⁹³⁷.

En l'article "La peseta... y los caciques" parla de la comissió econòmica formada pels diputats Jordà i Saguer. Aquests van dir que l'anterior Diputació havia deixat la situació econòmica de l'ens en bancarrota, però que gràcies a la seva gestió s'havia arreglat. Un

⁹³⁵ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 14 d'agost de 1930, pàg. 1

⁹³⁶ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 14 d'agost de 1930, pàg. 1

⁹³⁷ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 19 d'agost de 1930, pàg. 1

fet que Izquierdo negarà. Tanmateix entra en el cas per fixar el preu de la llet per beneficència⁹³⁸. Sobre aquest fet creu que se n'està fent un gra massa⁹³⁹.

Seguidament arribarà l'article "Para las elecciones". En aquest ocasió vol destacar que el 1923 a la Diputació hi havia els diputats Geli, Masramon, Gispert-Sauch, Jordà i Saguer, i que l'agost de 1930 encara hi ha els mateixos. En aquest fet s'equivoca completament, ja que el notari l'any 1923 no ocupava cap càrrec polític. Segueix amb les acusacions cap a d'altres membres de la Diputació. És el torn de Gispert-Sauch, que estaria interessant en obrir un camí a Riudellots, fet que va aprovar la Diputació el juny de 1930. Per aquest motiu Izquierdo creu que el diputat va aconseguir un acord de la Diputació per beneficiar-se.

La Ciudad encetarà el mes de setembre amb una carta que Izquierdo envia al rotatiu perquè li publiquin. En aquesta carta hi destaca que vol contestar a «...el dignísimo Presidente de la Diputación Provincial, don Emilio Saguer y otras yerbas...». Saguer li havia contestat dies abans a través de *El Autonomista* i *Diario de Gerona* amb una nota de la presidència a causa de l'article "Por y para la juventud" en el qual Izquierdo va amenaçar que publicaria l'informe per demostrar totes les acusacions que hi havia en aquell escrit⁹⁴⁰.

En la nota de la presidència es destaca que no cal contestar tot el que s'havia afirmat fins al moment: «...no debe contestar por ahora la campaña difamatoria que desde cierto sector político, o sus órganos en la prensa, se hace continuamente contra los diputados, y singularmente contra su Presidente...»⁹⁴¹.

⁹³⁸ Saguer denunciarà com es va fer aquesta designació de l'anterior Diputació.

⁹³⁹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 23 d'agost de 1930, pàg. 1

⁹⁴⁰ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 4 de setembre de 1930, pàg. 1

⁹⁴¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 2 de setembre de 1930, pàg. 1

Afegeix que Izquierdo va ser apartat del seu lloc de treball. Quan va succeir l'enginyer va enviar uns fulls als companys de professió de la demarcació de Girona explicant tots els casos que estaven passant dins la Diputació. La resta d'enginyers no voldran saber res d'això, però ho van posar en coneixement de l'ens provincial. La carta anirà signada per Jaume Andreu, Frederic Moreno, Josep Orio, Miquel Ramis i Joan San Julián⁹⁴².

Pel que fa a la nota aclaridora del *Diario de Gerona*, sortirà a la portada del 5 de setembre responnent les acusacions que farà Izquierdo. Expressa que el citat diari no va incórrer en retallar la carta, tal com havia insinuat el mateix enginyer, senzillament en va treure l'encapçalament perquè anava dirigida al director del diari. Acaba la nota manifestant que «...significaremos al Sr. Izquierdo la conveniencia de que no nos apolilles más con su caso, que está ya sobradamente juzgado por la opinión entera de Gerona...»⁹⁴³.

Un cop emesa la nota de la presidència, succeirà un fet destacable. Els articles a *La Ciudad* contra la Diputació o el seu president ja no apareixeran en un lloc destacat com a la portada, sinó que seran més residuals i en planes interiors. Tot i això no frenen el desig que Saguer passi pels tribunals. Així ho mostrarà en una nova nota després de l'aclariment del president, en la qual creu que el que fa el notari és amagar-se i no donar la cara⁹⁴⁴.

El setmanari gironí tardarà unes setmanes a tornar a parlar sobre qualsevol cas de la Diputació o del seu president. No serà fins al mes d'octubre que de nou parla de "Triunfo de la justicia". Fa referència a la sentència que refusava investigar al govern de l'Ajuntament de Girona durant la Dictadura. Segons *La Ciudad* es tracta d'un fracàs de les

⁹⁴² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 2 de setembre de 1930, pàg. 1

⁹⁴³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de setembre de 1930, pàg. 1

⁹⁴⁴ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 6 de setembre de 1930, pàg. 1

forces catalanistes i dels advocats gironins, entre els quals destaca el mateix notari Saguer.

Seguint en la seva línia habitual, apunta a un fracàs de Saguer i per això amenaça amb publicar un fulletó amb els títols “La Font del Ferro, la d’En Miralles i la de la Pólvora”, “las piedras y las arenas del Ter”, “La carretera de San Daniel” i “El impuesto de aguas minerales”. Afegeix «...y otros encaminados a hacer resaltar la altruista y benemérita labor de tan notable ciudadano...». Com es pot comprovar l’article acaba amb acusacions directes sobre els negocis de la família Saguer⁹⁴⁵.

La resposta per part de la Diputació serà presentar denúncies per mantenir la seva honorabilitat. Ja ho hem observat abans quan es dóna potestat a Saguer perquè presenti les denúncies pertinents. La mateixa permanent es farà partícip dels atacs de *La Ciudad* i després de la sèrie d’articles publicats al citat diari els dies 12, 14 i 19 d’agost permetrà interposar denúncies a tots els membres de la Diputació quan ho creguin oportú. Aquest és just el període més dur contra tots els membres de l’ens provincial⁹⁴⁶.

La campanya de desprestigi contra la Diputació de Girona i en concret contra el seu president tindrà dos focus. Per una part, és bàsica la declaració del 26 de juny de Saguer mostrant-se a favor de la constitució d’una regió catalana. Aquest serà l’origen dels atacs conjuntament amb l’acord de la Diputació de 4 de juny. Després entrarà el tema personal amb la destitució d’Izquierdo com a enginyer de l’ens. Aquests dos fets són clau per entendre la campanya de desprestigi que iniciarà *La Ciudad*.

No podem defugir que darrere de tot plegat hi havia una maniobra dels elements dretans de la ciutat per incomodar la figura del president. *La Ciudad* és un diari de dretes i no se

⁹⁴⁵ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 9 d’octubre de 1930, pàg. 1

⁹⁴⁶ Arxiu de la Diputació de Girona: *Llibre d’Actes de la Comissió Permanent de la Diputació de Girona*, 20 d’agost de 1930

n'amaga en cap moment, només cal veure com demana el vot pel candidat de dretes durant les eleccions del 14 d'abril. A Saguer se'l considera encara un element catalanista i la seva posició davant de la regió catalana així ho mostra. Aquest posicionament serà un altre dels elements que comportarà la dura campanya que iniciarà el setmanari contra el president de la Diputació.

La fi del projecte de regió catalana i de l'Apèndix de dret civil català⁹⁴⁷

Els dos grans projectes van tenir un desenllaç precipitat. Per una banda, el projecte de regió catalana no es va poder materialitzar i va acabar en paper mullat. En canvi, es va aconseguir crear un Apèndix del dret civil català, però no es va poder desenvolupar per la proclamació de la Segona República.

Pel que fa al projecte de regió catalana ens trobem que durant el mes de juliol els impulsors del projecte es van anar reunint amb diferents representants de partits catalans. Alguns d'ells no van voler assistir a les reunions. En aquestes trobades polítiques hi havia personatges com Ramon d'Abadal, d'Acció Catalana; Rovira i Virgili, d'Acció Republicana; Raimon d'Abadal, de la Lliga Regionalista, o Miquel Junyent, del Partit Jaumista. L'única absència destacada va ser la de Ramon de la Rocha, del Partit Radical Socialista. Més endavant hi trobarem, entre d'altres, personalitats com el baró de Güell, l'exministre Roig i Bergadà i Ramon Noguera i Comet, del Partit Republicà Català. El que es pretenia amb aquestes trobades era aconseguir el màxim consens entre els partits catalans per aconseguir l'Estatut de Catalunya⁹⁴⁸.

⁹⁴⁷ Per l'Apèndix del dret civil català, vegeu "La compilació del 1960: un procés prelegislatiu llarg i complex", d'Antoni Mirambell i Abancó a *Revista de Dret Històric Català*, núm. 10, 2011, pàgs. 147-156

⁹⁴⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 24 de juliol de 1930, pàg. 1

Arriba el mes d'agost i l'activitat política anirà disminuint progressivament. El juliol ha tingut activitat motivada per les reunions del president de la Diputació de Barcelona, però la resta d'ens han estat gairebé immòbil. Fins al setembre no s'iniciarà un nou període que trencarà amb els diversos projectes engegats.

El nou trimestre començarà amb força. La primera activitat serà la de la comissió de l'Apèndix del dret civil català, que emetrà una circular dirigida a totes les diputacions catalanes i a totes les corporacions i entitats jurídiques perquè analitzin el nou projecte i en presentin les al·legacions que creguin oportunes. Busquen una crítica constructiva i esperen que tothom en sigui partícip⁹⁴⁹.

La rèplica per part de la Diputació de Girona no es farà esperar, per boca del seu president. Es reunirà la permanent i s'acordaran una sèrie de punts que vol transmetre el mateix Saguer amb una carta oberta dirigida a Joan Maluquer, el president de la comissió de l'Apèndix.

En primera instància destaca que no tindran temps material per poder analitzar tot l'Apèndix abans del dia 20 de setembre perquè hi ha molta documentació i cal estudiar-ho tot a consciència. A més, Saguer manifesta els seus dubtes respecte si Govern central acabarà aprovant l'Apèndix o, fins i tot, què n'acabarà fent i com el pensa aplicar.

La primera part de la carta va dedicada a les reserves que té envers tot el projecte. Així mateix es refereix a la conferència que el notari va pronunciar el 1913 a l'Acadèmia de Jurisprudència on apostava per crear un apèndix ben elaborat, sense presses i procurant consignar totes les parts afectades sense deixar cap punt enlaira.

La urgència amb la qual s'havia tramitat aquest nou projecte confirmava els temors de Saguer. Es volia fer ràpid i amb poc temps, quan en realitat es tracta d'una tasca llarga i

⁹⁴⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 1 de setembre de 1930, pàg. 2

feixuga. Calia la màxima precaució per preservar al màxim el dret civil català: «...quanta no fóra la responsabilitat dels professionals catalans, si resultés després, com necessàriament deuria succeir, que una gran part del nostre Dret no quedés buidat o traduït dins l'articulat de l'Apèndix o bé, que el que compregués hi quedés consignat sense el degut engranatge, tant entre si, com en relació al Codi civil...»,⁹⁵⁰.

Les reserves de Saguer venien motivades per la pressa que s'estava demanant des del govern de Madrid. La comissió va respondre que volia presentar el projecte abans d'octubre i d'aquí venia la precipitació de tot plegat. El temps era poc i el marge d'error era molt gran, segons el notari gironí.

A més a més, no tota la comissió formada per dotze membres estava conforme amb les presses demanades des del ministeri de Gràcia i Justícia. Només sis membres subscriuran el document per tal de finalitzar l'encàrrec de l'Apèndix abans de principis d'octubre. A part de Maluquer i Viladot, donen suport al projecte Martí i Miralles, Abadal, Hurtado, Borrell i Maspons⁹⁵¹.

El 22 de setembre de 1930 trobem a *El Autonomista* una sèrie d'acords que va prendre el Col·legi d'Advocats de Girona. Els seus membres emetran un comunicat perquè se'ls ha demanat l'opinió respecte al projecte d'Apèndix que havia presentat la comissió. És interessant el que remarquen en aquest document signat pel degà Joaquim Franquesa i el secretari Joaquim de Camps i Arboix.

En essència, el Col·legi d'Advocats es posiciona a favor de les tesis del president de la Diputació de Girona. Consideren que la tasca que ha fet la comissió és destacable, però que és un error que iniciïn els seus treballs en base als estudis de 1899 de Duran i Bas. Consideren que haurien d'agafar com a base els treballs realitzats per la comissió del

⁹⁵⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 12 de setembre de 1930, pàgs. 1 i 4

⁹⁵¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 12 de setembre de 1930, pàgs. 1 i 4

1902 encapçalada per Romaní i Puigdengoles i Joan de Deu Tries i Giró⁹⁵². En aquell articulat s'hi recopila la majoria dels elements del dret català.

El comunicat acaba amb un paràgraf prou destacat i que mostra la disconformitat dels advocats gironins: «...abstenir-se d'emetre informe sobre el projecte d'Apèndix formulat per la Comissió en què s'ha transformat la constituïda d'acord amb el R. D de 24 d'abril de 1899, i esperar, per a fer-ho, a que aplicant-se per analogia, la tramitació establerta en l'article setè de la llei de Bases d'onze de maig de 1888, l'esmentat informe li sigui directament reclamat pel Govern que s'empregui la tasca de presentar el projecte d'Apèndix a les Corts...»⁹⁵³.

La feina intensa dels últims mesos va donar els seus fruits i no serà fins al novembre de 1930 que s'enviaran les còpies dels treballs de la comissió al ministre de Gràcia i Justícia. L'acte oficial se celebrarà a la seu del Col·legi d'Advocats de Barcelona. L'Apèndix del dret civil català va ser redactat per Joan Maluquer i Viladot, Raimon d'Abadal, Amadeu Hurtado, Antoni M. Borrell, Francesc Maspons i Anglasesell, Martí i Miralles i Oriol Anguera de Sojo. Tots eren reconeguts juristes catalans.

Durant l'acte protocol·lari del 18 de novembre es va acordar enviar una comissió especial a Madrid per presentar el projecte d'Apèndix al ministre de Gràcia i Justícia. Un cop fet, es publicarà un text exposant els treballs de les comissions i la forma que es va donar a l'Apèndix, per mostrar-ho a tots els catalans⁹⁵⁴.

El projecte no va reeixir. Tot i ser acceptat pel ministre va topat amb el canvi de govern i l'arribada de la Segona República. Durant el nou període es va optar per modernitzar el dret català i un Apèndix ja no encaixava. Tot i això, la tasca de la comissió serà aprofitada

⁹⁵² Saguer és del mateix parer i dóna rellevància als treballs previs de Romaní i de Deu Tries

⁹⁵³ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *El Autonomista*, 22 de setembre de 1930, pàg. 1

⁹⁵⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 19 de novembre de 1930, pàg. 3

uns anys més tard. El 1955 es crearà una nova comissió que utilitzarà tot el treball fet durant el 1930. Serà la base per a la futura codificació catalana (amb algunes modificacions) i que va ser aprovada per Consell de Ministres el 30 d'abril de 1959.

Un cop va haver abandonat el càrrec de president de la Diputació, Saguer publicarà un opuscle, *La cuestión catalana y el Estatuto de Cataluña*, en el qual feia una sèrie de reflexions interessants mesos després d'haver abandonat el càrrec com a president de la Diputació. Dedicava unes pàgines a reflexionar sobre el projecte de l'Apèndix.

Hi aporta algunes de les cartes que va enviar al ministre de Gràcia i Justícia, però hi acaba amb una reflexió que ens mostra el seu posicionament sobre aquest tema. Com ja hem comentat, ell creia que la qüestió del temps i la pressa no eren bons consellers en un tema tan delicat. Per aquest motiu conclou que «...el Apéndice, deficiente, necesariamente deficiente, por no haberse preparado con el debido tiempo, comenzó a discutirse en la Comisión de Códigos, con asistencia del vocal de la Comisión catalana...». I continua, «...siguió después su discusión en la Comisión jurídica que ha sustituido a la Comisión codificadora, y cualquier día puede ser presentado a las Cortes si no se aprueba por decreto, como acto dictatorial, tal cual con sorpresa de los que sin ser revolucionarios son demócratas...»⁹⁵⁵.

Retornant al tema del projecte d'unió de les diputacions, ens trobem que entrats al mes de novembre comencen a sorgir les primeres dissensions entre elles. El primer escull serà el projecte de la regió catalana, que quedarà en un segon terme. Tot i l'intens treball de Maluquer i Viladot per aconseguir un treball cohesionat, el de l'estatut de Catalunya, no tirarà endavant i no s'aconseguirà un acord sòlid.

⁹⁵⁵ Saguer i Olivet, Emili. *La Cuestión Catalana y el Estatuto de Cataluña*, Barcelona: Tipográfica la Académica, 1931, pàgs. 49-57

El 14 de novembre de 1930 es reuneix la comissió de totes les diputacions per finalitzar el projecte. El principal escull van ser els partits polítics, ja que per culpa d'ells no es va poder arribar a un acord definitiu. En aquella reunió hi van participar tots els ponents a excepció del president de la Diputació de Girona, que no hi va poder assistir. Per Girona hi havia els diputats Masramon, Geli i Jordà; per Barcelona, Maluquer, Riba i Grañabens; per Lleida, Canela, Sol i Agelet, i per Tarragona, Guachs, Magriñá, Palau i Compte.

El primer de sortir de la reunió va ser el president barceloní, Maluquer, que informava que no s'havia arribat a cap acord i que ben aviat hi hauria una nota de premsa explicant els motius. El diputat gironí Geli va fer una proposició en la qual demanava que una vegada redactat el projecte d'Estatut «...sean llamados los representantes de los partidos políticos que tengan designado u ofrecido designarlos, para que junto con los delegados de las cuatro Diputaciones hermanas puedan estudiar y aprobar proponiendo las enmiendas que estimen convenientes...»⁹⁵⁶.

En veure que no hi havia una unitat es va decidir emetre una nota oficial en la qual es manifestava la manca d'acord i es destacava que «...el amor a Cataluña les obliga a preferir que sea demorado bien a su pesar, hasta el momento en que en Cataluña sea restablecida la unidad externa condición indispensable para que tenga el máximo prestigio y la adhesión de todos...»⁹⁵⁷.

Eren molts mesos de treballs intensos encapçalats pel president de la Diputació de Barcelona, però els problemes començaven a arribar en una època de transició. El principal escull havien esdevingut els partits polítics, que no es cohesionaven a favor d'un projecte de regió catalana.

⁹⁵⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 15 de novembre de 1930, pàg. 2

⁹⁵⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 15 de novembre de 1930, pàg. 2

Un cop deixats enrere els grans temes com podia ser la constitució de la regió catalana o bé la presentació de l'Apèndix del dret català, entrarem en una nova etapa molt més convulsa, la que portarà a la sortida d'Emili Saguer al capdavant de la Diputació. Seran uns mesos de molta tensió política i sorgiran a la ment de tothom els vells fantasmes de la dictadura de Primo de Rivera.

Deixant de banda els grans temes de país, a la Diputació de Girona es treballarà en altres temes que afecten la demarcació. Un dels projectes més destacats i que ha perdurat al pas dels anys és la reobertura dels Banys Àrabs de Girona. Aquests banys es van reobrir al públic coincidint amb les fires de Sant Narcís de la ciutat l'any 1930. S'havia creat una ponència per recuperar aquest espai i tot estarà preparat perquè ben aviat es puguin visitar⁹⁵⁸. Durant el període franquista recordaran aquesta inauguració com un dels fets més destacats de la presidència de Saguer.

Les denúncies del president

Emili Saguer iniciarà una sèrie d'articles a *El Autonomista* per denunciar «...actos de censurable administración...» de l'anterior govern durant la Dictadura. Serà una campanya que iniciarà personalment el president i anirà en paral·lel amb la denúncia que havia presentat la mateixa Diputació contra els antics gestors de l'ens en el cas del subministrament de la llet. Els fets es remunten al mes de novembre de 1930 i deixen pas a un camí de no retorn.

La majoria dels articles els va publicar a *El Autonomista*, diari amb el qual compartia simpatia en aquest període. Aquest fou un diari gironí fundat el 1898 per Dàrius Rahola amb una ideologia republicanofederal. El primer número va aparèixer el 18 de setembre de 1898. En paraules de Rosa Maria Oliveras i Lídia Traveria, el diari «...s'adreçava tant a

⁹⁵⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 10 de setembre de 1930, pàg. 2

la petita burgesia com a la classe treballadora que el tenia com a mitjà de referència. El tiratge era modest, però el diari arribava als obrers a través de la lectura en tallers, tavernes o a l'ateneu...»⁹⁵⁹.

En un inici es publicava cada dissabte, però a partir de 1904 té dues edicions setmanals fins que l'any 1908 retorna a l'edició setmanal. No serà fins al 8 de febrer de 1916 que es publicarà cada tarda. Combina en aquesta època els articles en català i castellà fins que el 2 de gener de 1933 es catalanitza i passa a anomenar-se *L'Autonomista*. L'últim número abans de ser confiscat pel franquisme apareixerà el 23 de gener de 1939⁹⁶⁰.

El notari sempre s'havia caracteritzat per denunciar les injustícies. Per entendre la voluntat de denúncia del president ens hem de remuntar al discurs d'investidura, quan citava una frase del jurista romà Ulpia: *honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere* (viu honestament, no perjudiquis els altres i dóna a cadascú el que és seu).

El 17 de novembre de 1930 apareix a *El Autonomista* un article que de ben segur deixaria a més d'un glaçat. Saguer, com a president de la Diputació de Girona, publica "Asuntos de la Diputación de Gerona que interesan al público en general". Mai hi surt referit el seu càrrec, però signa la sèrie d'articles amb el seu nom. Els quatre primers surten referenciats només al citat diari, però a finals del 1930 també publicarà al *Diario de Gerona*. Pretenia la màxima difusió.

Podem buscar les causes que el motiven a escriure aquesta sèrie d'articles que finalment desembocaran en la seva dimissió, però trobar un perquè exacte és summament difícil, ja que mai ho declara. En el seu primer article⁹⁶¹ podríem buscar alguna

⁹⁵⁹ Oliveras i Castanyer, Rosa Maria; Traveria i Riba, Lídia. *Contra l'invasor. Recull d'articles a L'Autonomista*, Cossetània Edicions, 2007, pàg. 12

⁹⁶⁰ Oliveras i Castanyer, Rosa Maria; Traveria i Riba, Lídia. *Contra l'invasor. Recull d'articles a L'Autonomista*, Cossetània Edicions, 2007, pàg. 13

⁹⁶¹ Biblioteca Carles Rahola: *El Autonomista*, 17 de novembre de 1930, pàg. 1

causalitat. Així, en aquesta edició cita un article de *La Ciudad* amb data 9 d'octubre de 1930 en què s'acusa el notari de voler canviar la tributació sobre les ampolles d'aigua. Ell ho nega i apel·la al dret a la informació dels ciutadans: «...para satisfacer las ansias del público, que en diferente forma a mí han llegado, daré a conocer en sucesivas notas o artículos cuál ha sido hasta ahora la conducta de la Diputación en asuntos varios, entre otros, el de la Beneficiencia provincial, pues reconocemos al público el derecho de saber cuanto ocurre...».

Una setmana després sobtarà la publicació a *El Autonomista* d'unes notes que va aportar el diputat Carles Jordà sobre els futurs pressupostos de 1931⁹⁶². En el citat escrit es detallen diferents elements del pressupost, però ens hem fixat en el que feia referència al tribut sobre les aigües. Segons el document, el tribut sobre les ampolles d'aigua és beneficiós, cosa que no seran d'altres que s'han implementat: «...el propositar la creació de nous arbitris sobre riquesa radicant, de modificar, per son escàs rendiment el ja creat sobre aprofitaments hidràulics, i de mantenir d'únic de bon rendiment que grava les aigües minerals...». Des de la comissió de pressupostos es té la percepció que és un tribut beneficiós per la Diputació en un moment de carestia d'ingressos.

Per tant, Saguer, en un principi no publicarà els articles per arremetre contra el seu propi govern. Però si anem un xic més enllà sabem que el mateix notari es va absentar de les votacions referents a la retirada del citat tribut de 5 cèntims perquè era favorable als seus interessos. No li accepten la proposta de rebaixa del tribut, però just en aquell moment inicia la sèrie d'articles que el portaran a la sortida de la presidència el març de 1931. És possible que comencés aquests articles per atacar directament els qui havien aprovat el nou tribut sobre les aigües (el govern de la Dictadura) i que el perjudicaven de manera directa en els seus negocis.

⁹⁶² Biblioteca Carles Rahola: *El Autonomista*, 22 de novembre de 1930, pàg. 1

Si seguim buscant causalitats per saber els motius que empenyen Saguer a seguir publicant aquests articles, ens trobem amb un escrit del 20 de desembre de 1930 en el qual cita elements interessants⁹⁶³. Es farà seus alguns acords que s'han pres a la Diputació de Barcelona per justificar el seu pas endavant, amb la voluntat de denunciar alguns capítols de l'anterior govern: «...en compensación nos alienta el proceder de las Corporaciones municipal y provincial de Barcelona, donde se ponen al descubierto y se reclaman sanciones por los actos de torpe administración realizados por las anteriores Corporaciones durante el período dictatorial...»⁹⁶⁴.

Aquest fet el contraposa a la situació de Girona, on observa algunes actituds que enllaça amb el paper de l'anterior dictadura: «...día vendrá en que abrirán los ojos, y comprendiendo su ridícula situación, querrán ocupar un puesto en la cruzada a seguir contra los actos funestos de la Dictadura...». Llavors justifica el seu objectiu: «...nosotros, puestos otra vez en marcha, vamos a aportar unos datos, que si no pueden estimarse abiertamente antirreglamentarios o antilegales, deben reputarse como de una pésima administración...»⁹⁶⁵.

Sobre les denúncies contra la dictadura respon que «...es tan nefasta la actuación de las dictaduras, que consideramos para nosotros como un timbre de gloria, el haber combatido la pasada Dictadura española desde las páginas de la “Revista de Legislación y Jurisprudencia”...»⁹⁶⁶. Es refereix a un article amb el títol “La Ley en la Dictadura”⁹⁶⁷ que va publicar el 1926 en aquesta revista.

⁹⁶³ Biblioteca Carles Rahola: *El Autonomista*, 20 de desembre de 1930, pàg. 1

⁹⁶⁴ Biblioteca Carles Rahola: *El Autonomista*, 20 de desembre de 1930, pàg. 1

⁹⁶⁵ Biblioteca Carles Rahola: *El Autonomista*, 20 de desembre de 1930, pàg. 1

⁹⁶⁶ Biblioteca Carles Rahola: *El Autonomista*, 29 de novembre de 1930, pàg. 1

⁹⁶⁷ Saguer i Olivet, Emili. *La Ley en la Dictadura*, *Revista de Legislación y jurisprudencia*, núm. 75, 1926

Un altre fet que cal tenir en consideració és la resolució sobre la denúncia que va presentar la Diputació de Girona davant de la Justícia pel cas de la llet. El primer article es publica a mitjans de novembre, però a principis d'aquell mes el govern de l'ens va rebre la notificació que la denúncia contra l'antic govern no era acceptada i havia d'iniciar un nou procés. Aquesta manca de resposta per part de la Justícia podria portar al notari a denunciar altres fets que ell mateix hauria presentat davant dels tribunals tal com remarcarà en algun dels seus articles.

A partir d'aquí ja es poden posar sobre la taula totes les suposicions que envolten la voluntat del notari. No apareix cap article en què Saguer expressi la clara voluntat per publicar els escrits, però observant successius fets podem concloure que va iniciar aquests articles per posar en qüestió la legitimitat de l'anterior govern de la Diputació, que havia decidit gravar les ampolles d'aigua amb un impost de 5 cèntims per ampolla. Sense defugir que vol posar en coneixement de la ciutadania els afers que envolten el dia a dia de la Diputació: «...vamos a contestar el interés público que tiene derecho a saber todo, absolutamente todo, cuanto afecte a la cosa pública...»⁹⁶⁸.

Si entrem en matèria dels temes que tractarà el president de la Diputació en la sèrie d'articles, ens trobarem que basarà les seves denúncies en el fet que quan un projecte superava les 25.000 pessetes s'havia de convocar una subhasta pública per adjudicar el projecte a la millor oferta, segons el reglament de l'ens. La veu discordant de tot plegat s'aixecarà des de les pàgines de *La Ciudad* i s'encarregarà de desmuntar els arguments de Saguer.

Els temes que denunciarà el president faran referència sobretot als Establiments de Beneficència, ja que en serà un dels ponents. Així exposa el cas del sobrecost pel projecte de l'Hospital Provincial o bé de les reformes de l'allotjament del Manicomi

⁹⁶⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 31 de gener de 1931, pàg. 1

provincial. El nomenament de dos metges per Beneficència i el subministrament de la llet seran els altres dos temes destacats. Però també tindrà temps per referir-se al projecte de línia ferroviària del 1927 que tenia previst unir Anglès amb Maçanet, per una banda, i Ripoll amb Figueres, per l'altra.

El primer cas que vol denunciar són les obres que s'havien fet a l'Hospital Provincial. El problema era que amb un cost de 157.654,19 pessetes no es va convocar una subhasta prèvia per dur a terme les referides obres⁹⁶⁹.

El següent cas sobre Beneficència el portarà a denunciar un cas del 1927, quan havien de comprar roba amb una despesa de 72.000 pessetes sense haver convocat una subhasta prèvia. La roba es va comprar a empreses afins al propi govern de la Diputació de Girona, un fet que denunciarà a través de *El Autonomista*⁹⁷⁰.

D'altra banda, ens trobem amb el projecte d'allotjament de Germans i Germanes al Manicomi provincial. Aquest projecte tenia un cost inicial inferior a 25.000 pessetes, en concret 23.713. Tot i això, l'import total un cop acabada tota l'obra serà de 105.648,63 pessetes. Denunciarà aquest fet perquè en les obres que superen les 25.000 pessetes cal convocar un concurs i fer una subhasta, tal com marquen els estatuts de la Diputació.

Saguer remarca que «...lo que importa, en resúmen consignar es que la Diputación provincial, aparte unas insignificantes subastas referentes a la reforma de la escalera del Hostal, Sala de Autopsias del Manicomio y la de 17.000 pesetas referentes a las salas en el desván del Hospital, ha gastado cantidades enormes, siempre sin subhasta y muchas veces sin proyecto ni presupuestos...»,⁹⁷¹.

⁹⁶⁹ Biblioteca Carles Rahola: *El Autonomista*, 29 de novembre de 1930, pàg. 1

⁹⁷⁰ Biblioteca Carles Rahola: *El Autonomista*, 6 de desembre de 1930, pàg. 1

⁹⁷¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 16 de desembre de 1930, pàg. 4

Es tancava l'any 1930 amb un primer avís llançat per Saguer. No només denunciava la manca de subhasta, sinó l'encariment d'un projecte que no era tan costós. L'inici del nou any comportarà més denúncies fetes pel notari de Girona que veu com a improcedents algunes actuacions del govern anterior.

Però les denúncies no només es limiten al cas de Beneficència, sinó que també exposa altres projectes. Així, vol denunciar un cas del 1927 quan la Diputació de Girona tenia sobre la taula un doble projecte de línia ferroviària. Per una banda el projecte entre Anglès i Maçanet de la Selva i, per l'altra, la connexió entre Ripoll i Figueres tot passant per Olot. La denúncia presentada pel president era per la contractació dels serveis de l'enginyer José Paz Maroto, amb un sou de 28.000 pessetes pel primer projecte i 65.000 pel segon. En ser una quantitat superior a 25.000 pessetes calia convocar un concurs públic per escollir l'enginyer, i de nou no es va convocar res tal com va passar amb la reforma de l'Hospital⁹⁷². En aquest cas deixa entreveure que no correspon al seu organisme crear noves línies, sinó que seria tasca de l'administració central⁹⁷³.

Les acusacions contra el govern de l'antiga Diputació no s'aturen, tot i que Saguer és conscient que està agafant un camí sense retorn tal com es demostra en l'inici de la vuitena entrega, però sap que és el seu deure: «...subiendo por la pesada cuesta a cuya cima creemos tener el deber de llegar, vamos a ocuparnos hoy de un asunto, a primera vista considerado tal vez insignificante y badalí...»⁹⁷⁴.

El cas del subministrament de la llet era el que la Diputació en pes va decidir portar davant dels tribunals. Saguer decideix explicar tot el que va passar. Vol posar de relleu, els greus actes que ha comès l'anterior Diputació després d'un informe que va elaborar

⁹⁷² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 3 de gener de 1931, pàg. 1

⁹⁷³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 7 de gener de 1931, pàg. 1

⁹⁷⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 10 de gener de 1931, pàg. 1

l'actual govern que ell presidia. Segons Sagner «...la actual Diputación estimó que sería, faltar gravemente al cumplimiento de su deber no llevar a los Tribunales una contravención cuya acción para hacer efectiva la correspondiente responsabilidad, así por vía civil como por vía criminal...»⁹⁷⁵.

El tema de fons és la subhasta que es va fer a finals de 1928 quan s'havia d'escollir el subministrador de llet de vaca pels establiments de Beneficència l'any 1929. S'havia marcat un preu bàsic de 0,48 pessetes per litre, però la història no va acabar aquí. Les subhastes no van reeixir i es va decidir adjudicar el servei a Joan Costa al preu de 0,65 cèntims, ja que aquest havia estat donant el servei fins aleshores sense convocar una tercera subhasta i, a més, a un preu més alt de l'inicial.

Costa va repartir entre els diferents establiments de beneficència un total de 117.708 litres de llet, tots pagats a 0,65 cèntims i no a 0,48 com s'havia pressupostat en un principi. Aquest fet va comportar unes pèrdues de més de 20.000 pessetes a la Diputació de Girona. Per tant, calia actuar contra l'antic equip de govern i per això els van portar als tribunals.

En aquest article fa una declaració prou significativa, ja que vol mostrar una suposada objectivitat «...porque semejante conocimiento abrigo, lamentando el haber tenido como mis compañeros que proceder, por imperiosa ética, contra los Diputados de la Dictadura, procuro dar a mis artículos el mayor carácter objetivo posible...»⁹⁷⁶.

El cas sobre el preu de la llet ocuparà diversos articles de denúncia. Per justificar-la es remet a l'article de les administracions en el qual quan una partida superava la quantitat de 25.000 pessetes s'havia de fer una subhasta pública per donar la concessió del servei. Amb el nou preu pagat a la llet, havien de fer aquesta subhasta i no ho van complir, ja que

⁹⁷⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 17 de gener de 1931, pàg. 1

⁹⁷⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 17 de gener de 1931, pàg. 1

van atorgar el servei directament. En els següents dies seguirà aportant noves dades sobre l'assumpte⁹⁷⁷.

La tensió va en augment amb els seus companys de govern a mesura que va destapant més temes en els seus articles. Si volem buscar algun motiu per entendre la publicació de totes aquestes denúncies, Saguer ho justifica dient que «...vamos a contestar el interés público que tiene derecho a saber todo, absolutamente todo, cuanto afecte a la cosa pública...». Fins i tot torna a declarar la voluntat de portar l'antiga presidència de la Diputació de Girona als tribunals i posa sobre la taula un seguit de lleis per arribar al fons de la qüestió⁹⁷⁸.

L'últim dels temes que exposarà serà un dels que més destacarà en el seu discurs de dimissió. Es tracta del nou reglament que havia de regir els Establiments de Beneficència i que va comportar una gran controvèrsia durant el febrer de 1931. Saguer, com a un dels seus ponents, va proposar un reglament nou, però no fou acceptat pels seus companys. El gran problema que es trobaven en la comissió era el cas de dos metges que van ser nomenats durant l'època de la Dictadura.

El que pretén explicar és «...de la manera como fueron nombrados algunos señores médicos, unos con el carácter de titulares permanentes, y otros en la calidad de facultativos meramente interinos, cuestiones provocadas por actos de personas extrañas a los Establecimientos Benéficos provinciales; de la manera cómo actúan en los referidos Establecimientos por deficiencias de la actual reglamentación y por invasión de lo técnico sobre lo administrativo; de la actuación interna de los propios facultativos en los Establecimientos Benéficos provinciales; y de los gastos extraordinarios algunos de los

⁹⁷⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 22 de gener de 1931. pàg. 1

⁹⁷⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 31 de gener de 1931. pàg. 1

cuales podría reducirse, que se causan al Erario provincial, debido a una serie de actos, que han debido reputarse como verdaderas extralimitaciones...».

La denúncia d'aquest cas no vol que es vegi com un atac directe cap al col·lectiu dels metges. Per aquest motiu, primer de tot vol mostrar la seva admiració cap a ells per provar que no és un atac contra la seva professió, sinó senzillament contra les places que van ser adjudicades durant la Dictadura de forma poc transparent⁹⁷⁹.

Per justificar el seu posicionament, exposarà el cas de la Diputació de Barcelona que a través d'una instància farà revisar els casos d'aquells metges que es van escollir sense un procediment d'oposició durant la Dictadura. Saguer creu que s'ha de fer la mateixa depuració a Girona i per això han volgut fer el mateix amb els casos de dos metges que van ser escollits durant aquell període. Es tracta dels casos d'Alfons Hosta i Laureà Dalmau, que no van concórrer a unes oposicions⁹⁸⁰.

La tensió amb els companys de govern arribarà al seu punt màxim el 20 de febrer de 1931 quan una gran part dels diputats provincials emetran un comunicat per enfrontar-se directament a Saguer, tot replicant els escrits que ell havia anat difonent a la premsa durant els darrers mesos.

L'escrit va signat per la majoria de diputats amb un pes important dins l'organisme. Es tracta de Manuel Vancells, Paulí Geli, Josep Maria Iglesias, Carles Jordà i Josep Maria Masramon. Amb aquest trencament dins la Diputació, serà qüestió de dies que Saguer abandoni la presidència.

Els diputats inicien el comunicat destacant que «...sempre hem cregut i així ho havíem practicat, que en el regisme de les Corporacions, mentre no s'hagi arribat a un acord o

⁹⁷⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 7 de febrer de 1931, pàg. 1

⁹⁸⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 14 de febrer de 1931, pàg. 1

s'hagin esgotat tots els mitjans per arribar-hi, no era convenient dirigir-se a l'opinió, plantejant qüestions no resoltes encara i molt menys que un membre d'aquelles, per important que sigui, sense previ coneixement dels qui han de compartir la responsabilitat de les resolucions que s'hagin de prendre, vulgui prejutjar-les...»⁹⁸¹.

Amb aquesta manifestació és més que evident que, a parer dels seus companys, el president de la Diputació s'ha excedit en les seves atribucions i no pot publicar tot el que està passant. El problema més important vindrà quan Saguer comença a exposar el cas dels Establiments de Beneficència. Justament en aquell moment s'estava discutint un nou reglament per regir aquests establiments. «...callar avui, després del que s'ha publicat, i sobretot tenint en compte el que passà en el punt neuràlgic de la discussió dels Pressupostos provincials, podria ésser interpretat com a covardia nostra o com a conformitat amb punts de vista, que el senyor President sap millor que ningú, que no compartim...»⁹⁸². Aquestes declaracions confirmen que el trencament es va produir arran de la discussió dels pressupostos de 1931, just en el moment que el president inicia els seus articles de denúncia a *El Autonomista*.

Llavors els diputats exposen una sèrie de punts per mostrar la seva disconformitat amb la línia Saguer. Primer de tot destaquen que s'havia creat una ponència per fer una reorganització jurídica i convenient dels serveis jurídics. Accepten que es facin consultes als ministeris per saber com van ser nomenats els metges de Beneficència, però no accepten que es faci públic: «...per últim, que deplorem vivament que un assumpte pendent de resolució de la Corporació hagi estat portat pel seu President a les pàgines d'un periòdic, i declarem que no podem avenir-nos amb un procedir que en voler prejutjar resolucions de la Diputació, minven la dignitat i la llibertat de la mateixa...»⁹⁸³.

⁹⁸¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 20 de febrer de 1931, pàg. 2

⁹⁸² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 20 de febrer de 1931, pàg. 2

⁹⁸³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 20 de febrer de 1931, pàg. 2

Amb aquest comunicat dels diputats queda més que palès que ja no hi ha un camí de retorn per reconduir la situació creada arran dels articles de Saguer. El punt d'inflexió serà el cas de Beneficència, però el president de la Diputació, lluny d'aturar-se, seguirà amb el seu tarannà de fer públics més fets denunciabls sense fer cas a la nota dels seus companys.

Arribats en aquest punt, Saguer inicia un nou article fent referència a la nota dels seus companys de govern abans d'entrar amb més denúncies. Destaca que «...sentimos como es natural la profunda discrepancia entre el que firma estas líneas y sus compañeros de Comisión en la Diputación...». I afegeix que «...nuestra actuación en la Diputación y en la Prensa será la que hubiese sido, sea cual fuere el puesto desde donde nos movamos...».

Per tant, la situació es troba en un punt àlgid, però Saguer no creu que la publicació de l'últim article sigui la causa de la resposta dels seus companys, sinó que cal anar més enrere: «...nuestro último artículo ha sido por lo visto la causa próxima, no la remota, del acto realizado ayer por mis compañeros...».

Deixant de banda la resposta que dóna i entrant en matèria de la denúncia, segueix destacant el cas de la designació de metges pels Establiments de Beneficència. Saguer presenta una carta de Laureà Dalmau en la qual aquest metge exposa que ell no va acceptar un càrrec a la permanent de la Diputació perquè ja ocupava un lloc a Beneficència i no creia convenient tenir una duplicitat de càrrecs⁹⁸⁴.

L'últim escrit de Saguer va ser curt, així com els successius que anirà publicant abans de la seva dimissió motivada per la carta pública dels seus companys de govern. En una nova publicació a *El Autonomista* només aporta unes petites pinzellades per seguir informant sobre el cas de Beneficència. Hi destaca que aquell escrit no esdevé ni un

⁹⁸⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 21 de febrer de 1931, pàg. 1

article, però segueix explicant què està passant, encara que sense donar gaire informació remarcable⁹⁸⁵.

Entrarem de ple al mes de març de 1931. Serà qüestió de dies que Saguer abandoni el càrrec de president de la Diputació de Girona. Encara amb data 6 de març signarà un document per a una nova subhasta per subministrar diferents aliments pels Establiments de Beneficència. Aquest serà un dels últims actes⁹⁸⁶.

Després d'aquest seguit de denúncies presentades per Emili Saguer cal obrir una sèrie d'interrogants. Per què ho denuncia? Quin és l'objectiu del president? Hi ha una causalitat? Són preguntes amb resposta. Saguer no publica aquests articles només per poder informar la ciutadania del que va passar o estava passant en aquell moment, sinó que darrere de tot plegat hi té un interès personal per denunciar els antics gestors de la Diputació de Girona.

Només entrar a la presidència Saguer decideix la rebaixa del sou com a president de 7.500 a 2.500 pessetes, un acte que cal veure com una crítica contra l'anterior govern. Aquest fet despertarà una sèrie de reticències entre els seus companys de govern, així ho farà palès en el seu discurs de comiat. Però després d'aquesta decisió, tots els membres de la Diputació seguiran treballant sense dissensions aparents.

No serà fins al novembre de 1930 quan hi haurà el primer frec a frec entre Saguer i la resta de companys. El 19 de novembre es voten els pressupostos de la Diputació de Girona pel següent any. Un dels punts més controvertits és la proposta que farà el president perquè es retiri la taxa que grava les aigües minerals o, si més no, es redueixi. Recordem que Saguer, propietari de diferents fonts, inicia un contenciós amb l'anterior

⁹⁸⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 28 de febrer de 1931, pàg. 1

⁹⁸⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 14 de març de 1931, pàg. 2

govern de la Dictadura a causa del gravamen de cinc cèntims per ampolla. L'objectiu del notari és aconseguir l'abolició o reducció d'aquest impost aprofitant el seu càrrec.

No assistirà al debat sobre la qüestió pel conflicte d'interessos. Els companys de govern decideixen no aprovar aquest canvi impositiu i seguiran aplicant el gravamen a les aigües minerals. D'aquesta manera Saguer perd la confiança amb la resta de companys i inicia un seguit d'accions per desprestigiar l'anterior govern. Així ho van manifestar els seus companys en la nota del passat 20 de febrer: «...sobretot tenint en compte el que passà en el punt neuràlgic de la discussió dels Pressupostos provincials...»⁹⁸⁷.

No en té prou amb la denúncia que van presentar amb la resta de companys pel cas del preu de la llet i per això iniciarà aquesta sèrie d'articles. Si volem anar un xic més enllà, només cal observar que els articles es comencen a publicar el novembre de 1930, just quan no s'accepta la seva proposta de modificació sobre les aigües minerals. Aquest pot ser el desencadenant de la publicació dels articles. Un fet que insinua el setmanari *La Ciudad* i que confirmaria la nostra hipòtesi.

La rèplica de *La Ciudad*

Hem conegut l'opinió de Saguer en tot aquest assumpte de la Diputació. La rèplica no tardarà en arribar i tindrà de nou com a marc *La Ciudad*, que anirà desmuntant tot allò que denunciï el president. Fins i tot arribarà a fer escarni de la seva figura, però tot plegat ens servirà per valorar les denúncies del president des d'un altre punt de vista.

La resposta és immediata a la publicació dels seus articles. A mitjan de novembre de 1930, seguint en la seva línia editorial, utilitzaran una frase de Saguer durant la seva investidura, *Honeste Vivere*, per donar resposta a un dels seus primers articles. Per

⁹⁸⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 20 de febrer de 1931, pàg. 1

començar diu que és un diputat catalanista i que busca l'interès propi en el cas de l'impost sobre les aigües minerals. *La Ciudad* no volia explicar què tenia pensat fer el notari, però vista la seva actuació ho ha de denunciar, ja que vol abaixar els tributs sobre les aigües en profit propi⁹⁸⁸.

Dos dies després, a la portada hi apareixerà l'escrit "Un caso de delicadeza", que explica el cas dels 5 cèntims que havia imposat l'anterior Diputació sobre les ampolles d'aigües mineromedicinales. Els tribunals no van acceptar els recursos presentats per Saguer que llavors va voler aprofitar el seu càrrec per rebaixar aquest impost⁹⁸⁹.

La Ciudad seguirà amb un nou article coincidint amb les declaracions que farà Saguer quan el ple de la Diputació refusa la seva proposta de retirar l'impost de 5 cèntims sobre les ampolles. En aquest punt el president dirà que «...soy diputado a pesar mío...». Després afegeix que ell ja no anirà a la Diputació, que només ho farà en casos urgents, segons *La Ciudad*⁹⁹⁰. Aquest fet no és cert, ja que Saguer és present en totes les reunions del ple i de la permanent, com hem pogut observar en consultar el fons documental de la Diputació.

Encetarà el mes de desembre amb l'article "Chismorrerías". Ho lligarà amb el seguit d'escrits que havia publicat el president de la Diputació a *El Autonomista*, on començarà a denunciar els excessos que havia practicat el govern en temps de la Dictadura, com per exemple les obres de l'Hospital Provincial i d'altres fets. Creu que tot el que denuncia Saguer serien *chismorrerías*⁹⁹¹.

⁹⁸⁸ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 18 de novembre de 1930, pàg. 2

⁹⁸⁹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 20 de novembre de 1930, pàg. 1

⁹⁹⁰ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 29 de novembre de 1930, pàg. 1

⁹⁹¹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 2 de desembre de 1930, pàg. 1

En el proper article titulat "La diputación actual paraliza las obras y aumenta los tributos", *La Ciudad* vol denunciar que la Diputació ha aturat tots els projectes de l'anterior govern i ha situat a nous treballadors que són afins, com el germà del diputat Agustí Riera. A més ha demanat que es restitueixi la Mancomunitat, el restabliment de les llibertats públiques i altres fets que no creu importants. També acusa els actuals diputats de ser de Barcelona i d'actuar en contra dels interessos de Girona, un fet que ja havien denunciat durant el mes de juliol amb la reivindicació del *gironinisme*⁹⁹².

El 16 de desembre van començar a contestar els articles que Saguer publicava a *El Autonomista*, ja que segons *La Ciudad* han de respondre a la veritat. Es remet a les acusacions fetes pel notari sobre el cas de la construcció del Manicomi. En aquest article el convida a demostrar la infracció i a explicar quin era l'objectiu. És curiós quan parla de l'enginyer Izquierdo: «...pues nosotros después del anómalo procedimiento seguido nos abstenemos de opinar.». En canvi ho contraposa al cas del nou enginyer: «...un tal Nobell, de Balaguer...», que segons el diari era amic del notari⁹⁹³.

La publicació tancarà l'any amb l'últim escrit, "Peligros de la miopía", en el qual seguirà la mateixa línia. En aquest cas tocarà burlar-se del fet que Saguer porta ulleres i que això no li deixa veure bé per desenvolupar la seva tasca com a president. L'acusa de practicar una mala gestió econòmica i d'invertir els diners en partides poc importants⁹⁹⁴. La caricatura és una pràctica d'ús habitual en la vida política d'aquests anys.

L'any 1931 serà el de la dimissió de Saguer com a president de la Diputació. Els articles a *La Ciudad* no seran massa destacables durant el gener i el febrer, però pel març (quan dimiteix) hi haurà una sèrie d'escrits contra ell per acabar tot el procés de desprestigi que

⁹⁹² Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 4 de desembre de 1930, pàg. 1

⁹⁹³ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 16 de desembre de 1930, pàg. 1

⁹⁹⁴ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 30 de desembre de 1930, pàgs. 1-2

havia iniciat el diari a mitjan de l'any anterior. Fins i tot quan ha dimitit, en segueixen parlant, però amb un canvi d'opinió notable.

Amb el nou any no hi apareix tanta producció escrita, però quan publiquen algun escrit, sovint ocupa diverses pàgines. El primer escrit de 1931 es titula "Réplica" i té la voluntat de contestar la sèrie d'articles que ha anat publicant Saguer les darreres setmanes a *El Autonomista* per denunciar l'anterior govern de la Diputació i els seus companys. Però *La Ciudad* no creu que hagi de defensar-se perquè el mateix Saguer ha anat caient pel seu propi pes i ha perdut el prestigi a causa dels casos que ha denunciat⁹⁹⁵. Tot i manifestar que no vol replicar-lo, publicarà fins a quatre articles diferents per demostrar la inexperiència i el poc saber fer del president de la Diputació⁹⁹⁶.

Al mes de febrer reproduirà un article que M. Sancho va publicar al *Diario de Gerona* l'any 1930, quan Saguer va ser escollit president. És curiós que presentin aquest article en el qual es destaca l'elecció del nou president, però no se'n faci cap mena de comentari. Tot i això, no es pot amagar el to de sornegueria que utilitza en presentar l'escrit: «... Consideramos del más alto interés y la máxima actualidad, reproducir las estrofas líricas firmadas por M. Sancho...en que se cuentan las excelencias, del inmenso, magnífico e imponderable defensor...de las aguas minerales, en la Diputación...»⁹⁹⁷.

El seguirà un llarg article que ocuparà gairebé dues de les quatre pàgines del diari, amb el títol "Política, No: administración". En aquest article es destaca el cas de les obres de la línia del tren que vol fer la mateixa Diputació entre Ripoll, Olot i Figueres, i també de la línia entre Anglès i *l'Empalme* per Santa Coloma de Farners. Aquesta línia l'hauria pogut construir la Mancomunitat de Catalunya, però *La Ciudad* creu que no va aprofitar el

⁹⁹⁵ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 10 de gener de 1931, pàg. 1

⁹⁹⁶ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 13 i 24 de gener de 1931, pàg. 1

⁹⁹⁷ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 25 de febrer de 1931, pàg. 3

moment per fer-ho. Ara sembla que tampoc es vol aprofitar l'ocasió i espera «...que vuelvan a la Diputación elementos amantes de la provincia; personas cultas, valerosas y emprendedoras, el milagro será hecho...»⁹⁹⁸.

Segueix desmuntant tot el que deia Saguer sobre el projecte del tren i destaca que s'equivoca quan acusa Paz Maroto de voler cobrar més del que pertoca, ja que els enginyers cobren molt més i les tarifes que proposa el president de la Diputació estan caducades i fora de context, però no fa cap mena de referència a la convocatòria d'un concurs públic. Destaca que quan la Diputació tenia un pressupost de 800.000 pessetes i no de 4 milions com en aquell moment, es va construir la línia de ferrocarril de Girona a Sant Feliu de Guíxols i Palamós⁹⁹⁹.

Ja no hi haurà temps per escriure cap més rèplica contra el president de la Diputació, en qüestió de dies es produiria la seva dimissió. L'últim article datarà del 14 de març i el dia 17 es produirà la renúncia de Saguer al càrrec. Quan això succeeix, *La Ciudad* canviarà les seves crítiques i fins i tot en lloarà la seva figura.

La dimissió

La dimissió d'Emili Saguer com a president de la Diputació no es produirà fins al 17 de març de 1931. La tensió generada els últims mesos acabava amb la presidència del notari gironí. Serà a través de la premsa que coneixerem de primera mà què va dir i quins van ser els motius que el van portar a abandonar el càrrec. Els motius són prou evidents després del que hem exposat, però ens regirem pels testimonis directes per seguir fil per randa què va passar exactament.

⁹⁹⁸ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 7 de març de 1931, pàg. 2

⁹⁹⁹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 14 de març de 1931, pàg. 2

El Autonomista va ser qui va publicar la primícia i va reproduir el discurs íntegre al cap de poques hores d'haver dimitit. De nou es mostra la bona sintonia entre el president i el diari dels Rahola. No era la primera vegada que Saguer utilitzava aquest mitjà. Ja ho va fer amb el discurs del 26 de juny de 1930 sobre el projecte de Regió Catalana o bé amb els articles de denúncia. Ambdues parts van col·laborar estretament durant el període de la presidència de Saguer. El diari va esdevenir un element clau per donar sortida a les seves informacions i sempre en va tenir l'exclusiva.

Tot i la publicació de la notícia a *El Autonomista*, a la Diputació de Girona hem localitzat un informe on apareix el discurs de comiat de Saguer. Al final s'inclou un escrit dirigit a Carles Rahola d'*El Autonomista* perquè publiqui el discurs i es doni a conèixer que el substitut dels càrrecs del president serà Salvador Gispert-Sauch Burch, només pel que fa a les comissions de les quals Saguer formava part, ja que la presidència restarà vacant.

El discurs de comiat l'enceta dient «...A la Excelentísima Diputación en Pleno, presento mi dimisión de Presidente de la misma y de Ponente de Beneficencia...»¹⁰⁰⁰. Però no s'acaba aquí, ja que deixarà la seva acta com a representant de la Cambra Minera i ja no exercirà com a diputat. Per tant, abandona totalment qualsevol funció dins la Diputació de Girona i així ho va comunicar al governador civil.

Feia un any que Emili Saguer havia estat escollit president de la Diputació de Girona després que els seus companys decidissin que era la persona més ben preparada per exercir aquell càrrec en un moment tan delicat. Però durant els últims mesos havien passat moltes coses i el president havia quedat totalment aïllat de la resta de companys.

L'inici del seu comiat és prou eloqüent quan cita una frase del jurisconsult Francisco Silvela: «...La justicia en España sirve para proteger a los amigos y para perseguir a los

¹⁰⁰⁰ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 17 de març de 1931, pàgs. 1-2

adversarios...»¹⁰⁰¹. Tot i considerar-la una cita exagerada, no creu que estigui molt lluny de la realitat, ja que ell s'havia vist perseguit pels seus adversaris dins de la Diputació, fet que l'havia portat a la renúncia del càrrec.

Després del seu nomenament, Carles Jordà va pronunciar un discurs per parlar de Saguer, però en aquell moment el president ja veu que tindrà problemes amb la resta de diputats. Considera que les paraules de Jordà en un to marcadament catalanista no són certes i s'allunya molt de la realitat.

Tampoc podem obviar les afirmacions que publicava *La Ciudad* a finals de juny de 1930 quan apuntava que Saguer podria abandonar la presidència en qualsevol moment. No sabem ben bé si era un rumor o no, però podria anar en el camí correcte, tot i que la decisió final va tardar molt en arribar.

Un altre dels fets que Saguer va destacar en el seu discurs de comiat va ser el cas del metge Josep Maria Riera i Pau. Aquest metge treballava als Establiments de Beneficència, però no es van convocar oposicions per ocupar el càrrec. Camps i Arboix va publicar un article a *Diario de Gerona* perquè fos readmès, però el president considerava que havia de superar unes oposicions per optar al càrrec. Va presentar dues propostes per resoldre el cas de Beneficència, però els seus companys les van refusar.

La problemàtica amb el metge és un altre dels desencadenants de la dimissió, a parer del mateix notari Saguer. En el discurs de comiat, aquest tema ocupa una llarga extensió, cosa que li confereix un dels casos clau per entendre el perquè de la seva retirada.

Seguidament, els companys de Saguer a la Diputació Permanent van emetre un comunicat *A la Opinió* en data 20 de febrer de 1931. Durant mesos, el president havia anat publicant articles a *El Autonomista* mitjà en el qual denunciava actes de l'anterior

¹⁰⁰¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 17 de març de 1931, pàgs. 1-2

dictadura i el dia a dia del govern, per tant, era d'esperar algun tipus de resposta per part dels seus companys de govern.

Es mostra totalment en desacord amb el que declaren i creu que els ciutadans han de conèixer de primera mà el que estava passant a Beneficència: «...que cuando un asunto ha llegado a preocupar a las gentes como acontece con el que nos ocupa, constituye un deber, por parte de los que tienen alguna representación colectiva, ilustrar debidamente al público...»¹⁰⁰².

Destaca que es volen silenciar els acords de beneficència, però ell pot publicar-ho perquè els acords són públics i qualsevol ciutadà ho podia llegir. La llei de la dictadura ho permetia. «...antes que presidente de la Diputación, antes que Ponente de Beneficiencia y antes que Diputado provincial, he sido, soy y pretendo ser ciudadano con todos los derechos inherentes a la ciudadanía. Y es de notar que yo escribí y continuaré escribiendo mis artículos, y esto es lo justo, natural y obligado, los datos que pude adquirir durante mi paso por la Diputación...».

Segueix amb la voluntat de justificar el que va passar amb els metges de la Beneficència: «...lo que ha acontecido, con el asunto ya tristemente célebre de los médicos de nuestra Beneficiencia, patentiza haber sido grande la ingerencia que en el mismo ha tenido la Junta de Gobierno del Colegio de Médicos de Gerona, de la cual forman parte tres señores Médicos pertenecientes a la propia Beneficiencia Provincial...»¹⁰⁰³.

El problema dels metges es trobava en el fet que per ocupar una plaça als Establiments de Beneficència s'havia d'aconseguir a través d'unes oposicions i no per un nomenament directe com es va fer durant la Dictadura. El prestigiós metge Trias de Bes apostava

¹⁰⁰² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 17 de març de 1931, pàgs. 1-2

¹⁰⁰³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 17 de març de 1931, pàgs. 1-2

perquè tots els càrrecs públics de metge fossin a través d'oposició i això és el que volia aplicar Saguer, una opció que no van acceptar els seus companys.

Seguidament passa a combatre les acusacions que han fet alguns diputats en denunciar que Saguer no defensava el bon nom de la Diputació. Exposarà alguns casos per defensar-se d'aquestes acusacions i acaba sentenciant que «...nada de esto hubiera dicho si la ocasión no lo brindase, en que ha llegado el momento de patentizar la consideración que me merecieron siempre los Diputados y la Corporación. Era preciso hiciera constatar yo esto para que se viera la sin razón del acto de cinco Diputados, entre los cuales forma parte el señor Vancells, que se declaran incompatibles conmigo como Presidente, como a Ponente de Beneficiencia y como a miembro de la Permanente...»¹⁰⁰⁴.

Però el problema no es limita a Beneficència, a les oposicions de metge o bé a la rebaixa del seu sou com a president, sinó que a l'interior del govern de la Diputació s'està vivint una lluita de les forces polítiques per veure qui n'obté el control amb l'arribada d'un nou període polític. Per aquest motiu, es mostra contrari als partits independentistes i aposta per una presència catalana dins d'Espanya. Saguer no podia concebre una Catalunya sense Espanya a diferència dels qui controlaran la Diputació, que tenen un altre tipus d'anhels.

Acusa els diputats Jordà i Geli de polititzar la Diputació de Girona a través del partit Acció Catalana: «...los que llevan hoy la dirección de la Diputación que formaron parte de la agrupación llamada de Acción Catalana y que integran hoy con muchos elementos el Partit Catalanista Republicà...»¹⁰⁰⁵.

¹⁰⁰⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 17 de març de 1931, pàgs. 1-2

¹⁰⁰⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 17 de març de 1931, pàgs. 1-2

El rerefons de tot plegat és una campanya que s'ha organitzat contra la seva persona just en un moment en què el seu estat de salut no és el més òptim, tot i que mentalment està perfecte. Dirigeix un missatge als qui l'han difós: «...los muertos que vos matais, gosan de buena salud...». Encara que existeixi aquesta campanya declara que està satisfet amb la feina que ha fet sense amagar el seu enuig cap algunes situacions que ha viscut: «...yo marcho tranquilo, satisfecho de haber cumplido con mi deber. Yo marcho tranquilo, aunque angustiado por lo que he podido ver y observar, no siempre muy conforme, a mi ver, con los rigurosos postulados de la ética...»¹⁰⁰⁶.

Clourà el discurs i la renúncia citant un poema de Lope de Vega que descriu perfectament la situació que vivia Saguer els últims mesos i en concret en aquell moment: «...a mis soledades voy, de mis soledades vengo, que para vivir conmigo, me basta mi pensamiento...».

La resta de membres de la Diputació van acceptar la renúncia al càrrec, tot i que no compartien el que hi havia expressat. Seguidament es donarà a conèixer la decisió de Saguer al governador civil tal com estableixen els estatuts provincials. S'escollirà un substitut per ocupar el buit de Saguer. Salvador Gispert-Sauch Burch serà l'escollit, tot i que ningú ocuparà oficialment la presidència, ja que ben aviat es viuria la proclamació de la Segona República¹⁰⁰⁷.

Les informacions dels altres mitjans seran molt més limitades. Al *Diario de Gerona*, en la mateixa edició del dia 17, s'informa de la renúncia al càrrec de Saguer amb caràcter irrevocable. La presidència provisional l'ocuparà el diputat Vancells. Així mateix hi trobarem Jordà, Geli, Masramon, Gispert-Sauch (substitut de Saguer a Beneficència), Iglesias i Mas. Seguidament aquest darrer va exposar els motius pels quals Saguer abandonava el càrrec. Jordà, Geli i Masramon, de la permanent, van explicar les

¹⁰⁰⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 17 de març de 1931, pàgs. 1-2

¹⁰⁰⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 17 de març de 1931, pàgs. 1-2

divergències sorgides els últims mesos per acabar acceptant la renúncia del notari de Girona¹⁰⁰⁸.

Per la seva part, *La Ciudad* va fer un viratge ben destacable quan es va conèixer la dimissió de Saguer. Un cop presentada deixarà de banda la campanya personal contra el ja expresident i fins i tot en lloarà la tasca. Quan el notari dimiteix només publica un breu a la tercera pàgina informant que havia deixat el càrrec i que encara no s'havia escollit nou president. El que sí que destacarà és que *El Autonomista*, la nit anterior, havia publicat el discurs de comiat, denotant la bona sintonia entre els Rahola i Saguer¹⁰⁰⁹.

El 21 de març *La Ciudad* publicarà l'article "Para que los ciegos vean", dirigit al notari Saguer després de la seva dimissió. Hi cita una part del discurs de comiat. El notari destaca la visita del rei de l'any anterior i que volia demanar una autonomia per Catalunya, però dins Espanya. Aquesta idea se la va fer seva el representant del partit de Cambó a Girona¹⁰¹⁰.

Seguidament hi apareixerà un altre article que *La Ciudad* reproduirà de *La Voz de Gerona*. En aquest escrit es dóna total suport a la tasca de Saguer. A més el que fa és denunciar els abusos que estaven cometent els representants de la Lliga i Acció Catalana en les diferents institucions gironines, molt en la línia del que havia apuntat l'expresident en el seu discurs de comiat.

La Voz de Gerona apuntarà que aquests elements seran els que porten Saguer a abandonar el seu càrrec: «...si después de lo expuesto por el señor Saguer, todos los gerundenses dignos, prescindiendo de sus opiniones políticas honradamente sustentadas, no se levantan como un solo hombre y en estrecha solidaridad contra los

¹⁰⁰⁸ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 17 de març de 1931, pàg. 2

¹⁰⁰⁹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 18 de març de 1931, pàg. 3

¹⁰¹⁰ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 21 de març de 1931, pàg. 1

ligueros de la Lliga y los disfrazados de “Acció Catalana” que caciquean gracias al favor oficial, en nuestros organismos provinciales y municipales, no seremos merecedores del título de ciudadanos...»¹⁰¹¹.

Però no s'acaba aquí i *La Ciudad* anirà a més. Després de la campanya de desprestigi que havia organitzat contra Saguer publicarà un article en què cita la campanya que està fent *Diario de Gerona* de cara a les properes eleccions. En la campanya s'aposta per la religió, l'ordre, la catalanitat, la bona administració i res de dictadura. Quan parla del cas de la bona administració dirà que «...prueba de lo buena que es la Administración de los elementos que patrocina Diario de Gerona la tenemos en los recientes y escandalosos hechos denunciados por don Emilio Saguer en su carta dimitiendo del cargo de Presidente de la Diputación...». Per tant, ja no castiga el discurs de Saguer, sinó que fa tot el contrari i en lloa l'actitud de voler denunciar tot el que havia passat. Sens dubte, un viratge ben remarcable ¹⁰¹².

El rotatiu que parlarà més bé de la tasca de Saguer al capdavant de la Diputació de Girona serà *La Voz de Gerona*. En diferents articles en destacarà el seu caràcter catalanista i posarà de manifest la mala fe d'alguns elements de la Lliga i Acció Catalana. Per tant, amb la renúncia de Saguer al càrrec es reconeixen els mèrits que havia aconseguit el notari gironí.

Tot i aquest final accidentat, en qüestió de pocs dies s'arribarà a un nou període per la història de Catalunya que s'encetarà amb la proclamació de la Segona República espanyola gràcies a unes eleccions democràtiques i un nou esdevenir que va deixar Emili Saguer en un segon pla.

¹⁰¹¹ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 25 de març de 1931, pàg. 1

¹⁰¹² Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Ciudad*, 1 d'abril de 1931, pàg. 4

Les intervencions del notari de Girona ja no seran tan assídues com ho havien estat durant la presidència de la Diputació de Girona i tampoc no es trobaran molts dels seus articles a la premsa. Saguer passa a un segon pla de l'actualitat, tot prioritant l'exercici de la seva professió com a notari.

Un any de president

Casualitats de la vida, Emili Saguer va ocupar durant un any la presidència de la Diputació de Girona. El 18 de març de 1930 és escollit com a president i el 17 de març, però de 1931, serà quan presenta la dimissió irrevocable. És un any amb molta tensió que vindrà augmentada per les pressions que causarà el mateix notari amb la publicació dels articles de denúncia.

El mandat té dues parts ben diferenciades. En un primer moment, pren més rellevància la col·lectivitat catalana enfront de la demarcació. Cal remarcar la voluntat de trencar amb el passat dictatorial quan es volen recuperar algunes de les llibertats perdudes i quan es demana el perdó pels represaliats durant la dictadura. Però també pren rellevància el factor català amb la proposta de crear una regió catalana i la redacció d'un Apèndix del dret civil català.

Quan es refreden els grans projectes de país, entra en escena el factor provincial i el seguit de denúncies que Saguer presentarà, a través de la premsa, contra l'anterior govern. Aquest fet acabarà desembocant amb la dimissió com a president. Però serà qüestió de dies que es convoquin eleccions i s'obri el nou període de la Segona República. Per tant, la renúncia és un fet merament il·lustratiu per demostrar el poder que havien pres les forces polítiques en el si de la Diputació.

El mandat de Saguer és complex. Quan s'escullen els nous membres per aquesta etapa de transició que conduirà a la Segona República es topen amb el problema de la designació de càrrecs. No es remet a cap mena d'eleccions, sinó que, senzillament, és un imperatiu legal basat en una designació de càrrecs de tipus corporatiu. A més, tots els membres escollits estan obligats a acceptar el càrrec. Tot i això, es deixarà a la lliure disposició dels membres la designació del nou president. Aquest tipus de designació corporativa serà un dels inconvenients i una de les crítiques que es produirà cap al govern de la nova Diputació de Girona, ja que per una part de la ciutadania li resta legitimitat.

Un cop constituït el nou govern, Saguer prendrà algunes mesures que són mal encaixades pels seus companys. Es crearà una comissió per analitzar la mala praxi de l'anterior govern. Se'n crea una per analitzar el pressupost de 1929 i fins i tot s'arribarà als tribunals tot denunciant el cas de la concessió de la llet. Tot plegat ens mostra que Saguer vol aplicar allò de l'*honeste vivere*. Però els fets de la segona part del mandat que acabem de veure ens poden portar a pensar en una conclusió molt més enllà del simple fet d'unes denúncies.

Cal connectar aquesta denúncia pel cas de la llet amb la segona part del mandat. Tots els articles publicats a *El Autonomista* i a *Diario de Gerona* representen un pas més enllà, tensionen molt més la corda. Tots representen una suposada mala praxi segons Saguer, però no crec que sigui una simple casualitat que iniciï la publicació dels articles just quan els seus companys de govern li tomben la proposta de retirar el tribut de les aigües minerals. De la croada per demostrar els abusos de l'anterior govern en fa un tema personal, tot i que tampoc podem defugir que Saguer sempre ha tirat pel dret i allò que no ha vist correcte ho ha denunciat i ho ha posat en coneixement públic. Per tant, tampoc podem obviar el fet de l'*honeste vivere* en aquesta sèrie de denúncies.

El que és interessant és tota la campanya periodística que s'organitza al seu voltant. Té dos mitjans afins com són *El Autonomista* i el *Diario de Gerona*, però en contra s'hi posiciona *La Ciudad*. La campanya s'origina quan la Diputació de Girona es mostra favorable al projecte de regió catalana.

Són clau dos fets per aquesta campanya en contra de la Diputació i en concret contra Saguer. El 4 de juny de 1930 s'aprova crear una comissió i una sèrie d'acords per aconseguir el projecte de regió catalana per part de l'ens provincial. Aquest primer fet obrirà els atacs dels gironinistes, que iniciaran tota una campanya a favor de les comarques en detriment de Barcelona. L'acte que acabarà d'encendre tota la campanya contrària al president serà el discurs que Saguer pronunciarà el 26 de juny davant de la resta de presidents de diputacions.

Tot plegat s'aprofita per crear un clima contrari a la regió catalana i per iniciar una sèrie d'atacs personals contra Saguer. Es tracta d'una dura campanya que de ben segur va afectar el notari. Des de la Diputació es van portar alguns articles de *La Ciudad* davant dels tribunals, però no es pot obviar que darrere de tot plegat coexisteixen diferents elements dictatorials que volen desacreditar els nous governants de l'ens.

La campanya iniciada per certs sectors de la societat gironina reclamant un pes més gran de comarques davant de Barcelona (el *gironinisme*) esdevé una situació tensa pel president. Les velles forces de la dictadura no es quedaran impassibles davant de les denúncies de la Diputació i per aquest motiu inicien aquesta campanya des dels mitjans de comunicació. Hi haurà uns mesos de treva a l'inici del mandat¹⁰¹³, però un cop van passant els mesos aquestes forces contràries a l'època de transició es manifesten en el format d'una dura campanya d'articles i atacs directes contra Saguer. El clar exemple és el confús comunicat que emet la Cambra de la Propietat Urbana quan encara no es

¹⁰¹³ Aquesta situació de tranquil·litat duraria des de març fins a finals de maig de 1930.

coneix ni com serà el projecte de regió catalana¹⁰¹⁴. Tampoc es pot defugir la lluita dels partits polítics que existirà dins la mateixa Diputació per controlar l'ens, com seria el cas d'Acció Catalana tal com denuncia Saguer en el seu discurs de comiat.

El president de la Diputació, lluny de refredar l'ambient, el que fa és escalfar-lo encara més amb la denúncia que presentarà contra l'antic govern pel cas de la llet i per la sèrie d'articles que publicarà, en els quals denuncia els abusos des de 1924 fins a 1929. Tot plegat crea un clima en el qual restarà sol. Els seus companys de govern defugiran del suport que li havien brindat durant la primera part del mandat i per això no ens ha d'estranyar que acabi dimitint.

La renúncia del 17 de març de 1931 és irrevocable. En qüestió de dies s'havien de celebrar unes noves eleccions que marcarien el camí cap a la Segona República, tot i que després del comunicat de la resta de companys el més raonable era deixar el seu càrrec dins de la Diputació. És perfecte la cita amb la qual acaba el seu discurs de renúncia quan abandona el càrrec i mostra la seva soledat davant del càrrec en els últims mesos: «...a mis soledades voy, de mis soledades vengo, que para vivir conmigo me basta mi pensamiento...».

¹⁰¹⁴ El comunicat es va emetre el 26 de maig de 1930, però *La Ciudad* no va el publicar fins al 31 de maig.

10. ELS ÚLTIMS ANYS, *CATALUÑA ESPAÑOLA* I LA MORT

Després del seu periple com a president de la Diputació de Girona s'obrirà una nova etapa que el portarà fins als últims dies de la seva vida. Amb l'arribada de la Segona República s'evidenciarà un trencament d'Emili Saguer amb les institucions de govern. Qualsevol atac que rebi per part de les noves autoritats, el respondrà amb contundència. Només cal observar les publicacions d'aquest període per evidenciar que es mostra molt bel·ligerant tant amb el Govern espanyol com amb el català.

Quan es fa més evident tota aquesta tensió és amb la publicació de la seva revista *Cataluña Española*, revista de contingut polític publicada entre 1935 i 1936 i que resultarà un interessant punt de vista per saber el posicionament del notari. Aquesta gran quantitat d'informació i opinió política es contraposarà amb el període de la guerra, en el qual perdem qualsevol rastre del notari. Tenim alguna informació però és molt vaga. Finalment arribarà la seva mort el 24 de febrer de 1940.

El ressò de la dimissió com a president de la Diputació

Amb la sortida de la presidència de la Diputació de Girona s'obria un nou període pel notari. Tot i això, durant els primers mesos i un cop proclamada la Segona República, encara es recorda la seva tasca com a president. Seguirà vinculat a la vida gironina, però només ho farà a través de la seva tasca com a notari i propietari d'explotacions d'aigües. Encara ostentarà el càrrec de delegat del col·legi notarial de la ciutat, cosa que li comportarà participar en actes públics. Per citar algun exemple, ens trobem que a les portes de la Segona República, l'abril de 1931¹⁰¹⁵, assisteix a l'acte de nomenament de Josep Bargunyà com a mestrescola ¹⁰¹⁶.

Les reminiscències de la dimissió com a president de la Diputació de Girona seguiran en alguns mitjans escrits de la ciutat durant els primers mesos de la Segona República. *La Voz de Gerona* serà un dels diaris que evidenciarà més les conseqüències de la seva sortida. D'aquesta manera, *La Voz de Gerona* decideix atacar directament el *Diario de Gerona*, del qual diu que no destacarà la sortida del notari de la presidència, ja que és un diari molt afí al Centre Catalanista de Girona. Per aquest motiu, decideix exposar el següent cas.

El 5 d'abril es publica una carta de Lluís Perxas a *La Voz de Gerona* en la qual recupera el cas dels metges de beneficència que havia exposat anteriorment Saguer en les seves denúncies. Segons la carta, el metge Josep Maria Riera i Pau va rebre una retribució de 10.000 pessetes pel sou i instrumental, just quan va ser readmès per la Junta de Beneficència de la Diputació. Segons Perxas, Riera i Pau va ser readmès perquè era simpatitzant de la Lliga.

D'aquesta manera s'evidencia una vegada més que la sortida de Saguer com a president de la Diputació respon en part per motius polítics. No podem obviar les seves

¹⁰¹⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 1 d'abril de 1931, pàg. 2

¹⁰¹⁶ Aquell 1 d'abril Josep Bargunyà va ser nomenat mestrescola amb la presència d'una nodrida representació de la societat gironina i d'importants membres eclesiàstics.

declaracions sobre els afers de Beneficència, però és més que evident l'estira-i-arronsa existent entre les forces catalanistes per controlar la institució. Acció Catalana i la Lliga deixaran en un segon pla el paper de Saguer al capdavant de la Diputació. Lluís Perxas així ens ho mostra en la mateixa carta a *La Voz de Gerona*: «...ahora se explicarán los gerundenses el por qué el Sr. Camps y Arboix que nos dice que es de “Acció Catalana” (?) apoyó, como dice el señor Saguer, al señor Riera y Pau, correligionario suyo de “La Lliga”...»¹⁰¹⁷.

Al cap d'un mes apareix un nou article sobre les relacions de Saguer amb altres membres de la Diputació. En aquest cas se centra amb l'expresident de la Diputació, Agustí Riera, que és acusat de col·laborar amb la dictadura i de ser membre de la Lliga: «...cuyo caciquismo ha fracasado ruidosamente en esta provincia y que ha logrado con su política valientemente denunciada por el Il. D. Emilio Saguer, ex Presidente de la Diputación de Gerona, convertir al republicanismo a cuantos ya estaban hartos de los chanchullos ligueros...».

Amb aquestes paraules es pot comprovar com l'article és un atac directe contra la figura d'Agustí Riera. Després de moltes altres acusacions sentenciarà que “...el Sr Riera ha hecho otra de las maniobras a que nos tiene acostumbrados “La Lliga”, pero esta vez el resultado es de los que formarán época por su ridiculez. Inclusive los pocos señores de la Curia Eclesiástica a los que quería embaucar el señor Riera, se han dado ahora cuenta de que la “catalanitat”, “ordre”, y “Religió” de los lligueros son una paparrucha puramente electoral...»¹⁰¹⁸.

Tot i això, els atacs contra la Lliga a Girona seguiran en d'altres articles on se citarà el nom de Saguer. Un exemple serà quan Francesc Macià va visitar Girona un cop proclamada la Segona República. Es va organitzar una rebuda a la ciutat que va ser molt

¹⁰¹⁷ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Voz de Gerona*, 5 d'abril de 1931, pàgs. 1-4

¹⁰¹⁸ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Voz de Gerona*, 10 de maig de 1931, pàg. 1

criticada per *La Voz de Gerona*¹⁰¹⁹. De nou, el diari recupera les denúncies efectuades per Saguer durant la seva presidència: «...ni las derechas ni las izquierdas republicanas pueden por propia estimación admitir la colaboración de quienes lo mismo se prestan a servir a Dios que al diablo, lo mismo a la Dictadura que al nuevo Régimen, con tal de que puedan mangonear y cometer hechos vituperables como los denunciados por el expresidente de esta Diputación don Emili Saguer al dimitir éste el cargo de Diputado provincial...»¹⁰²⁰.

La qüestió catalana

Deixant de banda les reflexions de diaris com *La Voz de Gerona*, és interessant introduir el punt de vista del mateix notari de Girona. Saguer va publicar l'agost de 1931 un nou fulletó, de 78 pàgines, titulat *La Cuestión Catalana y el Estatuto de Cataluña*¹⁰²¹. Es venia a un preu de 2,50 pessetes i és un escrit molt interessant, ja que exposa la seva visió sobre qüestions catalanes pocs mesos després d'haver abandonat la presidència.

L'opuscle serveix per presentar la seva desaprovació respecte a un futur Estatut de Catalunya. Ell es mostra partidari d'aplicar el que s'havia proposat el 1919 i que va ser recuperat durant l'època del govern de la transició de les diputacions catalanes (1930). Posicionament que es contraposarà uns anys més tard quan publica la revista *Cataluña Española*, en la qual aposta per crear una institució que protegeixi el dret civil català i la llengua.

De Catalunya diu que se n'han de conservar dos elements. Per una banda la llengua, que ha comportat una gran quantitat de literatura. Per altra, el seu dret privat inspirat en els principis de la llibertat de contractar i de testar. Així demana que el català no sigui d'ús

¹⁰¹⁹ Hem de tenir en compte el tarannà dretà de la publicació.

¹⁰²⁰ Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Hemeroteca: *La Voz de Gerona*, 17 de maig de 1931, pàg. 1

¹⁰²¹ Saguer i Olivet, Emili. *La Cuestión Catalana y el Estatuto de Cataluña*, Barcelona: Tipografía La Académica de Herederos de Serra y Russell, 1931

obligatori, tot i que s'ha d'ensenyar durant la primària. Pel que fa el dret, s'hauria de codificar a través d'una comissió per poder-lo conservar. Per mantenir aquests dos elements indispensables per Catalunya no fa falta la creació d'unes corts catalanes o un parlament català.

Saguer creu que el dret és la part més important que cal preservar, tot i que el Govern central no sempre l'ha respectat com calia: «...el Derecho Catalán, que constituye la más potente realidad diferencial de Cataluña para ser tenida en cuenta por el Estado español, no fue siempre defendido como debía, ni se emplearon los posibles medios que a nuestro alcance puso el Poder Central para su relativa conservación...»¹⁰²².

Ataca durament la comissió que es va crear el 1930 per tal de preservar el dret català. Ho farà adduint que no es pot crear un apèndix del dret civil català amb pocs dies i utilitzant com a base un document de Duran i Bas quan feia més de 30 anys des de la seva publicació. Per aquest motiu, creu que la proposta d'Apèndix de 1930 és totalment precipitada: «...el Apéndice, deficiente, necesariamente deficiente, por no haberse preparado con el debido tiempo...»¹⁰²³.

Sobre l'Estatut de Catalunya manifesta que si Catalunya no tingués la seva llengua i el seu dret civil, ens trobaríem amb una població que seria partidària d'una àmplia descentralització o d'una autonomia administrativa amb facultats d'execució i mai de legislació. A més, creu que perquè es conformés un règim federatiu o bé una confederació, caldria que «...el pueblo de que se trate, constituya una verdadera nación, o sea un agregado social con características étnicas bien pronunciadas, estando extendida la población dentro una unidad geográfica...»¹⁰²⁴.

¹⁰²² Saguer i Olivet, Emili. *La Cuestión Catalana y el Estatuto de Cataluña*, pàg. 50

¹⁰²³ Saguer i Olivet, Emili. *La Cuestión Catalana y el Estatuto de Cataluña*, pàg. 55

¹⁰²⁴ Saguer i Olivet, Emili. *La Cuestión Catalana y el Estatuto de Cataluña*, pàg. 67

Els atacs contra el govern republicà

Després del seu pas per la política, Saguer iniciarà un període en el qual restarà en un segon pla. La seva presència en la premsa escrita cada cop serà més residual fins a la presentació del seu nou projecte, la revista *Cataluña Española*. En el cas de publicar algun escrit, ho farà per atacar directament al govern de la República. Només cal observar els títols i indagar els temes que tracta en els tres opuscles que publicarà abans de 1935 per confirmar els atacs contra el nou règim: *La Cuestión Catalana y el Estatuto de Catalunya* (1931), *Estudios Jurídicos. De la Cuestión Agraria* (1933), *Transgresiones del Estatuto y de la Constitución del estado español por parte de Catalunya* (1934).

Si ens fixem en alguns dels articles que anirà publicant en alguns diaris de l'època, observem de nou aquests atacs contra el govern. En trobem un exemple al *Diario de Gerona* amb l'article titulat *Modo de garantizar los enterramientos con arreglo al rito de la Iglesia Católica*.

En aquest article farà referència a la Llei de 30 de gener de 1932 on s'exposava que «... el enterramiento no tendrá carácter religioso alguno, para los que fallezcan habiendo cumplido la edad de veinte años, a no ser que hubiesen dispuesto lo contrario de manera expresa...»¹⁰²⁵.

El que volia Saguer era reclamar que si un practicava la religió catòlica, el més normal és que encara que no tingués 20 anys pogués ser enterrat segons el ritual catòlic. Amb l'aprovació d'aquesta nova llei, el que calia era un document privat signat per ell mateix on fes constar la manera com volia ser enterrat. De fet, ja s'havien imprès uns exemplars perquè els interessats els poguessin omplir al preu d'1 cèntim. El que vindrà a criticar és que les famílies ja tenien prou dificultats amb la mort del familiar, perquè a sobre haguessin de pagar aquest imprès.

¹⁰²⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 29 de febrer de 1932, pàgs. 1-2

Acabarà l'article amb una crítica cap als legisladors de la República: «...todo esto demuestra cuán iniciosos, competentes y desposeidos de tendencias partidistas deben de ser los que ocupan el puesto legisladores de los pueblos...»¹⁰²⁶.

Un altre exemple ens l'ofereix la nova Llei Agrària que va aprovar el govern de la República. En aquest context ressorgeix la figura de Saguer com a articulista. Segons el notari, aquesta nova llei atemptava directament contra els propietaris, fet que va motivar la publicació d'una sèrie d'articles al *Diario de Barcelona* que van acabar conformant un nou opuscle del notari de Girona: *Estudios Jurídicos. De la Cuestión Agraria*.¹⁰²⁷.

No tothom defensava la postura que havia adoptat Saguer i fins i tot algú va gosar replicar els seus articles al diari barceloní amb una contra al *Diario de Gerona*. La rèplica va venir per part de Jaume Rosich.

La nova Llei Agrària feia perillar algunes terres de propietaris gironins tot i tenir unes propietats fragmentades. En concret, el fragment de la llei que més preocupava Saguer i nombrosos propietaris gironins era aquest: «...son susceptibles de expropiación las tierras incluidas en los siguientes apartados: las situadas a distancia menor de dos kilómetros del casco de los pueblos de menos de 25.000 habitantes de derecho, cuando su propietario posea en el término municipal fincas cuya renta catastral exceda de la cantidad de 1000 pesetas, siempre que no estén cultivadas directamente por sus dueños...»¹⁰²⁸.

Es donava el cas que a Girona existien moltes finques que complien amb aquests requisits, fet que va provocar la queixa dels propietaris gironins, entre ells el mateix Saguer. A més, la llei reclamava als propietaris que fessin un inventari. En cas de no fer-lo s'exposaven a multes del 20 % del valor de la finca.

¹⁰²⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 29 de febrer de 1932, pàgs. 1-2

¹⁰²⁷ Saguer i Olivet, Emili. *Estudios Jurídicos. De la Cuestión Agraria*, Girona: Llibreria Bosch, 1933

¹⁰²⁸ Saguer i Olivet, Emili. *Estudios Jurídicos. De la Cuestión Agraria*, Girona: Llibreria Bosch, 1933

Rosich, per la seva part, farà referència al nou llibret de Saguer a través de les pàgines del *Diario de Gerona*. Després d'una sèrie de comentaris, destacarà: «...en el qual parla magistralment de la Reforma Agrària i els prejudicis que causarà a la propietat, particularment a Catalunya...»¹⁰²⁹. Compara les conclusions a les quals arriba el notari amb les de l'Institut Agrícola de Sant Isidre.

Com és habitual, el notari de Girona no quedarà indiferent davant dels comentaris cap al seu llibre, així que replicarà Rosich en un altre article al *Diario de Barcelona* del 4 de febrer¹⁰³⁰. En el seu torn de rèplica assenyalarà la mala redacció de la Llei Agrària com la culpable per aquesta disputa dialèctica entre tots dos. El que vol evidenciar és que la llei no ha estat ben redactada, fet que comporta confusions i diverses interpretacions de la mateixa llei. Rosich respondrà de nou amb un article el 12 de febrer¹⁰³¹.

Però la polèmica no s'aturarà aquí i hi intervindrà un tercer actor, Narcís Camps, que havia escrit durant molt de temps articles a *La Veu de Catalunya* en el seu suplement agrícola. Aprofitarà l'ocasió per escriure un nou apunt per així posar sobre la taula els punts de vista de Saguer i Rosich.

Camps es mostrarà contrari al posicionament de Rosich: «...que si dintre el radi de dos quilòmetres del poble tenien varies finques el líquid imponible de les qual excedís de mil pessetes, però que cap d'elles per si sola hi arribés, no les declaraessin...». Rosich creia que s'havia de declarar per evitar la multa. En canvi, Camps es mostra totalment favorable al que exposava Saguer en els seus articles al *Diario de Barcelona*¹⁰³².

¹⁰²⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 27 de gener de 1933, pàg. 1

¹⁰³⁰ *Diario de Barcelona*, 4 de febrer de 1933

¹⁰³¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 12 de febrer de 1933, pàg. 1

¹⁰³² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 14 de febrer de 1933, pàg. 1

1933: per primera vegada a les portes de la mort

Un cop tancada aquesta polèmica, arribarà un punt d'inflexió en la vida d'Emili Saguer quan es troba a les portes de la mort. El 4 d'abril de 1933 es publiquen dues notes en diferents mitjans per explicar el delicat estat de salut del notari gironí. Fins i tot s'hi denota una certa preocupació perquè la seva vida pot perillar.

L'*Autonomista* destaca que «...es troba greument malalt, el notari i distingit publicista d'aquesta ciutat senyor Emili Saguer i Olivet. Desitgem que els auxilis de la ciència siguin eficaços per a recobrar la salut el nostre particular amic senyor Saguer...»¹⁰³³.

En canvi, el *Diario de Gerona* ens explica molt més bé el que li va passar. El dia 3 d'abril, a dos quarts de nou, el notari va patir a casa seva un atac cerebral. Per casualitats de la vida hi havia a casa seva el doctor Castany, que li va poder salvar la vida. Tot i la intervenció del doctor, durant la matinada del 4 d'abril es van administrar els Sants Sagraments al notari. Si seguia en aquell estat, es podria recuperar en 48 hores, com sortosament va acabar succeint.

El diari destaca que «...en ésser coneguda la nova d'haver emmalaltit greument, el senyor Saguer ha causat molta emoció, puix que per les seves dots és molt estimat entre tots els estaments de les comarques gironines i fins d'arreu de Catalunya i d'Espanya...»¹⁰³⁴.

En els següents dies el *Diario de Gerona* no farà cap més esment sobre l'estat de salut del notari i per saber de la seva evolució ens haurem de remetre a les informacions de *La Vanguardia*. En l'edició del 7 d'abril destaca en un breu que el notari de Girona comença a millorar¹⁰³⁵. El dia 21 d'aquell mes el diari ja dóna per feta la seva recuperació i destaca que per primer cop ja ha sortit de casa¹⁰³⁶.

¹⁰³³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: L'*Autonomista*, 4 d'abril de 1933, pàg. 2

¹⁰³⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 4 d'abril de 1933, pàg. 2

¹⁰³⁵ *La Vanguardia*, 7 d'abril de 1933, pàg. 15

¹⁰³⁶ *La Vanguardia*, 21 d'abril de 1933, pàg. 17

La recuperació es va consumir al cap de poc temps amb la presència del notari en actes públics. Així ens trobem que a finals d'any es presenta a les eleccions de la Cambra de la Propietat de Girona i serà escollit en el grup segon, categoria segona. Va aconseguir un total de 58 vots, superant Meliton Salellas, que en va obtenir 57, i a Josep Casadevall, amb només 13. D'aquesta manera passaria a formar part de nou d'aquest òrgan de la ciutat¹⁰³⁷.

Conferència sobre el dret comarcal gironí

Un dels fets més rellevants durant l'any 1934 serà la conferència que pronunciarà en defensa del dret gironí propi. Saguer ja havia reconegut en més d'una ocasió de l'existència d'aquest dret propi. No podem obviar que va ser un dels personatges que va recopilar tot el dret singular de Girona enfront del català a principis de segle a través d'una comissió de juristes gironins¹⁰³⁸. La conferència d'aquell any la va pronunciar l'11 de març a la seu del Col·legi de Notaris de Catalunya amb el títol "Dret comarcal gironí"¹⁰³⁹.

La Vanguardia es va fer ressò de la notícia i en va publicar un resum. Va iniciar la conferència recordant la que havia pronunciat durant el curs 1912-13 sobre els fideïcomisos. Destaca que l'any 1934 fan falta molts més estudis per seguir preservant el dret català i que s'ha avançat molt poc des de la seva primera conferència vint anys abans.

Seguidament explica el cas particular de Girona. Divideix la seva exposició en drets personals i de família, dret successori i patrimonial. Pel que fa el dret personal i de família, exposa que comprèn tota la diòcesi de Girona. Per formar-ne part has d'haver viscut un

¹⁰³⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 5 de desembre de 1933, pàg. 2

¹⁰³⁸ Emili Saguer va participar en la comissió del dret civil gironí que es va formar l'any 1899 i, posteriorment, l'any 1907, va pronunciar una conferència per detallar les particularitats del dret gironí.

¹⁰³⁹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 9 de març de 1934, pàg. 2

mínim d'un any i un dia. Pel que fa al dret de l'aixovar explica que, en el cas gironí, si un home porta els seus béns mobles a casa de la dona, passaran a ser d'ella.

Quan se centra en els drets successoris destaca que a Girona existeix el testament sacramental, però a diferència del de Barcelona pot ser adverat pels testimonis de qualsevol església. Tanmateix existeix, com en el dret civil català, el testament autoritzat pel rector.

Pel que fa al dret patrimonial és on s'observen més diferències, sobretot en l'emfiteusi. Saguer va destacar que a Girona no es podia alienar separatament el dret de fadiga, contràriament al que estableix el *Recognoverum proceres*¹⁰⁴⁰, per això seria més ajustat al dret romà.

Un dels fets més singulars respecte a la resta de drets comarcals és que a Girona tenien el costum d'adquirir i hipotecar conjuntament l'home i la dona a parts iguals i indivises i a favor del que sobreviu. Aquest costum està reconegut per la Direcció General de Registres amb data de 17 de setembre de 1895.

Saguer va finalitzar la seva exposició sobre el dret gironí amb una reflexió sobre el moment actual del dret català: «...y cierra su disertación pidiendo que en estos momentos difíciles por que pasa el derecho de nuestra tierra sepamos ser todos ciudadanos, sobre todo ciudadanos...»¹⁰⁴¹.

Deixant de banda la seva conferència, va ser un any de publicacions de nous fulletons. El notari va presentar *Del Esnobismo. Causas del perjuicio que ocasiona a la juventud espanyola* i *Transgresiones del Estatuto y de la Constitución del estado español por parte de Catalunya*.

També va publicar diversos anuncis al *Diario de Gerona* per publicitar els dos nous fulletons. Del primer en diu que «...que comprende varias cuestiones sociales...» i dels

¹⁰⁴⁰ El *Recognoverunt Proceres* és un privilegi concedit per Pere III d'Aragó el Gran a la Universitat (municipi) de Barcelona l'11 de gener de 1284 durant les Corts de Barcelona (1283-1284).

¹⁰⁴¹ *La Vanguardia*, 13 de març de 1934, pàg. 10

segon en destaca «...que entre otras cosas comprende un recurso referente a los contratos del campo...». Les dues noves publicacions es podien adquirir al carrer Plateria, a Antonio Franquet i fill de Francisco Geli, i al carrer Albereda, a la casa de Joan Geli.

*Del Esnobismo. Causas del perjuicio que ocasiona a la juventud espanyola*¹⁰⁴² és un assaig publicat el 1934 sobre la situació dels joves a Catalunya en plena Segona República. Pretén adoctrinar els joves perquè el dia de demà siguin bones persones. Però no defuig del context polític actual i reproduïx el concepte de nació segons Burgess. Destacarà altres temes com el del sufragi, pel qual aposta perquè no sigui universal, sinó limitat. També parla del concepte de caritat segons els preceptes de l'abat Millot.

*Transgresiones del Estatuto y de la Constitución del estado español por parte de Catalunya*¹⁰⁴³ també és una publicació del 1934. En aquest text Saguer arremet contra l'Estatut de Núria i en concret pel que fa a tres camps que es van vulnerar com és el cas de les aigües mineromedicinals, els cultius de camps i l'organització de funcions de les notaries. Pels temes que hi tracta, són punts que afecten directament els interessos personals del mateix notari.

1935: augmenten les tensions amb el catalanisme

A mesura que van passant els mesos, la tensió entre uns i altres va en augment. L'any 1935 es farà més que evident la tensió entre els ciutadans. Serà el moment en el qual Saguer trenca definitivament amb el catalanisme i es dirigeix cap a posicions de defensa del gironinisme. És llavors quan decideix començar a publicar una revista amb el títol *Cataluña Española*. Rebrà l'autorització per publicar-la a principis d'any. Diferents mitjans

¹⁰⁴² Saguer i Olivet, Emili. *Del Esnobismo. Causas del perjuicio que ocasiona a la juventud espanyola*, Girona: Tip. Carreras, 1934

¹⁰⁴³ Saguer i Olivet, Emili. *Transgresiones del Estatuto y de la Constitución del estado español por parte de Catalunya* Barcelona: Tip. La Académica, 1934

escrits com *Diario de Gerona*, *L'Autonomista* o bé *El Sol* destacaran l'aparició de la nova publicació¹⁰⁴⁴.

Entre els comentaris dels diaris en destacarem el d'*El Sol*, ja que ho fa de manera curiosa: «...el notario de esta ciudad y expresidente de la Diputación durante la Monarquía D. Emilio Saguer Olivet ha sido autorizado para publicar una revista mensual titulada "Cataluña Española"». És curiós com remarca el fet del seu antic càrrec i que ho va ser durant la monarquia¹⁰⁴⁵.

El trencament amb el catalanisme i la República era més que evident després de la seva sortida de la presidència de la Diputació de Girona. Només cal observar els títols de les publicacions que presentarà durant el període de la República per evidenciar el seu nou tarannà. La publicació de la revista serà l'últim indicatiu que marca la ruptura entre Saguer i els catalanistes.

Però deixant de banda la publicació de la revista, hi ha d'altres fets destacables. Tant o més important que la nova publicació és la designació del notari com a acadèmic de mèrit de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya¹⁰⁴⁶. A més, durant el juliol de 1935, el seu fill obrirà la coneguda Farmàcia Saguer que encara avui dia està situada a la Rambla de Girona i que gestiona el seu nét. Les obres van anar a càrrec de Josep Claret¹⁰⁴⁷.

Centrem-nos en la seva designació com a acadèmic de mèrit. El primer pas per aquesta designació es va donar durant la sessió de juny de 1935 de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, que va decidir crear un nou organisme format per 35 membres permanents i que s'anomenaria Consell d'Acadèmics de Mèrit. Aquest nou organisme tindria funcions consultives i executives.

¹⁰⁴⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *L'Autonomista* i *Diario de Gerona*, 2 de gener de 1935

¹⁰⁴⁵ *El Sol*, 3 de gener de 1935

¹⁰⁴⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 12 de juny de 1935, pàg. 2

¹⁰⁴⁷ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 17 de juliol de 1935, pàg. 2

En la llista d'acadèmics de mèrit que es van afegir en aquella ocasió destaquen Josep Maria Trias de Bes, Josep Borrell i Sol, Rafael Gay de Montellà, Lluís Serrahima i Camín o Joan Moles i Ormella. A més d'aquests noms es van proposar i acceptar Josep Faus i Condomines, Pau Font de Rubinat i Emili Saguer i Olivet com a membres i representants dels acadèmics de les comarques de Lleida, Tarragona i Girona, respectivament¹⁰⁴⁸.

El procés no finalitzaria fins que se celebrés la cerimònia com a nou membre. L'acte va tardar uns mesos en arribar i no seria fins gairebé un any després, a les portes de l'esclat de la Guerra Civil, que se celebrà. El 18 de juny de 1936 es va celebrar l'acte a la sala del Col·legi de Notaris de Catalunya. Durant la celebració Saguer va pronunciar un discurs sobre la problemàtica de la codificació del dret civil català. La rèplica va anar a càrrec del notari Borrell i Soler, que va elogiar el notariat català tot repassant les figures més rellevants, entre les quals va destacar la del notari gironí.

En el número 12 de la revista *Cataluña Española* ja desgrana alguns dels punts del seu discurs: «...diremos lo que consideramos de justicia y de razón sobre las nuevas leyes del Estado español, de Arrendamientos de fincas rústicas, de aparceros (que son disposiciones de la misma ley), Agraria y de acceso a la propiedad...»¹⁰⁴⁹.

Qui farà un retrat més acurat del que va passar durant aquell dia tan important per Saguer va ser *La Vanguardia*¹⁰⁵⁰, que detalla tot el que va succeir durant l'acte. La presidència de la cerimònia l'ocupava Amadeu Hurtado, acompanyat de Ramon d'Abadal, president del consell d'Acadèmics de mèrit; Antoni Prat i Tusquets, degà del Col·legi de Notaris de Catalunya; Joan Maluquer i Viladot, president de la Comissió Jurídica i Assessora, i Ramon Maria Roca i Sastre, magistrat del Tribunal de Cassació.

¹⁰⁴⁸ *La Vanguardia*, 13 de juny de 1935, pàg. 6

¹⁰⁴⁹ *Cataluña Española*, Girona, núm 12, desembre de 1935, pàg. 1

¹⁰⁵⁰ *La Vanguardia*, 23 de juny de 1936, pàg. 10

Després d'atorgar diferents distincions a d'altres juristes, arribava el moment de la intervenció del nou acadèmic de mèrit. Saguer iniciarà el seu discurs¹⁰⁵¹ destacant que les seves paraules girarien entorn de la problemàtica de la codificació del dret civil català. Segons ell, el problema és de fons, tenint en compte els seus principis bàsics com la llibertat de testar i la llibertat de contractar.

Diu que s'ha de buscar una reforma de la llibertat de testar, molt beneficiosa per a Catalunya i Espanya. En aquest punt destaca que si Catalunya conservés la potestat legislativa en el terreny del dret civil, la legítima ja hauria desaparegut. Creu que la llibertat de testar és bàsica per preservar el dret civil català.

Saguer es remet a la història per explicar que a Catalunya la potestat legislativa per testar es va perdre l'any 1716 amb Felip V. Creu que si Catalunya tingués aquesta potestat legislativa, estarien en el punt que tota persona podria disposar dels seus béns i es conservaria una llibertat de testar il·limitada.

Seguidament es va centrar en la legislació espanyola. Va focalitzar aquest punt amb les noves lleis de la propietat rústica tot afirmant que la llei d'Arrendament, la d'Accés a la propietat i la de la Reforma agrària són totalment socialistes. Remarca que cal conservar la llibertat de contractar i creu que no és just que el contracte d'arrendament es consideri dividit del Codi civil. A més, aposta per la creació d'una codificació del dret civil català i per aconseguir-ho cal prescindir de tot allò que no sigui indispensable.

Aprofita el seu discurs per criticar durament la llei de Reforma Agrària «...criticándola duramente y diciendo que ningún católico y seguidor de las Encíclicas de los Papas tiene derecho a hacer que imperen los principios que en ella se desarrollan...». Critica que en la situació de 1936 no hi hagi llibertat en les lleis i afirma que s'ha de combatre el socialisme. Arremet contra moltes lleis del moment, com la de finques rústiques, arrendament, etc. Creu que no hi ha d'haver separacions inútils.

¹⁰⁵¹ A la biblioteca personal d'Emili Saguer encara s'hi pot trobar el discurs que va pronunciar el 18 de juny de 1936

Tancarà el discurs citant un dels seus mestres, Duran i Bas, per analitzar la situació del moment: «...quien decía que los pueblos sufren también aberraciones, que algunas veces también se extravían las grandes creencias en ciertos periodos de la Historia, y que si no todo lo que es antiguo es legitimo, tampoco es un progreso todo lo que es nuevo...».

Seguidament serà el torn de Borrell i Soler per pronunciar el discurs de contestació del nou acadèmic. Va començar destacant el paper del notariat català tot remarcant grans figures com Falguera, Cardellach¹⁰⁵², etc. Ressalta la sèrie d'estudis que ha publicat el notari de Girona sobre temes jurídics i socials.

Després analitza el discurs que ha pronunciat Saguer. En destaca les afirmacions sobre la llibertat de testar i la de contractar, dos punts fonamentals pel futur nou Codi civil de Catalunya. Arriba a la conclusió que «...cuando se trata de legislar sobre el derecho civil de Cataluña, las directrices propuestas por el señor Saguer chocarían al menos con dificultades prácticas...»¹⁰⁵³.

Amb l'acceptació com a acadèmic de mèrit de l'Acadèmia de Legislació i Jurisprudència, Saguer arribava al punt més àlgid en la seva llarga trajectòria professional. Però aquella satisfacció duraria molt poc, ja que al cap de pocs dies va esclatar la Guerra Civil. Va ser el 18 de juliol de 1936, precisament un mes després del seu discurs a l'acadèmia.

A partir de llavors, s'obrirà un període incert en el qual tenim molt poques informacions del notari. Sabem del cert que no va ser capturat, ni va patir per la seva vida en cap moment. El primer esment no arribarà fins a les acaballes de la guerra, quan la victòria franquista ja era un fet.

¹⁰⁵² Quan Cai Cardellach va ocupar un nou càrrec a Barcelona, Saguer el va substituir com a notari de Girona.

¹⁰⁵³ *La Vanguardia*, 23 de juny de 1936, pàg. 10

Cataluña Española

Ens apropem a la recta final de la vida de Saguer. Com ja hem comentat, el notari de Girona es va mostrar molt bel·ligerant amb l'arribada de la Segona República i el Govern de la Generalitat de Catalunya. El seu perfil ja estava totalment integrat en el sector més dretà de la política. Un fidel reflex dels seus pensaments el trobem a través d'una nova publicació *Cataluña Española*.

Situats a l'any 1935. Espanya es troba en una situació política molt convulsa. S'havia suspès l'autonomia de Catalunya, el Govern de la Generalitat estava empresonat i tot plegat no era gaire esperançador de cara al futur. Feia poc que s'havien produït els Fets d'octubre de 1934. Enmig d'aquest escenari, Saguer escriurà un total de 19 revistes que autopublicarà entre els mesos de 1935 i fins a l'esclat de la Guerra Civil. Ell en serà l'ideòleg, el redactor i qui en sufragarà tot el seu cost econòmic. Cada exemplar tindrà un preu d'una pesseta i mitja i la subscripció per tot un any de 15 pessetes.

Abans d'entrar en matèria, analitzarem una mica tots els números *grosso modo* per oferir una visió general. Sense entrar en el contingut dels articles, observem que tot el que gira al voltant de la revista és idea seva. Només cal observar els anuncis que hi apareixen. A la contraportada s'hi insereix un anunci de "Agua del Valle de San Daniel", propietat del mateix Saguer. Seguidament hi apareix un anunci del seu fill, Ricard Saguer i Canal, que exercia com a metge oculista després d'estudiar per diferents ciutats europees. Completa la pàgina d'anunciants "La Puda de Bañolas", que era propietat compartida amb altres socis des de feia uns anys.

Tot i això, hi apareix un anunci que no forma part del cercle virtuós dels Saguer. Es tracta de la Farmàcia Carreras, situada a Bordils, amb segles d'història al seu darrere. Suposem que existia una vinculació directa amb el mateix notari, tot i que no l'hem poguda detectar. Però pel contingut de la revista i per l'anunci ens mostra que tenien contacte directe.

Més endavant s'incorpora un altre anunciant, en aquesta ocasió es tracta de la "Farmacia y laboratorio de Emilio Saguer y Canal", fill del notari, que estava situada al carrer Plateria 29, en un edifici construït per l'arquitecte Massó. Aquest anunci apareixerà a partir del cinquè número.

Tot plegat es podia trobar en format de diferents articles que anava escrivint el mateix autor, amb preeminència d'articles polítics, cosa que ens porta a qualificar la revista com a política. Així, cada mes sortia de la impremta de Salomó Marqués, al carrer de la Força, número 2. Generalment tenia un format de 16 pàgines, però cada quatre mesos s'editava un número especial amb una edició de 24 pàgines.

No podem comprovar la repercussió real de la revista ni mesurar-ne l'acceptació entre la gent, però sí que tenim constància que enviava la publicació a gent afí al seu cercle. Un exemple seria el notari madrileny Juan Castrillo, a qui envia una carta per fer-se subscriptor en la qual evidencia que ha llegit els números que ha anat publicant Saguer. També s'exposa el cas de Rodolfo Matas, un cirurgià que treballa a Estats Units i que se sent català i espanyol alhora, igual que el notari gironí¹⁰⁵⁴.

Però el cas més curiós ens el dona el primer exemplar, que no es troba a l'Arxiu Històric de Girona, sinó que ens hem vist obligats a recórrer a l'Arxiu Josep Pla de Palafrugell per poder-lo consultar. Pla tenia aquell exemplar per algun motiu i de ben segur que en va llegir algun fragment.

¹⁰⁵⁴ *Cataluña Española*, Girona, núm. 5, pàgs. 10 i 12, maig de 1935

La portada

Cataluña Española mostra un alt contingut polític, només cal observar qualsevol de les seves portades en les quals s'evidenciava de manera molt clara el tarannà que seguiria la publicació. Vegem els principals trets de la portada.

Només donar-hi un cop d'ull, és més que evident que qui fa i desfà la revista és ell mateix: «...Fundada y dirigida por don Emilio Saguer y Olivet, doctor en Derecho Civil y Canónico...»¹⁰⁵⁵. La seu d'aquesta revista s'ubicarà on Saguer té la seva notaria, però en cap moment fa esment a la seva activitat professional. De fet, observem un fet clar, que es desvinculava de manera clara de la professió, tot i que en algun article puntual fa algun esment de la seva tasca com a notari, però és molt escàs.

A cada número de la revista hi apareix una extensa introducció que ens marca clarament les seves intencions: «...El principal objeto de esta revista es el defender la propiedad privada, manteniendo el principio de libre contratación. Nunca los trabajos de la misma estarán en oposición con el Catolicismo. Constituye además su objetivo, el que la provincia de Gerona quede vinculada directamente al poder central español según el artículo 22 de la vigente Constitución u otro texto que venga a sustituirlo. Y asibién reclamará junto con las demás provincias que constituyen Cataluña un Derecho Civil adecuado y al respeto a su idioma. Para España entera solicitará los principios de una recta descentralización administrativa...».

Com es pot comprovar, les seves intencions són molt clares. No vol l'Estatut de Catalunya, Girona s'ha de vincular directament a Espanya i demana un país totalment catòlic on es defensi la propietat privada. Cal remarcar el fet que demana la protecció del dret civil català i de la llengua, dos elements que sempre ha defensat i que en aquest punt de la seva vida no pensa abandonar.

¹⁰⁵⁵ Aquesta frase apareix a l'inici de cada revista, denotant que n'és el principal mentor i inspirador.

Un cop declarades les intencions del mentor de la revista, apareix el sumari. Tots els articles porten el mateix títol, “Cataluña Española”, i seguidament apareix un subtítol que comenta el tema central d’aquell escrit. Majoritàriament està escrit pel mateix Saguer. En molts dels exemplars hi apareix un epígraf amb el títol “Al que leyere” en el qual es recupera el pròleg del llibre *Discusiones derivadas del Estatuto de Cataluña*.

Tot i que defensa el català i el dret civil de la regió, la revista està íntegrament escrita en castellà, a excepció d’algunes cites procedents d’altres articles que reproduïx en català.

De totes maneres són molt poques, el castellà és la llengua oficial.

De la revista se’n van publicar un total de 19 números. Els primers ens són molt útils per conèixer el caràcter de la publicació, tot i que ja és molt evident en la presentació de cada número. Els últims exemplars són els més il·lustratius de la tensa situació que es viurà a les portes de la Guerra Civil.

Un dels principals objectius que buscarà amb aquesta publicació serà protegir i aconsellar els propietaris arran de l’entrada del nou govern de la Segona República. Així, un dels objectius de Saguer no és exhibir-se, sinó dirigir-se als companys propietaris per mostrar com actuen els nous poders de l’Estat en les lleis sobre el cultiu de la terra i en general sobre les manifestacions del treball.

El primer número

Dels 19 números de la revista, potser en el que hem de fer una primera aturada obligada és el primer, per així abstroure’n elements comuns. Com ja hem comentat, no es troba a l’arxiu conjuntament amb la resta de números, sinó que l’hem localitzat en el fons de

Josep Pla¹⁰⁵⁶, cosa que ens indica que l'escriptor empordanès el va tenir a les seves mans.

Una de les seves màximes que trobarem en la majoria de números serà la crítica política constant. No s'escapa ningú dels seus comentaris. Així podem observar comentaris contra elements del govern, de la dreta, ja sigui catalana o espanyola, o bé contra el socialisme. Aquest darrer serà el gran mal que patia Espanya en aquell moment, a parer del notari gironí, que mostra una certa por cap al comunisme.

En el primer número ja mostra les crítiques cap a alguns dels estaments. L'Estatut de Núria representa un dels primers punts crítics contra els quals s'expressa Emili Sagner: «...lisa y llanamente, creyendo que su subsistencia ha de ser causa funesta para los hijos de esta noble tierra...». Sobre el català manifesta que «...sólo reclamamos respeto para nuestro Idioma, pero para lo oficial debe imperar la lengua castellana...». Sobre el dret diu que «...queremos nuestro peculiar Derecho, solamente nuestro peculiar Derecho, no el que tengan como manzana de discordia ciertos señores cuando les convenga...». Pel que fa al Govern desitja «...la descentralización administrativa que nosotros anhelamos la queremos para España entera...»¹⁰⁵⁷.

Una altra de les crítiques serà contra el socialisme, però per sobre de tot vol el respecte cap al catolicisme. A més, aposta perquè l'home sigui un animal polític com ja va manifestar Aristòtil, però ho ha de ser sempre: «...y el hombre debe ser rectilíneo, amante siempre de la verdad, antes que excesivamente del zig zag de la curva; y así se reza o se presupone en la regla tercera de las once que constiuyen las Reglas de Derecho del título 41, libro 5º de las Decretales, o sea, aquella que dice Propter scandalum, evitandum

¹⁰⁵⁶ Josep Pla va tenir una clara vinculació amb Girona. Així ens ho demostra Narcís-Jordi Aragó l'any 1982 en un dels seus articles a *Revista de Girona*: "Josep Pla i la fascinació de Girona", núm. 98. Xavier Pla ha presentat diferents estudis sobre Josep Pla, un dels més recents és *La vida lenta: notas para tres diarios (1956, 1957 y 1964)*, Destino, 2014. Un altre de més clàssic és *Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària*, Quaderns Crema, 1997

¹⁰⁵⁷ *Cataluña Española*, Girona, gener de 1935, núm. 1, pàgs. 3-4

veritas non est omittenda...». I afegeix: «...es que hacen gala de su ignorancia los que afirman que el hombre de ninguna manera debe ser político...»¹⁰⁵⁸.

En aquest primer número mostra el seu punt de vista sobre els fets d'octubre de 1934 i sobre el paper de la Generalitat de Catalunya en aquest succés. Segons el seu parer, «... el Estatuto de Cataluña, excepto en los puntos que tenemos explicados en nuestro opúsculo “La Cuestión Catalana y el Estatuto de Cataluña”, es completamente ilusorio y convencional. Y lo que tiene que salvarse se salva con una simple ley especial, sin necesidad de Estatuto de ninguna clase...»¹⁰⁵⁹.

Acaba mostrant les seves idees sobre el paper de Catalunya quan aborda el tema sobre la concepció que en té: «...muchos somos en Cataluña los que creemos que Cataluña cada día debe estar más unida a España...». Aquesta idea es pot veure ben reflectida en els estatuts de la revista i per això reclama l'annexió directa de la regió de Girona a l'Estat espanyol.

Els estatuts

Cataluña Española és un projecte d'una revista concebuda pel mateix notari de Girona. Però no podem limitar-nos a una lectura simplista i cal anar més enllà per observar que es tracta d'un projecte de més gran envergadura. De fet, sota el mateix nom, Emili Saguer va constituir i registrar una associació. Darrere de tot plegat s'hi amaga una intencionalitat política en uns moments molt complexos per a la societat.

En el segon número de la revista farà extensible als seus lectors els estatuts que regiran aquesta nova associació. Cal remarcar que els estatuts es van redactar abans dels fets

¹⁰⁵⁸ *Cataluña Española*, Girona, gener de 1935, núm. 1, pàg. 5

¹⁰⁵⁹ *Cataluña Española*, Girona, 1935, núm. 1, pàg. 7

d'octubre de 1934, un fet polític que els podria haver modificat. Els estatuts seran un total de dotze i llegir-los és molt interessant¹⁰⁶⁰.

Les idees que es troben en aquests estatuts són les mateixes que es reflecteixen en l'entrada de cada número de la revista. En destacarem algunes. Primer de tot demostra la seva posició de defensa dels propietaris i dels seus drets. Queda clar que Saguer era un propietari i empresari que buscava el millor per a si mateix i per a la resta de propietaris.

Però tot i voler donar la imatge que vol crear una associació arran de la publicació de la revista, en cap dels seus números es fa referència a la composició de la junta directiva. Com hem comprovat en els estatuts es té la voluntat de crear una junta, però en cap moment sabem qui hi pren part. Ni la premsa gironina en fa cap esment, un fet que no ens ha passat per alt i que se'ns fa estrany.

Deixant de banda aquest fet, observem que, a simple vista, la idea d'annexionar Girona directament a Espanya ens pot semblar una idea singular, però si analitzem ben bé el que ens diu i la trajectòria de Saguer en els últims anys, no ens ha de semblar cap disbarat, senzillament és una evolució. Aquesta idea la justifica a través d'un article de la Constitució Espanyola. Per Saguer, tot es justifica a través d'algun article, llei o text d'alguna eminència. A més, des de sempre s'ha mostrat molt bel·ligerant contra la Segona República i, en concret, contra l'Estatut de Catalunya de 1932. No vol saber res de la Generalitat de Catalunya perquè s'ha sentit atacat per aquesta institució i, a parer seu, és un òrgan que no té sentit en el context actual. Ens mostra una variant en la posició de gironinista. Vol el millor per a la demarcació, per aquest motiu el futur de Girona passa per annexionar-se directament a Espanya, per preservar la seva singularitat.

L'altre fet destacable és el seu posicionament sobre el català. En cap moment s'amaga de la participació en diferents assemblees catalanistes i de la publicació de textos parlant

¹⁰⁶⁰ Consulteu l'annex a la pàgina 619.

sobre el catalanisme. Entre els exemples citarà la participació a l'Assemblea de Reus, el seu discurs als Jocs Florals de Girona de 1906, el pròleg del llibre de Jaume Brunet el 1916 i un article al *Diario de Gerona* de 1922.

Un dels fets més destacats és aquest article de 1922. Hi trobem la posició més clara que té el notari respecte al catalanisme: «...aprecieu com vulgueu les meves paraules, però sapigueu que sols m'han estat inspirades en el meu fervent amor de la causa de Catalunya, per quina desitjo, com els firmants del manifest, una catalanitat substantiva, però no un nacionalisme reflexiu...»¹⁰⁶¹.

De la seva idea sobre si fan falta o no unes corts catalanes es mostra molt clar en tot moment. Es posiciona favorablement a la preservació del dret català, tal com sempre ha defensat el catalanisme. Però per defensar el dret, no fan falta unes corts catalanes. La modificació del dret es produeix cada molts anys, no és una constant. Per tant, no cal crear un òrgan de govern català només per preservar el dret. La resta d'elements ja els regula l'Estat espanyol¹⁰⁶².

Per aquest motiu, es mostra molt combatiu contra el govern cessat de la Generalitat de Catalunya i contra l'Estatut de Núria: «...como uno de los objetos de nuestra non nata Asociación era acabar cuando se pudiera con el Estatuto de Cataluña consignábamos especialmente el artículo 22 de la Constitución...»¹⁰⁶³.

¹⁰⁶¹ *Cataluña Española*, Girona, núm. 1, gener de 1935, pàg. 16

¹⁰⁶² *Cataluña Española*, Girona, núm. 4, abril de 1935, pàg. 15

¹⁰⁶³ *Cataluña Española*, Girona, núm. 2, febrer de 1935, pàg. 14

La propietat

Cataluña Española convertirà la defensa de la propietat privada com un dels elements més destacats. Pel que ja hem explicat, Emili Saguer era un important propietari a la Girona dels anys trenta. Aprofita els seus coneixements en el camp del dret per difondre moltes de les seves idees entre la resta de propietaris, per això la publicació es dirigeix a ells. Aquest punt és molt interessant, ja que Saguer intenta articular un subjecte col·lectiu en favor dels interessos de classe dels propietaris.

Ja en els primers números de la revista recomanarà als seus lectors que llegeixin dos llibres de capçalera per a qualsevol propietari. Es tracta de *La propiedad*¹⁰⁶⁴, de L. Garriguet i *¿Qué debe hacerse por el pueblo?: bosquejo de un programa de Estudios Sociales*¹⁰⁶⁵, de l'Abat Millot, d'on en va extreure dos capítols pel llibret sobre *El Esnobismo*.

Entrant de ple en la defensa de la propietat, cal destacar un manifest¹⁰⁶⁶ que va emetre l'Institut de Sant Isidre¹⁰⁶⁷ en el qual manifestava que s'havien de mantenir al marge dels partits polítics per poder defensar els seus interessos: «...como miembros de un organismo dirigente de sector esencialmente económico, ni podemos ni queremos estar sometidos a ningún partido político...»¹⁰⁶⁸.

¹⁰⁶⁴ Garriguet, Louis. *La Propiedad*, versió espanyola de A. Suárez i S. Calleja Fernández, 1891

¹⁰⁶⁵ Millot, Claude. *¿Qué debe hacerse por el pueblo?: bosquejo de un programa de Estudios Sociales*, Saénz de Jubera, 1905

¹⁰⁶⁶ *La Vanguardia*, 16 d'agost de 1934, pàg. 5

¹⁰⁶⁷ L'Institut Agrari de Sant Isidre és l'associació agrària més antiga d'Espanya i una de les més antigues d'Europa. Per aprofundir en la seva història podeu consultar l'estudi de Montserrat Caminal, "La Fundació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre: els seus homes i les seves activitats (1851-1901)", Curial edicions catalanes, 1989, dins *Recerques: història, economia, cultura*, 1989, núm. 22 pàgs. 117-135. També resulta interessant consultar la tesi de Jordi Planas i Maresma, *Cooperativisme i associacionisme agrari a Catalunya: els propietaris rurals i l'organització dels interessos agraris al primer terç del segle XX*, <<http://www.tdx.cat/handle/10803/4055.jsessionid=21F8D9752238B973207D3995DD976CF5.tdx1>>

¹⁰⁶⁸ *La Vanguardia*, 16 d'agost de 1934, pàg. 5

De tot el manifest, Saguer en destacarà el següent fragment: «...Ahora bien, cumplida en todas sus partes la sentencia del Tribunal de Garantías y restablecido el orden jurídico perturbado, el espíritu del Instituto Agrícola Catalán, de San Isidro, se hallará francamente propicio a toda reforma, compatible con el respeto a la Propiedad, a la libertad de contratación y a nuestras costumbres tradicionales, en lo que tienen de estable, substancial y característico, cuya tendencia fuera encaminada al perfeccionamiento de relaciones jurídicas entre nuestra pagesia y a la evitación de posibles convenciones abusivas. Porqué nosotros, que no aceptamos totalmente el concepto romano de la Propiedad, no dudamos en aceptar íntegramente el concepto cristiano de la misma que a la vez estamos dispuestos a llevar al terreno de la práctica...»¹⁰⁶⁹.

Saguer dirigirà la crítica d'aquest manifest contra el president de l'Institut Agrícola de Sant Isidre, Josep Cirera i Voltà. En l'escrit del 16 d'agost de 1934 es parla sobre el concepte de propietat i es manifesta contrari a les lleis agrícoles i de la propietat presentades pels governs anteriors. Per Saguer, Cirera s'equivoca en el concepte de propietat i en concret a l'utilitzar erròniament el concepte de *ius abutendi*¹⁰⁷⁰ segons el dret romà: «... Porqué nosotros, que no aceptamos totalmente el concepto romano de la Propiedad, no dudamos en aceptar íntegramente el concepto cristiano...» i afegeix: «...el ius abutendi jamás ha tenido el sentido que le dan ciertas gentes, amén de que parece haberse olvidado que en Cataluña, antes que el Derecho romano, rige el Derecho canónico...»¹⁰⁷¹.

En aquest punt és interessant citar un dels pocs articles que no portaran el segell de Saguer. Podríem dir que gairebé la totalitat dels articles estan escrits pel mateix notari,

¹⁰⁶⁹ *Cataluña Española*, Girona, núm 3, març de 1935, pàg. 4

¹⁰⁷⁰ És una expressió jurídica que s'usa per designar el dret del propietari d'un bé per disposar plenament d'ell i poder-ne fer el que en vulgui, sempre que no perjudiqui la col·lectivitat.

¹⁰⁷¹ *Cataluña Española*, Girona, núm 3, març de 1935, pàg. 3

però en un dels pocs que no escriu hi trobem unes reflexions interessants. L'article anava signat per les inicials JA amb el títol *El mundo es de constitución capitalista*¹⁰⁷².

En essència, vindria a dir i compartint la idea de Saguer que existeix una distribució de la riquesa desigual per naturalesa. Encara que es produeixin excedents, no es poden repartir per tot el món, ja que és necessari que algú ho faci. Tot i aquesta idea, en l'article no s'estalvia crítiques cap al sistema capitalista, encara que creu que és l'ideal.

Per aquest motiu, no ens ha de semblar gens estrany que Saguer protegeixi els propietaris i en consonància la propietat privada. Més d'una vegada mostra el seu temor cap al comunisme i per això destaca que «...si se destruye la propiedad privada se ha destruido un eje de la Sociedad que ha de impedir que ésta marche progresivamente. Y el día en que esto suceda..., aquel día estaremos en Rusia...». I després sentència que «... de ninguna manera se puede confundir la Caridad con la Justicia, la Moral con el Derecho...»¹⁰⁷³.

Un altre dels punts destacats és la possibilitat d'aplicar una nova llei agrària aprovada l'agost de 1935. Per ell és la més encertada perquè és tot el contrari que l'anterior. Tot i això, el gran problema es trobarà en l'execució de la nova llei. No es podrà fer, ja que aquesta tasca corresponia a l'Institut de Reforma Agrària, que ja havia gestionat l'anterior llei sense massa èxit¹⁰⁷⁴.

Amb tot plegat, no s'estalvia de repartir dures crítiques cap a la dreta. Un clar exemple ens l'ofereixen les constants crítiques cap a la CEDA o contra el Partido Popular Agrario i els seus dirigents. Seran una constant els atacs contra Gil Robles i Josep Ayats, dos dels principals líders de la dreta.

¹⁰⁷² *Cataluña Española*, Girona, núm. 3, març de 1935, pàg. 5

¹⁰⁷³ *Cataluña Española*, Girona, núm. 3, març de 1935, pàg. 18

¹⁰⁷⁴ *Cataluña Española*, Girona, núm. 12, desembre de 1935, pàg. 12

Per exemple, a Ayats el critica perquè és el representant per Girona i ni tant sols té terres a la demarcació. I en el cas de Gil Robles el critica perquè ha creat a Girona el Partido Popular Agrario, i segons ell l'associació "Cataluña Española" ja ocupa l'espai d'aquest partit. A més, quan Gil Robles és nomenat ministre de Guerra, Saguer dubta que pugui reformar tot el departament tal com reclama una part de la població.

El notariat

La figura d'Emili Saguer com a notari era més que coneguda. Havia exercit la seva professió des de 1891 de manera ininterrompuda. A la portada de cada revista hi sortia el seu nom i s'hi destacava la seva tasca com a notari, però paradoxalment, durant el temps d'existència de la publicació no esmenta gaire la seva principal ocupació, i quan ho fa, és de manera esporàdica.

Això s'explicaria perquè és una revista de contingut polític i adreçada als propietaris. Del notariat en farà un esment sempre que es vegi atacat de manera directa per la política o bé parli d'algun company de professió. Saguer estava a la recta final de la seva tasca com a notari. Tot i això va publicar dos articles respecte a això.

Proper als 70 anys, la jubilació era un aspecte que el preocupava i molt. El 1935 s'emet un decret que el ministre de Justícia, Cándido Casanueva¹⁰⁷⁵ (notari de Madrid), vol presentar per aplicar la jubilació forçosa dels notaris als 72 anys. Saguer justifica que ell no vol la jubilació perquè als 70 anys la ment encara està molt oberta. Només s'ha de donar en aquells casos d'indisposició i de manca de capacitat per seguir exercint la seva

¹⁰⁷⁵ Cándido Casanueva va néixer el 1881 i va morir el 1947. Es va iniciar políticament com a membre del Partido Agrario, però més endavant va ingressar a la CEDA. Va ser Ministre de Justícia entre el 6 de maig i el 25 de setembre de 1935 amb el govern presidit per Alejandro Lerroux.

tasca o en el cas que s'hagi obert un expedient. A més, el que produeix la jubilació és gravar els pressupostos¹⁰⁷⁶.

El problema català

Entendre Emili Saguer entre l'any 1935 i el 1936 és endinsar-se en els seus pensaments per valorar allò que ha fet sentir-lo atacat. A partir d'aquí, inicia un discurs contra tot allò que li és desfavorable. Un cas molt clar seria el de Catalunya. En els estatuts de la publicació ja mostra la seva idea sobre Catalunya en aquell moment, però en molts dels seus articles farà referència a la situació del moment donant un altre punt de vista del problema català.

Els Fets d'octubre de 1934¹⁰⁷⁷ van portar Catalunya a un escenari totalment nou. El fet que el Govern espanyol deposés la Generalitat de Catalunya comporta per Saguer que la institució ja no fos vàlida conjuntament amb el seu govern i l'Estatut de Catalunya. Des del seu punt de vista el que hi ha d'haver a partir de llavors és: «...dirán que la autonomía catalana sólo debe existir respeto a la lengua y al Derecho, y que la autonomía administrativa debe ser común a toda España...».

D'aquesta manera creu que el camí que s'ha de seguir és: «...ha llegado la hora de abandonar el Estatuto, porque representa un artificio, porque significa la manera de que ciertos seres se encumbren a donde jamás debieran llegar. La autonomía significa una ficción y jamás ha respondido al modo de ser de nuestro país...». La resolució del problema català té una solució molt clara i creu que desapareixeria «...dejando de hablar,

¹⁰⁷⁶ *Cataluña Española*, Girona, núm. 8, agost de 1935, pàg. 4

¹⁰⁷⁷ Existeix una àmplia bibliografia sobre els Fets d'Octubre de 1934. Cal destacar l'estudi d'Alejandro Nieto, *La Rebelión militar de la Generalidad de Cataluña contra la República, el 6 de octubre de 1934 en Barcelona*, Marcial Pons Historia, 2014. També el llibre d'Enric Ucelay-Da Cal, Arnau González, Manel López Esteve, *6 d'octubre: la desfeta de la revolució catalanista de 1934*, Base, 2014. O bé, el treball de Manel López Esteve, amb pròleg de Josep Fontana, *Els Fets del 6 d'octubre de 1934*, Base, 2013

de una vez para siempre del famoso Estatuto...».¹⁰⁷⁸ Per aquest motiu conclou que per Catalunya no fa falta una autonomia, ni un govern i ni un estatut.

Entrant de ple en la qüestió dels Fets d'octubre, Saguer els explicarà a través d'un llibre d'Enrique de Angulo titulat *Diez horas de Estat Català: Reportaje del 6 de Octubre*¹⁰⁷⁹, en el qual l'autor té una opinió molt propera a Saguer. Fa una crítica al Govern central per la seva actitud en els Fets d'octubre. Catalunya estava abandonada i culpa Azaña d'alguns fets, ja que va donar suport a l'Estatut i necessitava el suport d'Esquerra Republicana. Azaña, per la seva part, publica un llibre, *Mi rebelión en Barcelona*¹⁰⁸⁰. Saguer conclou que Azaña, en el fons, no és separatista, i que són les circumstàncies que el porten a actuar d'aquesta manera. I compartint l'opinió que havia manifestat Josep Dencàs, conclou que Catalunya s'havia d'aixecar contra Espanya per la situació que s'havia creat, en cas contrari s'hauria de sotmetre al nou ordre¹⁰⁸¹.

Arran dels Fets d'octubre, l'Estatut de Catalunya quedava sense efecte: «...que el Estatuto de Cataluña había dejado de regir entre nosotros, que quedaba sin efecto y que para volverlo a tener Cataluña debían transcurrir cinco años y debíase seguir el mismo procedimiento que se había empleado para tenerlo una vez...»¹⁰⁸².

Tota la situació de 1934 farà aflorar una sèrie d'idees que per Saguer són compartides per la majoria de la població catalana: «...Nosotros sostenemos que eran muchos los catalanes que protestaron y protestan de la actitud de las izquierdas catalanas; y que también son muchos los hijos de Cataluña, por más que muchos de ellos no tengan el valor de proclamarlo, que creen que el Estatuto de Cataluña es separatista y que lejos de

¹⁰⁷⁸ *Cataluña Española*, Girona, núm 3, març de 1935, pàg. 12

¹⁰⁷⁹ De Angulo, Enrique. *Dies horas de Estat Català: Reportaje del 6 de Octubre*, Impremta Garrofé, 1935

¹⁰⁸⁰ Azaña, Manuel. *Mi rebelión en Barcelona*, Espasa-Calpe, 1935

¹⁰⁸¹ *Cataluña Española*, Girona, núm. 15, març de 1936, pàg. 4

¹⁰⁸² *Cataluña Española*, Girona, núm 16, maig de 1936, pàg. 11

resolver el pleito catalán ha de ser un semillero de disgustos y quebrantos entre los hijos de esta tierra y los de toda España...»¹⁰⁸³.

La conclusió a la qual arriba és que s'ha de reclamar una autonomia administrativa per a Catalunya. Aquest seria el camí que hauria de seguir la Generalitat segons el notari Saguer. Les corts catalanes no hi tenen cabuda en aquesta definició, ja que només haurien de legislar sobre el dret civil català, el qual es modifica cada molts anys. Aquesta idea ja la va mostrar en el seu opuscle *Discusiones derivadas del Estatuto de Cataluña*¹⁰⁸⁴, en què aposta per una autonomia en el dret civil privat, sense corts catalanes i conservant la llengua catalana, que conviurà amb la castellana, la qual serà l'oficial en les relacions administratives.

Aquesta idea fruit del seu opuscle és una de les essencials per entendre el pensament d'Emili Saguer després dels Fets d'octubre. Amb una autonomia administrativa s'aconseguiria resoldre el problema català donant sortida a la protecció del dret civil català i de la llengua. Per ell, protegint aquests dos elements ja no cal res més per satisfer les demandes dels catalans. L'única connexió que manté amb el catalanisme és la defensa del dret català: «...hemos explicado todo lo referente a nosotros en lo que respecta a la formación del Derecho Catalán, casi único punto en que mantenemos la existencia del catalanismo, pensando que nadie verá en nosotros modificaciones de gran calibre en lo que pensamos hoy y en lo que pensábamos ayer referente a la formación del Derecho catalán...»¹⁰⁸⁵.

És interessant el passatge que dedica a parlar de les seves declaracions quan era un reconegut membre pel catalanisme gironí. Així destaca que el 1893, a l'Assemblea de

¹⁰⁸³ *Cataluña Española*, Girona, núm. 7, juliol de 1935, pàg. 8

¹⁰⁸⁴ Saguer, Emili. *Discusiones derivadas del Estatuto de Cataluña*, Tipografia La Acadèmica, 1932

¹⁰⁸⁵ *Cataluña Española*, Girona, núm 4, abril de 1935, pàg. 16

Reus, defensa que el dret civil català s'havia de codificar a través d'una comissió de catalans. Per aconseguir-ho no calen unes corts especials i pròpies. Aquest precepte tampoc el defensa el 1903, el 1906 o el 1922, ni en el pròleg del llibre de Jaume Brunet, *Estudios de Derecho Público local*¹⁰⁸⁶.

La situació política

Una de les constants en tots els números de la revista és l'anàlisi de la situació política. És una època molt convulsa en l'àmbit català i espanyol amb constants canvis de govern. Les crítiques les dirigeix cap a tots els estaments, ja sigui el Govern, la dreta espanyola amb la CEDA o bé la Lliga i en particular Cambó.

Saguer fins i tot s'aventura a diagnosticar una anàlisi de la situació mundial i exposa unes idees remarcables. No oblidem que Europa es troba a les portes d'una nova guerra mundial en ple ascens del nazisme. Per això, un any després dels Fets d'octubre publica un article parlant sobre les guerres i la situació europea. Entre els diversos articles en destaca un dedicat a la figura emergent de Hitler a l'Europa dels anys 30.

En el seu escrit exposa que sempre existiran les guerres. Sentencia que els pobles que no tinguin cap interès per defensar-se acabaran morint. Veu a venir una guerra de grans potències (com finalment acabarà succeint), en la qual Espanya haurà de defensar els seus interessos. Creu que Espanya serà neutral per la impotència del moment. El Mediterrani es convertirà en un important enclavament de la propera guerra¹⁰⁸⁷.

Hitler era un dels personatges destacats del moment. Saguer en farà un comentari a les portes d'una guerra mundial que no viurà de manera directa. Està a favor que Hitler hagi

¹⁰⁸⁶ *Cataluña Española*, Girona, núm.3, març de 1935

¹⁰⁸⁷ *Cataluña Española*, Girona, núm. 10, octubre de 1935, pàg. 2

trencat el pacte de Locarno i que Alemanya ja no estigui sota tutela francesa. Fins i tot aplaudeix l'ocupació de Renània. Sobre aquesta decisió comenta que «...la gran notícia de que Alemanya, que es igual que dir Hitler, había denunciado el tratado de Locarno...»¹⁰⁸⁸.

Analitzar la situació política no és pas fàcil. Saguer fa constants referències als canvis de govern i quan entra un nou ministre en fa comentaris. Per citar algun exemple, fa comentaris durs contra Azaña. En un article el defineix com a sectari, a més en censura l'apropament que fa cap als catalanistes¹⁰⁸⁹.

Cita les crisis de govern que hi ha entre 1935 i 1936 mostrant la gran inestabilitat que viu el país. La primera és de finals de març de 1935, s'obre el 30 de març i es tancarà el 3 d'abril. Segons Saguer, el cas es remunta al novembre de 1933 quan Gil Robles obté més vots dels esperats. L'error de Gil Robles és donar massa poder a Lerroux. Tot i que la crisi es tancarà, creu que el règim segueix en crisi. A més, critica el Govern espanyol per tornar a Catalunya els drets de l'Estatut de Catalunya després de l'episodi dels Fets d'octubre¹⁰⁹⁰. Amb la crisi ja tancada, Gil Robles entrarà al govern com a ministre de Guerra. Per Saguer, cal remodelar tot el departament i no creu que el nou ministre en sigui capaç.

La següent crisi datarà de finals de 1935. N'hi ha dues de seguides que comporten la dimissió de diversos ministres i la sortida de l'executiu de noms rellevants com Lerroux o Rocha. El representant de la Lliga, Rahola, entrarà al nou govern. Per aquest motiu ataca el partit català, pel seu posicionament poc clar¹⁰⁹¹.

¹⁰⁸⁸ *Cataluña Española*, Girona, núm. 17, maig de 1936, pàg. 12

¹⁰⁸⁹ *Cataluña Española*, Girona, núm. 9, setembre de 1935, pàg. 6

¹⁰⁹⁰ *Cataluña Española*, Girona, núm. 5, maig de 1935, pàg. 4

¹⁰⁹¹ *Cataluña Española*, Girona, núm. 11, novembre de 1935, pàgs. 10-14

Amb aquestes crisis de govern és més que evident que la situació política és molt confusa. A les portes de 1936 no hi ha un camí clar a seguir ni un govern fort. La benvinguda que donarà *Cataluña Española* al nou any és prou explícita. Proclama que el 1936 serà un autèntic calvari. En les seves paraules es denota que està per venir una situació encara més tensa: «...Los que nos acompañen en semejante calvario sea la más completa enhorabuena...»¹⁰⁹².

1936: els últims números

En el període dels primers mesos de 1936 i fins a l'esclat de la Guerra Civil és quan publica els articles més rellevants. Saguer descriu a la perfecció tot allò que va passant i ens apropa a la seva particular anàlisi de la situació. El primer escull seran les eleccions de febrer de 1936 en les quals, per sobre de tot, demanarà unitat a la dreta. Desitja la victòria dels partits de la dreta i es mostra totalment contrari a un front català. Saguer prefereix una dreta forta per salvar Espanya, però hi afegeix una dosi de realisme evidenciant que s'acosta una etapa molt negra a causa de la desunió que viu la dreta¹⁰⁹³.

En la primera volta de les eleccions ja es marquen els resultats definitius i el notari gironí en farà la seva interpretació. Qualifica que pels de la dreta les eleccions han acabat molt malament. Creu que si no es produeix un canvi de rumb, ben aviat Espanya no tindrà remei. No es pot ser de l'església i votar l'esquerra. Pronostica que Espanya es tornarà comunista si no s'hi posa remei. A més fa un comentari sobre el sufragi universal: «...es una función pública racional que debe servir o ayudar a la conservación de la Sociedad, no a su destrucción, no a su completa rutina...»¹⁰⁹⁴.

¹⁰⁹² *Cataluña Española*, Girona, núm. 13, gener de 1936, pàg. 16

¹⁰⁹³ *Cataluña Española*, Girona, núm. 14, febrer de 1936, pàg. 10

¹⁰⁹⁴ *Cataluña Española*, Girona, núm. 15, març de 1936, pàg. 16

A mesura que passen els mesos s'evidencia que la situació política cada vegada és més crítica o, si més no, així ho deixa entreveure el mateix Saguer. La convivència serà una de les claus dels mesos següents. Per això dedica un article a definir què significa segons ell el terme conivre. És una paraula que està molt d'actualitat, però ell no l'acaba de compartir. La situació no és gens propícia i si no s'actua, Espanya es convertirà en la nova Rússia. Per evitar-ho cal fer algun gest sobre això¹⁰⁹⁵.

L'obertura de les noves Corts encara ampliarà molt més tots els temors manifestats pel notari. Existeix una situació cada vegada més pèssima. Destaca que es va cantar la Internacional al Parlament. Comença remarcant que «...sobre nuestra mesa de Trabajo, tres periódicos, no iguales, pero en cierto modo parecidos, nos revelan que nuestra situación presente es mala, muy mala preñada de dificultades...». El que veu més preocupant és la situació de la dreta: «...o nuestras derechas dejan de ser tan egoístas y cobardes o hemos acabado para siempre. Y nótese bien y no lo olviden las personas a quien más interesa, que no hemos acabado solo nosotros, la gente que nos llaman de derecha, sinó que ha acabado la Sociedad española...»¹⁰⁹⁶.

El desencís amb la dreta espanyola és molt evident en molts dels seus comentaris. No creu que estigui actuant de manera correcta. El fet d'amagar-se en aquesta situació no és el millor camí, per això cal actuar. Fins i tot afirma que està desencisat amb la política actual.

L'últim número de *Cataluña Española* apareixerà el juliol de 1936. En aquest exemplar es mostra una vegada més la tensa situació. Coses de la vida, ofereix una visió del futur del país en els anys vinents, però no ens avancem als fets i primer de tot oferim la visió que tenia el notari durant el juliol de 1936, un testimoni colpidor.

¹⁰⁹⁵ *Cataluña Española*, Girona, núm. 16, abril de 1936, pàgs. 4-12

¹⁰⁹⁶ *Cataluña Española*, Girona, núm. 17, maig de 1936, pàgs. 1-3

Saguer denuncia una situació tensa amb morts i crema d'esglésies, entre altres fets. Creu que els homes catòlics s'han d'aixecar, si cal fins i tot fer-ho amb sang. Creu que la paciència està arribant al límit i per això Espanya s'ha d'aixecar. Cita un passatge de Torres i Bages perquè la gent s'aixequi amb ira. Acaba l'article sentenciant que «... conviene que ahora mediten, pero rápidamente, todos los españoles de orden, acerca el desolador panorama que hoy ofrece España, y después que obren en consecuencia, sin titubeos de ninguna clase...».

Clourà la seva opinió del moment amb una visió de com veu el futur o com s'hauria d'actuar a partir d'aleshores. Ell no creu que s'hagi de proclamar una dictadura, però sí que cal un règim especial de 25-30 anys amb un canvi radical, fent unes corts especials per sufragi molt limitat. En aquell moment res funcionava en el país i el que es fa és gravar els ciutadans. Saguer observa una gran inoperància, amb molts paràsits a l'administració. Aposta per un poder executiu fort i un poder judicial que ho sigui encara més i independent. No és partidari de la vida orgànica o corporativa, és una farsa. Acabarà destacant que els individus han de tenir llibertat, però que només haurien de poder votar aquells que realment tinguin aptituds.

Amb l'esclat de la Guerra Civil no tenim constància de la publicació de cap més número. El que sí que hem observat és que Saguer va dibuixar, amb més o menys precisió, el que acabaria passant en el futur. La sang va arribar al riu i després va venir el període del franquisme durant 40 anys.

Les últimes publicacions

Els últims anys de la seva vida seran un període productiu amb la presentació de diferents fulletons. L'hem delimitat entre 1930 i 1940, encara que l'hauríem de retallar al 1936, ja que amb la guerra es trenca qualsevol possibilitat de publicar cap més fulletó.

Aquest període es caracteritza per la seva oposició a l'arribada de la Segona República. Saguer no veu amb bons ulls aquesta nova forma de governar i això es tradueix en les seves obres. Posarà en dubte elements com l'Estatut de Catalunya, el govern de la Generalitat i fins i tot crea una revista, *Cataluña Española*, des de la qual demana que la demarcació de Girona s'annexioni directament a Espanya.

Durant aquest període s'anuncia un fulletó del qual no tenim coneixement, però apareix en el llistat de publicacions de Saguer en alguna contraportada. Es tracta de *Sucesión contractual*¹⁰⁹⁷. Seguidament arribarà, l'any 1931, *La Cuestión Catalana y el Estatuto de Cataluña*. El 1933 publicarà *Estudios Jurídicos. De la Cuestión Agraria*. El 1934 arribaran dues noves obres, *Transgresiones del Estatuto y de la Constitución del estado español por parte de Catalunya* i *Del esnobismo. Causas del perjuicio que ocasiona a la juventud española*. Finalitzarà el període amb la revista que ja hem comentat, *Cataluña Española* (1935-36) i el llibret *Estudios sobre la codificación del derecho civil catalán* al 1936.

Tot i que Emili Saguer sempre va voler publicar una obra on es compilessin tots els articles jurídics que havia anat publicant des del 1895, mai en va tenir-ne l'oportunitat, però la voluntat de fer-ho va existir durant molts anys. Fins i tot en tenia pensat el títol, *Estudios Jurídicos*. L'esclat de la Guerra Civil i la seva posterior mort van impedir-ne la publicació definitiva.

¹⁰⁹⁷ En cap dels arxius consultats ens ha estat possible localitzar-lo, com tampoc l'any exacte de la publicació.

*La cuestión catalana y el Estatuto de Cataluña*¹⁰⁹⁸ (1931)

Ens situem en l'etapa final de la vida d'Emili Saguer. Un cop passada l'experiència com a president de la Diputació de Girona, obrirà un nou període en el qual s'enfronta als poders de la Segona República.

Aquesta publicació té un total de 80 pàgines i va publicar-se a Barcelona l'estiu de 1931 amb un preu de 2,50 pessetes. Es va imprimir a la Tipografia la Acadèmica dels Hereus de Serra i Russell.

El present opuscle ens ofereix un seguit de reflexions fetes l'estiu de 1931 després del seu pas com a president de la Diputació. En el text es veu de manera clara com el notari es posiciona en contra de l'Estatut de Catalunya que s'havia d'aprovar en breu i ens ofereix una radiografia de la Catalunya republicana segons el seu punt de vista.

Inicia la seva exposició abordant el tema de la qüestió catalana i sobre el catalanisme entès com a tal. Exposa una sèrie d'idees a través de personatges com Carrasco i Formiguera o bé Rovira i Virgili, entre d'altres. Reclama que el catalanisme sigui substantiu i que en cap cas ha de ser passional, però que s'ha d'obrir a la participació de tots els catalans i de totes les zones de Catalunya, sense excloure a ningú.

Després arribarà el torn d'analitzar la relació que ha de mantenir Catalunya i Espanya. Saguer manifesta que cal preservar per sobre de tot el dret civil català, ja que és únic. Demana protecció de la llengua per preservar-la, però no se'n pot fer un ús sistemàtic, sinó que cal que sigui voluntari.

A parer del notari de Girona, s'ha exagerat la protecció sobre la llengua, però pel contrari no s'ha fet prou per defensar el dret civil català. Per ell és bàsic el dret propi català, tot i

¹⁰⁹⁸ Saguer i Olivet, Emili. *La Cuestión catalana y el Estatuto de Cataluña*, La Académica de Herederos de Serra y Russell, 1931

això, en el nou estatut no s'ha pres en consideració aquest dret, cosa que comporta que el nou estatut tingui mancances molt importants.

Arribarà a una conclusió prou clara: no cal un parlament propi català, ja que el dret civil català només s'hauria de modificar cada molts anys, motiu pel qual aposta pel centralisme polític des de Madrid. La idea de no tenir parlament també comporta que no cal un estatut com el que s'estava apunt d'aprovar. Al seu parer no fa falta ni una cosa ni l'altra.

En el cas d'haver d'existir algun estatut, hauria de ser el de 1919, ja que no s'eleva Catalunya a la categoria d'estat. Aprovar el que s'estava gestionant significava un pas previ cap a la independència perquè s'hi reconeixia Catalunya com a nacionalitat, fet que ell no compartia.

En el tercer punt del llibret desenvolupa el tema de les nacionalitats i els estats tot citant el pensament de diferents ideòlegs internacionals. En aquest punt exposa la possibilitat de federar les diferents comunitats autònomes espanyoles. Segons ell, tant Prat de la Riba com Rovira i Virgili apostaven per un estat confederat a l'estil dels Estats Units o Suïssa. Saguer no comparteix aquesta idea, ja que creu que cal un estat centralitzat. En el cas de voler la independència només es podria proclamar a través de la força.

Un altre dels temes és l'anàlisi que fa del nou estatut per Catalunya. Segons ell, la seva aprovació donava peu a les ambicions sobiranistes de certs sectors catalans i significaria el pas previ cap a la independència. Aquest pas seria terrible per trencar amb l'hegemonia d'Espanya.

Seguidament serà el torn de l'anàlisi del preàmbul de l'estatut basant-se en els principis de ciència política. El que pretén és aportar els seus arguments per desmuntar-ne els principals punts. Per aquest motiu cita un estudi de Burgess que vol demostrar que

Catalunya no té una identitat pròpia, ja que d'Espanya només en remarca la particularitat dels bascos, sense fer referència als catalans.

*Estudios jurídicos de la cuestión agraria*¹⁰⁹⁹ (1933)

El nou cavall de batalla el centrarà en la voluntat de combatre la nova llei de la Reforma Agrària. De tots és conegut que Saguer era un reconegut propietari, per aquest motiu aquesta nova llei l'afectava de manera clara. *Estudios jurídicos de la cuestión agraria* es va publicar a Barcelona el 1933 amb un total de 74 pàgines. Es podia adquirir a la llibreria Bosch al preu de 2,50 pessetes.

Es tracta d'un seguit d'articles que va anar publicant durant el 1933 al *Diario de Barcelona*. En el preàmbul ja manifesta que publica aquest llibret perquè vol prevenir els propietaris dels possibles perjudicis que pot causar la nova llei agrària.

Analitza la llei per arribar a unes conclusions. Creu que l'objectiu del govern de la República és introduir reformes de caràcter socialista. Critica vivament el socialisme i el qualifica de poc racional i injust. Amb lleis com aquesta s'arribarà al comunisme. Per Saguer, la llei agrària fonamenta l'odi i persegueix qualsevol iniciativa privada.

En la part final de la publicació s'hi pot trobar un exemplar d'una circular que haurien d'omplir els propietaris, ja que la nova llei remarca que s'han de fer assentaments de totes les propietats agrícoles. Saguer explica com cal omplir aquest imprès.

¹⁰⁹⁹ Saguer i Olivet, Emili. *Estudios jurídicos de la cuestión agraria*, Barcelona: Llibreria Bosch, 1933

*Transgresiones dels Estatuto y de la Constitución del estado español por la Generalidad de Cataluña*¹¹⁰⁰ (1934)

El present opuscle és un nou exemple d'oposició contra el govern català. Es manifesta molt bel·ligerant contra el nou Estatut de Catalunya que va ser aprovat a Núria el 1932. Es tracta d'un fulletó distribuït amb sis capítols i un total de 47 pàgines. Es va publicar a Barcelona per la Tipografia de la Acadèmica l'any 1934.

L'objectiu de Saguer és denunciar la vulneració dels principals punts de l'Estatut de Catalunya. Aquest estatut vulnera certs camps com el de les aigües mineromedicinals, els cultius del camp i l'organització i funcionament de les notaries. Són tres vulneracions que afecten directament el notari.

Sobre les aigües mineromedicinals comenta que és un punt totalment inconstitucional, ja que la Generalitat no té cap concessió en aquest camp i correspon a l'Estat. A més, critica que l'etiquetatge s'hagi de fer en català perquè d'aquesta manera és molt complicat vendre el producte fora del territori català.

En el cas de la Llei de Cultius, denuncia la invasió de competències de la Generalitat. Feia uns mesos que el Govern espanyol havia aprovat una llei agrària i la Generalitat en volia fer una de pròpia, cosa que suposarà una invasió de competències estatals. D'aquesta manera, no es podia aprovar una nova llei.

El tema de les notaries és un tema que el toca de ben a prop. El conseller de justícia vol establir un reglament notarial amb el qual no està d'acord. Aquest reglament és un perill pel mateix notari, ja que volia establir una edat de jubilació. Saguer, amb gairebé 70 anys, es podria veure afectat per aquesta nova llei.

¹¹⁰⁰ Saguer i Olivet, Emili. *Transgresiones del Estatuto y de la Constitución del estado español por la Generalidad de Cataluña*, Barcelona: La Académica de Herederos de Serra y Russell, 1934

Acabarà tota la seva exposició fent un seguit d'afirmacions i reflexions. Primer de tot declara que no va anar a votar l'Estatut de Núria. Amb els casos que ha exposat creu que no s'està prou segur a Catalunya. Per aquest motiu demana la restitució de la Mancomunitat i que es doni llibertat en el tema del dret civil català.

*Del esnobismo. Causas del perjuicio que ocasiona a la juventud española*¹¹⁰¹ (1934)

Aquesta serà una de les seves últimes publicacions abans de la revista *Cataluña Española*, de la qual ja hem fet una àmplia explicació. El 1934 publica un nou recull d'articles amb un total de 118 pàgines agrupats en dotze capítols. El va editar la Tipografia Carreras i es podia adquirir a un preu de 3,50 pessetes.

El que trobarem en aquesta extensa publicació és un seguit d'escrits que giren al voltant de qüestions socials. A més fa una lloança de Catalunya, però creu que s'està equivocant últimament amb el seu posicionament, ja que l'autonomia que se li ha concedit és massa exagerada.

Durant les 118 pàgines de l'escrit percebem una clara voluntat de voler adoctrinar tots els joves perquè el dia de demà esdevinguin bons elements per a la societat. Per aquest motiu analitza el significat de la paraula *esnobisme*. També aportarà el concepte de *nació* segons un estudi de Burgess que ja havia citat en altres publicacions.

Ens explica algunes idees interessants des del seu punt de vista. Quan es refereix al sufragi creu que no pot ser universal, sinó limitat, una idea que repetirà a través d'articles de la seva nova revista. Fa una comparativa prou curiosa per demostrar el punt de vista

¹¹⁰¹ Saguer i Olivet, Emili. *Del esnobismo, causas del perjuicio que ocasiona a la juventud española*, Girona: Tipografía Carreras, 1934

sobre el sufragi. Si el farmacèutic és l'únic que pot donar productes farmacèutics, llavors pot votar qui té interès per la cosa pública i conegui aquests assumptes.

Un altre dels punts destacats és quan fa una lloança a Fèlix Maria Falguera, un dels seus professors. Considera que el dret català és superior al castellà. Fins i tot afirma que el dret de Catalunya és dels millors del món. Només caldria suprimir-ne les legítimes.

El reguitzell d'articles segueix amb altres temàtiques ben diverses. Destaca diversos temes com la pobresa, la riquesa o el seu posicionament contrari al dret a la vaga que anava propugnant el mateix govern de la Segona República. Fins i tot destaca el concepte de caritat segons l'abat Millot.

*Estudios sobre la codificación del derecho civil catalán*¹¹⁰² (1936)

La seva última obra serà un nou estudi que presentarà el 1936. Ja no serà contra la República, sinó que recuperarà el tema del dret, un camp que havia oblidat notablement. L'obra té una extensió de 73 pàgines. Es va publicar a Girona per la Impremta de Salomó Marquès i es podia adquirir a les llibreries Domènech (antiga Verdaguer), a la Rambla del Centre i Bosch, al preu de 3 pessetes.

És una bona eina per conèixer el posicionament sobre l'enèsim intent per publicar un apèndix del dret civil català. Ens ofereix la visió que té el notari l'any 1936. Es volia organitzar un Congrés Jurídic Català per tirar endavant la compilació del dret, però Saguer es mostrarà contrari a la celebració, tot i que havia estat designat membre per participar-hi. Es referirà a la complexa situació del moment perquè no se celebri.

¹¹⁰² Saguer i Olivet, Emili. *Estudios sobre la codificación del derecho civil catalán*, Impremta Salomó Marquès, 1936

El fulletó es divideix en quinze capítols. La primera part és la més destacable, ja que és inèdita. És on mostra el seu posicionament contrari a la celebració del congrés jurídic. A partir d'aquí recuperarà informació interessant en el seu pas per la presidència de la Diputació de Girona per mostrar-nos el seu punt de vista sobre aquest tema.

Recordem que el 1930 es va crear una comissió per compilar un Apèndix del dret civil català, a petició del ministre de Gràcia i Justícia, José Estrada. Aquest projecte finalment no reeixirà. Emili Saguer ens presenta en aquesta publicació les diferents cartes que va intercanviar en aquest període amb alguns dels protagonistes. Així, apareix un intercanvi amb el mateix ministre o bé amb el president de la comissió, Joan Maluquer i Viladot.

Però l'estudi no es limita només a recuperar aquestes cartes. Hi fa una anàlisi dels diferents acords de la comissió codificadora i recupera una carta que va enviar a *La Vanguardia* manifestant el seu punt de vista sobre la comissió codificadora i sobre el dret civil català. Finalment, hi apareix la instància que presentarà en data 2 de maig de 1936 demanant que no se celebri el Congrés Jurídic Català i adjuntant la mateixa publicació.

La Guerra Civil i la mort

Amb l'esclat de la Guerra Civil s'obrirà tot un període mancat d'informacions sobre els passos d'Emili Saguer. Tenim poca informació pel que fa als successos que envoltaran la vida del notari durant aquells anys. Les informacions són escasses i moltes es produeixen en el tram final de la guerra, un cop es coneix el signe del vencedor.

De les poques informacions d'aquest període podem destacar la publicació d'un nou opuscle a les portes de la Guerra Civil. Es tracta de l'estudi dedicat al dret amb el títol *Estudios sobre la codificación del derecho civil catalán*¹¹⁰³. Ofereix la seva visió, l'any

¹¹⁰³ Saguer i Olivet, Emili. *Estudios sobre la codificación del derecho civil catalán*, Impremta Salomó Marquès, 1936

1936, quan és té la intenció de celebrar un Congrés Jurídic Català en el qual serà convidat.

A finals de 1938 apareixerà un breu de la Generalitat de Catalunya en què es comunicava: «...Segona relació d'entitats que a partir d'avui poden passar a recollir llurs certificats de treball en aquesta Delegació fins el dia 31 del corrent...». Entre aquestes empreses destaca la Notaria d'Emili Saguer i la mateixa Farmàcia Saguer. Per tant, no podem descartar que durant el període de guerra, el notari seguís exercint la seva professió, però des d'un segon pla¹¹⁰⁴.

Una de les poques informacions durant el transcurs de la guerra ens l'ofereix un dels fills del notari. El 25 de juny de 1937 apareix una notícia al butlletí de la CNT de Girona en la qual s'informa que després d'un judici ràpid a Josep Saguer i Canal, acusat de desafecte al règim, s'havia decidit retirar-li l'acusació i quedava absolt dels càrrecs dels qual se l'acusava¹¹⁰⁵.

El que sabem del cert és que Emili Saguer va seguir exercint la seva tasca com a notari durant el període de la guerra, sense obviar la precarietat del moment. De fet, en els arxius notariais hi consta que fins al 1938 va estar desenvolupant la seva tasca habitual. Segons la consulta que hem fet, l'any 1939 serà substituït per un altre notari i deixarà rere seu 47 anys d'exercici de la professió de la notaria Girona 10.

Un cop acabada la guerra i amb la capitulació de Girona, el notari intentarà recuperar algunes de les pertinences que havia anat perdent en el transcurs d'aquells tres anys. A *La Vanguardia* hi trobem un anunci de l'empresa "La Vajilla S. A". En el breu es destaca que aquesta empresa encarregada d'explotar l'àcid carbònic líquid natural de les fonts de la Pólvora i d'en Miralles d'Emili Saguer, vol recuperar els seus tubs. Qui en tingués algun,

¹¹⁰⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 23 de desembre de 1938, pàg. 2

¹¹⁰⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Gerona CNT*, 25 de juny de 1937, pàg. 2

els havia de dipositar a la seu de l'empresa, al Carrer Borrell 91-97 o bé al carrer Floridablanca, del 100-104¹¹⁰⁶.

La fàbrica Saguer va ser qui va patir les conseqüències de la guerra de manera més directa, ja que va ser ocupada durant els tres anys¹¹⁰⁷. Així ho mostra un document del 1939 dirigit a la Diputació, en el qual vol evitar pagar els impostos sobre la producció de l'aigua perquè no l'ha poguda embotellar: «...debido a que en periodo rojo le fué incautado el manantial, y encontrarse el mismo en tal estado de abandono y suciedad, que precisa antes poner el mismo en condiciones...». La Diputació li accepta el prec i no haurà de pagar els impostos transitòriament¹¹⁰⁸.

En els propers trimestres presentarà un coeficient negatiu, cosa que li permetrà no haver de pagar els impostos. Un cop mort, Dolors Canal es farà càrrec de l'empresa, però el 4 de maig de 1940 haurà de pagar els impostos referents a l'aigua del "Valle de San Daniel" en concepte de producció d'àcid carbònic. En total seran 197 pessetes. Tot i això, decideix presentar un escrit a la Diputació per pagar el mateix que en anys anteriors, però la proposta no és acceptada i haurà de pagar els impostos de la Font de la Pólvora i de la d'en Miralles¹¹⁰⁹.

Encara que la guerra arribés a la fi, a Saguer no li quedaven gaires mesos de vida. Ja feia anys que arrossegava un estat de salut prou precari i amb la guerra es va aguditzar. No oblidem que l'any 1933 es va trobar a les portes de la mort i que quan va ser designat president de la Diputació ja es feia referència al seu delicat estat de salut.

El 23 de febrer de 1940 va morir als 74 anys d'edat. Segons algunes fonts, seguia exercint la seva professió, ja que no serà fins al dia 28 de febrer que el Butlletí de l'Estat

¹¹⁰⁶ *La Vanguardia*, 1 de març de 1939, pàg. 7

¹¹⁰⁷ Hem consultat a l'Arxiu Nacional de Catalunya i no tenen cap notícia sobre la incautació de la fàbrica durant el període de guerra. La majoria de la documentació pertany a les comarques barcelonines. Tampoc existeix cap referència als papers de Salamanca.

¹¹⁰⁸ Arxiu Diputació de Girona, document de 23 de juny de 1939

¹¹⁰⁹ Arxiu Diputació de Girona, documents de 4 de maig de 1940 i 1 de juliol de 1940

no donarà de baixa al notari. Segons el breu: «...Se jubila por imposibilidad física el notario de Gerona don Emilio Saguer i Olivet...»¹¹¹⁰. Tot i això, segons els arxius notariais de Girona, la seva activitat va cessar el 1939, quan va ser substituït per un altre notari. És possible que seguís desenvolupant alguna tasca fins al dia de la seva mort.

La notícia de la mort del notari gironí obrirà l'edició del 24 de febrer de 1940 de *El Pirineo*. Amb el títol de *In memoriam D. Emilio Saguer Olivet*, hi apareix un escrit signat per J. M^a. C. En aquest article es destaca el seu tarannà pels seus treballs en el món del notariat, però també «...a la conciencia recta y a las convicciones inquebrantables en punto a catolicidad, a patriotismo y a sentimientos políticos...». Del seu caràcter en destaca l'enteresa i l'extrema modèstia.

De la trajectòria vital de Saguer remarca que es va llicenciar en dret civil i canònic als 21 anys i que va ser doctor als 23. El 1891 va aconseguir la plaça com a notari de Girona, tasca que va fer fins als últims dies de vida. Destacarà algunes de les obres que va publicar, remarcant per sobre de totes la de *Institución de los fideicomisos y sus efectos en Cataluña*. Tanmateix, destaca el seu amor cap a la pàtria amb publicacions com la revista *Cataluña Española* en moments tan complicats com els posteriors als Fets d'octubre de 1934¹¹¹¹.

Dies després, *El Pirineo* obrirà de nou edició amb un text escrit per Joan Vinyas amb el títol *Ha desaparecido un hombre*. És un text molt poc profund a causa de la complexitat del moment, per això no entra en molts detalls de la seva vida. Vinyas citarà una sèrie d'exemples, però sense aprofundir en cap en particular. A causa de la situació política del moment, l'autor no podia aprofundir molt més, cosa que converteix l'article en un text buit de contingut.

¹¹¹⁰ *La Vanguardia*, 29 de febrer de 1940, pàg. 7

¹¹¹¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Pirineo*, 24 de febrer de 1940, pàg. 1

Comença destacant que va ser amic seu. De fet, els dos es coneixien des de feia molts anys. Van ser els responsables del naixement del Centre Catalanista de Girona. Evidentment no serà un fet que pugui destacar, però existeix una estreta relació entre els dos.

Per descriure'l utilitza un llenguatge molt propi de l'època: «...diría que fué uno de los más auténticos ejemplares de la raza, remarcada por el vigor de sus rasgos personales...».

Destaca que en tot el que feia hi volia imprimir el seu segell personal. Pel que fa al món jurídic, remarca la defensa de la tradició romana, tradició que no abandonarà en cap moment de la seva vida.

Un dels punts més interessants és quan vol resseguir les activitats polítiques del notari gironí. Destaca que «...comprenderá perfectamente el lector los motivos que me impiden referirme a las actividades políticas de Emilio Saguer. Me limitaré a decir que reaccionó frente al proceso histórico nacional y a los acontecimientos trascendentales de los últimos veinte años en lógica conformidad con sus personales características...».

Acabarà l'homenatge a Saguer tot recordant la gran religiositat d'Emili Saguer i destacant que era un «...ejemplar auténtico de la raza. Pocas veces, como a su muerte, pudimos decir con más alta razón: Ha desaparecido un hombre... »¹¹¹². Com es pot comprovar, Vinyas haurà de salvar molts obstacles i utilitzar un llenguatge que li era estrany per referir-se al seu amic.

¹¹¹² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Pirineo*, 16 de març de 1940, pàg. 1

11. CONCLUSIONS

La vida d'Emili Saguer va pivotar al voltant de tres punts bàsics com són la seva faceta com a notari, com a polític i com a home de negocis. No obstant això, una de les primeres hipòtesis que vaig plantejar és si realment el notari va ser un personatge rellevant. La seva dilatada vida així ens ho ha mostrat com hem pogut veure al llarg de la tesi.

Una altra de les hipòtesis que vaig plantejar a l'iniciar aquesta tesi era comprovar si realment Saguer havia esdevingut una figura clau en l'entramat de la fundació del Centre Catalanista de Girona. L'absència d'Emili Saguer en alguns estudis em va fer plantejar la necessitat de recuperar el personatge, i així ho he fet.

Emili Saguer va ser una figura cabdal per la creació del Centre Catalanista a Girona. En alguns estudis s'ha obviat la seva figura, però pel que explicaré seguidament la principal hipòtesi es confirma: el notari va ser un element clau al costat de Botet i Sisó per inserir el catalanisme a Girona.

Botet i Sisó sempre s'ha concebut com la gran institució catalanista per introduir els pensaments de la Unió Catalanista a Girona, a partir de 1894, arran de la fundació del Centre Catalanista. No obstant això, no podem entendre l'entitat catalanista sense la figura de Saguer.

Aquests dos personatges van ser els responsables de la introducció del catalanisme a Girona. Abans havien caminat per camins separats. Botet i Sisó i Saguer participen en l'assemblea de les Bases de Manresa, tot i que Saguer representarà el grup de l'Alt Empordà a través de la seva vila natal, Maçanet de Cabrenys.

L'any 1893 ja mostrarà el seu paper ascendent dins del catalanisme quan participa en l'Assemblea de Reus. En aquesta cita és un dels ponents. Va proposar la creació d'una comissió de codis per Catalunya per tal de preservar el dret civil català. En aquesta trobada coincidirà de nou amb Botet i Sisó i amb Ignasi Prim de Batlle, un altre dels responsables de la creació del Centre.

En la carta que va enviar a Carles Rahola perquè confeccionés l'article sobre el notari a l'*Enciclopèdia Espasa-Calpe*, destaca la seva participació en l'Assemblea de Reus i recorda que va proposar «...la creación de una comisión codificadora compuesta exclusivamente de catalanes para que propusiera cuantas reformas considerase prudente introducir en el derecho civil de Catalunya con facultad, además, como si ejerciese una especie de exequator, de oponerse a las disposiciones del Poder legislativo español que pudiesen perjudicar la legislación civil de Cataluña...»¹¹¹³.

Però el paper de Saguer no només es limitarà a ocupar càrrecs rellevants dins del catalanisme gironí. El 1897 és designat tresorer de la Unió Catalanista¹¹¹⁴ al costat d'Antoni Sunyol. Aquella junta directiva va ser la responsable d'impulsar el missatge al rei Jordi i d'aprovar els nous estatuts de l'entitat per tal de modernitzar-la. A partir d'aquest moment es viurà una forta eclosió del moviment catalanista per les comarques catalanes amb la fundació de nous centres arreu de la geografia catalana.

D'aquesta primera etapa es confirma una altra de les hipòtesis que havíem mostrat al principi. Joan Lluís Marfany apuntava en un dels seus estudis que els primers quadres del catalanisme estaven formats per burgesia benestant amb un marcat to catòlic. Aquest és un fet que s'ha confirmat després de les indagacions que he fet respecte a això. En el cas de Saguer, a l'igual que en molts dels seus companys es correspondria perfectament amb aquest estereotip.

En aquest punt és remarcable la nova llista que proposo pels components del primer catalanisme gironí. Marfany va estudiar els casos de 33 catalanistes gironins, però he elaborat una nova llista de 68 membres deixant de banda els elements que no eren catalanistes. Un fet que ja va evidenciar Joan Vinyas quan apuntava la possibilitat que alguns dels membres del catalanisme gironí ho eren per aprofitar la situació.

¹¹¹³ Arxiu Municipal de Girona. Fons Carles Rahola Llorens. *Correspondència rebuda*, 14 de juny de 1926

¹¹¹⁴ El segon càrrec més important després del president de la Unió Catalanista.

D'aquesta manera es confirma que el primer catalanisme a Girona estava format per membres de la burgesia benestant en què el component catòlic era molt més marcat que en altres casos. Només cal destacar dos fets remarcables: que el Centre es va iniciar el 1894 per donar suport al Bisbe Morgades i que l'any 1900 alguns membres d'aquesta associació van ser els responsables de la fundació de la Confraria de Sant Jordi.

El notari de Girona va esdevenir el segon personatge més important en la primera etapa del catalanisme a la ciutat. Fins al tombant de segle va ser escollit vicepresident i ja arribat el nou segle es converteix en el nou president. El seu paper era destacat. Prenem com a exemple el cas del 1898.

Aquell any es va produir la independència de l'illa de Cuba, un dels últims reductes del colonialisme espanyol. Aquest fet va provocar una profunda crisi. En aquest context es reformulen molts posicionaments polítics. Alguns catalanistes col·laboraran amb el govern de Polivieja. Fins i tot es comença a plantejar que Catalunya tingui una certa autonomia.

En aquest context, la Diputació de Girona va enviar una circular a diferents institucions per comprovar com es podria aplicar una certa autonomia dels ens provincials pel que fa a recaptació d'impostos i altres atribucions, per iniciar així una lenta descentralització de l'estat espanyol. Una d'aquestes circulars s'envia al Centre Catalanista de Girona i al seu altaveu, *Lo Geronés*.

Per comprovar la incidència del notari gironí dins del primer catalanisme a Girona, només cal observar qui respondrà el requeriment de la Diputació. Pel mateix centre ho farà Saguer com a vicepresident, i pel setmanari ho farà Botet i Sisó. Les dues respostes van en paral·lel i lloen la proposta, però no veuen amb bons ulls que sigui la Diputació qui faci la tasca, ja que la veuen com una institució corrupta, encara que reconeixen que és un primer pas.

Què vull denotar amb tot plegat? Doncs que Saguer és una figura clau per entendre el catalanisme a Girona. Si no fos així, com es pot concebre que sigui ell mateix qui signi

una resposta tan important com aquesta en nom del Centre Catalanista de Girona en substitució de Botet i Sisó.

Però podem anar un xic més enllà. Ens situem al 1901. A principis d'aquell any s'escull una nova junta directiva del Centre Catalanista. La gran novetat és l'absència de Botet i Sisó al capdavant de l'entitat. Qui ocuparà el seu lloc? El nou president és Emili Saguer; el tresorer, Prudenci Xifra; el conservador, Emili Verdaguer; el bibliotecari, Joaquim Franquesa; els vocals, Josep Jubany i Alfons Alsina; el secretari, Francisco Montsalvatge, i el vicesecretari és el Sr. Quintana. Quin paper desenvoluparà Botet i Sisó en aquell moment?

L'any 1900 es vivia una etapa de confrontació amb els poders del Govern central fruit del desencís de la proposta de Polivieja. Els governadors civils de Barcelona i Lleida havien penalitzat el catalanisme. L'Associació Catalanista de Lleida havia estat multada pel governador civil i a Barcelona *La Renaixença* havia rebut diverses multes per articles polítics. Tot plegat crea una situació tensa entre els diferents mitjans de comunicació després del Tancament de Caixes. Davant d'aquesta situació *Lo Geronés* decideix no escriure articles de caràcter polític i en el cas de publicar-ne algun el signarà amb una X per no culpar cap dels seus membres.

Però aquesta decisió no només es limita a l'altaveu del centre, sinó que el catalanisme gironí decideix crear dues estructures diferenciades per combatre els atacs del Govern central. D'aquesta manera Saguer es converteix en el nou president del Centre Catalanista i Botet i Sisó es dedicarà exclusivament a la direcció de *Lo Geronés*¹¹¹⁵.

Amb aquesta nova iniciativa es mostra una vegada més que Saguer i Botet i Sisó són les dues figures clau per entendre el paper del primer catalanisme a Girona, però encara puc anar un xic més enllà per mostrar el paper preponderant del notari en tot aquest entramat.

¹¹¹⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 5 de gener de 1901, pàg. 2

Aquest fet ens porta a una altra de les hipòtesis que plantejava a l'inici d'aquesta tesi. Puc afirmar que el catalanisme a Girona havia previst un seguit d'accions per ocupar un lloc destacat dins de la política i la societat gironina de principis del segle xx.

No hi ha cap document intern del Centre Catalanista que ens mostri un pla previ per aconseguir el control d'institucions clau de la ciutat. Per aquest motiu m'hauré de remetre als fets per confirmar aquesta tesi.

Amb l'Assemblea de Terrassa de 1901 organitzada per la Unió Catalanista es decideixen una sèrie de punts. La implicació a la vida política era un dels fets més rellevants, però a Girona es dóna un cas prou curiós. Els catalanistes gironins intentaran ocupar diferents institucions per aconseguir una major quota de poder. L'objectiu serà aconseguir un protagonisme destacat dins del camp religiós, en la política, la societat i en el món literari i cultural. En aquesta lluita hi destacarà el paper de Saguer.

L'any 1901 La Lliga Catalanista de Girona va publicar un document amb diferents punts destacats. Un d'aquests ens serveix per mostrar de manera clara quina era la intenció del catalanisme gironí: «...ajudar a enderrocar el sistema centralista que combat el catalanisme. Combaterlo en todas las posiciones en que s'ha fet fort per medi dels partits politichs unitaris...»¹¹¹⁶. Aquesta és una declaració d'intencions del que havia de venir.

Tot plegat s'inicia el 1900 quan els catalanistes creen la confraria de Sant Jordi. El 1894 Francisco Romaní, en ple debat amb Emili Saguer per defensar el dret civil català¹¹¹⁷, denota que la població no entenia l'església, ja que s'havia castellanitzat. Un procés semblant s'havia viscut amb el dret català quan es va tendir a la centralització del Codi civil.

¹¹¹⁶ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Butlletí Lliga Catalanista de Girona*, núm.1, pàg. 2

¹¹¹⁷ Consulteu la pàgina 117 per observar l'intercanvi dialèctic entre Romaní i Saguer per l'afer del Consell de Família

La confraria de Sant Jordi¹¹¹⁸ ocuparà aquest espai d'unió entre el catalanisme i l'església. La fundació oficial es va produir el 6 de març de 1900 gràcies a la idea de dos il·lustres gironins: Emili Saguer i Ignasi Prim de Batlle, conjuntament amb el clergue catalanista Josep Pou i Batlle. Tots dos van prendre la idea d'una confraria semblant que existia a Ripoll. A partir d'aquí van posar la idea sobre la taula i es va fundar amb el beneplàcit dels estaments religiosos.

Sant Jordi esdevenia un dels dies clau de celebració de l'entitat. Durant la Setmana Santa se celebraven diferents sermons pronunciats en català i amb el tema de fons de Catalunya i la religió. Tot plegat rebia el suport del Centre Catalanista a través de *Lo Geronés*.

El segon objectiu era ocupar un pes rellevant dins de la tradicional política de partits. Amb la celebració de l'Assemblea de Terrassa, des de la Unió Catalanista s'impulsen les diferents associacions catalanistes perquè després de la desil·lusió del projecte poliviejista irrompin en el panorama electoral, controlat pel caciquisme. Just quan Saguer és designat president del Centre de Girona, es crea la Lliga Catalanista amb un manifest inicial que rebrà el suport de reputats gironins com el mateix notari de Girona¹¹¹⁹.

La interconnexió entre la Lliga Catalanista i el Centre Catalanista era més que evident, només cal observar els signants del manifest. A més, des de *Lo Geronés* s'anima els seus simpatitzants a votar als candidats catalanistes. Dels deu que es presentaran a les eleccions municipals de novembre de 1901, vuit sortiran escollits. Són uns bons resultats. Saguer, a part de donar suport al manifest de la Lliga, és l'escollit per defensar el partit polític en el judici que els enfrontarà al governador civil pels estatuts de l'entitat. Amb aquesta nova maniobra es confirma una vegada més el paper que desenvoluparà el notari en tot aquest entramat d'incursió política i la seva implicació amb el catalanisme.

¹¹¹⁸ A la pàgina 158 s'hi explica la creació de la Confraria de Sant Jordi.

¹¹¹⁹ Podeu consultar la pàgina 166 per ampliar el tema de la creació de la Lliga Catalanista.

El control d'una de les societats destacades de principis de segle serà el següent punt interessant per analitzar aquesta lluita pel poder. A començaments del 1904, un grup de catalanistes va decidir refundar la societat coneguda com a Económica de Amigos del País¹¹²⁰. L'antiga Sociedad havia extingit la seva acció dins de la ciutat, però aquesta associació tenia un punt que la feia molt interessant: podia proposar senadors per la demarcació.

De fet, totes les Sociedades Económicas de Amigos del País que es distribuïen arreu de la geografia podien proposar senadors, i Girona no n'era una excepció. Però des de l'any 1899 aquesta entitat ja pràcticament havia desaparegut i la seva presència era nul·la. Amb aquest panorama, un grup de catalanistes van aprofitar-ne l'extinció per formar-ne una de nova.

Per ser operativa i perquè s'aprovés per Reial decret, havia de rebre el vistiplau del governador civil, però la seva actuació va comportar que es refundés l'antiga societat i es frustrés el projecte que havien iniciat els catalanistes per aconseguir-ne el control.

Saguer torna a esdevenir un personatge clau en tot aquest entramat. Ell va ser un dels signants dels nous estatuts de l'entitat catalanista, però a més a més va exercir un paper de força. Com a membre de l'antiga Sociedad Económica de Amigos del País va participar en una reunió que va convocar el governador civil. Saguer va manifestar que aquella reunió no es podia celebrar, ja que l'entitat s'entenia com a extingida per la nul·la activitat des de finals de segle XIX. Finalment va abandonar la reunió i el governador ho va aprofitar per refundar l'antiga associació. El caciquisme es va imposar al catalanisme en aquesta nova lluita pel poder.

On van aconseguir un bon resultat és en el camp literari i cultural. El 1902 un grup de joves de la revista *Vida* decideix recuperar l'antic concurs literari que celebrava la ciutat cada any i era organitzat pels components de la *Revista de Gerona*. Un any després i

¹¹²⁰ Podeu consultar la pàgina 191 , on s'hi explica com es va desenvolupar tot el procés.

amb la desaparició del primer grup organitzador, seran els joves de la revista *Enderrock* els que refundaran el concurs convertint-lo en els Jocs Florals de la ciutat.

Només cal observar els noms del jurat i de la comissió organitzadora que apareixen en els diferents concursos per comprovar que els catalanistes tornen a esdevenir un element clau en aquest renéixer de la cultura i la literatura a Girona. Saguer, de nou, esdevé protagonista.

L'any 1906 serà designat com a president dels Jocs Florals de Girona¹¹²¹. Era un any complicat pels conflictes que es vivien amb els governadors civils arran dels fets del *Cu-cut!*. A més, al jurat hi havia Raimon Casellas, redactor de *La Veu de Catalunya*. Va ser un any de molta significació política gràcies a l'impuls de Solidaritat Catalana.

Saguer, com a president dels Jocs Florals, pronunciarà un discurs per tancar els Jocs Florals de 1906. De les seves paraules destaquen la lloança a Catalunya i a la seva cultura, fent vots perquè segueixin conservant la tradició i la cultura catalana. Amb el pas del temps, aquest discurs és un dels que destaca per mostrar el seu ideari polític.

Tots aquests fets que hem referenciat ens mostren dues vessants. Per una banda, confirmen el paper destacat que va desenvolupar Saguer en aquesta primera fase del catalanisme a Girona. És un dels personatges clau en cada una de les accions al costat de Joaquim Botet i Sisó. Intervé en la creació de la Confraria de Sant Jordi, és el president del Centre Catalanista i signa el manifest en suport a la Lliga Catalanista l'any 1901. És un dels membres que vol refundar la Sociedad Económica de Amigos del País amb altres companys catalanistes. Finalment, és designat president dels Jocs Florals de Girona l'any 1906.

Aquests seran els moments més àlgids. D'aquest període és molt recomanable llegir el seu llibret titulat *Lo catalanisme y la lley penal*, del 1904, en el qual defensa Joan B. Torroella pel cas del míting de Borrassà. El més destacable és com aconsegueix

¹¹²¹ A la pàgina 197 podeu ampliar el tema dels Jocs Florals a Girona.

defensar-lo gràcies als textos d'eminents personatges que analitzen paraules com *estat* o *nació* per una banda, i *autonomia* o *Catalunya* per l'altra. Saguer adequa el llenguatge d'aquests distingits personatges per defensar Torroella.

Aquest període serà el més important quant a implicació política. Després d'aquests fets i amb la dissolució de *Lo Geronés* el 1909, el notari s'anirà allunyant dels postulats polítics i se centrarà els seus negocis. Saber quin és el motiu exacte d'aquest allunyament envers el catalanisme és complicat, però podem apuntar algunes conclusions respecte a això.

L'any 1908 Saguer és concebut com un catalanista respectat per tots. A finals d'aquell any pronunciarà una conferència per explicar quina era la seva visió de Solidaritat Catalana¹¹²². Un dels fets que remarca és la desmotivació: «...l'entusiasme se refreda, y qui en altres circumstancies treballaria com á deu, se limita á fer feyna com á cinch, fins que acabaria tothom per no treballar de cap manera, perque no hi ha ningú que no se cansi de les desconsideracions continuades...»¹¹²³. D'aquesta manera, Saguer mostra un cert descontentament.

Però en les seves paraules observem un altre tema de fons que es manifestarà en diverses ocasions. Es queixa que el projecte de Solidaritat Catalana dóna massa protagonisme a les idees de Barcelona. A parer del notari, la gran urbs té una influència excessivament superior en detriment de les comarques, i per aquest motiu demana una preeminència més destacada de la resta de Catalunya.

El 1909 es deixa de publicar *Lo Geronés*. El projecte del Centre Catalanista de Girona anava perdent força i un dels seus impulsors, Emili Saguer, decideix dedicar-se als negocis i a la seva tasca com a notari. Aquests dos fets són clau per entendre el lent abandonament de la política per part de Saguer, però hi podem observar altres elements que no cal obviar per treure l'entrellat de les raons.

¹¹²² El trencament de Solidaritat Catalana s'explica a la pàgina 228.

¹¹²³ Saguer i Olivet, Emili. *Solidaritat catalana y son proces reconstituyent*, Girona, 1909

Quan és designat president de la Diputació de Girona pronuncia un discurs en el qual explica les principals línies que pensa seguir. Un dels motius que exposa per demostrar el seu distanciament de la política és la seva feina com a notari: «... fa més de 20 anys que estic fora del cercle polític. La meva professió n'ha estat causa...»¹¹²⁴. Aquesta afirmació pot ser certa, però no pot amagar en cap moment el seu grau d'implicació durant quinze anys amb el primer catalanisme a Girona.

Per aquest motiu, crec que existeixen altres causes que l'allunyen de la política. Un dels principals motius és que no troba cap partit que el representi. M'explico. Quan abandona la política i el Centre Catalanista entra en un període d'incertesa l'any 1909, Saguer ja denuncia que des de la Lliga Regionalista de Barcelona es pretén crear una seu del partit a Girona. A través d'un article a *Lo Geronés* i a *El Poble Català* el gener d'aquell any, arremet contra els qui pretenen formar aquest nou partit, ja que es trobarien que les decisions s'haurien de supeditar als mandats de la seu central a Barcelona.

Aquest fet és més que evident el 1912. El gener d'aquell any es refunda el Centre Catalanista de Girona. Se'n conservarà el nom, però la Lliga Regionalista aconseguirà el propòsit de controlar la vella institució catalanista de la ciutat. Es diu que alguns membres de l'antic centre participaran d'aquesta refundació. Saguer és un dels noms que es destaca, però ell mateix s'encarregarà de desmentir-ho.

El notari no creu en el nou projecte del Centre Catalanista ni acceptar el centralisme barceloní, ja que s'ha adherit a la Lliga Regionalista. El notari s'afanyarà a desmentir qualsevol vinculació amb el nou projecte i per això recorda que l'any 1908 va escriure l'article "Autonomisme de nom"¹¹²⁵, en el qual es mostra contrari a la preponderància de Barcelona davant de les comarques, una idea que ja havia remarcat en la conferència de Solidaritat Catalana.

¹¹²⁴ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 18 de març de 1930, pàg. 2

¹¹²⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 10 de gener de 1909, pàg. 1

Amb el nou paper del Centre Catalanista i la consolidació del projecte de la Lliga Regionalista a Girona, Saguer es troba que cap dels partits compleix amb els seus requisits i no s'estalviarà les crítiques cap al catalanisme com en l'article de 1922 en què el situa en una suposada crisi.

Però realment quin era el pensament d'Emili Saguer? He explicat tot el seu posicionament en la refundació del Centre Catalanista per mostrar que el notari realment va esdevenir un defensor de Girona enfront del poder de Barcelona. Per aquest motiu em situo momentàniament en el seu mandat com a president de la Diputació de Girona el 1930.

Enric Ucelay da Cal explica l'existència del gironinisme en un article publicat el 1992 dins del volum del Cercle d'Estudis Històrics i Socials, titulat "La Dictadura de Primo de Rivera, estudi sobre les comarques gironines". En la seva essència seria reclamar el poder de comarques (en aquest cas les de Girona) davant del poder que aglutinava Barcelona. Tot plegat es va originar en el procés per reclamar el projecte de Regió Catalana, que finalment no va reeixir.

Aquest seria el posicionament que adoptarà Emili Saguer un cop deixi la política. L'any 1908 ja reclama un major protagonisme de les comarques enfront de Barcelona. El 1912, quan es refunda el centre, ens trobem amb la mateixa reclamació. Quan arriba a la presidència de la Diputació es tornarà a mostrar com un declarat gironinista.

Ucelay Da Cal, quan es refereix al paper que desenvoluparà Saguer en tot l'entramat de la defensa de la regió catalana el 1930, destaca el paper del notari com un dels causants dels problemes per no arribar a una solució política del projecte: «...amargant l'ambient per aquesta mena de resistències, i amb Saguer al capdavant, el projecte morí finalment a la tardor. Així el tradicional conservadorisme gironí, molt catalanesc però imbuït de suspicàcies envers el barcelonocentrisme, espatllà definitivament el somni de la Lliga d'encapçalar el procés polític català i espanyol...»¹¹²⁶.

¹¹²⁶ VVAA. *La Dictadura de Primo de Rivera, estudi sobre les comarques gironines*, Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1992, pàgs. 41-43

Així coincideixo amb la idea que Emili Saguer realment esdevé un tradicional conservador gironí nodrit de catalanitat, però reprova la idea que Barcelona acumuli molt més poder que no pas les comarques. D'aquesta manera les comarques s'empobririen davant dels recursos que es dedicarien a la gran ciutat.

Aquesta idea s'acaba de confirmar en el tram final de la seva vida. El 1935 inicia la publicació d'una revista amb el títol *Cataluña Española* en la qual expressa les seves idees en el període que ens condueix fins a l'esclat de la Guerra Civil. Fins i tot constitueix una associació amb el mateix nom.

El més extravagant de tot plegat és el punt en què reclama annexionar directament Girona a Espanya deixant de banda Catalunya. A l'inici de cada revista hi expressava una sèrie de punts i un d'ells era aquest: «... Constituye además su objetivo, el que la provincia de Gerona quede vinculada directamente al poder central español según el artículo 22 de la vigente Constitución u otro texto que venga a sustituirlo...». D'aquesta manera Saguer mostra una evolució del seu gironinisme perquè en aquell moment entenia que el més adient pel futur de la demarcació era una unió directa amb Espanya.

La conclusió a la qual arribo és que Saguer va ser un dels més destacats gironinistes durant el primer quart de segle xx. Compleix tots els requisits per considerar-lo una figura cabdal en la defensa dels interessos de les comarques davant de la suposada acumulació de poder per part de Barcelona, tot i que al final se situarà en posicions més a la dreta quan reclama la unió directa de Girona a Espanya

Emparentat directament amb la defensa del gironinisme cal observar el seu paper en la defensa del dret civil. En diversos passatges de la seva vida reconeix que és un regionalista jurídic. Durant tot el que he exposat s'ha pogut observar que mai renegarà de la idea que cal preservar el dret civil català enfront del centralisme del Codi civil, fins i tot quan publica la revista *Cataluña Española*.

Saguer és un dels màxims representants del regionalisme jurídic gironí. De ben jove es va veure influenciat per Duran i Bas i no abandonarà mai aquesta defensa. Però també el podem situar dins de l'òrbita de la defensa del dret civil gironí.

El 1899 es va impulsar una comissió per tal d'aconseguir un Apèndix del dret civil català després de les primeres topades amb el Codi civil. De fet ja es contemplava aquesta possibilitat, però amb la designació de Duran i Bas com a ministre de Justícia es va impulsar la comissió per crear-lo.

Es van crear diverses comissions. A Girona se'n va crear una per preservar el dret civil gironí. En aquesta comissió es van recuperar alguns estudis. Sobretot es farà referència a Tomàs de Mieres, que va ser un dels primers defensors del dret gironí. Durant el primer quart de segle, Emili Saguer esdevindrà una peça clau per defensar el gironinisme, però centrat en el dret civil.

El notari no creu que existeixi un dret gironí que sigui diferent del català, però considera que s'han de conservar certes particularitats. Les seves idees referents al dret civil gironí es concentren en la conferència que va pronunciar el 1907 a l'Acadèmia de Jurisprudència¹¹²⁷. En essència, les diferències es trobaven en com estan regulats alguns detalls i en l'existència d'una tendència a la utilització d'alguns capítols matrimonials en favor del primogènit. Al final de la seva exposició reconeixerà les grans igualtats entre els dos drets. La diferència es dona en algunes praxis, tot i això cal preservar algunes institucions del dret gironí.

L'any 1934 pronunciarà una nova conferència per defensar el dret civil gironí. En aquesta conferència remarca que la diferència amb el dret català és que a Girona tenien el costum d'adquirir i hipotecar conjuntament l'home i la dona a parts iguals i indivises a favor del que sobreviu.

¹¹²⁷ Algunes consideracions es poden trobar al fulletó *Régimen Economic familiar de Girona y son Bistat, segons els mes freqüents pactes matrimonials*.

Deixant de banda la reivindicació del dret gironí, ens trobem que un dels temes de fons que tracta aquesta tesi és la futura codificació del dret català a través d'un apèndix. Saguer es va mostrar molt combatiu sobre aquest tema. Sempre es mostra partidari d'aconseguir la compilació, però en tot el llarg període que ens condueix a la seva mort, no aconsegueix la seva creació.

El 1907 va proposar com s'hauria d'actuar per crear aquesta compilació. Per aconseguir-ho caldria formar una comissió amb cinc o sis juristes destacats. Saguer va proposar Francisco Romaní, Joan Trias de Déu, Joan Permanyer, Joaquim Almeda i Martí Trias. En un període de dos anys es podria crear un primer document que després hauria de ser reconegut per la resta de juristes. Per aconseguir-ho caldria impulsar una subscripció, ja que els juristes haurien de percebre un sou de 10.000 pessetes anuals. Amb 30.000 duros de subscripció es podria aconseguir aquest anhelat apèndix.

Aquesta proposta és acceptada per alguns companys de professió, però ningú inicia els treballs. Les diferents comissions només es crearan quan es produeixi el beneplàcit del Govern central després de tensos períodes polítics. D'aquesta manera una de les primeres iniciatives es produeix quan Duran i Bas és designat ministre de Justícia després de les expectatives creades amb Polivieja l'any 1899.

Després de la Dictadura de Primo de Rivera i amb el període conegut com la "Dictablanda", l'any 1930 es produirà una nova ocasió per crear l'Apèndix de dret civil català. Però de nou el text quedarà en paper mullat i causarà una nova frustració entre els juristes catalans. Saguer esdevindrà una pedra en el procés de 1930, ja que considera que la comissió encarregada d'aquell projecte no podia fer una tasca de dos anys en només dos mesos. Paradoxes de la vida, el text que va elaborar aquella comissió va esdevenir la base per crear l'Apèndix definitiu que es va aprovar en ple franquisme, el 22 de juliol de 1960.

Deixant de banda el tema del regionalisme jurídic cal que ens endinsem en el pensament polític d'Emili Saguer. A l'inici del treball em preguntava perquè Saguer és obviat per alguns com a iniciador del catalanisme a Girona. Està comprovat que va ser un dels personatges cabdals del primer catalanisme, però en el tram final de la seva vida va fer un viratge remarcable quan va renegar d'algunes de les seves idees i es va situar a l'ala més dretana de la política. El causant d'aquest viratge va ser el seu pas per la presidència de la Diputació de Girona.

Si ens situem al 1894 amb la fundació del Centre Catalanista i de *Lo Geronés*, Saguer publica alguns articles. En el primer que s'hi pot trobar defineix el terme *nació*. Segons ell «...lo nom de nació, o sia aquella persona social constituïda per la unitat de raça, de cultura y d'idioma...». El seu posicionament polític anirà evolucionant.

L'any 1926 envia una carta a Carles Rahola¹¹²⁸ en la qual explica quines són les seves idees envers la política, tot exposant una petita biografia. Cal destacar dos passatges molt interessants de la missiva que ens ajudaran a concebre el seu posicionament i a veure com topa amb el que mostra a la revista *Cataluña Española*.

Sobre el seu posicionament polític destaca que «...por el cariño que tuvo al derecho civil catalán el Sr. Saguer desde los últimos años de su carrera, se sintió como formando a lo que pudiéramos llamar regionalismo jurídico, en cuya primera linea figuraba entonces el eximio jurisconsulto D. Manuel Duran y Bas...». No defuig de la seva vinculació amb el catalanisme tot i que ell es defineix com a «...acérrimo defensor de la libertad civil, y como medio de asegurar ésta, de una autonomía política, si bien que todo dentro la superior unidad de un Poder central...». Saguer defensa el catalanisme sempre que sigui reflexiu amb una catalanitat substantiva.

El seu pas per la presidència de la Diputació de Girona el marcarà. Serà clau aquest període per entendre el futur posicionament durant la Segona República. Un dels motius

¹¹²⁸ Arxiu Municipal de Girona. Fons Carles Rahola Llorens. *Correspondència rebuda*, 14 de juny de 1926

que apunten els mitjans de comunicació és el frec a frec entre les diferents forces polítiques per aconseguir el control de la institució. Els dos principals partits que buscaran el control de la Diputació seran la Lliga Regionalista i Acció Catalana. Són nombroses les referències que apunten a aquest fet com a causant de l'abandonament de la presidència per part de Saguer un mes abans de l'obertura al nou període.

A partir d'aquest moment ja no creurà en el projecte d'una Catalunya amb un estatus diferenciat de la resta, sinó que creurà que només cal conservar la llengua i el dret, la resta d'elements no són cabdals en el pensament de Saguer. Moltes d'aquestes idees es plasmen en una de les seves publicacions *La Cuestión Catalana y el Estatuto de Cataluña*. D'aquesta manera s'oposa a l'Estatut de Núria de 1932 i a la tasca de la Generalitat de Catalunya en aquest període.

Tot el seu pensament confluirà en la revista *Cataluña Española*. Per entendre Saguer l'any 1935 cal llegir la nova publicació. Mostrarà la idea que no cal un parlament català, ja que aquest parlament només hauria d'actuar per modificar el dret civil català, un fet que es produeix cada molts anys. D'aquesta manera s'allunya del seu primer paper com a defensor del catalanisme, tot i que no renuncia a la seva tasca de ferm defensor del regionalisme jurídic.

A l'inici de cada revista manifestava que «...Y asibién reclamará junto con las demás provincias que constituyen Cataluña un Derecho Civil adecuado y al respeto a su idioma. Para España entera solicitará los principios de una recta descentralización administrativa...».

El seu posicionament al final de la seva vida pot ser un dels motius que han portat alguns historiadors a no remarcar la tasca d'Emili Saguer com a iniciador del catalanisme a Girona al costat de Joaquim Botet i Sisó. He demostrat el seu paper en tot l'entramat del primer catalanisme, però la seva desvinculació política i les reflexions que publicarà a *Cataluña Española* l'han deixat en un segon terme com a personatge destacat.

Emili Saguer: notari, polític i home de negocis. 1865-1940 és la radiografia de la vida d'un personatge, però a l'hora es converteix en l'anàlisi de diferents moments de Girona entre 1890 i 1940. Tres són les bases d'aquest estudi en què conflueixen la vida com a notari, com a polític i com a home de negocis.

En el camp de la notaria hi conflueixen dos aspectes a remarcar. Per una banda la seva prolífica tasca com a notari de la ciutat des del 1891 fins al 1939, tot i que els diaris de l'època remarquen el fet que va exercir la seva professió fins pocs dies abans de la seva mort. Segons l'arxiu de protocols notariaus, la tasca es va extingir en finalitzar la guerra i és substituït per un altre notari. Com és conegut, els protocols notariaus no es poden consultar fins passat 100 anys. Del que hem pogut consultar destaca la relació del Saguer notari amb empreses importants. Alguns dels seus principals clients fins al 1913¹¹²⁹ són, en un primer moment, el Crédito Gerundense i, posteriorment, el Banco de España. Gràcies a la seva professió coneix personatges importants de la Girona del 1900 com la família Masó, de la qual serà el notari oficial.

De ben jove ja és reconegut com un dels notaris importants de Girona. Per exemple el 1903 és nomenat degà del Col·legi de Notaris de la demarcació, un càrrec que s'extingirà al cap d'un any. Més endavant es tornarà a recuperar aquest càrrec, així que als anys vint es convertirà en el degà dels notaris gironins.

Per una altra banda cal remarcar el paper del notari com a jurista. La seva tesi doctoral dedicada a *Institución de los fideicomisos y sus efectos en Cataluña* representa un autèntic manual en el qual conflueixen diversos elements destacables. És així com porta a terme un profund estudi sobre els fideïcomisos, però en el fons esdevé un treball perquè aquesta institució típica del dret català sigui conservada en un futur apèndix.

Ja he comentat fa unes línies el seu paper com a ferm defensor del regionalisme jurídic. Aquest fet també es pot contrastar en els articles que anirà publicant a *Lo Geronés*.

¹¹²⁹ Any fins al qual he pogut estudiar.

Saguer es converteix en una de les figures gironines per preservar el dret català. Intercanviarà intensos debats amb eminents jurisconsults, com per exemple Francisco Romaní pel Consell de Família l'any 1895, o com Duran i Ventosa per la codificació del dret civil català l'any 1899.

També és un ferm defensor del pairalisme tal com es demostra en l'intercanvi dialèctic amb Martí i Miralles entre 1904 i 1906, en el qual es mostrarà com un dels fermes defensors del dret civil català. Però el 1910, en el cas dels censos i censals de l'estat, es referirà al Codi civil per evitar el pagament d'unes quantitats que es reclamaven. En aquest cas concret defuig del dret civil català i aposta pel Codi civil per evitar suspicàcies. Recordem que en altres moments havia atacat companys de professió per haver fet el mateix que ell aplica per defensar aquest cas. Aquest fet revela que adequarà el seu llenguatge jurídic en funció de la circumstància que l'envolti, un fet que ell mateix havia criticat notablement en el cas de Martí i Miralles.

Si entrem en el camp de la política, es confirma que Saguer tenia un paper destacat en dues fases. La primera es localitza amb la fundació del Centre Catalanista de Girona. La segona es donarà amb el període de la "Dictablanda", quan és designat president de la Diputació de Girona.

Ja hem mostrat el paper preeminent de Saguer en la conformació del primer catalanisme i en la fundació del Centre Catalanista. Col·labora amb el moviment fins al 1909, quan l'entitat entra en una situació precària, i se'n desvincula quan es refunda l'any 1912 i observa com la nova entitat respecta els mandats de la Lliga Regionalista de Barcelona.

Fins al 1930, quan és designat president de la Diputació de Girona, no torna a la primera línia política. Aquest període és clau per entendre el futur posicionament polític de Saguer durant el període de la Segona República, després de la seva accidentada sortida al capdavant de la institució.

La presidència es pot dividir en dos períodes ben destacats. En una primera part es dedica a abordar els grans temes de país, com pot ser la responsabilitat de la dictadura durant l'anterior govern, el projecte de la Regió Catalana i la conformació d'un Apèndix per compilar el dret civil català. En una segona part Saguer es dedica a denunciar els excessos de l'anterior govern.

De tot el seu mandat no podem amagar un fet que sobresurt en diversos moments. Ens expliquem. Durant la dictadura Saguer va mantenir un contenciós amb el govern de la Diputació per la taxa sobre les ampolles d'aigua. Aquest fet resultarà cabdal per entendre la sortida del notari al capdavant de l'ens provincial.

Als pressupostos de 1931 Saguer proposa que la taxa sobre les ampolles d'aigua es rebaixi o s'extingeixi, però els seus companys de govern tomben la proposta. Aquest fet resultarà clau per entendre la sèrie d'articles que anirà publicant a *El Autonomista* i al *Diario de Gerona* per mostrar la mala praxi de l'anterior govern. Aquesta situació serviria per deslegitimar-los.

En els seus escrits Saguer expressarà que la seva voluntat és apropar als ciutadans les diferents situacions sancionables de l'antic govern de la Diputació, però no podem amagar que darrere de tot plegat existeix una campanya del mateix notari per deslegitimar l'acció de l'anterior govern. En una situació complexa com era la que es vivia després d'una dictadura, no es pot entendre que el mateix president de la Diputació publiqui una sèrie d'articles atacant l'anterior govern. De fet, tot s'inicia quan és proclamat president i decideix rebaixar-se el sou de 7.500 a 2.500 pessetes.

En un primer moment rebrà el suport de la resta de companys de la Diputació, però el novembre de 1930, quan veu que li perden la confiança per la proposta de rebaixa o extinció de l'impost sobre les aigües, s'iniciarà un contenciós que acabarà amb la dimissió del president el 17 de març de 1931.

Alguns diaris de l'època apunten a motius polítics per justificar la seva sortida, però no ens podem enganyar, la sèrie d'articles que anirà publicant en la segona fase de la seva presidència esdevenen cabdals per poder entendre la dimissió de Saguer com a president de la institució. El conflicte amb l'anterior govern serà clau per entendre la seva decisió final.

La cita de Lope de Vega al final del seu discurs de comiat és prou eloqüent per mostrar com se sentia Saguer al final de la seva presidència: «...a mis soledades voy, de mis soledades vengo, que para vivir conmigo, me basta mi pensamiento...». Tot plegat es pot resumir dient que va quedar-se sol davant la seva croada personal per denunciar l'anterior govern.

Aquesta posició contrasta amb els motius que van apuntar alguns diaris de l'època. La premsa apostava per una lluita de poder centrada entre la Lliga Regionalista i Acció Catalana per aconseguir el control de la Diputació. En el seu discurs de comiat, Saguer apunta al paper dels diputats Jordà i Geli per intentar polititzar la Diputació a través del partit Acció Catalana. Crec que només és un element més que ajuda a crear una situació de tensió. No esdevé un factor clau per entendre la seva sortida, tot i que és un fet que ajuda a entendre el seu descontentament en el període de la Segona República, perquè concep que al darrere de tot plegat existeix una campanya política contra la seva persona, i això li produeix un distanciament de les forces catalanistes.

La dissortada sortida del notari de Girona del capdavant de la Diputació ens ha de servir per entendre el seu posicionament en el futur. Saguer es mostra contrari al nou govern de la Segona República i al de la Generalitat de Catalunya, però de nou es posicionarà d'aquesta manera, perquè se sent atacat en aquest període. Els exemples ens els mostren les publicacions que presentarà durant aquests anys. Se sent atacat per la Llei de cultius, per una nova reglamentació de les notaries i altres fets que plasmarà perfectament en la revista *Cataluña Española*.

En aquesta publicació evidencia el trencament amb el catalanisme i aposta per l'annexió directa de Girona amb Espanya, sense renunciar en cap moment del regionalisme jurídic. Però lluny d'apropar-se als postulats de la dreta, emet atacs contra el posicionament dels partits de la dreta per la seva empatia en uns moments clau que els conduiran cap a la Guerra Civil. De tot plegat mostra un cert temor pel socialisme i el comunisme que s'estava mostrant a l'Espanya de 1936.

Deixant de banda el seu posicionament polític i la seva tasca com a notari, puc afirmar que Saguer va ser un destacat home de negocis. Però no es caracteritza per les seves grans quantitats de terres, sinó pel projecte que va endegar amb les aigües i l'extracció d'àcid carbònic, un negoci innovador.

Tot plegat comença el 1900 quan juntament amb la seva dona adquireixen les propietats de la coneguda Font de la Pólvora. Inicien un gran projecte que li reportarà el reconeixement de l'Acadèmia de les Mines quan l'any 1922 afirma que l'àcid carbònic s'ha d'extreure de l'aigua i de les mines de forma natural i no pas artificial, perquè podria resultar nociu per a la salut.

Aquest serà el seu punt àlgid, però darrere de tot el projecte que realitzaran els Saguer s'hi amaga una sèrie de suspicàcies per part de la població. A principis de segle, la Font de la Pólvora era concebut com un espai de lleure pels gironins. S'aprofitava el diumenge perquè els ciutadans anessin a peu fins a la zona. Però la compra de la font comportarà que els ciutadans mostrin les seves reserves.

En aquest punt, Saguer iniciarà una campanya des de les pàgines de *Diario de Gerona* per inserir una certa pedagogia entre la població sobre les obres que pretén realitzar en el paratge natural. La campanya es porta a terme amb una sèrie d'articles que lloen la tasca de la família Saguer en el desenvolupament del seu projecte empresarial. Tot i aquesta intenció, una part dels gironins es mostrarà contraris a la compra.

Aquesta animadversió envers el notari és més que evident en el període com a president de la Diputació de Girona. La campanya que s'inicia des de *La Ciudad* mostra les principals febleses del projecte de l'aigua i denuncia les seves mancances. Els seus principals detractors se centraran en aquest punt i aprofitaran la seva faceta com a empresari per denunciar els abusos comesos.

La mateixa situació es mostra quan Saguer decideix adquirir la coneguda "Puda de Banyoles". Aquest punt era clau per iniciar el segon gran projecte de la família. L'objectiu era crear un punt termal per fer tractaments adreçats a la burgesia, a imatge dels grans centres termals europeus. Però de nou els ciutadans mostren la seva preocupació davant dels nous propietaris de les termes. Per aquest motiu, l'ajuntament de la població crearà una comissió per evitar qualsevol abús sobre els drets de la ciutadania.

Deixant de banda aquestes denúncies, la família Saguer crearà una empresa innovadora a l'Espanya del 1900. L'extracció d'aigua i de l'àcid carbònic va resultar un negoci destacat, a imatge de les grans companyies existents a Alemanya. En aquell país, la majoria d'aigua que es consumia era amb àcid carbònic. En el nostre país era una indústria incipient.

Saguer va invertir una gran quantitat de diners per aconseguir una rendibilitat econòmica. És interessant observar la maquinària i la inversió que va destinar a la coneguda fàbrica Saguer. Aquest paratge, situat a la zona de Sant Daniel de Girona, resta abandonat actualment, però durant la primera meitat de segle va esdevenir un projecte únic. Tampoc podem obviar que a causa de les intenses extraccions d'aigua i àcid carbònic per part de Saguer, avui dia aquestes fonts estan desaparegudes.

Tot plegat ens serveix per confirmar una altra de les nostres hipòtesis. Desconec el motiu exacte pel qual la família Saguer inicia tot el projecte. No podem defugir el component econòmic per aconseguir uns certs beneficis, però quin és el motiu que l'impulsa a iniciar tot aquest projecte?

En aquest punt resulten bàsiques algunes de les relacions que inicia quan és membre del Centre Catalanista. Coneix Norbert Font i Sagué, un destacat clergue reconegut per la seva faceta com a geòleg que s'encarrega de realitzar tot el projecte de la Font de la Pólvora. A més, quan visita Girona l'any 1907 amb un grup d'estudiants, visitarà el complex que havia creat Sagué amb els consells de Font.

D'altra banda puc confirmar que els negocis de l'aigua el porten a un punt de no retorn en la presidència de la Diputació. El fet que la proposta perquè s'excloués el tribut sobre les ampolles d'aigua no fos aprovada per la resta de companys, esdevé un element essencial per entendre el seguit d'articles que el notari anirà publicant a la premsa i que el conduiran a la sortida de la presidència. Aquest factor és clau per entendre la dimissió.

Amb aquest seguit de conclusions poso punt final a la tesi dedicada al notari gironí intentant reviuire un personatge que s'havia perdut amb el pas del temps. Les seves idees, les polèmiques, els escrits, els retalls de diaris i la seva vida han esdevingut clau per confirmar les tesis que apuntava a l'inici de la investigació: "Emili Sagué: notari, polític i home de negocis. 1865-1940".

12. APÈNDIX

Al llarg de tota la tesi, s'ha pogut comprovar la quantitat d'articles que va escriure Saguer al llarg de la seva vida. Seguidament, volem recuperar els més destacats per mostrar la seva evolució política i alguns dels principals ítems personals. En seran un total de set que representaran diferents períodes.

De l'etapa inicial n'hem escollit dos. El primer és el discurs íntegre que va dirigir Saguer als companys de la Unió Catalanista durant la celebració de l'Assemblea de Reus que es va celebrar a finals de maig de 1893. Era un dels encarregats de proposar una ponència sobre el dret català on reclama una autonomia en matèria de dret per Catalunya.

L'altre document és el primer article que va escriure per *Lo Geronés*, *Lo Regionalisme: no es una forsa anacrònica ni un simple estat posesori*. Aprofitant unes declaracions de Silvela que considerava el regionalisme com una força anacrònica, Saguer lloa les posicions regionalistes perquè busquen la modernitat en contraposició de l'immobilisme dels unitaristes espanyols.

L'altre article el situem al 1909. En aquells moments, els catalanistes gironins no passaven per un bon moment. Van veure com desapareixia el seu altaveu, *Lo Geronés*, i com la Lliga Regionalista pretenia fundar un nou centre. Davant d'aquesta situació, Saguer s'hi va mostrar contrari a través de *Autonomisme de nom* on defensa el paper del catalanisme de comarques enfront del barcelonecentrisme que proposava la Lliga. L'article també es va publicar a *El Poble Català*.

Un altre dels articles que destacarà al pas dels anys és el que va escriure al 1922 pel *Diario de Gerona* amb el títol *La crisi del catalanisme*. Davant la idea de celebrar un congrés catalanista, Saguer s'hi va negar tot postulant que en aquells moments el catalanisme passava per una crisi a parer seu. Utilitza l'article per desmentir aquells que

consideraven al notari de la Lliga i així mostrar com es considerava políticament en aquells moments.

Al 1926 i en plena dictadura li va arribar l'oportunitat de publicar en la prestigiosa *Revista de Legislación y Jurisprudencia* amb l'article *La ley en la dictadura*. En ell hi mostrarà que les dictadures no tenen potestat de dictar noves lleis, fet que estava passant en aquells moments a Espanya a imatge del que feia Mussolini per Itàlia.

Ja en l'etapa final de la seva vida cal destacar el discurs que va pronunciar quan va dimitir com a president de la Diputació de Girona al 17 de març de 1931. Es tracta d'un document molt interessant ja que hi explica els motius que el porten a la dimissió i quins són els principals cassos que el condueixen a deixar el càrrec poc abans de proclamar-se la Segona República.

Per concloure tot aquest seguit d'articles i discursos, calia recuperar un article de la revista *Cataluña Española*. En un dels últims escrits en aquesta revista i a les portes de la Guerra Civil, va dibuixar com creuria que havia de ser el futur polític espanyol. Apostava per un règim especial durant uns 25-30 anys amb un sufragi limitat. No volia una dictadura però si quelcom semblant.

Discurs presentant la segona part de la ponència sobre dret durant l'Assemblea de Reus ¹¹³⁰

Autor: Emili Saguer i Olivet

Reus 28 de maig de 1893

«La ponencia encarregada de redactar las conclusions que la Junta Permanent de l'Unió Catalanista proposa á la Assamblea pera sa aprobació, al redactar la referent al Dret, tant sols tinguent en compte que la mateixa ha de tenir carácter provisional, aixó es, que's proposa pera mentres no siguen una realitat legal las conclusions que s'aprobaren per l'Assamblea de Manresa, las que significan y volan tant com dir, al que se restituheix á Catalunya s'antiga autonomía, pera que sia aquesta sobrant y árbitre de son govern interior, y dispose de sí mateixa, sense intervenció de cap mena directa ni indirecta d'influencias extrangeras, ni d'elements estranys y exóticos que la desnaturalisin y desllueixen, ha pogut limitarse á proposar que s'aprobe lo que 's demane als poders constituïts la creació d'una Comissió de Códichs, que composta exclusivament de Catalans, tingue la facultat de proposar quantas reformas be l'hi aparegueren, y considere convenient introduhir al dret civil Catalá, al mateix temps que á ella se tingan de sometre pera sa aprobació tota y cualsevol disposició legal, encara que sia emanada del Poder llegendariu, que pugue alterar l'actual estat de la llegendació catalana.

Sí, tant sols provisionalment los regionalistas podém demanar lo que 's conté en la conclusió, que d'aquestos, (lo més insignificant d'ells, pró no 'l menos entussiasta) se veu en la dura necessitat de defensar, ja que d'un modo definitiu, ó per lo que desitjém que sia en l'esdevenir lo modo de ser de Catalunya, demanarem en Manresa lo que 's conté en las conclusions perque teníam dret pera aixó fer, y no tan sols en us del dret de petició que la Constitució garanteix á tots los ciutadans espanyols, sino perque al demanar la

¹¹³⁰ *Organització i mitjans per a l'autonomia. Reus, 1893*, Vic: Eumo Editorial, 1992, pàgs. 83-99
535

reivindicació de nostra antiga nacionalitat, en mal hora desconeguda y butxinescament destruïda per lo primer Borbó espanyol; perquè al demanar la llibertat pera un poble que avuy per avuy viu esclau y subjecte á la férula dels centralistas, á pesar de tenir dret á viure la vida dels pobles dignes, demanarem drets que no han prescrit ni poden pas prescriure, perquè signifiquen ells, l'expressió última del poder que val tant com dir la Soberanía, la que es imprescriptible per no ser d'ella valida fins la seva renuncia expressa, desde 'l moment de no ser altra cosa lo Poder que la facultat de obrar, y com a tal, inherent a la vida y a la existencia de las personas, ja individuals ja colectivas, y per consegüent, ab més rahó encara, la renuncia pressunta, en la que tant sols se pot fonamentar la teoría de la prescripció: es perquè nos es possible esperar que arribi l'hora en que verament sia un fet lo ple reconeixement y restabliment dels antics realms y las históricas regions, ja que si be es veritat que gracias al increment que va prenguent aquí á Catalunya, al mateix temps que en otras encontradas espanyolas, aquesta nova idea que en va 's preté contenir, engrandintse cada dia y prenguent cos, tot lo qual humanament fa creure que no es llunyà 'l jorn en que tornarem a ser lo que fórem, que es lo que volem y tením dret a ser, en quals moments escobrarem tot lo que nos haja imposat lo dret de la forsa quan no te la rahó que la refrena, imprimint al mateix temps rumbo y direcció a las cosas de casa nostra, tornantla a restaurar y a darli lo color propi y característich que l'hi correspon, segons lo seu peculiar modo de ser; també es cert, desgraciadament massa cert, que s'imposa ab necessitat imperiosa, l'oposar un mur a la desbodada corrent dels unitaristes espanyols, perquè d'un al altre moment, estem esposats a gayres, a cometre l'últim atentat en contra l'agonitzant nacionalitat catalana, com no fa pas molt temps aixís ho intentaren per medi del tristment celebre article quinze del Codich Civil, y quan aixís no fos, per més que no cal pas fiarse d'ells, perquè d'una manera lenta pero vergonyant están derruïnt l'únich bossı que encara 'ns resta de la nostra pobre y estripada bandera, ja valgüentse dels tribunals de Justicia que 'ns donan una jurisprudencia que no esta pas

ajustada ni á la lletra ni molt menos al esperit de nostra tradicional legislació Civil, y que á nosaltres los catalans, nos sembla verdaderament inspirada en lleys estrangeras, ja per medi de lleys especials, encara que aquestas tingan tan solsament lo carácter de lleys adjectivas ó de pura tramitació, ab tot lo que 's produheix lo més gran desgavell y espantosa confusió, siguent l'anarquia la norma y regla de la familia y la propietat, mes que si aixó dura gayre, sino s'acaba pas aviat, crech y estich ben persuadit que tindrem d'obtar ó per sortirnos de las vías de la legalitat per guanyar en altres lo que corresponguemos de justicia se'ns nega, ó baixant lo front avergonyits, tindrem que demanar que se'ns aplique aquell códich, que may, jamay pera anar be, hauría de traspasar las fronteras de Castella, pera tenir aixís, al menos, una norma segura y fixa á que aténdrens.

Avans de passar á demostrar la necessitat imperiosa que tenim de que 's concedesca á Catalunya una Comissió codificadora, síguesnos permés demostrar, encara que molt á la lleugera, que 'l voler tal qual los regionalistas ho preteném, que Catalunya torne á ser Estat autònom, y per consegüent, independent, y no dihém pas Nació porque aquest carácter es impossible que 'l perdi, á pesar de tots los poders de la terra, y per tant ab facultat per dictarse ella mateixa sas propias lleys, no es pas cap antigalla, ja que á més d'estar en lo que podém dir, las verdaderas corrents del sigle, y ser aquest lo modo com s'han organisat y s'organisan tots los pobles d'Europa, si s'exceptúa la Fransa y l'Italia, está de conformitat ab los principis de la ciencia política, tal qual l'entenen los seus més autorisats mestres.

En efecte, tots admeten, y en aixó está tothom conforme, que la paraula última de la ciencia, es que respecte á la personalitat en que deu encarnar l'Estat, es l'unitat superior de cultura, ó sia, aquella persona social, constituída per l'unitat de rassa, de cultura y d'idioma, que es á lo que tots coneixeu per lo nom de Nació, concepte que te com elements que l'integran, donchs, lo del territori ó natural, lo psicológich, que comprén

cultura é idioma, y l'etnogràfich, ó sia 'l de rassa. Ara be, si la familia catalana, si aquesta gran agrupació que component casi l'octava part de la població espanyola, viu en un territori conegut per Catalunya, reuneix aquets caràcters de tenir una cultura ab especial famosía, una llengua seva, tant seva com pera los castellans ho puga ser la castellana, y de formar una varietat de l'especie humana, ab especials caràcters morals, intellectuals y fisiològichs, be deu ser clar, que es indubitable que en ella hi ha d'encarnar l'idea del Estat, tinguent que ser, per consegüent lliure é independent, y no viure com avui yviu, formant part trossejada en Provincias, de lo que se'n vol dir, encara que no sia, la Nacionalitat Espanyola, subjecte á unas mateixas lleys, y á unas solas institucions, per ser tot aixó contrari al ideal que ha de presidir en la formació dels pobles, perque aquest ideal no es altre que'l de l'Estat Nacional constituhint per la conjunció de l'unitat de dret y de poder, y l'unitat cultura y civilisació, y además, perque es condicio essencial dels pobles lliures, y aixís ho sosté Stuart Mill en la seva obra de Govern representatiu, en que coincideixen los límits dels estats ab los límits de cada nacionalitat, ja que del contrari se desenrotlla en los pobles la vida en complerta lluyta ab sos governs respectius! aixís ho proban las desmembracions del imperi Ottomá y l'actual agitació dels Eslaus, y vulga Deu que no tinga que ser Catalunya un exemple d'aquesta idea.

Que formém nosaltres una Nació, crech que está en la consciencia de tots; per aixó, donchs demaném un Estat per aquesta Nació. No cal pas que 'ns detinguém á parlar del Territori que es l'element natural integrant del concepte de Nació, element que si be es condisió sine qua non per l'existencia d'una nacionalitat, no es pas, á pesar de tot, lo més important, sinó que aquests, son, psicològich (cultura é idioma), y l'etnogràfich ó de rassa. Jo no crech que ningú puga negar que la cultura catalana, en sas manifestacions més variadas, tinga un sello característich, que la distingeix y separa de la cultura castellana, tal vegada ab més y més radicals diferencias que no la separa d'altres del altre costat dels Pirineus. De segur, que ningú que conega nostra terra y per poch que l'haja estudiada, pot

deixar d'observar una comunitat d'il·lustració, de ciència, d'art, d'interessos, d'afectes y de costums morals, que ve á constituhir lo seu verdader esperit y natural inteligencia.

Que dirém de la llengua, d'aquest signe lo més característich de l'existencia nacional, en tals termes que tots dihém estrangers á aquells que no parlan lo nostre idioma, y per aixó jo sempre he tractat de tals als castellans, sense que m'haja cregut que puga ser per ells motiu d'ofensa perque jo, quan menos no motejo la seva de dialecte com se permeten ells la llibertat de ferho ab la nostra, per més que valga tant y tal volta tingue més títols la llengua dels Verdaguers y dels Guimerás, que dels Nuñez de Arce y Campoamors: de la llengua que com sello distintiu de la personalitat, lo mateix individual que colectiva, lo que ha permés que haja pogut dir ab no poca rahó un gran filósoph Fichte que del mateix modo, ó que, aixís com l'estil es l'home, la nació es lo seu idioma, siguent molt de notar, l'observació que fa un autor rus de que la paraula llengua s'espressa en Salu del mateix modo que la rassa ó poble á que pertany, y finalment, de la llengua, que desde 'l moment que la filología moderna te demostrat plenament que la llengua universal es un deliri, ve á confirmar la doctrina de las nacionalitats, com individuos majors dintre l'humanitat, que tenen un idioma peculiar com á natural instrument de fins propis y característichs.

Donchs be, si l'idioma significa l'existencia nacional, quina prova més poderosa 's vol que presente Catalunya en defensa de sa nacionalitat, que la fermesa ab que conserva la seva llengua, que ni l'afany groller de predomini del grupo castellá, ha pogut fer desapareixer ans be, y á pesar dels ultratjes que ella ha rebut com l'haber sigut desterrada de las aulas ab gran perjudici de l'instrucció, fins casi del temple, per més que vergonyós sia dirho: d'havernos obligat en las oficinas y tribunals á parlar en castellá, y aixó fins en aquells que per no enténdrel be, corren lo perill de que sían llastimats los seus drets, continuém parlant catalá y fins, ho podém dir ab orgull, tením una literatura que ab poch temps de renaixement literari, consta en tots los rams ab obras de verdader mérit y que podrían envejarnos fins los mateixos castellans.

La rassa: d'ella debém dir que encara que no contém ab los Baschs, lo poble espanyol está format per dos grupos, rasses ó varietats de qualsevol modo que 's vulga dir, que presentan caràcters y aptituts, per cert ben oposadas y á vegadas radicalment diverses: lo grupo que podem anomenar castellá, que 's distingeix per un afany de generalisació y apassionament per tot lo que sían ideas abstractes, y 'l catalá que te caràcters ben oposats. Se demostra 'l caràcter del primer per sa historia política, per sa llegendació y pel seu idioma, probantnos tot aixó, que no arranca pas d'avuy la diferencia, sino que es molt antiga. Si 'ns fixém en la seva historia, veyém que quan la Reconquesta, tants quants foren los pobles que deslliurats dels Sarrahins caygueren baix lo seu jou, tingueren que amotllarse á las institucions de Castella sense permétrerlosi tenir la més petita iniciativa, y quan després de la Reconquesta, somiaren ab la dominació universal, al convencerlos la realitat de que tenían que quedarse dintre d'Espanya, al no poder dir: sia pera Espanya 'l mon, volgueren dir, sia Espanya pera Castella; y quan no podrán dir aixó, que dia vindrá en que aixís sia, per aquell nostre adagi de que génit y figura fins á la sepultura, dirán sia Castella pera Madrid. Ben al revés, per cert, de tot quant succehí en la Monarquía Catalana-Aragonesa. Si en sa llegendació, veyéu qu' en ella predomina lo principi d'autoritat, mentres que en la Catalana es lo de la llibertat que l'informa, de tal modo que tractantse de la primera, es menester preguntar sempre ¿qué 's lo que podém fer? ¿Qué 's lo que está permés? Siguent aixís que en la nostra tant sols havém de preguntar: ¿ Hi ha cap lley que ho prohibeix? Y, per últim si en lo seu idioma, veyém que d'ell, no sense rahó s'ha pogut dir, que es dels que 's parlan en Europa lo més unificat de tots, en termes que casi no se li coneixen dialectes, mentres que 'l catalá te un sens fi de varietat, contant quant menos ab tres dialectes ben marcats.

Ara be; si tot aixó que acabém de dir ningú pot desconèixer que es una veritat, aixó es, que Catalunya avuy per avuy reuneix lo caràcter d'una verdadera nacionalitat, ab la

autoritat de Padalletti y Pierantoni, en Italia; Laurench, en Bèlgica; Velcker y Blunschli, en Alemanya; Liebers, en los Estats Units, y altres y altres noms ilustres afirmém, y de segur que ells lo mateix farían si coneixessin las condicions de la nostra terra, que no es una antigalla passada de moda, lo volguer que Catalunya sigue Catalunya, y que las lleys y demás institucions de Castella no surtint may de las sevas fitas històriques, y 'l volguer, ab una paraula, que Catalunya 's governi ella mateixa y que's dongue las lleys que aclama lo present estat social.

Peró, per mentrestant no torni á ser Catalunya lo que nosaltres volém que sia, somet la junta permanent de l'UNIÓ CATALANISTA á la aprobació de l'Assamblea, la conclusió designada en quart lloch, ab lo nom de Dret, la que tracta com se veu y he dit ja, de la creació d'una Comissió codificadora que formada tan sols de catalans, tingue per objecte proposar las milloras que considere convenient introduhir en nostra llegislació civil, comissió á la que tindrían de sometrers, además, per sa aprobació, quantas disposicions legals poguessen ab poch ó ab molt alterar nostra actual llegislació civil.

Si nosaltres, partint del principi proclamat per aquelles escolas filosóficas que no distingeixen en lo Dret los dos elements que nosaltres hi volém veure, inmutable l'un, etern y sempre 'l mateix, com inmutable y eterna es la ley moral de que brota y emana, per arrancar aquesta directament de Deu, causa primera de tot quant existeix, y variable y transitoria l'altra, per tenir que atemperarse á las circumstancias especials de lloch y temps en que 's desenrotllan los pobles, y tenir que progressar, seguint los mateixos graus de la civilisació d'aquestos, siguent mirall de las necessitats sentidas y expontáneament manifestadas per la consciencia dels mateixos pobles, elements de justicia absoluta y justicia relativa, per altre nom coneguts; creguessem, com necessariament sería menester creure, que 'l nostre dret positiu en la situació que quedá quan lo cop d'estat donat á nostra soberanía per Felip V, era la més perfecta expressió dels principis de dret natural, y per tant, l'únich verament adequat per poguer regir sempre més á Catalunya, ó sia á sa

vida jurídica, ben clar está, que no tindríam que preocuparnos ara de reformar ni modificar nostra legislació sino tan sols de conservar-la, ó sia, ni de trencar las branca's seques d'aquest arbre, avans tan robust, avuy tan esquilmat, ni tampoch d'empeltarli nova vida que pogués satisfere las novas necessitats que ab lo progrés s'han creat: mes, com sia que tot aixó es un deliri pera certas escolas que s'atribuixen en son desvari l'esclusiva de la ciencia, sobretot per aquellas, que al intentar divinisar, ó poch menos, la rahó humana, atribuixen á aquesta, lo ser l'única norma lleigsladora de dret no volguent veure en l'home més que qualitats abstractes, derivadas del seu caràter de tal, y per tant, iguals á totas las dels demás homes, y no aquellas que las separan y distingeixen, motivat per una multitud de causas, históricas unas, geográficas y etnográficas altrás; ja que lo cert es, que á pesar de reconeixer en lo Dret un origen superior, derivat de la ley eterna, no 's pot pas prescindir del seu caràter nacional, y del seu diferent modo de ser, segons sían los graus de cultura y de civilisació, tot lo que fa que al costat d'aquells principis de justicia absoluta, continuament se n'hi mogan d'altrés, al calor de las costums, afeccions é interessos sentits per un poble, de justicia relativa; tot lo qual nos fa coneixer que es menester que 's procedeixe, quan avans millor, al arreglo de nostra legislació, atemperantla á las novas necessitats sentidas per nostre poble, donantli aquellas institucions que 's requereixen y sían menester, pera que saltin d'un colp dintre la vida del Dret y 's troben enmotlladas á reglas juridicas fixas y ben certas, aquellas relacions que avuy vorejan lo gran edifici del Dret civil, y pera esborrar aquellas lleys que hajan deixat d'estar en armonía ab las novas necessitats que 'ls progrés nos ha portat.

Ara be, ¿qui és que ha de portar á cap aquesta obra que te per doble objecte, l'esporgar, y empeltar al mateix temps nous brots a l'arbre sant del nostre dret civil? Jo no crech pas que en altre lloch que no fos Espanya, ahont acostumém á estar molt enderrerits, se pogués posar en dupte que tingan de ser los mateixos naturals del país, y no gent estrangera, los encarregats de las reformas que exigeixe y sia menester introduhir en una

llegislació. De segur que si 's preguntés á aquells que allá á Madrid, pretenen passar plassa de grans estadistas per més que molts d'ells no sían més que mercaders de l'embrutidora y desacreditada política centralista, si trovan prou be y 'ls hi sembla natural, que la reforma de las lleys castellans s'encarregue, per exemple, á advocats catalans, per més competents y llestos que fossen; constestarían que aixó no tants sols es un disbarat, sino que es la més gran de las imposicions y la més negra injusticia, porque, suposant que coneguessen molt be 'ls advocats catalans la legislació de Castella, que de segú la coneixerían millor que no coneixen ells la nostra, semblant coneixement, no aniría pas més enllá dels límits d'un coneixement teórich, tot lo que no es pas prou, ja que no conegueren lo dret en mohiment, en sa aplicació, (y aixó no es possible sino estant sempre al seu costat veyentlo aplicar tots los días en los cassos concrets y determinants que sempre 's presentan de nou) y no coneguent l'història, cultura y modo de ser, pero al detall, y ab tots los seus pormenors del poble de qual legislació 's tractés, sería més que absurdo, ridícol, volguer entendre de la seva modificació ó reforma. Y á pesar de tot, y de repugnar fins al bon sentit, aixó es lo que ab nosaltres pretenen practicar, y lo més dolorós es que ho fan los governants en Madrid, legislant pera Catalunya valguentse d'una Comissió de códichs estranya á la nostra terra, á la nostra cultura, història y civilització, y sab Deu, si també fins al mateix coneixement teórich del nostre Dret, y ab unas corts, que si en los seus escons se n'hi assenta algú, fill de Catalunya, més valdría que no hi fos; jo quan menos sens vacilar ho declarho, porque aixís no tindríam que presenciar l'espectacle de fets, pera nosaltres tristos y dolorosos, dels que tant sols un vos ne recordaré: tots sabeu que tres ó quatre anys enrera, quan la discussió del Códich civil, que va amenassar ó poch menos acabar ab los catalans, y que ha estat tant més dolent, com acte d'un Ministre, que per ser difunt no vull anomenar, infringint obertament una lley de bases votada en Corts que com á tal tenía que respectar, com per habérmolo imposat encara que en últim terme, en concepte de supletori, en cual fetxa prou ho recordeu be, jo

quant menos no ho he pas olvidat, contats foren los fills de Catalunya que defensaren lo nostre dret, dich mal, cap n'hi hagué, perque 'ls que més feren s'oposaren al article 15º, no oposantse cap al carácter de supletori que s'atribuhía al dit códich civil; siguent aixís que ha de produhir tant desastrosos efectes, que si dura aquesta situació molt temps, aviat será l'anarquía lo régimen de la familia y propietat catalanas; y com no, ¿ si nos envían allí dalt, desde Madrid, uns jutjes y uns magistrats, molt bons senyors aixó sí, y molt entesos en la legislació de Castella, però que per no exigirlosi lo coneixement del nostre Dret, ni cap d'aquells que allí dalt motejan de forals?; ó sino que parlin per nosaltres los programas que allí mateix, á Madrid, fabrican, pera que serveixen pera fer oposicions á la carrera judicial, que en molts d'ells, no veuréu pas que demanin als aspirants ni un sol mot d'aquell dret que ells ne diuhen foral; y tot aixó ha de donar per resultat, com desgraciadament ja ho palpém, massa sovint per cert, que no estant los jutjes familiarisats ab las constitucions y demás drets que regeixen en nostra terra, aplican á títol de supletori, los preceptes del códich civil que 'ls hi es més fácil fullejar.

Donchs be, per totas aquestas rahons somet la ponencia á la aprobació de l'Assamblea, que 's demane als poders constituïts, la creació d'una comissió codificadora, tant solsament composta de catalans, pera que proposi aquésta quantas reformas considere prudent introduhir en llur Dret.

Pero, no basta tot aixó. Es menester que la Comissió codificadora pugua oposarse, com si exercís una especie de exequatur, á las disposicions legals, encara que emanadas del poder legislatiu, que pugan perjudicar á nostra ben volguda legislació.

Que es aixó indispensable, si no volém que perdin las nostras més típicas y venerandas institucions lo seu antich carácter, la seva naturalesa, lo seu color y lo seu modo especial de ser, ben clarament ho demostra lo fet, de que, á pesar de que desde el decret de Nova Planta en que lo nostre Dret quedá en situació per demás anómala y especialíssima, no havían intentat los poders públichs d'un modo directe legislar envers la legislació civil

catalana, lo nostre dret ha deixat de ser lo que era, ab moltas de sas institucions, ja ab motiu de lleys especials ab las que indirectament han procurat que rebés una ferida lo Dret catalá, ja ab motiu d'una jurisprudencia que ara no vull calificar.

Per vía d'exemple, y aixís ho veuréu ben clar, farém mérit d'algunas modificacions introduhidas en nostre Dret per aquestas lleys especials.

Hasta tal extrém ha sigut perversa l'intenció dels governants espanyols, que al intentar atacar lo nostre Dret, ho han fet desde l'articulat d'aquellas lleys que tant sols per son carácter d'adjectivas podían regular la tramitació que debía seguirse en los plets. ¿Voleu la proba? Jo vos la daré: abans de la Ley de Enjuiciament Civil no era menester discernir lo cárrech als autors y curadors: abans de la Ley de Enjuiciament Civil, per elevar á escriptura pública los testaments closos, no era menester seguir cap procediment judicial com avuy s'ha de seguir, en el que per cert, quedan ben mal parats tant lo jutge, al tenir de fer certas preguntas al Notari, com aquest, tinguent que contestarlas, y tot aixó per no haber tingut present los autors de la Ley de Enjuiciament que aquí á Catalunya sempre han quedat en poder del notari los testaments closos per ell autorisats, passant al revés á Castella: abans de la Ley de Enjuiciament Civil, aquí á Catalunya 'ls menors, sens necessitat de curador, y ab tal que renunciessin lo benefici de sa menor edat, podía válidament celebrar tota clase de contractes, sense perill per part dels que ab ells contractavan, de que poguessen valerse del benefici de restitució, mentres que ara es menester la corresponent autorisació judicial si 's tracta de qualsevol modo enagenar ó gravar los bens inmoables y drets reals que poseheixen los dits menors; y, finalment, abans de la Ley d'Enjuiciament civil eran altres preceptes tinguts per vius, que ara, per més que nosaltres no ho havém pas demanat, han passat á ser lletra morta.

Pero no es pas aquest l'únich mal que s'ha fet al nostre dret, sino que es lo quin se li fá tots los días, gracias á la jurisprudencia que cada día se va formant ab las sentencias del Tribunal Suprém, qual Tribunal lluny de cumplir y executar las disposicions del nostre

Dret, lo que verament fá, es crear un Dret nou, siguent aixís que no es pas aquesta la missió del poder judicial, en los pobles ben organissats, ó sinó resulta que tením dos poders llesilatius, y lo que sigue aquest, no 'ns fá pas gayre bé, porque 'ns está matant á pessichs; enhorabona que interpreti lo nostre Dret en los casos duptoso, pero que comensi pera seguir la primera regla d'interpretació qu' es no fer us d'ella quan no convé, ó sino, resulta que lo que fá es contrariar los principis que may ningú ha posat en dupte. També per vía d'exemple, farém merit del modo com han quedat desnaturalizadas certas institucions catalanas, gracias á la jurisprudencia del Tribunal Suprém.

Sabeu, y sabeu bé, que l'enfiteusis, aquesta gran institució que tants bons resultats ha donat á Catalunya, era y sempre havia estat considerada per tots los autors catalans, y de conformitat á sa doctrina, doná 'ls fallos nostra antiga audiencia, com á perpétua é irredimible; tots sabeu, molt més que jo, que mya, jamay se havia considerat aquí á Catalunya, com enagenació l'acte de establir, no medianthi entrada, y per aixó, l'hereu gravat de restitució, sempre havia otorgat establiment, lo qual produhí per resultat, que no se sentissen aquí á catalunya los efectes de l'amortisació que portava l'abús de las vinculacions; tots sabéu igualment, que may s'havía considerat que tingués caràcter de reciprocitat lo dret de fadiga, ó sía, que may s'havía considerat que pogués ser analisat per l'enfiteuta; y finalment, tots sabéu que sempre havia sigut considerat imprescriptible lo dret del senyor directe, ó sía, que may se li havia aplicat aquella prescripció que coneguda ab lo nom d'extintiva, conta per sols elements lo del transcurs del temps.

Donchs bé; aquests caràcters que constituían lo modo de ser especial y típich del enfiteusis y que gracias á aquesta naturalesa, pogueren convertirse per medi d'aquests establiments en frondosas vinyas y terras del cultiu, los abans erms y terras improductivas, no las busqueu pas més en aquesta institució, encara que no hajan cambiat las lleys, no las hi busqueu pas més, porque de segur que no trobaréu pas jutge que no os sápigam invocar ab los considerandos dels seus fallos, alguna sentencia del

Tribunal Suprém que, jo no sé per qué, pero lo cert es que han desnaturalisat aquesta institució.

Molts altres exemples podria aduhir, pero ni es propi d'aquest lloch, ni n'hi ha cap de vosaltres de qui sían desconeguts. Vull y he d'acabar, que ja he sigut massa pesat; pero avans tants sols dos mots vos he de dir, pera esplicarvos per qué la Comissió Codificadora tant sols hauría d'entendre de las disposicions referents al Dret Civil.

Dugas rahons han mogut á la ponencia pera redactar la conclusió ab los termes concrets ab que ho han fet. En primer lloch, porque totas las demás branca del Dret fá molt temps que las havém perdudas, per més que no s'entenga que 'ns resigném definitivament á renunciarlas; y en segon lloch, porque al tractarse del Dret Civil, se tracta de tot lo que es més alt, de tot lo que es més sant, de tot lo que 'ns és més sagrat; se tracta de tot lo que 'ns es més íntim, de tot lo que tots més volém, sens distinció de clases, sexes y edats, y per consegüent, qualsevol reforma, qualsevol modificació en lo Dret Civil ó privat á tots nos toca, á tots nos afecta y per tots costats nos fereix; y sinó penséu tots plegats un moment y consideréu quinas institucions forman lo Dret privat, y veuréu que 'l Dret Civil comprén al home desde 'l bressol al sepulcre; més encara: desde avans de naixer hasta després de mort. Avans de naixer, apenas descubreix lo Dret Civil la primera indicació de la vida del home, que ja l'hi don l'institució de la postumitat. Una vegada nascut lo veuréu que s'afanya pera darli la doctrina de la viabilitat, determinant los requisits que ha de reunir lo sér humá, porque 'l Dret Civil, tinguentlo per nascut, l'hi imprimeix 'l sello de la personalitat jurídica. Una vegada aquesta establerta, lo Dret Civil organisa aquesta institució tan plena de misteris y que tots tan estimém, confident etern de tots los nostres dols y nostras alegrías, ó siga, la familia, en qual sagrada llar se desenrotlla tot lo drama de la vida. Pero, com sia que 'l Dret Civil á voltas troba l'home sense 'l calor de la familia natural, organisa las institucions protectoras de la tutela y curatela. Y quan troba al home en estat de produhir riquesa y de desenrotllar la seva activitat, pera ell organisa l'institució

de la propietat, y quan necessita anar á mercat pera adquirir los objectes que li faltan, á cambi dels que li sobran, l'hi don la teoria del contracte, y per últim, senyors, hasta després de la mort, quan l'ossamenta del home reposa sota una freda llosa, encara 'l Dret Civil está vetllant pera que 's compleixen las disposicions testamentarias del que ha passat á nova vida, si va poguer fer testament, ó sinó de las de la successió intestada, si no va poguer ó saber espresar sa voluntat. Diguéume ara, donchs, si en lo conjunt d'aquestas institucions, no sentiú tota la vostra vida impregnada pel Dret Civil. Per tot aixó, principalment, s'ha fixat per ara, la ponencia ab las reformas y milloras del nostre Dret privat. Dos mots avans d'acabar. Ningú cregui, ni ningú vulgui entendre que apesar de tot lo dit, siguém nosaltres, separatistas, per més que motius tindríam per ser-ho, lo que sí preteném los regionalistas, y aixís ho te dit nostre Guimerá, es anar á donar moviment, en lloch de desmembrar Espanya, á las sevas articulacions que s'han tornat de pedra, volent fer ab las nacionalitats Ibéricas la vida que va fer Catalunya ab Aragó, ab Mallorca y ab Valencia: la vida que hauría fet ab Castella si en aquell país haguessen après en los llibres de la confederació aragonesa, com se respecten los pactes establerts entre pobles, y esqueixant compromisos jurats, no s'haguessen cegat per l'afany groller de subjecció y de conquesta.»

“LO REGIONALISME: no es una forsa anacrónica ni un simple estat possessori” ¹¹³¹

Autor: Emili Saguer i Olivet

Lo Geronés, dissabte 14 d'abril de 1894

«L'aspiració dels pobles á viurer plena y robusta vida segons reglas y normas admotlladas á son peculiar modo d'esser, lo desitj creixent sempre y tant més intens quant més absorrent sia l'acció dels governants, qu'es manifesta ab caràcters marcadíssim en tots los pobles d'Europa y d'un modo especialíssim en las nacionalitats que á Espanya formaren un dels Estats contractants lo compromís sagrat que la cavalleriesitat y la justicia obligan á cumplir als pobles dignes y no cegats per un afany groller de subjecció y de conquesta; no pot esser considerat, com no sia per esperits vulgars ó de poch enlayradas miras, com un retrocés, y aixó ni en cap periodo de la historia en general, ni molt menos en l'actual fase social en los paisos civilisats, donades las teorías entre 'ls publicistas avuy en boga, y per estar en lo qu' en se solt dir las corrents del segle l'aspiració de que cada poble sigui l'amo y senyor de si mateix y de qu 'es respectin totas las expontáneas manifestacions regionals, hasta en aquells pobles perfectament organissats en que 'ls límits dels Estats coincideixen ab los de la Nacionalitat, cosa que no succeheix aquí á Espanya, ja que quant menos, y prescindint del grupo vasco, exteixen en la Península, á més del Estat y nacionalitat portugués y d'un tercert Estat que té 'l péu á Gibraltar, dos nacionalitat ó grupos ab caràcters per cert bén típichs que 'ls distingeixen y separan.

Estava reservat al home qu' allá á Madrit han tingut á be dir del sentit juridich, si bé qu' ab mes propietat podrian haverli dit de la forsa, lo fernos á saber ab una frase que; *lo regionalisme era una forsa y una forsa anacrónica*.

Passém per que sia una forsa lo regionalisme “per cert més poderosa que lo que 'ls nostres enemichs puguin creurer”, pro jamay ab que esta forsa no encaixi y deixi d'estar

¹¹³¹ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés*, 14 d'abril de 1894, pàg. 1

ab armonía ab tot lo que avuy per avuy dona de sí lo temps y la época en la qual vivim, ja que menester fora, per aixó admetrer, seguir un poch de lluny, per no dir desconèixer del tot, lo mohiment de la ciencia política moderna.

No, aquí no hi ha més anacronisme que el pretendrer, á las darrerias del segle XIX, que un poble constituhit ab nacionalitat verdadera com ho demostra 'l fet evidentíssim de presentar encare avuy, per cert ab gran energíá y vivesa, los colors y caràcters que, segons los postulats del dret modern, donan á una agrupació d'omes qu' ocupan un determinat territori lo nom de nació, ó sia aquella persona social constituída per la unitat de raça, de cultura y d'idioma, entenguent per la primera, aquella varietat de la especie humana marcada per especials characters intelctuals, morals y fisiológichs, raças qu' es forman y desenrotllan per la educació al través del espay y del temps, malgrat de no viurer desde fá molt temps la vida lliure á que tenen perfecte dret; lo pretendre, repetim, que no disposi de sos destins y no sia amo y senyor de si mateix, y que no pugui reclamar lo que li falta y de lley li pertany, la major edat, la vida política y jurídica, y ni sisquera l'us per todas las manifestacions de la vida de la única llengua que li vé de l'ánima, encare que ab ella pogués demostrar la ignocencia d'un condemnat á mort.

Som los regionalistes fills de l'època y volen marxar al mateix compás y ab igual llestesa que 'ls verdaders mohiments del poble y la opinió, encare que no sian aquets tinguts per tals dintre la atmósfera pestilent y embrutidora del centralisme, y ni en las costums ni en las institucions volém esser esclaus dels temps que foren, sens que 'ns tingui neguitosos la por d'un cambi d'institucions si axó 'ns porta la forsa evolutiva del progrés junt ab las circumstancias de lloch y temps; ab lo qual vegin los que 'ls convé parlar, ja que no es possible sentir, com lo senyor Silvela, quins son los antiquats y anacrónichs, sí los regionalistas, que volen que cada poble se vesteixi ab colors de sa propia terra, sens pretendre la supeditació d'un á altre poble, o bé 'ls unitaristas espanyols, empenyats contra tots los principis de la ciencia y fins de la mateixa utilitat ben antesa en que un sol y

exclusiu Estat encarni ab varies nacionalitats, ja que nacionalitat es la catalana y ab caràcters tant propis y tan marcats com ho pugui esser la castellana, y per cert ben bé posada á proba ab tantes ventadas com ha sentit xiular, eixidas y congriadas totas en aquella villa que, per esser lo que es, compta ab los pressupòsits de tots los Ministeris.

També lo ex-ministre de la Governació, en l'article publicat per El Tiempo, se permet d'una manera indirecta y casi inadvertida calificar d'estat possessori lo regionalisme, ó, mellor dit, á las pocas llibertats y drets que encare conservan, com feble sombra de son gloriós passat, algunas regions espanyolas, qual qualificació ben poch escau á qui preten passar plassa de polítich y jurisconsult distingit y de serio estadista, tota volta que, y seguint al senyor Silvela en son tecnicisme, no hi ha mes estat possessori que 'l constituït per la detenció injusta y tiránica per part dels centralistas de totas las aspiracions y forsas verament nacionals, retinguent en son sí las claus ab las quals pretenen tancar lo pas á l'exponenti desenrotllo dels pobles, siguen aixis que 'l dret á possehir, com emanació immediata y directe del domini que sobre sa terra y sas cosas tenen los mateixos pobles, correspon á las regions ab gran injusticia lesionadas á n'alló qu' els hi es mes íntim y mes estiman, constituïnt sa mateixa vida. Si lo dret á la vida es inherent y propi lo mateix á las personas naturals que á las socials, es induptable y no es per discutir que 'ls pobles que á Espanya conservan lo caracter de nacions ó bé energías regionals determinadas y ben marcadas, podrán estar privadas de la possessió de son dret, pro 'ls hi queda l'jus possidendi, ó dret a possehir, per segles que transcorrin, estant lo jus possessionis en mans d'aquells que de la política han fet sa manera de viurer.

Mentrestant, les regionalistas que tenim drets imprescriptibles, contemplant en poder de nostres explotadors una possessió que may podrá convertirse en domini, sens parar demanarem, exercitant la acció reivindicatoria, la propietat d'alló que 'ls enemichs d'ahir nos prengueren y 'ls d'avuy no 'ns volen tornar.»

E.S. y O. “Autonomisme de nom”¹¹³²

Autor: Emili Saguer i Olivet

Lo Geronés i El Poble Català Diumenge 10 de gener de 1909

«Ho es el d'aquells que, malgrat de consignar en els Estatuts de la seva Associació, que son objecte es la defensa dels interessos y la reivindicació dels drets de Catalunya treballant pera conseguir l'autonomia del poble català dintre del Estat espanyol, en cambi donan ó pretenen donar, una organisió á les seves forses distribuïdes per Catalunya, en un tot renyida ab els més elementals principes de la més atenuada autonomia.

Ningú se farà cárrech que siga lloable, dreturer ni llógich, que'n nom del autonomisme, les associacions que desde Barcelona segueixen una ó altre direcció, pretingan que'l esperit del seu nucle vinga exclusivament informat per lo pensar y sentir dels residents á Barcelona, no reconeguent, veritablement, cap dret á les agrupacions que'n les distintes comarques de Catalunya, simpatisin en el fons ab les fundamentals idees que constituexen el nort y orientació política de tal ó qual entitat barcelonina.

¡Qué haurien dit certs protestants de les tendencies de l'antigua Unió Catalanista, si en l'organisió, quan menys externa, d'aquesta, no hi haguessin tingut iguals drets y la mateixa participació totes les entitats escampades arreu de Catalunya y que juntes integraben l'entitat capdal del catalanisme 'n altre temps?

A n'aquells, que allavors estaban tan llunyants, de pensar sisquera, que may poguessin arribar á tenirlo gran poderío personal de que estan posehits, hauría sigut qüestió de sentirlos. Ells haurian dit, y ab rahó més que sobrera, que lo catalanisme debía existir y viurer per tot Catalunya, y no per Barcelona exclusivament, y que la resultancia del total sentit de Catalunya, debía constituhir l'únich guia de les forses catalanistes.

¹¹³² Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Lo Geronés i El Poble Català*, 10 de gener de 1909, pàg. 1

Per lo vist, els temps han canviat molt. Per axó nosaltres, segurament endarrertis en el moviment autonómich, avuy que alguns dels capitostos del moviment catalá parlan en nom de Catalunya de certs imperialismes espirituals, casualment ens enterém, ab sorpresa, al ensemps que ab fonda pena, dels graus de verdader autonomisme que s'inclouen en els vigents Estatuts de la Lliga Regionalista de Barcelona.

El fet de que alguns representants á Corts del grupo regionalista, s'hagin dirigit á n'alguns companys nostres- no sabem amb quins fins respecte d'alguns soci del antich Centre Catalanista,- demanant la seva cooperació, per establir á Girona una comissió auxiliar ó sucursal de la Lliga Regionalista de Barcelona, ens ha posat á les mans els Estatuts d'eixa entitat barcelonina, fentnos saber en que consisteixen les comissions auxiliars, y en que consisteix l'organización del regionalisme fora de Barcelona.

Lo regionalisme de la Lliga de Barcelona, per més que digui perseguir l'autonomia del poble catalá, no pretent obtenirla ab lo lliure concurs dels diferents nuclis, associacions ó entitats que compartint els seus fonamentals principis, espontáneament existeixin, y autonómicament visquin, en les distintes comarques y poblacions de Catalunya. No es aquesta l'organización de la Lliga Regionalista. Fora de Barcelona, no hi regoneix més adictes a la seva política que'ls socis forants y les comissions auxiliars que poden formar aquels, sempre que'n una localitat arribin á esser tres. Aquestes comissions poden tenir acció autónoma, no per lo que atany als interessos generals de Catalunya, sino sols en lo referent á n'els seus districtes y encare per mentres no contradiguin els acorts de carácter general que'ls hi comuniqui la Junta Directiva de Barcelona, en la quina cap dret tenen á intervenirhi, en la quina no poden influhir, de la quina com á entitats colectives, sols ne poden esser auxiliars ó servidores. Axí resulta ben clarament dels articles 4 y 16 dels seus Estatuts.

Fins poden esser disoltes per acort de la Junta Directiva de la Lliga de Barcelona, segons ho diu lo según apartat del citat article IV.

Cap dret, com á colectivitat, tenen dintre la Lliga de Barcelona el elements colectius que l'integran. Sols els socis forans, aisladament considerats, poden votar en les eleccions de la Junta Directiva de la Lliga, de la que'n pro no poden serne elegits. Lo regoneixement donchs dels socis forans aisladament considerats, es incomplert. Lo regoneixement dels socis colectius es en un tot negat y desconegut, siguent de notar que ho siga per els mes ardents partidaris del vot corporatiu.

Se necessita esser qüasi inconscient pera poder formar part d'un tals organismes. Se necessita tenir qüasi carnadura d'esclaus.

¡Y pensar que ab tanta hipocresía se parla tant sovint en nom de Catalunya, quan molta gent sols tenen el dret de parlar en nom de Barcelona!.

Axó no son ideals per l'imperialisme catalá. Axó no son ideals per arribar á la formació del Estat Nacional catalá, si bé que confederat segóns els principis de tots els autonomistes, ab els demás Estats espanyols. Axó es afirmar l'existencia del Estat Ciutat. Axó es tornar á n'els temps de Roma.

Van are els elements catalanistes de Girona á intentar la formació de totes les forses autonomistes de les comarques gironines. Tota colectivitat autonomiste n'ha de poguer formar part. De segur que ningú somiará no contar pera sa formació, en les forses nomenades regionalístes. Pró creyem també segur, que no hi haurá ningú de tant poch seny, que consideri que poden admetrers entitats colectives que no tinguin personalitat, que se sometin incondicionalment á la Lliga de Barcelona que abdiquin dels interessos generals de Catalunya, que admetin tota decissió d'una entitat en quina marxa y orientació en res poden influhir, y á la quina fins regoneguin el dret de disóldreles.

Que viugen pera formar un ample organisme intercomarcal els regionalístes de la nostra ciutat y comarques, pro que vinguin ab personalitat propia, porque's lúnica cosa qu' escaurá la naturalesa d'homes.

Molt voldríam nósaltres no havernos enterat de l'organissació autonómica de la Lliga Regionalista de Barcelona. Molt voldríem qu'els seus Estatuts fossin prompte á en aquet particular reformat; y molt més voldríem encare, malgrat apreciar á quants se dihuen regionalistes, que no poguessin presentar una sola llista de persones que se deixin nomenar socis en les condicions actuals, y menys que se deixin constituhir desde allí dalt en les definides comissions auxiliarts, perquè tot axó té de suposar que hi han més xays o béns, com diuen á Barcelona que 'ls que convindria hi haguessin.»

“La crisi del catalanisme”¹¹³³

Autor: Emili Sagner

Diario de Gerona, Diumenge 21 de maig de 1922

LA CRISI DEL CATALANISME I LA CONFERENCIA NACIONAL CATALANA

«Per a els dies 4 i 5 del prop vinent Juny, ha sigut convocada una conferència nacional catalana, sembla, no sols per a rectificar la tàctica del catalanisme militant, sinó la doctrina que ha constituït fins avui el dogma polític de la quasi totalitat dels catalans que tenen consciència d’una personalitat catalana per dem s definida i com a quelcom diferent de la personalitat d’altres nuclis ibèrics.

A jutjar per el manifest llençat a l’opinió, per alguns ciutadans de Catalunya, en una gran part afectes fins avui i adherits a la política de “La Lliga Regionalista”, al escalf i a la protecció de la qual han nascut i prosperat en la vida política, la conferència nacional catalana assenyalaria l’aparició d’un cisma dins l’estol de catalans que fins avui seguiren les petjades de la Lliga.

Es m s. La conferència nacional catalana, acusa ja, per el contingut del manifest publicat, una verdadera condemna  de la política seguida pels parlamentaris regionalistes, y per consegüent, pel seu capitolost, don Francesc Cambó i Batlle.

Intenten els firmants del manifest, que el catalanisme deixi de marxar pels camins fins avui seguits, no sols per el senyor Cambó, sinó per el directori de “La Lliga Regionalista”. No es donen compte ells, que es per virtut d’una mateixa política que’s pot ésser regidor, diputat provincial, diputats a Corts o senador, i fins ministre. Si la política a seguir no consent que s’ocupin els llocs de més alta gerarquia, tampoc permet que s’entri en possessió dels de m s ínfima categoria.

En aquest sentit, caldria preguntar:   amb quina autoritat moral, els firmants del manifest, sobre tot aquells que tenen o han tingut lloc als Ajuntaments i Diputacions, i singularment

¹¹³³ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *Diario de Gerona*, 22 de maig de 1922, pàgs. 1-2

aquells, si algun n'hi ha, que no hagi enlairat degudament el càrrec poden fer una semblant crida a tots els catalans?

La tàctica seguida per la Lliga i pels seus capdavaners senyors Cambó, Ventosa, etc... no ha donat fins avui el resultat que podia esperar-se'n. Aixó es cert.

Més es del cas interrogar: ¿es que hi ha algú que pugui garantir que seria mes profitós, per a la causa de Catalunya, abandonar tota intervenció en la vida política? ¿Es que, dins el sistema de intervenció (que no es exclusiu d'en Cambó, sino que ho era d'En Prat de la Riba, per més que lo contrari es vulgui significar en el manifest que ens ocupa) no hi pot haver una varietat gran de formes i maneres per aplicar-les en cada moment, segons es reputi oportú, sense arribar mai a abandonar en absolut l'intervenció en la vida política?

¿Hi ha algú que cregui indicat i prudent no practicar altre política que la que es consigna en el manifest, i resulta del següent paragraf? "La resistencia social contra el dominador, extesa a tots els sectors de la vida- públic, económic, privat...- i menada amb insistent parsimonia, seria el primer pas del nostre entrenament per a retre'l. Després, avarats a la lluita, es decantaria aquesta a favor de qui més seny i més voluntat hi posés".

Si es que es va a un canvi de doctrina, si es que es preté arribar a les últimes conseqüencies del nacionalisme polític, malgrat la nostra petitesa amb referencia al nucli dominador, cosa que no pretengué mai En Prat de la Riba en la seva obra capdal "La Nació Catalana", llavors cal rodonament afirmar-ho, llavors cal amb potent argumentació raonar-ho.

Si això es preté, que's digui; doncs significaria una rectificació absoluta en la doctrina del catalanisme des de l'Almirall fins a nostres dies.

Llavors, qui tals afirmacions concretés, podria dir que defensa una política diametralment oposada, no sols a la de'n Cambó, sinó a la d'En Prat de la Riba, a la de "L'Unió Catalanista" del temps de les seves assemblees, a la d'En Valentí Almirall, i a la d'En Pi i

Margall, lo mateix estudiat en la seva obra "Las Nacionalidades", que en el discurs que en Maig de 1901 pronunciava als Jocs Florals de Barcelona.

Llavors, podria dir-se que existeix diferència substancial entre els catalans, que, en un o altre grau, aspiren al reconeixement de la personalitat de Catalunya.

Quan aquest cas es presentés, ¿de quin costat estaria la raó? ¿Quins serien els que aspirant a una absoluta independència política, a semblant fi encaminessin tots els mitjans? Serien aquells, com diuen ésser els firmants del manifest que 'ns ocupa, que consignen que no sols ens cal una catalanitat substantiva, sinó un nacionalisme passional? O bé per el contrari, ¿serien aquells que, com En Cambó afirmá al Congrés, en el seu discurs de 16 de Març últim, creuen que Espanya no sols es una unitat territorial (molt més perfecte ajuntant hi Portugal), sinó en cert modo i dins certs límits, una unitat moral?

Pensi's que no apareix una cosa clara, que pugui ésser profitós per a Catalunya aspirar a una absoluta independència. Consideri's que fins avui no hi ha hagut cap dels nostres grans homes que aspirés a l'independencia. No hi aspirá l'Almirall. No hi aspirá En Prat de la Riba, molt menys En Pi i Margall, com tampoc En Permanyer, qui en les deliberacions de l'Assemblea de Manresa, per a justificar la necessitat de conviure amb un régim federatiu, deia, que fins les imposicions deixen rastre; quin concepte convergia, en absolut amb el que té exposat el publicista nordamericá Burgess, en la seva obra "Ciencia Política i dret Constitucional Comparat".

Més, si lo que's persegueix per virtut del manifest llençat a l'opinió de Catalunya, es sols un mer canvi circumstancial de tàctica, si semblant manifest sols vol significar un apercebiment, llavors que se'm permeti dir, que aquest era un afer, que únicament devia tractar-se dins el clos de "La Lliga Regionalista".

Vosaltres, els firmants del manifest, quasi tots nascuts a l'escalf de la Lliga, si es que fossiu més purs que els altres, podrieu haver fet un gran bé actuant dins el sí de "La Lliga Regionalista".

¿Com? Amb breus mots vaig a dir-ho.

La crisi del catalanisme, en el meu modest entendre, no rau, en si el senyor Cambó ha sigut o no ministre, i en si al ser-ho, ha sigut més o menys sortós i afortunat.

La crisi del catalanisme rau, en el fet trist, plé de dolor i de vergonya, de que els catalans avui estiguin rabiosament dividits. ¿Per culpa de qui? En una part, per culpa vostra. Per culpa dels senyors de La Lliga, tots amb més culpa que en Cambó, que s'ha mogut dins unes regions molt més altes. Per culpa de les vostres entitats adherides, dels vostres afiliats en les distintes comarques de Catalunya, i per culpa de la vostra premsa.

¿I per qué tot aixó, senyors? Per qué ha mancat el verdader tracte de germanor. Perqué s'ha ofés i menyspreat indegudament a molts fills de Catalunya, fins a aquells que en diferents formes i maneres enalteixen la nostra terra, però que no's dobleguen. Mai enlloc, mes potentment que en nosaltres, s'haurá evidenciat, fins on pot arribar el qui vexa, i de que es capaç l'home que's veu continuament vexat. Hi ha entre nosaltres un cas, que, en aquest ordre de coses, constitueix una gran lliçó.

Causa vergonya, el veure avui, com tants i tants catalans, no amb causa completament justificada, però si amb motius poderosos, escometen i fereixen a nostra mare Catalunya.

Si lo que s'ha anomenat el seny de Catalunya, no constitueix una mentida, de lo que ha arribat l'hora, no és de rectificar l'antic criteri del catalanisme, el catalanisme d'En Prat de la Riba, a n'el quin no ha fet mancament per més que altra cosa, per alguns se suposi, el senyor Cambó, sinó de rectificar normes de conducta, tal volta per alguns reputades insignificants, però que han constituït la verdadera causa de la gran divisió que existeix entre'ls catalans.

Digueu me, sinó, si els catalans tots, o la majoria quan menys assolida en temps de la Solidaritat, combreguessin en les més pures essències d'un mateix dogma polític ¿qué significaria la befa que fins ara hagi volgut fer el centralisme n'el senyor Cambó i a les coses de Catalunya?

¡Senyors de "La Lliga Regionalista", senyors firmants del manifest cridant a una Conferència Nacional Catalana, aprecieu com volgueu les meves paraules; però sapigheu, que sols m'han sigut inspirades per el meu fervent amor a la causa de Catalunya, per quina desitjo, com els firmants del manifest, una catalanitat substantiva, però no un nacionalisme passional, sinó un nacionalisme reflexiu!

No soc de La Lliga i no ho he sigut mai. Alguna vegada vaig fuetejar alguns dels seus actes. Per aixó la seva premsa, en les poques vegades que de mi podia parlar, també feu a l'entorn meu la conspiració del silenci.

Aixó no obstant, jo crec, i perquè ho crec ho afirmo que la Lliga sols deu esmenar alguns procediments; però que de cap manera es convenient desaparegui.»

EMILI SAGUER

“La ley en la dictadura” ¹¹³⁴

Autor: Emili Saguer i Olivet

Revista de Legislación y Jurisprudencia Gener de 1926

«Así en el régimen de los pueblos que adoptaron el sistema constitucional con la consiguiente separación de Poderes, que desde Montesquieu acepta la Ciencia política moderna, o sea los Poderes legislativo, ejecutivo y judicial, y el Poder armónico o moderador, síntesis de la unidad de la soberanía, como en el régimen de aquellos países en que las funciones diversas del Poder no tienen más valor que el de funciones delegadas por residir la totalidad de la soberanía en el Jefe del Estado, cabe señalar atributos, requisitos y características a la norma jurídica positiva destinada a regular en sus rasgos generales y más salientes las relaciones jurídicas, lo mismo de los ciudadanos entre sí que de éstos con el Estado, distinguiendo semejante norma, conocida en todo tiempo con el nombre de ley, de otras disposiciones de carácter más secundario, destinadas a precisar los pormenores de aplicación y detalle, de cuyo más variables, con arreglo a las circunstancias de lugar y tiempo.

Claro aparece, que bajo el régimen de separación de Poderes públicos, y su corolario la independencia de cada uno, que son dogmas del régimen constitucional, y también los primeramente formulados por la Ciencia política moderna, pueden evitarse, más fácilmente, los inconvenientes de ser uno mismo el Poder que legisla y ejecuta, es de temer que se hagan leyes tiránicas para ejecutarlas tiránicamente; pero, esto no obstante, aun bajo un régimen absoluto, en que la totalidad de las funciones soberanas corresponden a un sólo órgano o una sola persona, cabe distinguir, es convenientísimo, sobre todo, distinguir y separar, hasta donde sea posible, en el acto de dictar normas para el régimen de la sociedad, la regla que constituye la representación del acto legislativo,

¹¹³⁴ *Revista de Legislación y Jurisprudencia*, gener de 1926, núm. 148, pàgs. 71-80

tomado éste en su más estricto sentido, de aquellas otras disposiciones que, tanto por su fondo como por su forma, han de involucrar siempre la llamada potestad reglamentaria, y que suélense conocer con los nombres de Reglamentos, Reales decretos y Reales órdenes de carácter general.

Claro que bajo el régimen de una Monarquía absoluta, y, por consiguiente, hasta bajo el régimen de la dictadura, en que en la persona que dicta la norma jurídica positiva, hállanse confundidos el Poder legislativo y el ejecutivo, se hace más difícil distinguir, separar y diferenciar la norma legislativa, en su más estricto sentido, de la norma que constituye acto de la potestad reglamentaria.

Mas es de esencia y de alta conveniencia, distinguir, y, como consecuencia de la distinción, reconocer diferencias, así en el respecto del nacimiento, como en el de su extinción, la norma legislativa, del precepto que entraña solamente un acto de la potestad reglamentaria.

Y es que, según reza Santamaría de Paredes, en la página 54 de la octava edición de su *Curso de Derecho administrativo*:

“Las cualidades de generalidad y fijeza que deben tener las leyes exigen que no se comprendan dentro de su texto las reglas para su aplicación, porque si así fuere, haríanse casuísticas, dificultarían con sus detalles el desenvolvimiento de los principios, no podrían ejecutarse más que en las especiales circunstancias de lugar y de tiempo para que se dieron, no permitirían otro criterio para su práctica que el del partido que las hizo, y hasta desacreditarían la institución que plantease por sujetarla en estrechos moldes, no susceptibles de modificarse por la experiencia”.

Que las leyes propiamente dichas tienen que tener una superior estabilidad y fijeza, es cosa de antiguo sabida, y todos los juristas aprendieron en los Prolegómenos del Derecho que sí las leyes no pueden ser perpetuas, tampoco deben de ser efímeras.

No hay duda que los principios de generalidad y fijeza que deben tener las leyes, en mucha mayor escala que no los preceptos de carácter reglamentario, más propios del Poder ejecutivo que del legislativo, pueden ser mejor salvados en pleno imperio del régimen constitucional, que involucra en sí de la separación e independencia de Poderes, que no bajo un régimen de Monarquía absoluta, cesarismo o dictadura. En tanto ellos es así, que un autor poco afecto en general a las teorías modernas sobre Derecho político, Taparelli, en su obra de *Derecho natural*, textualmente dice:

“Tan fácil es que se concierten para oprimir a los gobernados treinta personas investidas en común de todos los Poderes, como que se convengan para el mismo efecto las mismas personas investidas de Poderes distintos. Sin embargo, no cabe negar que cuando no impera la Religión ni la moralidad, y tan sólo domina la sensibilidad, el artificioso sistema de la división de Poderes puede ser relativamente útil.”.

¿Cómo garantizar, pues, dentro de un régimen de dictadura, que la ley, al ser como a tal dictada, comprenda sólo los principios de carácter más general, dejando el desarrollo de ellos para los actos de la potestad reglamentaria; y cómo garantizar, así bien, que su estabilidad hasta sus justos límites sea respetada?

Para responder a la anterior pregunta bueno ha de ser fijarse en que esto, dentro de ciertos límites, habíase logrado en el régimen anterior al sistema constitucional, en el régimen de las monarquías absolutas y en pleno cesarismo de los emperadores romanos. ¿Y cómo en cierta manera no ha de lograrse ello, cómo no ha de intentarse conscientemente, bajo un régimen de dictadura, cuando ésta no es el despotismo, ni siquiera el cesarismo, sino sólo una situación transitoria, para con el arma de una superior unidad de soberanía, poder actuar mas rápidamente, en ciertos aspectos, ya que no siempre en la totalidad de la vida del Estado.

Que la dictadura no es el cesarismo, ni siquiera el régimen de las monarquías absolutas, resulta claramente de la ligera exposición que vamos a hacer de lo que sea, en términos

generales, la dictadura y de lo que haya sido en Roma, en donde significaba una institución prevista, encuadrada y reglamentada en su Derecho público.

Reputamos interesante semejante ligerísima disquisición.

De la dictadura en términos generales considerada, siguiendo al que fué eximio tratadista del Derecho constitucional, D. Gurmesindo de Azcárate, cabe decir:

“Comencemos haciendo constar que no confundimos en modo alguno el cesarismo con la dictadura. Esta viene a refrenar la situación violenta de un momento; aquél aspira a sostenerse, organizarse y hacerse permanente; la una es el brazo de la sociedad, que obra en nombre de ésta para evitar un peligro grave y temeroso; el otro es el apoderamiento de todos los derechos sociales llevado a cabo por un hombre; la dictadura separa el estorbo, ahuyenta el peligro y desaparece; el cesarismo, haciendo valer quizás los servicios por él prestados en uno de estos momentos, trata de perpetuarse; el dictador obra como un mandatario de la sociedad, de la que recibe poderes limitados y taxativos (que se suponen, decimos nosotros, tácitamente concedido, cuando, al revés de Roma, no constan expresamente otorgados); el César, sobreponiéndose a la sociedad, pretende organizarla y regirla en todo y por todo por su propia cuenta; en fin, la dictadura es la negación de un abuso, de un exceso, de un hecho; el cesarismo es la negación de un principio, de un sistema, de un régimen político.” (Del libro *El self government y la monarquía doctrinaria*.)

En otro libro, cuyo autor, Don Enrique Gil Robles, profesor de nuestras Universidades, está muy lejos de compartir las doctrinas políticas de D. Gurmesindo de Azcárate, puede leerse:

“La dictadura es la ocupación, por parte de un alto funcionario, o por persona que no desempeñe a la sazón función pública, de varias o todas las soberanas que corresponden a otras instituciones y magistraturas.”.

“Esta, siempre que puede y no fracasa, tiende a consolidarse en la forma monárquica absoluta, absolutista y aun despótica, mediante el cesarismo, que no es otra cosa que la dictadura misma en cuanto se prolonga y tiende a hacerse hereditaria, y aun lo consigue en más o menos número de sucesiones familiares.” Nótese que habla aquí el autor estrictamente de la dictadura nacida en un régimen republicano, y, sin embargo, puede igualmente nacer en una monarquía doctrinaria, y así bien, en una monarquía democrática.

En Roma, la dictadura, nacida dentro de la República (nace siempre en un régimen en que la soberanía de hecho o de derecho esté más o menos dividida, y en que, por consiguiente, venga integrada por varias magistraturas), significó una institución obtenida y desarrollada con arreglo al engranaje de su constitución, en términos que la dictadura era lograda por concesión del Magistrado indicado para ello, jamás fuera de toda legalidad, y era ejercida con arreglo a normas preestablecidas y durante el tiempo prescrito en la Constitución romana. Por ello, de la dictadura dice el gran tratadista de las instituciones y de la historia del pueblo romano, D. Carlos Maynz, en las páginas 127 y siguientes de su obra de Derecho romano, lo que sigue:

“La dictadura, institución de origen latino, fué introducida en Roma en el año 253, en un momento en que la joven República, amenazada por numerosos y poderosos enemigos, juzgó necesario concentrar momentáneamente todas las fuerzas de la nación en manos de uno solo, a fin de imprimir la mayor energía a la dirección de la guerra, *dictator rei gerendae o belli gerendi causa*. No se tardó, sin embargo, en emplear también este medio para dominar los movimientos populares, *seditionis sedandae causa*, y en otras ocasiones en que los Poderes regulares no podían obrar instantáneamente. El dictador, que en el lenguaje antiguo llevaba el nombre de *magister populi*, era nombrado en virtud de un Senadoconsulto por uno de los Cónsules, y recibía el imperium por una ley curiada. Estaba asistido de un *magister equitum*, elegido por él mismo. Como era solo, sin tener

otro colega, su poder era, de derecho y de hecho, más grande y más extenso que el de los otros Magistrados, durante el desempeño de su cargo, que, por lo demás, no podía exceder del término de seis meses; los otros magistrados a excepción de los tribunos, cesaban en sus funciones o las ejercían bajo las órdenes del dictador.”.

“En presencia de estos hechos y de la resistencia de los tribunos que se manifiesta más de una vez, creemos que se puede acoger la opinión de Festus, según la cual el dictador no estaba en tesis general por encima de la apelación del pueblo, pero que podía concedérsele este privilegio por un voto expreso de los comicios, del *comitiatus maximus*. Sea como quiera, vemos que de una parte los oligarcas y el mismo dictador reivindicaban para sí el poder absoluto y que, por otra parte, estas pretensiones eran combatidas por los magistrados de la plebe. Esta resistencia de los tribunos, muchas veces victoriosa, debió a la larga debilitar la autoridad dictatorial. Después de Hortensius (468) no encontramos ya ningún dictador creado *seditionis sedandae causa*, no se elegía casi más que para llenar algunas funciones poco importantes; y desde la mitad del siglo VI hasta Sila no vuelve a aparecer. Cuando la patria estaba en peligro, el Senado autorizaba a los Cónsules y a los demás Magistrados para tomar las medidas que juzgasen necesarias para la salud común. Sin embargo, Sila y César se hicieron conferir el título de *dictator perpetuus*. Pocos días después de la muerte de este último, la dictadura fué para siempre abolida por una ley de Marco Antonio, si bien que para renacer pronto más poderosa, aunque bajo otro nombre, en manos del Emperador Augusto”; y es que entonces había sido sustituida por el Cesarismo.

El sabio alemán Teodoro Mommsen, en su *Compendio de Derecho público romano*, traducción de P. Dorado, en su página 274 y siguientes nos da de la dictadura en Roma, una explicación parecida a la del publicista Maynz.

Es de esencia, pues, en las dictaduras, así en las que la Ciencia concibe, como en las que han tenido realidad en la Historia, el servir no para dictar normas jurídicas, sino más

bien para salvar situaciones difíciles en que puede verse comprometida la suerte de un determinado pueblo; para obrar instantáneamente, y mediante tal acción, imprimir mayor energía a la guerra, o dominar los movimientos populares, *seditiones sedandae causa*; y todo ello, más bien que legislando, poniendo en vigor las leyes existentes.

Proceder de distinta manera la dictadura, es aspirar a su prolongación para convertirse en Cesarismo, con peligro de no parar hasta llegar al despotismo y a la tiranía.

Y cuando se tratase de dictaduras que desde su origen expresasen nacer para brevísimo plazo, para el necesario tiempo de hacer imperar en la sociedad un orden y autoridad regularmente estables, es de creer que sería debido a error el proponerse dar muestras de una gran fecundidad legislativa, pues ésta, por virtud de la obra del dictador, que debería reputarse convertido ya en César, significaría un ataque continuo a aquel derecho, que la propia dictadura, a que en hipótesis nos referimos, tuviese reconocido en principio a la sociedad para regirse a sí propia, como dice Azcárate, a determinar su vida por sí misma, pues “el sentimiento público y la opinión general (en períodos normales) son los que han de inspirar y dictar la organización del Estado y las declaraciones de las reglas jurídicas, modelando las leyes y las instituciones y procurando en lo sucesivo su mejora y perfeccionamiento conforme al ideal que el pueblo concibe y acepta en cada momento histórico. Ahora bien: el Cesarismo es la negación de este principio, de esta soberanía de la sociedad, de esta autarquía, de este derecho al *self-governement*”.

Llegados a este punto, de nuevo cabe preguntar: ¿cómo garantizar, pues, dentro de un régimen de dictadura, que la ley al ser como tal dictada, comprenda sólo los principios de carácter más general, dejando el desarrollo de ellos para los actos de la potestad reglamentaria; y cómo garantizar así bien, que su estabilidad hasta sus justos límites sea respetada?

En primer término, como indicado queda, siendo ello de evidencia inmediata, es de alta conveniencia social para no cultivar y fomentar perturbaciones seguras, para cuando el

régimen de dictadura desaparezca, el no legislar, sino en caso de extrema necesidad, en los ramos de la Administración en que las leyes y disposiciones de carácter general, de un modo notorio estén en abierta pugna con el orden que, en un momento dado, sea preciso que impere en la Sociedad, para no caer en el caos de la anarquía. El legislar mucho y sobre distintos puntos, es trabajar para que se produzcan, al entrar nuevamente dentro del régimen que la dictadura mantuvo en suspenso, verdaderos actos de perturbación social, manteniendo inseguras y por demás confusas, las reglas jurídicas positivas, ya que al desmesurado afán de la dictadura en legislar es probable suceda, por ley de natural reacción, un nuevo movimiento febril en el Poder que suceda a aquélla, para deshacer, si no en todo, en parte, lo que la dictadura estatuyera.

Proceder de una manera semejante es desconocer aquel principio afirmado por Azcárate de que “la dictadura es la negación de un abuso, de un exceso, de un hecho; el cesarismo es la negación de un principio, de un sistema, de un régimen político”, necesitando, por consiguiente, legislar para destruir.

Legislando la dictadura, sólo para los más precisos y apremiantes casos, dará muestras de cautela suma, de natural precaución, y careciendo del febril movimiento que le induzca a removerlo todo, comprenderá que la estabilidad de las leyes, tomado este vocablo en su más estricto sentido, no su inmutabilidad, es un ideal que debe proponerse todo legislador humano, y un hecho que debe alcanzar, so pena de provocar conflictos y antagonismos sociales.

Así, comprendiendo cuál debe ser en este respecto su misión, sabrá rodear la formación de las leyes de solemnidades y garantías que dificulten el que precipitadamente y con criterio demasiado convencional, pueda con facilidad suma dictarse un precepto legislativo. Será entonces cuando la dictadura, con plena conciencia de su delicada misión, elaborará lentamente, con reflexivo estudio, el precepto legislativo, llamando en su auxilio órganos colectivos verdaderamente competentes, que siquiera sea con funciones

delegadas, ya que otra cosa no cuadra en el régimen de dictadura, propongan al dictador los preceptos de carácter más general que en un ramo determinado entiendan proceda ser dictados para la buena marcha de la sociedad. Entonces se dará la sensación a los gobernados, y , sobre todo, a los adheridos al nuevo Poder, de que la santidad de la ley es algo grande, muy digna de respeto, y a cuya modificación no puede llegarse sino después de detenida reflexión y estudio, adquiriendo el convencimiento de que los mezquinos intereses, a los cuales se quisiese dar satisfacción, no pueden ser fácilmente atendidos con continuas reformas en la ley.

Es menester, por consiguiente, que con serias formalidades y garantías se elabore el precepto legislativo, y que con iguales condiciones se atienda a la modificación o derogación del precepto existente, y mucho más cuando se trate de modificar el mismo precepto del Poder dictatorial, pues proceder de otra manera sería patentizar que no se tiene en su justa estima, ni se tiene la seguridad de haber acertado, al dictarla, la ley producto de la voluntad del dictador.

Y no sólo las leyes propiamente dichas, sino los preceptos de carácter reglamentario (Reglamentos, Reales decretos y Reales órdenes de carácter general) que al comprender reglas para la ejecución y desarrollo de las leyes forman un todo orgánico, precisa, es necesario para la ordenada marcha de la sociedad, que sean dictados con formas y garantías que imposibiliten un continuo cambio, y modificación de los mismos. Sería ridículo, más que ridículo altamente nocivo, que en cada momento, por virtud de Reales decretos, y hasta por Reales órdenes, se alterase lo recientemente establecido por el propio dictador.

Por virtud de Comisiones y Consejos, tal cual se hacía ya en las monarquías absolutas y en pleno cesarismo, llamadas aquéllas de codificación, y denominandos éstos de Estado, o con otro nombre cualesquiera en cuyo seno llevase el dictador las más expertas y experimentadas personas, especializadas en los distintos ramos de la Administración,

podría realizarse una provechosa obra. Valerse aisladamente de algunas pocas cosas personas, por prestigiosas que sean, no se aseguran un éxito completo, y, sobre todo, no es dar la sensación de una gran discreción y seriedad en la obra de dictar los preceptos ordenadores de la vida social.

Por simples Comisiones y Consejos seriamente constituídos, y con cautelas y prevenciones, es como puede lograrse que sea mayor el respeto que se merezcan y se tributen a las disposiciones que dicte la dictadura, dificultando que ésta pueda convertirse en cesarismo. Y es como finalmente, pueden lograrse interesantes y provechosas aproximaciones entre el Poder dictatorial y ciertas esferas sociales, que por ley de necesidad están llamadas a intervenir, más tarde o más temprano, en la gobernación del Estado.

Nótese, y no lo olviden cuantas personas real y verdaderamente se interesan por el orden y prosperidad sociales, que la dictadura en los pueblos modernos entraña y significa un desengranaje absoluto en la Constitución del Estado. No así en Roma, en donde siendo nombrado el dictador con arreglo a la ley, de conformidad a la misma, cesaba en su función, volviendo a ponerse en marcha, de una manera casi automática, la vida normal del Estado.

Para pasar en los pueblos modernos de la dictadura a la normalidad constitucional, precisa limar no pocas asperezas, que serán tanto más difíciles de vencer cuanto más haya desaparecido el contacto entre la dictadura y la sociedad.»

EMILIO SAGUER

“Dimisión del presidente de la Diputación Provincial de Gerona” ¹¹³⁵

Autor: Emili Saguer i Olivet

El Autonomista 17 de març de 1931

«A la Excelentísima Diputación provincial:

A la Excelentísima Diputación en Pleno, presento mi dimisión de Presidente de la misma y de Ponente de Beneficiencia.

Hago saber, además, a la Corporación, que no continúo como Diputado en la misma por haber devuelto ya en esta misma fecha a la Cámara Minera la designación que tuvo a bien hacerme para ocupar tal cargo, y por haber al propio tiempo dado traslado al Excelentísimo Sr. Gobernador Civil tal devolución.

El acto que hoy realizo necesita alguna explicación.

La hallará la Excma. Corporación Provincial y la encontrará el público en la sucinta historia que paso a referir.

Dijo un día el eximio Jurisconsulto, pulero y muy fino literato, político conocido con el nombre de “el hombre del sentido jurídico”, Don Francisco Silvela, que: “La Justicia en España, sirve para proteger a los amigos y para perseguir a los adversarios”.

Dejando aparte la exageración, no mucha, que pueda contener la frase de D. Francisco Silvela, constatemos desde luego que merced a su demasiada verdad, han acontecido los sucesos que han determinado que la Diputación de Gerona llegase al punto que hoy nos ocupa, y que libremente la opinión juzgará.

En el mismo día en que tomé posesión de la Presidencia, fecha 18 de Marzo de 1930, después de haber expresado yo en un somero discurso que mi actuación sería siempre la de la justicia y el derecho, y después de haber expresado su conformidad conmigo el Diputado Don Carlos Jordá, en términos que resumidos en *El Autonomista* de 18 del

¹¹³⁵ Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca: *El Autonomista*, 17 de març de 1931, pàgs. 1-2

mismo Marzo, dicen lo siguiente: “Acto seguido ha pronunciado un breve discurso el Diputado don Carlos Jordá, quien ha puesto de relieve la catalanidad y el carácter de hombre de Derecho del señor Saguer, cuya personalidad es plena garantía de que la Diputación cumplirá, en un ambiente de austeridad, libertad y democracia, el cometido que le ha sido confiado”; en el mismo día, repito, no de una manera tan ténue que me pasara desapercibido, comenzó la discrepancia que con el tiempo tenía que agrandarse entre la tendencia del señor Jordá y compañeros que con él en aquel momento estuviesen más identificados y el Presidente que por indicaciones de lo alto se acababa de elegir.

Sin levantarse la sesión en que tomé posesión de la Presidencia, presenté yo la proposición, que si bien se aprobó, desagradó, como tuvo que reconocerlo don Carlos Jordá en la sesión de la Permanente celebrada en la tarde del día 11 del presente Marzo, cual proposición a la letra decía:

“El Diputat que sotscriu demana a la Diputació, acordi que els gastos de representació que estaven fixats per a la Presidència actualment en quantitat de 7.500 pessetes, se fixi novament en 2.500, tal com figurava en la Diputació anterior a la Dictadura, i sol·licita es faci constar en acta que quan en tal concepte vingués a correspondre al Diputat President que sotscriu, s’entregui al senyor Administrador dels Establiments de Beneficència per a destinar-ho, en les diades que estimi oportunes, a millorar algun àpat dels assilats en el Manicomi”.

Aprovecho gustoso la presente ocasión para rectificar un concepto no exacto de la proposición, según me hizo notar mi particular amigo don Pedro Llosas en muy atenta carta en que me rogaba que en presentándose ocasión oportuna rectificara mi equivocado concepto, o sea el de que las siete mil quinientas pesetas por gastos de representación las hubiesen percibido todos los Presidentes de la Diputación durante la

Dictadura, ya que el señor Llosas sólo percibió gastos de representación a razón de 2.500 pesetas anuales.

Tomaba yo posesión de la Presidencia de la Diputación en 18 de Marzo de 1930, según se ha referido, y cuatro días después, o sea en 22 del mismo Marzo, bajo la firma de Camps i Arboix, aparecía en las columnas de “Diario de Gerona” un intemperante artículo que vime obligado a contestar, como contesté en “El Autonomista”, edición del 26 del mismísimo Marzo.

Según el artículo del señor don Joaquín de Camps, que tanto se ha ingerido en el asunto de los facultativos de la Beneficencia Provincial, debía la Corporación reponer en su puesto sin pedirlo y sin conocer siquiera la correspondiente situación legal del interesado, al Dr. D. José María Riera y Pau.

Como mi contestación fué clara y por demás contundente, dejó de pretenderse que sin examen previo y sin petición legalmente formulada se repusiera en su puesto a un señor que luego de examinar el caso resultó haber sido desposeído de una situación exclusivamente precaria, provisional y por demás interina.

En diez y seis de abril de 1930, el doctor graduado don José María Riera y Pau solicitaba que la Diputación acordase:

“1º Que fué nulo y, por tanto, sin validez el acuerdo de la Junta de Gobierno de los Establecimientos de la Mancomunidad en Gerona, por el cual se suprimía el servicio, otorinolaringología, y le destituía de Médico del mismo”.

“2º. Que le sean asignadas las mismas Salas en que se prestaba el servicio anteriormente”.

“3º Que se le reconozca el número seis en el escalafón del Cuerpo Médico Provincial con la antigüedad de 30 de Marzo de mil novecientos veinte a todos los efectos”.

“4º Que se le abonen los sueldos que durante este período le correspondan o, caso de no ser ello posible, que se le abonen los honorarios por los servicios prestados y se le indemnice del material de cura, medicamentos, instrumental, etc, empleados”.

Como a Ponente de Beneficencia formulé un proyecto de resolución, que no fué aceptado por los Señores de la Comisión.

Formulé nuevo proyecto de resolución, que tampoco fué aceptado.

En tales proyectos proponía yo: por el primero, desestimar su pretensión, y conferirle espontáneamente el cargo, en los Establecimientos provinciales, de especialista de otorino-laringología, en los mismos términos resultantes de la convocatoria que transcribía yo en el primer resultando y que había publicado el Boletín Oficial de la provincia correspondiente al cuatro de Marzo de 1920; y por virtud del segundo proponía reponer en su cargo de Médico otorino-laringólogo a D. José María Riera y Pau en los Establecimientos Benéficos Provinciales, en los mismos términos resultantes de la Convocatoria, por virtud de la cual fué nombrado, que publicó (así expresamente se consignó) el Boletín Oficial de la Provincia de Gerona correspondiente al 4 de marzo de mil novecientos veinte, y por consiguiente, con la misma cantidad anual a percibir abonándose cuantas anualidades y su prorrata, hubiesen transcurrido desde el 6 de Mayo de 1924 en que había sido destituido, ello en razón a estimarse que lo exigía la equidad desde el momento que según certificó la Administración de los Establecimientos de Beneficencia continuó prestando sus servicios gratuitamente a los Asilados enviados a su clínica particular por los facultativos de los Establecimientos Benéficos Provinciales.

Por no haberse admitido mis proyectos de resolución, por ser demasiado claros y contundentes, para acabarse aprobó un proyecto de don Paulino Geli, completamente anodino, que no le sobra claridad y en el cual se silencia el desarrollo de la cuestión.

Uno de mis proyectos de resolución, no recuerdo si el primero o el segundo, fué consultado por don Carlos Jordá (así lo dijo el propio señor Jordá), que estaba muy bien, pero para un adversario.

Por lo visto no fué todo exageración la frase de Don Francisco Silvela, de que la Justicia en España sirve para proteger a los amigos y para perseguir a los adversarios.

Que nadie crea ahora, que tenía yo aversión a Don José María Riera y Pau, pues ya que las circunstancias lo hacen indicado, consigno que cuando los pedriscos de la Dictadura, para reparar daños causados, algunos de los cuales afectaron a Don José María Riera y Pau, entregué cien pesetas a un señor que llevaba la misión de recaudar fondos a tal fin, cuyo señor tal vez sea sucesor en mi cargo de Presidente, y de Ponente de Beneficencia de la Excma. Diputación.

En ocho de Abril de mil novecientos treinta el Presidente del Colegio de Médicos de Barcelona, dirigióse a la Diputación de Gerona en súplica de que fuesen revisados los nombramientos de médicos de la Beneficencia, realizados durante el período dictatorial.

En veinte y tres del mismo Abril los prestigiosos médicos de Gerona Don Alfonso Hosta y Bellpuig y Don Laureano Dalmau dirigieron a la Diputación, la Exposición que dí a conocer en el artículo décimo tercero de los que publico formando serie en el periódico de esta ciudad "El Autonomista", artículo que constituyó la causa próxima, no la remota, del escrito lanzado "A la Opinió" por mis ya ex-compañeros de Comisión y Diputación, Sres. D. Manuel Vancells, D. Paulino Geli, D. José María Iglesias, D. Carlos Jordá y D. José María Masramón.

Se ha supuesto por los señores citados, y así lo afirman en su escrito "A l'Opinió" que no era procedente el dar publicidad a la cuestión que en la Diputación se ventilaba respecto a los Médicos de su Beneficencia.

Yo no solo creo lo contrario, y conmigo están todos los que tienen algo de liberales y demócratas, sino que entiendo, que cuando un asunto ha llegado a preocupar a las

gentes como acontece con el que nos ocupa, constituye un deber, por parte de los que tienen alguna representación colectiva, ilustrar debidamente al público.

No era posible, ni aún en el supuesto de no haber constituido una indignidad el hacerlo, escamotear la resolución del asunto que plantearon ante la Diputación el Colegio de Médicos de Barcelona, y los señores Médicos del Colegio de Gerona, señores Don Alfonso Hosta y Don Laureano Dalmau, pues es de saber que los documentos referidos, fueron registrados en la Diputación, y de ellos habló la Prensa, por nota que seguramente dieron sus autores. Y constituye por otra parte una invención gratuita la versión que corrió de que yo por virtud de mi artículo exhumaba una cuestión muerta, porque los médicos autores de la Exposición la había ya retirado, sino materialmente, moralmente, ignorando que, aun cuando fuese así, que no lo es, un particular puede renunciar a un derecho exclusivamente a él inherente, pero que no tiene ningún valor la manifestación que pueda hacer de que no se curse, tramite y resuelva un asunto que tenga ya carácter público, o sea que directamente afecte a una colectividad de cualquiera clase que sea.

Lo que ha acontecido, con el asunto ya tristemente célebre de los médicos de nuestra Beneficencia, patentiza haber sido grande la ingerencia que en el mismo ha tenido la Junta de Gobierno del Colegio de Médicos de Gerona, de la cual forman parte tres señores Médicos pertenecientes a la propia Beneficencia Provincial.

Cuando no tuvieron tiempo de llamar, fuertemente, la atención de la Dirección General de Sanidad, presentando el problema como una cuestión de clase, la misma Dirección General informó en contra de los Médicos de la Beneficencia provincial gerundense cuya provisión con carácter definitivo tuvo lugar durante la Dictadura, y su informe sirvió de base a una resolución de la Dirección General de Administración de fecha 21 de Julio de 1930. Acudiendo de nuevo los Médicos de la Beneficencia, o por mejor decir en su interés y nombre, la Junta de Gobierno del Colegio de Médicos de Gerona, que por lo visto no entiende representar a los señores Hosta y Dalmau, obtuvieron una resolución contraria

en la Dirección General de Sanidad, a pesar de haber sido ésta con su informe según antes se dijo, la que provocó la acertada disposición de la Dirección General de Administración.

Es curioso hacer observar que se llegó a cometer la torpeza por la Junta Directiva o de Gobierno del Colegio de Médicos de Gerona de preguntar si el Inspector de Sanidad y el Sub-Delegado de Medicina Sres. Ferret y Coll, que formaban parte de los Tribunales para proveer plazas de Médicos en la Beneficencia Provincial de Gerona, tenían el carácter de profesers del Estado, cuya consulta concreta no pudo menos que ser evacuada en sentido negativo.

A propósito de una consulta semejante, en una proposición que presenté a la Comisión Permanente de esa Diputación en 24 del pasado febrero, no pude menos que consignar: “¡A qué ofuscaciones puede conducir el espíritu de clase!”

“Produce tal consulta el efecto que produjera una persona que preguntase por su sexo”.

Como después de la resolución de la Dirección General de Sanidad a que acaba de aludirse de fecha veinte y siete de Octubre de mil novecientos treinta, quedó en estado de una verdadera contradicción la consulta evacuada por la Superioridad, ya que si de un lado la Dirección General de Administración, que era Autoridad competente en la materia, resolvía en contra de los señores Médicos de otro, la Dirección General de Sanidad, que no era autoridad competente, poniéndose en contradicción consigo mismo resolvía a favor de la permanencia en sus puestos de cuatro médicos nombrados por la Dictadura, constiuía acto discreto el acudir de nuevo al Ministerio de la Gobernación para que por quien procediese se pronunciase la última palabra en el asunto, en vía de consulta, empero, tan solamente.

En seis de Febrero próximo finido dictó R. O el Ministerio de la Gobernación por virtud de la cual se establece un criterio ecléctico, a mi entender completamente erróneo, por virtud del cual, se consigna, contestando solamente por vía de consulta, y por consiguiente

quedando en libertad para aceptar o no tal criterio la Diputación, que los Médicos de la Beneficencia Provincial pueden ser nombrados por oposición o por concurso.

Respecto a lo que yo entendía, debía hacer la Diputación, presenté para la sesión de la Permanente del 24 del próximo pasado Febrero la correspondiente proposición; y como pudo leerse en “La Veu de Catalunya” correspondiente al veinte y siete del mismo Febrero un artículo del médico de Barcelona Doctor Trías de Bes en que se daba cuenta de una R. O. dictada por el Ministro de la Gobernación, con carácter general, en cuya virtud se dictan Reglas según las cuales las plazas de Médicos de la Beneficencia Provincial deben proveerse por oposición ante un Tribunal nombrado por la Academia de Medicina de la Capital de la Región, presenté en once del actual Marzo una proposición adicional, a fin de que se suspendiera tomar resolución hasta aparecer en la Gaceta la R. O. de Gobernación de que daba cuenta el Doctor Trías de Bes.

Resulta de todo lo expuesto, que en la fecha en que nos hallamos, por culpa que no es del que hasta ahora ha sido Ponente de Beneficencia, sino de otros elementos y de los organismos oficiales, no se sabe a punto fijo a qué atenerse respecto al nombramiento de Médicos de la Beneficencia Provincial. Lo único que es de saber, porque lo dicta el simple buen sentido, es que por mientras ninguna ley lo prohíba, debe la Diputación proveer las plazas de Médicos de la Beneficencia mediante oposiciones que juzgue un Tribunal por demás serio, tal, cuando menos, como se propone en mi proyecto de Reglamento en su artículo 62 concordante en un todo con las disposiciones vigentes, con la sola salvedad de lo que venga a disponer, siempre en sentido más rígido y restringido, la R.O. a que se refiere el artículo del Doctor Trías de Bes, y de que antes se hizo mérito.

En vista de ello vime obligado, ante el poco tiempo que tendrán de vida las actuales Diputaciones, y ante la contingencia, que hoy no es contingencia sino realidad, de que saliera yo de la Diputación en brevísimo plazo, a presentar las tres proposiciones que dirigí a la Comisión Permanente para su sesión del día 24 del próximo finido Febrero,

entre ellas la referente a la Información de que habla el Boletín Oficial correspondiente al día cinco del presente Marzo.

Todo quedaba supeditado a la resolución que en vía de consulta dictara la Superioridad, y todo se supeditaba a la aprobación del Reglamento que yo dejé terminado y presentado en Septiembre último, aprobación obstruccionada por influencia de cierto sector médico, bastando para demostrarlo el hecho de que el Diputado Médico Doctor Mas no quiso estudiarlo en Secretaría, sino que solicitó se le facilitara copia.

Para destituir en cambio al Ingeniero señor Izquierdo no hubo necesidad de facilitar copias a ningún Diputado, y esto que el expediente de destitución no era simple ni muy limitado.

Protesto por consiguiente de la acusación que me hizo don Carlos Jordá el día 11 del presente Marzo en el Salón de actos de la Diputación referente a que todas las cuestiones de la Beneficencia y de los Médicos podrían haber sido resueltos a los tres meses.

A pesar de todo lo expuesto, podrían mis ex-compañeros en la Comisión Permanente, quejarse de desconsideraciones que personalmente con ellos, o para la Corporación, yo hubiese tenido. Desde luego, como a grave censura en su escrito (“A la opinión”) expresan que no les dí a conocer el texto de las Consultas que yo elevé a la Superioridad.

Como a contestación basta decir lo siguiente: Fuí autorizado para consultar, no para someter el texto de mi consulta a la aprobación de la Comisión Permanente. Nadie por otra parte mostró interés en conocerla, y esto que yo hubiese tenido sumo gusto en enseñárselas; amen de que bien claro resulta y así se expresa en su escrito “A l’Opinió”, que ellos mismos entienden que las Corporaciones no deben consultar nada.

Como yo tengo otro criterio, y tenía interés en saber si de lo Alto vendrían luces que pudiesen llevar al ánimo el convencimiento de la justicia y legalidad de la solución que adoptase, propuse las Consultas. Y es que no me consideraba yo tan competente, como

por lo visto se consideraban los otros, ni estaba dispuesto a dar un voto que no fuese consciente, ni en pro ni en contra de los señores Médicos.

Desgraciadamente los hechos han demostrado, que por haberse hecho del asunto una cuestión de clase, lejos de haberse aclarado el problema se ha oscurecido, quedándome yo con mi criterio, que tengo la inmodestia de creer, sería compartido por las primeras figuras del Foro.

¿Desconsideraciones y desdenes para los señores Diputados?

¿Cuándo los he tenido?

Nadie lo ha afirmado, ni siquiera insinuado.

¿Desconsideraciones y desdenes para la Corporación Provincial o para la Comisión Permanente?

Yo, entre varios actos que podría referir, solo quiero citar dos, por virtud de los cuales demostré el interés que tenía por la respetabilidad y buen nombre de la Corporación.

No recuerdo en que mes sería, seguramente en verano del pasado año, que un día en plena sesión de la Permanente se levantó airado el Diputado don José María Iglesias, diciendo que salía del Salón para no volver más.

El ruido con el cerramiento de puertas que produjo a su salida fué notado por todos los funcionarios de la Casa.

¿Porqué en tal forma abandonó la Diputación el Diputado señor Iglesias?

Porque creyó que allí sólo imperaba la voluntad y criterio de los señores Geli i Jordá. Así cuando menos lo expresó. Hoy debe haber cambiado de opinión.

Corrí una buena parte de la noche en compañía de don José María Masramón a fin de ver si lo hallaba en fondas o garages. Solo pudimos averiguar que aun tenía el coche en el Garage Callicó. Continué solo mis pesquisas el día siguiente, y por fin logré llevarlo a la Diputación, no sin grandes esfuerzos.

Supongo que nadie dirá que no fuese eso interesarse por la seriedad de la Corporación. Los señores Geli y Jordá no lo buscaron en ninguna parte. Otro caso por demás reciente. A consecuencia de los actos revolucionarios de Jaca y de Cuatro Vientos, constituyóse en esta ciudad, al igual que en otras poblaciones españolas, una Junta provincial al objeto de participar en el Homenaje Nacional a los Institutos Armados y a una suscripción a favor de la Guardia civil y víctimas de los aludidos sucesos.

Dicha Junta Provincial dirigió una Alocución a los ciudadanos en general y dirigióse igualmente a los indicados fines a las Corporaciones Provinciales y Municipal.

Como a miembros de la expresada Junta Provincial firmaban la expresada Alocución, varios distinguidos señores entre ellos el Diputado de la Comisión Permanente y Vice Presidente de la Diputación, don Manuel Vancells.

La Diputación tuvo que entender y entendió tal asunto, y alegando no haber cantidad presupuestada para tales fines, se negó toda suscripción.

El Presidente no tenía para qué poner dificultades a un semejante acuerdo, porque cuando los Diputados están todos conformes, no es lógico haga oposición. Pero como me asombré del proceder del señor Vancells, ex maurista y persona muy contraria a los que promovieron los actos revolucionarios de Jaca, que no supiera responder a su firma, para que pasarse ello más desapercibido, y no quedase tan en descubierto la Diputación, al trasladar yo el acuerdo de la Corporación, envié de mi peculio particular por conducto de la Sección Central de la Diputación, la cantidad de cien pesetas.

Nada de esto hubiera dicho si la ocasión no lo brindase, en que ha llegado el momento de patentizar la consideración que me merecieron siempre los Diputados y la Corporación. Era preciso hiciera constar yo esto para que se viera la sin razón del acto de cinco Diputados, entre los cuales forma parte el señor Vancells, que se declaran incompatibles conmigo como a Presidente, como a Ponente de Beneficencia y como a miembro de la Permanente.

Esto resultó claro en la acusación que en la Diputación me dirigió don Carlos Jordá en la sesión del día 11 del presente marzo; y esto, temiendo no lo hubiera yo entendido, es lo que me mandó decir el señor Jordá por conducto del señor Secretario de la Corporación.

En el escrito “A la Opinió” publicado el día 20 del pasado Febrero se sienta la teoría, que es algo insólito el que un miembro de una Corporación dé a conocer los asuntos antes de ser resueltos. Este es el motivo que presentan los firmantes del escrito, queriéndole dar apariencia de veracidad.

En primer término es de observar que lo que molestó a mis ex-compañeros de Comisión fué el que en medio de otros muchos asuntos por mis tratados en el periódico “El Autonomista” hablara yo de asuntos de la Beneficencia, que ellos por lo visto (así parece cuando menos) deseaban silenciar.

Es de saber, y no pueden sobre ello alegar ignorancia quienes pertenecen a un partido que a más de profesar las doctrinas catalanistas se llaman liberales, demócratas y republicanos, que las leyes actuales dictadas, incluso por las Dictaduras, declaran públicos todos los actos de las Corporaciones Municipales y Provinciales y sientan el principio de que cada ciudadano tiene el derecho de que en Secretaría se les libre copia de cuanto aparezca en los documentos y libros de la Corporación.

Criticar en el expresado sentido mi proceder, es desconocer, y se ha visto bien recientemente que se da publicidad a las calificaciones del Ministerio Fiscal, incluso las del Ramo de Guerra, antes de verse las correspondientes causas, y que hasta las leyes publican cuando están en vía de proyecto.

Antes que Presidente de Diputación, antes que Ponente de Beneficencia y antes que Diputado provincial, he sido, soy y pretendo ser ciudadano con todos los derechos inherentes a la ciudadanía. Y es de notar, que yo escribí y continuaré escribiendo mis artículos, Dios mediante, en concepto de ciudadano, utilizando, claro está, y esto es lo justo, natural y obligado los datos que pude adquirir durante mi paso por la Diputación.

¿Es que tenía que conservarlos platónicamente no lanzándolos a la opinión, dejando así de ilustrarla en asuntos que son suyos, muy suyos y que nadie tiene el derecho de escamotearlos impidiendo que sean bien conocidos por el público?

¿Es que como si fuese yo un párvulo tenía que escribir al dictado de mis compañeros de Comisión, sobre todo en un asunto en que, según los hechos han demostrado, deseaban no tener que tratar?

Podría haber sido motivo de discrepancia y antagonismo entre los miembros de la Comisión Permanente y el Presidente, la circunstancia de que habiendo sido nombrado como perteneciente a un determinado grupo político, hubiese desertado de su credo o de su disciplina.

Esto empero no es lo que ha ocurrido.

Ni pertencí jamás al grupo de los que han propugnado siempre por ser los principales, por no decir únicos, árbitros de la política de la Diputación, o sea de los asuntos a la misma pertenecientes, ni de una manera accidental, me concerté para constituir ningún grupo.

En efecto:

Pretenden tener la exclusiva (hoy ya la tienen) en el gobierno de la Diputación los elementos del transformado partido de Acción Catalana, señores Jordá y Geli.

Jamás pertencí yo a tal grupo político, ni por lo que tiene de republicano, ni por otra característica suya, que por cierto combatí en un artículo titulado “La crisi del Catalanisme i la Conferencia Nacional Catalana” editorial de 21 de mayo de 1922. Lo que allí escribí, es lo que siempre creí, y es lo que sostengo hoy.

Resumen de mi modo de ver, como a catalanista, es lo que consta en un apartado del discurso que hubiera leído, si la ocasión se hubiese presentado propicia, cuando la última jornada regia en Gerona, fecha 28 de mayo de 1930, de S. M. el Rey don Alfonso XIII.

Hubiera dicho yo, y así se publicó en “Diario de Gerona”, edición de 30 de mayo de 1930, entre otras cosas lo siguiente:

“Para desvanecer definitivamente semejante equívoco, menester es que se declare, como afirmo yo en este momento y quisiera llegara mi voz a los últimos confines de España, que ni hay fuerza humana capaz de lograr que Cataluña deje de sentirse española, ni hay poder en la tierra que pueda realizar el milagro de que Cataluña no suspire por una justa Autonomía”.

Las palabras transcritas, no podrían suscribirlas los que llevan hoy la dirección de la Diputación, que formaron parte de la agrupación llamada de “Acción Catalana” y que integran hoy con otros muchos elementos, el “Partit Catalanista Republicà”, porque a pesar de los años transcurridos, y a pesar de sus momentáneas inteligencias con los partidos republicanos españoles, hoy como ayer, en esencia, aspiran a una completa independencia de Cataluña, o sino veáse como en la declaración del naciente “Partit Catalanista Republicà”, aparecida en “La Publicitat” del once del presente marzo, léese: “Quan a l’organització política nostra, el Partit Catalanista Republicà vol la llibertat nacional de Catalunya basada en el dret de pròpia determinació. Enten que la realització d’aquest ideal no es incompatible amb un pacte de caràcter federatiu amb l’Estat o Estats espanyols, que delimités l’autonomia de Catalunya, la qual hauria d’ésser concretada en una Constitució interior, aprovada per una Assemblea elegida lliurement pel poble català”. Respeto tal opinión, pero no la comparto, opinión recientemente combatida, con argumentos poderosísimos, por don Francisco Cambó.

A pesar de la diferencia enorme existente entre el credo político de los señores a que antes nos referimos, y el credo político de los que en Gerona siguen la política de don Francisco Cambó, no puede negarse que la suerte de los directores en nuestra Diputación, es verdaderamente sorprendente, pues han logrado que sus planes sean secundados por el representante y amigos, de la política de Cambó en esta provincia.

Como si todo el mundo no lo supiera, bastaría para evidenciarlo la nota política publicada en “Diario de Gerona” en 13 de febrero último por el representante de Cambó, en que , lisa y llanamente se dice, que las relaciones entre los elementos que él dirige y los otros a que me refiero, hasta el presente han sido buenas.

Pueden batirse en Barcelona “La Publicitat” y “La Nau”, de un lado, con “La Veu de Catalunya”, por otro, dando un espectáculo que tanto daña y perjudica la causa de Catalunya, pero esto no obstante, en Gerona conviven en perfecta armonía elementos tan diferentes, y pueden disfrutar así de los favores oficiales aquellos que en teoría se han declarado tan enemigos del Gobierno.

Tampoco hay motivo de queja porque me haya separado yo de las normas de un grupo accidentalmente formado, pues al constituirse la Diputación no me concerté previamente con nadie, ni fui yo el autor del cartapacio que tanto molestó a los señores don Joaquín Franquesa y don Fernando Casadevall, que no han vuelto más a la Diputación. Y para reparar en lo que se pudiese los males que de tal acto derivaron, hubo un momento en que los compañeros de Comisión, sobre todo los señores Geli y Jordá, rogarónme fuese a ver al señor Franquesa por si quería aceptar un puesto en la Comisión que tenía que trabajar en la elaboración del Estatuto Regional que se proponía preparar al señor Maluquer.

En deferencia, y en demostración de consideración a mis compañeros de Comisión, convencido de que nada tenía que obtener del señor Franquesa, visité, no obstante, a dicho señor, para transmitirle con toda insistencia el ruego de mis compañeros.

La respuesta fué negativa, como yo había previsto y anunciado.

Ha sido tanta mi consideración para con los compañeros de Comisión, que hasta he dejado a la determinación de los señores Diputados el señalar día y hora para celebrarse el Pleno que debía entender de mi dimisión, a pesar de ser exclusiva atribución mía.

Tal prueba de consideración, no puede ser comprendida por quienes aspiran a tener un “párvulo” en la Presidencia.

Si yo quisiera alegar muestras de desconsideración, tal vez podría hacerlo con más fortuna que no lo han hecho conmigo mis ex-compañeros de Comisión.

Un solo caso quiero recordar en este momento.

Hubo un día en que don Paulino Geli nos leyó en la Diputación una carta que en junio de 1930 habíale dirigido el ex-Ingeniero de la Diputación don Benito Izquierdo.

Acusaba la carta tanta desconsideración conmigo y con el Jefe de Obras Públicas don Federico Moreno, que el señor Geli se paró en medio de su lectura y comprendiendo yo que la carta debía contener un dardo contra mi persona, díjele que podía continuar sin ningún reparo.

Efectivamente, en la carta se decía, en estos o parecidos términos, “que si el señor Saguer se había encargado de la Ponencia (afectaba ésta al señor Izquierdo), se temía que el Ponente fuese no don Emilio Saguer sino don Federico Moreno”.

De tratarse de cualquier otro Presidente que no fuese yo, cuyas consideraciones para con los compañeros han sido siempre extraordinarias, y de tratarse de otros Diputados que hubiesen tomado como a propias las heridas inferidas a su Presidente, por aquel solo hecho se hubiese instruído expediente al señor Izquierdo. Pero ni pretendió esto el Presidente, ni a los señores Diputados les hizo gran mella el contenido de la carta, que ni siquiera el señor Geli quiso llevar después al expediente que por motivos varios no hubo más remedio que formar al señor Izquierdo.

Los motivos de queja contra la Presidencia y contra la Ponencia de Beneficencia contra ésta singularmente, ambas representaciones reunidas en mi persona, arrancan del hecho de que quiera yo luz y taquígrafos en todos los asuntos, y por tanto en los de la Beneficencia, especialmente en lo que atañe al cese de interinidades, provisión de vacantes, e investigación de lo que ocurra en el Hospital.

No se ha pensado que no era suficiente para que cesara el proceso iniciado, que dejara yo la Presidencia de la Diputación, la Ponencia de Beneficencia y todo puesto en la Comisión permanente, e incluso, como dejo, el cargo de Diputado.

Basta que sea yo ciudadano para que la obra empezada, hoy o mañana prosiga; y en este sentido yo digo al principal autor de la campaña contra mi emprendida:

Los muertos que vos matais gozan de buena salud, me refiero, claro está, a la salud moral, ya que la física la tengo muy quebrantada.

Las cosas seguirán, y yo presumo que en las aguras que he removido no navegará apaciblemente embarcación alguna, sin que en su fondo se efectúe un adecuado dragado.

Se ha querido apagar el fuego y se ha encendido, y quien sabe quiénes puedan ser los devorados por sus llamas.

Yo marchó tranquilo, satisfecho de haber cumplido con mi deber. Yo marchó tranquilo, aunque angustiado por lo que he podido ver y observar, no siempre muy conforme, a mi ver, con los rigurosos postulados de la ética.

Yo no tenía que trabajar, yo no he trabajado para culvitar ningún Distrito, y por consiguiente, yo no he mantenido contacto pre-electoral alguno, ni con autoridades ni con los representantes del Partido que más calor oficial lleva en la provincia, Partido, el del señor Cambó, bien claramente lo digo, con cuyos programas casi siempre coincide mi modo de pensar, pues estimo que casi todos los principios del señor Cambó constituyen manifestación de buen sentido, pero que constituye una desgracia el que los ejecutores, algunos ejecutores, de la política de Cambó, no tengan el acierto de traducir en actos los certeros y saludables puntos de vista de su jefe.

Partidario soy yo, lo he sido siempre, de la evolución en política, pero he distinguido siempre la evolución de la chapucería.

Me admiraría y satisfacería en grado sumo ver como los partidarios del señor Cambó, preparasen las próximas elecciones, exponiendo y sembrando a todos los vientos las prácticas, luminosas, y acertadas doctrinas, que en cada momento, sobre todo en estos últimos tiempos, ha sabido predicar el expresado señor, en lugar de vivir en mezcolanzas inexplicables y de querer derivar su influencia del continuo contacto con lo ofical.

No había necesidad después del escrito lanzado por mis ex-compañeros "A l'Opinió", de dirigirme acusación alguna el señor Jordá, el día 11 del presente en la Diputación, para hacerme comprender que se declaraban ellos incompatibles conmigo como a Presidente, como a Ponente de Beneficencia, y como a individuo de la Permanente. Mucho menos era necesario que me lo mandara decir por el señor Secretario de la Corporación, y desde luego tampoco era preciso que el Diputado que representa al Colegio de Médicos, enterado en la Diputación no cuando lo estatuído por la Superioridad exigía, sino cuando plugo a la Junta de Gobierno del Colegio de Médicos, en la noche del día 11 hiciera cierta visita para indagar cuál fuese la actitud de dos Diputados que no concurren nunca a la Diputación.

Está levantada una bandera; veremos si quien esté en condiciones y circunstancias apropiadas, sabe sostenerla enhiesta.

Yo sólo puedo trabajar en una modestísima esfera desde mi retiro de siempre, diciéndose para terminar:

A mis soledades voy;

de mis soledades vengo,

que para vivir conmigo

me basta mi pensamiento.

EMILIO SAGUER

Gerona, diez y siete de marzo 1931»

“Por Cataluña y por España: Artículo en que se habla del Canónigo Don Carlos Cardó y de dos discursos de D. Francisco Cambó y Batlle” ¹¹³⁶

Autor: Emili Saguer i Olivet

Cataluña Española Número 19 Girona, juliol de 1936

«No sabemos porque, pero lo cierto es que cada día nos encontramos ahora en el periódico con el doctor don Carlos Cardó.

Hoy día 12 de junio de 1936 publica en “La Veu de Catalunya” un artículo, en el cual dice que “La Dictadura no és solució”.

Jamás dijimos nosotros que permanentemente la dictadura debiese sustituir el régimen actual.

Hemos aludido sí a un régimen especial que no sabemos ni nos importa saber cómo debe denominar-se.

Un régimen especial que dure cuando menos veinte y cinco o treinta años, y mejor muchísimos más.

Lo que queremos, lo que entendemos debe forzosamente haber en beneficio de los mismos menesterosos, es un régimen especial que tenga al cabo de poco tiempo de operarse un cambio radical, unas Cortes especiales elegidas por sufragio limitado, muy limitado, orgánico o no orgánico.

Los tiempos han demostrado dos cosas claras y evidentes para todo el mundo.

Han demostrado que en primer término pese a quien pese la verdadera vida corporativa española es un fracaso actualmente, o sea un verdadero mentís.

Ni las Cámaras de Comercio, ni las Económicas de Amigos del País, ni tampoco las Cámaras Oficiales de la Propiedad Urbana sirven para nada, sino para hacer tributar más y más a los contribuyentes, y para mantener algunos parásitos, que viven en gran parte a

¹¹³⁶ *Cataluña Española*, Girona, núm 19, juliol de 1936

costa de los contribuyentes. ¡Y qué diremos de los actuales organismos merced a los cuales se organiza el llamado Derecho Social! ¡Qué diremos de los Jurados Mixtos, qué de las Juntas Arbitrales, qué de nuestros Tribunales, que los que gobiernan estén sujetos al Poder ejecutivo!

La cuestión es clara para el que teniendo ojos quiera ver y quiera escuchar teniendo oídos.

Hoy es cuestión de acabar pronto, muy pronto con el Gobierno que nos dirige o que nos debiera dirigir. Parte misma de los que nos gobiernan, de los que forman el Frente Popular se han dirigido al Presidente del Consejo, diciéndole que eso no puede durar, que ser Gobierno quiere decir gobernar.

El señor Presbítero Canónigo ilustre de la Catedral de Barcelona, señor don Carlos Cardó, verdaderamente es sofístico, determinista como lo hemos dicho ya otra vez.

En su artículo “La Dictadura no és solució”, revela claramente que puede ir del brazo de Cambó preconizando la democracia que se usa y estila en los países que dicen tenerla.

Jamás hemos preconizado para siempre una férrea dictadura, jamás queremos que se ahogue la voz de la verdadera religión. Jamás hemos sido amantes de una religión de quincalla aparatosa.

Algunos clérigos a veces faltaron a semejante máxima y estaban gozosos de que ciertas autoridades públicamente pareciesen que les apoyaban, siendo así que semejante autoridades eran muy conocidas de toda la gente y se sabía lo que podía esperarse de ellas. A nosotros siempre nos ha gustado ver al pueblo, al verdadero pueblo, al integrado por todas las clases sociales, predicar y hacer actos religiosos.

Al canónigo don Carlos Cardó, con su venia, que estamos seguros siempre nos es concedida, queremos dirigir las siguientes preguntas:

¿Cree él de buena fe que el actual estado de cosas, sin llegar a Rusia, puede sostenerse en España?

¿Cree que los que gobiernan a España, que todos se llaman demócratas, pueden llevar la nación española a puerto seguro?

¿Cree él que hay remedio para España, para sus intereses morales y materiales sin romper completamente con la gente que nos rige?

¿Es posible que ella se levante de su postración moral sin romper completamente con el sufragio llamado universal?

¿Cree el canónigo Cardó que si viviese Torras y Bages, predilecto en todo para nosotros, demostraría el horro que demuestra D. Carlos Cardó hacia un cambio de política?

¿Es posible que el señor Carlos Cardó no aborrezca de veras el llamado sufragio universal y todo lo que son consecuencias del mismo?

El señor D. Carlos Cardó, que ha defendido que hasta Santo Tomás tal vez era republicano, que se ha colocado casi en el dintel de la excomunión al defender que en ninguna circunstancia no podía atacarse al Poder constituido, glosando mal ciertos textos eclesiásticos, como dijimos en un número anterior de esta revista, no es estraño que ahora hable en la “Veu de Catalunya” de la manera como él lo hace en su edición del 12 de junio.

En suma; ¿cree o no el señor Cardó que lo actual en España puede continuar?

¿Cree que es una verdadera democracia el régimen político que hoy impera en España?

Nosotros querríamos unas Cortes, hijas de un sufragio muy limitado, un poder ejecutivo fuerte, y más fuerte aún, un poder judicial verdaderamente independiente e inteligente.

Todo lo demás es comedia, pura comedia, que a veces se convierte en tragedia. Es hora ya de que la comedia solo se exhiba en los teatros, pero no en el trato común de la vida.

No hablamos demasiado de vida orgánica y corporativa, porque todo esto es una mentira, con la cual se disfraza, se quieren disfrazar ciertas realidades vivas.

Que el individuo tenga sus libertades, esto es, las que debe tener; que el Estado tenga las suyas, no absorbiendo nunca la esfera propia del individuo. Que tengan voto los que tengan capacidad y haya logrado tener algo que conservar.

Las gente movediza, de ningún arraigo, de ningún amor a una tierra determinada, deben tratarse siempre con justicia, pero jamás se les debe conceder derechos para que puedan gobernar o desgobernar nuestro país.

Terminado ya estaba nuestro artículo cuando leímos en “La Veu de Catalunya” del martes 16 de junio de 1936, dos discursos que pronunciará el Sr. Cambó, el día 14 del mismo mes en el “Centre Catalanista llamado del Doctor Robert” y en el “Ateneu Autonomista del districte sisè”.

El segundo discurso que trata de la cuestión económica lo conservaríamos y de él haríamos una tirada inmensa, mientras que el primero procuraríamos que pasase inadvertido, porque manera de ver constituye un fracaso del Sr. Cambó.

El segundo discurso, que es hermoso y real, requiere un primer discurso, esto es, el del “Centre Catalanista del Doctor Robert”, completamente distinto del que allí se pronunciara.

Es monstruoso lo que dijo el Sr. Cambó, en el primero, esto es, que nada podía haber como a régimen casi mejor al gobierno actual.

Rusia o el régimen que allí impera, con el tiempo sería superior a otros que hoy tenemos por mucho más buenos.

El Sr. Cambó se declaró contrario a todo régimen especial que no fuese democrático, pero se guardó de decirnos que régimen impera hoy en España.

El Sr. Cambó en su segundo discurso nos dijo muy claramente que nuestra gran crisis económica que hoy comienza en grado sumo a padecer España, era política, exclusivamente política, pero no nos dijo si la política que hoy se sigue en España, no desde el 16 de Febrero, sinó desde que hay régimen nuevo, puede conducirnos a ningún

lugar seguro. Se guardó el señor Cambó de decir si el régimen actual que se vive en España es democrata o no.

Se ha de tener en cuenta que una cosa son las prácticas y otra los principios. Los principios que hoy se proclaman en España no son jurídicos, no son naturales, ni nadie casi, como no tenga ideas muy disolventes, puede admitirlos. Hoy en España hay partidos que participan en el poder que proclaman normas y leyes contrarias a todo lo existente hasta hoy, contrarias por consiguiente a los principios que informaron siempre nuestro modo de ser, el modo de ser de los cristianos, de los defensores del orden que siempre ha imperado en los países civilizados, cuando menos medio civilizados.

El señor Cambó no puede sostener su segundo discurso si no echa completamente a tierra el primero.»

EMILIO SAGUER

Llistat de membres vinculats al Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca

1. MARTÍ ADROHER: Va ser procurador i director de *El Correo de Gerona*. Vinculat al Centre Catalanista i se'l descriu com a consoci. Al cens de 1894 apareix com a periodista resident al Carrer Albareda (27 anys). Sabia llegir i escriure.
2. PERE ALIU I AGUSTÍ: Jutge municipal. El tracten de consoci en diferents ocasions. Al 1894 tenia 34 anys i de professió propietari segons el cens de 1894. Sabia llegir i escriure i vivia al Carrer Cruzada núm. 2.
3. RAMON Ma. ALMEDA: Va ser advocat. Al 1894 dóna una conferència al Centre sobre la llei, per tant era un conegut consoci. Mor el 4 de gener de 1918 essent degà del Col·legi d'Advocats de Girona, càrrec que va ocupar una sèrie d'anys. Tenia 35 anys al 1894, era advocat i vivia a la Plaça Independència 2.
4. JOAN ALMEDA: Advocat i propietari. Es vincula clarament amb la Lliga, tot i que abans forma part del jurat de la Associació Literària de Gerona al 1899. Tenia 47 anys al 1894 considerat com a propietari amb adreça al carrer de la Força 10.
5. ALFONS ALSINA: Estudiant i propietari. Era un dels joves valors del Centre Catalanista on va col·laborar activament a més d'escriure alguns relats a *Lo Geronés* i ser-ne company de redacció. Va morir la nit del 15 de febrer de 1901 quan semblava que seria un dels joves catalanistes més actius en el futur, ja que va participar en algunes juntes directives del Centre i va pronunciar nombrosos discursos.
6. FRANCISCO BABOT I NOGUERA: industrial. És considerat com a consoci nombroses vegades i pren part en la junta directiva de 1902. Al 1894 apareix com a sastre i sabia llegir i escriure, tenia 33 anys amb domicili a la Plaça Constitució núm. 6.

7. FRANCISCO BALARI I GALÍ: Escriptor. Va col·laborar en alguns escrits de *Lo Geronés* i va ser membre del col·lectiu *Enderrock*. Va escriure alguna novel·la i va guanyar algun premi com el de prosa de la *Revista de Montserrat* al 1903.
8. AGUSTÍ BARANGÉ: Propietari i fabricant de sabó. Té l'empresa juntament amb el seu germà Esteve. Les fàbriques les tenien a Granollers, Barcelona i Girona. Tenia 26 anys al 1894 amb domicili al carrer Santa Eugenia 5. Professió de "jabonero" i sabia llegir i escriure.
9. ESTEVE BARANGÉ: Propietari i fabricant de sabó. Té l'empresa juntament amb el seu germà Agustí. Reconegut com a consoci.
10. MANEL BARTOMEU: Comerciant. Té una botiga de vins a Girona al Carrer Abeuradors núm. 6. El tracten com a consoci. Al 1900 anuncia els vins en català i felicita el nou any en el mateix idioma.
11. FREDERIC BASSOLS: Procurador. L'anomenen com a consoci al 1899, tot i que al 1903 es presentarà com a candidat rourista.
12. FRANCISCO BOSCH I ARMET: escriptor. És fill de Carles Bosch de la Trinxeria i Dolors Armet. Llicenciat en filosofia i lletres al 1895 col·labora habitualment amb *Lo Geronés* tot i que viu a Prats de Molló.
13. JOAQUIM BOTET I SISÓ: historiador. President i fundador del Centre Catalanista. Tenia 46 anys i apareix com a procurador. Vivia al carrer Cisne 1.
14. JAUME BRUNET I ROIG: Advocat. Va treballar a la Diputació de Girona com a oficial lletrat. Va ser membre de la Associació Literària de Girona i va formar part d'alguna junta directiva del Centre Catalanista. Va ser cavaller de la Reial Ordre de Carles III i va morir al 8 de març de 1918.
15. JOSEP ORIOL CARBÓ: Comerciant. Té una botiga de roba al C/ Abeuradors de Girona dedicada a la roba i confecció per la dona. És afí al Centre segons *Lo Geronés*.

- 16.TOMÀS CARRERA I ARTAU: advocat. És un conegut advocat i que el tracten com amic del Centre. Al 1901 es llicencia en dret pel qual rep el premi extraordinari.
- 17.PAU CASSÀ: Botiguer, pintor i empaperador. Tenia l'establiment a la Baixada del Pont de Pedra, 14. Considerat en diverses ocasions consoci. Al cens de 1894 apareix com a comerciant, sabia llegir i escriure i tenia 45 anys amb residència a Pujada del Pont, 14.
- 18.PAU CIVIL: Catedràtic. Se'l considera com amic del Centre al 1898 i dóna suport a la Lliga Catalanista al 1901. Al 1894 tenia 55 anys i vivia al carrer Norte 1.
- 19.NARCÍS CLARÀ: L'únic coneixement que tenim és que al 1894 mor la seva esposa. Pot tenir alguna simpatia cap al Centre, però no se'n fa massa esment. Se'l considera com a consoci al 1894. Tenia 29 anys al 1894 i era comerciant. Vivia a la Cort Reial 17 .
- 20.JOAQUIM COLL I BAGES: Productor. Va formar part de diverses juntes directives del Centre.
- 21.PERE COLL I LLIURE: Propietari. El tracten com a consoci i amic al 1899.
- 22.PERE COLLELL I ALIU: Eclesiàstic. Exerceix com a professor de religió amb un sou anual de 1500 pts a inicis del segle XX. Se'l reconeix com a consoci al 1895. Tenia 49 anys al 1894, de professió presbiteri i viu al Carrer Cervantes 9.
- 23.RÈGUL CUMANÉ I PUJOLAR: Notari de Palafrugell. És secretari del Centre Catalanista en diferents etapes. Es va llicenciar en dret civil i canònic a la Universitat de Barcelona al 1895. El seu pare va ser procurador i al 1900 va guanyar les oposicions com a notari de Palafrugell. Tot i que des del 1898 és advocat interí de l'Estat a Girona. Pel que fa al tema polític a part de la seva implicació amb el Centre Catalanista de Girona sabem que és membre del "Círculo Tradicionalista" i és vicepresident de la Juventud Carlista Gerundense al 1897. Tanmateix, va ser nomenat director del diari *El Norte* durant un curt període de

temps. Al 1894 tenia 25 anys de professió estudiant, no podia ser escollit i vivia al carrer Sabateries Velles 7.

24.JOSEP DALMAU I CARLES: Mestre. Dirigeix l'escola municipal de Girona. A més és escriptor. És un clar simpatitzant del Centre i se l'anomena consoci en diverses ocasions. Al 1894 tenia 36 anys amb domicili a la Plaça del Rei D. Martín 17 i era professor.

25.JOSEP DURAN I SERRA: És el conservador del Centre en la junta del 1894-95, però a part d'aquest fet no se'n coneix res més del personatge. Al 1894 tenia 28 anys vivia al carrer Plateria 6 i era escriptor. No podia ser escollit.

26.NARCÍS DE FONTANILLES I GASULL. Mestre superior. A part de la seva tasca com a educador és molt conegut per ser un poeta amb cert renom i col·laborador habitual de *Lo Geronés*. Al 1898 va obtenir el títol de mestre, però al cap de poc temps va morir de malaltia i es converteix en un mite del catalanisme gironí, per la seva mort prematura.

27.MANUEL FITA: Restaurador. És propietari de la coneguda Fonda del Centro. Està casat amb Dolors Serra i al 1899 passa a gestionar la fonda que havia dirigit fins al moment el seu pare. No sembla massa afí al Centre, ja que no se'n parla massa des de *Lo Geronés* el que ens fa pensar que és un personatge ambigu tot i que se'l considera consoci al 1898.

28.JOQUIM FRANQUESA I BARCELÓ: Advocat i propietari. És vocal del Centre entre 1894/95 i es presenta a les eleccions administratives municipals de 1895 on no surt escollit. Més endavant serà degà del Col·legi d'Advocats de Girona (1920-24 aproximadament). Al 1894 tenia 25 anys de professió advocat i vivia a la Rambla Álvarez 3.

29.JOSEP FRANQUET I SERRA: Llibreter i impressor. És el propietari de la llibreria que hi havia situada al C/ Argenteria 26. Tanmateix era un conegut poeta i va

guanyar diferents premis. En el mateix sentit va ser un dels impulsors dels Jocs Florals a Girona així com del mateix Centre. Va morir a Barcelona al 14 de setembre de 1907. Al 1894 tenia 42 anys, vivia al carrer Plateria 26 i era comerciant.

30.MODEST FUREST: Metge. Està considerat com amic del Centre. Era el propietari de les aigües Vichy Catalan. Al 1894 tenia 41 anys i era metge. Vivia al carrer Albareda, 12.

31.JOSEP FUSTER: Metge. Està vinculat al Centre ja que des de *Lo Geronés* l'anomenen consoci en vàries ocasions. Té un germà mossèn i la seva consulta està a la Pujada de Sant Martí, núm. 2. Tenia 44 anys al 1894 i vivia a Sant Fèlix 29.

32.MIQUEL GASPAR BOHIGAS: Joier. Cosí de Frederic Gircós està vinculat al Centre. Va morir al 1 de juliol del 1928 víctima d'un atac de cor. Tenia 29 anys al 1894, era plater i vivia al carrer Plateria 6.

33.FERRAN GIRBAL I JAUME: Escriptor. Era un jove escriptor que va col·laborar amb *Lo Geronés*. Fins i tot alguna obra seva és estrenada al Teatre Romea al 1899.

34.FREDERIC GIRCÓS: Advocat i escriptor. Al 1899 va obtenir el títol d'advocat. Al 1903 obté una plaça d'administrador del cementiri de Barcelona. Forma part de la junta del 1897 i del 1902.

35.JOSEP JUBANY: Procurador. Del 1899 al 1902 és vocal de la junta del Centre. A més, a partir de 1904 és el secretari del Col·legi de Procuradors de Girona.

36.JULI LAVERNY: Magatzemista. Dóna suport al Centre Catalanista en diferents actes.

37.JOSEP LOPERENA ROMÀ: Notari. Vinculat al Centre Catalanista de Girona ben aviat deixarà la ciutat ja que al 1900 és nomenat notari a la Selva del Camp.

38. JOAN DE LA C. MAJUELO: Advocat i propietari. Tan ell com el seu germà Francesc J. Majuelo estan vinculats al catalanisme. Van donar suport a la Lliga Catalanista de Girona i Francesc va ser president de la Juventud Carlista Gerundense. Era advocat de 52 anys i vivia al carrer de la Força 11.
39. JAUME MILLÀS: Advocat. Al 1900 rep el grau de llicenciat en dret civil i canònic a la Universitat de Barcelona. El relacionen amb el Centre com a consoci.
40. FRANCISCO MONTSALVATJE: Historiador, banquer i propietari. Neix al 1853 a Olot. Ben aviat s'establirà a Girona gestionant el negoci bancari de la família. Era afí al Centre i va ser president de la Lliga Catalanista de Gerona al 1901 i posteriorment de la Lliga Regionalista al 1903. Forma part de la junta directiva del propi Centre al 1901.
41. JOSEP MORATÓ I GRAU: Escriptor. Va ser un conegut escriptor que va guanyar diferents premis i va participar en els Jocs Florals de Barcelona. Es va casar i va anar a viure a Barcelona on va col·laborar amb *La Veu de Catalunya*. En diverses ocasions se l'anomena consoci i forma part de la junta directiva.
42. JOAN MARTORELL: Arquitecte. Podria ser un personatge ambigu tal i com diu Joan Vinyas.
43. GERONI MAS: Constructor. Al 1904 adjudiquen a la seva empresa la destrucció d'una part de la muralla de Girona. Al 1894 tenia 28 anys i era comerciant. Sabia llegir i escriure i vivia al carrer Bern, 3.
44. PRIMITIU MURTRA: Comerciant. Té una botiga de camises i roba per senyors a Girona. Afí al Centre.
45. MANUEL NADAL: Comerciant i propietari. Va formar part de la junta provincial de Polavieja. Tenia 39 anys al 1894, vivia a la Plaça del Rei D. Martín, 3. Sabia llegir i escriure.

- 46.PERE DE PALOL: Procurador i poeta. Va formar part de la primera junta directiva al 1894 quan tenia 34 anys. Va morir al 26 de febrer de 1936. Pare del poeta Miquel de Palol, va ser un dels col·laboradors més joves de la *Revista de Gerona* i va participar en l'Associació Literària de Girona i a les tertúlies que organitzava aquest grup.
- 47.NARCÍS PÉREZ XIFRA: Comerciant. Va ser regidor al ajuntament de Girona al 1904. Regentava un establiment de drogues i comestibles a la Rambla de la Llibertat. Tenia 28 anys al 1894 de professió comerciant i vivia al carrer Abeuradors 2.
- 48.JOSEP POU I BATLLE: eclesiàstic. Era catedràtic del seminari i moltes vegades feia els seus sermons en català. Escriu varis articles a *Lo Geronés* i té una tendència catalanista ja que és un dels fundadors de la Confraria de Sant Jordi. Al 1894 tenia 25 anys, el consideraven estudiant i vivia a la Plaça del Carril 3. No podia ser escollit per càrrecs públics i sabia llegir i escriure.
- 49.NARCÍS PRATS: Advocat. Es va llicenciar al 1898 i participa d'alguna manera amb *Lo Geronés* i el Centre. És company de Joan B. Torroella i junts publiquen al 1899 al *Diario de Gerona* el pensament de Tomàs Mieres ¹¹³⁷. El seu pare, era el degà del Col·legi de Procuradors al 1899 quan mor.
- 50.IGNASI PRIM DE BALLE: Advocat i propietari. Vinculat totalment amb el catalanisme. Va formar part de vàries juntes directives i va substituir a Saguer en el càrrec de vicepresident.
- 51.NARCÍS PRIM DE BALLE: Llicenciat en Filosofia i Lletres. És el germà d'Ignasi Prim. Ben aviat va anar a viure a Colònia (Alemanya) i es desvincula de Girona.
- 52.FRANCISCO PUIG PALLÉS: Industrial. Té un taller amb el seu germà Esteve i se'l considera consoci al 1898 a més de formar part de la junta directiva.

¹¹³⁷ *Diario de Gerona*, 1 d'agost de 1899

- 53.FELIU QUINTANA: advocat. És membre de la junta directiva del 1900, té el càrrec de secretari segon.
- 54.PERE RAMIÓ SAURA: Enginyer industrial. Al 1895 ja exerceix la seva ocupació. Serà regidor a l'ajuntament de Girona i el consideren consoci. Al 1894 tenia 25 anys, era propietari i sabia llegir i escriure. Vivia a la Plaça Sant Francesc, 4.
- 55.JOAN RIBAS: Procurador. Segons *Lo Geronés* és un consoci i dóna suport en varis moments al Centre Catalanista. Participa en varis premis literaris de caràcter catalanista i és membre de la Junta del Govern del Col·legi de Procuradors de Girona al 1900. Al 1894 tenia 29 anys i vivia a la Plaça Sant Francesc 10 d'ofici procurador.
- 56.JOAQUIM RIERA I BERTRAN: escriptor. Nascut a Girona al 1848 i mor a Barcelona al 1924. Reconegut catalanista i president de la Unió Catalanista. Al cap de poc temps de constituir el Centre va ser nomenat soci d'honor.
- 57.FRANCESC ROCA AUGUET: Farmacèutic. El tracten de consoci, tot i que sembla un personatge ambigu.
- 58.RAFEL ROCA AUGUET: Advocat. Germà de l'anterior si era afí al centre ja que forma part de la junta directiva. Al 1901 es va llicenciar en dret civil i canònic i va ser taquígraf de la Cambra Popular. Era amic d'Alfons Alsina.
- 59.PERE ROCA I JORDÀ: Escriptor. Col·labora amb *Lo Geronés* escrivint poesies, rotatiu del qual també n'és redactor. Membre de la junta directiva del Centre Catalanista i vicepresident de l'Agrupació Catalanista del Sport quan es constitueix al 1899.
- 60.EMILI SAGUER I OLIVET: Notari. Vicepresident i fundador del Centre Catalanista. Al 1894 tenia 28 anys amb residència al carrer Auriga.

- 61.NARCÍS SAMBOLA: Advocat i hisendat. Es vincula clarament amb la Lliga, però anteriorment col·labora amb el Centre en campanyes puntuals com l'ajuda a la gent de la Tordera. Tenia 43 anys i vivia al carrer de la Força 13.
- 62.JOAN BTA. TORROELLA: Advocat i escriptor. És afí al Centre i es vincula amb la Lliga quan es constitueix.
- 63.PERE VAYREDA I OLIVAS: Advocat i propietari. Nascut a Lladó col·labora amb el catalanisme gironí tot i que serà amb l'entrada del nou segle que s'hi vincula de manera més clara.
- 64.JOQUIM VERAY VALLÉS: Advocat. Va obrir el seu despatx d'advocat al 1902 a Girona. És nomenat jutge suplent al 1905.
- 65.EMILI VERDAGUER I FERRAGUT: Procurador. Va ser oficial de jutjat al 1903 i membre de la junta directiva del Centre al 1899 i al 1907. Va morir al febrer de 1933.
- 66.JOAN VINYAS COMAS: Advocat. Vinculat clarament amb el catalanisme. Va obrir el seu despatx com advocat al 1902 a Girona. Va néixer al 1868 i va morir a Girona al 1951.
- 67.JOSEP XANDRI PICH: Mestre superior. Va obtenir el títol al 1898, però ben aviat abandonarà la ciutat per exercir a Puigcerdà.
- 68.PRUDENCI XIFRA I ANTIGA: Comerciant i propietari. Té un magatzem de granes a Banyoles. És membre de la junta directiva al 1900 i candidat per la Lliga al 1901. Tenia 26 anys al 1894 era comerciant i vivia al Carrer Santa Eugènia 5.

La producció escrita d'Emili Saguer

Emili Saguer i Olivet va ser un prolífic escriptor. Va escriure un seguit de publicacions de diferent tipologia, tot i que la més destacada és en el camp de la seva professió com a home de lleis i notari. També hi podem trobar alguns escrits polítics, però no en són masses. Cal afegir-hi l'obertura a nous camps com és el cas de les fonts i les aigües mineromedicinales, una de les seves passions.

Entre les 25 obres que hem localitzat, una gran majoria les podríem qualificar d'opuscles ja que són petits llibrets on compila diferents articles escrits per ell mateix. Tot i això, entremig hi ha algunes obres ben destacables com seria la tesi sobre els fideïcomisos a Catalunya o bé la revista *Cataluña Española*.

En la llista de les seves publicacions no hi apareixen el munt d'articles que va anar publicant en diferents diaris de l'època. Va col·laborar de manera intensa amb el setmanari catalanista *Lo Geronés* en la seva etapa com a membre del Centre Catalanista de Gerona y sa comarca. Podem situar articles seus en diferents diaris com el *Diario de Gerona*, *El Autonomista*, *La Lucha*, *Diario de Barcelona*, *La Veu de Catalunya*, *La Renaixença*...per citar-ne alguns exemples.

Seguidament detallem les obres que va publicar Saguer durant tota la seva vida. Són diferents opuscles i llibres que actualment són consultables. Els que no hem pogut localitzar els hi hem situat un interrogant ja que la llista s'ha fet en base a les contraportades dels llibres on es detallaven les obres que havia anat publicant el notari.

Una gran majoria d'aquestes obres es poden consultar avui dia en diferents institucions. On es conserva un major número és a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona on s'hi troben 16 de les 25 obres conegudes. A la biblioteca de la Universitat de Barcelona o de la Universitat de Girona també s'hi conserva un extens catàleg de les seves publicacions. La resta es troben en fons ben diversos com la biblioteca Diocesana, la Biblioteca de

Catalunya i d'altres que es troben pel territori català. Algunes de les seves obres encara avui es poden comprar a través d'antiquaris.

La llista de les obres d'Emili Saguer la conformen un total de 25 publicacions, d'aquestes hem pogut consultar 24. L'interrogant el tenim amb un text a cavall entre les dècades dels 20 i els 30 amb el títol *Sucesión contractual*. Surt en una llista d'obres seves, però no apareix en cap de les fonts consultades, un autèntic enigma.

Les publicacions del notari de Girona van ser:

1. *Situación del Derecho Catalán ante el Código Civil. (1895)*
2. *Consecuencias de una instancia (1897)*
3. *Dictamen y proyecto de reforma del Montepío Notarial de Catalunya (1899)*
4. *Qüestió notarial (1901)*
5. *Lo Catalanisme y la Lley Penal (1904)*
6. *Naturalesa jurídica de la lilegítima segons el dret de Catalunya (1905)*
7. *De la parcería y 'l Judici de Desahuci (1905)*
8. *De la parcería y 'l Judici de Desahuci (Resposta a D. Joan Martí i Miralles) (1906)*
9. *Régimen Economich familiar de Girona y son Bisbat, segons els mes freqüents pactes matrimoniais (Conferencia leída en la Academia de Jurisprudencia y Legislación de Barcelona el dia 8 de mayo de 1907). (1908)*
10. *Solidaritat Catalana (1908)*
11. *Censos y Censales del Estado. Su prescriptibilidad y demás razones para oponerse a su pago. (1910)*
12. *De la reserva para testar. (1911)*
13. *Els Fideïcomisos ab relació a la futura codificació catalana (Conferència lilegida a l'Acadèmia de Jurisprudència y Legislació de Barcelona) (1912)*
14. *Institución dels Fideïcomisos y sus efectos en Catalunya (1913)*

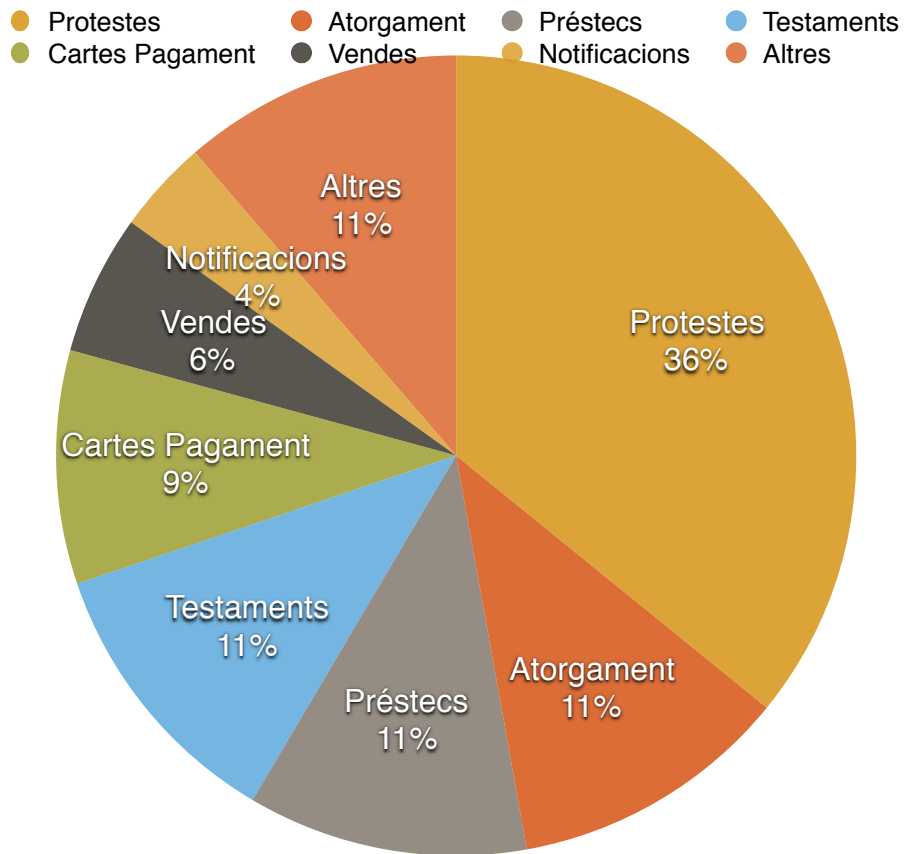
15. *Derechos que la legislación Minera salva y reserva a los propietarios con respecto a las substancias de la 2ª Sección y brevísimas observacions acerca del Proyecto del Código Minero. (1916)*
16. *Lo técnico y lo jurídico en el Ramo de Minas. (1921)*
17. *Herencias de confianza (1923)*
18. *Instructa: del pleito contencioso-administrativo promovido por los senyores Saguer y Olivet y de Ribot y Olivas contra la supuesta aprobación por parte del Ministerio de Gobernación de una ordenanza de la Diputación creadora de un arbitrio sobre embotellamiento y expendición de aguas minero-medicinales de los manantiales de la provincia. (1929)*
19. *Sucesión Contractual.(?)*
20. *La Cuestión Catalana y el Estatuto de Catalunya (1932)*
21. *Estudios Jurídicos. De la Cuestión Agraria.(1933)*
22. *Transgresiones del Estatuto y de la Constitución del estado español por parte de Catalunya. (1934)*
23. *Del Esnobismo. Causas del perjuicio que ocasiona a la juventud espanyola (1934)*
24. *La revista "Cataluña Española" (1935-36)*
25. *Estudios sobre la codificación del derecho civil catalán (1936)*

Gràfics i imatges

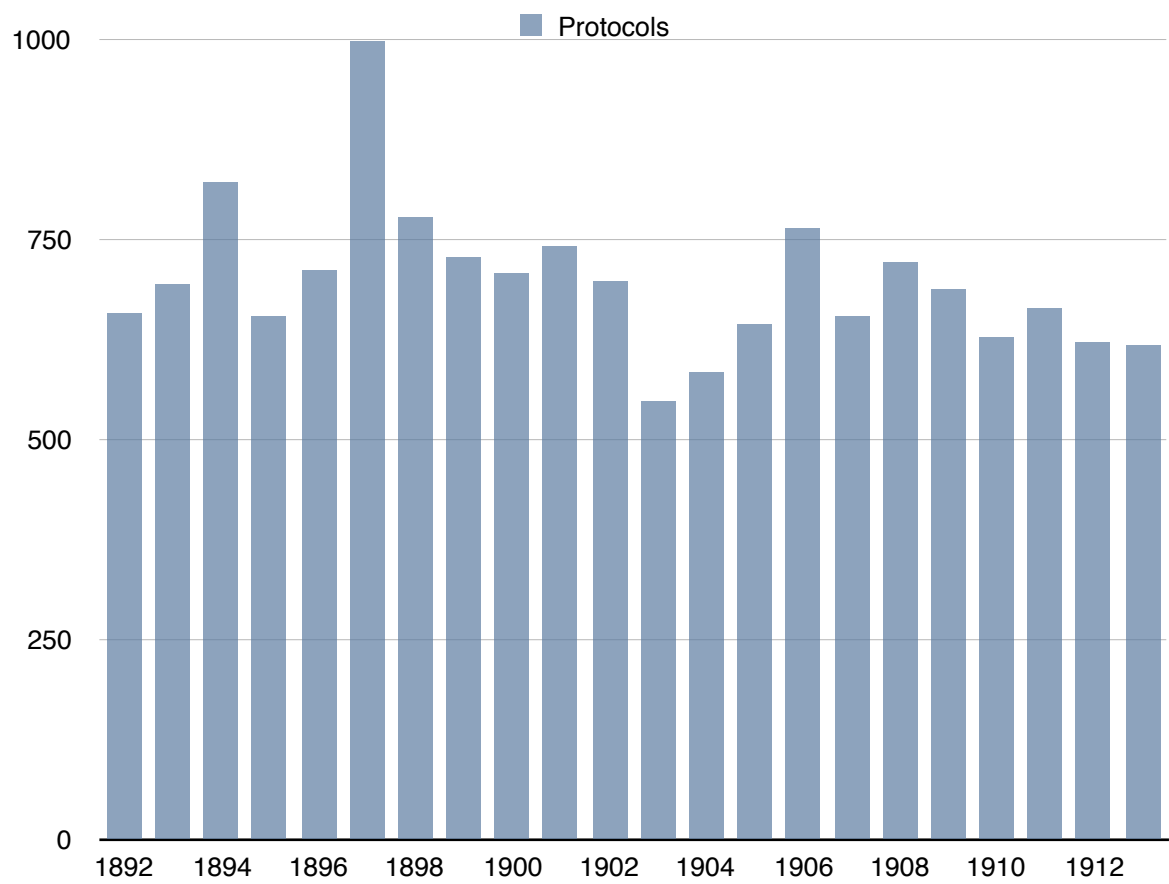
1. Emili Saguer i Olivet

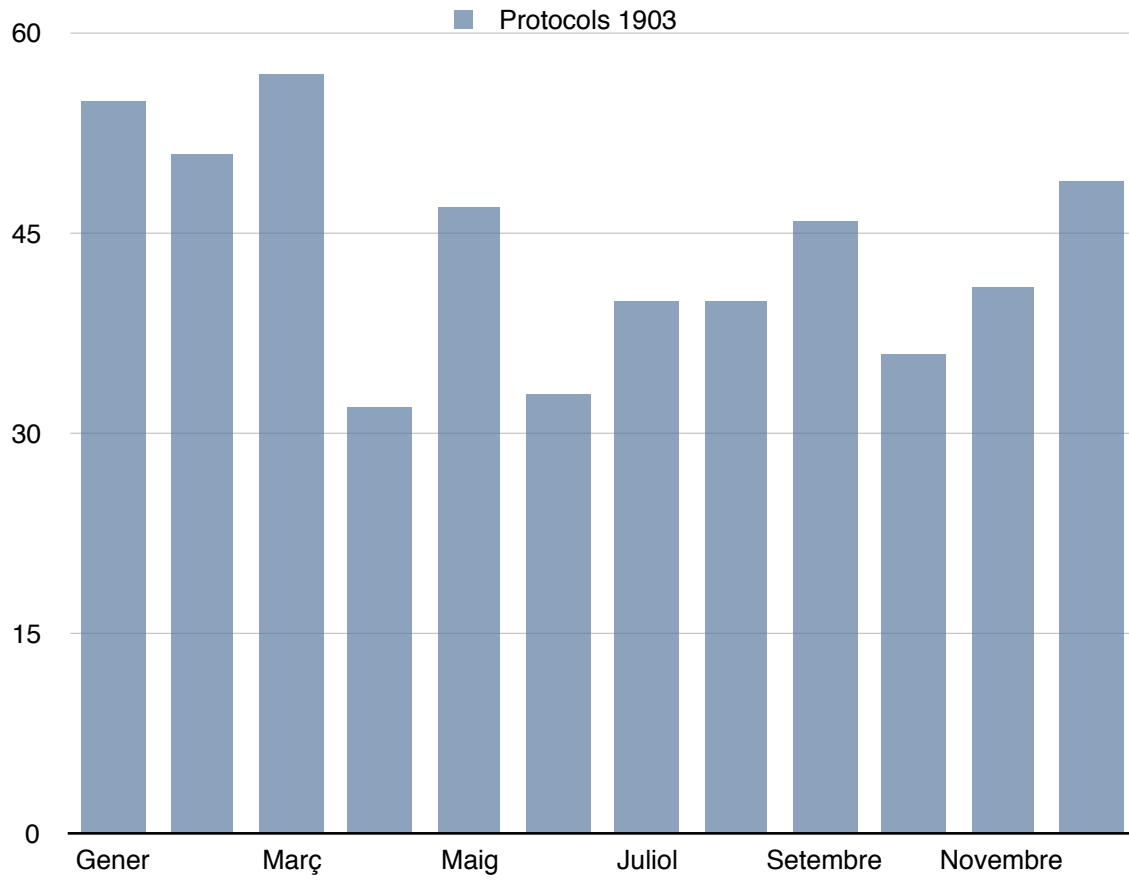
2. Gràfic de les escriptures notarials realitzades durant el novembre de 1894

3. Gràfic dels protocols notarials signats entre els anys 1892 i 1913

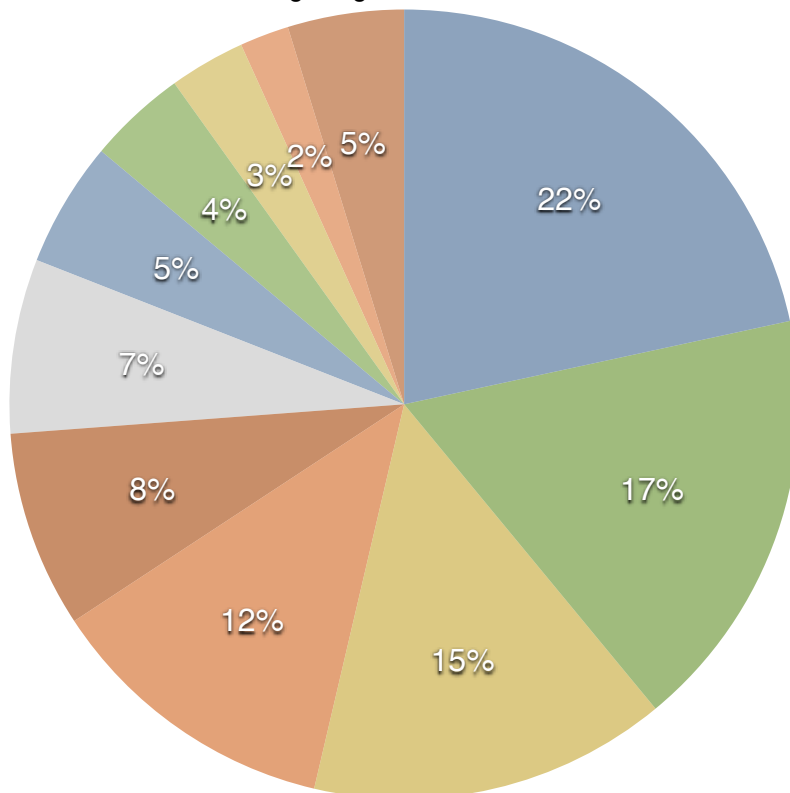

4. Gràfic protocols notariais durant el 1903

5. Gràfic tipologia de protocols notarial durant el 1903

- Concessió de Poders
- Cartes pagament
- Inventaris
- Protesta pagament
- Actes subhasta
- Entrega llegat
- Vendes
- Préstecs
- Altres
- Testaments
- Capítols matrimonials

6. Antigua muralla del Pes de la Palla, any 1902

Font: Ajuntament de Girona ¹¹³⁸

¹¹³⁸ http://www.europeana.eu/portal/record/2024914/photography_ProvidedCHO_Ajuntament_de_Girona_092628.html

7. Preus del mercat de 1898

SECCIO COMERCIAL.

Mercat de Gerona del die 8 de Janer

<i>Especies.</i>	<i>Measures.</i>	<i>Pesettes</i>
Blat.	QUARTERA DE 80 LITRES.	18'00
Mestall.	>	19'50
Ordi.	>	25'
Sogol.	>	00'
Civada.	>	9'
Besses.	>	14'
Mill.	>	16'00
Panis.	>	9'
Blat de moro.	>	15'00
Llobins.	>	9'
Fabas.	>	14'00
Fabó.	>	14'00
Fassols.	>	25'
Monjetes.	>	21'75
Ous.	Dotzena.	1'50

8. Resultats de les eleccions municipals de 1901¹¹³⁹

DISTRICTE PRIMER

Tenia de elegir cinch regidors. Electors, 1076. Votants, 746.

				Total	
D. Joaquim Durán:	secció 1.ª	151,	2.ª 84,	3.ª 99	334
> Joan Oliveras:		- 184,	> 65,	" 78	327
> Francisco Monsalvatje:		> 127,	" 61,	> 109	297
> Jaume Garriga:		> 100,	" 49,	> 117	266
> Joan Planas:		- 104,	> 68,	> 94	264
> Ramón Tarrés.		> 166,	> 43,	> 47	256
> Joseph Cumbau:		" 63,	> 45,	> 70	178
> Joseph Ralmas:		> 42,	> 53,	> 64	159

Resultan elegits en conseqüència los senyors Durán y Oliveras, de la candidatura oficial y Monsalvatje., Garriga y Planas, de la administrativa.

DISTRICTE SEGON

Tenia d' elegir tres regidors. Electors, 426. Votants, 287.

D. Joaquim Franquesa	secció 4.ª	164	164
> Rafel Corominas:		> 119	119
> Francisco Estech:		> 110	110
> Prudenci Xifra:		> 101	101
> Pere Gimbernat.		" 44	44

Resultan elegits los senyors Franquesa de la candidatura administrativa, Corominas y Estech, de la candidatura oficial.

DISTRICTE TERCER

Tenia d' elegir quatre regidors. Electors, 792. Votants 551.

D. Narcís Sambola:	secció 5.ª	153,	6.ª 182	335
> Ignaci Prim:		> 140,	> 161	301
> Narcís Perez:		> 150,	> 106	256
> Felip Vilaró:		> 95,	> 146	241
> Vicens Carreras:		> 140,	> 94	234
> Tomàs Samón;		> 67,	> 69	136
> Francisco Boxa:		> 52,	> 22	74

Resultan elegits los senyors Sambola Prim y Vilaró, de la candidatura administrativa. y Perez, de la oficial.

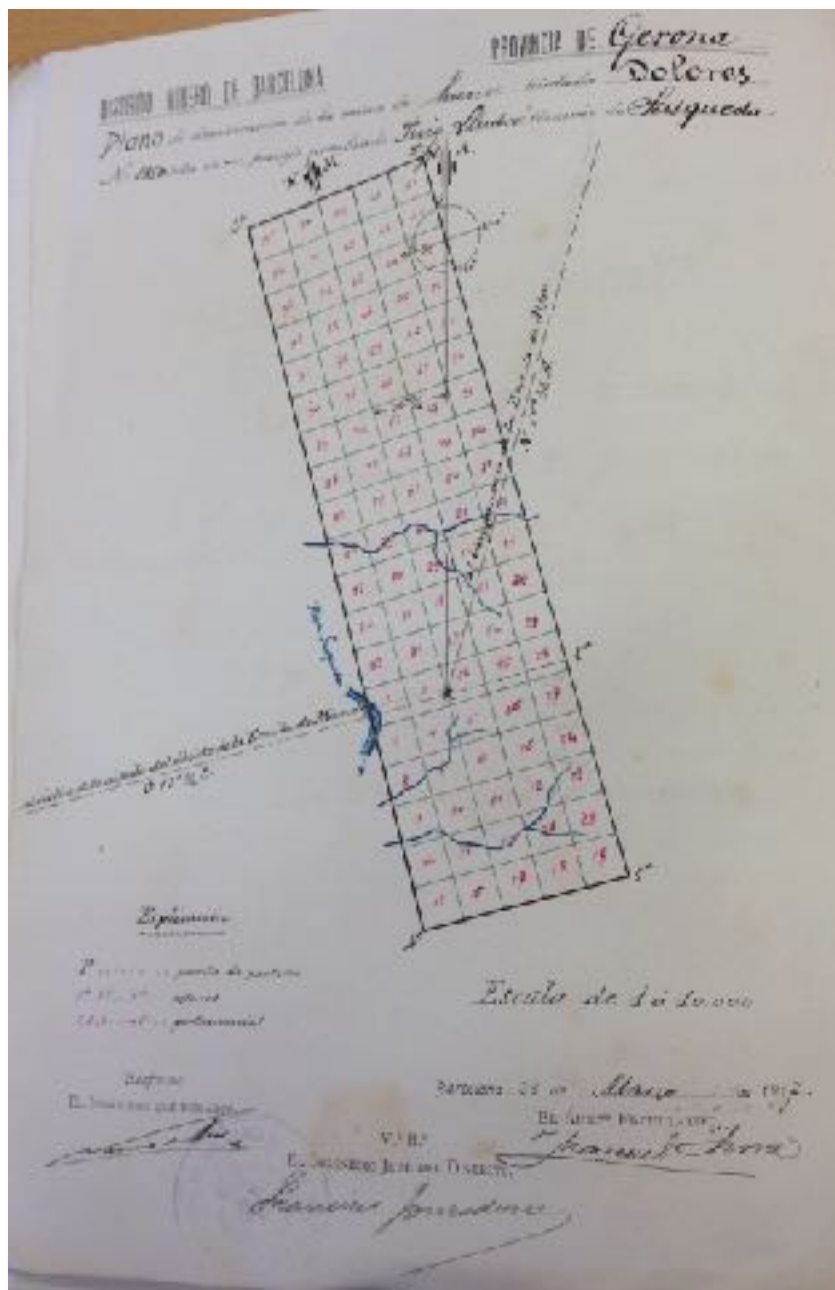
DISTRICTE QUART

Tenia d' elegir tres regidors. Electors, 440. Votants 291.

D. Valero Leal:	secció 7.ª	194	194
> Francisco Garanger:		> 163	163
> Joseph Portas:		- 123	123
> Joan Tapiola:		> 93	93

Resultan elegits los senyors Leal y Garanger, de la candidatura oficial, y Portas, de la administrativa. S' ha d' advertir que 'l senyor Leal, á més de la candidatura oficial auava també en la candidatura dels republicans unitaris fusionats.

9. Plànol de la mina Dolores

10. L'informe de la mina La Montañesa

DISTRITO MINERO DE BARCELONA **PROVINCIA DE GIRONA**

Explicación del plan de 1888 *permanencia para la mina de hierro*
conocida como "La Montañesa" cuyo representante desde el mes de 1852 está en "Montañesa"
terreno municipal de Puerto de la Cruz y Llanes de Vilà
 decretado de orden del Sr. Gobernador, fecha 9 de Noviembre de 1881 por el convenio que suscribió
VINCULOS EN REFERENCIA A PUNTOS FIJOS

	Dirección		Longitud en Metros	
	Grados	Minutos		
Desde el punto de partida en punto número 1	8	24	5	81.60
Hacia el castillo de San Sebastián	16	45	35	0
Hacia el campamento de San de Vilà	28	1	15	0

LINEAS DE LA DEMARCACION

	Ángulo		Longitud en Metros	Sitio de las Medidas	Líneas de referencia con expresión del número de su expediente respectivo
	Grados	Minutos			
En punto de partida en punto número 1	4	58	0	800	Campo de Guardi y sobre la línea de los metros 11 y 12 de San Sebastián (ver 1882)
18 - 24	65	46	28	700	Terreno de Puiggròs
24 - 28	29	17	26	700	Terreno de Puiggròs
28 - 42	0	14	33	800	Terreno de Santa Eulalia
42 - 58	16	21	0	1.000	Terreno de Guardi y sobre la línea de los metros 14 y 15 de San Sebastián
58 - 8	5	14	38	800	Terreno de Guardi y sobre la línea de los metros 15 y 16 de San Sebastián

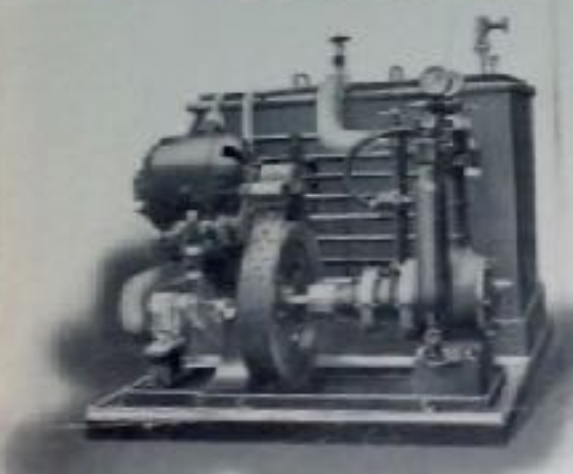
Superficie horizontal - 4.4000 metros cuadrados

Barcelona 5 de Febrero de 1915

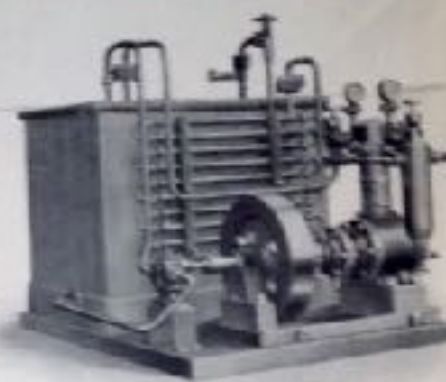
[Firma]

11. Prospecte de les màquines que va adquirir Emili Saguer ¹¹⁴⁰

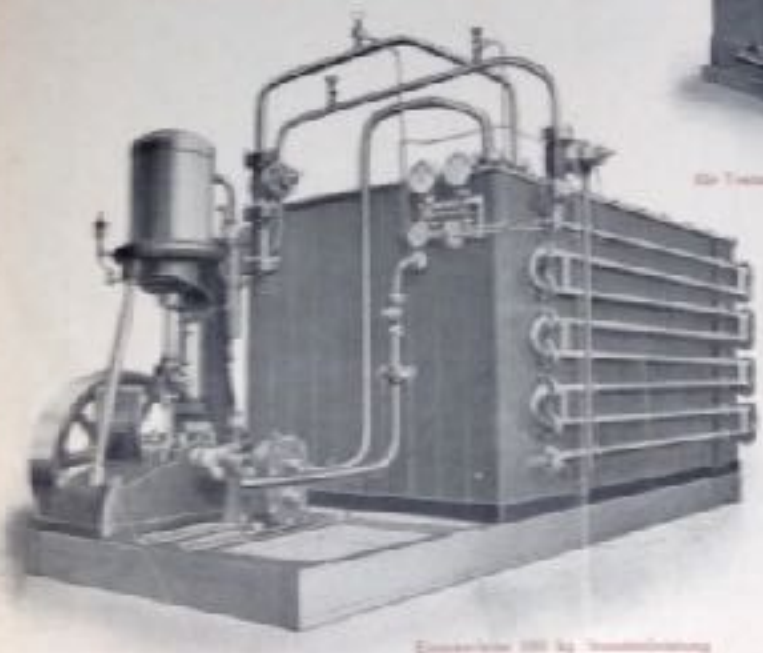
Sürther
Klein-Eis- und Kühlmaschinen
 für alle gewerbliche Zwecke besonders für Klasebetriebe, sind ausgestattet mit
Sürther Doppelröhren - Gegenstrom - Kondensatoren
 D. R. P. 489.
 und Compound-Doppelröhren-Gegenstrom-Verdampfern
 D. R. P. 489.

*Einzelmaschine „A“
 für gewerbliche Zwecke mit 2000 Kalorien*

*Einzelmaschine „B“
 für gewerbliche Zwecke Leistung: 5 kg Eis täglich*

*Einzelmaschine „C“
 für gewerbliche Zwecke Leistung: 10 kg Eis täglich*

Geringste Anschaffungskosten
 Geringster Raumbedarf
 Höchste Betriebssicherheit
 Spezial-Prospekte, Offerte
 Vertreter resp. Ingenieure
 Besuch kostenlos.

Vertrieb durch die Sürther Maschinenfabrik, Sürth, Rheinl., A. D. M. S. S. S.

¹¹⁴⁰ Es troba a la biblioteca particular del notari

Ayguia de la Font de la Pólvora

Se ven en els matexos manantials—Sant Daniel—y se porta tots els dias á domicili á Girona á ral el litre tornant la ampolla. Els encárrechs se reben en el antich kiosque de M. Duch.—Plassa del Vi.

Segons tè confirmat una llarga experiencia, dita aygua es utilissima per corectgir la pobresa de sanch, y per les afeccions del ventrell, ronyons y fetje.

Estatuts Catalunya Española

“1º Tendrá por objeto principal esta Asociación que se denominará “Cataluña Española”, con residencia en Gerona, el defender los principios católicos, los de la familia cristiana y los de la propiedad privada, manteniendo el principio de libre contratación, armónicos en un todo con los principios de la Religión Católica.

2º Como el actual estado de cosas, o mejor dicho, al que debe regir en todo tiempo, se oponen varios principios, el objeto además de la presente Asociación viene constituido por utilizar todos los medios legales que hagan posible el que la provincia de Gerona quede vinculada directamente al Poder central español. A tal efecto se pondrá en práctica a medida que las circunstancias lo permitan, lo prescrito en el artículo 22 de la Constitución vigente del Estado español, que literalmente dice: “Cualquiera de las provincias que forme una región autónoma o parte de ella, podrá renunciar a su régimen y volver al de la provincia directamente vinculada al Poder Central. Para tomar este acuerdo será necesario que lo proponga la mayoría de sus Ayuntamientos y lo acepten, por lo menos, dos terceras partes de los electores inscritos en el censo de la provincia”

3º Podrá esta Asociación “adherirse accidentalment a cualquier otra que tenga el mismo o idéntico objetivo.

4º Gerona, de acuerdo con las demás provincias que forman Cataluña, reclama para sí solamente un Derecho civil adecuado y respeto a su idioma, todo lo cual puede lograrse con una simple disposición especial, y reclama para España entera los principios de una recta administración.

CONSTITUCIÓN DE SU JUNTA DIRECTIVA

5° Se compondrá su Junta de Presidente, Tesorero, Secretario y uno o varios vocales sin cargo, los cuales sustituirán a los demás cargos indistintamente, siendo nombrados cuando deban desempeñar su cargo más de un mes, por los demás individuos de la Junta. Si se conceptúa necesario se podrá aumentar el número de Vocales y también nombrar Vicepresidente. Para entrar a formar parte de la Sociedad será menester ser admitido por la mayoría de la Junta Directiva, firmando previamente el interesado la correspondiente propuesta.

6° Los acuerdos se tomarán por mayoría y en caso de empate decidirá el Presidente. Las reuniones serán de primera convocatoria si concurren la mitad más uno de los vocales de la Junta. No concurriendo la mitad más uno, transcurrida que sea media hora desde que se hubiese convocado de primera convocatoria. Las juntas se celebraran cada quince días y siempre que lo soliciten tres Vocales de la Junta Directiva, o una tercera parte de los socios.

7° La Junta Directiva se renovará por mitad cada dos años, vacando en un año la mitad de sus vocales o la mitad menos uno y en el otro año los restantes.

JUNTA GENERAL

8° Se celebrarán las Juntas Generales en cada año; una en el mes de Enero y otra en el mes de Julio. Se celebrará también Junta General extraordinaria siempre que lo quiera la Junta Directiva o una tercera parte de los miembros de la Sociedad. En las Juntas ordinarias se tratará de la cuestión económica o presupuestos, como también de cuantas proposiciones presentasen cuando menos diez socios a la Junta Directiva, antes de comenzar ésta a deliberar. En las Juntas extraordinarias se podrá tratar cuanto sea objeto de las mismas según la convocatoria.

DE LOS DERECHOS DE LOS SOCIOS

9º Todos los socios tendrán iguales derechos y pagarán la cuota mensual de cinco pesetas.

10º Podrán ser socios de la presente Sociedad los hombres y las mujeres, con tal que tengan veinte y cinco años de edad y tanto si tienen fincas rústicas como si no tienen de ninguna clase.

11º Siempre estará de turno un Vocal de la Junta Directiva el cual resolverá las cuestiones que de momento se presenten y mantendrá el orden más completo en los locales de la Sociedad cuando ésta los tenga, en los cuales podrán hacerse toda clase de juegos con tal que sean lícitos y morales.

12º La presente Asociación se entenderá disuelta por el mero hecho de cambiarse alguno de sus artículos de los presentes Estatutos que se refiera a su objeto. Y en caso de disolución su activo si lo hubiese pasará a pertenecer a la Sociedad que más parecido tenga con la que queda disuelta...”¹¹⁴¹ .

¹¹⁴¹ *Cataluña Española* Número 2 Girona febrer de 1935 Pàg. 12

13. BIBLIOGRAFIA

Alberch, Ramon; Aragó, Narcís-Jordi. *75 anys de Girona: 1909-1984*. Girona: Fundació Caixa de Pensions, 1984.

Alberch, Ramon; Quer, Josep. *Joaquim Botet i Sisó Del catalanisme al nacionalisme*. Barcelona: Columna Assaig, 1998.

Alberch, Ramon; Castells, Narcís. *La Població de Girona (segles XIV-XX)*. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1985.

Alcaide, Rafael. «La introducción y el desarrollo del higienismo en España durante el siglo XIX. Precursores, continuadores y marco legal de un proyecto científico y social». *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, núm. 50 (39), (15-10-1999).

Balcells, Albert. *Història del nacionalisme català: dels orígens als nostres temps*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992.

Balcells, Albert. *El Projecte d'autonomia de la Mancomunitat del 1919 i el seu context històric*. Barcelona: Parlament de Catalunya, 2010.

Bohigas, Jordi. *Norbert Font i Sagué: ciència, religió i catalanisme a la Catalunya finisecular (1890-1902)*. Tesina. Girona: Universitat de Girona, 2004.

Brunet, Jaume. *Estudis de dret públic local*. Girona: Tipogràfica de l'Hospital Provincial, 1917.

Casacuberta, Margarida. *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*. Girona: Biblioteca Fundació Valvi, 2010.

Clara, Josep. «Cent anys de les Bases de Manresa. Els gironins de les Bases de Manresa». *Revista de Girona*, núm. 151 (1992).

Clara, Josep, «Notes sobre la banca de la restauració: Crèdit Gerundense». *Revista de Girona*, núm 75.

Clotet, M. Teresa; Pallí Lluís; Roqué Carles. *Les fonts de les Gavarres*. Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 1999.

Confraria de Sant Jordi de Girona. Girona: Impremta d'en Masó, 1900

Congost, Rosa; To, Lluís. *Homes, masos, història: la Catalunya del Nord-Est: segles XI-XX*. Girona: Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona, 1999.

Congost, Rosa. «Pairalisme, història del dret i història de les relacions socials al camp català: Algunes reflexions». *Estudis d'història agrària*, [Vic], volum 12, Eumo Editorial, 1998.

Costa, Lluís. *Memòries d'un gironí. Una visió de la premsa de Girona*. Girona: Col·legi de Periodistes de Girona, 2002.

Duarte, Àngel. *La España de la restauración (1875-1923)*. Barcelona: Hipòtesi, 1997.

Duran i Bas, Manuel. *Memoria acerca de las instituciones del Derecho civil de Cataluña*. Analecta, 2003.

Egea i Fernàndez, Joan; Ferrer i Riba, Josep *Comentari al llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions: Llei 10/2008, del 10 de juliol, del llibre quart del Codi civil de Catalunya relatiu a les successions*. Barcelona: Atelier, 2009.

El Catalanisme conservador. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1996. *Església, societat i poder a Girona segles XVI-XX*. Girona: Ajuntament de Girona, 2007.

Església i societat a la Girona contemporània. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1993. *L'Enllumenat elèctric a Girona: 1883-1930*. Girona: Ajuntament de Girona, 1981.

- Figueres, Josep Maria. *El primer diari en llengua catalana: diari català (1879-1881)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1999.
- Figuerola, Jordi. *El Bisbe Morgades i la formació de l'església catalana contemporània*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1994.
- Fradera, Josep Maria. *La Pàtria dels catalans*. Barcelona: La Magrana, 2009.
- Gete-Alonso, Maria del Carmen. *Tratado de derecho de sucesiones: Código Civil y normativa autonómica: Aragón, Baleares, Cataluña, Galicia, Navarra, País Vasco*. Navarra: Cizur Menor, 2011.
- Gil de Arriba, Carmen. «La difusión social y espacial del modelo balneario: de la innovación médica al desarrollo de las prácticas de ocio». *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, núm. 69 (40), (1-8-2000).
- Iglesias, Natàlia; Cargol, Salvador. *La Vall de Sant Daniel*. Girona: Fundació Caixa de Girona, 2010.
- Larrinaga, Carlos. «Termalismo y turismo en la España del siglo XIX» [en línia], <<http://grupoturhis.files.wordpress.com/2012/06/17-larrinaga-palma.pdf>>.
- Linares, Rogelio; Pallí, Lluís; Roqué, Carles; Vall, Eduard. *Les manifestacions hidrotermals de les comarques gironines*. Girona: Àrea de Geodinàmica de la Universitat de Girona, 2001.
- Llorens Vila, Jordi. *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític: dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià: 1891-1903*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1992

- Maluquer, Carles. *Dret Civil Català*. Barcelona: Ariel, 1993.
- Maluquer i Viladot, Joan. *Una mica d'Història*. Barcelona: Lluís Gili, 1934.
- Marfany, Joan-Lluís. *La Cultura del catalanisme: el nacionalisme català en els seus inicis*. Barcelona: Editorial Empúries, 1996.
- Marquès, Josep Maria. *Una història de la diòcesi de Girona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.
- Maymí, Josep. *La Girona convulsa: entre la il·lusió i el desencís, 1923-1939*. Girona: Diputació de Girona, 2004.
- Mirambell i Abancó, Antoni. «La compilació del 1960: un procés prelegislatiu llarg i complex». *Revista de Dret Històric Català*, núm. 10 (2011), pàgs. 147-156.
- Mirambell, Enric. *Historia del gobierno civil de Girona*. Girona: Govern Civil de Girona: 1992.
- Nobajas, Alexandre. «Bottled natural mineral water in Catalonia: Origin and geographical evolution of its consumption and production» [en línia], <<http://www.tesisenred.net/handle/10803/110466>>.
- Organització i mitjans per a l'autonomia Reus, 1893*. Vic: Eumo Editorial, 1992.
- De Puig, Lluís Ma. *El catalanisme polític a Girona. Introducció a la seva història dins Estudis de demografia, economia i societat a los comarques gironines*. Girona: Universitat de Girona, 1985.
- Pou i Batlle, Josep. *Instaurare omnia in Christo Sermó que en la solemne funció relligiosa dedicada per la Confraria de St. Jordi canònicament erigida á l'Iglesia de St. Pere de Galligans de Gerona, al excels Patró de Catalunya, en sa memorable diada del any 1900*. Girona: Impremta de Pacià Torres, 1900.

Puig i Ferriol, Lluís; Roca i Trias, Encarna. *Institucions del dret civil de Catalunya*. València: Tirant lo Blanch, 1993.

Puigbert, Joan. *La Girona de la Restauració, 1874-1923*. Girona: Diputació de Girona, 1995.

Ramisa i Verdaguer, Maties. *Els orígens del catalanisme conservador i La Veu de Montserrat: 1878-1900*. Vic: Eumo, 1985.

De Riquer, Borja. *Escolta, Espanya: la cuestión catalana en la época liberal*. Barcelona: Marcial Pons, 2001.

De Riquer, Borja. *Lliga Regionalista : la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)*. Barcelona: Edicions 62, 1977.

Roca, Encarna. «Família, pairalisme i institucions jurídiques». *Estudis d'Història Agrària*, [Vic], volum 12. Vic: Eumo Editorial, 1998.

Roig Rossich, Josep Maria. *La Dictadura de Primo de Rivera: un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1992.

Solé Sabarís, Lluís. *Manantiales carbónicos de Gerona llamados "fontes picants"*. Girona: Anales del Instituto de Estudios Gerundenses, 1946.

Termes, Josep. *Història del catalanisme fins 1923*. Barcelona: Pòrtic, 2000.

Termes, Josep; Colomines, Agustí. *Les Bases de Manresa de 1892*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992.

Tusell, Javier. *La Dictadura de Primo de Rivera*. Barcelona: Folio, 2009.

Ucelay da Cal, Enric. *La Dictadura de Primo de Rivera: un estudi de les comarques gironines*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1992.

Ucelay Da Cal, Enric; Gonzàlez, Arnau; López Esteve, Manel. *6 d'octubre: la desfeta de la revolució catalanista de 1934*. Barcelona: Base, 2014.

Vinyas i Comas, Joan. *Memòries d'un gironí*. Girona: Impremta Masó, 1932.